~~26~~ 17

X

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY DEBATES

24th March, 1954.

Vol. I—No. 12.

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, 24th March, 1954.

Price : -/9/-

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY

Wednesday, 24th March, 1954.

The Assembly met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh at 2 p. m. of the clock. Mr. Speaker (Dr. Satyapal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS.

MURDER OF LANDLORDS IN DISTRICT FEROZEPORE.

***2742. Shri Ram Kishan:** Will the Chief Minister be pleased to state:-

(a) whether he is aware of the fact that a few landlords have been shot dead in Ferozepore district during the year 1953; if so, the details of such accidents together with the reasons therefor;

(b) the steps, if any, taken by the Government to check this crime in the said district?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) Yes. Several landlords (owners of land) were shot dead for various motives. A statement containing the details of such occurrences together with the reasons therefor, is placed below.

(b) The Government have taken the following special steps to check this crime in Ferozepore district :—

(i) Pressure on recovery of illicit arms,

(ii) Weeding out of undesirable licensees, and

(iii) Wherever circumstances justify, action u/s 107/151 Cr. P. C.

It may be added that the murder situation in Ferozepore district in 1953 has shown a definite improvement on previous years.

STATEMENT SHOWING MURDERS OF LAND OWNERS FOR MAY, JUNE, JULY AND AUGUST, 1953.

Serial No.	F.I.R. with date and Section	Name of land-lord murdered.	Motive with very brief facts.	Result or present stage of the case.
1	2	3	4	5
1	F.I.R. No. 48 Dt. 22-1-53 u/s 320 I.P.C., P. S. Muktsar.	Hakam Singh Thandwala.	Deceased appeared as witness against a person belonging to the party of the accused. Two accused armed with pistol and gun attacked the deceased who received 9 gun shot injuries and died on the spot.	Two accused challaned and were sentenced to death on 27-11-53.
2	F.I.R. No. 48 Dt 22-2-53 u/s 302 I.P.C., P. S. Moga.	Gian Singh of Korewala.	Blood fued and murders on either side by other party provided motive. Accused acquitted in earlier cases but caught hold of the deceased in the village Chowk and shot him dead.	Two accused challaned and sentenced to death on 23-10-53.
3	F.I.R. 20 Dt. 4-3-53 u/s 302 I.P.C., P. S. Ghall Khurd.	Kartar Singh of Vill: Saranwali.	Previous enmity and murders and other assaults on either side provided motive in the case. On 4-3-53 four accused caught hold of the deceased in village Sath and shot him dead.	Four accused challaned but acquitted on 28-10-53.
4	F.I.R. 40 Dt. 27-4-53 u/s 302 I.P.C., P. S. Guru Har Sahai	Sher Singh and Inder Singh of Vill. Mahantanwala.	Previous enmity existed between the parties. On 27-4-53 three accused two of whom were armed with pistol and gun and third armed with kirpan trespassed into the house of the deceased and shot him dead.	Three accused challaned but acquitted on 23-12-53.
5	F.I.R. 105 Dt. 5-5-53 u/s 302/364 I.P.C., P. S. Kot Bhai.	Thuman Singh of Khunan.	Deceased appeared as witness in a murder case against some of the accused who were acquitted by the Sessions Judge. Five accused including one armed with a gun surprised the deceased as he lay on his bed. Two shots were fired and he was done to death. Two witnesses were kidnapped but released the next day.	Five accused challaned but acquitted on 16-12-53.
6	F.I.R. 106 Dt. 13-5-53 u/s 320 I.P.C., P. S. Bagha Purana.	Mahala Singh s/o Badan Singh Tanor of Mari Mustafa.	Deceased cultivated his own land as also 2 Bighas of one Hari Singh. Dalip Singh a notorious P.O. shot him dead on the score that the deceased was cultivating the land of Hari Singh an enemy of the accused and against his wishes.	No accused challaned and case filed as untraced on 3-11-53,

7	F.I.R. 122 Dt. u/s 302/460 I.P.C., P.S. Malout.	nail Singh s/o Kishan Singh Jat r/o Mohkam.	Accused Dalip Singh wanted land of Sh. Jitoo in marriage for his brother. But she was married to the deceased. She also owed some money to him but would not pay back the debt. Dalip Singh, along with his brother-in-law armed with Kirpan and pistol murdered Jarnail Singh and made good their escape.	Two accused challaned one sentenced to transportation for life and the other acquitted on 20-1-54.
8	F.I.R. 149 Dt. 29-7-53 u/s 302 I.P.C., P.S. Jallalabad.	1. Hira Singh. 2. Inder Singh s/o Hira Singh.	Sahib Singh accused shot dead his father and brother with a border-defence scheme rifle. The deceased and the accused had fallen out as the father would not give a she-buffalo to the accused.	One accused challaned and sentenced to death on 30-12-53.
9	F I.R. 174 Dt. 19-8-53 u/s 302 I.P.C., P. S. Kot Bhai	Bachittar Singh s/o Hakam Singh Jat of Khunan.	Deceased was sleeping in his Haveli when he was shot dead by culprits. Later it transpired that Teja Singh, Ajmer Singh and Hira Singh had done the deed. The motive for the crime was that the deceased had opposed the accused in Gram Panchayat Elections.	Three accused challaned and the case pending in court.
10	F.I.R. 108 Dt. 24-8-53 u/s 302 I.P.C., P. S. Mehna.	Teja Singh.	The deceased in this case was an opulent money lender and land owner with miserly habits, which had carned him unpopularity in the Illaqa. This appears to have been the back ground of this murder.	No accused challaned and case filed as untraced on 16-2-54.
11	F.I.R. 131 Dt. 10-9-53 u/s 302 I.P.C., P.S. Khuyan Sarwar	Ram Chand of Vill. Gamjal.	Previous and long standing enmity extending over two generations provided motive in the case. The accused had become friendly to the deceased and had helped him to win last Panchayat Elections to create confidence in the deceased about himself. On 10-9-53 the accused went to talk to the deceased something privately and shot him dead with his licensed gun.	One accused challaned and case pending in court.

STATEMENT SHOWING MURDERS OF LAND OWNERS FOR MAY, JUNE, JULY AND AUGUST, 1953.

Serial No.	F.I.R. with date and section.	Name of land-lord murdered.	Motive with very brief facts.	Result or present stage of the case.
1	2	3	4	5
12	F I.R. 137 Dt. 12-10-53 u/s 302 I.P C., P. S. Mehna.	Hardial Singh of Vill. Dala.	Deceased had murdered 9 years ago a relation of the present accused but was acquitted in that case. The accused kept the grudge to their heart and on 12-10-53 forced their entry into his house and shot him dead.	One accused challaned and case pending in court.
13	F.I.R. 22 Dt 20-10-53 u/s 302 I.P.S., F. S. Jallalabad.	Natha Singh and his wife of Vill. Tindanwala.	Long standing enmity provided motive for murder in this case. On 20-10-53 four accused got on to the roof of the Kotha of the deceased and started firing indiscriminately on the members of the family of the deceased. As a result of that Natha Singh and his wife died.	Four accused challaned and case pending in court.
14	F.I.R. 124 Dt. 24-10-53 u/s 302/394 I.P.S., P.S. Ghall Khurd.	Pritam Singh of Vill. Wara, Jawahar Singh.	The motive in this case was plunder, Four accused armed with fire arms forced their entry in the house of the deceased, and started firing at the deceased who died on account of injuries received. The accused took away Rs. 900/- worth of ornaments.	Four accused challaned and case pending in court.
15	F I.R. 81 Dt 13-11-53 u/s 302 I.P.C., P. S. Mallanwala.	Bagicha Singh of Vill. Shushak.	In this case the father of the accused had given away his land to his son-in-law, the deceased, in preference to his sons. The sons did not like this and on 13-11-53 forced entry into the house of the deceased and shot him dead.	One accused challaned and case pending in court.
16	F.I.R. 218 Dt. 5-12-53 u/s 302 I.P.C., P. S. Abohar.	Ram Karan of Datarianwali.	The accused in this case suspected that the deceased had instigated his tenants against him. On 5-12-53, as the deceased was sitting in the village Chowk the accused came armed with his gun and shot at him. The deceased died as result of the injuries received.	One accused challaned and case pending in court.

श्री राम किशन : बताया गया है कि 16 murder cases में से 7 pending हैं और 4 में मुलजम बरी हो गये। क्या चीफ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी साहिब बताएंगे कि आया सरकार ने अब acquittals के खिलाफ अपीलें की हैं ?

चीफ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी : इस सवाल का नोटिस मिलना चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਫਾ 107/151 ਲਾਗੂ ਕਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਕੀ ਕੋਈ Landlord ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

चीफ़ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी : जहां कहीं justification थी वहां दफ़ा 107/151 लगा कर गिरफ़तारियां की गईं।

अध्यक्ष महोदय : वह landlord के बारे में पूछ रहे हैं कि क्या कोई landlord गिरफ़तार किया गया।

I am sorry that the Chief Parliamentary Secretary has not given a proper reply. The question put by the hon. Member is quite clear. He wants to know whether any landlord has been challaned under that Section. The Chief Parliamentary Secretary should, in reply to this question, say either 'Yes' or 'No'.

ANTI CORRUPTION COMMITTEE.

***2744. Shri Ram Kishan:** Will the Chief Minister be pleased to state:-

(a) whether the Anti-Corruption Committee appointed under the presidentship of Pt. Jagat Ram has made any recommendations to the Government; if so, the main recommendations made and the action taken by the Government thereon;

(b) the total expenses incurred by the Government in connection with the tour of the members and other staff of the said Committee from January, 1953 to 31st January, 1954?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) :

(a) Yes.

The main recommendations made by the Bharashtachar Nashak Committee relate to the avoidance of delays in the disposal of office work and audit objections, removal of corruption, curbing the evil of 'Dara Sata' gambling in cities and towns, drinking habit amongst officials specially the Police and the Revenue staff in the moffasils and the starting of a weekly paper for contradicting rumours and giving publicity to Government activities. The Committee has also recommended that selection of staff should be made on merit and no safarish should be tolerated and departmental enquiries should be entrusted to independent bodies.

[Chief Parliamentary Secretary]

Government have issued instructions for the expeditious disposal of audit objections. Suitable instructions have also been issued for taking disciplinary action against officials indulging in alcoholic drinks. A monthly Urdu Journal is being started by Government instead of a weekly. The remaining recommendations are under examination.

(b) Rs. 1913/2/-.

श्री राम किशन : क्या आप बतायेंगे कि कमेटी ने जो recommendations कीं उन के बारे में गई आप की instructions पर District Authorities ने कोई action लिया ?

Mr. Speaker : This does not arise.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मैं पूछ सकता हूं कि कमेटी जो recommendations करती है यह मौका पर जाकर तहकीकात करने के बाद को जाती हैं या सिर्फ कागज़ात देख कर उन की बिना पर कर दी जाती हैं ?

चीफ़ पार्लीमेंटरी सैक्रेटरी : जो बातें उस के सामने आएं उन पर गौर कर के फिर action के लिये सिफारिश करती है।

श्री राम किशन : सट्टे के मुतअल्लिक उसकी recommendations पर क्या कार्यवाही की गई ?

चीफ़ पार्लीमेंटरी सैक्रेटरी : जिन बातों की व्याख्या नहीं की गई उन के बारे में कमेटी की recommendations ज़ेरे ग़ौर हैं।

श्रीमती सीता देवी : जो बातें विचाराधीन हैं क्या उनके फ़ैसले के लिये कोई time limit भी है ?

Mr. Speaker : This is a stereotyped question which has been asked many a time on the floor of the House.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲਈ ਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ?

पंडित श्री राम शर्मा : क्या सरकार ने समिति को यह आदेश दे रखा है कि जिस मामले के मुतअल्लिक उसे recommendations करनी हों उस के बारे में वह पहले हर तरह अपनी तसल्ली कर ले ? क्या उसे तहकीकात का पूरा इख्तियार है ? और क्या वह सब कागज़ात देख सकती है ?

चीफ़ पार्लीमेंटरी सैक्रेटरी : जो relevant papers हों, कमेटी उन्हें देख सकती हैं।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वह सरकारी कागज़ात देख सकती है और सरकारी अफसरों की गवाहियां भी ले सकती है ?

अध्यक्ष महोदय : वह कह चुके हैं कि कमेटी relevant papers देख सकती है।

चीफ़ पार्लीमेंटरी सैक्रेटरी : जो case उस के सामने हो उस के बारे में सब कागज़ात देख सकती है।

पंडित श्री राम शर्मा : ख्वाह उन कागज़ात का सरकारी अफसरों के काम से ताल्लुक हो ?

अध्यक्ष महोदय : वे यही तो कहते हैं कि कमेटी सब कागज़ देख सकती है।

पंडित श्री राम शर्मा : मगर यह गलत है।

अध्यक्ष महोदय : यह और बात है।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ District ਕਮੇਟੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮਸ਼ਵਰਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

BAN ON PUBLIC MEETINGS AND PROCESSIONS IN THE STATE.

*3041. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state:—

(a) whether public meetings and processions were banned under Section 144, Criminal Procedure Code, in any of the Districts or localities in the State between 1st April, 1952 and 28th February, 1954 ; if so, the list of such districts or localities concerned in each district ;

(b) the period for which Section 144 referred to in part (a) above remained in force in each district or locality during the period referred to in part (a) above ;

(c) the dates of enforcement and withdrawls of the orders referred to in part (a) above together with the reasons therefor in each case, respectively ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : The information is being collected and it will be supplied to the Member when ready.

BAN ON PUBLIC MEATINGS OR PROCESSIONS IN THE STATE.

*3042. **Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Chief Minister be pleased to state :

(a) whether public meetings or processions were ever banned in any district or locality in the State between 1st April, 1952 and 28th February, 1954 under the State Safety Act ; if so the list of such districts or localities ;

(b) the period for which the meetings or processions remained banned in each district during the period referred to in part (a) above ;

(c) whether any persons were detained under the Act referred to in part (a) above during the said period ; if so, their district-wise number ;

(d) (i) the number of persons referred to in part (c) above who were released up to 28th February, 1954 ;

(ii) the number of persons referred to in part (c) above who were under detention on 1st March, 1954 ;

(e) (i) whether any persons were arrested and prosecuted under the Act referred to in part (a) above during the said period and if so, their district-wise number ;

(ii) the number of persons convicted up to 28th February, 1954 in the State ?

Shri Prabodh Chandra (*Chief Parliamentary Secretary*) : The information is not yet ready and it will be supplied to the hon. Member when ready.

ARRESTS UNDER SECTION 12 -A, INDIAN PENAL CODE.

*3043. **Maulvi Abdul Ghani Dar**: Will the Chief Minister be please to state:—

(a) whether any editors of the daily or weekly papers in the State were arrested under Section 124 (A), Indian Penal Code between 1.4.52 and 28.2.54; if so, their list and the date of arrest in each case;

(b) (i) whether any cases referred to in part (a) above were withdrawn by the Government; if so, the list of persons against whom the cases were withdrawn;

(ii) the date of withdrawal in each case;

(iii) the reasons of withdrawal in each case?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : The requisite information is being collected from the District authorities and will be supplied to the Member as soon as received.

RECOVERY OF PUNITIVE FINE FROM VILLAGE HARSA. CHHINA AND OTHER VILLAGES IN DISTRICT AMRITSAR

***3132, Sardar Chanan Singh Dhut :** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether it is fact that the Government has recently ordered the recovery of the punitive fine from village Harsa Chhina and other villages in district Amritsar; if so, tha total amount of fine to be recovered and the reasons for the levy of the fine;

(b) whether the inhabitants of the villages referred to above have represented that the fine be not recovered; if so, the action, if any, taken in the matter ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) :

(*a*) Ye ;the total amount to be recovered in this case is Rs.24,080/11/-, out of which a sum af Rs. 3738/6/- is recoverable from Muslims, who migrated to Pakistan. The reason for the imposition of this amount on village Harsa Chhina and 8 other adjoining villages is that an additional police post was locoted in these 9 villages with Headquarters at Harsa Chhina for the period from 1-1-47 to 30-6-47 at the expense of these villages, on account of their disturbed condition brought on by the misconduct of their inhabitants.

(b) Yes; their representation is under consideration.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ ਜਾਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ ?

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਇਹ ਜੁਰਮਾਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਸੂਲ ਹੋਣਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਉਥੇ ਆ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ।

ARRESTS OF JOURNALISTS IN THE STATE.

***3199. Sardar Harkishan Singh Surjit :** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total number of Journalists who were arrested or against whom warrants were issued in the State during the year 1953 or 1954 together with the reasons therefor in each case;

[Sardar Harkishan Singh Surjit)

(b) the opinion of the Press Advisory Committee on each case referred to in para (a) above;

(c) the total number of cases in which the Press Advisory Committee was consulted before the action referred to in para (a) above was taken ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) :

(a) Twenty two. The arrests were due either to the publication of matter actionable under the law or to the commission of offences punishable under the Press and Registration of Books Act XXV of 1867.

(b) It is not in the public interest to disclose the information asked for.

(c) Two.

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir! क्या कारण है कि हरेक important सवाल के बारे में यह कह दिया जाता है कि अभी जवाब तैयार नहीं हुआ ।

अध्यक्ष महोदय : आप ने खुद ही अपने सवाल का जवाब दे दिया । अगर सवाल important होता है तो उसका जवाब तैयार करने में देरी तो लग ही जाती है ।

CONSOLIDATION OF HOLDINGS IN TEHSIL TARN TARAN

*2641. **Sardar Sarup Singh :** Will the Minister for Development be pleased to state :-

(a) the total area in acres of Tehsil Tarn Taran which has been brought under the scheme of consolidation of holdings ;

(b) the total consolidation tax assessed upon the area referred to in part (a) above upto 31-12-1953;

(c) (i) the total number of tax recovered from the owners of the area referred to in part (a) above upto 31-1-54;

(ii) the total amount of arrears upto 31-1-54 together with the reasons, if any, for their non-recovery;

(iii) the steps that are being taken by the Government for the speedy recovery of the arrears of this tax;

(d) the totol cost incurred on the consolidation staff employed by the Government in the Tehsil of Tarn Tarn including the pay and other charges of the District Settlement Officer upto 31-12-53 ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a) 3,14,295 acres.

(b) Rs. 9,78,412/-

(c) (i) Rs. 8,10,640/-

(ii) Rs. 1,67,772/-. In spite of being hard pressed, some of the right holders have not yet paid their dues. Also a large number of Lambardars are erroneously withholding amounts equivalent to their Panjotra although they had not credited the fees within the prescribed time-limit.

(iii) Coercive processes are being issued both against the defaulters as well as Lambardars.

(d) Rs. 8,81,420/-.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਸਵਾਲ ਦੇ (ੳ) ਹਿਸੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ Consolidation ਲਈ ਘਟ ਰਕਬਾ ਇਸ ਲਈ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ Consolidation Staff ਘਟ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : Staff ਪੂਰਾ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਦੂਜਿਆਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ Staff ਨਹੀਂ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ information ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਇਹ arrears ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ Assesment ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੀ ਨਹੀਂ।

ਪੰਡਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ information ਦਿਤੀ ਸੀ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਇਕੋ information ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਕੋ ਆਦਮੀ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕਿਸੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ colleague ਸੀ।

SECOND FIVE-YEAR PLAN

*2743. **Shri Ram Kishan** : Will the Minister for Development be pleased to state whether the Government has received any instructions from the Union Government to prepare the Second Five-Year Plan and send suggestions accordingly; if so, the steps, if any, so far taken by the Government in this connection ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) :

No final instructions have yet been received from the Government of India in this behalf. However, some decisions in regard to general policy were taken in the last meeting of the National Development Council, emphasising co-operation of the people, specially of the Panchayats, the Co-operatives and the Local Bodies in the matter of preparation of the Second Five-Year Plan. The matter is being examined in details by Government.

श्री राम किशन : Chief Parliamentary Secretary साहिब ने final instructions का जिक्र किया है। क्या पहले भी कोई instructions आई हैं ?

चीफ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी : आती रही हैं।

श्री राम किशन : वे instructions क्या हैं ?

चीफ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी : वे यह हैं कि अगले five Year Plan के लिये काम ऊपर से नहीं बल्कि नीचे से शुरु किया जाये। मतलब यह है कि अगले Plan में गांवों और पंचायतों की जरुरियात को मद्देनज़र रखा जाये।

श्री राम किशन : क्या इस के लिये distinct authorities को कोई instructions जारी हुई हैं ?

चीफ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी : सरकार कारवाई कर रही है।

श्री राम किशन : क्या direct authorities की तरफ से कोई जवाब आया है कि उन्हों ने क्या action लिया है ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

प: श्री राम शर्मा : क्या एक ही हदायत आई है कि काम ऊपर की बिजाये नचे से शरु हो या कोई और भी ?

चीफ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी : हिदायत यही आई है कि next five-year plan पंचायतों, local bodies और गांवों को units समझ कर बनाया जाये।

प: श्री राम शर्मा : तो क्या इस बिना पर local bodies वगैरा से कोई खतोकिताबत हुई है और क्या उन्हें कोई instructions जारी की गई हैं ?

चीफ़ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी : District Magistrates को लिखा गया है कि वे पंचायतों, लोकल बाडीज़ और दूसरी Societies से पूछें कि उन की ज़रूरियात क्या हैं ताकि उन्हें नये Five Year Plan में शामिल कर लिया जाये ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਅਗਲੇ Five Year plan ਲਈ allot ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਜ਼ਰਾ ਸਵਾਲ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰੋ।

SALE OF BAMBOOS IN SHIWALIK RANGE, DISTRICT HOSHIARPUR.

***2766. Shri Rala Ram:** Will the Minister for Development be pleased to state:—

(a) the income that accrued to the Government from the sale of bamboos of Ban Karan Pur and Brindaban in Shiwalik Range in Tehsil Dasuya, District Hoshiarpur during the years 1952 and 1953; and if there has been no sale, the reasons therefor;

(b) whether he is aware of the fact the non-cutting of bamboos and the consequent non-clearance of surrounding undergrowth has adversely affected the new off shoots of bamboos in the last rainy season which means a substantial loss in view of the fact that the solid male bamboo found in these forests is but rarely found in other parts of India; if so, the action Government proposes to take in the matter?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a) First part...None.

Second part... Dull market ever since the partition.

(b) First part...... Congestion has no doubt resulted in certain areas through protracted non- exploitation for want of a market for bamboos. The production of fresh shoots has been rather low in the current year, but it cannot be mainly ascribed to non-exploitation as there are several other factors affecting fresh production of *manus*.

Second part... Government are examining the possibility of setting up a factory for making bamboo pulp which is used in the manufacture of paper.

VERIFICATION OF CONSOLIDATION WORK IN THE STATE.

***2869. Pandit Shri Ram Sharma:** Will the Minister for Development be pleased to state:—

(a) whether it is a fact that some non-officials under the name of the flying squad are employed for verifying the Consolidation work done by the subordinate officials in the State; if so, the names of such non-officials, their qualifications and the remuneration paid to them;

(b) the nature of duties assigned to the persons referred to in part (a) above, and the authority under whom they work?

Sardar Partap Singh Kairon:

(a) Yes, Master Charanjit Singh, Member Punjab Pradesh executive Council, Director Centrol Co-operative Bank and Member, District Board, Ludhiana has been appointed as Honorary Public Relation Officer. He is paid an hanorarium of Rs. 100/- per month.

(b) He *inter alia* checks the work of Flying Squad. He works under the Development Minister.

पंडित श्री राम शर्मा : Flying Squad के अफसर इस काम की जो पड़ताल करते हैं वह किस stage पर की जाती है।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲਈ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਧੱਕਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੇ ਕਿ ਅਪੀਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਨਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਤੀਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਸਕੀਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ Consolidation ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗ਼ਲਤੀ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਇਕ Stage ਮੁਕੱਰਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या यह सत्य है कि मुरब्बा-बन्दी के काम में Settlement Officer के कार्यवाही करके फैसला कर देने और डायरैक्टर के पास उसके खिलाफ अपील दायर किये जाने के दरमियान के वकफे में Flying Squad के अफसर तहकीकात करते हैं और अपनी रिपोर्ट डायरैक्टर के पास भेज देते हैं?

ਮੰਤ੍ਰੀ : Exactly. ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਾਲ ਅਫ਼ਸਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ Flying Squad ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ independen-

tly ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਆਪਣੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਰਖੇ ਤੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਰੇ ।

ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Flying Squad ਦੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਿਸੇ ਅਫ਼ਸਰ ਕੋਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਗਲਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ Section 42 ਹੇਠ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ Flying Squad ਦਿਆਂ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ ਗਲਤ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਾਰ-ਵਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਪਰੰਤੂ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ Flying Squad ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਅਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਉਣ ਤੇ ਇਹ ਅਫ਼ਸਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

पंडित श्री राम शर्मा — क्या में पूछ सकता हूं कि यह Supervisory Staff किस की हदायत पर जा कर छान-बीन करता है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਆਪ ਮਾਲ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਪਾਸ refer ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਪਰਜਾ ਦਾ ਆਦਮੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਿਦਾਇਤ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰੋ ।

REHABILITATION OF EJECTED TENANTS IN THE STATE.

*3052. **Shri Wadhawa Ram:** Will the Minister for Development be pleased to state the steps so far taken by the Government to rehabilitate the ejected tenants in the State ?

Sardar Partap Singh Kairon:—

(a) No tenant has been ejected as yet.

(b) Does not arise.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਜਵਾਬ ਦੇਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਕਿਸੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲੀ ਦੇ ਨੋਟਿਸ਼ ਮਿਲ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਖੁਦ ਪਟਵਾਰੀ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਅਜੀਬ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵ ਰਾਮ : ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ Cultivation tractor ਨਾਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਉਜੜ ਗਏ ਹਨ............।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਅਸਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਬਟਵਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਵਾਹੀ ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਉਜੜ ਗਏ ਹਨ?

Mr. Speaker : Disallowed.

पंडित श्री राम शर्मा : सवाल यह किया गया था कि जो मुज़ारे बेदखल कर दिये गये थे उन्हें अपनी जमीनों पर बहाल कर दिया गया है। में पूछना चाहता हूं कि क्या यह सत्य है कि जो मुज़ारे पिछले एक दो सालों में बेदखल कर दिये गये थे उन्हें भी बहाल कर दिया गया है?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕੁਝ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬਹਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣਗੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੁਝ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਬੇਦਖਲ ਵੀ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ?"

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ, ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ।

पंडित श्री राम शर्मा : सवाल यह हैं कि what are the steps that have so far been taken to rehabilitate the ejected tenants in the State ?

Mr. Speaker : He has answered that he is not prepared to answer this vague question unless you specify the period for which this information is required.

Pandit Shri Ram Sharma : On a point of order, Sir—......

Mr. Speaker : He cannot answer this question unless the period is specified.

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਦਾ ਐਕਟ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ. ਪਰੰਤੂ Supplementary question ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : –ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ । ਜਿਹੜਾ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ 1947 ਦੇ ਬਾਅਦ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਬਹਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ?

अध्यक्ष महोदय : जब तक आप यह न बताएं कि किस साल के बारे में आप दरियाफत करना चाहते हैं मन्त्री इस सवाल का जवाब नहीं दे सकेते ।

पंडित श्री राम शर्मा : मैं पूछना चाहता हूं कि बेदखल-शुदा मुज़ारों को आबाद करने के लिये गवर्नमैंट ने कोई कारवाई की है या नहीं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਤਰੀਕਾ ਦਸਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਐਕਟ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । Security of Land Tenures Act ਹੇਠ ਜਿਹੜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ legal ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾਂ ਅਸਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਲਈ evacuee land ਜਿਹੜੀ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ ਨੇ ਇਕ ਅਨੁਪੂਰਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਸੰਬਧ ਵਿਚ ਪੁਛ ਰਹੇ ਹਨ । ਜੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 1947 ਤੋਂ 1952 ਤਕ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

पंडित श्री राम शर्मा : मैं यह पूछना चाहता हूँ कि उस ऐकट के पास करने के इलावा जो यहां पास किया गया था, क्या सरकार ने कोई और हिदायतें भी इस मकसद के लिए जारी की हैं कि बेदखलियां न हों ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਾਲ ਬਾਰੇ ਪੁਛ ਰਹੇ ਹਨ । ਜੇ ਉਹ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਪੁਛਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦਸ ਦੇਂਦਾ ।

—o—

RESERVATION OF LANDS FOR SHAMILAT PURPOSES.

*3017. **Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Minister for Development be pleased to state:—

(a) whether the Government issued any instructions to the consolidation staff for reserving a certain percentage of total land as reservation for Gram Panchayats for Shamilat purposes in the State;

(b) whether the Government has since received any representations from the public for the lowering of the percentage of such reservation; if so, the action if any, taken by the Government in the matter;

(c) the steps, if any, proposed or taken by the Government to secure such reservation in the areas where consolidation operations were completed before the issue of such instructions for the reservation?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a) Yes

(b) Yes. Oral representations. The Government is giving its full consideration.

(c) These instructions do not apply to the areas consolidated before the date of issue as it is not practicable to do so at this stage.

श्री चांद राम आहलावत : इस सवाल के भाग (क) के उत्तर में कहा गया है कि हिदायतें जारी की गई हैं। क्या यह उन देहातों में भी apply होंगी जहां शामिलात नहीं हैं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ reservation ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

श्री धर्मवीर वासिष्ठ : क्योंकि instructions में यह provided नहीं है, क्या वह उन जगहों को भी govern करेंगी जहां चकबंदी हो चुकी है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਥੇ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ।

श्री धर्मवीर वासिष्ठ : अगर कोई revenue estate, जहां मुरब्बाबंदी हो चुकी है यह चीज voluntarily कराना चाहे तो क्या वहां पर यह की जायगी ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੇ ਲੋਕ voluntarily ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਮੁਫਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਫੀਸ ਲਈ ਜਾਵੇ।

———

FIVE-YEAR PLAN.

***3018. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Minister for Development be pleased to state:—

(a) the targets, if any, fixed by the Government under the Five-Year Plan for acreage and production of (i) Wheat (ii) Barley; (iii) Gram; (iv) Rice; (v) Sugarcane; (vi) Cotton; and (vii) Tobacco;

(b) the comparative results achieved by the Government during the years since the plan has been in operation?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) :

The information is being collected and it will be supplied to the Member.

TARGETS UNDER FIVE-YEAR PLAN

***3019. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Chief Minister be pleased to state the year to year targets fixed by the Government under the Five Year Plan for the industrial production of Sugar, Cement, Fertiliers, Dairy products, Salt and Glass together with the comparative achievements during the last four years in the State ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) :

No targets bave been fixed under the Five-Year Plan for the Punjab State, for the Industrial production of various articles referred to by the Member, the reply to the later portion of the question, therefore, does not arise.

SUGGESTIONS GIVEN BY THE PLANNING COMMISSION TO COMBAT GROWING UNEMPLOYMENT IN THE STATE.

***3113. Sardar Harkishan Singh Surjit :** Will the Minister for Development be pleased to state :

(a) the suggestions that the Planning Commission has given to the Punjab Government to combat growing unemployment in the State along with the action taken by the Government on those suggestions ;

(b) The increase in expenditure on the Five-Year Plan in the State to create employment opportunities ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) :

(i) The suggestions of the Planning Commission are contained in their letter No. PC (VI) L/48/53, dated the 30th July, 1953, to all State Governments. A copy of the letter is given below.

Action was taken by the State Government by formulation of schemes to strengthen the State Plan at points offering additional

[Chief Parliamentary Secretary]

opportunities for employment. These schemes were–

(a) Small Scale and Cottage Industries =44·9 lacs
(b) Road Transport =300·50 lacs
(c) Minor Irrigation =229·19 lacs
(d) Relief of educated unemployment =63·0 lacs

The attention of the hon. Member is also drawn to the para under un-employment in Finance Minister's Speech.

The increase in expenditure to create employment opportunities, as budgeted for 1954-55, is as below :-

(i)	Small Scale and Cottage Industries including loan schemes.	=24·13 lacs
(ii)	Roads	=248·00 lacs
(iii)	Relief of Educated Un-employment	=29·96 lacs
(iv)	Minor Irrigation, including Loan Schemes for Tube-wells, percolation wells and Pumping sets.	=90·25 lacs
	Total	392·34 lacs

No. PC (VI) L/48/53 IMMEDIATE
Government of India
Planning Commission.
New Delhi, July .....1953.

From

Shri Y.N. Sukthankar, ICS.,
Secretary. Planning Commission.

To

All State Governments.

Subject :– *Unemployment.*

Sir,

1. The Planning Commission has been engaged in examining various aspects of the present employment situation and it now seeks the assistance and co-operation of State Governments both in correctly appraising the problem and in taking suitable remedial measures. From the meagre data available, it is difficult to obtain a clear or complete picture of the problem of employment as a whole. It is, therefore, all the more necessary to bear in mind the limitations of such information as is available and to try and supplement it by other enquiries. It is necessary to add that the main problem now under examination is urban unemployment; on the rural side, there are large schemes in operation which have added considerably to the employment opportunities.

2. The returns furnished by Employment Exchanges are at present the main sources of information, admittedly not comprehensive, on the subiect of unemployment. There are altogether 126 Employment Exchan es divided into 11 Zones which report on the employment situation from month to month. These Exchanges being almost wholly confined to towns, the information provided by them relates only to urban unemployment. Since registration is voluntary, numbers of

applicants shown on the live registers of Employment Exchanges may leave out a proportion of the un-employed even in the towns. At the same time, it is possible that some at least of those who register are partially employed or, being employed, are locking for better and more remunerative work. Thus, in drawing inferences from the statistics of Employment Exchanges, a degree of caution is desirable. The total number of persons registered with Employment Exchanges increased from 321,656 in January, 1952, to 466,228 in May, 1953, of whom unskilled workers numbered 232, 403, clerical 128,548 and skilled and semi-skilled 44, 727. The number of persons placed in employment through the Exchanges has fallen from more than 30,000 during the first few months of 1952 to less than half of this figure during recent months. It is difficult to say whether there has been any absolute decline in the total volume of urban employment, but it appears that the growth of fresh employment opportunities, especially in the private sector, has not kept pace with the numbers seeking work.

3. In considering the factors which may accentuate unemployment, distinction may be made between

(a) those which are of a general character e.g. price levels, external demand for raw materials and manufactured goods, state of purchasing power, etc;

(b) those which are specific to a particular area or region. e.g. the recent power cut in Madras, staggering of power in Bombay, fall in demand for Travancore-Cochin's coir products, termination or reduction of rationing, abolition of controls, etc;

(c) those which are specific to particular trades or industries, e.g. the recent difficulties of the tea industry, strikes which affected iron and steel production, decline in the demand for diesel engines pumps etc., retrenchment in certain automobiles assembly plants, slowing up of private road transport development, retrenchment in certain Government industrial establishments etc; and

(d) seasonal and temporary factors and frictional adjustments in the labour market.

One or more of these factors may have been at work in different regions. State Governments are requested to examine the employment situation in their States and indicate the factors at work and the extent to which they can take action to influence them.

4. Over and above these factors, there are two others which have been and are continuously at work. These are:—

(a) The growth in population accompanied by a steady but growing shift of workers from villages to town; and

(b) Increase in the number of educated persons seeking mainly white-collar employment.

The figures given in Table 6 in the Annexure do not indicate the true extent to which educated persons press for the limited numbers of jobs available, for, as against one successful candidate there are perhaps two unsuccessful candidates. Not only is there a great deal of wastage, but also the volume of educated unemployed is considerably larger than the figures disclose. When making proposals for absorbing as many of the uneducated people as possible in National Extension and other activities, it has to be emphasised that measures for reducing admission to universities are urgent and are not to be regarded merely as long-run objectives. If the present output of intermediates and graduates is to continue to increase, the

[Chief Parliamentary Secretary]

problem of educated unemployed will become impossible of solution. Diversion of Matriculates to agricultural diploma schools, technical institutes, training *cum* production centres, etc., has therefore to be viewed as an immediate measure to be taken to the utmost extent possible. It is also essential that State Governments should take steps to restrict the growth of mushroom schools and colleges without adequate provision for teaching science subjects which make the problem of educated unemployed increasingly more difficult.

5. In the First Five-Year Plan, (Chapter I—The problem of Development). the relation between the growth of employment opportunities and the process of development in an under-developed economy was explained at some length. The plan drew attention to the vast resources of unutilised man power as well as to the disguised unemployment which exists in several sectors of the Indian economy. It anticipated that the expansion of irrigation, power, basic industries, transport and other services and the increase in agricultural production which are now in progress would provide, directly as well as indirectly, new opportunities of employment. As commodity production goes up, the scope for employment in services will also grow. Viewing unemployment as both an economic and a human problem, the Plan recommended the use of labour intensive methods of productian and, in particular, suggested the following criteria for an employment policy which would be consistent with and related to the needs of development:

(i) unemployed manpower should be drawn upon to the maximum extent for the development pragramme;

(ii) money incomes should be expanded as little as possible in the initial stages;

(iii) capital formation should be speeded up and technical efficiency improved so as to increase the productivity of labour;

(iv) the rate at which equipment in established indigenous industries, especially those which employ large numbers is allowed to be discarded and replaced by improved labour-saving equipment must be adjusted so as to safeguard against excessive unemployment as a result of technological change, and

(v) the distribution of capital in new lines should be planned keeping in view the need for increasing employment opportunities in the short run as well as the larger pattern of development necessary for an expanding economy.

6. The analysis and the principles stated above remain fully valid and indeed there has been noticeable progress in several directions in carrying out the Plan. What the recent growth in urban unemployment and the concern for the problem of unemployment rightly felt by the general public emphasis is:—

(a) that the problem needs to be kept under continuous watch ;

(b) that in each field of development, the level of activity should on no account be allowed to fall below that envisaged in the Plan;

(c) that the Plan in the public sector should be strengthened and expanded to the extent feasible at those points at which its employment effects are likely to be substantial and immediate;

(d) that the accomplishment of programmes of industrial development, road transport etc. to the extent these have been entrusted to the private sector are vital to the fulfilment of the Plan as a whole and steps should be taken to ensure that the private sector does not lag behind either for want of resources or other assistance or on account of restrictive policies or measures,

onerous conditions in regard to the employment of labour, or avoidable failure on the part of the private sector; and

(e) that vigorous measures are taken for the implementation of programmes for small-scale and cottage industries.

The Five-Year Plan was not conceived as a rigid or static set of development projects and indeed there is room in it for considerable adaptation to changing needs. It accords a high priority to the building up of the production potential of the economy and of the basic services on which in turn the rate of economic development depends. This fundamental aim stands, so also does the broad pattern of priorities and of allocation of resources on which the plan is based. Nevertheless, it is important to recognise that the development projects which are now making reasonable progress are, in the main, those which were begun or, at any rate, were planned before the period of the plan. New schemes and several important social and economic policies which were embodied in the plan for the first time have not yet begun to be implemented sufficiently. There is, thus, a definite gap between the rate of development contemplated in the plan and the rate actually achieved. It is urgent ro reduce this gap and to this end such adjustments as are necessary in the Central and State plans as will promote greater employment have now to be undertaken.

7. The scope and character of these adjustments so for as the Govenment of India are concerned are being examined by the Planning Commission in consultation with the Central Ministries concerned and such proposals as are formulated will be separately communicated to State Governments. The Central Government is also considering steps to assist the private sector to carry out schemes of industrial development included in the plan or essential to the needs of the national economy. On their part State Governments are requested to examine their plans and suggest the directions in which, substantially within the present framework, they consider it appropriate to propose adjustments or to strengthen and expand schemes calculated to enlarge employment opportunities, especially for the educated unemployed.

8. Since the difficulties of providing work to the educated unemployed constitute to a large extent, the crux of the present employment situation, it is necessary to concentrate at present on those special measures which will either afford relief to this section of the population or help establish them on a sound economic basis. The following suggestions are commended for the consideration of State Governments.

(1) Adequate assistance is not at present available to individuals or small groups for the purpose of establishing small industries and business. Frequently, the funds provided are insufficient; the machinery and procedure for obtaining financial and other assistance are complex and subject to long delays; the technical guidance and other facilities offered are on the whole meagre. These defects should be removed. The Ministry of Commerce and Industry are addressing State Governments separately on the subject of Central assistance for expanding facilities under State Aid to Industries Acts and other similar legislation. State Goverments are also requested to consult prominent industrialists and others in regard to the programmes for Cottage and small-scale industries in their areas and the steps needed for their encouragement.

(2) There are certain directions in which shortages of personnel are found to impede the progress of schemes under the Five-Year Plan. The Planning

[Chief Parliamentary Secretary]

Commission, has been examining this problem in consultation with the Central Ministries. The examination in so far as it has been completed reveals shortages in such categories as-

(i) skilled mechanics and operators of all grades for handling earth moving and other equipment in irrigation and power projects.

(ii) civil engineering personnel in the grades of overseers and supervisors;

(iii) surveyors and draftsmen; and

(iv) accounts personnel for irrigation and other projects.

It will be a contribution both to the implementation of the plan and to the present employment problem if expanded training facilities are provided in those directions in which manpower shortages exist. State Governments are requested to examine the personnel problem in relation to their development programmes and formulate proposals for expanding facilities needed for–

(a) the training of skilled workers,

(b) technical and vocational training leading to diploma qualifications, and

(c) apprenticeship training in public and private enterprises.

(3) In their purchases, State Governments should give active encouragement to the products of Indian industry. In this connection, attention is also invited to the Government of India Resolution No. Pur. 1.4 (I), dated June 20, 1952 on the subject of preference in stores purchase for the products of cottage and small-scale industry. Copies of this resolution were forwarded to all State Governments with Planning Commission's letter No. PC(IV) 20/10/51, dated July 16, 1952.

(4) As a measure which will help absorb a proportion, of the educated unemployed it is recommended that municipal authorities, private educational institutions and voluntary organisations should be assisted in establishing adult education centres in urban areas. In the rural areas, where schools are lacking, district and taluka boards should be assisted in establishing one-teacher schools, leaving it to the local people either to provide buildings or for the time being, to conduct the schools under the shade of trees. The Ministry of education hopes shortly to be in a position to indicate to State Governments the basis on which and the extent to which the Central Government is prepared to assist the establishment of adult education, centres and one-teacher schools as a special measure for providing employment opportunities for the educated unemployed.

(5) The most important means for providing a career to an educated person who is prepared to work in the villages and serve the rural people is the National Extension Service. Hitherto, several State Governments have been slow in taking advantage of this scheme although it is fundamental to the growth of the rural economy and the achievement of the ambitious agricultural targets of the Plan. The Extension programme has to be handled with courage for its own sake as well as for the immediate contribution it can make towards the problem of employment for the educated

The National Extension Service scheme, as it has been drawn up, envisages a total employment of 83,834 persons distributed as follows :—

Village level workers	...	19,440
Ministerial staff	...	12,300
Agricultural graduates	...	1,120

Project executive officers	...	1,120
School teachers	...	38,440
Midwives	...	2,480
Overseers	...	1,740
Veterinary doctors, stockmen, messengers, etc.	...	3,600
Co-operative inspectors	...	1,120
Social Education Organisers	...	2,240
Graduates of Social Sciences	...	207
Doctors, compounders, sanitary inspectors and lady health visitors	...	2,480
Engineers	...	2,480
Arts and crafts supervisors	...	1 240
Mechanics	...	1,860
Sweepers	...	1,240

(6) Development of road transport constitutes another important and growing source of employment for educated persons. In the Five-Year Plan nationalisation of road transport has not been accorded high priority, it being recognised that the bulk of the resources of State Governments should be devoted to the development of agricultural production, irrigation and power and roads. It appears, however, that many State Governments have adopted licencing policies which tend strongly to discourage the growth of private road transport. As a programme of nationalisation of road transport within the next few years cannot be envisaged, State Governments are requested to review their present licensing policies. It is obvious that the extension of production that is taking place in the agricultural and other sectors calls for increased transport facilities for transport and goods. The need to relax the present policies in this field is further borne out by the fact that during recent years the growth in the number of vehicles in use has not been commensurate with the increase that has taken place in the country's road mileage while, at the same time the Central and State Governments, district boards and municipalities have ambitious road programmes in the coming years. In this connection attention is also invited to the fact that motor vehicles and motor traffic have had to meet heavy taxation, which again hinders development.

(7) Slum clearance schemes and programmes for the construction of houses for the low-income groups in urban areas through local authorities and other agencies offer another useful avenue for affording employment. The Central Government is examining the possibility of assisting these activities, provided suitable programmes are drawn up by the authorities concerned. The views of State Governments on this subject will be appreciated.

(8) Private building can be encouraged in various ways e. g. through schemes of financial assistance to co-operative groups, provision of sites and other facilities, simplification of procedures of municipal and other authorities, liberalisation of advances for house-building to Government servants etc. All these possibilities should be examined by State Governments and suitable action taken.

(9) Chronic unemployment exists in some of the recently established refugee townships and there is need for a fresh programme of development in such cases, having regard to the present situation, and for working out suitable

[Chief Parliamentary Secretary]

concessions to attract private trade and industry. It is important that the new townships which have been set up in recent years should be assisted in developing a sound economic base for their continued existence.

(10) In several growing towns shortages of power impedes the maintenance of employment and the development of industry. State Governments are requested to review the power position in different areas and to the extent schemes for meeting power shortage have not been included in the Five-Year Plan. The policy should be to induce private capital to take up such schemes. The Governments may where necessary forward proposals for setting up additional thermal capacity along with a statement of the relevant facts, costs phasing etc., showing in every case the extent to which private capital will be prepared to participate. Steps taken to increase the rate of development both in the public and private sectors will widen the field of employment and make possible a certain amount of adjustment in the labour market. Measures directed towards the provision of employment for the educated will provide a measure of relief to them. But it is difficult to create enough work opportunities in places where the educated unemployed live. It is, therefore, necessary to consider action in another direction also. There will be cases in which there are young men in sound health, possessed of some training and education and eager to do any work given to them, who are yet unable to find ready openings. For such persons, to a limited extent, State Governments may consider establishing work and training camps to be set up at those places where, mainly through action taken by the Government, work opportunities exist, e.g., in connection with schemes for slum clearance and housing for low-income groups, irrigation and power projects, road construction programmes, afforestation and soil conservation and co-operative land resettlement projects, etc. Those who join a work and training camp will be a kind of task force which can be employed at different projects. During the period spent in a work and training camp, a person should receive subsistence, a small amount of pocket money and vocational and general training and a re-orientation in the outlook towards manual work. Ordinarily, the period in a camp should not exceed a year. Subject to the strength laid down, suitable recruits for work and training camps might be accepted from amongst :—

(a) persons who possess some skill,

(b) persons who have had some vocational or technical training, and

(c) persons who belong broadly to the group of the educated unemployed.

Work and training camps have the object, firstly, of providing a ready opening to suitable persons and, secondly, of taking bodies of men to places where work is readily available or to places where training facilities in fields in which personnel shortages exist at present happen to be located. During the period of service the morale and personal equipment of those who join work and training camps could be built up and many of them could become capable of making their own way in life. If full use is made of the machinery of employment exchanges and State Governments as well as private establishments take steps to notify all vacancies to employment exchanges, the absorption of those who join work and training camps should become relatively easier than if they merely remained unemployed and perhaps frustrated. It is anticipated that some of those who join these camps would fit into new fields of development, some into activities which exist already

and some may, with capital and guidance from the Government, be able to start small enterprises on their own or in co-operative groups. Such schemes were tried out in the thirties in several countries. It is suggested that even by way of experiment State Governments should consider the question of trying out the idea in India conditions. It may be possible for the Central Government to give some assistance towards suitable schemes for work and training camps which State Governments may propose as a specific measure for relief from the present deterioration in the employment situation.

(11) As has been pointed out earlier, the information available on the problem of employment is in many respects inadequate. Arrangements have been made for supplementing this information in various ways. For instance, sample enquiries based on the live registers of employment exchanges in the Calcutta and Delhi areas will be shortly undertaken. A sample enquiry into 4,000 households in Calcutta is also proposed. The Ministry of Commerce & Industry have been requested to obtain data bearing on employment and on retrenchment during recent months in industrial establisnments. It is also proposed to arrange for a special enquiry into the problem of unemployment in Travancore-Cochine. It is requested that State Governments should make arrangements to receive regular monthly reports from departments and district officers on various aspects of unemployment (especially urban). The Planning Commission would be glad to receive from time to time their considered appreciation of the problem and their suggestions for dealing with it. It is requested that the first report on the subject may kindly be sent by the end of August.

(12) It will be seen from the information furnished and the suggestion made in this letter that development and employment are but two different aspects of the same basic problem, namely, the rapid building up of the economy and the utilisation of the manpower resources of the country. The problem of employment call for the maximum co-operation and joint action between the Central and State Governments. between the State Governments and the local authorities and also between the public and the private sectors. It is from this aspect and with a sense of urgency that the Planning Commission requests State Governments to consider the suggestions made in this letter.

Yours faithfully,
(Sd.) (Y. N. SUKTHANKAR)
Secretary, Planning Commission.

Mr. Speaker : You can go to the lobby or keep quiet, please.

पंडित श्री राम शर्मा : गुज़ारिश यह है कि हम इतना हलका बोल रहे थे कि साथ वाले किसी मैंबर ने भी नहीं सुना।

अध्यक्ष महोदय : मैं ने सुन लिया था।

पंडित श्री राम शर्मा : तो क्या आप बता सकते हैं कि हम क्या बात कर रहे थे ?

अध्यक्ष महोदय : आप adjournment motion के बारे में बात चीत कर रहे थे (हंसी)।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਵੀ ਬੇਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

चीफ़ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी : नोटिस दिया जाए तो इस का जवाब दिया जा सकता है ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਬੇਕਾਰ ਹਨ ?

अध्यक्ष महोदय : यह बता दिया गया है कि सरकार के पास कोई list नहीं है । वह गिनती Exchange वालों से ली जाती है ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਸਭ ਬੇਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ?

चीफ़ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी : सरकार के ज्ञान में यह बात ज़रूर है कि Employment Exchanges मे अर्ज़ियां देने वालों के इलावा देहात में रहने वाले लोग कुछ ऐसे हैं जो या तो सारा साल बेकार रहते हैं या साल का कुछ हिस्सा । उन लोगों की बेकारी को दूर करने के लिये छोटी दस्तकारियों की स्कीमें जारी की जा रही हैं ।

श्रीमती सीता देवी : चीफ़ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी ने बताया है कि पढ़े लिखे आदमियों की बेकारी को दूर करने के लिये 29 96 लाख रुपया खर्च किया जाएगा । मैं यह जानना चाहती हूं कि यह रुपया किस शकल में खर्च किया जाएगा ?

चीफ़ पार्लीमैंटरी सैक्रेटरी : अगर आप इस बारे में नोटिस देंगे तो details बता दी जाएंगी ।

PRODUCTION OF SUGAR IN THE STATE.

*3:31. **Sardar Chanan Singh Dhut :** Will the Minister for Development be pleased to state :-

(a) the total sugar production in the State and the total quantity of sugar imported during the years 1951, 1952, and 1953 respectively ;

(b) whether the Government has taken any measures to start new sugar mills in the State, if so, what ?

Sardar Partap Singh Kairon : The answer to this Assembly Question is not yet ready. The information is being collected and will be supp to the Member as soon as possible.

INCOME FROM FORESTS IN KANGRA DISTRICT.

***3192. Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Development be pleased to state :-

(a) whether it is a fact that ¼th of the income from forests in district Kangra has to be paid to the proprietors of Deh around the forests under the Forest Act; if so, the total amount distributed among them by the Government during the years 1951, 1952 and 1953 respectively ;

(b) the total income accrued to the Government from the sale of wood and resin produced from the forests tehsil-wise in Kangra district during the period mentioned in part (a) above separately ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a) *First Part* :—Yes, But this is not a statutory obligation under the Indian Forest Act. It is a concession granted as a result of the recommendations in the Forest Settlement Report to secure the interest and co-operation of the proprietors in forest conservancy.

Second Part :—

Year	*Amount*
1950—51	Rs. 26,230/3/3
1951—52	Rs. 20,110/12/6
1952—53	Rs. 33,148/7/-

(b)

Year.	*Hamirpur Tehsil.*	*Kangra, Nurpur, Dehra and Palampur Tehsils.*
1950—51	Rs. 3,27,120/-	Rs. 9,16,585/-
1951—52	Rs. 5,39,998/-	Rs. 13,73,038/-
1952—53	Rs. 7,36,687/-	Rs. 13,64,728/-

Note :—Tehsilwise figures excepting for Hamirpur tehsil cannot be worked out as portion of one tehsil sometimes is spread into two or three Ranges.

LAND UNDER TEA PLANTATION IN KANGRA DISTRICT.

***3193. Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total culturable area of land in district Kangra at present, together with the total area of land under tea plantations;

(b) the total number of owners of tea plantations at present together with the number of those owning land; (i) upto 50 acres (ii) between 50 and 100 acres and (iii) above 100 acres;

[Sardar Achhar Singh Chhina]

(c) the total labour employed on tea plantations at present in the said district together with the number employed by those owning land (i) upto 50 acres (ii) between 50 and 100 acres and (iii) above 100 acres;

(d) the minimum wage being paid at present to those employed on tea plantations; men, women, and children together with any other facilities or amenities provided to them ?

Sardar Partap Singh Kairon : The answer to this Assembly Question is not yet ready. The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

TEA PRODUCTION IN THE STATE.

***3194. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total tea production in the State during the years 1951, 1952 and 1953 respectively;

(b) the price of tea prevailing in the market during the years 1951, 1952, 1953 and 1954 ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a) Total Tea Production During the year

(Kangra Tea)	1951	1952	1953
	Lbs.	Lbs.	Lbs.
Green Tea	15,32,790	23,60,410	Not available
Black tea	1,53,655	99,649	-do-
Total	16,86,445	24,60,059	

(b) Price of tea per pound.

	1951	1952	1953	1954
Green Tea :	Rs. 1/3/-	-/10/-	-/14/-	Not available
Black Tea :	Rs. 1/9/-	-/14/-	1/4/-	-do-

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਲ ਕਿਤਨੇ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਚਾਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਬੜਾ ਲੰਬਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ।

अध्यक्ष महोदय : रकबा तो इस सवाल में पूछा ही नहीं गया है और न ही उन को इस का ज्ञान है ।

FILING OF OBJECTIONS BY TENANTS AGAINST EJECTMENT NOTICES IN THE STATE.

***3220. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total number of notices of ejectments in which objections have been filed by the tenants in the State district-wise during the year 1953—54;

(b) the total amount in court fees paid by the tenants for filing the said objections district-wise during the period mentioned in part (a) above;

(c) whether the Government have refunded the fees to the tenants which had been paid by them before the issuing of Government notification which stopped the charging of such fees;

(d) whether the Court Fees referred to above paid by the tenants before the issue of notification exempting the payment of such fees have been refunded to them ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and it will be supplied to the member when ready.

REMODELLING OF MOGHAS.

***2970. Shri Teg Ram :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) the total number of moghas which were remodelled during the period from 1st April, 1953 to 31st December, 1953 on the Malikpur, Daulatpur and Panjaw Minors of the Abohar Branch of Sirhind Canal;

(b) the reason for remodelling these moghas;

(c) the total discharge of water from the moghas reconstructed at villages Patti Billa and Churhiwala Dhann, Police Station Khuyan Sarwar during the period mentioned in part (a) above and the total discharge of water from these moghas before these were remodelled ;

(d) the total number of moghas which are proposed to be reconstructed on the above mentioned three minors during the current year ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a) No outlets were remodelled during the period from 1-4-53 to 31-12-53 on Malikpur and Panjawa Distributaries. Two outlets were adjusted on Daulatpur Minor in April, 53. Nine outlets which were not remodelled were, however, shifted or split up at the request of the shareholders on the Malikpur and Panjawa Distributaries and Daulatpur Minor.

[Minister for Irrigation]

(b) Two outlets on Malikpur Minor were adjusted because they were drawing excessive discharge than the designed, thereby causing shortage at the tail.

(c) No outlets of village Patti Billa and Churiwala Dhanna were remodelled. However, defective outlets as noted below were corrected to their designed data along with other defective outlets.

Name of village	R. D. of outlet and name of Distributary	Designed discharge.	Discharge before adjustment.
Patti Billa	R. D. 133252-L Malikpur Distributary	1·51 Cs	2·02 Cs.
Patti Billa	R.D. 133017-R Malikpur Distributary	2·82 Cs	3·04 Cs.
*Churiwala Dhanna	R. D. 1187-L Jandawala Minor	1·52 Cs	2·1 Cs

(d) Proposals are in hand and definite number is not yet known.

REPRESENTATION FROM THE INHABITANTS OF VILLAGE GHOLIA KHURD DISTRICT, FEROZEPUR.

***3139. Sardar Bachan Singh**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether the Government is aware of the fact that rain water collects in the fields of village Golia Khurd, District Ferozepore because of the high banks of Sirhind Canal near Burji No. 259 ;

(b) whether the Government has recently received any representations from the inhabitants of the said village to open a Nardana (Drain) so that the rain water is drained off, if so, the action, if any, taken by the Government thereon ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a) Yes.

(b) Yes. In order to drain off the area in question a drainage scheme is under preparation and the required survey work has already been completed.

*This outlet is still drawing 2·1 Cs on account of water supply level being higher than designed in that reach.

ARREARS OF PAY TO THE WORKERS OF BHAKRA NANGAL PROJECT.

***3202. Sardar Chanan Singh Dhut:** Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether it is a fact that the workers engaged on Bhakra Nangal Project have not been paid the arrears of their pay by the Government for the period from January to April, 1953, if so, the reasons therefor?

Chaudhri Lahri Singh: All the workers have been paid the arrears of pay for the period from January to April, 1953, except very few consisting of those who had left service and have either not turned up or are not traceable.

PROMOTION OF OFFICERS OF IRRIGATION DEPARTMENT.

***3219. Shri Wadhawa Ram:** Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether it is a fact that many officers of the Irrigation Department have recently been promoted and given higher grades of pay without consultation with or approval of the Punjab Public Service Commission; if so, the reasons therefor along with the details of promotions thus made and increments given?

Chaudhri Lahri Singh: No.

ALLOTMENT OF HOUSE NO. 2 OF VILLAGE DAUDPURA DISTRICT AMRITSAR.

***2639. Sardar Sarup Singh:** Will the Minister for Finance be pleased to state:—

(a) with reference to the statement given in reply to part (c) of Unstarred Assembly Question No. 474 printed in the list of questions dated 28-9-53, the circumstances under which the relevant record was lost;

(b) whether any enquiry was made by the Rehabilitation authorities in connection with the loss of this record; if so, with what result;

(c) (i) the date when the Rehabilitation authorities came to know about the loss of the relevant record referred to in part (b) above;

(ii) the date when the enquiry, if any, was ordered either by the District Rehabilitation authorities or the Provincial Rehabilitation authorities;

(d) whether any person has been held responsible for the loss of this record; if so, the action taken or proposed to be taken by the Government against him;

[Sardar Sarup Singh]

(e) (i) with reference to the reply given to part (d) of the question, referred to in part (a) above the date when the post of the Additional Deputy Custodian was created in the District of Amritsar together with the provision of law under which it was created ;

(ii) a copy of the Gazette notification regarding this post be laid on the Table ?

Sardar Ujjal Singh: The information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

ALLOTMENT OF LAND AT VILLAGE MAHMUDPUR, DISTRICT AMRITSAR.

*2640. **Sardar Sarup Singh** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) with reference to the reply to part (d) (i) of Unstarred Assembly Question No. 473 printed in the list of Questions dated 28-9-53, the reasons for which the file of the case under reference was kept pending in the Central Office ;

(b) whether the enquiry referred to in reply to part (d) (ii) of the Question referred to in part (a) above has been completed; if so, the date when it was started together with its date of completion;

(c) the result of the said enquiry ;

(d) the action, if any, taken against the officials found responsible for this ;

(e) with reference to the reply to part (c) of the question referred to in part (a) above, whether the Parcha Claim of the person under reference has been secured by the Amritsar District Authorities upto 1-2-54 and the Sanad of allotment prepared and delivered to the allottee concerned ; if not, the reasons therefor ;

(f) (i) whether the possession of the land under reference was delivered provisionally or quasi permanently to the allottee concerned upto 1-2-54; if so, when, if not, the reasons therefor;

(ii) the steps, if any, so far taken for the preparation of his allotment sanad ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

Note.—Unstarred Question No. 473 along with its reply appears in the Debate Vol. II No. 1, dated 28-9-53.

DEVELOPEMNT OF COTTAGE INDUSTRIES.

***2971. Shri Teg Ram** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) the names of the Cottage Industries in the State and the total amount of expenditure incurred by the Government on the development of these industries during the year 1953 ;

(b) the names of Cottage Industries which are progressing in the State due to the encouragement and help of the Government ;

(c) the total number of people who earned their livelihood from these industries and the total value of the products of these industries during the period mentioned in part (a) above ?

Sardar Ujjal Singh :

(a) The names of cottage and small scale industries in the State are given in the list placed below. No separate account showing the amount of expenditure incurred by Government on the development of these industries is maintained and, as such, the figure of expenditure for the year 1953 cannot be given. However, the total budget of the Department of Industries for the year 1953-54 amounts to Rs. 30,34,410/- and out of this roughly 60 per cent expenditure is being incurred on the development of cottage and small scale industries.

(b) The encouragement and help provided by Government extends almost over the entire range of cottage industries existing in the State, although not all these industries are necessarily progressing. The object of the aid provided by Government in certain cases is to enable the industry concerned to meet the immediate problems facing it e.g shortage of capital, lack of marketing facilities and the need for improving production techniques etc. However, a list of the cottage and small scale industries for which special arrangements for provision of training facilities or technical assistance in certain other forms have been made by Government is placed below. The industries which have achieved the most notable progress as a result of the assistance rendered by Government are hosiery, sports goods, agricultural implements, cycle parts and tanning.

(c) No accurate statistics showing the number of persons earning their livelihood from cottage and small scale industries and the total value of the production of these industries for the year 1953 are available, as the scattered and unorganised character of these industries renders it impossible to maintain up-to-date information on these points. However, according to an ad hoc enquiry

[Minister for Finance]

conducted in 1952, the number of persons employed in these industries was about two lacs and the total value of their out-put was approximately Rs. 20 crores.

LIST OF IMPORTANT COTTAGE INDUSTRIES IN THE STATE.

1. Handloom weaving.
2. Hosiery.
3. Niwar and Tape making.
4. Ban and rope making.
5. Duree weaving.
6. General engineering.
7. Surgical instruments.
8. Cycle-parts.
9. Hand sieves.
10. Conduit pipes.
11. Utensil making.
12. Non-ferrous metals.
13. Rubber goods.
14. Rubber insulated cable wires.
15. Rosin.
16. Oil crushing.
17. Washing Soap making.
18. Toilet soap making.
19. Plastics.
20. Brushwares.
21. Saltpetre.
22. Black salt manufacturing.
23. Sports goods.
24. Shoes and leather goods.
25. Leather tanning.
26. Glue making.
27. Gut making.
28. Wood working.
29. Ivory inlaid goods.
30. Ivory goods.
31. Basket making.
32. Sirki and moorah making.
33. Bamboo Chick making.
34. Kikar bark grinding.
35. Snuff making.
36. Scientific instruments.
37. Glass and dom nut buttons.
38. Glass beeds and bangles.
39. Optical goods.
40. Slate making.
41. Cement jallies.
42. Stone dressing.
43. Breakfast and food.

44. Fruit preservation.
45. Sericulture.
46. Pottery.
47. Dyeing and calico printing.
48. Druggets and carpets making.

LIST OF IMPORTANT COTTAGE INDUSTRIES OF THE STATE IN WHICH TECHNICAL ASSISTANCE IS BEING PROVIDED BY THE GOVERNMENT.

1. Handloom weaving.
2. Hosiery.
3. Niwar making.
4. Ban and rope making.
5. Duree weaving.
6. General engineering.
7. Surgical instruments.
8. Cycle-parts.
9. Utensil making.
10. Oil crushing.
11. Soap making.
12. Plastics.
13. Sports goods.
14. Shoes and leather goods.
15. Leather tanning.
16. Glue making.
17. Gut making.
18. Wood working.
19 Basket making.
20. Sirki and moorah making.
21. Bamboo articles making.
22. Sericulture.
23. Pottery.
24. Dyeing and calico printing.
25. Druggets and carpets making.

श्री तेग राम : क्या खादी, जो एक बड़ी दस्तकारी है के प्रोत्साहन के लिये कोई रुपया खर्च किया गया है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਲ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਦਸਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤਨਾ ਹੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

श्री मूल चन्द जैन : क्या इस सिलसिले में सरकार accurate figures इकट्ठी करने का इरादा रखती है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਇਹ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ Industries ਸੰਬੰਧੀ accurate figures ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੋਰ Industries ਦੀਆਂ figures ਵੀ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਸਤਕਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹ figures ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਹਾਂ ਜੀ, cycle parts industry ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਮਾਲ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

श्रीमती सीता देवी: क्या सरकार चमड़ा रंगने की दस्तकारी में training देने के लिये कोई बड़ी Institution खोलने का इरादा रखती है?

ਮੰਤ੍ਰੀ: Government Tannery ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

श्री मूल चन्द जैन: 1952 के नीचे जो दो लाख की figure दी गई है, उस में कौन २ सी cottage industries के आदमी शामिल हैं?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਉਨ੍ਹਾਂ industries ਦੀ ਫ਼ਹਿਰਿਸਤ ਸਭਾ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਉਪਰ ਰਖ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

श्री धर्म वीर वासिष्ठ: अध्यक्ष महोदय! चूंकि list मेज़ पर नहीं रखी गई, इस लिये वज़ीर साहिब से प्रार्थना है कि वह बड़ी बड़ी industries के नाम पढ़ कर सुना दें।

श्री तेग राम: क्या मन्त्री महोदय बतलायेंगे......

अध्यक्ष महोदय: आप पहिले list को पढ़ लीजिये; बाकी supplementaries कल पूछ लेना।

SCHEME FOR INDUSTRIALISATION OF THE STATE.

*3074. **Shrimati Sita Devi:** Will the Minister for Finance be pleased to state whether there is any scheme under the consideration of the Government for the industrialisation of the State; if so, the kinds of industries and the names of places in the State where these are proposed to be established?

Sardar Ujjal Singh: Information is being collected and it will be supplied to the Member, when ready.

श्री मूल चन्द जैन : इस सवाल में information collect करने की तो कोई जरूरत ही नहीं फिर इसे क्यों postpone किया जा रहा है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਨੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—

Whether there is any scheme under the consideration of the Government for the industrialisation of the State, if so the kinds of Industries and the names of places in the State where these are proposed to be established.

ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਲ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

PAPER INDUSTRY IN THE STATE.

*3075. **Shrimati Sita Devi** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) whether any scheme for developing paper industry in the State is under the consideration of the Government ;

(b) whether any loans are being advanced in this connection ;

(c) whether any paper industry has already been started in the State; if so, the names of places where it has been started together with the nature of help given, if any, by the Government ?

Sardar Ujjal Singh :

(a) No ; not by the Government.

(b) No loans have so far been advanced to this industry.

(c) Yes; a flourishing paper mill is functioning at Jagadhri.

श्रीमती सीता देवी : मंत्री महोदय ने फरमाया है कि पेपर मिल्ज़ जगाधरी में चल रही है। मैं जानना चाहती हूं कि इस के अतिरिक्त कोई और मिल्ज़ सरकार इस प्रदेश में लगाना चाहती है या नहीं या इस बारे में किसी private आदमी से ऐसी कोई representation आई है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ hon. dy member ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਤਾ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ।

LOANS BY THE INDUSTRIAL FINANCE CORPORATION.

*3112. **Sardar Harkishan Singh Surjit** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) the total number of applications received so far by the Industrial Finance Corporation for the grant of loans;

(b) the total number of applications accepted along with the names of those whose applications have been accepted ;

(c) the total amount advanced as loan by the said Corporation so far, together with the amount of loan advanced in each case;

[Sardar Harikishan Singh Surjit]

(d) the highest and lowest amount respectively advanced as loan to any one loanee ?

Sardar Ujjal Singh :

(a) The total number of applications received so far by the Corporation is 90 for Rs. 1,16,54,500/-/-;

(b) The total number of applications accepted so far is 18 for Rs. 27,92,000/-/-. It is not in public intelest to disclose the names.

(c) The total amount advanced as loan so far is Rs. 5,33,500/-/-. It is not in public interest to disclose the names.

(d) The maximum amount which has actually been advanced to anv single party so far is Rs. 2,50,000/-. The minimum amount that has been advanced to a single party is Rs. 20,000/-/.

APPOINTMENT OF DIRECTOR OF PUBLIC INSTRUCTION.

*2867. **Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Education be pleased to state whether the present Director of Public Instruction was appointed on the recommendation of the Public Service Commission; if not the reasons therefor ?

Shri Jagat Narain : No.

The Public Service Commission are not concerned with cases involving promotions or transfers from one post to another in the cadre of the same service.

NATIONALISATION OF TEXT BOOKS.

*2868. **Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the progress so far made by the Government in the Nationalisation of text books ;

(b) whether it is a fact that the school boys are upto now without the text-books; if so, since when, and of what classes :

(c) the name of the person responsible for this delay in the supply of text books;

(d) whether there exsisted some understanding between the Government and the publishers in the matter of text-books; if so, what; and the difficulties; if any, in carrying out that understanding ?

Shri Jagat Narain :

(a) Text-books nationalised by the Government have been printed and made available for sale.

(b) The question does not arise.

(c) delay occurred in printing, largely due to the shifting of the Government Press.

(d) No.

GRADES OF PAY OF SCHOOL TEACHERS.

*2972. **Shri Teg Ram :** Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the grades of pay of the teachers of Government High Schools in the State ;

(b) whether there is any difference between the grades of pay of the teachers of Government Schools and those run by Private Bodies, if so, whether the Government intends to remove this disparity ;

(c) whether there exist any rules which regulate the grades of pay of teachers employed in the non-Governmental Institutions which get aid from the Government; if so, what ?

Shri Jagat Narain :

(a) Attention is invited to the Gradation List of the P. E. S. (Non-Gazetted) Class III (b) School Cadre (i) and (ii) Senior Masters and Junior Teachers (Men's Branch) placed in the Assembly Office.

(b) Yes. The grades of pay of teachers vary a great deal in the case of schools maintained by Private Bodies. Government have under consideration no proposal to enforce a uniform scale in such schools.

(c) No.

श्री तेग राम : क्या मन्त्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि सरकार कब तक ऐसा करने का इरादा रखती है ?

मन्त्री : इस वक्त तक कुछ नहीं कहा जा सकता ।

श्रीमती सीता देवी : क्या मन्त्री साहिब बताने की कृपा करेंगे कि इस बात पर सरकार कब विचार करेगी ?

अध्यक्ष महोदय : यह तो वही प्रश्न है ।

ENGINEERING COLLEGES IN THE STATE.

*3076. **Shrimati Sita Devi :** Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) the total number of Engineering Colleges in the State at present together with the total number of students studying in each one of them ;

[Shrimati Sita Devi]

(b) whether the Government intends to open any more Engineering Colleges in the State ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa :

(a) There is only one State-owned College in the Punjab which is located at Chandigarh. The total number of students in the College is 161 which includes 41 students who are receiving practical training on engineering works and in workshops. The exact information regarding other Engineering Colleges in the State and the number of students in each of them is not available with Public Works Department.

(b) No.

श्रीमती सीता देवी : मन्त्री महोदय ने सवाल के हिस्सा (b) के जवाब में 'नहीं' कहा है। क्या वह बताने की कृपा करेंगे कि सूबे की हालत को देखते हुए वे इस प्रकार के और कालेज खोलने की जरूरत समझते हैं या नहीं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਜੀ ਨਹੀਂ ।

श्रीमती सीता देवी : क्या ऐसी स्कीम गर्वनमैंट के under consideration भी है कि नहीं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੀ ਨਹੀਂ ।

GRANT OF INCREMENT TO MUNICIPAL EMPLOYEES AT AMRITSAR.

***3099. Sardar Darshan Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to State :—

(a) whether it is a fact that the Amritsar Municipality provided for an increase in the pay of its employees in its Budget for the year 1953-54 ;

(b) whether the Government has sanctioned and approved the said increase in pay; if not, the reasons therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa :

(a) Yes.

(b) The Budget of Municipal Committee, Amritsar for the year 1953-54 containing increased pay of its employees was sanctioned by the Commissioner, Jullundur Division.

ELECTIONS TO MUNICIPAL COMMITTEE, HISSAR.

*3234. **Shri Balwant Rai Tayal :** Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) the date when the elections to Municipal Committee, Hissar were held last ;

(b) the number of the present members nominated or elected separately;

(c) whether the Government intends to hold new elections of the said Municipal Committee during this year ; if so, when ; if not ; the reasons therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa :

(a) May, 1937.

(b) 12 out of whom four are elected and the rest nominated.

(c) As soon as delimitation of wards on geographical basis has been finalised. Draft proposals are now with the Municipal Committee for its comments.

श्री धर्म वीर वासिष्ट : क्या मन्त्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि delimitation का काम कितने दिन चलेगा ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : Delimitation ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ comments ਲਈ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ।

पंडित श्री राम शर्मा : यह स्कीम कब से शुरू हुई है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਦੋਂ ਦੇ hon. Member ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਹਨ।

DEPOSITS OF SALES TAX IN TEHSIL TREASURIES.

*2767. **Shri Rala Ram :** Will the Minister for Labour be pleased to state :—

(a) whether he is aware of the fact that businessmen from distant parts of a district have to go to the district Head-quarters in the State to get their challan forms signed before the Sales Tax amounts can be deposited in Tehsil treasuries ;

(b) whether he is also aware of the protest made by dealers or businessmen against the procedure referred to in part (a) above ;

(c) if the answer to parts (a) and (b) above be in the affirmative ; the action, if any, Government propose to take in the matter ?

Chaudhri Sundar Singh :

(a) Yes.

(b) Yes.

(c) In order to mitigate the hardships of the dealers, who are required to go to the district Excise and Taxation Office to get their Challan forms signed by an Assessing Authority or an official of that office before depositing the amount of Sales Tax into a treasury, special

[Minister for Labour]

challan forms for voluntary deposit of Sales Tax by the dealers without getting them signed as above, have been prescribed. These challan forms are under print and will be available in each district Excise and Taxation Office for use by the intending dealers, very shortly. Besides, special money order forms have been prescribed in consultation with the Postal Department for the convenience of the dealers in the *moffasil*, who can remit the amount of sales tax by money order after paying the money order commission from their own pockets, thereby obviating the necessity of going to a treasury for this purpose. Such money order forms are available at all post offices in the State except those at the headquarters and the dealers can avail themselves of this facility.

ISSUING OF PROVIDENT FUND ACCOUNTS CARDS TO WORKERS.

*3097. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Labour be pleased to state :—

(a) the date when the Provident Fund Scheme was enforced in the State under the State Insurance Scheme for workers ;

(b) whether it is a fact that the cards containing the accounts of workers under the said scheme have not so far been issued to the workers ; if so, the reasons therefor and the action, Government proposes to take in the matter ?

Chaudhri Sundar Singh :

(a) 6th October, 1952.

Employees Provident Fund scheme has been enforced under the Employees Provident Funds Act, 1952, and not under the State Insurance Scheme ;

(b) The cards have been issued in respect of 20 factories out of 85 Factories. The remaining cards are expected to be issued shortly by the Central Accounts Officer at Delhi, who is under the Central Government and is responsible for issuing the cards. The Central Accounts Officer has been requested to expedite action.

ARRESTS OF WORKERS AND TRADE UNIONISTS AT AMRITSAR.

*3098. **Sardar Darshan Singh** : Will the Minister for Labour be pleased to state the total number of workers and Trade Unionists arrested in connection with the industrial disputes in Amritsar during the years 1952 and 1953 respectively together with the reasons for the arrests and the results of their prosecutions ?

Chaudhri Sundar Singh :

1952 2
1953 3

1952.

44 persons were arrested under section 7 of Criminal Law Amendment Act and section 147/454 of Indian Penal Code, for taking out procession, forcing open the doors of the Oriental Carpet Factory, Chhehartta and asking the workers to go on strike ;

8 persons were arrested under section 447 Indian Penal Code and section 7 of Criminal Law Amendment Act for encroachment on P. W. D. land by pitching tents in front of Government Central Workshop with a view to ask the workers to go on strike.

Only one case resulted in conviction.

1953.

3 persons were arrested under section 7 of the Criminal Law Amendment Act, for inciting the labourers working in the Hindustan Embroidery Mills, to abstain from work.

None of the cases resulted in conviction.

ADJOURNMENT MOTION.

Re-situation arising out of the statewide Hartal by Transport Operators.

अध्यक्ष महोदय : मेरे पास एक *adjournment motion पहुंची है जिसका नोटिस 11 मैम्बर साहिबान की तरफ़ से दिया गया है। चूंकि वह इस adjournment motion के ज़रिए operators की हड़ताल को ज़ेरे बहस लाना चाहते हैं — जो कि में जरूरी नहीं समझता; इसलिए मैं यह declare करता हूँ कि यह adjournment motion in order नहीं है।

पंडित श्री राम शर्मा : ज़रा उन से facts को तो सुन लीजिए।

अध्यक्ष महोदय : यह एक technical बात है, facts की बात नहीं। हड़ताल की importance भी एक अलहदा बात है। सवाल यह है कि जिन रूल्ज़ के मुताबिक इन्होंने adjournment motion दिया है; वही इजाज़त नहीं देते कि इसे admit किया जाए। उन्होंने अपनी motion में जिस चीज़ को discuss करने का ज़िक्र किया है वह है wasteful Government policy of Transport Nationalization. रूल्ज़ में साफ provision है कि "A motion expressing want of confidence in or disapproving the policy in respect of a Minister or the Ministry as a whole may be made subject to the following conditions.........." दूसरे गुज़ारिश यह है कि यह इस चीज़ को लेकर nationalisation of motor transport पर बहस करना चाहते हैं और अगर मैं, जो यहां इन दिनों आप की खिदमत में मौजूद रहा हूँ, अपने कानों पर विश्वास कर सकता हूँ तो जितनी पिछले दिनों इस खास topic पर बहस हुई है उतनी व्याख्या तो शायद भगवान के मुतअल्लिक गीता में भी नहीं हुई होगी।

[अध्यक्ष महोदय]

इस के इलावा एक और चीज़ है जो हमें ध्यान में रखनी है। वह यह है कि अगर कल की हड़ताल में कोई नाखुशगवार वाकयात ज़हूर में आए हों या गर्वनमैंट की तरफ़ से किसी तरह की कोई ज़बरदस्ती या ज्यादती की गई हो फिर तो इस पर गौर किया जा सकता है लेकिन असलीअत यह है कि हड़ताल के इस action का गर्वनमैंट की administration पर कोई unfavourable effect नहीं पड़ा।

जब discussion करने के लिए जो प्रस्ताव रखा गया है उसके लफ्ज़ ही हैं कि "wasteful Government policy of the Transport Nationalisation" तो यह पालिसी तो आगे ही काफ discuss की जा चुकी है। गवर्नर साहिब के भाषण पर, जैनरल ऐडमिनिस्ट्रेशन पर और बजट की आम बहस के मौके पर काफी कुछ इस मामले पर कहा जा चुका है। परसों फिर आप को वक्त मिलेगा इस को discuss करने के लिए। इन हालात में मैं समझता हूँ कि गर्वनमैंट के पास कोई खास बात नहीं रह जाती जो वह करना चाहेगी। इस लिए इस adjournment motion पर फिर बहस शुरु करने में बेकार वक्त जाएगा। लिहाज़ा I rule this motion out of order.

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER.

अध्यक्ष महोदय : हाऊस की इतलाह के लिए मैं बताना चाहता हूँ कि आप साहिबान की सहूलियत को मद्दे नज़र रखते हुए प्रोग्राम के scheduled timings में कुछ तबदीलियां की गई हैं। पहली तबदीली तो यह है कि कल आप साहिबान को दो दफा इस हाऊस में तशरीफ लाना होगी। एक तो सुबह नौ बजे तशरीफ लाएंगे और एक बजे सैशन खत्म होगा। उस के बाद फिर आप दो बजे तशरीफ लाइए और साढ़े छः बजे sitting खत्म होगी।

इस के बाद जो तबदीली की गई है वह यह है कि शनिवार को sitting नहीं होगी और शुक्रवार सुबह नौ बजे आप तशरीफ लाएंगे और एक बजे हाऊस adjourn हो जाएगा ताकि आप साहिबान को बाहिर जाने के लिए बस पकड़ने में कोई तकलीफ न हो।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਕਲ ਦੇ ਵਾਂਗੀ meet ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ?

---

*1. SARDAR HARKISHAN SINGH SURJIT. 2. SARDAR CHANAN SINGH. 3. SARDAR GOPAL SINGH. 4. SARDAR SHAMSHER SINGH, 5. SARDAR BHAG SINGH, 6. BAWA BHAG SINGH, 7. SARDAR DARSHAN SINGH. 8. SARDAR PARTAP SINGH. 9. SHRI WADHAWA RAM. 10. SARDAR BACHAN SINGH. 11. SARDAR ACHHAR SINGH.	To ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely the situation arising out of the state-wide 'Hartal' by Transport Operators and workers on

March 23, 1954 ,In protest against the unjust and wasteful Government Policy of Transport Notionalisation in the state.

अध्यक्ष महोदय : यह तो आप साहिबान के हुकम का एहतराम करके किया जा रहा है। बात दर-असल यह है कि बहुत से मैम्बर साहिबान शनिवार को छुट्टी करना चाहते हैं। Scheduled programme के मुताबिक शनिवार को Appropriation Bill होना था। लेकिन चूंकि उस बिल को ज़रूर discuss करना है और दूसरे agenda को भी पूरा करना आवश्यक है इसलिए कल के दिन दो sittings रखने का फैसला किया गया है। अगर हाऊस यह चाहता हो कि शनिवार को छुट्टी न करके meet किया जाए तो मुझे क्या एतराज़ हो सकता है।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਛੁੱਟੀ ਬੇਸ਼ਕ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

अध्यक्ष महोदय : तो पूछ लीजिए बाकी आनरेबल मैम्बर साहिबान से भी।

वित्त मन्त्री : अगर आप नहीं चाहते तो meet भी किया जा सकता है।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਪਰ ਛੁੱਟੀ ਕਰਨ ਦੀ emergency ਕੀ ਹੈ ?

अध्यक्ष महोदय : यह कि आप छुट्टी करना चाहते हैं।

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir. आप की मार्फत क्या मैं गवर्नमैंट से पूछ सकता हूँ कि यह जो Rules of Procedure हैं उन को revise करने का इरादा है या......

अध्यक्ष महोदय : The Government has nothing to do with it. It is within the competence of the Speaker to frame the Rules of Procedure.

पंडित श्री राम शर्मा : मैं तो जनाब अपनी बात को पूरी तरह वाज़ेया भी नहीं कर पाया। मैं आप की authority को तो challenge नहीं करता। मेरी गुज़ारिश तो यह है कि independence के बाद Constitution में यह provide किया गया है कि हरेक हाऊस अपने रूल्ज़ बनाएगा। हां; अगर न बने हुए हों तो स्पीकर साहिब जैसा मुनासिब समझें पहले रूल्ज़ के मुताबिक इसे चलाते रहें। पहिले $2\frac{1}{2}$ सालों से साबका रूल्ज़ के मुताबिक आप जैसा ज़रूरी समझते रहे करते रहे। लेकिन मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या यह सारी की सारी term गवर्नमैंट इन्हीं तरीकों पर गुज़ार देगी या नए रूल्ज़ frame किए जाएंगे ?

Mr Speaker : I have already stated that the Government has nothing to do with this matter. Until the House makes rules for regulating its procedure and conduct of business the Speaker is fully competent to frame such rules under article 208 (2) of the Constitution of India.

पंडित श्री राम शर्मा : यह तो ठीक है। पर मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या नए रूल्ज़ बनाने का इरादा भी है या नहीं ?

Mr. Speaker: The hon. Member is at liberty to bring forward a substantive motion or resolution in the House for modifying the existing rules or framing the new Rules of Procedure.

———

TRANSACTION OF GOVERNMENT BUSINESS

On Thursday the 25th March, 1954.

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh): Sir, I beg to move—

> That Rule 23 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly be suspended and Government business be transacted on Thursday, the 25th March, 1954.

Mr. Speaker: Motion moved—

> That Rule 23 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly be suspended and Government business be transacted on Thursday, the 25th March, 1954.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ): ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੋ ਚਾਰ ਲਫਜ਼ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਸੈਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹੋ ਹੀ ਇਕ ਸੈਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਲਦਾ ਹੈ । ਪਿਛਲਾ ਸੈਸ਼ਨ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਗਵਰਮੈਂਟ ਨੂੰ legislative business ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੈਂਬਰਾ ਨੂੰ non-official days ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁਖਤਲਿਫ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ discuss ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਹੋਇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ motions ਲਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ non-official business ਬਹੁਤ ਘੱਟ discuss ਹੋ ਸਕੀ । ਅਜੇ ਤਿਕਨ ਵੀ ਜਿਹੜੇ non-official days ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਜਟ ਨੂੰ ੩੧ ਮਾਰਚ ਤਿਕਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੇਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨ ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਹੈ । ਕਸੂਰ ਤਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਜੇ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਜਟ ਦਾ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਤਾਂ

ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਇਜਲਾਸ ਹੀ ਜਲਦੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ right ਹੈ non-official business ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਨਾ ਖੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਿਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਨਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਵਲ majority ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਤੇ ਸਾਡੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਤਾੜਨਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਓ ਦਾ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਮਿਲਵਰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਇਸ ਦਿਨ ਦੇ ਬਦਲੇ non-official day ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

पण्डित श्री राम शर्मा (सोनीपत): स्पीकर साहिब ! यह मामला बिलकुल ही मामूली और रोज़मरा का हो गया है और गवर्नमैंएट ने यह समझ लिया है कि non official day तो कोई चीज़ ही नहीं है। और जो मैम्बर गवर्नमैंएट के साथ नहीं हैं उन्हें ग़ैरसरकारी कामों पर बहस करने का मौका ही नहीं दिया जाना है। अगर इसी तरीके से सब Legislatures का काम चलता रहे तो यह दूसरे मुल्कों की डैमोक्रेसी से अलहदा हो जाए गी। Non official day इस लिए हुआ करता है कि उस रोज़ non official मैम्बरान कई मामलों पर बारी बारी हाऊस के सामने अपने विचार रख सकें। यह बात ठीक है कि कुछ मैम्बर अपनी पार्टी व्हिप (Party Whip) के अधीन एवान में इस तरह की ख्वाहिश ज़ाहिर नहीं कर सके। पर जब Opposition का चाहे एक ही मैम्बर बैठा हो उसे इस दिन अपने ख्यालात ज़ाहिर करने का मौका दिया जाना चाहिए। फिर स्पीकर साहिब, इस बजट के इजलास को जिस के दौरान में काफी वक्त होता है, इसे एक महीना पहिले शुरू किया जा सकता था। अब यह कहा जाता है कि मकान तैयार नहीं हैं, बजट पेश करना है, 31 मार्च आ रही है। मैं पूछता हूँ कि क्या पंजाब के अन्दर यह democracy चल रही है ? पिछले इजलास में भी यही कुछ हुआ था। स्पीकर साहिब दूसरी बात यह है कि अब छः महीने के बाद इजलास बुलाने का भी एक ज़ाबता सा हो गया है और अब गवर्नमैंट की तरफ से यह कोशिश होती है कि जितनी जल्दी से जल्दी सरकारी काम हो सके वह कर दिया जाए और मैम्बरान को फारिग कर दिया जाए ताकि किसी बात की दिक्कत न रहे। यह स्पिरिट शुरू से चली आ रही है। मैं हैरान हूं कि जो non official resolutions और bills के लिए दिन इस हाऊस ने रखा हुआ है उस को हटाने का क्या मतलब है। और देखा जाए—जब से यह हमारी गवर्नमैंट बनी है यानी पिछले दो ढाई साल में तो non official days लिए ही नहीं जा रहे हैं। इस लिए हम इस बारे में ज़ोरदार protest करते हैं कि जो मैम्बरान Opposition के benches पर बैठे हुए हैं उन के साथ unfair सलूक किया जा रहा है और Rules of Procedure की खिलाफवर्ज़ी की जा रही है। हमें गवर्नमैंट से यह protest जारी रखना पड़ेगा क्योंकि यह non official day को ग़सब करने से बाज़ नहीं आ रही है।

मुख्य मन्त्री (श्री भीम सैन सच्चर) : स्पीकर साहिब ! मैं नहीं समझता था कि इस motion पर भी ऐसी ज़बरदस्त तकरीरें हो जाएंगी कि इन का जवाब देना भी जरूरी हो जाएगा। जो सवाल पंडित श्री राम शर्मा ने खड़ा किया है मैं उस बारे में अर्ज़ करता हूं कि यह Constitutional तरीका है जिस के अनुसार हम कार्यवाही करते हैं। मेरे दोस्त यह भूल जाते हैं कि यह असूल और Rules Constitutional तरीके के हैं और इन के मुताबिक हाऊस ने इस बात का फैसला करना है कि आया इस दिन को non official business पर बहस हो या नहीं। यह फैसला गवर्नमैंट ने नहीं करना है। मुझे हैरानी होती है यह बात अपने एक तजरुबाकार साथी से सुन कर। मैं उन्हें फिर बता देना चाहता हूं कि अगर हाऊस चाहे तो non official day रहने दे और अगर चाहे तो उस दिन सरकारी काम करे।

पंडित श्री राम शर्मा : चीफ मिनिस्टर साहिब को याद होगा कि सर सिकन्दर हयात खान भी यही कहा करते थे।

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब ! अगर इस Session के बीच इतने दिनों में Opposition के साथियों को अपने ख्यालात का इज़हार करने का, जनता के दुख और दर्द को हाऊस के सामने रखने का और लोगों के ख्यालात की तरजमानी करने का अभी तक मौका नहीं मिला तो non official day को भी यह कुछ नहीं कह सकेंगे।

स्पीकर साहिब ! फिर यह कहा गया है कि हम नहीं चाहते के Session लम्बा हो। मैं अर्ज़ करता हूं कि यह तो हाऊस की मरज़ी है जितना चाहे इसे लम्बा करे। यह बेशक इसे अप्रैल या मई तक ले जाए। मैं तो कहता हूं कि जब काम खत्म भी हो जाए तो भी अगर पंडित श्री राम शर्मा काम लाएं तो उस के बाद भी एक दिन के लिए बैठ सकते हैं और इसे खत्म नहीं किया जाए गा। हम तो नहीं चाहते के Session जल्दी खत्म हो।

Mr. Speaker : Question is—

That Rule 23 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly be suspended and Government business be transacted on Thursday, the 25th March, 1954.

The motion was carried.

DEMANDS FOR GRANTS

IRRIGATION—ESTABLISHMENT CHARGES.

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh) : Sir, I beg to move—

That a sum not exceeding Rs. 1,26,52,100 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year 1954—55 in respect of Irrigation—Establishment Charges.

Mr. Speaker : Motion moved—

That a sum not exceeding Rs. 1,26,52,100 be granted to the Governments to defray the charges that will come in course of payment far the year 1954—55 in respect of Irrigation—Establishment Charges.

अध्यक्ष महोदय : इस Demand पर मेरे पास काफी तादाद में निम्नलिखित Cut Motions आई हुई हैं। वे सब moved समझी जाएंगी। मैं मैम्बर साहिबान की तवज्जो इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि आज Irrigation की दोनों Demands को खत्म करना है और जब तक Demand No. 8 खत्म नहीं हो जाएगी तब तक अगली demand No. 9 पर बहस शुरू नहीं हो सकेगी। इस लिए आप वक्त को मद्देनज़र रख कर तकरीरें करें क्योंकि काफी साहिबान तकरीरें करने के ख्वाहिशमन्द है। तकरीरें करते हुए यह ख्याल रखें कि आप की तकरीरें इसी Demand No. 8 तक महदूद रहें। अब मैं राय रघुवीर सिंह जी से कहूँगा कि वह अपना भाषण शुरू करें।

---

*1. Sardar Achhar Singh :
2. Sardar Darshan Singh :
3. Sardar Harkishan Singh Surjit :
4. Sardar Chanan Singh :
5. Shri Wadhawa Ram :
6. Sardar Bachan Singh :

That item of Rs. 14,66,510/—on account of A—4—Executive (ii) Central Workshop be reduced by Rs. 10/—.

7. Sardar Achhar Singh :
8. Sardar Harkishan Singh Surjit :
9. Sardar Chanan Singh :
10. Sardar Darshan Singh :
11. Shri Wadhawa Ram :
12. Sardar Bachan Singh :

That item of Rs. 2,44.000/—on account of charges on Irrigation Establishment (Tube-well Project), be reduced by Rs. 10/—.

13. Shri Babu Dayal :

That the demand be reduced by Rs. 100/—.

14 Pandit Shri Ram Sharma :

That the demand be reduced by Rs 100/—.

15. Sardar Achhar Singh :
16. Sardar Harkishan Singh Surjit :
17 Sardar Bachan Singh :
18. Sardar Chanan Singh :
19 Shri Wadhawa Ram :
20. Sardar Darshan Singh :

That the demand be reduced by Rs. 10/—.

21. **Shri Dharam Vir Vasisht :**

That the demand be reduced by Re. 1/—.

22. **Rao Gajraj Singh :**

That the demand be reduced by Re. 1/—.

23. Sardar Shamsher Singh :

24. Sardar Sarup Singh :

25. Sardar Iqbal Singh :

26. Sardar Wazir Singh :

That the demand be reduced by Re. 1/-.

राय रघुवीर सिंह (सिराज) : अध्यक्ष महोदय ! यह 1,26,52,100 रुपया की रकम Establishment महकमा नहर के लिए रखी गई है। यह एक बहुत बड़ा महकमा है। लेकिन हमारी पंजाब सरकार का नहरें बनाने का जो प्रोग्राम है वह भी इतना बड़ा है कि यह ख्याल किया जाता है कि उस की पूर्ति के लिए यह establishment थोड़ी है। लेकिन थोड़ी होते हुए भी यह देखा जा रहा है कि नई नहरों में पानी देने का जो वक्त मुकर्रर किया हुआ है उस से भी पहले पानी दिया जा रहा है। इस का कारण इस महकमे के अफसरों का नेकनीयती से काम में लगे रहना और हमारे सिंचाई मन्त्री जी का दिन रात इसी धुन में जुटे रहना है। वह दिन रात अपने प्रदेश में घूमते हैं क्योंकि जा बजा नहरें खोदी जा रही हैं।

स्पीकर साहिब ! भाखड़ा नंगल का जो इतना बड़ा काम था और जो इस पर इतनी भारी रकम ठीक तरीके से खर्च हो रही है उसका कारण जो मेरी समझ में आया है वह यह है कि भाखड़ा और नंगल के लिए जो Manager रखा हुआ है वह इस बात की जांच करने के लिए नियुक्त किया गया है कि आया काम सही तौर पर चल रहा है और जो अफसर वहां काम कर रहे हैं वे नेकनीयती से कर रहे हैं या जो खर्च वहां हो रहा है उसके एक एक पैसे का ठीक प्रयोग हो रहा है या नहीं। जिस तरह से हम देखते हैं कि Private कम्पनियों में General Manager बड़ी काबलीयत के साथ काम करते हैं उसी तरह से मैं समझता हूं भाखड़ा नंगल के इलावा जो कर्मचारी इस महकमे के काम को चला रहे हैं उन के ऊपर भी एक Manager होना चाहिये। बेशक बाकी काम देखने के लिए Chief Engineer है लेकिन इन से भी सारा काम ठीक तरह से पूरा नहीं होता। और कांगड़ा ज़िला के मुतअल्लिक मैं कह सकता हूं कि वहां नूरपुर में और डेरा गोपी पुर में जितने काम हुए हैं वह वहां नहीं पहुँच पाए थे। कुल्लू में जो नहरें खोदी गई थीं वहां पर सही proportion जो सीमेंट की होनी चाहिए थी वह ठीक तरह से उसी proportion में नहीं लगाया गया। इस की वजह यही थी कि काम ठेकेदारों के हाथ में था और उन के काम पर निगरानी ठीक नहीं हो सकी। स्पीकर साहिब ! सीमेंट का जो काम होता है वह बड़ा delicate काम होता है यह सिर्फ technicians ही जान सकते हैं कि यह कितनी देर गीला रहना चाहिए इत्यादि। इस का नतीजा यह होगा कि जो काम होगा वह कच्चा रह जाएगा और नुक्स वाला होगा। मैं समझता हूँ कि यदि उचित और योग्य काम सीमेंट का न हो तो यह एक खतरनाक बात हो सकती है (घण्टी बजती है) स्पीकर साहिब, आप ने घन्टी बजा दी है मगर मुझे एक दो बातें और भी कहनी हैं।

हर महकमे में जितने मातहत मुलाज़म होते हैं, उन की बड़ी ज़िम्मेदारी रहती है। इस में शक नहीं कि इञ्जिनीयरों की ही technical advice रहती है मगर Work Inspector व छोटे मुलाजिम जो मौके पर मौजूद होते हैं उन की ज्यादा ज़िम्मेदारी होती है। मिसाल के तौर पर महकमा पुलिस में, जिस आदमी की duty गवर्नर साहिब के साथ लगी हुई हो, उस की रक्षा सम्बन्धी कितनी ज़िम्मेदारी होती है। Inspector General Police नहीं जानते कि वहां क्या कुछ हो रहा है। सारी ज़िम्मेदारी मौके पर मौजूद अफसर की ही होती है। अगर ऐसा कोई मातहत दिल में यह महसूस करे कि उसे ignore किया जा रहा है, उसे उस के काम का पूरा मुआवज़ा नहीं दिया जा रहा, तो वह उत्साह और sense of duty से काम नहीं कर सकता। इस लिए मातहतों का उचित ख्याल रखा जाना चाहिए। ऐसा देखा जाता है कि बड़े २ इञ्जीनयरज़ को कोठियां मिली हैं, इहाते और बाग हैं, fruit हैं। मगर दूसरे लोगों को अपनी महदूद तनखाह में ही कुम्बा पालना पड़ता है, रोटी सबज़ी फल हासिल करनी होती है। इस लिए उन के दिल में वह शौक कायम नहीं रह सकता जो रहना चाहिए। इस लिए मैं ज़ोरदार शब्दों के साथ कहूंगा कि मातहतों की तरफ ज्यादा तवज्जीह दी जानी चाहिए।

एक और बात जो मैं सरकार के ध्यान में लाना चाहता हूँ, यह है कि हरीके प्राजैक्ट के लिए मिट्टी खोदने की मशीन अमरीका से काफी खर्च करके मंगाई गई। Estimate और राय तो माहिरों की ही होगी। लेकिन यह काम सरकार को खुद करना चाहिए। हो सकता है कि बाद में यह समझा गया हो कि काम ठेके पर अच्छा होगा या मशीन ही देर से पहुंची हो, मगर यह ज़रूर है कि काम सरकार ने खुद नहीं करवाया बल्कि ठेके पर दिया। अगर किसी काम को खुद करने का तहैया महकमे ने किया था तो फिर उसे बदला क्यों? ऐसे फैसले सोच समझकर होने चाहिएं कि फलां काम खुद करेंगे और फलां ठेकों पर करवाएंगे। उस काम का ठेका एक European firm को दिया गया है। मशीन भी उसी को दी गई है। इस के मुतअल्लिक मुझे सही पता नहीं चल सका कि मशीन किराए पर या बिला किराया दी गई है परन्तु मशीन का सारा खर्च वृथा हुआ। ऐसी पालिसी जो सरकार को खर्च में डाले सोच समझकर ही की जानी चाहिए। आम तौर पर tenders के वक्त ऐसा होता है कि तीन चार मुखतलिफ नामों से टैंडर दिए जाते हैं जो दरअसल होते एक ही फर्म वगैरा के हैं। जो सब से कम रेट का टैंडर होता है। मन्ज़ूर कर लिया जाता है। नतीजा यह होता है कि काम कम खर्च पर नहीं होता बल्कि बाज़ारी भाव से भी बहुत ज्यादा खर्च पर होता है। इस ज्यादा खर्च की बचत का कोई ढंग निकाला जाना चाहिए।

मेरा वक्त खत्म हो गया है अब मैं बैठता हूँ।

पंडित श्री राम शर्मा (सोनीपत): स्पीकर साहिब, आबपाशी का महकमा वैसे तो हर State और हर मुल्क के लिए एक नई और अच्छी ज़िन्दगी का दूसरा नाम है। जहां तक हमारे सूबे का ताल्लुक है, जो तरक्की यह कर सकता है कुछ की

[पंडित श्री राम शर्मा]
भी है। उस का दारोमदार Irrigation Department के वजूद और काम पर है। लेकिन जहां यह एक बहुत जरूरी और अहम महकमा है क्योंकि इस की बदौलत छोटी और नई States उभरती और तरक्की करती हैं, वहां, जैसा कि दुनिया में आम तौर पर देखा जाता है कि हर अच्छी चीज के साथ उस की बुरी side भी रहती है, फूल के साथ कांटा भी रहता है. वैसे ही इस महकमे में रिश्वत ने बहुत ज़ोर से जड़ पकड़ी हुई है। यह रिश्वत जो कि नाजाइज़ तरीके की लूट है, सरकार के कई एक महकमों में है, public life के हर शोबे में है। लेकिन जहां तक Irrigation का ताल्लुक है, इस में रिश्वत खूब डटकर कब्ज़ा जमाए हुए है और इस तरीके से ली जाती है कि जैसे यह कोई खुदादाद Law के अन्दर माना हुआ हक हो। हमारा पहले ख्याल था कि यहां से गैर मुल्की हुकूमत के निकल जाने के बाद जब अपने मुल्क की बागडोर, राज का चलाना अपने हाथ में आएगा तो और कुछ हो या न हो, कम से कम, अपनी सरकार अपने हर महकमे से बेईमानी को; अगर बिलकुल नहीं तो काफी हद तक, रिश्वत को रोकेगी। जिस महकमे पर आज हम बहस कर रहे हैं उस में रिश्वत बहुत नुमायां तौर पर है। नीचे से ले कर और काफी ऊपर तक—मैं बिलकुल ऊपर तक नहीं कहता—लेकिन एक बड़ी हद तक, इस के अन्दर रिश्वत कूट २ कर भरी हुई है। मुझे इस से कई stages पर वास्ता पड़ा है और मैं ने इस बारे में कई बातें देखीं और शिकायतें सुनी हैं और इलाज भी करने की कोशिश की है मगर मुझे अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि महकमा आबपाशी के अन्दर यह एक लाइलाज मर्ज बन कर रह गई है। Independence के बाद भी इस में कोई फर्क नहीं पड़ा। इस महकमे के ज़रिये जितने भी काम होते हैं और उन पर जितना भी रुपया खर्च होता है, उस का एक बहुत बड़ा हिस्सा ठेकेदार और उस से ताल्लुक रखने वाले अफसरान खा जाते हैं।

भाकड़ा और नंगल का प्रोजैक्ट एक भारी काम है और इस से बहुत फायदा होगा लेकिन इस के बारे में पंजाब के लोगों का यह ख्याल गलत नहीं कि इस में बेईमानी corruption और लूट खूब ज़ोर से चल रही है।। हमारी गवर्नमैंट और यह अफसर जिन के हाथ में इस महकमे का काम है इस बात की तरफ तवज्जुह दें। माना कि यह काम उनके लिए मुफीदे-मतलब है लेकिन पंजाब के लोगों ने तो यह देखना है कि आया इस महकमे में लूट और corruption कम हो गई है या नहीं। अगर इस बुराई को कम नहीं किया गया तो यह बरदाशत नहीं किया जा सकता। हमारे मुल्क के अन्दर तथा हमारे सूबे के अन्दर बेईमानी और corruption खुले बन्दों जारी हैं। हम देखते हैं कि नीचे से ऊपर तक सब अफसर रिश्वत लेते हैं।

मुझे इत्तफाक से एक ठेकेदार मिला जो गाड़ी में मेरे साथ बैठा सफर कर रहा था। मैं ने curiosity से उस से पूछा कि सुनाईए रिश्वत कैसे चलती है। तो उस ने मेरे सामने शुरु से आखिर तक रिश्वत लिए जाने का सही नकशा और तस्वीर खींची। उस ने बताया कि छोटे से बड़े अफसरों तक कैसे रिश्वत

और लूट चलती है। उस के बाद या तो ठेकेदार की शामत आ गई या मेरी अकल में बात आई। मैं ने इसी महकमे के बड़े अफसर को बताया कि इस तरह से आप के महकमे में रिश्वत चलती है। वह हैरान हुए कि इस को यह सब पता कैसे चला। वह चक्कर में पड़ गए कि श्री राम शर्मा को कैसे और किस ने इस बात की सही इत्तलाह दी। जैसे किसी काम की पड़ताल के लिए C. I. D. मुकर्रर की जाती है कि वह उस काम की पूरी तफसील का पता लगाए, ऐन इसी तरह इस ने पूरी तफसील का पता लगाया है कि कैसे नीचे से ऊपर तक रिश्वत चलती है।

फिर ऐसी रिश्वत और लूट को दूर करने का इलाज इस तरह निकाला गया कि उस ठेकेदार को ठेकेदारों की लिस्ट से निकाल दिया। उस से सारा काम वापस ले लिया गया और अब वह घर बैठा है। मैं समझता हूँ कि इस तरह से corruption को कम नहीं किया जा सकता।

फिर यह जो फर्जी Anti Corruption Committee चल रही है मैं खुद भी इस का मेंबर रहा हूं। इस में शिकायत करने का जो नतीजा होता है वह सब को पता है। इस कमेटी में भी रिश्वत चलती है। इस में अगर कोई किसी बड़े अफसर की शिकायत कर दे कि उस ने रिश्वत ली है या फुलां आदमी को नुकसान पहुंचाया है तो इस का नतीजा क्या होता है ? अगर तो शिकायत करने वाला सरकारी नौकरी में है तो उस की खैर नहीं और अगर ठेकेदार है तो उसे आगे के लिए काम लेने की उम्मीद नहीं रखनी चाहिए। लेकिन प्रापेगैंडा यह किया जाता है कि हम शिकायतें सुनेंगे।

अगर आप रिश्वत और लूट को दूर करने के लिए कुछ नहीं कर रहे हैं तो मैं हैरान हूं कि यह आज़ादी कैसे हुई। आज़ादी हम ने इस लिए तो नहीं ली कि कुछ सुफेद आदमियों की जगह कुछ काले आदमी बैठ जाएं और इन्तज़ाम में कोई फर्क न आए।

भाखड़ा में जो काम हो रहा है वह बहुत अच्छा है मगर इस का यह मतलब नहीं कि मेरे दोस्त 10 रुपए बरबाद करके 8 आने का बर्तन ले आएं और लोगों को दिखाते फिरें—कि देखिए हम यह लाए हैं। हमें तो यह देखना है कि भाखड़ा पर जो करोड़ों रुपया खर्च किया जा रहा है, यह चन्द रुपया का तो काम नहीं, उस से पूरा काम भी हो रहा है कि नहीं। हमारी शिकायत यह नहीं कि काम कुछ नहीं हुआ। हमारी शिकायक तो यह है कि काम हुआ है लेकिन यह उस रकम के मुकाबला में बहुत कम है जो कि केन्द्र से कर्ज़ ली गई है।

जो काम इस डैम पर हुआ है हमारे वज़ीर साहिबान उस को तो लोगों के सामने बढ़ा चढ़ा कर दिखा देते हैं लेकिन इस में जो खराबियां हैं वह नहीं दिखाते। नीचे के अफसरों से लेकर उन बड़े बड़े अफसरों तक, जो अंग्रेजों के ज़माने में खाते पीते और ऐश उड़ाते थे, अब भी कोई फर्क नहीं पड़ा है। इस में तो और इज़ाफा हो गया है। इस के सम्बन्ध में मैं तो कहूँगा कि हम ने रिश्वत को आम कर दिया

[पंडित श्री राम शर्मा]
है ! और इस बारे में party politics को इस्तेमाल में लाया जा रहा है। सब को पता है कि ज़िले के अन्दर न तो Superintending Engineer के और न ही Executive Engineer के इख्तियार में कुछ है। अगर किसी के हाथ में कुछ है तो वे हैं वज़ीर साहिबान या इन के बड़े बड़े दोस्त और कई एम. एल. एज़। मुझे पता है कि कैसे इन के रिश्तेदार काम कराते हैं।

मुझे तो अपने इलाके का तजरुबा है। और मेरा ख्याल है कि अमृतसर वगैरा दूसरे इलाकों में भी ऐसा ही होगा। खेतों में मोरियां दी जाती हैं तो इन के रिशतेदारों को मोरियां किसी अर्ज़ी पर नहीं दी जातीं और इन पर कोई भी देख भाल नहीं करता और न ही देख भाल करने पर दी जाती हैं। इस तरह से नहरों की extension के महकमे को बेजान कर दिया गया है। मैं यह नहीं कहता कि इस महकमे का काम अच्छा नहीं है। काम अच्छा है। लेकिन रिश्वत बहुत चलती है। श्रीमान जी ! अंग्रेज़ों के वक्त में तो यह था कि कोई बड़ा अफ़सर डट कर बैठ गया तो अच्छी तरह राज कर सकता था लेकिन अब तो वह भी खत्म हो गया। यहां तो बड़े से छोटे अफसर तक सब में खूब रिश्वत चलती है और वह भी party politics की बिना पर; बल्कि यह तो अगले elections में वोटें capture करने के लिए काम चल रहा है। किसी को मोरी लगा दी। किसी के गांव में कोई और काम कर दिया। और इस तरह लोगों को हाथ में रखा। यह सब काम ऊपर के इशारे से होते हैं और अगर कोई ईमानदार अफसर इन के इशारों पर गलत काम न करना चाहें उन्हें वहां से तबदील कर दिया जाता है। और जो अफसर इन के इशारों पर काम करता है रिश्वत खूब लेता है तो उस की यह खूबी मानी जाती है और उसे सरविस में extension दे दी जाती है। फिर आज corruption है वही रुपया लेने देने का पुराना तरीका जूँ का तूँ चला आ रहा है। इस तरीके से कई लोगों को नए extension और कई लोगों को नई मोरियां दी गई हैं।

स्पीकर साहिब ! इस से जो लोग सब से ज्यादा फायदा उठा रहे हैं वह वकील हैं। party politics की वजह से इन वकीलों ने रिश्वत लेने देने का पेशा ही इख्तियार कर लिया है। आप जिधर भी देखें वे मौजूद हैं। Executive Engineer के सामने यह पेश होते हैं, S. D. O. के सामने यह पेश होते हैं। और अगर overseers के सामने पेश होना मुमकिन हो तो वहां भी पेश होने को तैयार हैं। आप को सुन कर हैरानी होगी कि एक एक केस का पांच पांच सौ एक एक हज़ार रुपया फीस लेते हैं। तरीका इन का यह है कि client से एक मुखतारनामा भरवा लिया और उन का काम करवा दिया। पहले यह जिस अफसर के पास case हो उस को जा मिलते हैं और पूछ लेते हैं कि इस case में क्या करें गे। अफसर भी डरते हैं क्योंकि यह वज़ीरों के आदमी होते हैं एम. एल. एज़. के दोस्त और रिशतेदार होते हैं। इसलिए अफसर कह देते हैं कि ऐसा हो सकता है कि नहीं।

इसी बारे में मैं यह बताना चाहता हूं कि वकीलों ने एन अफसरों से रिश्वत मुकर्रर कर रखी होती है और एक एक वकील ने महकमा नहर के अफसरों से मिल

कर लाखों रुपए कमाए हैं। इन के घरों के बाहर बोर्ड लगे हुए हैं कि वह नहर के केसों के expert हैं। इस बात को वज़ीर और एम. एल. एज़. भी भली प्रकार जानते हैं। अगर शिकायत की जाए और Superintending Engineer या Chief Engineer को मिला जाए तो चूंकि वह उन के मूंह लगे होते हैं शिकायत कोई नहीं सुनता। इस से साफ ज़ाहिर है कि लूट खूब ज़ोरों पर है।

इस के बाद भाखड़ा डैम के अन्दर Extension की स्कीम है। उस के अन्दर भी भारी लूट है। इस के बारे में मेरे पास फाइलें मौजूद हैं और मैं इस की कोई वज़ाहत नहीं करना चाहता। लेकिन इतना बताना चाहता हूं कि भाखड़ा डैम में टोहाना Extension के अन्दर भठठा देने की स्कीम थी। जिस के लिए टैण्डर भरे गए और एक ठेकेदार को जिस ने सब से कम रेट भरे थे, काम दे दिया गया। कुछ दिनों के बाद एक और ठेकेदार ने जो किसी वज़ीर का रिश्तेदार या एम. एल. ए. का आदमी था और जिस से दूसरे सब टेन्डर भरने वालों से ५ आने रेट ज्यादा भरा था ठेका अपने नाम करा लिया और जिस ने इसको ठेका दिलाने में मदद की उस से ५०० रुपया महावार ठहरा लिया गया। मेरे पास फाईल है। इस में टेण्डर का नम्बर है। Executive Engineer का वह हुकम भी है कि अभी काम शुरु न किया जाए और कुछ देर के लिये ठहरा लिया जाए। और बाद में वह आर्डर cancel कर दिया गया। अब बेचारा कानूनी मशवरे लेता फिरता है। मैं सिर्फ वज़ादारी की वजह से उस का नाम नहीं लेना चाहता। वैसे हर कोई इस के बारे में जानता है। सब को पता है कि फलाँ के पास जाओ तो काम बन जाएगा। स्पीकर साहिब। यह कोई भी काम अच्छा नहीं कर सकते। भठठे देने में, मोरी निकालने में और इस के इलावा बहुत से कामों में scandals चल रहे हैं। हर कोई देखता है कि असली हालत क्या है और किस तरह करोड़ों रुपए के खर्च में लाखों रुपये यह लोग रिश्वत और लूट से कमा रहे हैं।

एक और बात जो मैं आप के गोशगुज़ार करना चाहता हूं यह है कि सरकार ने एक बहुत बड़ी मेहरबानी फरमाई है। बड़ी दौड़ धूप और तगोदो के बाद यह शानदार एलान किया गया कि आबयाना जो पिछली वज़ारत ने बढ़ा दिया था उस में एक चौथाई की मुआफी दी जा रही है। इस एलान पर खूब तालियां बजीं क्योंकि यहां पर तालियां बजाने वालों की कमी नहीं है। गर्ज़ इस मुआफी पर बड़ी खुशी मनाई गई। मगर इस मुआफी की हकीकत भी ज़रा सुन लिजिये। महकमे में हर जिनस का आबियाना मुकर्रर है कि फुलाँ जिनस पर यह लिया जाएगा। इन्हों ने गेहूं का rate घटा दिया और इस पर बड़ी धूम धाम से खुशी मनाई गई। लेकिन साथ ही यह बात भी है कि अगर बड़ी फसल के साथ थोड़ी सी दूसरी फसल भी बोई गई हो और जिस का rate ज्यादा हो तो दोनों के लिये उसी rate पर आबयाना वसूल किया जाएगा ख्वाह बड़ी फसल का rate कम ही क्यों न हो और उस के साथ जो थोड़ी सी जिनस बोई गई हो उस का ज्यादा हो। मेरी गुज़ारिश यह है कि मेरे इलाके हरयाना में गेहूं के साथ एक दो आड़ें सरसों की ज़रूर दे दी जाती है। मेरा ख्याल है कि पंजाब भर में दूसरे सब ज़िलों में भी ऐसा ही किया जाता है। चुनांचि इन्हों ने इधर तो यह मुआफ़ी का एलान किया और उधर

[पंडित श्री राम शर्मा]
हुकम दे दिया कि सारी फ़सल थोड़े rate वाली हो मगर उस के साथ थोड़ी सी ज़्यादा rate वाली जिनस भी बोई गई हो तो सारी पर बड़े rate वाली का आबियाना वसूल कर लो। चुनांचि सारे पंजाब में सरसों का rate लिया गया। मुआफी के इतने शानदार ऐलान के बाद यह जो तरीका इख्तियार किया गया मैं इस को धोका और fraud तो यहां क्या कहूं जो भी नर्म से नर्म लफ्ज़ आप इसतेमाल करना चाहें कर लें मगर हुकम यही है कि सरसों की अगर एक लकीर भी हो तो सारा अबियाना सरसों के rate पर वसूल कर लिया जाएगा। पस उधर यह हो रहा है और यहां वज़ीर साहिबान और उन के दूसरे साथी शोर मचा रहे हैं कि हम ने मुआफी दे दी। अब जनाब चूंकि वक्त तंग है इस लिये यही दो बातें कह कर तकरीर खत्म करता हूँ। फिर कोई मौका मिला तो उस समय सैंकड़ों ऐसी बातें बताई जा सकती हैं।

(At this Stage Mr. Depu'y Speaker occupied the Ch tir)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ (ਸੇਰਾਹ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਕਲ ਤੋਂ ਨਹਿਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਬਾਰੇ ਕਈ ਸਜਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਅਜਿਹੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੇ ਐਨੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਬਣਵਾਈਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ Tube well ਲਗਵਾਏ ਹੋਣ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਦੇਖੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਥਾਂ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿੱਥੇ ਨਹਿਰਾਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਧਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਾਂ 1,47,000 ਟਨ ਅਨਾਜ ਬਾਹਰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਧੀ ਹੋਈ ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ।

ਲੇਕਿਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਕੁਝ ਕਮੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਨਵੇਂ ਰਾਜਬਾਹੇ ਖੋਦੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਛੱਡਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ programme ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਛਡਿਆ ਵੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਦਾ programme ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਉਣੀ ਫਸਲ ਜਿਸਨੂੰ ਮੁੰਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਬੀਜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਛਡਣਾ ਅਤੇ ਪੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਸੀ ਉਹੀ ਰਾਜਬਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਛਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੁਆਮਲਾ ਪੂਰਾ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ

ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਾਣੀ ਪੂਰਾ ਦੇ ਕੇ ਬੇਸ਼ਕ ਪੂਰਾ ਮੁਆਮਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੇ ਪੂਰਾ ਮੁਆਮਲਾ ਲੈਣਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦੇ rate ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕੋਠੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਘਟ ਹਨ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬੱਤੀਆਂ ਜਲਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ tube well ਨਾਲ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਫੇਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਬਟਾਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਪੁਰ ਤੋਂ ਇਕ ਰਾਜਬਾਹਾ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਗਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਪਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਕੇ ਰਾਜਬਾਹਾ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਵੀ ਠੀਕ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਨਹਿਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅੱਧੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਇੱਧਰ ਤੇ ਅੱਧੀਆਂ ਉਧਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ.........

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਇਸ ਵੇਲੇ Demand No. 8 ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੇ ਬੋਲੋ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ: ਮੈਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਬਾਬਤ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਪਰ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵੀ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ: ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਦੋਨੋ ਤਰਫ ਅੱਧੀਆਂ ਅੱਧੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

प्रोफैसर शेर सिंह (झज्जर) : अध्यक्ष महोदय, अभी नहिर के महिकमे के मुतअल्लिक जो demand House के सामने पेश है इस पर opposition की तरफ से और Government Party की तरफ से दो तीन speeches हुई हैं। यह ठीक है कि नहिर के महिकमे की establishment ने और अफसरों ने पिछले एक दो सालों में खास तौर पर और पिछले पाँच सालों में आम तौर पर बहुत मेहनत से दिन रात एक करके काम किया है और कई राजबाहें और नहिरें निकाली हैं। इस के लिये मैं इन्हें बधाई देता हूं ! जैसे पंडित श्री राम शर्मा जी ने कहा है वह सब सत्य

[प्रोफैसर शेर सिंह]
नहीं है अब इस महकमे का काम बहुत बढ़ गया है। अंग्रेज़ के ज़माने में तो इस महकमे का केवल यह काम था कि कहीं कहीं मुरम्मत कर दी और एक जगह से बंद करके दूसरी जगह मोरी बना दी। इन मामूली बातों पर लोगों को हज़ारों रुपया खर्च करना पड़ता था लेकिन अब यह महकमा इतना काम कर रहा है कि कोई ही छोटा या बड़ा अफसर होगा जिसे कोई फुरसत मिलती हो। इस चीज़ के लिये उन्हें सचमुच बधाई मिलनी चाहिये लेकिन इसमें कुछ defects या कमियां भी है और अगर हम इनके notice में यह चीज़ें न लायें तो हमारी बात अधूरी रह जाती है। हालत यह है कि अवल तो बरसाती नहरों का पानी ज़िमींदारों को 33 फी सदी मिलता है लेकिन अगर ज़मींदार खड़ी खेती में पानी लगा ले और उस के कुछ दिन बाद अगली फसल मसलन चने की बीजाई करले तो उससे आबियाना दोनों फसलों का ले लिया जाता है। मैं और मिसाल देता हूं। अब गेहूं की फसल खड़ी है ज़िमींदारों से गेहूँ का आबियाना भी ले लिया जायेगा और खरीफ का भी। अर्थात बाजरे और जवार का भी। पटवारी यह देखने की कोशिश ही नहीं करते कि किसी ने कोई फसल बोई है या नहीं। यह किसान के साथ ज़ियादती है! एक तो सरकार ने पहले ही 50 फी सदी आबियाना ज़ियादा कर रखा है हालांकि गेहूँ और चने के निरख कम हो रहे हैं। यह ठीक है कि सरकार आबियाने को कम करने के लिये कुछ कदम उठा रही है लेकिन यह दुरुस्त नहीं कि गेहूँ खड़ा है तो खरीफ का आबियाना भी ले लिया जाये। गलत ढंग से आबियाना लगा देना और दो २ फसलों का मजबूरी हालत में खड़ी फसल में अपनी बारी कारण देने से दो फसलों का आबियाना लेना अन्याय है जो कि एक दम बंद होना चाहिए।

श्रीमान जी Bhakra Dam पर अरबों रुपया खर्च होना है। करीबन $1\frac{1}{2}$ अरब रुपया खर्च होगा। इसमें से बहुत सी रकम ज़िमींदारों से Betterment fee के तौर पर ली जायेगी।

उपाध्यक्ष महोदय : आप कृपा करके Demand पर बोलिये।

प्रोफैसर शेर सिंह : श्रीमानजी मैं Demand पर ही बोल रहा हूं। Bhakra Dam पर अंधा धुंध खर्च हो रहा है। ख्याल किया जाता है कि जितना खर्च होना चाहिये उस से $1\frac{1}{2}$ गुना ज़ियादा हो जायेगा। ठेकेदार और कई और लोग मिसाले वगैरा का अर्थात सीमैंट, लोहे वगैरा का खूब सफाया कर रहे हैं। मेरी प्रार्थना है कि इस $1\frac{1}{2}$ अरब रुपया को जो किसानों से वसूल किया जाता है इस बेदर्दी से खर्च न किया जाये। इस खर्च पर पूरी देख भाल होनी चाहिये ताकि फज़ूल खर्च रोका जाये। यह ठीक है कि रिश्वत खोरी वगैरा बन्द करने के लिए कई cases चलाये जा रहे हैं। परन्तु इतना ही करने से काम न चलेगा। हमें रिश्वत वगैरा बन्द करने के लिये हंगामी कदम उठाने होंगे। कहा जाता है कि पुलें इतनी खराब बनाई जा रही हैं कि अगर उन्हें एक ईंट की ठोकर लगे तो वह टूट जायें। मेरी गुज़ारिश है कि काम निहायत ईमानदारी से किया जाना चाहिये ताकि ज़िमींदारों पर कम से कम बोझ पड़े।

श्रीमान जी, आखिर में मैं इस महकमा को Schemes और construction के काम के लिये फिर बधाई देता हूं। लेकिन उन से यह प्रार्थना भी करता हूं कि काम खूब देख भाल से किया जाये ताकि ज़िमींदार पर नाजायज़ बोझ न पड़े। यदि वे ऐसा करेंगे तो सचमुच इस महकमे को भगीरथों का महकमा कहा जायेगा।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ (ਨੂਹ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇੰਤਹਾਈ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਮਾਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਵਿਚ ਮੁਬਤਲਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅਜ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਹ ਮੇਰੀ ਇਸ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਖ਼ਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ Ministry ਦੀ ਹਰ ਖਰਾਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ Privileges Committee ਬਨਾਉਣ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਤੇਲੀ ਨੇ ਮੁਲਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬੈਲ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬੈਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੁਲਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਬੈਲ ਲੜਾਇਆ ਹੀ ਕਿਉਂ ਸੀ। ਪਰ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਬੈਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਜੇ ਉਹ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਬਚਾ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਸੀ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਭਾਖੜਾ-ਨੰਗਲ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਜਵਾਈਆਂ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ Nationalisation ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਵਾਈਆਂ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਜੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੇ Personal explanation ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Demand ਦੀ ਬਹਿਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ Strictly relevant ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਟੈਂਡਰ scheduled rates ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲੈ ਕੇ ਆਰਡਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਵਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮਾਨਯੋਗ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ

[ਮੌਲਵੀ ਅਬਦਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ]

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨੇਕ ਤੇ ਚੰਗੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਆਪ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਵਜ਼ਾਰਤ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਅਗੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਅਨਿਆਏ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਗ਼ੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੇ ਜਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤਰਕੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਸਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੱਜਨ ਰਾਇ ਬਹਾਦੁਰ ਕੰਵਰ ਸੈਨ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪਾਵਰ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਗਵਰਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਦਿੱਲੀ ਸਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸੱਜਨ ਰਾਇ ਬਹਾਦੁਰ ਏ. ਐਨ. ਖੋਸਲਾ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਕੀ ਇਹ ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਇ ਬਹਾਦੁਰ ਕੰਵਰ ਸੈਨ ਨੂੰ confidential file ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਈਮਾਨਦਾਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਅਨਿਆਏ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ case ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਮਾਨਯੋਗ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਮੇਰੇ ਇਸ ਇਲਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ establishment (ਆਮਲੇ) ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ੨੨ ਤਾਰੀਖ਼ ਨੂੰ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਓ ਢੂੰਡ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ 1300 ਇੱਟਾਂ ਨਾਲ 100 ਮੁਰੱਬਾ ਫੁਟ ਬਿਲਡਿੰਗ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਭਠਿਆਂ ਤੇ ਠੇਕਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੁੰਬਾ ਪਰਵਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਅਨਿਆਏਂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹਕ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਜੇ ਕੋਈ ਅਨੁਚਿਤ ਸ਼ਬਦ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਜੈ ਹਿੰਦ!

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਅੱਜ Irrigation ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 1,26,52,000 ਰੁਪਿਆ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਖਰਚ ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਵੀ ਇਸ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਹੀ ਭਾਖੜਾ

ਡੈਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਪੁਟੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਖਰਚ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਥੋੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਰਚ ਵੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨਾ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਲਈ ਖ਼ਰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਘਟ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਡੈਮ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਰੁਪਿਆ ਐਵੇਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ wastage ਬਹੁਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਰਮ ਹੈ। ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਸੂਬਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਐਨਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਲਾਹੁਣ ਵੇਲੇ ਔਕੜ ਪੇਸ਼ ਆਵੇਗੀ।

ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ Grow More Food ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ Grow More Food ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਆਦਮੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ Grow More Food ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਨਹਿਰ ਚਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਫੈਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਸਲਾਂ ਬੀਜਣ ਵੇਲੇ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਕਣ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਦੂਜੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਬੰਦ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬੜਾ ਨਾਕਸ ਹੈ। ਬੰਨ੍ਹ ਜਲਦੀ ਟੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਸਲਾਂ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮਾਮਲੇ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਨ੍ਹ ਟੁਟਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ challenge ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Grow More Food ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹਿਰਾਂ ਪੁਟੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ Survey ਕਰਾਇਆ

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਚੰਗੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਵਧ ਰਿਸ਼ਵਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਉਜਾੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੁਠੀ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਚੁਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹਿਰ ਪੁਟਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, remodelling ਦੀ ਸਕੀਮ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਘੇ ਛੋਟੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਵਿਰੁਧ ਅਸੀਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੜਦੇ ਆਏ ਹਾਂ । ਇਸ ਨਾਲ Grow More Food ਸਕੀਮ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਫਸਲ ਨੂੰ ਘਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਫਸਲਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਇਹ ਮੀਂਹ ਕਰਕੇ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੀਮਾਂ ਕਰਕੇ ।

ਫੇਰ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸੂਏ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਖੂਹ ਵਲ ਦੀ ਸੂਆ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ M. L. A. ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਰੁਖ ਬਦਲਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ Consolidation ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ M. L. As. ਦਾ ਇਕ ਮਹਿਕਮਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕੇਵਲ ਉਹ ਆਦਮੀ ਸੁਖੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਹਨ ਜਾਂ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣੇ ਵਾਲੇ ਹਨ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ । ਟੀਊਬਵੈੱਲ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਉਸੇ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ 355 ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਵਿਚੋਂ 225 ਦਾ ਠੇਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਜੇ ਤਕ ਕੇਵਲ 59 ਟੀਊਬਵੈੱਲ ਬਣੇ ਹਨ ਬਾਕੀ ਦੇ ਅਜੇ ਤਕ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ । ਇਸ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਤੁਸੀ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਉਗੇ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਣਾ ਦਿਆਂਗੇ । ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਸਾਮਾਨ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਕੇ ਪੱਤਨ ਦੇ ਗੇਟ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਦਾ ਉਸ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਹੈ । ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਚੋਂ 8 ਲੱਖ

Establishment ਤੇ ਖਰਚ ਆਵੇਗਾ। ਇਹ 1952 ਦੀ ਸਕੀਮ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1953 ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸਕੀਮ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਰੁਪਏ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਵਾਧੂ ਭਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(At this stage, bell rang indicating that the time of the member was over.) ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ ! ਮੈਂ ਦੋ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਨਹੀਂ ਜੀ।

श्री गोपी चन्द (पुंडरी) श्रीमान जी ! यह 1,26,52,100 रुपये की रकम Irrigation Establishment के लिये रखी गई है। उजड़े हुए पंजाब को फिर से बसाने के सिलसिले में भाखड़ा प्रोजैक्ट ने एक बहुत बड़ा पार्ट अदा किया है और जिस तनदेही और मेहनत से यह काम किया गया है उस की मैं सराहना किये बगैर नहीं रह सकता। जैसा कि कल हमारे आबपाशी के मंत्री ने बताया था, पंजाब का जो हिस्सा रेगिस्तान था वह 15 जून के बाद पानी मिलने से हरा भरा हो जाएगा। यह पानी दर असल दो साल बाद due था, मगर यह अभी से दिया जा रहा है। इस dam के बनाने पर जो खर्च आएगा हो सकता है, उसका estimate और बढ़ जाए। लेकिन यह खर्च हम ने लोगों से वसूल करना है। सरकार ने यह पानी लोगों को मुफ्त नहीं देना है। मैं कई जगहों पर गया हूं। जैसा कि मैंबर साहिबान ने बताया है, इस महकमे में काफी से ज्यादा बदउनवानियां हुई हैं और रिश्वतखोरी भी काफी है। मैं नहीं समझता कि छोटा बड़ा खाह कोई अफसर क्यों न हो ऐसा नहीं जिस ने इस में पार्ट अदा न किया हो। मुझे मालूम हुआ है कि एक बड़े अफसर के दौरे पर सरकारी ट्रक सहारनपुर ले जाए गए महज इस अफसर की कोठी को सजाने के लिये।

झांसा एक जगह है जहाँ नरवाने की नहर का काम हो रहा है। शाहाबाद से झाँसा तक दस पंद्रह मील का टुकड़ा है जिसे लोग खुद बनाने के लिये तैयार हैं।

उपाध्यक्ष महोदय : आप किस चीज पर बोल रहे हैं। शुरु आप ने dam से किया; फिर आप इस नहर पर आ गए हैं।

श्री गोपी चन्द : श्रीमान जी मैं अफसरों में corruption पर बोल रहा हूं। वह सरकारी ट्रक जो पंद्रह-पंद्रह बीस-बीस हजार के थे कच्चे रास्ते से ले जाए गए और उन के खराब हो जाने का कोई ख्याल न किया गया। इस तरह से लाखों रुपये बच सकते हैं।

कल मेरे दो साथियों, सरदार वरयाम सिंह और श्री मूल चन्द जैन ने कहा था कि Revenue और Engineering Departments को अलग किया जाए। मेरे

[श्री गोपी चन्द]
हलके में एक जगह breach हुई थी मगर उस को महकमे ने cut बना दिया। मगर जब मुकद्दमा अदालत में गया तो सरकार हार गई। इस तरह से जमींदारों से बेइनसाफी होती है। अगर Revenue को Engineering से अलग किया जाए तो गरीब जमींदार जिन पर ऐसी cut के मुकदमे बनाए जाते हैं जो असल में breach होती है, बच सकते हैं,। इस के अतिरिक्त अफसरान ने वलायती सामान के बिल बनाए और देसी चीजें खरीद कीं जिन को मौके पर दिखाया जा सकता है। इस के अतिरिक्त सुर्खी और चूना बदस्तूर तैयार कराया जा रहा है, जब कि हजारों टन सीमैंट मौके पर पड़ा है। मिसाल के तौर पर कुरुक्षेत्र स्टेशन पर पड़ा सीमैंट बारिश में खराब हो गया हुआ है। यही नहीं; हजारों बोरियां चूने की खराब हो रही हैं—यह केवल इस लिये कि अफसर ठेकेदारों से हिस्से ले रहे हैं! मैं वजीर आबपाशी की गैरहाजरी में बाजवा साहिब से कहना चाहता हूं कि हम ने जिन गरीब लोगों को elections के दौरान यकीन दिलाया था कि हम और आप उन की जरूरयात पूरी करेंगे, और ससती करेंगे, अब हमें उन का ख्याल करना चाहिये। मेरे इलाके असंध, राजाओं और पुंडरों के पास से नरवाना नहर जाती है, मगर उन देहात को उस नहर से कोई फैज नहीं पहुंचता। यह इलाके बिल्कुल बाराती हैं। अगर सरकार थोड़ा सा गौर करे तो मैं समझता हूं कि इस इलाके को काफी से ज्यादा फायदा पहुँच सकता है। अगर यह किसी वजह से न दिया जा सके तो मैं गुजारिश करूंगा कि जो टयूब वैल लगाए जा रहे हैं उन के बारे में इस इलाके को नजर-अन्दाज न किया जाए।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (ਗੜ੍ਹ ਸ਼ੰਕਰ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਨਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ (Engineers) ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਜ਼ਾਤੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬੜੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ Engineers ਵੀ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ appreciation ਕਰੀਏ ਲੇਕਿਨ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ ਕਿ ਸਾਡੇ Engineers ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਨਾਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਨਦਾਤਾ Engineers ਹੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਚਮੁਚ ਕਾਫੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੰਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਡਾਂਟ ਡਪਟ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਲੈਣ।

ਜ਼ਿਲਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ tube wells ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ

ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ tube wells ਉਥੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੜੀ ਥੁੜ ਤੇ ਤੰਗੀ ਹੈ, ਮਿ ਾ ੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ waterlogged area ਵਿਚ, trial boring ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ 8 ਫੁਟ ਤੇ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, trial boring ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਸ Engineer ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ tube well ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੜੀ ਕਿੱਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥਲੇ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ? ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਕੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ tube well ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ tube wells ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਥੇ ਲਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਅਗੇ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਉਹ ਮਜਬੂਰ ਹਨ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਰਕਬਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨਹਿਰ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜ਼ਰੀਆ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ Effort ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ tube wells ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਭ ਦੇ ਸਮੁਚੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕਦੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। Tube wells ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਚਾਰ, ਪੰਜ ਸੌ ਏਕੜ level ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ, ਹੋਸ਼ਿਆਰਪਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਕੇਸ (case) ਵਿਚ ਢਿਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ tube wells ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੂਹ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਖਾ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ tube wells ਲਗਾਏ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਇਕੱਠੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। M. L. A. ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ

[ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ]

ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਾਣ। ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ direct ਅਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਉਹ ਕਿਸੇ M. L. A. ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਜ਼ੇ Engineers ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ undue interference ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਖਿਆਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। Undue interference ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ M. L. A. ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਉਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਇਹੀ ਕਹੇ ਕਿ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ interference ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ (ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ'। ਹਰ ਸਾਲ ਉਹ ਇਹੋ ਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿੱਸਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਨਾਲ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕੀ ਵਿਗੜਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ? ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹਦੇ ਪੁਤਰਾਂ ਧੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੈ।

Sardar Khem Singh: On a point of order Sir, ਕੀ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ demand ਉਪਰ ਦੋ ਵਾਰੀ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਕਲ ਵੀ ਬੋਲੇ ਸਨ।

Sardar Sarup Singh: On a point of order, Sir. The hon. Member is not speaking from his seat.

Sardar Khem Singh: I am sorry, Sir.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ: ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ Corruption ਤਾਂ ਹੀ ਰੁਕ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਜਾਂ ਗ਼ਬਨ ਦੇ cases ਵਿਚ ਪਕੜੇ ਗਏ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਸਭ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵੇਖੇ ਜਾਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਤੇ ਕਿੰਨਾਂ ਕਿੰਨਾਂ ਰੁਪਿਆ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ Engineers ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਹਨ। ਠੀਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਤਾਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸਿਆਣਾ

Engineer ਸੀ ਜਿਨ੍ਹੇ ਨੀਲੋਖੇੜੀ ਵਿਚ ਨੀਵੀਂ ਥਾਂ ਤੇ tube-well ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਜਿਹੜਾਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਚੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੀਲੋਖੇੜੀ ਵਿਚ ਖੁਦ ਜਾ ਕੇ ਇਸ tube-well ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੇ ਉਹਦੇ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ।

ਫਿਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਤੇ ਉਤਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸਮਾਜ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹਾਲੇ ਓਨੇਂ ਦਾ ਓਨਾਂ ਹੈ। ਅਫਸਰ ਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਉਪਰੋਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਵੀ ਪੈਸੇ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਮ ਹਵਾਰ ਤਨਖਾਹ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਗਰੀਬ ਪਟਵਾਰੀ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਜਿਨ੍ਹੂੰ ਹਰ ਪੰਦਰੁਵੇਂ ਦਿਨ ਸਭ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰਾ ਮਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, 25 ਰੁਪੈ ਮਾਹਵਾਰ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ? ਕੀ ਇਹੋ ਮੁਸਾਵਾਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਨੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਪਰ ਉਠਾਇਆ ਹੈ?

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਛੇ ਰੁਪਏ ਬਸਤਾ ਅਲਾਉਂਸ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਛੇ ਰੁਪਿਆਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਕਾਗਜ਼ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਿਚ ਪਾੜ ਛਡਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਨ ਜ਼ਿਲੇਦਾਰ ਨੂੰ ਘੋੜੀ ਦਾ ਅਲਾਉਂਸ 90 ਰੁਪੈ ਮਹੀਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਘੋੜੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪੱਠੇ ਮੁਫਤ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਕੋਲ ਕਾਫੀ ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਤਨਖਾਹ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਦੇਣੀ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦਿਓ। ਗ਼ਰੀਬ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 6 ਰੁਪਏ ਬਸਤਾ ਅਲਾਉਂਸ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਟਿਚਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜ਼ਿਲੇਦਾਰ 90 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਘੋੜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਉਪਰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (Interruptions) । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨਹੀਂ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ।

Mr. Deputy Speaker: Order, please, order.

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ: ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਨਹਿਰੀ ਪਟਵਾਰੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਨਾਂ ਪਟਵਾਰੀ ਬਦਲ ਦਿਓ। ਸਾਡਾ ਨਾਂ ਭਾਵੇਂ Water Inspector ਰਖ ਦਿਓ। (Laughter) ਰਿਸ਼ਵਤ ਤਾਂ ਮਾਲ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਂ ਨਹਿਰੀ

[ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ]

ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬਦਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਹਿਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਤਾਂ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਲ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਮਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 6, 6 ਮਹੀਨੇ ਖੇਤ ਦੇ ਬੰਨੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ entries ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਹਿਰੀ ਪਟਵਾਰੀ ਹਰ 15 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਪੈਲੀ ਬਨੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਹ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਅਗਲੀ ਗਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Revenue ਅਤੇ Engineering Departments ਨੂੰ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। Engineers ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮਾਂ ਵਲ ਹੀ ਲਗਾ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ Revenue Staff ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜੇਕਰ ਲੋਕ ਨਵਾਂ ਮੋਗ੍ਹਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 9, 9 ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ-ਸਾਲ ਦੋ ਦੋ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਰੁਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਫਿਰ ਕਿਧਰੇ ਜਾ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋਗ੍ਹੇ ਦੇਣੇ ਹੀ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਖਰਚ ਉਪਰ ਦੇਵੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

श्री रणजीत सिंह कैप्टन (हिसार सदर) : स्पीकर साहिब ! महकमा नहर शुरू से ही पँजाब की तरक्की करने वाला रहा है। Province के revenue में काफ़ी हिस्सा महकमा नहर का होता है। हाऊस में चर्चा हुई है कि इस department में corruption आम है। तामीरी महकमे के खिलाफ़ अगर और कुछ न भी हो तो रिश्वत का इलज़ाम तो नहीं जा सकता। मुझे मानने में इन्कार नहीं है कि जहाँ पँजाब के बनाने में engineers ने इतना काम किया है वहाँ ऐसे अफसर भी होंगे जिन्हों ने ग़लत काम किया है। एसे अफसर छोटे भी हो सकते हैं और बड़े भी हो सकते हैं। हो सकता है कि उन की कमज़ोरियों से cement और दूसरा material जाता रहा होगा और जाता भी है। लेकिन इस का मतलब यह नहीं हो सकता कि सारा department ही बिल्कुल नाकारा हो गया है। अगर विभाजन (partition) के बाद यह महकमा पँजाब के rescue के लिए न आता तो यह सूबा अपने पैरों पर खड़ा नहीं हो सकता था। मैं ज्यादा तो नहीं कहना चाहता, जहाँतक मुझे इल्म है Bhakra में तो, जिस केस के बारे में कहा गया है, Government enquiry करा रही है। मुझे आशा है कि हमारे दोस्त Irrigation Minister साहिब बतलायेंगे कि उस का नतीजा क्या निकलता है। वे तो यहाँ मौजूद नहीं हैं। इस लिये मैं समझता हूँ कि P. W. D. के Minister मेरी दरखास्त से

मुतफिक होंगे। वे बताएंगे कि जो enquiry वहां हो रही है उसका नतीजा क्या हुआ है। हमें उमीद है कि सरकार culprit को पकड़ कर मुनासिब सज़ा देगी।

स्पीकर साहिब, इस के बाद में अर्ज़ करना चाहता हूँ कि 1951—52 में नहरों के working expenses 1,19,66,000 रुपए थे। इस दफा मेरे लायक दोस्त Irrigation Minister साहिब ने 1,83,26,000 रुपया माँगा है। गोया तीन साल में 63,60.000 रुपये नहरों के working expenses के लिये ज़यादा मांगे हैं। जब गवर्नमैंट ने 949 में आबयाना बढ़ाया था तो कहा था कि यह increase permanent तौर पर नहीं की जा रही बल्कि आर्ज़ी अरसा के लिये है। सरकारी अखराजात के बढ़ जाने से यह surcharge लगा दिया है। जिस वक्त गवर्नमैंट से हो सका उसी वक्त इसे हटा दिया चायेगा। मुझे याद है कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने ध्यान दिया था कि जितनी जल्दी मुमकिन हो सका इस को खत्म कर दिया जावेगा। लेकिन मैं देख रहा हूँ कि अब इस को खत्म करने की बजाये बढ़ाने के chances बढ़ रहे हैं। अगर इन्हों ने आबयाने में बढ़ोतरी को खत्म करना था तो इन को working expenses कम करने चाहियें थे। चाहें तनखाहें कम करते, चाहे अफसरों की तादाद कम करते। लेकिन जब इन्होंने 63 लाख रुपया और माँगा है तो मुझे डर है कि ये लोग तो आबयाना घटाने की बजाए और बढ़ाएंगे। स्पीकर साहिब। एक किसान की हैसीयत से मैं यह आप को बताना चाहता हूँ कि अनाज के निर्ख़ आहिस्ता २ नहीं बल्कि बड़ी तेज़ी से गिरते जाते हैं। आजकल हमारे ज़िला में चना 10 रुपये मन के हिसाब से लाखों मन खरीदा जा सकता है। वही चना पहले 18, 20 रुपये मन भी नहीं मिलता था। जब किसी black marketeer को मिल जाता था तो वह Madras वगैरा भेजने के लिये खरीद लेता था। उस वक्त यह समझा जा सकता था कि आबयाना बढ़ाने में गवर्नमैंट हक बजानब थी। लेकिन जैसा कि हमारे वुज़रा ने पिछले साल अम्मीद दिलाई थी कि आबयाना घटाया जाएगा वह बात इस बजट में नहीं की गई है। मैं कहता हूँ कि यह कोई विधि माता के अंक नहीं है जिन को वे बदल नहीं सकते। ये तो उन के अपने हाथ की बात है वह जिस वक्त चाहें इन को बदल सकते हैं। लोगों की माँग है कि आबयाना की increase को खत्म किया जाए। अगर आप इस increase को खत्म नहीं करेंगे तो लोग अगरचि ज़ाहिरा तौर पर कुछ नहीं कह सकते लेकिन जिस जज़बे को वे आपने अन्दर दबाए रखेंगे न मालूम वे उसे किस वक्त बाहर निकालें। मुझे आज इस कदर अफ़सोस है, स्पीकर साहिब, कि आज जब कि Irrigation की Demand पर बहस हो रही है, हमारे Irrigation मिनिस्टर न मालूम किस खास काम से दिल्ली चले गए हैं। हमारी तो जितनी दरखास्तें होती हैं उन को सुनने की उन्हें फ़ुर्सत ही कहाँ! जब वे शिकायत ही नहीं सुन सकते तो हमें relief क्या देंगे?

खैर, स्पीकर साहिब, दूसरी अर्ज़ जो में करना चाहता हूँ वह Betterment charges के बारे में है। हमें यह कहा गया कि नई नहरें बनाने के लिए Betterment charges का लगाना बहुत ज़रूरी है वरना अगर ऐसा न किया गया तो गवर्नमेंट आफ़ इंडिया ग्रांट नहीं देगी क्योंकि हमारी स्कीमें सैंट्रल गवर्नमैंट की ग्राँटों पर ही चलती हैं। यह ठीक है कि इस वजह से Betterment charge काफ़ी

[श्री रणजीत सिंह कैप्टन]

बढ़ गए। इसके मुतअल्लिक हमें किसी पर एतराज़ नहीं। हमें पानी की जरूरत थी, इसलिए हमने इस स्कीम को इस हाऊस में मान लिया। लेकिन, जनाबेवाला उस ऐक्ट में जो लफ्ज़ "Beneficiary" है मैं समझता हूँ कि उसकी ज़द में सिर्फ उस किसान को नहीं लाना चाहिए जो दिन रात खेतों में काम करता है, आप को कनक पैदा करके देता है, आप को चना पैदा करके देता है और आप को और सैंट्रल गवर्नमैंट को इस बात के काबल बनाता है कि हिन्दुस्तान से बाहर जाकर अनाज के लिये झोली न फैलाएं। Betterment charges इस पंजाब में—पंजाब में ही नहीं हिन्दुस्तान भर में—50% सैंट्रल गवर्नमैंट भरे। बाकी का जो 50% है वह producer और consumer दोनों पर पड़ना चाहिए और वह गवर्नमैंट को state revenue से देना चाहिए जिस में कि लोगों की यह दोनों categories पैसा contribute करती हैं। न कि सिर्फ उन ग़रीब किसानों पर इसका सारा भार पड़ना चाहिए जिन का आगे ही मुरब्बा बन्दी की वजह से ख़र्चा बढ़ गया है और जिन का ख़र्चा वैसे भी बढ़ गया है उन तकावी कर्जों को वापस करने के लिए जो कि कहत की वजह से उनको दिये गए थे। वे क्या Betterment Charge देंगे, स्पीकर साहिब, जिन्होंने कि अपनी ज़मीनें ही गवर्नमैंट को दे देनी हैं? मुझे याद आ गया है कि इन लोगों का तो अब बिलकुल वैसा ही हाल है जैसा कि हमारे ईलाकों में कहते हैं कि कोई आदमी किसी ऊँट पर माल लाद कर जब चुंगी पर पहुँचा तो उससे चुंगी के पैसे माँगे गए। जब उसके पास चुंगी देने के लिए पैसे न हुए तो जो माल ऊँट पर लादा हुआ था; वही उठा कर वहाँ रख गया। सो यही हाल हमारा है कि जब ज़मीनें ही आप हम से लेने वाले हैं तो यह Betterment charges कैसे? इस लिए किसानों को beneficiary की हद में नहीं रखना चाहिए। और जो दूसरे Beneficiaries हैं उन्हें आप बखूबी रखें हमें क्या एतराज? जब हमारे पास पहले थोड़ी २ ज़मीनें हैं तो अब इन पर हम Betterment charges क्या दें? कहाँ से लाएं उस पैसे को जो कि इस Cess के मुताबिक माँगा जाता है?

इस के इलावा, स्पीकर साहिब, इन का क्या भरोसा! फ़ाइनैंस मिनिस्टर साहिब की तकरीर को सुनकर तो यही मालूम होता है कि कई करोड़ रुपया Land Revenue भी बढ़ेगा - और अबयाना भी। क्योंकि यह कहते हैं कि इन लोगों का अभी मिज़ाज ठीक नहीं हुआ। चूंकि नए बन्दोबस्त हो रहें हैं इस लिए कोई बड़ी बात नहीं अगर कई लाख रुपया और ज़मींदार किसानों से वसूल किया जाए। मैं जानता हूं, स्पीकर साहिब, कि हर हकूमत गरीब, किसान और मज़दूर के ऊपर चलती है। लेकिन हकूमत का यह फ़र्ज है कि उन से अगर रुपया लेना है तो बेशक ले, मगर आहिस्ता २ ले ताकि वे टैक्सों के दबाव तले इतने न दब जाएं कि फिर उठ न सकें। Blood Bank की मिसाल ही लीजिए। लोगों से एक २ कतरा खून का लेकर इस bank में इतना खून जमा हो जाता है कि उससे हज़ारों बिमारों को ठीक किया जा सकता है। लेकिन इसके उलट अगर एक आदमी का सारे का सारा खून एकदम निकाल लिया जाए—चाहे वह आदमी एक ताकतवर पहलवान ही क्यों न हो—तो क्या वह मर नहीं जाएगा? ज़रूर, उसके जीते रहने की उम्मीद नहीं की जा सकती। इस लिए मैं उम्मीद करता हूँ और मुझे पूरा भरोसा है कि हकूमत पंजाब के

के किसानों के interest को ignore नहीं करेगी। स्पीकर साहिब ! मुझे पता है कि हमारी गवर्नमैंट में जितने भी बड़े २ वजीर हैं उनके दिलों में किसानों के लिए पूरी हमदर्दी है और उन्होंने बड़े २ दावे कर के लोगों से कहा था कि यह आबियाने को कम कराने में पूरी कोशिश करेंगे। इसलिए अगर उन्हों ने अब अपने वादों को पूरा न किया तो यकीनन जनता का एतमाद खो बैठेंगे।

Sardar Achhar Singh Chhina : Sir, I beg to move—

That the question be now put.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the question be now put.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That item of Rs. 14,66,510 on account of A—4—Executive (ii) Central Workshops be reduced by Rs. 10/—.

The motion was lost

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That item of Rs. 2,44,000/— on account of charges on Irrigation Establishment (Tubewell Project) be reduced by Rs. 10/—.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs. 100/—.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs. 100/—.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced be Rs. 10/—.

The motion was lost.

Mr Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re. 1/—.

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re. 1/—.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re. 1/—.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 1,26,52,100 be granted to the Governor to defray the charges that will come in course of payment for the year 1954—55 in respect of Irrigation—Establishment Charges.

The motion was carried.

IRRIGATION—CAPITAL.

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to move—

That a sum not exceeding Rs. 2,76,58,300 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954—55 in respect of Irrigation (Capital).

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

That a sum not exceeding Rs. 2,76,58,300 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954—55 in respect of Irrigation (Capital).

Mr. Deputy Speaker: I have received notices of the following cut motions in respect of this demand. As usual, they will be deemed to have been moved. So the main motion can be discussed along with the cut motions. I call upon Principal Rala Ram to initiate the debate on this demand.

1. Shri Babu Dayal Sharma :

   That the demand be reduced by Rs. 100/—.

2. Shri Babu Dayal Sharma :

   That the demand be reduced by Rs. 100/—.

3. Sardar Achhar Singh :
4. Sardar Harkishan Singh :
5. Sardar Bachan Singh :
6. Sardar Chanan Singh :
7. Shri Wadhawa Ram :
8. Sardar Darshan Singh :

   That the demand be reduced by Rs. 10/.

9. Shri Dharam Vir Vashist :

   That the demand be reduced by Rs. 1/—.

10. Rao Gajraj Singh :

    That the demand be reduced by Re. 1/—.

11. Sardar Partap Singh :
12. Sardar Iqbal Singh :
13. Sardar Sarup Singh :
14. Sardar Shamsher Singh :
15. Sardar Wazir Singh :

    That the demand be reduced by Re. 1/—.

16. Shri Rala Ram :

    That the demand be reduced by Re. 1/—.

श्री रला राम (मुकेरियां) : अध्यक्ष महोदय ! जिस हलके से मैं सम्बन्ध रखता हूं उसमें शाह नहर जिसका कबज़ा सरकार ने लगभग 8 वर्ष हुए लिया था, बहती है। इसके लिए इस आईटम में 3 लाख रुपया की व्यवस्था की गई है। उसके सम्बन्ध में, स्पीकर साहिब, कुछ बातें आपके द्वारा मन्त्रिमन्डल तक पहुँचाना चाहता हूँ।

शाह नहर मुग़लों के ज़माने से चली आ रही है। जब सरकार ने इस पर कबज़ा करके इसे चलाना शुरु किया तो यह आशा थी कि लोगों की जो शिकायतें पानी के सम्बन्ध में हैं वे दूर हो जाएंगी। यह ठीक है कि सरकार ने इस की सड़कें बनाने के लिए और इसकी एक दो और बातों को बेहतर बनाने के लिए खर्च किया है लेकिन इस नहर से एक खतरा हमेशा बना रहता है और वह यह है कि जब कभी बारिशें कम होती हैं तो नहर से पानी भी कम हो जाता है और यह तब होता है जब पानी की सब से ज़्यादा ज़रूरत होती है। शाह नहर में पानी कम होने की वजह से

लोगों को डर हो जाता है कि धान की खेती रह जाएगी और ऐसा अकसर हो भी जाता है। इस लिए मैं अध्यक्ष महोदय आपके द्वारा मन्त्री साहिब से प्रार्थना करता हूं कि वह जल्दी इन्तज़ाम करें कि शाह नहर में पानी की सप्लाई regular हो और पानी कम न होने पाए। यह ठीक है कि जो शाह नहर का Head works है उसे पक्का बनाया जाए और उसके अन्दर जो थोड़ी बहुत रुकावटें हैं वे अब जब कि International Bank में असूल तय हो जाएगा तो यह भी दूर हो जाएंगी। शाह नहर जो पहले ही इतने बड़े इलाके के सैराब करती है कोई वजह नहीं कि इस को फैलाया न जाए। इस को दसूआ तक फैलाया जा सकता है। इस लिए अध्यक्ष महोदय ! पहली बात जो मैं मिनिस्टर साहिब तक पहुँचाना चाहता हूँ, वह यह है कि शाह नहर की मांग बहुत ज़रूरी है। वह इतनी ज़रूरी है कि इस के बिना चला नहीं जा सकता। दरया में पानी के नीचे चले जाने से इस में पानी कम आता है और पानी की सप्लाई काफी तथा regular नहीं रहती। इसके लिए जो तीन लाख रुपया का item रखा गया है इस को इस तरह से खर्च किया जाए कि शाह नहर में पानी की सप्लाई बाकायदा बनी रहे और वहां के लोगों को यह कहने का मौका न मिले कि उनकी धान की खेतियां पानी की कमी की वजह से खराब हो गई हैं।

दूसरी बात जो मैं उन तक पहुँचाना चाहता हूँ वह है re-modelling के बारे में जो शाह नहर की हो रही है। इस से कई इलाके जिन्हें पहिले पानी मिल रहा था अब पानी से महरूम कर दिए गए हैं और कई इलाकों को अब पानी मिल जाएगा। अभी मैं जब अपने हलके में गया था तो मुझे लोगों ने बताया कि वहाँ re-modelling की वजह से जिन इलाकों को पानी मिलना बन्द हो गया है वहाँ पहिले तो सैंकड़ों मन धान पैदा होता था लेकिन अब वहां पैदावार बहुत कम हो गई है। अध्यक्ष महोदय ! मैं ने अपनी आँखों से खेतों में जा कर धान की फसलें देखी हैं कि जहां पहिले सैंकड़ों मन धान होता था अब वहां कुछ एक मन धान भी नहीं हुआ है। इस लिए मैं मन्त्री महोदय से प्रार्थना करता हूं कि re-modelling करते समय इलाके की जरूरियात को मद्दे नज़र रखा जाए। ताकि धान की पैदावार अगर बढ़ न सके तो कम अज़ कम घट भी न जाए। कम तो न हो जाए। यह तकलीफें हैं जो मैं अध्यक्ष ! महोदय आप के द्वारा मिनिस्टर साहिब तक पहुँचाना चाहता हूँ।

एक बात और जो मैं, अध्यक्ष महोदय ! आप के द्वारा पहुँचाना चाहता हूँ वह यह है कि फैलाव की policy बहुत अच्छी है क्योंकि इसके द्वारा ज्यादा से ज्यादा इलाके को नहर का पानी मिल सकेगा लेकिन हम यह नहीं चाहते कि फैलाव ऐसे तरीके से हो कि जो ज़मीनें पहिले अच्छी फसलें उगाती थीं वहां तो पानी न मिले या कम मिले अगर जहाँ पानी नहीं जाता था वहां पानी अब जाए।

शाह नहर की पथरीली ज़मीन है इस को ज़िमीन के लिए कितना पानी चाहिए उसके जानने के लिए अमृतसर और लाहौर की नहरों के तरीकों से काम नहीं चल सकता। इस में से पानी ठीक प्रकार से सप्लाई करने के लिए वहां के हालात को देखना होगा। सरकार ने शाह नहर की सड़कें बेहतर बनाने पर काफी रुपया खर्च किया है लेकिन इस में पानी की सप्लाई को regular करने के लिए कुछ नहीं किया। इस लिए वहां के लोग कहने लग गए हैं कि जब यह शाह नहर private व्यक्तियों के हाथ

[श्री रला राम]
में थी तो इस की हालत बेहतर थी। अब remodelling हो रही है तो पानी कम होता जा रहा है। अभी सरकार की यह जो स्कीम थी कि कुछ नई नहरें निकाली जाएं या कुछ लोगों के जो private कूहल हैं उनको ले लिया जाए तो लोगों ने बहुत वावेला किया कि जब यह सरकार के पास चले जाएंगे तो हमें बहुत भारी तंगी हो जाएगी। यह ठीक है कि रिश्वतस्तानी कम हो गई है सौ में से 25 फी सदी कम हो गई है और बाकी 75 फी सदी रह गई है। इस लिए लोग घबराते हैं कि private कूहलों का जब इन्तज़ाम सरकार के हाथों में आ जाएगा तो उन की services में कमी आ जाएगी। इस लिए वह वावेला करते हैं कि उन की नहरों को उनके अपने हाथों में रहने दिया जाए। वे सरकार के पास उन नहरों को नहीं जाने देना चाहते। इसलिए हमारे मिनिस्टर साहिब इस बात का प्रयत्न करें कि जो लोग नहर के महकमे में काम करते हैं वह जनता से अच्छा व्यवहार अर्थात (courteous treatment) करें। इस सम्बन्ध में लोगों में नहर के महकमा के खिलाफ काफी जज़्बा काम कर रहा है। अगर उचित प्रयत्न किए गए तो यह जज़्बा ठीक हो जाए गा। मैं समझता हूँ कि जो फैलाव की policy है उस के खिलाफ जो लोगों में जज़्बा है अगर जरूरियात को देखकर पानी दिया जाए और अगर वज़ीर साहिब इस बारे में प्रयत्न करें तो मैं समझता हूँ कि यह शिकायात दूर हो सकती है--

अध्यक्ष महोदय, ! हमारे हशयारपुर के ज़िले में भाखड़ा और नंगल से जो नहरे निकल रही हैं वह सारे पंजाब को सैराब करेंगी। यह बड़ी अच्छी बात है। मगर पंजाब के इस ज़िले को भी इस का कुछ न कुछ हिस्सा मिलना चाहिए। फिर जो रकम Tube-wells के लिए खर्च की गई है उसका बहुत कम हिस्सा हुशयारपुर के ज़िले को मिला है। दसुआ तहसील में Tube-well लगाने की बहुत गुंजायश है और जो उसके ऊपर का इलाका है वहां हाजीपुर के आस पास के इलाके में Tube-well के ज़रिये Irrigation हो सकती है। आखिर हुशयारपुर को भी उसका हिस्सा मिलना चाहिए। अगर नहर नहीं आ सकती तो कोई गिला नहीं। जो 24 या 25 Tube wells इस ज़िला को दे दिए गए हैं वह नाकाफी हैं और उन से हमारे इलाके की जरूरियात पूरी नहीं हो सकतीं।

एक और बात, अध्यक्ष महोदय, मैं आप के द्वारा मिनिस्टर साहिब तक पहुँचाना चाहता हूँ वह यह है कि मेरे इलाके में कुछ नहरें हैं जो लोगों की private हैं लेकिन उन लोगों की माली हालत खराब हो जाने की वजह से वह उन्हें चला नहीं सकते वह सरकार को बिला मुआवज़ा देने को तय्यार हैं। इस लिए सरकार को चाहिए कि वह इन्हें बिला मुआवजा ले ले ताकि इन से सिंचाई का जो फायदा लोगों को पहुँचता है वह पहुँचता रहे। लेकिन मुझे यह कहते हुए ज़रा भी झिझक नहीं होती कि इतनी जद्दोजहद के बावजूद भी अभी तक महकमे ने इस बारे में किसी किस्म का फैसला या कार्यवाही नहीं की। अगर कुछ ऐसी नहरें हैं जो लोग चला नहीं सकते क्योंकि उन का खर्च बर्दाशत नहीं कर सकते। इस लिए महकमे को उन नहरों के लेने का शीघ्र प्रबन्ध करना चाहिए बजाए इस के कि उन पर नई तहरें ठोसी जाएं। अगर इन नहरों को यह महकमा ले ले तो Grow More Food Campaign के सिलसिले में काफी सहायता मिलेगी।

आखरी बात जो मैं कहना चाहता हूँ वह यह है कि शाह नहर को सरकार के कबज़ा में आए हुए तकरीबन चार साल हो चुके हैं। लेकिन उस नहर के मालकान को अभी तक मुआवजा नहीं मिला। कई बार मैं ने इस बारे में सवाल पूछे हैं तो जवाब यह मिलता रहा है कि बहुत जल्द अदायगी कर दी जाएगी लेकिन अभी तक उन को मुआवजा नहीं मिला। मुझे कहते हुए दो साल हो गए हैं, मैं यह बात महकमे तक पहुँचाना चाहता हूँ कि जब शाह नहर का मुआवजा सरकार ने देना ही है तो जितनी जल्दी हो सके दे दिया जाए।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾਂ (ਅਜਨਾਲਾ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! demand 9 ਦੇ ਥਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਏ ਕਢਣ ਲਈ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਏ ਕਢੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਹ ਸੁਕੇ ਹੀ ਵਗ ਰਹੇ ਹਨ ਹਾਸਾ। ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ 'ਨਹੀਂ ਰੀਸਾਂ ਝਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਸੁਕਾ ਪਿਆ ਵਗੇ' ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੂਏ ਭੀ ਸੁਕੇ ਹੀ ਵਗਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਆਪ ਭੀ ਮੇਰੇ ਹੀ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਨਹਿਰਾਂ ਦੀ Advisory Committee ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ। ਉਥੇ ਬਹਿਸ ਭੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਇਆਂ ਨੂੰ remodel ਕਰਾਕੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਾਧੋਪੁਰ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਰਾਜਬਾਹਿਆਂ ਨੂੰ remodel ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਨੀਵਾਲ ਮੋਗੇ ਨੂੰ ਰਾਤੋ ਰਾਤ remodel ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਇੱਟਾਂ ਲਾਕੇ ਛਤ ਪਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਹ ਚੋਰੀ ਹੈ, ਡਾਕਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵਿਆਂ ਸੂਇਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਪਾਣੀ ਖਲਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਆਬਿਆਨੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ Grow More Food Campaign ਜਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਇਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਖਰਚ ਦੀ ਬੜੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਗਰ ਸਚੀ ਗਲ ਤਦ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਰਿਸ਼ਵਤਸਤਾਨੀ ਦੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਜ਼ਾਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਗੇ।

(ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ ਨੇ ਬੈਠਿਆਂ ੨ ਕੁਝ ਆਖਿਆ)

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ interrupt ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾਂ : ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕ ਬੜੀ ਹੀ important item ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਹ ਹੈ Central Workshop, Amritsar. ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ !

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਵੱਡੇ੨ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੇਖੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਮੋਟਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਬੜੀ ਚੰਗੀਤਰ੍ਹਾਂ equipped ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਕਾਰਖਾਨੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟਸ ਆਰਡਰ ਨਹੀਂ ਭੇਜਦੇ । ਕੋਈ ਵਜਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਇਕ ਹੀ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਭੀ ਮੁਨਾਫੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਗੋਂ ਘਾਟੇ ਤੇ ਚਲੇ । ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਛਾਂਟੀ ਹੋਵੇ । ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਵੇਹਲੀਆਂ ਪਈਆਂ ਰਹਿਨ । ਕਿਨੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ । Nationalisation of books ਅਤੇ Nationalisation transport ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਸਬਕ ਸਿਖਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਨਹਿਰੀ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੈ । Government of India ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ Punjab Government ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ 3 ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਥੇ 5000 ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਹੁਣ ਇਕ ਸ਼ਿਫਟ ਵਿਚ 1500 ਆਦਮੀ ਭੀ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਜਾਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਹੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਲੜਾਈ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਸਾਮਾਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਣਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ State ਨੂੰ ਇਕ Development State ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਕਾਰਖਾਨੇ ਨੂੰ ਆਰਡਰ ਦਿਤੇ ਨਾ ਜਾਨ ਤਾਂ ਕਾਰਖਾਨਾ ਕਿਵੇਂ ਚਲੇ । ਕਾਰਖਾਨਾ full capacity ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰੀ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟਸ ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੈਣ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕੀ ਸਾਮਾਨ, ਕਿਸ quality ਦਾ ਸਪਲਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਹਰੋਂ tender ਮੰਗਾ ਕੇ, ਇਸ ਕਾਰਖਾਨੇ ਨੂੰ ਆਰਡਰ ਦੇ ਦੇਣ । ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ? ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਆਰਡਰ ਕਾਰਖਾਨੇ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮੰਗ ਬੜੇ ਥੋਹੜੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕਾਰਖਾਨਾ ਉਸ ਥੋਹੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਾਲ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬੇਬਸੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਇਸ State ਨੂੰ develop ਕਰਨਾ ਹੈ, ਭਾਖੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਉਹ ਗਲ ਹੈ, ਜਿਹੀ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ । ਜਿਥੇ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਹਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ । ਉਹ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਰ ਨਾਲ ਆਰਡਰ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਦੇ ਨਾ ਬਣਾਉਣ ਯੋਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰੋਂ ਟੈਂਡਰ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਗਲ

ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਚੀਜ਼ ਮਿਲੇਗੀ, ਰੇਟ ਘਟ ਹੋਣਗੇ ਆਦਿ। ਮਗਰ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫਾ ਖਾਨ ਵਾਲੇ agent ਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲ, ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਠੀ ਗਰਮ ਕਰ ਚੀਜ਼ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ 3 ਤੋਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰੇਟ ਭੀ ਵਧਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ 2½, 3 ਲਖ ਰੁਪਿਏ ਦਾ loan ਭੀ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਸੰਟਰਲ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਾਲ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਥੋਹੜਾ ਜਹਾ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਮੰਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਨਾ ਗਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਆਰਡਰ ਇਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਭਾਂਵੇ ਕੰਮ ਚੱਲੇ ਨਾ ਚੱਲੇ। ਪਰ ਬਾਹਰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਏ ਪੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੇਟ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਪਰ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਜਿਥੇ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ workshop ਵਿਚੋਂ ਰੋਜ਼ੀ ਮਿਲਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ develop ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਜੇਕਰ ਇਹ workshop develop ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ development ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਤਾਂ ਅਸਾਡਾ ਇਨਹਿਸਾਰ foreign experts ਅਤੇ foreign capital ਤੇ ਰਹੇ ਗਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ w rkshop ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਜੇ ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਰਡਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਕੀ ਪਏ ਗਾ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ।

ਇਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਕ ਵੇਰ Ford ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ Russia ਵਿਚ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਖੋਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਆਪ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਵਟੇ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ job ਤੇ ਸੀ ਫੋਰਡ ਕੰਪਨੀ ਦੇ Sales Department ਵਿਚ ਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੰਮ ਮਾਲ ਖ੍ਰੀਦਣ ਅਤੇ ਦੇਣ ਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਇਕ ਵੇਰ ਕਲੀਵਲੈਂਡ ਦੀ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਪਾਸੋਂ ਭਾਰੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ order ਕਲੀਵਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ। ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਸਾਮਾਨ ਜਿਸ ਲਈ ਆਰਡਰ ਕਲੀਵਲੈਂਡ ਭੇਜੇ ਗਏ ਫੋਰਡ ਦੀ ਆਪਣੀ

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

ਕੰਪਣੀ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਫੋਰਡ ਕੰਪਣੀ ਨੇ ਫੋਰਨ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਬਿਠਾਈ ਅਤੇ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਤੇ ਮਿ: ਸ਼ਾਵਰੇ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਕੰਪਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਕਿ ਫੋਰਡ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕੰਪਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਨੌਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। Capitalists ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੰਡੀਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਸਰਮਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੰਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮੰਡੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਰਮਾਇਆ ਵੀ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸਾਂ ਵਲ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਪਰ ਇਥੇ ਮੰਡੀਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ।

ਇਸ Workshop ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ Hydro Electric Machines ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਸਕੀਮ ਲਈ ਕਈ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਇਥੇ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਟਰਬਾਈਨਜ਼ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਾਲੇ Indian Climate ਅਤੇ Soil ਅਨੁਸਾਰ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਣਗੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਰਮਾਇਆ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਇਥੇ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਬਸ ਇਧਰੋਂ ਉਧਰ ਕਾਰਾਂ ਭਜਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਸਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅਲ੍ਹੜ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਇਨਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨੇ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੁਰਸਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ।

ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਰਮਾਏ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੂਰ ਕਰੋ। ਜਦ ਤਕ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਨੂਰਮਹਿਲ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ। ਅਜ ਸਾਡੇ ਇਥੇ Irrigation ਦੀ Demand ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜੋ ਕੰਮ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਉਹ ਇਸ ਦੀ Development ਦਾ ਕੰਮ

ਸੀ। Development ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਦੇਣ Irrigation ਦੀ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ develop ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜੋ Irrigation ਦੀ Establishment ਦਾ ਖਰਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਅਜਾਂਈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮੁਲਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਡੈਮ ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਜਦ ਇਸ ਡੈਮ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਇਨਜੀਨੀਅਰ ਨੌਯਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਇਨਜੀਨੀਅਰ ਮੰਗਵਾਏ ਗਏ ਪਰ ਹੁਣ ਜਦ ਕਿ ਖਾਸਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਮਰੀਕੀ ਇਨਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਉਹੀ ਅਮਰੀਕੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸ਼ੱਕੀ ਨਿਗਾਹ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਕੰਮ ਨੂੰ expedite ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪੇਂਡੂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਵਾਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਰੋਟੀ ਕਮਾ ਕੇ ਖਾਣੀ ਹੈ। Revenue ਦੇਣੀ ਹੈ। Betterment Charges ਜੋ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਵਲ ਬਾਕਾਇਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Revenue ਤੇ Engineering Departments ਨੂੰ ਵਖ ਨਾ ਕਰੋ ਪਰ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ absorb ਕਰੋ। ਜਿਥੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਡੇਢ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਪਟਵਾਰੀ ਵਧਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਤਾਦਾਦ ਵਧਾਣ ਦੀ ਥਾਂ efficiency ਵਧਾਓ। ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ ਨੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਰਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੇਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦਾ plead ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਦੂਜੀ ਅਰਜ਼ ਮੈਂ ਇਹੋ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Bist Doab Canal ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਲਈ ਕਢੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਰਵਾਨਾ ਸਰਕਲ ਦੀ ਨਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਾਸ ਦੋ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ Consolidation ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਨਹਿਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਲ ਬਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਹਿਕਮਾ ਨਹਿਰ ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੁਰੱਬੇ ਬੰਦੀ ਹੋਣ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਖਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਬਿਸਤ ਦੁਆਬਾ ਨਹਿਰ ਦੀ ਸਰਵੇ (Survey) ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ alignment ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ Consolidation ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹਿਰ, ਸੂਏ ਅਤੇ ਰਜਬਾਹੇ ਕਢੇ ਗਏ। ਡੇਮ ਦੀਆਂ alignments ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ 150 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ consolidation ਦੀ Revocation ਹੋਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ Irrigation ਦੀ Efficiency ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ Consolidation ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ alignment ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਨੁਕਸ ਨਾ ਪੈਂਦਾ।

ਫੇਰ Consolidation of Holdings ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇ। Grow More Food ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਮਿਲੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਮੁਰੱਬੇ ਬੰਦੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਮੁਜ਼ਿਰ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਕੇਸ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਕਿ consolidation ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ alignment ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਤੇ ਜਦ consolidation ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ ਤਾਂ alignment ਕਿਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ consolidation ਨੂੰ revoke ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਇਸ ਦੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ Compensation ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ Common Pool ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ acquisition ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ evaluation ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ complete ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਦੇਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸਤਾ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਤੀਜੀ ਗਲ Drains ਬਾਰੇ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਇਹ ਅਛਾ ਕੰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਭੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ Drains ਵਿਚ ਹਨ। ਰਜਬਾਹੇ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਵੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। Drains ਦੀ ਜੋ alignment ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਕਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ Development Minister ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਦੋਂ ਤਕ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨ ਹੋਊ। ਜਦੋਂ ਪੁਲ ਬਨਣ ਦਾ ਵਕਤ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਤਕਸੀਮ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕੋਈ Efficiency ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਕ ਅਰਜ਼ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਥੋੜੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਖਿਲਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਹਿਰ ਤੇ ਪੁਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚਾਰ, ਚਾਰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮੀਲ ਦਾ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਮੀਲ ਤੇ ਨਹਿਰ ਤੇ ਪੁਲ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਵਾਹੀ ਵੀ ਸੌਖੀ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਮਹਿਕਮਾ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਉਸ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਇਹ ਖਰਚ General Revenue ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਬਿਸਤ ਦੁਆਬ ਕਨਾਲ ਦਾ ਬੈਂਕ ਪਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਕੰਢਾ ਪਕਾ ਹੋਣ ਨਾਲ distance reduce ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਥੇ ਮੰਡੀਆਂ ਬਣਨੀਆਂ ਹਨ। ਅਨਾਜ ਦਾ ਵਪਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਥੇ ਆਵਾਜਾਈ ਸੌਖੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਿਸਤ ਦੁਆਬ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਨੂੰ ਪਕਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਆਵਾਜਾਈ ਸੌਖੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ approach roads ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਮਿਲੇਗੀ।

ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ requisition ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪੁਟ ਕੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪੱਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋਈਆਂ। ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ acquire ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਮਿੱਟੀ ਪੁਟ ਲਈ ਗਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤੀਕਰ compensation ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਇਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਹੁਣ ਤੀਕਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀਆਂ ਥੋੜੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕ ਦੋ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਏਕੜ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ compensation ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਭਾਵੇਂ ਨਹਿਰ ਵਾਸਤੇ ਲਈ ਜਾਂ ਪੁਟਾਈ ਵਾਸਤੇ ਲਈ ਗਈ ਸੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਤਾਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾ।

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਖਰਚ ਘਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਨਹਿਰੀ ਪਟਵਾਰੀ ਘਟਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦੂਜੇ ਮਾਲ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਮਾਹਿਰ ਬੁਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । corruption ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ Opposition ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਆਖਣਗੇ ਕਿ 100 ਫੀ ਸਦੀ corruption ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਖੀਆ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਕਿ Opposition ਐਵੇਂ ਵਧਾ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਜਿਤਨੀ ਵੀ corruption ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਰੁਪਿਆ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਖ਼ਰਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਜਾਵੇਗਾ ਵਰਨਾ ਖਰਚ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੇ ਤਾਂ Betterment Charges ਨਾਲ ਲੋਕ ਲਤਾੜੇ ਜਾਣਗੇ ।

श्री राम कुमार बिधाट (भिवानी) : स्पीकर साहिब ! पंजाब सरकार ने नहर और Tube wells के लिये काफी रुपया रखा है और इस के लिए यह मुबारिकबाद की मुस्तहक है । लेकिन मुझे अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि इस बारे में जो इलाके ज़्यादा मुस्तहक थे उन पर काफी तवजा नहीं की गई । जिस इलाके से मेरा ताल्लुक है उस का ध्यान कराने की तो असल में जरूरत ही नहीं है क्योंकि हर दूसरे तीसरे साल क़हत आकर उस की याद दिलाता रहता है । अभी दो साल हुए इस इलाके में बड़ा सख्त कहत पड़ा । चीफ मिनिस्टर साहिब और वज़ीर साहिब वहाँ गये और सब कुछ अपनी आंखों से देखा कि वहाँ की शानदार नसल के मुवैशी तड़प २ कर मर रहें हैं । उस वक्त हम से कई वादे किये गये और हमें उमीद दिलाई गई कि हमारे इलाके में यह आखरी कहत होगा । लेकिन वह वादे ऐसे ही थे जैसे शमशान में अर्थी के साथ जाने वाले के नेक इरादे होते हैं । जब मुरदे को ले कर शमशान में जाते हैं तो दिल में ख्याल आता है कि दुनिया आनी जानी है जिंदगी फानी है । यह पानी बुलबुला है इस लिए इनसान को नेकी करनी चाहिये और अपनी आगा संवारना चाहिये । लेकिन घर आ कर वह सब कुछ भूल जाता है । हम से कहा गया था कि भाखड़ा से जो पानी बचेगा वह तुम को दिया जाएगा लेकिन यह अजीब बात है कि 1942 तक तो भिवानी का इलाका भी इस स्कीम में शामिल था मगर उस वक्त वह किसी तरह इस स्कीम से निकल गया । खैर वह हकूमत तो अपनी न थी मगर अब तो सब कुछ आप के हाथ में है । आप को तो इस का ध्यान रखना चाहिए । जोका, सखानी वगैर गाँवों की हालत आपके सामने है । क्या वह आपकी तवज्जुह के मुस्तहक नहीं ? हम सारे इलाके पर आप को खास तौर पर तवज्जह करनी चाहिए । जो स्कीमें Tube well की आप ने बनाई थीं उन को जल्दी पूरा किया जाए । मगर आप ने हमारी सब स्कीमें postpone कर दीं । अगर यही हाल रहा तो मुझे खतरा है कि खुदा न खास्ता फिर वही कहत न आ जाए । मैं आप से अपनी सरकार से और सब पार्टियों से

अर्ज़ करता हूँ कि इस मामले को सारे पंजाब का मसला समझ कर हल किया जाए ताकि हमें फिर वही खौफ़नाक नजारा न देखना पड़े।

पीने के पानी के इलावा आबपाशी की भी हमें सख्त तकलीफ है। हमारे इलाके की पैदावार के बल पर वह 800 के करीब खड्डियां और ginning और dyeing के कारखाने चल रहे हैं लेकिन पानी न मिलने से जो तबाही आती है उस से कारखाने बन्द और बेशुमार मज़दूर बेकार हो जाने से आप खुद समझ सकते हैं कि मुल्क का कितना नुकसान होता है।

बिजली का भी यही हाल है। नंगल से जो बिजली देनी है उस से हम पर क्या असर पड़ सकता है। आप को मालूम होगा कि बम्बई में Hydro Electric बिजली 3½ रुपये पर देते हैं और यहां कहा जाता है 5 रुपये में मिलेगी। मैं अर्ज़ करता हूँ कि इतना बोझ ठीक नहीं।

श्री लाजपत राय (हाँसी): स्पीकर साहिब ! यह जो Demand No. 9 हमारे सामने पेश है यह 2,76,58,300 रुपये की रकम Irrigation के Capital expenditure के लिये है। इस को देख कर मुझे यह ख्याल होता है कि इतने बड़े काम के लिए यह रकम भी काफी नहीं है। Capital expenditure में ऐसे खर्च शामिल हैं जैसे सुन्दर Branch को बारा मासी बनाना। मैं कहता हूँ के ऐसे कामों पर जितना भी खर्च किया जाए ही कम है। मैं यह भी कहना चाहता हूँ कि इस काम के साथ २ दूसरे कामों को भी बढ़ाया जाए। मिसाल के तौर पर Tube well scheme को तरक्की दी जानी चाहिए। बहुत इलाके ऐसे हैं जहाँ नहर नहीं जा सकती। वहाँ Tube well कामयाब किया जाए तो बहुत अच्छा हो। इस स्कीम पर भी दिल खोल कर खर्च करना चाहिए ताकि लोग खेती बाड़ी अच्छी तरह से कर सकें और अपनी ज़िन्दगी बेहतर कर सकें।

श्रीमान जी ! जैसे पहले कहा जा चुका है ठिस्सर के इलाके में कई २ साल बारिश न हुआ करती थी। मैं खुश हूँ और वज़ीर साहिब का धन्यवाद करता हूँ कि अब इस इलाके के लिये Sunder Branch बना दी गई है। यह नहर 3½ लाख एकड़ ज़मीन सैराब करेगी और इस ज़मीन से कम से कम एक लाख Bale अमरीकन कपास पैदा की जा सकेगी। एक लाख bale अमरीकी कपास की कीमत 13 करोड़ रुपया होती है। मुझे बहुत खुशी है कि सरकार ऐसे अच्छे कामों पर रुपया खर्च कर रही है। मुखालिफ नुक्ताचीनी के तौर पर कुछ ही कहें मैं कहूँगा कि Irrigation के महकमे और इस के अफसरों का काम तारीफ के काबिल हैं।

श्रीमान जी ! मैं कुछ तजवीज़ों के तौर पर भी अर्ज़ करना चाहता हूँ। पहली तजवीज़ यह है कि Water logging का इन्तज़ाम किया जाए। Water logging की वजह से हाँसी तहसील में बड़ा नुकसान होता है! पानी चढ़ जाता है और वह खेत जो नहरी पानी से सैराब किये जाते हैं बरबाद हो जाते हैं। मैं यह भी कहूँगा कि जींद से लेकर खेड़ी कंगन तक बिजली के कूओं की Line बना दी जाए ऐसा करने से पैदावार बढ़ेगी और लोगों को फायदा होगा! इस के इलावा कई

[श्री लाजपत राय]
ऐसी जगहें हैं जहाँ नहर का पानी नहीं चलता। ऐसी जगहों पर Lift irrigation का प्रबन्ध करना चाहिये। जैसे उमरे के इलाका को पानी दिया गया है वैसे ही शुवाई, बरूदा और लुहारू के इलाके को भी पानी दिया जा सकता है।

श्रीमान जी मेरी गुज़ारिश है कि जहां यह महकमा नहरें बना रहा है वहां पुल्लों का बनना भी बहुत ज़रूरी है। आपने कई दफा देखा होगा कि पुल न होने के कारण मोटरें रूक जाती हैं। पानी जमीन में नहीं जाता और रास्तों को बरबाद कर देता है। पुल जरूर बनाए जाने चाहियें।

श्रीमान जी ! महकमा नहर के जितने बड़े २ अफसर हैं उन सब का सलूक लोगों से बहुत अच्छा है। अंग्रेज़ के वक्त से बहुत फर्क है। अब अफसरान लोगों की भलाई का बहुत ख्याल रखते हैं। हां कुछ corruption है वह नीचे है। S. D. O. के नीचे वाले मुलाज़मों पर अगर बड़े अफसर कड़ी निगरानी रखें। तो यह दूर हो सकती है।

अध्यक्ष महोदय: मेरे पास कोई 15 या बीस नामों की List आई है और मुशकिल हो गया है कि किसको बोलने की आज्ञा दी जाए। मेरे विचार में बेहतर होगा यदि वज़ीर साहिब ही बोलें। उन्होंने पहली Demand पर भी Time नहीं लिया और अब दूसरी भी पेश है।

श्री रणजीत सिंह कैपटन: क्या वज़ीर साहिब उन points का जो पहली बहस में उठाए गए थे। अब जवाब देंगे या under the rules दे सकेंगे।

अध्यक्ष महोदय: under the rule तो वह हर वक्त दे सकते हैं।

श्री रणजीत सिंह कैपटन: मेरे ख्याल में नहीं दे सकते क्योंकि Demand pass हो चुकी है।

ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਿਬ ਸਿੰਘ (ਰਾਨੀਆਂ): ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾਏ।

सिंचाई मंत्री: इन्हें पाँच मिनट दे दिये जायें तो कोई हर्ज नहीं।

ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਿਬ ਸਿੰਘ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦਰਪੇਸ਼ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕੀਂ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੋ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਵਰਗੇ ਮੈਂਬਰ ਭੇਜੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਠੀਕ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨਗੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਵਕਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਜੋ ਬੋਲ ਸਕੀਏ।

ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਹਮਦਰਦ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਰਜਵਾਹਾ ਕੋਟ ਕਰਮ ਚੰਦ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਪੁਲੀ ਬਣਵਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਤੁਸਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਖਰਚ ਤੇ ਬਣਵਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਖਰਚ ਤੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਫਿਰ ਇਹ case ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬਦਲ ਗਏ। ਫੇਰ ਜਦ ਚੌਧਰੀ। ਸਾਹਿਬ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣੇ ਤੇ case ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਫੇਰ ਬਦਲ ਗਏ। ਹੁਣ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੀਜੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਹਨ। ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫਿਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਪੁਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਡਾਲੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ, ਬੜੇ ਥਾਈਂ ਮੇਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੇ ਦਸਖਤ ਭੀ ਕਰਵਾਏ। ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ ! ਮੇਰੇ ਭ੍ਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ Irrigation ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਬੜੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਿਛੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ :

ਨਹਿਰ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਅਧ ਪਚੱਤਾ, ਦਸ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਚਾਲੀ ਭੱਤਾ।

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ ! ਸਾਡੇ ਇਕ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਝੀਲਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਦੇ ਦੋ ਮੀਲਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਮੀਲ ਲੰਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਉਹਦਾ ਕੰਮ ਦੇਖ ਕੇ ਮਖੌਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸੂਏ ਕੱਢ ਰਹੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪੂਰੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਰਾਜਵਾਹਾ ਰੋੜ੍ਹਾਂ ਮਾਨ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਮੋਗੇ ਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਨ ਪਿੰਡ ਸਾਹਮਣੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਡੰਗਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਦਾ ਘਾਟਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਰਾਜਬਾਹੇ ਨੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਰਾਜਬਾਹੇ ਤੇ ਪੁਲੀ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ਰਾਜਬਾਹ ਫਤੇ ਨੰਗਲ ਤੇ ਪਿੰਡ ਮੂਲਿਆਂ ਵਾਲ ਤੇ ਪੁਲੀ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਉਚੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਗਡੇ ਤੇ ਚਾਰਾ ਦਾਣੇ ਲੱਦ ਕੇ ਪੁਲੀ ਲੰਘਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਗਡਾ ਖਿਚਿੱਆ ਔਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦ ਪੁਲ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋਗ ਦੇ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਰਿੜ੍ਹ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ

[ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਿਬ ਸਿੰਘ]

ਮਵੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਚੋਟਾਂ ਭੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨਹਿਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤਾ ਛਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਪਿੰਡਾਂ, ਘੁਣ, ਗਜੂ, ਗਾਜ਼ੀ ਆਦਿ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਤੇ S. D. O. ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਹਿਰ ਤੇ ਰਾਜਵਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਡਰੇਨ ਕੱਢ ਦਿਉ ਪਰ ਕਿਸੇ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਨਹਿਰ ਅਪਰ ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ ਦੇ ਨਾਲ ਕਲੇਰ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅਲੀਵਾਲ ਤਕ ਜੇਕਰ ਡਰੇਨ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਘੁਮਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਅਛੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਡਰੇਨ ਸਿਰਫ 7 ਮੀਲ ਲੰਬਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜੇਕਰ ਰਾਜਬਾਹੇ ਤੇ ਪੁਲ਼ੀ ਬਣਾਈ ਹੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪੁਲ਼ ਉਚਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

सिंचाई मन्त्री (चौधरी लहरी सिंह) : साहिबे सदर, ! मैं माननीय मैम्बरों से मुआफी चाहता हूं कि किसी खास काम की वजह से मैं कुछ समय के लिये हाऊस में हाजिर नहीं रह सका। मेरे colleague ने मेरी गैर हाज़री में मोटी मोटी बातें नोट कर ली थीं इसलिये मैं मैम्बर साहिबान की तरफ से उठाये गये एतराजों के सम्बन्ध में गवर्नमैंण्ट की पोज़ीशन वाज़ेह कर देना चाहता हूं। हमारे मैम्बर साहिबान हर साल वही पुरानी रट लगाते हैं कि इस महिकमे में रिश्वत का बाज़ार गर्म है। मैं ने इस बारे में कल भी अर्ज़ किया था और आज भी साफ अलफाज़ में बता देना चाहता हूं कि इस मामला में हमारी स्लेट बिल्कुल साफ है क्योंकि यह एक ऐसा मामला है जिस में कसूरवार लोगों को पकड़ना आम तौर पर मुश्किल हो जाता है। ठेकेदारों को ठेके lowest tender पर दिये जाते हैं और वह अपनी आय में से कुछ कमिशन निकाल कर अफसरों को दे देते हैं। इन हालात में किसी ठेकेदार के खिलाफ कारवाई करने में गवर्नमैंण्ट को काफी मुश्किल दरपेश आती है क्योंकि अगर उस के खिलाफ तहकीकात की भी जाये तो वह कहता है कि आइंदा के लिये बेशक उस का नाम black list में दर्ज कर दिया जाये और साथ ही उस की तरफ से यह दलील पेश की जाती है कि उस के ठेके की मनज़ूरी lowest tender की बिना पर दी गई है और उस का काम तसल्ली बख्श हालत में हो रहा है। इसलिये मैं अर्ज़ करूंगा कि इस मुश्किल को हल करने के लिये Cabinet ने और खास तौर पर मेरे साथी सरदार गुरबचन सिंह बाजवा ने तजवीज़ पेश की है कि इस शिकायत को दूर करने के लिये Labour Co-operative Societies बनाई जायें। ऐसा करने का मकसद यह नहीं कि Labour Co-operative Societies की वजह से गरीब लोगों की मदद हो जायेगी बल्कि इस लिये कि ठेकेदारों को बिल्कुल eliminate कर दिया जाये। हम ने इस तरफ कदम उठाया और माननीय वित्त मन्त्री से दरखास्त की कि earth work का काम Labour Co operative Societies से लिया जाये और ठेकेदारों से टैण्डर न मांगे जायें क्योंकि ठेकेदारों के पास काफी से ज़्यादा रुपया है और वह कई अफसरों को भी मोल ले सकते हैं।

इस पर मेरे माननीय मित्र सरदार दर्शन सिंह ने एतराज़ उठाया और Labour Co-operative Societies की मार्फत काम करवाने में भी कई मुश्किलात पेश आईं। इस के इलावा शुरू शुरू में छोटे तबकों के मुलाज़मों ने Labour Co-operative Societies को काम देने में रुकावटें डालीं और उन को वक्त पर payments न की गईं। आखिरकार आहिस्ता आहिस्ता अफसरान और हम बैठे और फैसला किया कि Co operative Department में कमज़ोरी पाई गई है क्योंकि Co-operative Departments के अफसरान ने शहर की labour को organ se नहीं किया। इस के बाद सरदार साहिब ने एक meeting की जिस में फैसला हुआ कि ठेकेदारों को बिल्कुल हटा दिया जाये। और उन की बजाये Labour Co-operative Societies बनाई जायें। इन Societies को तीन भागों में बांटा जाये यानी A class, B class और C class। इन Societies में labour भी हो Capital भी हो और उन्हें जो मुनाफा होगा इस की fair distribution होगी। A class के अन्दर 2000 से ले कर 5000 तक मज़दूर होंगे। इस किसम के आदमियों को रिश्वत देना आसान बात नहीं होगी अगर किसी को रिश्वत दी भी जायेगी तो हम उसे जल्दी पकड़ सकेंगे। मैं समझता हूं कि अस्सी नवे लाख रुपये के करीब का काम Labour Co-operative Societies ने किया है और किसी ठेकेदार किसी अफसर को एक पैसा भी रिश्वत के तौर पर नहीं दिया गया। मैं ने जो स्कीम पेश की है मैं समझता हूं कि अगले इजलास से पहिले इस स्कीम को लागू कर दिया जायेगा। लेबर सोसाईटी की अपनी लेबर के बिना और कोई दूसरा आदमी काम नहीं कर सकेगा। अगर मालूम होगा कि कोई मज़दूर जो Co-operative Societies का मैम्बर नहीं है किराया पर लिया गया है तो उस का ठेका cancel कर दिया जायेगा।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order, Sir. ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਕਿਹੜੀ demand ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ?

सिंचाई मन्त्री : क्योंकि माननीय मैम्बरों ने कहा था कि इस महिकमा में रिश्वत बहुत है इसलिये मैं बता रहा हूं कि इसे दूर करने के मुतल्लिक गवर्नमैण्ट ने क्या कारवाई की है। मैं माननीय मैम्बरों को यकीन दिलाता हूं कि इस दस्तूर के रायज हो जाने से अफसरों पर नुकताचीनी करने की कोई गुंजायश नहीं रहेगी।

मेरे माननीय मित्र पंडित श्री राम ने एतराज़ उठाया था कि ठेके अफसरों की मर्ज़ी के मुताबिक दिये जाते हैं और lowest tender का कोई ख्याल नहीं किया जाता। उन्हों ने यह भी कहा कि कुछ वकील साहिबान भी हैं जो कहते हैं कि हमें ठेके दिये जायें। इस बारे में मैं साफ बता देना चाहता हूं कि जहां मौके पर फैसले किये गये अफसरान से discuss किये गये थे। उन में कोई वकील नहीं था। जो फैसले किये उन में rules की पैरवी की गई थी और merit का लिहाज़ रखा गया था। हम तो चाहते हैं कि cases की speedy disposal हो। इस के इलावा यह भी कहा गया कि वकील साहिबान, पंजाब में बतौर recognised agent के

[सिंचाई मंत्री]

अमृतसर से ले कर देहली तक वाराबन्दी के सिलसिले में जो झगड़े होते हैं उन की पैरवी के लिये जाते हैं। यह सवाल मेरे सामने आया। मैं भी चाहता हूं कि यह पेश न हों। वाराबन्दी का ख्याल पैदा नहीं होता यह सिर्फ इस लिये कहा जाता है कि कीचड़ फैंक सकें। मैं हर वक्त यह challenge accept करने को तैयार हूं। पंडित जी को कहता हूं कि concrete instances दें ताकि enquiry कराएं और इस हाऊस के सामने इसी Session में पेश करें कि कहां तक इस बात में सदाकत है। बात कह देना आसान है लेकिन जवाब देना मुश्किल होता है। यह ठीक है कि रिश्वत के बारे में general बातें कही जा सकती हैं। लेकिन वकीलों के बारे में ऐसी general बातें नहीं कही जा सकती हैं।

मैं ने यह standing order दिया हुआ है कि lowest tender मंगवाए जाएँ और ठेके lowest tender वाले को दिये जाएं। लेकिन भाकड़ा नहिरों के बारे में एक सवाल आया। प्रोग्राम के अनुसार भाकड़ा नहिर 1955 में बननी थी और नरवाना नहर 56 में बननी थी। हमारी Cabinet की यह मरज़ी थी और आप की भी यह मरज़ी थी कि यह नहिरें जल्दी बनाई जाएं। इस पर मैं ने अपने अफ़सरों को कहा। उन्होंने कहा कि यह बहुत लम्बा काम है और इस में एक दो साल की मज़दूरों की कमाई का सवाल है इस लिए इस काम को एक दो साल घटाना बहुत मुशिकल था। हमारे अफसरों ने बताया कि इसमें बहुत सी मुशिकलें आएंगी। Tender माँगे तो बहुत सी फरमें ऐसी थीं जिन्हें हम reliable नहीं समझते थे। हमें डर था कहीं वह ईंटों पर झगड़ा न कर दें और कहीं काम में इस तरह से देर न हो जाए। हम ने देखना था कि एक तो फ़रमें relible हों और दूसरे जो निश्चित rates हैं उन से बढ़ोतरी न हो। जो आदमी हम समझते थे कि काम नहीं कर सकते थे उन को हम ने नेक नियती से ignore किया और सब जगह पर हमने अफ़सरों को go ahead कहा। मुमकिन है कि कहीं कोई खराबी भी हो गई हो। मगर जो कोई हमें काम करने वाला नज़र आता था उस को हम ने काम दे दिया। मतलब यह था कि काम जल्दी २ हो। अगर हिसाब पर बैठे रहते कि इतनी ईंट कच्ची निकल गई है या कुछ और हो गया है तो काम न हो पाता। मैं ने खास तौर पर एलान कर रखा है कि lowest tender वाले काम दिया जाए। बिजली के महकमे की lowest tender की file मेरे पास आती है। मगर जब जल्दी से काम करवाना हो तो हमें देखना पड़ता है कि आदमी reliable हो और वह ठीक वक्त पर काम कर सके।

मैं ने चीफ़ इन्जिंनीयर को request की है कि जिन २ मैंबर साहिबान ने तकरीरें की हैं उन को नोट करें और उन के जवाब in writing उन मैंबर साहिबान को भेजें। मैं ने उन्हें कहा है कि जो २ बातें कही गई हैं उन की enquiry करो और मैंबर साहिबान की तसल्ली करो। यह मैं ने इसलिए कहा है कि शायद मैं सब बातों का जो मैंबर साहिबान ने कही हैं जवाब न दे सकूं। हम आप के खादम हैं। आप हमें बताएं कि किस चीज़ का जवाब सहीं दिया गया। हम 15 जून से पहले आप की तसल्ली करने की कोशिश करेंगे।

झाँसे और शाहाबाद के दरमियान सड़क के बारे में कहा गया है। जब मैं करनाल गया तो इन M. L. A. साहिब ने मुझे कहा था कि बजाए ट्रकों को कच्ची सड़क पर ले जाने के पक्की सड़क बनवा दो। जिस वक्त यह बात कही गई बहुत सा काम हो चुका था। अगर P. W. D. सड़क पक्की बनावाए तो उस पर पत्थर डाले जाते हैं फिर concrete डाली जाती है और उस में बहुत वक्त लगता है। हमें जहां जल्दी होती है हम ईंट रख कर सड़कें बना रहे हैं। मगर उन हालात में यह बिलकुल नामुमकिन था। अगर एक जगह पर main line का काम बन्द हो जाए और आगे चाहे नहर तैयार ही हो, नहर में पानी नहीं जा सकता। मैं ने Superintending Engineer को लिखा कि इस तजवीज़ को examine करो। उसने कहा कि इस late stage पर यह नामुमकिन है।

फिर कहा गया है कि सीमैंट और सुरखी कुरुक्षेत्र में पड़े हैं और यह अफ़सर ठेकेदारों से मिले हुए हैं। हम ने सीमैंट लेने की कोशिश की हम इस मकसद के लिये Ministerial level पर Central Government को मिले। डालमिया जी से request की। मगर किसी जगह से सीमैंट न मिला। अगर सीमैंट नहीं मिला था तो क्या हम ही जड़ों की तरह बैठे रहते और हिसाब करते रहते। हमने कहा कि चूने से बनाना शुरू कर दो। इस में कौन सी खराबी है ? इस चीज़ की सारी History देखिये। हम कितनी बार Central Government को मिले, डालमिया जी से मिले, फिर अर्थ मन्त्री जी से ज़्यादा भाओ पर देने के लिये मनज़ूरी ली। मगर इन कोशशों के बावजूद हमें सीमैंट नहीं मिला। इस पर मेरे दोस्त ने यहाँ पर फखर से कह दिया है कि यह सामान नहीं मिला। यह नहीं है कि Irrigation Department में या Cabinet में कम patriotism है। हम नहरों की lining ईंटों से कर रहें हैं हालांकि पहले प्रोग्राम सीमैंट और बजरी का था। अगर मैंबर साहिब पब्लिक को और अखबारों को इतलाह देने से पहले हम से लिख कर पूछ लिया करें कि कहां stocks हैं और कहां नहीं हैं तो बेहतर होगा। अगर हम जवाब न दें तो यहाँ खुले दरबार में आप कह सकते हैं कि हमें इतलाह नहीं मिली। यूंही यहाँ पर लैकचर दे देना कि इन्जिीयर अच्छे नहीं हैं, चूने की पंजीशन अच्छी नहीं है, एक M. L A. के मूंह से शोभा नहीं देता। मेरे ख्याल में कैप्टन रनजीत सिंह कई साल सोए रहे हैं। आज वह सलाह देते हैं कि इन नहरों का 50 % खर्च देहली से लो, जैसे देहली वाली सरकार पंजाब की है। मैं अपने दोस्त को बताता हूं कि वहाँ से कितना मुशकिल रुपया मिलता है। वहां पर सरकार पर यह इलज़ाम लगाया जाता है कि पंजाब को रुपया दे रहे हो मदरास को नहीं देते हो। इतनी objections होती हैं। फिर यह कहते हैं कि Central Government से रुपया लो। मेरे दोस्त को मालूम नहीं कि यह रुपया International Bank से लिए गए कर्जे में से लिया जा रहा है। कोई ऐसी बात नहीं है कि पंडित जवाहर लाल जी को खानदाने मुग़लिया का कोई खज़ाना हाथ लगा है। मेरे दोस्त कैप्टेन भी रहे हैं, काबिल भी हैं, उनको यह भी पता है कि हम कर्जे पर रुमया ले कर काम चला रहे हैं। अजीब बात है कि आज डेढ़ साल के बाद

[सिंचाई मन्त्री]

उन्हें यह ख्याल कैसे सूझा कि Betterment fee की आधी रकम केंद्रीय सरकार दे। पता नहीं आज तक वह कहाँ सोते रहे हैं।

मौलवी साहिब ने जो कुछ कहा है उस के बारे में यह अर्ज़ है कि कुछ आदमियों को Executive Engineers Class 1 में लिया जाता था। seniority का स्वाल था। एक officer ने appeal की थी। इस ख्याल से कि अगर किसी एक आदमी से भी बेइनसाफी हो गई, या जुलम हो गया, तो वह किसी न किसी शकल में ज़ाहिर बन कर एक न एक दिन तक्लीफ देगा, खाह वह आदमी चपड़ासी ही क्यों न हो। मैं ने appeal का फैसला करने से पहिले सब officers concerned को बुलाया और उस मामले पर बहस की। कंवर सैन भी वहां पर मौजूद थे। अगर मैं ने कोई गड़बड़ करनी होती तो बड़ी आसानी से कर सकता था मगर हम ने सब की पूरी २ तसल्ली कराई ता कि किसी के दिल में यह ख्याल न रहे कि उस के साथ बेइनसाफी हुई है।

छीना साहिब ने Central Workshop Amritsar के मुतल्लिक जो कुछ फरमाया है ठीक नहीं है। यह मेहरबानी कर के एक दफा workshop के अन्दर तशरीफ ले जायें और देखें कि वहां पर कितनी मशीनरी है और किस कदर काम हो रहा है और कितना काम किया जा सकता है। उन्हों ने वग़ैर देखे भाले कह दिया कि यह सामान बाहर से क्यों लिया जा रहा है, tube-wells foreign firms से क्यों मंगवाए जा रहे हैं। उन की बातें मुझे District Board के उस मेंम्बर की याद दिलातीं हैं जिस से किसी दिहाती ने सवाल किया था कि post card की कीमत ३ पाई से ६ पाई क्यों और कैसे हो गई है और उस ने जवाब में कहा था, "चौधरी साहिब, जब इस बात का फैसला हुआ था, मुझे नींद आई हुई थी" (हंसी)! तो, छीना साहिब को पता तो है नहीं कि workshop की कितनी capacity है, कितनी रकम के orders लिये जा चुके हैं और कितना काम हो रहा है। उन को अगर इस बात का ज्ञान होता कि इस वक्त workshop fully occupied है, पूरी capacity पर काम कर रही है, भाकड़ा नंगल स्कीम को तकमील के लिये ८० लाख रुपये के stores supply कर चुकी है या कर रही है, तो वह ऐसी नुक्ताचीनी न करते। Tunnels बनाने और power houses के लिये बहुत सारा सामान हम ने Central Workshop से लिया है। वहां पर ऐसी २ चीज़ें बनाई गई हैं जो हमें किसी और जगह से नहीं मिलती थीं। अब Dam को बनाने के लिये बहुत सारा सामान वहीं से ले रहे हैं। हम ने Claire साहिब से पूछा है कि क्या और काम हो सकता है, उन्हों ने कहा है कि workshop fully occupied है।

मुझे सभा को यह सूचना देने में खुशी महसूस होती है कि Central Workshop में tractors manufacture करने के लिये हम ने एक जर्मन firm से सलाह, मश्वरा किया है। एक German expert आया था, उस ने कहा कि

workshop tractors बना सकती है। यह स्कीम cabinet के सामने आएगी। उस के बाद दो tractors बनाये जायेंगे और ज़्मींदारों की राए लेने के लिये उन्हें मुफ़त दिये जायेंगे। अगर यह scheme implement हो गई, तो जिमिंदारों को 4500 रुपये में अच्छा tractor मिल सकेगा। चूंकि सब tractors एक ही design के बनाये जायेंगे, spare parts के मामले में किसी को कोई दिक्कत पेश नहीं आएगी। अगर झीना साहिब की अब भी तसल्ली नहीं हुई, तो वहां तशरीफ ले जायें, उन को सारी machinery और accounts दिखाए जायेंगे। अगर फिर भी उन के दिल में कोई शक्क रहे, तो मैं खुद हाजिर हो कर उन की तसल्ली कराऊंगा। Central Government ने भी experts भेज कर workshop को examine किया है। मैं हाऊस को यकीन दिलाता हूं कि इसे fully utilize किया जा रहा है।

Water rates का सवाल तो कल आना चाहिये था। यह Government किसी की है? Public की ही तो है। यह कोई foreigners की Government नहीं है। हमारे दिल में भी लोगों के लिये इतना ही दर्द है जितना कैप्टेन साहिब के दिल में है। जिस ज़मीन की कीमत एक दमड़ी भी नहीं थी और जहां पर कभी कभार बारिश हो जाने से थोड़ा बहुत बाजरा पैदा हो जाता था जो लोगों के हाज़िमे को खराब करता था, उस ज़मीन को पानी दे कर हम वहां पर गेहूं, नर्मा, और संगतरे पैदा करवायेंगे। मैं यह बात भी स्पष्ट कर देना चाहता हूं कि पाकिस्तान, हिन्दुस्तान के दूसरे सूबों बल्कि दुनिया कें किसी भी हिस्से के मुकाबले में हमारे water rates lowest हैं। Central Government ने इस बात की शिकायत भी की हैं। जैसे मेरे काबिल दोस्त श्री वासिठ ने बताया है, हमारे साथ की State अर्थात उत्तर प्रदेश में water rates यहां से ज़्यादा हैं। क्या लोगों की अपनी हकूमत उन से big rate पर आबियाना लेने का खयाल कभी अपने दिल में ला सकती है। Public आज इतनी होशियार हो गई है कि वह कैप्टेन साहिब जैसे भाइयो की बातों में आने वाली नहीं। वह जानती है कि सचाई कहां है और crocodile tears कौन बहाता है।

प्रिन्सिपल रला राम जी ने बड़े ज़ोर से कहा कि है शाह-नहिर से उन की तसल्ली नहीं हुई और कि बयास दरिया पर बाकायदा headworks बनाये जाने चाहियें। इस सिलसिले में मैं अर्ज़ करता हूं कि इस head को बनाने के लिये survey आदि का तमाम काम मुकम्मल हो चुका था, पौने दो करोड़ रुपये की स्कीम तैयार की गई थी मगर जब इसे Central Government की approval के लिये भेजा गया तो उन्हों ने कहा कि जब तक पाकिस्तान के साथ water dispute का फैसला नहीं हो जाता, आप इस headworks को नहीं बना सकते।

स्पीकर साहिब, हम ने राजस्थान, दूसरे districts और Harike Head को भी पानी देना था। जब तक यह international dispute खत्म न हो जाए, केन्द्रीय सरकार agree न करेगी सो इन हालात में बयास पर Headworks की तामीर कैसे मुमकिन हो सकती थी। मैं ने कई बार प्रिन्सिपल साहिब की ज़बानी कहा भी था।

[सिंचाई मन्त्री]

लेकिन उन को स्पीच करने का शौक था क्योंकि उन्हों ने अपनी constituency वालों को बताना था। यह उन्हों ने अच्छा किया। अब international dispute का फैसला होने वाला है अगर हमें दरयाए ब्यास का पानी मिल गया तो हमारी तरफ से हरगिज़ कोताही नहीं होगी। हम कभी लोगों को इस बात की शिकायत का मौका नहीं देंगे कि शाह नहर में पानी कम हो रहा है। पानी को बढ़ाने के लिये हम लोग best efforts कर रहे हैं और आज तक कोई शिकायत नहीं आने दी। मैं हाऊस को यकीन दिलाता हूं कि आगे भी कोई शिकायत नहीं आने देंगे।

स्पीकर साहिब, अगली बात पुलों के बारे में है। यह फारमूला तीन सूबों ने मिल कर तैयार किया था। लेकिन पुलों को 2, 2 मील के फासले पर बनाने का काम आप की अपनी सरकार का होगा। पुरानी नहरों पर पुलों की कमी की शिकायत है। मसलन Upper Bari Doab और Western Jamuna Canal के बारे में यह शिकायत हुई कि जमींदारों को लम्बे लम्बे चक्र काट कर जाना पड़ता है। इस तकलीफ को दूर करने के लिये Five-Year Plan में बाकायदा provision रखा हुआ है। इस के लिये Budget में रुपया रखा जाएगा। Bhakra Dam की तकमील के बाद मैं अपने Finance Minister साहिब से और गवर्नमेण्ट से दरखास्त करूंगा और तीन सालों में कोशिश करेंगे कि यह काम पूरा हो। लेकिन उन खास खास रकबों के सम्बन्ध में, जिनके बारे में मास्टर गुरबन्ता सिंह ने बताया है या जो जालंधर और होशियारपुर में खास खास जगह हैं, उन जिलों के Deputy Commissioners से Board के सामने justify करवाएंगे या कोई और तरीका अपनाएंगे। मेरा मतलब यह है कि हम 'No' नहीं कहते और न ही हम सोए हुए हैं। अगर शादी के मौका पर हजारों रुपए खर्च किये जाए तो एक चिलम तम्बाकू या एक गलास बर्फ के पानी पर लड़ाई अच्छी नहीं लगती। जहां हमारी सरकार करोड़ों और अरबों रुपये खर्च कर रही है वहां पर हम मामूली पुलों की वजह से उन को नाराज़ नहीं करना चाहते। लेकिन इस बजट में तो गुंजाइश नहीं है। ऐसी हालत में कोई गवर्नमेंट भी यह काम नहीं करवा सकती यह काम Five-Year Plan के मातहत होगा।

स्पीकर साहिब, अमरीकन विशेषज्ञों के बारे में, मेरे काबिल मित्र सरदार उज्जल सिंह जी ने यह बात यहां भी और Upper House में वाज़ह कर दी हुई है। माननीय सदस्यों ने अखबारों में भी उन के बारे में पढ़ लिया होगा। हमारी सरकार को अमरीकन experts से कोई love नहीं है। हमें तो वास्तव में अन्देशा था और अब भी है कि हमारे देश में Dams की construction का काम कभी नहीं हुआ था। फिर यह कोई मामूली Dam नहीं था अगर खराब हो जाता तो सारे पंजाब का कितना नुकसान होता इसका अन्दाज़ा नहीं लगाया जा सकता था। इस लिये मुनासिब यह समझा गया कि कुछ रुपया चाहे फालतू खर्च हो जाए लेकिन काम खराब न हो। जिस रूस के बारे में हमारे सामने वाले भाई और दुनिया वाले फ़खर करते हैं और कहते हैं कि पसमान्दा देश होते हुए भी उस मुल्क ने तरक्की की, उस मुल्क ने

हज़ारों American Experts मंगवाए थे। आज वह लोग उस देश की तारीख को भूल कर नुक्ताचीनी करते हैं। रूस वालों ने भी कोई बुरी बात नहीं की थी उन्हों ने आपने मुल्क को ऊपर उठाना था, और उठाया। लेकिन इस डैम के बराबर का डैम तो वहां भी नहीं बना। चीन वालों ने भी स्वप्न में ऐसा Dam नहीं बनाया होगा। यह Highest Dam है। Mr. Slocum जो कि world fame का मालिक है और जिस ने बहुत सारे डैम बनाए हैं उस को और उस के साथियों को बुलाना हमारे अकेलों का काम नहीं था। Central Government ने इस मामले को खुद examine किया था। अब हम ने महसूस किया है कि कुछ हमारे आदमी भी expert हो गए हैं। चुनांचि सलाह मश्वरा करने के बाद अमरीकन experts की तादाद को किया जाएगा। हम नहीं चाहते कि हमारा रुपया किसी भी शकल में ज़ाया हो।

Sardar Achhar Singh Chhina : Any way they are not neutral.

सिंचाई मन्त्री : वह बहुत सुलझे हुए और पढ़े लिखे आदमी हैं। अगर उन्हें कर्ज़ा का खयाल हो तो मैं अर्ज़ करूंगा कि International Bank एक मुल्क का नहीं है। मेरे भाइयों को इतना छोटा दिल नहीं करना चाहिये। मेरी बात चीन Mr. Slocum और उस के साथियों से हुई है। मैं ने उन के काम को देखा है। उन में जोश है enthusiasm है। वह चाहते हैं कि इस सकीम को कामयाब बनाया जाए। वह experts हैं Engineers हैं वह Politicians नहीं हैं कि इधर कुछ कहें उधर कुछ कहें। कभी Russia को कहें और कभी चीन को कहें। तो स्पीकर साहिब हम ने तो देश की मुशकिलों को हल करना है। पुलियों के मसले को भी हल करेंगे यह उन को विश्वास रखना चाहिये।

Mr Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs. 100/-.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs. 100/-.

The motion was lost.

Mr Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs. 10/-.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re. 1/-.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re. 1/-.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re. 1/-.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re. 1/-.

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 2,76,58,300 be granted to the Governor to defray thc charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Irrigation (Capital).

The motion was carried.

———

The Assembly then adjourned till 9 A.M. on Thursday the 25th March 1954.

———

Qaumi Press, Jullundur.

Punjab Legislative Assembly Debates

25th March, 1954.
(Morning Session)

VOL. I—No. 13

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, 25th March, 1954.

(Morning Session)

CHANDIGARH :
Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab
1954

Price 0-?-0

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY

Thursday, 25th March, 1954.

The Assembly met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh Capital at* 9 *a.m. of the clock. Mr. Speaker (Dr. Satyapal) in the Chair.*

QUESTION HOUR (Dispensed with)

Shri Dev Raj Sethi: Sir, the demand relating to "Industries," which the House is scheduled to discuss this morning is a very important one and most of us would like to speak on it. I, therefore, request that the Question Hour be dispensed with in order to make more time available to us to participate in the discussion on this important demand.

Sardar Chanan Singh Dhut : Sir, the Question Hour should not be dispensed with today because there are important questions on the list and Members want to seek information about many important matters.

Shri Dev Raj Sethi : It is the sense of the House that the Question Hour be dispensed with.

Mr. Speaker : The sense of the House means sense of all sides of the House and not of one side.

Sardar Sarup Singh : Sir, the opposite side has no sense (*Laughter*).

Mr. Speaker : May I know what the hon. Minister for Finance has to say in this connection ? Does he want that the Question Hour be dispensed with ?

Minister for Finance : Sir, I am entirely in the hands of the House. But I want to point out one thing and that is this. I will take about an hour and a quarter for replying to the debate. If the Question Hour is not dispensed with, the hon. Members will have less than two hours' time to discuss this demand. It is for them to decide whether they want to discuss it at great length or they want to have a brief discussion on it. If they desire to have a lengthy discussion on it, the Question Hour might be dispensed with.

Mr. Speaker : I would like to know what Sardar Harkishen Singh Surjit has to say in the matter. Does he agree that the Question Hour be dispensed with ?

Shri D.D. Puri : Sir, with your permission, I would like to suggest a compromise, that is, the Question Hour be reduced to half an hour.

Mr. Speaker : I cannot do that. The Question Hour is dispensed with and the questions which appear on the list for this sitting will be taken up at the next sitting to be held during the afternoon today.

DEMAND FOR GRANT.

INDUSTRIES.

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh) : Sir, I beg to move —

> That a sum not exceeding Rs. 55,63,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Industries.

Mr. Speaker :
Motion moved—

That a sum not exceeding Rs. 55,63,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Industries.

Mr. Speaker : I have received notices of the following cut motions in respect of this demand. As usual, they will be deemed to have been moved. So the main motion can be discussed along with the cut motions. I invite Shri D.D. Puri to initiate the debate.

1. **Shri Mool Chand Jain:**

That the demand be reduced to Re. 1.

2. **Dewan Jagdish Chandra :**

That the demand be reduced by Rupees one lakh,

3. **Shri Babu Dayal :**

That the demand be reduced by Rs. 100/-

4. **Shri Chand Ram Ahlawat :**

That the demand be reduced by Rs. 100/-

5. **Shri Naranjan Dass Dhiman :**

That the demand be reduced by Rs. 100/-

6. **Shri Ram Kishen :**

That the demand be reduced by Rs. 100/-

7. **Shri Ram Parkash :**

That the demand be reduced by Rs. 100/-

8. **Shri Ram Sarup :**

That the demand be reduced by Rs. 100/-

9. **Shri Teg Ram :**

That the demand be reduced by Rs. 100/-

10. **Shri Dharam Vir Vashisht :**

That the demand be reduced by Re. 1/-

11. **Sardar Darshan Singh :**

12. **Sardar Chanan Singh Dhut :**

13. **Sardar Bachan Singh :**

14. **Sardar Harkishan Singh Surjit :**

15. **Shri Wadhawa Ram :**

16. **Sardar Achhar Singh Chhina :**

That the demand be reduced by Re. 1/-

17. Shri Kasturi Lal :

That the demand be reduced by Re. 1.

18. Shri Rala Ram :

That the demand be reduced by Re 1.

श्री डी. डी. पुरी (जगाधरी) : जनाबआली, मैं समझता हूं कि इस हाऊस के सब sections इस बात में एक राय रखते हैं कि इस बात की बड़ी जरूरत है कि हमारे पंजाब के सूबा को industrialise किया जाये । किसी भी इलाका को industrialise करने के लिये जिन चीज़ों की जरूरत होती है और उस में जो दिक्कतें आती हैं उन के बारे में मैं कुछ अर्ज करूंगा । और साथ इस तरफ भी इशारा करूंगा कि हमारी Punjab Government इन मुश्किलात के हल करनें में अपने resources के अंदर क्या कुछ कर चुकी है ।

industrialisation के लिये सब से बड़ी चीज raw materials का होना है, इस में पंजाब बड़ा बदकिस्मत है । न कोयला है न लोहा और न तेल । अगर कच्चा माल है तो अनाज है या दूसरी agricultural produce जैसे गन्ना वगैरा । तो इस तकलीफ को दूर करने के लिये Punjab Government को यह चाहिये कि Government of India पर pressure डाले और कहे कि हमारे railway freights telescopic बना दिये जायें । दूसरे मुल्कों में तरीका है कि जब कई चीजों पर Railway freights ज्यादा होते हैं और इस कारण industrialisation में बाधा पड़ती है तो Railway freights telescopic कर दिये जाते हैं । इस का मतलब यह है कि किसी जगह के दूर होने के कारण Railway freights को ज्यादा नहीं किया जाता बल्कि उन्हें नजदीक वाली जगहों के freights के बाराबर कर दिया जाता है । मैं समझता हूं कि इस तरह काफी हद तक Railway freights का disadvantage हल हो सकता है ।

स्पीकर साहिब, दूसरी जरूरी चीज है Power, चाहे thermal power हो चाहे electric । जब तक किसी इलाके के पास power नहीं होगी industrialisation नहीं हो सकती । इस वक्त पंजाब में जो बिजली supply होती है तीन किसम की है । एक किसम की बिजली तो वह है जो दरया से पैदा की जाती है और जिसे hydro-electric कहते हैं । दूसरी किस्म oil engines से पैदा होती है । लेकिन oil engines सरकार के चलते हैं और सरकार के कब्जे में हैं । तीसरी किस्म वह है जो private licencees अपने तौर पर diesel oil ले कर supply करते हैं । यह हैं बिजली की तीन किस्में । परन्तु सब से ज्यादा सस्ती hydro-electric है जो Uhl River से आती है । यह उन Powerhouses से मिलती है जिन पर सरकार का कब्जा है । ताज्जुब की बात है कि supplier तो एक है परन्तु मुखतलिफ जगहों पर rates मुखतलिफ़ लिये जाते हैं । Rates हर जगह एक ही होना चाहिये । मेरे विचार में अच्छा हो यदि बिजली का एक Central Pool बना दिया जाए और हर जगह एक ही rate पर बिजली supply हो । ऐसा करने में बहुत लाभ होगा क्योंकि नंगल से आने वाली बिजली भी इस में शामिल की जा सकेगी और फिर लोगों को बिजली सस्ती मिलेगी ।

[श्री डी० डी० पुरी]

तीसरी चीज़ है consumption यानी खपत । "It is of the highest order in the country". पंजाब में खपत हर एक चीज़ की बहुत ज्यादा है । जहां हमें railway freights का नुकसान है हमें इस चीज का बहुत फायदा है ।

चौथी चीज capital है और इस की जिमेवारी सरकार ने Private Sector पर रखी है । हमें capital की बहुत ज़रूरत है । बटवारे के बाद हिन्दुस्तान का जो नुकसान हुआ वह तो हुआ परन्तु पंजाब का capital बिल्कुल तबाह हो गया । लोग अपनी जमीनें और savings पाकिस्तान छोड़ कर आये । इस समय ज्यादा capital बनाया नहीं जा सकता । Industries और Commerce में इस कदर slump आ गया है कि capital की formation की रफतार बहुत कम हो गई है । सरकार ने बहुत अच्छा किया कि Industrial Finance Corporation बना दी । यह बहुत ही अच्छा कदम था । लेकिन मेरा विचार है कि इसके capital में इज़ाफा किया जाये । यहां इस सूबा में investment की गुंजाइश बहुत ज्यादा है और बैंक रुपया लगाने से डरते हैं क्योंकि यह सरहदी सूबा है । मैं दोबारा अर्ज करता हूं कि Finance Corporation का capital ज्यादा किया जाये क्योंकि ऐसा करने से ही हम industrialisation कर सकते हैं । मुझे एक और बात की तरफ भी इशारा करना है । मुझे बताया गया है कि industrial Finance Corporation की तरफ से जो इमदाद मिलती है केवल नई industry लगाने के लिये मिलती है । मेरे सामने एक case आया जिसमें एक Limited company ने loan के लिये apply किया था । Companies Act के अन्दर commencement of business उसी समय शुरू हो जाती है जब Registrar licence issue कर देता है परन्तु कारपोरेशन के काम के लिये business इस समय शुरू होता है जब काम सच मुच चालू हो जाये ।

इस सम्बन्ध में मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर ऐक्ट की यह interpretation ली गई तो Industrial Finance Corporation की पूंजी सिर्फ मौजूदा industries के लिये रह जायेगी । और नई दस्तकारियों को इस की मदद नहीं मिल सकेगी । इस लिये जिस मकसद के लिये Finance Corporation बनाई गई है वह फौत हो जायेगा ।

इस के बाद industrialisation के लिये जिस हुनर की ज़रूरत है मैं उस का ज़िक्र करता हूं । इस बात को मुझे कहते हुए फखर है कि हिंदुस्तान में पंजाबी के बराबर कोई कारीगर नहीं । इन लोगों में industrial 'know-how' इतना ज्यादा है कि industries की काफी development हो सकती है । Industries के विकास में जो कठिनाईयां पेश आ रही हैं उन के बारे में मैं कुछ बातें अर्ज़ करना चाहता हूं । स्पीकर साहिब फैक्टरी लगाने के लिये अगर ज़मीन acquire करनी हो तो Land Acquisition Act के मौजूदा provisions के मुताबिक काफी कठिनाईयों का सामना करना पड़ता है । इस बारे में माननीय वित्त मंत्री को एक memorandum भी दिया था । इस ऐक्ट की धारा ४० के मुताबिक मज़दूरों के लिये घर बनाने के लिये और उन को दूसरी amenities देने के लिये तो ज़मीन acquire की जा सकती है

लेकिन जिस फैक्टरी में मजदूरों ने काम करना है और रोजगार कमाना है उस के लिये ज़मीन acquire करने के सिलसिले में काफी दिक्कतें हैं। इस ऐक्ट में साफ तौर पर प्रबन्ध किया गया है कि किसी purpose को अगर सूबे की गवर्नमैण्ट public purpose करार दे तो इस ऐक्ट के मुताबिक कोई ऐसी authority नहीं है जो इस फैसले को रद्द कर सके। जरूरत इस बात की है कि गवर्नमैण्ट साफ अलफ़ाज़ में खुले तौर पर इस बात का एलान करे कि फैक्टरी लगा कर सूबे की industrialisation करनी है और जिस ज़मीन पर फैक्टरी बनेगी उस ज़मीन की acquisition गवर्नमैण्ट समझती है कि public purpose है। इस ऐक्ट में जो मौजूदा provision है उस से कुछ फायदा नहीं होता। मजदूरों के घर बनाने के लिये ज़मीन की acquisition इस ऐक्ट में आती है लेकिन फैक्टरी लगाने के लिये जहां मजदूरों ने रोजगार हासिल करना है उस के बारे में कोई प्रबन्ध नहीं है। इस एक्ट में अगर कोई provision है भी तो ज़मीन acquire करने का procedure इतना लम्बा है कि कई महीने बल्कि बाज़ हालतों में कई साल लग जाते हैं। कई formalities पूरी करनी पड़ती हैं। इस लिये मैं गवर्नमैंट को दरखास्त करूंगा कि इस procedure को simplify करने की कोशिश करे। इस के साथ ही माननीय वित्त मंत्री से दोबारा अर्ज़ करूंगा कि जब यह फैसला हो कि ज़मीन की फैक्टरी के लिये ज़रूरत है तो उस को acquire करने में देर नहीं लगनी चाहिये।

अब मैं Cinema Show Tax के मुतअल्लिक कुछ बातें कहना चाहता हूं। इस के बारे में मैं ने बजट पर आम बहस के दौरान में अर्ज़ की थी। बात यह है कि चाहे हमारे मौजूदा ख्यालात Cinema के मुतअल्लिक कुछ भी हों इस से कोई भी इनकार नहीं कर सकता कि Cinema industry यहां खासी अहमीयत हासिल कर गई है। वैसे तो मालूम होता है कि लोगों को सिनेमा जाने की आदत बढ़ रही है और यह industry काफी prosper कर रही है। Enterta nment Tax लगाये जाने का मुख्य कारण ही यही है कि यह उद्योग दिन पर दिन विकसित हो रहा है। आंकड़ों से मालूम होता है कि आमदनी में कमी होती चली जा रही है। आमदनी कम है और उस की तकसीम ज्यादा सिनेमाओं पर हो रही है। सिनेमा के मालिकों को पहिले ही आमदन कम है। Entertainment Tax के तौर पर और दूसरे टैक्सों से तमाम Sale proceeds का 25-30 फीसदी तो गवर्नमैण्ट पहले ही ले लेती है। अब यह टैक्स लगाया गया है जिस का नतीजा यह होगा कि हर सिनेमा को 700 से ले कर 1,000 रुपये माहवार टैक्स देना पड़ जायेगा जहां कि उन्हें profit इतना नहीं।

इस के अलावा tractors पर भी पंजाब में Sales Tax लगता है। इस पर Sales Tax उत्तर प्रदेश में नहीं, देहली में नहीं, वहां यह समझा जाता है कि ट्रैक्टर खेती बाड़ी करने का औज़ार है इस लिये इस को Sales Tax से exempt कर रखा है। लेकिन पंजाब को फखर हासिल है कि ट्रैक्टरों पर Sales Tax लगाया जाता है। मैं गवर्नमैण्ट की तुवज्जुह इस तरफ दिलाना चाहता हूं।

इस के अलावा बजट में इतना development expenditure किया गया है जिस के लिये गवर्नमैण्ट को मैं पहले भी बधाई दे चुका हूं लेकिन इस में कुछ industries का हिस्सा बहुत ही कम रखा गया है। मैंने पहले भी अर्ज़ की थी

[श्री डी० डी० पुरी]
कि 40,400,000 loans देने का प्रबन्ध किया गया है इस में industries के हिस्से सिर्फ 22,00,000 रुपये रखे हुए हैं। एक और बड़ा सवाल हमारे सामने है, वह है मकानों की दिक्कत, खास तौर पर Industrial Labour के लिये। मजदूर लगातार 8 घंटे काम करते हैं और उस के बाद उन्हें छत भी नसीब नहीं होती। अगर मिलती है तो चार पांच आदमियों को मिल कर एक मकान में रहना पड़ता है जिस की वजह से उन्हें बहुत तकलीफ और परेशानी का सामना करना पड़ता है। जहां industrial development की बेशक हमें बड़ी consideration है उस को हमेशा हमें अपने सामने रखना चाहिये लेकिन अगर हम बजट को पढ़ें तो मालूम होगा कि पिछले सारे साल में कुल 240 मकान बने और सिर्फ 382 मकानों की इस साल के बजट में provision है। मैं समझता हूं कि अगर हम ने State की industrialisation करनी है और हमें नई फैक्टरियां कायम करनी है तो मौजूदा industrial conditions को बेहतर बनाना होगा। इस प्रोग्राम से बेहतर काम बनने वाला नहीं। इस से बहुत ज्यादा imaginative और large-scale पर Housing programme हमें undertake करना पड़ेगा। मजदूरों के लिये मकान बनाने के सिलसिले में केंद्रीय सरकार काफी मदद करती है। उस ने subsidy भी दी है, कर्ज़ भी दिये हैं। जहां तक मेरी इत्तलाह है हो सकता है कि शायद गलत हो हमें काफी subsidy भारत सरकार से मिल सकती थी जिस से हम फायदा उठा सकते थे लेकिन हम से lapse हुई और हम काफी मकान नहीं बना सके। मैं गवर्नमैण्ट का ध्यान इस तरफ दिलाना चाहता हूं। इस के साथ साथ मैंने यह अर्ज़ करना है कि मकानों की दिक्कत कई और जगह भी होगी लेकिन जगाधरी में बहुत ज्यादा है। जो शरणार्थी भाई पाकिस्तान से आये हैं जगाधरी में industrial labour में absorb हुए हैं। जगाधरी और जमना नगर में भी छोटे छोटे कारखानों में मजदूर काम करते हैं लेकिन धर्मशालाओं में पड़े हुए हैं और बड़े मुश्किल हालात में हैं। वहां माननीय वित्त मंत्री भी तशरीफ ले गये थे और उन्हें अर्ज़ किया था कि मजदूरों को rehabilitation scheme में मकान दिये जायें। मैं उन्हें कहूंगा कि 382 मकान बना कर Industrial Housing Schemes की समस्या हल होने वाली नहीं।

फिर, स्पीकर साहिब, बजट के सफ़ा 357 पर Development of Industries के लिये एक और 40,000 रुपये की provision है। जहां हम अरबों रुपये इतने dam बनाने पर खर्च कर रहे हैं वहां हम ने यह भी देखना है कि जो बिजली वहां से पैदा होगी उसे हमने खर्च किस तरह से करना है। यह अब एक बड़ा सवाल है। जो बिजली पैदा होगी, अगर वह वक्त पर खर्च न हुई तो इस से revenue का नुकसान होगा और देश को भी नुकसान पहुंचेगा। अब यह 40,000 रुपये की रकम जो industrial development के लिये subsidies के लिये रखी गई है वैसी ही है जैसी 382 industrial houses बनाने की स्कीम है। यह तो industrial development के साथ एक मजाक है।

एक और बात मैं अर्ज़ करना चाहता हूं industry में transport का एक बहुत बड़ा हिस्सा है transport में एक ऐसा सिलसिला बन गया है जिस में तीन टन से ज्यादा के ट्रक्कों के लिये permit नहीं दिये जाते हैं। यह ख्याल किया जाता है कि अगर पांच टन के ट्रक पुलों पर से गुज़रे तो पुल बैठ जायेंगे। आखर फौजी ट्रक, जो काफी भारे होते हैं,

भी तो उन पर से गुजरते हैं और एक एक समय पर कई कई गुजरते हैं। अगर हम ने industry को तरक्की देनी है तो हमें heavy machinery ले जाने के लिये पांच पांच छः छः टन के ट्रकों के permit देने होंगे । एक तो छोटे ट्रकों पर तेल का खर्च ज्यादा होता है और दूसरा खर्च भी ज्यादा होता है। अगर यहां पर private carriers को permit दे कर heavy machinery transport करने का प्रबन्ध किया जाये तो मैं समझता हूं कि industry को revolutionise किया जा सकता है ।

इस के बाद में बजट में एक छोटी सी गलती की ओर अर्थ मंत्री जी का ध्यान दिलाना चाहता हूं। सफा 371 पर 1954-55 के लिये Capital Outlay on Industrial Development के लिये कुल 7,53,550 रुपये की एक provision है। यह रकम दी गई दो रकमों का total है। एक रकम है 1,27,050 रुपये और दूसरी है 1,28,500 रुपये। अब इन दोनों रकमों का total 2,53,500 रुपये बनता है जब कि बजट में 7,53,550 रुपये लिखा है। इस से 5 लाख रुपये का फर्क पड़ जाता है। इस में कुछ गल्ती मालूम होती है। मुझे उम्मीद है कि अर्थ मंत्री महोदय इस बात की ओर ध्यान देंगे

बाकी पंजाब में "know-how" की कमी नहीं है । उत्तर प्रदेश बिहार आदि जैसे बाकी सूबों में industry में पंजाबी 'know-how' काम करता है । Transport में तो सारे हिंदुस्तान में पंजाबी 'know-how, काम करता है। हमारे आदमी दूसरे सूबों में जाकर काम कर रहे हैं। अगर वे यहां रहें तो हम पंजाब को बहुत जल्द Industrialise कर सकते हैं। यह बातें कह कर मैं बैठ जाता हूं ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ (ਨਕੋਦਰ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਪੁਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਨਅਤੀ ਤਰੱਕੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਗਹਿਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਵੀ ਅਪਣੀ ਬਜਟ ਤਕਰੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸਨਅਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲਗੇ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਖਤਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਇਹ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਸਰਮਾਇਆ ਸਨਅਤ ਦੀ ਤਰਕੀ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਗੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਠੀਕ ਹਨ ਤਾਂ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਨਅਤ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਅਉਂਦੀਆਂ।

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਨਅਤੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਮਸਲੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ? 1939 ਵਿਚ ਕੇ. ਟੀ. ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਨਅਤ ਬਾਰੇ ਇਕ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ report ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਨਅਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਨਅਤ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰੇ ਨਾਲ raw material ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ industry ਇਥੇ develop ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਲੇਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਸਨਅਤੀ ਤੌਰ ਤੇ develop ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਥੇ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਵਾਕਈ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਨਅਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰੱਖਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੱਚੇ ਮਾਲ ਦੀ ਮੰਡੀ ਬਣਿਆ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਇਥੇ ਸਨਅਤੀ ਤਰੱਕੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਸਨਅਤ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਣੀ ਉਸ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਹਿੱਸਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਜੋ ਹਿੱਸਾ ਇਧਰ ਆਇਆ ਉਸ ਵਿਚ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ textile factories, metal works ਅਤੇ hosiery ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਸਾਮਾਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਸਨਅਤ ਇਧਰ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਨਅਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜਿਆ ਰੱਖਿਆ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਤਕਸੀਮ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਦੋ ਮਸਲੇ ਸਨ। ਅਸਾਂ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਨਿਰਭਰ ਆਰਥਕਤਾ ਦੀ ਨੀਤੀ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਅਮਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸੇ ਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਅਮਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਅੰਕੜੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਿ 55 ਯਾ 56 ਲੱਖ ਰੁਪੇ ਸਨਅਤ ਵਾਸਤੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰਈ

ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸਨਅਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਅਜੇ ਤਕ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਹੜੀ 55 ਲੱਖ ਦੇ ਕ੍ਰੀਬ ਰਕਮ ਸਨਅਤ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਮਦਦ ਸਾਈਕਲ parts ਦੀ ਸਨਅਤ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ technical education ਤੇ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਸਨਅਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਸਿਰਫ 55 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ Director ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ, ਤੈਹਕੀਕਾਤ ਅਤੇ technical education ਉਪਰ ਖਰਚ ਹੋਏਗਾ। ਸਨਅਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਇਤਨਾ ਥੋੜਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸਨਅਤ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਮਾਤਰ touch ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸਨਅਤ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਅਸਲ ਤਸਵੀਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖਾਂਦੇ ਹਨ ਆਮ ਬਜਟ ਉਪਰ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਂ ਜਿਹੜੇ ਅੰਕੜੇ ਦੱਸੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਝੁਟਲਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਮੇਰੇ ਅਪਣੇ ਘੜੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਲਕਿ Textile Manufacturers' Association ਦੇ ਆਪਣੇ figures ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ report ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 1952 ਵਿਚ 42,000 ਖੱਡੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 12,000 ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਜ ਜਿਹੜੀਆਂ ਖੱਡੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਇਕ Government Approved Textile Manufacturers' Association ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ 8,000 ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਜ ਉਥੇ 200 ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

Refugees Textile Manufacturers' Association ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਉਦੋਂ 800 ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਜ 50 ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਗਸਤ 1953 ਵਿਚ 6 ਮਿੱਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕੀ ਇਹ ਸਭ facts and figures (ਅੰਕੜੇ) ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਸਨਅਤ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ? ਕੀ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਾਕਾਮੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ?

ਫਿਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਸਿਵਾਏ ਦੋ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ firm ਨੇ ਆਪਣੇ Capital ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤਾਂ Enamel Factory ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ finishing plant ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਨੂੰ Industrial Corporation ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ 7·5 ਲਖ ਰੁਪਿਆ loan ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੇ Capital ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਕੋਈ ਸਨਅਤ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤਾਈਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਜਰਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਕੁਝ ਅੰਕੜੇ ਦੱਸੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਝੁਟਲਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਔਸਤ ਆਮਦਨ 4½ ਆਨੇ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ Labour Commissioner ਦੀ report ਪੜ੍ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਗਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। Textile Industry ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ੬ ਗਜ਼ ਤੋਂ ੧੦ ਗਜ਼ ਤਕ ਕਪੜਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, 1948 ਵਿਚ ਚਾਰ ਜਾਂ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਆਨੇ ਫੀ ਗਜ਼ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਉਜਰਤ ਲੈ ਕੇ 200 ਰੁਪੈ ਮਾਹਵਾਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਸੀ, 1950 ਵਿਚ ਉਹ ਢਾਈ ਆਨੇ ਫੀ ਗਜ਼ ਦੇ ਹਿਸਾਬ, 100 ਰੁਪੈ ਮਹੀਨਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਸੀ, 1953 ਵਿਚ ਪੰਜ-ਛੇ ਪੈਸੇ ਫੀ ਗਜ਼ ਲੈ ਕੇ 50 ਰੁਪੈ ਜਾਂ 55 ਰੁਪੈ ਕਮਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਅਜ ਉਸ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਜਿਹੜਾ 1948 ਵਿਚ 200 ਰੁਪੈ ਮਾਹਵਾਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਕੇਵਲ 50 ਜਾਂ 55 ਰੁਪੈ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ।

ਦੂਜੀ industry ਜਿਸ ਦੀ ਮੈਂ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ hosiery ਹੈ। ਇਹ ਸਨਅਤ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ 850 ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਇਕਲ੍ਹੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਹਨ (ਉੱਨ ਦਾ ਮਾਲ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਕੇ)। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਦ ਜਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 50 ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਤੇ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, 100 ਸਾਹ ਕਢ ਕੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਦੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਲਕੁਲ ਖਰਾਬ ਹੈ।

Metal industry ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਦਿਨ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬਟਾਲੇ ਜਾ ਕੇ ਉਥੋਂ ਦਿਆਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਨੇ ਬੰਦ ਪਏ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ agricultural implements ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਸਨਅਤ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਹਾਲ ਹੈ ਉਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਣ।

ਫਿਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਬਿਜਲੀ ਲੈਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸਨਅਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਵੀ ਸੁਣ ਲਓ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਨਵੇਂ rules ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਬਿਜਲੀ ਦੇ rate ਵਧਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹਦਾ ਅਸਰ ਸਨਅਤਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੰਜ, ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਭੱਠੇ ਲਈ ਮੋਟਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਦੇ ਬਿਜਲੀ ਵਧ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਥੋੜੀ। ਇਹ ਭੱਠੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ practical experience ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕਰਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਸਾਡੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਥੱਲੇ ਹੀ ਥੱਲੇ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਅੰਕੜੇ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਕਿ industries develop ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਬੜੀ ਮਹਾਰਤ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ factories ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਅੰਕੜੇ ਉਹਨਾਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ Factories Act ਹੇਠ registered ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਫੈਕਟਰੀ ਇਸ Act ਹੇਠ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ 30 ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਫੇਰ Act ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 20 ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਤਰਮੀਮ ਹੋਈ ਤੇ 10 ਮਜਦੂਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਉਪਰ ਵੀ ਇਹ Act ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀ ਫੈਕਟਰੀ ਲਗਦੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੇਖੀ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੇ ਹੀ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ registered ਨਹੀਂ ਸਨ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਪਰ Act ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ registered ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੁਰਾਣੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਨਅਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Factory Act ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਕ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਪਰ ਗਲਤ ਅੰਕੜੇ ਨਾ ਦੱਸੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ 800 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 1,500 ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਦ ਨਵੀਂ ਫੈਕਟਰੀ ਕੋਈ ਲਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧ ਗਈ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ common ground ਨਹੀਂ।

ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਨਅਤਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ credit ਦੀ problem ਇਕ ਬੜੀ problem ਹੈ। Border ਦਾ ਸੂਬਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਨਅਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ credit ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ foreign banks ਦੇ ਕੋਈ bank credit ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਆਖਰ, ਐਨ ਸਰਮਾਇਆ ਕਿਹਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਿਨਾ ਸੂਦ ਰੁਪਿਆ ਲਏ ਅਤੇ capital ਵਧਾਉਂਦਾ ਚਲਾ ਜਾਏ। ਜਦ ਤਾਈਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਨਅਤ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ freight ਦੀ problem ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸਭ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਇਥੇ freight ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ depression ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਅਸਰ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਗਲੱਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬੜੀ ਭਾਰੀ Problem ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ industry ਨੂੰ credit ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ railway freight ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਛੀ ਮਾਰਕਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਾਏ industry ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਪੁਰਾਣੀ industry ਨੂੰ protect ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬੇਹਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜਦ ਤਕ

ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਸੁਧਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਤਦ ਤਕ industry ਨਹੀਂ develop ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜਿਹੜੇ ਐਕਟ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Industrial Disputes ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਫੈਸਲੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ authority ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਬਿਚਾਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਉਡੀਕਦੇ ਪਏ ਹਨ। ਅਜੇ ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸ authority ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵਜ਼ਾਰਤ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ enforce ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ authority ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਪੁਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ Industrial Housing Scheme ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ 250 ਘਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ charge P. W. D. ਕੋਲ ਹੈ। ਇਕ 40 ਰੁਪਇਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਉਹਨਾਂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਬਰ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਉਸ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ provision ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਘਰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਜੇਕਰ ਉਹ 40 ਰੁਪੈ labour ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮਕਾਨ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਅਤੇ ਉਤਸਾਹ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ Central Government ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਇਆ ਲੈਕੇ ਉਹ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ; ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਸਨਅਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਹਿਲੀ ਸਨਅਤ ਨੂੰ protect ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। Grants ਨੂੰ lapse ਹੋ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਬੜੀ ਤਵਜੁਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ purchasing power ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ unemployment ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਬੜੀ ਸਖ਼ਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹ ਕੇ ਅਪਣੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦੇ ਸਨ। ਲੱਖਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ eject ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਹੋ ਰਹੇ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਹਨ। ਉਹ ਲੋਕ ਫਾਕਾਕਸ਼ੀ ਪੁਰ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਦ ਤਕ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜ਼ਰਾਇਤ ਕਿਵੇਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਾ ਹੋਵੇ industry ਨੂੰ develop ਕਰਨਾ possible ਨਹੀਂ ਹੈ । ਲੋਕਾਂ ਦੀ purchasing power ਨੂੰ ਨਾ ਘਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ unemployment ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜੇ ਕਰ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ K. T. Shah ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ social system ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ industry develop ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਜੋੜ ਨਹੀਂ ਹਨ। Industry ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤਕ ਕਿ agriculture ਤਰੱਕੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ agriculture ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ guarantee ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਲਗਾਨ ਨਾ ਮੁਆਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਦੇ ਵੀ unproductive ਸਕੀਮਾਂ ਨਾਲ unemployment ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ productive capacity ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ unemployment ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ unemployment ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ production ਲਈ labour ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ use ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਸਰਕਾਰ depression ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਵੇ ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਅਪਨੀ Industry ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪੜਚੋਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਧੀ ਜਿਹੀ ਗਲ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ੨ ਚੀਜ਼ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਬਾਹਰ ਭੇਜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੜਾ Simple formula ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਨਅਤ ਨੂੰ improve ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਗਲ ਵੇਖਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮਸਲਨ ਕਪਾਸ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਨੇ

ਇਤਨੇ ਟਨ ਕਪਾਸ ਬਾਹਰ ਭੇਜੀ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਪੜਾ ਕਿਤਨਾ ਬਾਹਰੋਂ ਮਗਵਾਇਆ, ਇਹ ਉਹ ਦਸਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜੇਕਰ yarn ਇਥੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪੈ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਕਪੜਾ ਮੰਗਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਖਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ Tannery ਨੂੰ develop ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ industry ਵੀ ਕਾਫੀ paying ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ unemployment ਵੀ ਕਾਫੀ ਹਦ ਤਕ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖੱਲਾਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਚਮੜਾ ਅਸੀਂ ਕਾਨਪੁਰ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਂਉਂਦੇ ਹਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ Sugar industry ਦੀ ਤਰਫ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕੋ sugar mill ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਚੂੰਕਿ ਉਹ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਉਥੋਂ ਲੈਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾਕੇ ਰਖ ਲਈ ਸੀ। ਇਸ industry ਨੂੰ establish ਕਰਨ ਵਲ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀ ਜਾਂਦਾ। Capital Project ਅਤੇ ਭਾਕੜਾ ਡੈਮ ਉਪਰ ਉਹ ਲੋਕ ਇਤਨਾਂ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਭੀ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਤਵੱਜੁਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਾਲੂਮ ਹੋਵੇ ਗਾ ਕਿ ਸੀਮੰਟ ਦੀ industry ਭੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। material ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਿਪਸਮ ਅਤੇ ਪਥੱਰ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ raw material Cement ਦੀ industry ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ industry ਲਈ ਵੀ raw material ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ industries ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ unemployment ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ revenue ਵੀ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰਾਏ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਤਾਂ ਕੜਾਹ ਬਨਾਉਣ ਲਗਿਆਂ ਚਾਸ ਦੀ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ, ਲੇਕਿਨ ਉਨੰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਕੜਾ ਡੈਮ ਉਪਰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪੈ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਲਖਾਂ ਕਿਲੋ ਵਾਟ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ supply ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ electrical appliances ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ material ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]
ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੀ machinery ਅਤੇ equipment Australia, America ਅਤੇ England ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਦੋ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਦ order supply ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੜੀਆਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਅਪਣੀਆਂ workshops ਨੂੰ extend ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ machinery ਅਤੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਬਨਵਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ ਤਾਂ ਲਖਾਂ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪੈ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਨਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ import ਵਾਸਤੇ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਮਦਨੀ ਵੀ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਕਲ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੀ workshop ਪੂਰੀ capacity ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਕੋਈ industrialist ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਕੋਈ workshop ਇਕ shift ਚਲਾ ਕੇ ਮੁਨਾਫਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ workshop ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਦੋ ਦੋ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਚਲਾ ਕੇ ਮੁਨਾਫਾ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ Northern India ਦੀ ਬੇਹਤਰੀਨ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ capacity ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਚਲਾਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਮਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਬਲਕਿ revenue ਵਿਚ ਵੀ ਇਜ਼ਾਫਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਖੋਹਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗੀ।

ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨੇ ਚਿਰ ਤਕ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜ਼ਰੀਏ ਹਨ ਸਨਅਤਾਂ ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ industry ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਸਾਡੇ ਪਾਸ industry ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ scope ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਉਹ ਸਾਰਾ raw material ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੁਖਤਲਿਫ

industries ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ establish ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਨੂੰ economic depression ਤੋਂ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ industrial development ਦਾ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਬ ਕੁਝ produce ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਅਜ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਵੀਏ। ਅੱਜ ਕੀ ਗਲ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਬਾਹਰੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਮੰਗਵਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਆਰਡਰ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਯਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ agreement ਤੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੇਰ ਲਗ ਜਾਂਦ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਠੀਕ ਮਾਲ ਹੀ ਸਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਇਸਤੋਂ ਉਲਟ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ local industries ਨੂੰ encourage ਕਰੀਏ, ਆਪਣੇ ਲੋਕਲ resources ਨੂੰ harness ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨ ਸਾਡੀ ਡੀਮਾਂਡ ਇੱਥੇ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਵੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਬੜੇ drastic steps ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦਾ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਹੈ। ਉਹ ਇਤਨੀਆਂ ਘਟ quotations ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ compete ਕਰ ਸਕੇ। ਪਰ ਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਮਾਲ ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ? ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਟੈਂਡਰ ਮੰਗਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦਾ ਟੈਂਡਰ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੀ ਉਹੀ ਮਾਲ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੇਟ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਘਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਵਕਤ ਸਿਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛੱਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਵਾਕਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਮਜ਼ਬੂਤ industrial ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਲਦੀ resources tap ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜੇ ਮਜਮੂਈ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਉਪਰ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਸੈਂਟਰ ਵਲੋਂ, ਸੂਬਾਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕਈ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

development ਕਰਨ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਸ ਅਹਿਮ ਮਾਮਲੇ ਵਲ ਰੁਪਏ ਦੀ investment ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਉਸੇ ਪਾਲਿਸੀ, ਕਿ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚੋਂ ਭੂਸੇ ਦੇ ਭਾ export ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ consumer goods ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਕੀਮਤਾ ਦੇ ਕੇ import ਕੀਤੇ ਜਾਣ—ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਪਾਲਿਸੀ ਤੇ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ follow ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਜ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮਨਿਸਟ੍ਰੀ ਵਲੋਂ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨਾ raw material export ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕਿਤਨੀ ਰੂਈ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ export ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ export ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵਾਂਗੇ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੁਣੀਏਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕਪੜੇ ਦੀ industry ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਤਨੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਦੁਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਲੇਬਾਰੇਟਰੀਜ਼ ਖੋਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ; ਸੀਮਟ ਅਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਇਤਨੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਇਥੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਤਨੀਆਂ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਅਸੀਂ ਸਚਮੁਚ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ unemployment ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਪੁਰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ wages ਇਤਨੀਆਂ ਵਧਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਅਪਣੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ properly industrial development ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ purchasing power ਨਹੀਂ ਵਧਦੀ, ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ encourage ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰਾਇਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ locally available raw material ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਲ ਆਪਣੇ ਰਵੱਯੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ, ਉਨਾਂ ਚਿਰ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ industrial development ਹੋਣੀ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ

ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਮਸਲਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ credit ਦੀਆਂ facilities ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ; ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ taxes ਦਾ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ; electric load ਨੂੰ consume ਕਰਨ ਲਈ industries ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ; ਲੋਕਾਂ ਦੀ purchasing power ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ industrial ਸਾਧਨ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ; workers ਦੀਆਂ wages ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ; ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪਰਵਾਨ ਕਰੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

श्री राम प्रकाश (मोलाना): स्पीकर साहिब, मैं अपने फाईनैंस मनिस्टर साहिब को बधाई देता हूं कि उन्होंने इस रकम को इंडस्ट्रीज़ के लिए इस बजट में रखा। लेकिन मैं समझता हूं कि हिंदोस्तान में मौजूदा बेकारी को सामने रखते हुए यह रकम बहुत थोड़ी है। इस लिये इस को दूर करने के लिये काफी रुपया provide किया जाना चाहिए था।

स्पीकर साहिब, मेरी constituency में चार किस्म की cottage industries हैं—यानी खड्डी का काम, जूते बनाने का काम, चमड़ा रंगने का काम और बगड़ (घास) का बान बुनने का काम। लेकिन, स्पीकर साहिब, बड़े अफ़सोस की बात है कि देहातों के अन्दर इन घरेलू उद्योगों को उत्साह देने और बढ़ाने के लिये कोई रकम नहीं रखी गई। मैं फाईनैंस मनिस्टर साहिब की सेवा में यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि मेरी constituency के अन्दर १२ जंगल है जिन में से बगड़ घास निकाली जाती है। उस इलाके में दस हज़ार मज़दूर इस घास को निकाल कर अपना जीवन निर्वाह करते हैं और अपने बच्चों का पेट पालते हैं। लेकिन बड़े अफ़सोस से कहना पड़ता है कि उन मज़दूरों को सरकार की तरफ से कोई सहूलियत नहीं दी गईं। जनाब स्पीकर साहिब, दो तीन बार मैंने अपने ज़िले की पब्लिक रीलेशन कमेटी में भी यह सवाल उठाया था कि जब बड़े बड़े कारखानेदारों को इतनी रियायतें दी गई हैं तो क्यों नहीं इस industry में लगे हुए दस हज़ार मज़दूरों को भी किसी प्रकार की सुविधा दी जाती? उन सारे के सारे जंगलात में से पांच या छः जंगल २० साल के लिये lease पर दिये जाते हैं और बाकी के पांच छः को खुले तौर पर नीलाम किया जाता है। नतीजा यह होता है कि वे गरीब मज़दूर या दस्तकार इस नीलामी में उन बड़े बड़े ठेकेदारों का मुकाबला नहीं कर सकते। इस के अलावा जहां उस की खपत का ताल्लुक है मिल्लों के मालिकों को $3\frac{1}{2}$ आने मन के हिसाब से बगड़ घास मिलता है लेकिन मज़दूरों को चार रुपये मन के हिसाब से। उन की कोई हौसला अफ़जाई नहीं की गई। इस के साथ एक और बात भी अपना गहरा ताल्लुक रखती है। वह यह है कि एक मज़दूर जब चार रुपये मन के हिसाब से बगड़ घास खरीदता है तो छांटा छांटी करने के बाद एक मन में से सिर्फ़ 30 सेर रह जाती है जिस से उसे मुश्किल से 10 रुपये मिलते हैं। वह भी पूरे एक हफ़्ता

[श्री राम प्रकाश]

की मेहनत के बाद । इस तरह एक हफ़ता के अन्दर उसे छ: रुपए का ही फायदा हुआ तो क्या, स्पीकर साहिब, यह मुमकिन हो सकता है कि उस छ: रुपये की मज़दूरी के साथ वह अपने कुन्बे का निर्वाह कर सकता है ? स्पीकर साहिब, उस के लिये ऐसा करना निहायत मुश्किल है । इस लिए मेरी अर्ज़ है कि हिन्दोस्तान के अन्दर बेकारी और बेरोजगारी को तभी खत्म किया जा सकता है अगर देहातों में cottage industries को जारी किया जाये । जहां तक कारखानों का सवाल है उन की तो हमारे फाईनैंस मनिस्टर साहिब काफी से ज्यादा हौसला-अफ़जाई कर रहे हे लेकिन ऐसा मालूम होता है कि घरेलू उद्योग धंधों की तरफ उन की अभी तक तवज्जुह कम गई है । इस लिये मैं समझता हूं कि वह देहाती मज़दूरों और दस्तकारों की हौसला-अफ़ज़ाई ज़रूर करें क्योंकि अगर ऐसा न किया गया तो देहाती economy में बड़ी ज़बरदस्त हलचल मच जाएगी ।

अभी कई हज़ार मुज़ारों की बेदखलियां होंगी । उन के बसाने का सवाल भी सरकार के ज़िम्मे है । इस लिये उसे चाहिए कि उन लोगों को loans और grants दे ताकि वे देहातों में cottage industries के काम पर लग सके और बेकारी न बढ़े । अगर ऐसा न किया गया तो इस का नतीजा बहुत खराब होगा जो सरकार के लिये कई किसम की परेशानियां पैदा कर देगा ।

आख़िर में मैं गवर्नमैण्ट से प्रार्थना करता हूं कि बगड़ के तीन चार जंगल मज़दूरों को अलाट करने के लिए reserve रखे जाएं ताकि वे अपना गुज़ारा आराम से कर सकें और बाल बच्चों का पेट पाल सकें ।

एक और बात याद आ गई है, स्पीकर साहिब, वह भी मैं आप के सामने रखना चाहता हूं, सरकार ने जितने भी industrial स्कूल खोले हैं वे सब के सब शहरों में ही हैं। इस बात में भी देहातों को ignore किया गया है । इस लिये, अगर इन में से कुछ स्कूलों को देहातों में कायम किया जाए तो उन लोगों को काफी मदद मिलेगी और वे कई किसम के दूसरे कामों पर लग सकेंगे ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ ਹਲਕਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਮੋਹਤਰਮ ਵੀਰ ਫ਼ਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰਹਾਂ ਇਕ ਉਜੜੇ ਹੋਏ industrialist ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ industries ਦੀਆਂ problems ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ initiative, imagination ਅਤੇ sympathy ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਗੇ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ ਇਸ problem ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਅਤੇ industries ਨੂੰ encourage ਅਤੇ develop ਕਰਨ ਵਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, figures ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬੜੇ eloquent ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜ ਅਸੀਂ ਜੇ Capital outlay on Industrial development within the Revenue Account ਦਾ ਖਾਤਾ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ provision ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਿਫ਼ਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Capital outlay on Industrial development outside the Revenue Account ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕੇਵਲ 3,03,550 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ capital outlay ਵਿਚੋਂ ਹੋਰਾਂ ਮੱਦਾਂ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪੈ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ, ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ productive schemes ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪੰਝੱਤਰ ੨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ Capital Account ਵਿਚੋਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਜੇ Industries ਲਈ ਸਿਰਫ 3 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹੀ ਕਢਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਫ਼ਸੋਸਨਾਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖਕੇ, ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਉਜੱਲ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ Cabinet ਦੇ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰੇ ਹਨ ਪਾਸ Industtries ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਪਰ ਕੁਝ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਣਗੇ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ Industries ਦੇ ਪਾਸੇ ਅੰਨ੍ਹੇਰਾ ਹੀ ਅੰਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਹਾਲਾਤ ਕੁਝ ਸੁਧਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਥੇ Capital ਬਦਸਤੂਰ shy ਹੈ ਇਥੇ ਜੋ Capitalists ਹਨ, ਜਾਂ Investors ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ private sector ਹੈ ਉਹ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ public sector ਹੈ ਉਸ ਵੱਲ ਸਾਡੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋਈ ਤਵੱਜੁਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Partition ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ industries ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ Partition ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ industries ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਸਲੂਕ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ]

ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫੈਕਟਰਿਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਜੋ labour problems ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ labour riots ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਉਥੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ Government of India ਨੇ ਜਿਹੜੀ artificial silk ਉਤੇ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਔਕੜਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੇ Centre ਦੇ Finance Minister ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ camouflage ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਫ਼ੈਕਟਰੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਡੇ Finance Minister ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਕੋਈ ਤੱਵਜੁਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸੀ ਭੈੜੀ situation ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ industries ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ।

ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ industries ਨੂੰ ਮਦੱਦ ਦੇਣ ਲਈ Industrial Finance Corporation ਬਣਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਈ ਇਸ Corporation ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ੇ ਤੇ ਲਵੇਗਾ ਉਹ ਵੀ ਤਾ ਆਪਣਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ mortgage ਕਰੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ mortgage ਕਰ ਦਿਤਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਉਹ industry ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਸਕੇਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਮੁਢੋਂ ਹੀ mortgage ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦਾ market ਵਿਚ ਕੀ Credit ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਤੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਜਿਹੜੇ loan ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੋਂ loan ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਘਟ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਤੇ ਅੜ ਗਏ ਨੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ capital ਦੀ formation ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਜਿਹੜੀ industry ਇਸ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੀ ਫੌਰਨ ਮਦੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ। ਉਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਮਦਦ ਜੋ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਤੇ railway freights ਵਿਚ concessions ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ concessions SeaPorts ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ suggest ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ Land Port ਸਮਝ ਕੇ ਇਹ concession ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਦੂਰ ਦਰਾਜ ਥਾਵਾਂ ਤਕ ਜਾਕੇ ਉਥੇ ਸਸਤੇ ਭਾ ਤੇ ਵਿਕ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਹ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਣ।

ਇਕ ਗੱਲ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜਿਹੜੇ scholarships ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ advertise ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜੇਕਰ ਕੀਤਾ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ advertise ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਲਈ ਦੇਰ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

श्रीमती सीता देवी : (जालन्धर शहर, दक्षिण पूर्वी क्षेत्र) : स्पीकर साहिब, हमारे Opposition के साथी सरदार हरकिशन सिंह ने जो बात कही है मैं उन से differ करती हूं। उन्होंने कहा है कि हमारे Minister for Industries ने industries को develop करने के लिए बिल्कुल कुछ नहीं किया और किसी बात की ओर ध्यान नहीं दिया। मेरी राए में उन्होंने industries की तरफ ध्यान भी दिया है और उस के विकास के लिए भी कोशिश की है। मैं आशा करती हूं कि वे industries को तरक्की देने के लिए कुछ और भी provide करेंगे। मगर मैं भी इतना कहना चाहती हूं कि जो problem पंजाब की है उन के लिये जितना कुछ करना चाहिए था उतना कुछ नहीं किया गया। हम यहां कितनी भी बड़ी speeches करें कितने भी बड़े नक्शे दिखाएं लेकिन जब तक पंजाब में बेकारी (Unemployment) की घोर समस्या हमारे सामने है और जब तक हमारी सरकार उसे खत्म नहीं कर सकती तब तक यह सूबा खुशहाल नहीं हो सकता और हमारी Five-Year Plan कामयाब नहीं हो सकती। बेकारी को दूर करने में मेरी सम्मति में इस से बढ़ कर और कुछ नहीं हो सकता कि पंजाब को industrialise किया जाए। industrialize करने के

[श्रीमती सीता देवी]

दो तरीके हैं एक तो यह है कि पंजाब के अन्दर बड़ी बड़ी फैक्टरीज़ खोली जाएं जिन में ज्यादा से ज्यादा man power employ हो सके और दूसरा है छोटी industries का खोलना। स्पीकर साहिब, आप से छिपा हुआ नहीं है कि बंगाल में १६०५ में जब बंग भंग हुआ था तो उस वक्त बंगाल में एक बहुत बड़ी स्वदेशी वस्तुओं के प्रयोग की movement चली थी। तो उस वक्त यह देखने का प्रबन्ध किया गया था कि सारे देश में कौन कौन सी चीज़ें कितने कितने रुपए की दूसरे मुल्कों से आती हैं। फिर यह देखा गया कि उन में से कौन सी industries हैं जो बंगाल में जलदी से चलाई जा सकती हैं और उन्होंने वह industries वहां चालू की। यही वजह है कि industries सब से ज्यादा वहीं पर चालू हैं। आज हम Bengal Chemical Industries की तैयार की हुई चीज़ों के मोहताज हो गए हैं। वह ऐसी ऐसी चीज़ें बनाने लगे हैं जो हमेशा दूसरे मुल्कों से आती थीं। soap वगैरा और दूसरी चीज़ें तो एक तरफ अबतो वहां Penicillin भी तैयार होने लगी है। यह तो हो सकता है कि बड़ी स्केल पर industries खोलना इस प्रदेश की गवर्नमैण्ट के लिए मुमकिन न हो लेकिन जो cottage industries हैं उन की तरक्की तो बड़ी आसानी से की जा सकती है और वह थोड़े रुपए से की जा सकती है। स्पीकर साहिब, यदि आप जापान देश की History पढ़ें तो आप देखेंगे कि उस देश ने अपनी cottage industries में कितनी तरक्की करली थी। Pre-war period में यह जापान ही था जो हमारे पंजाब में अढ़ाई आने गज़ कपड़ा देता था और दो दो रुपए की घड़ियां supply करता था वह और भी बहुत सारी चीज़ें सस्ते दामों यहां भेजता था तो यह सारी चीज़ें उस की cottage industries की ही तैयार की हुई होती थीं।

मैं बताना चाहती हूं कि क्या यह सब कुछ जापान ने बड़े २ कारखानों से किया? क्या जापान के पास power थी? नहीं। जापान में घर २ में cottage industries थी। बच्चे स्कूल से पढ़ कर आते तो वह खिलौनों जैसी छोटी मोटी चीज़ें बनाते। मैं समझती हूं कि जापान के ढंग पर हमारी गवर्नमैण्ट cottage industries की तरक्की कर सकती है। इस लिए पंजाब गवर्नमैण्ट को चाहिये कि वह cottage industries चलाने वालों को loans दे जिस से पंजाब खुशहाल बने।

कुछ लोग जो पाकिस्तान से आए हैं उन्हें cottage industry चलाने का शौक भी है और उन के पास हुनर भी है। मगर उन्हें loan लेने में इतनी formalities पूरी करनी पड़ती है कि कर्ज़ा मिलने में साल दो साल लग जाते हैं। इस सम्बन्ध में मैं सरकार से प्रार्थना करना चाहती हूं कि cottage industry को उत्साह देने के लिए इन difficulties को दूर करे।

फिर सूबे के industrial स्कूलों को aid और वज़ीफे आदि देने की बात है। आप जानते हैं कि कुछ industrial schools गैर-सरकारी संस्थाओं ने खोले हुए हैं इन संस्थाओं की encourgement होनी चाहिए। इन को जितनी aid सरकार की ओर से मिलनी चाहिये उतनी नहीं मिलती। जालन्धर में Women's Conference ने एक स्कूल खोला हुआ है। इस में बहुत सी लड़कियां पढ़ती हैं। पास होने वाली

लड़कियों को 'C' class का diploma भी दिया जाता है। तीन साल से स्कूल के अधिकारी सरकार से झगड़ते आ रहे हैं लेकिन अभी तक सिर्फ एक वज़ीफा ही दिया गया है। इस स्कूल को aid दिये जाने के बारे में मैं ने बजट को ऐनक लगा कर भी पढ़ा, मगर कुछ न पाया (हंसी)।

मैं समझती हूं कि industries की तरक्की तभी हो सकती है जब हम economy के साथ २ लेबर की तरफ भी ध्यान दें। पहले भी मैंने मनिस्टर साहिब से कहा है कि factory inspectorate और labour Inspectorate दोनों को इकट्ठा कर दिया जाए। इस से काम में efficiency बढ़ेगी और बचत भी होगी। इस वक्त हालत यह है कि factory inspector के पास कुछ काम नहीं और labour inspector over-worked रहते हैं। इस तरह लेबर के झगड़ों का हल नहीं हो पाता। इन इन्स्पैक्टरों की तादाद कम है और काम बहुत ज्यादा है नतीजा यह होता है कि वे बहुत ज्यादा busy रहते हैं। इस लिये इस suggestion पर सरकार को गौर करना चाहिये कि दोनों महकमे इकट्ठे कर दिए जाएं।

अध्यक्ष महोदय : एक मिनट और।

श्रीमती सीता देवी : अब तक जो industries चल रही हैं उन की तरक्की की तरफ भी ध्यान देना चाहिए। मिनिस्टर साहिब चले गए हैं मैं उन्हें बताना चाहती थी कि जालन्धर में जो sports industry है, वह काफी तरक्की कर गई है और जालन्धर दूसरा सियालकोट बन गया है। वहां पर एक industrial town बनाया गया है मगर दो चार industrialist मकान न होने की वजह से यह 'बस्ती नौ' में पड़े हैं। उन को कई बार यहां से चले जाने के नोटिस दिए गए हैं। वह अपनी labour के लिए भी मकान बनाना चाहते हैं। उस के लिए loan दिए जाने चाहिएं। लेबर को छोड़ कर वे कैसे कहीं और जगह जा सकते हैं, इस लिए भाग दौड़ कर Stay orders लाते हैं, मगर फिर 6 महीने बाद नोटिस आजाता है। power भी कम मिलती है जिस के बिना industry नहीं चल सकती। यह demands पूरी होनी चाहियें।

labour की बेहतरी होना बहुत ज़रूरी है। सरकार ने जो Minimum Wages Act बनाया है वह पूरी तरह लागू नहीं होता। Labour Commissioner के महकमे को powers होनी चाहियें कि वह इस ऐक्ट को लागू कर सके। स्पीकर साहिब मैं एक बात और कह कर बैठ जाऊंगी। वैसे तो मुझे घंटी का डर लगा रहता है लेकिन points बहुत ज़रूरी हैं।

अध्यक्ष महोदय : आप घंटी से डरती तो हैं मगर obey नहीं करती।

श्रीमती सीता देवी : हमारी industries तरक्की कैसे करें हमारे मैम्बर और दूसरे लोग co-operate नहीं करते। हमें अपनी industry की ओर अपने सूबे की बनी हुई चीजों को इस्तेमाल करना चाहिए।

अध्यक्ष महोदय : इस का demand से क्या ताल्लुक है ?

श्रीमती सीता देवी : मैं कहना चाहती हूं कि इस तरह हम अपनी industry की तरक्की कर सकेंगे ।

श्री देव राज सेठी (रोहतक शहर) : अध्यक्ष महोदय, मुतहिद्दा पंजाब के बजट में 20,22 या 30 लाख रुपया industries के लिए रखा जाता था। यहां पिछले दो सालों में पहले 25 लाख फिर 33 लाख और अब 55 लाख रुपया रखा गया है । है तो यह बिल्कुल नाकाफी मगर इस का इस्तेमाल कैसे होता है यह मैं अर्ज करना चाहता हूं । बजट में मैंने देखा कि Community Projects के लिए 91 लाख रुपया रखा गया है । आप को यह सुनकर हैरानी होगी कि 91 लाख रुपये में से industry के लिए एक पैसा भी नहीं रखा गया। अगर कोई शक हो तो बजट का सफा 527 देख लें industries की item ही नहीं है। जब कि कुल खर्च का कम से कम 50 per cent industrial कामों के लिये होना चाहिए था ।

दो तीन साल पहले Central Government ने सीमैंट industry के लिए दो करोड़ रुपया कर्जा दिया। हमें भाखड़ा और चंडीगढ़ प्राजैक्टस बनाने के लिए, पंजाब में सीमैण्ट का कंट्रोल खत्म करने और लोगों की जरूरयात को पूरा करने के लिए सीमैण्ट की जरूरत थी, मगर सीमैण्ट फैक्टरी नहीं लगाई गई। यह फैक्टरी बन जाने पर capital 5, 6 साल में pay back हो जाता । शुबा यह है कि शायद vested interests ने इस बात में रुकावट डाली। यहां पर raw material था, power थी और market थी, मगर सीमैण्ट industry नहीं चलाई गई ।

आप जानते हैं कि लाहौर के पास जल्लो में rosin फैक्टरी थी। परन्तु हमारे सूबा में जंगलात से हासिल होने वाले rosin को बेच कर पन्दरह बीस लाख रुपया कमाया जाता है। इस के मायने क्या हैं ? कोई industry क्यों नहीं बनाई जाती। शुबा यह है कि कोई extraneous interests हैं जो पीछे से तार हिलाते हैं। पंजाब के पास हीं तीन चार हजार मुरब्बा मील जंगल है और फिर हिमाचल और पैप्सू को साथ मिला कर एक economic unit बन जाता है और यह industry बड़ी अच्छी तरह चल सकती है । raw material की कमी का बहाना बड़ा अजीब है ।

अध्यक्ष महोदय : German Reparation में से कुछ मशीनें पंजाब के हिस्से में आई थीं। पंजाब के वज़ीर साहिब जब बम्बई गए तो बड़ी शानदार मशीनें चुनकर पंजाब के लिये लाए। यह कुल 182 मशीनें थीं। इन में से अभी तक बहुत सी unpacked ही पड़ी हैं। इन में से कुछ गर्जमन्द लोगों ने अच्छे अच्छे पुर्जे निकाल लिए हैं। इस मशीनरी का अभी तक कोई लाभ नहीं उठाया गया। मुझे यह देख कर दुख होता है, हैरानी भी आती है और शर्म भी आती है कि मोतियों को गंवार के आगे बिखेरा गया है। इसी मशीनरी का हिस्सा रूस वालों को और अन्य देशों को मिला। रूस वालों ने इस मशीनरी से अपने रेगस्तानों को नखलिस्तान में बदल दिया है । यहां हमारे पंजाब में industry का department भले ही अच्छा हो लेकिन इस में किसी को भी ऊपर से नीचे तक Industry का bias नहीं है । Technical outlook नहीं है। Scientific Study नही है। जिला

में जो अफसर हैं भले ही अच्छे हों। Director और Deputy Director भले ही दिन के 24 घंटों में से 16 घंटे काम करते हों लेकिन Director से नीचे तक एक भी अफसर ऐसा नहीं जो Technical Bias का हो। इस तरह layman के हाथों में Industry के होने से इस की तरक्की नहीं हो सकती।

Community Projects के लिए 45 लाख की रकम रखी गई है। अगर इस में और 2 करोड़ 4 करोड़ आ गया तो कैसे काम चलेगा जब तक कि इस में उन लोगों को नहीं लिया जाता जो Industry को जानते हैं। आज हम दो ढाई साल से यह सुनते चले आ रहे हैं कि इंडस्ट्री की development के लिए हम बाहर से आदमी मंगवा रहे हैं। जापान से दो आदमी मंगाए गए हैं लेकिन आज तक नहीं आए। मेरा ख्याल है अगर वे जापान से पैदल भी चलते तो भी यहां अब तक पहुंच जाते (हंसी)।

स्पीकर साहिब, अगर Atlas Industries, Sonepat वाले अपने लिए 6 जर्मन ला सकते हैं और दूसरे कारखानों वाले भी ला सकते हैं तो यह क्यों नहीं ला सकते? यह भी ला सकते हैं लेकिन इस तरफ किसी ने ध्यान नहीं दिया। जैसा कि मुझ से पहले कुछ वक्ताओं ने कहा है ठीक कहा है कि पंजाब का मुस्तकबिल Industry के साथ वाबस्ता है लेकिन इस को layman के हाथों में दे रखा है।

स्पीकर साहिब, भाकड़ा डैम विश्व का सब से बड़ा डैम है। यह दुनिया में शायद आठवां अजूबा बनेगा। इस पर 198 करोड़ के खर्च का estimate है। मुमकिन है कि यह estimate 2 सौ करोड़ तक पहुंच जाये। और इस से जो power उत्पन्न होगी उस का load 5 लाख K.W. होगा। इस का एक layman को कुछ पता नहीं हो सकता कि इस को कैसे खर्च किया जायेगा।

United Punjab में कुल 29 ज़िले थे और वहां पावर का लोड 52 हज़ार K.W. था अब जब कि पंजाब में चार लाख किलोवाट बिजली पैदा होगी तो इस को कैसे इस्तेमाल किया जायेगा। साठ सत्तर हज़ार किलोवाट बिजली तो गंगूवाल के Generating Sets से आ रही है। Industry वालों को पता ही नहीं कि इस को कहां पर खर्च करेंगे।

पहले West Pakistan को दस बारह हज़ार किलोवाट बिजली दी जाती थी। मगर मेरे एक प्रश्न के उत्तर में बताया गया है कि अब इन को ४ हज़ार किलोवाट बिजली दी जाती है वह भी इस लिये कि पंजाब को इस की ज़रूरत नहीं। अगर इस बिजली की खपत नहीं की जा सकती और छः सात साल में इस के लिए कुछ नहीं किया गया तो 1958 तक जो 4 लाख किलोवाट का load मिलेगा इस को कैसे खपाया जाएगा। इस को संजीदगी से सोचना चाहिए।

(अध्यक्ष महोदय की घंटी सुन कर)

स्पीकर साहिब, गवर्नर साहिब के Address के बाद में आज ही बोलने के लिए खड़ा हुआ हूं इस लिये मैं ने जो जरूरी बातें कहनी है इस के लिये समय और दें।

Mr. Speaker : I have no bank of time. अच्छा आप बोलिए।

श्री देव राज सेठी : स्पीकर साहिब, पंजाब का मुस्तकबिल Industry के साथ वाबस्ता है । इस लिये यहां पर बड़ी बड़ी Industries चलाई जाएं वहां Small-scale Industries और manufacturers scale Industries को भी तरक्की दी जानी चाहिऐ । जिस मस्ताना चाल से industry चल रही है में इस से बिलकुल संतुष्ट नहीं। इन Industries को वही समझ सकते हैं जिनका इन में interest हो Industrialists समझ सकते हैं, farmers समझ सकते हैं, manufacturers समझ सकते हैं लेकिन Industry को जो Executive Head मिले हुए हैं वह नहीं समझ सकते । Laymen नहीं समझ सकते। उन को इंडस्ट्री का पता ही नहीं वह तो इस झगड़े में रहते हैं कि पंजाब में Industry का Director कौन बने । P.C.S. rank का आदमी हो या I.C.S. rank का आदमी। यह ख्याल नहीं किया जाता कि कोई industrialist हो। अगर श्री डी. डी. पुरी और सरदार उज्जल सिंह जैसे Industrialist महकमे के Head हों तो इस में तरक्की हो सकती है ।

फिर प्रान्त पर २०० करोड़ का तो कर्जा है । यह जो कर्जा लिया जा रहा है इस के बारे में कभी नहीं सोचा गया कि किस तरह वापस किया जाएगा । इतनी भारी रकम का तो सूद ही आठ दस करोड़ बनेगा जो गवर्नमैण्ट आफ इंडिया को देना पड़ेगा । कहा गया है कि 3 करोड़ रुपया आबयाना में बढ़ेगा, छः सात करोड़ और इधर उधर से पूरा करके दिया जायेगा। अगर हम पंजाब को insolvent नहीं बनाना चाहते तो हमें Industry को तरक्की देनी चाहिए ।

अध्यक्ष महोदय, मैं एक और अर्ज़ करना चाहता हूं वह यह है कि हमारे पास raw Material बहुत है लेकिन industries के develop न होने के कारण उस का इस्तेमाल नहीं कर सकते । ज़रई पैदावार बहुत है । आप मक्की की फसल को देखें । जंगलात बहुत हैं, बगड़ घास बहुत है परन्तु कारखाने न होने के कारण पेपर बाहर से मंगवाना पड़ता है। News print तो करोड़ों का बाहर से आता है । Industry की development से यह चीज़े यहां पर तैयार की जा सकती हैं ।

इसके बाद leather की Industry है। leather को defence के ख्याल से second important industry माना गया है। लेकिन इस industry की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया गया। इस के उलट यहां पर यह होता है कि फलां किस्म का चमड़ा हरिजन नहीं बना सकते। इस बारे में सरकार Animals Dead Bcdies Disposal Bill लाई थी लेकिन वह अभी तक पास नहीं हो सका। leather की industry के द्वारा हजारों रुपया पैदा किया जा सकता है । कई कियों industries चलाई जा सकती हैं। मिसाल के तौर पर सरेश की इंडस्ट्री चल सकती है और manure की इंडस्ट्री चल सकती है ।

अब बिजली को खपाने के बारे में स्कीम है । जब तक लोगों को बिजली से काम लेने के बारे में नहीं बताया जाता इस की खपत मुश्किल है। मेरा सुझाव है कि हर तहसील में, हर District Headquarter में Pilot Plant लगाए जाएं और इन पर नौजवानों को लगाया जाए । ताकि यह नौजवान काम सीख सकें ।

मैं यहां पर यह बताना चाहता हूं कि 55 लाख रुपये की रकम में से सिर्फ एक वज़ीफा 382 पौंड का बाहर जा कर शिक्षा पाने के लिये रखा गया है। मेरा सुझाव है कि हमारी सरकार जापान, अमरीका और जर्मन आदि देशों से विशेषज्ञों को मंगवाए जो कि हमारे देश के उद्योग धंधों को विकसित करने का प्रयत्न करें ? जिन को Americanphobia है उन्हें यह भूलना न चाहिए कि इस के बिना industry में development नहीं हो सकती। इस लिए नौजवानों को वज़ीफे ज़्यादा दिये जाने चाहियें ताकि वह दस्तकारी सीख कर आएं। अगर उन को वज़ीफे नहीं दिये जाते तो रुपया इस तरह advance किया जाए कि जब नौजवान काम सीख कर आए और मुलाज़म हो जाए या कोई अपना काम शुरु करलें तो वह इस रुपये को easy instalments में वापस कर सकें।

फिर Harijan Welfare Fund के बारे में कहा गया है कि इस में थोड़ा रुपया रखा गया है इस को और बढ़ाया जाए लेकिन मैं समझता हूं कि इस के मुकाबले में sound और healthy investment नौजवानों को वज़ीफे देना है।

स्पीकर साहिब, जैसा कि मैं पहले कह चुका हूं वज़ीफे देने के साथ साथ Pilot Plants में नौजवानों को training दी जानी चाहिए। और यह प्लांट हरेक ज़िले में हरेक तहसील में हों। इस से चार साल के बाद जब चार लाख का load मिलेगा, तो यह नौजवान इस load से industries को develop कर सकेंगे बाहर से सीख कर आए नौजवान भी नई चीज़ें बनाने लगेंगे। जैसे के स्पीकर साहिब, Electronics एक बिल्कुल नई ईजाद है। और इस को पहली बार हिन्दुस्तान में River Valley Projects में सुरंगों के लिए काम में लाया गया है।

इस के बाद, स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि बटाला में अगर लोग scraps से बने हुए टोकों और दूसरी चीज़ों को मद्रास तक पहुंचा सकते हैं तो अगर उन्हें पूरी training दी जाए तो मोटरें, पंखे और इस किस्म की दूसरी चीजें भी देश में पहुंचा सकते हैं। उन्हें electrical, technical, mechanical, और manufacturing side सब में training दी जानी चाहिए। और इस तरह चार साल में training लेकर काम करने वाले industry को चलाएगें तो इस की रूप रेखा क्या होगी? हमारे सामने जो नक्शा आएगा वह सही development का नक्शा होगा। और जिस मस्ताना चाल से industry का काम चलाया जा रहा है वह unsatisfactory है, नाकाफी है और inadequate है।

फिर T.W.A. टनेसी वैली अथार्टी ने दुनिया में बहुत काम किया है। उन्हीं लाईनों पर हमें काम करना चाहिए। पंजाब का डैम Highest State Dam है इस से बहुत बिजली मिलने वाली है इस लिये हमें बड़ी industries, small industries, Agricultural industries और Cottage industries का मुल्क में जाल बिछा देना चाहिए।

इस के साथ, स्पीकर साहिब, बेकारी का मसला है। इस साल कोई साठ हज़ार लड़के, लड़कियों ने Matric का इमतहान दिया है। यह मुमकिन हो सकता है कि इन में से कोई 30 हज़ार नौकरी में लग जाएं या और किसी काम में लग जाएं लेकिन

[श्री देव राज सेठी]

फिर भी 30 हज़ार बेकार रह जायेंगे। इन को बेकारी तंग करेगी और ये हिन्दुस्तान के लिए और खास कर हमारे सूबे के लिए परेशानी पैदा कर सकते हैं।

अगर हमारी सरकार को बेकारों की परेशानी को दूर करना है तो उसे छोटी छोटी industries शुरु करनी चाहिएं। cost of living कम करना चाहिए। मशीनरी बनाने के लिए सहूलियतें मुहैया करनी चाहिएं। अगर ऐसा किया गया तो आसमान के तारे तोड़ कर भी लाए जा सकेंगे। केवल तब ही हमारा देश आज़ादी का वास्तविक सुख अनुभव कर सकता है। और लोगों का स्वतन्त्रता का ख्वाब पूरा हो सकता है।

ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਿਬ ਸਿੰਘ (ਰਨੀਆ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਉਨੱ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਧਾਰੀਵਾਲ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਤੋਂ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਖ਼ਾਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਉਹ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਮਨ-ਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕੀ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹਫਤਾ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਹਫਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਹਲੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਇਸੇ ਕੰਮ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬੁਲਾ ਕੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਉਥੇ ਜਿਹੜਾ Welfare Officer ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ Government of India ਵਿਚ ਰਸੂਖ ਹੈ। ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਬੇਸ਼ਕ, ਸਪੀਕਰ, ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਹੋਵੇ ਉਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ unqualified ਹੈ। ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਵੇਲਫੇਅਰ ਅਫਸਰ ਲਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਭੀ ਦੇਰ ਹੋਈ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਸਰਦਾਰ ਜੀ Demand ਉਤੇ ਬੋਲੋ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ ਜੋ ਘਰੋਂ ਸੋਚ ਕੇ ਆਏ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਿਬ ਸਿੰਘ: ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਉਸ Welfare Officer ਦਾ ਇਸ Demand ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਿਬ ਸਿੰਘ : ਫੇਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ Corporation ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣਗੇ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਾਰਖਾਨੇ ਹਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਰਖਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਆਦਮੀ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਰਖਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਥੇ M.Ps. ਅਤੇ M.L.As. ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਰਖ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ firm ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਨੂੰ ਓਹਦਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਹੜੱਪ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਬੜਾ Worker ਸੀ ਅਤੇ Unionist ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਉਹਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਸੀ ਉਹਦੇ ਪੁਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ। ਅਸਾਂ ਉਹਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ 'ਭ' ਆ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਬਣਦਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹ ਝਟ ਆਖ ਦਿੰਦਾ ਸੀ 'ਭ' ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ (*laughter*) ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਆਖੀਏ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਇੰਨੀ ਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਮਲਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਹੋ ਪੁਰਾਣੀ ਤਕਰੀਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਜੀਬ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਦੋ ਚਾਰ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਹਨ। ਜੈ ਹਿੰਦ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ (ਅਜਨਾਲਾ) **:** ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੇਰਾ ਇਸ demand ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਤਾਂ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਦਾ view ਸ੍ਰੀ ਡੀ. ਡੀ. ਪੁਰੀ ਅਤੇ proletariate ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋਰੀਂ ਦਸ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ cottage industry ਦੇ ਬਾਰੇ

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

ਵਿਚ ਜਾਪਾਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸਦੇ ਮੁਤਅੱਲਿਕ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ cottage industry ਵੇਖੀ ਹੈ। ਉਥੇ 40 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਫਰਮਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਮਹਿਮਾਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਰੁਮਾਲ, ਪਗੜੀਆਂ ਅਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੀਆਂ ਯਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਿਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਏਥੇ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ Government ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ telephone ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਘਰ ਘਰ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕਿਤਨਾ ਮਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਨਹੀਂ ਟੋਲਣੀ ਪੈਂਦੀ। ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਮੰਡੀ ਟੋਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਬਟਾਲੇ ਯਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਵਾਸਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਉਹ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ Director ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਯਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਟਾਲੇ ਵਿਚ ਕੀ ਮਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਤਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿਸ ਕਿਸ specification ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ Central Government ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਲੇਕਨ ਇਕ ਵਾਕਿਆ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਕ ਵਾਕਿਫ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ special study ਵਾਸਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ 32,000 ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਇਆ। ਲੇਕਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਥੇ ਉਹਦੀ training ਤੋਂ ਫਾਇਦ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ American experts ਦਾ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ American phobia ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਵਕਤ ਸੀ ਕਿ America experts ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ Russia ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ

experts ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਵਕਤ ਹੋਰ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਮਰੀਕਾ imperialism ਦਾ spearhead ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ England ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਅਮਰੀਕਾ imperialism ਦਾ spearhead ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ Macdonald case ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ case ਵਿਚ experts ਨੇ spying ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ America ਸਾਮਰਾਜੀ ਮੁਲਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਲੜਾਈ ਦੀ ਤਰਫ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ experts ਜ਼ਰੂਰ spying ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ housing ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ D. D. Puri ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ labour ਵਾਸਤੇ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਮੈਂ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਕਾਨ ਬਣਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਜੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਬਹੁਤ ਔਖੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਿਸੇ registered factory ਦਾ ਹੋਵੇ। ਦੂਸਰੀ ਇਹ ਕਿ ਸਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮਕਾਨ ਖਾਲੀ ਕਰੇ। ਇਹ ਇਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਥੇ ਜਾਏ। ਫੇਰ ਕਰਾਇਆ ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਗੈਰ ਦਸ ਰੁਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਰਾਇਆ 40, 50 ਰੁਪੇ ਮਾਹਵਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ worker Amiitsar ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਟਾ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

श्री दौलत राम (कैथल): स्पीकर साहिब, दुनिया के अन्दर दो बातों पर बहुत गौर हो रहा है। एक यह है कि दुनिया की दौलत कैसे बढ़ाई जाये और दूसरी यह कि उसकी ठीक तकसीम कैसे हो। यह दो मसले दुनिया के सामने हैं। मैं देखता हूं कि हमारी पंजाब सरकार ने पहले मसले पर बड़े गौर और हमदर्दी से अमल किया है। दूसरे मसले के बारे में इन से मुतफिक नहीं। पंजाब सरकार ने ज़मीन के मसले को बड़ी खूबी से निभाया है। इस के लिये बहुत अच्छे कवानीन बनाये हैं। उन्होंने फिलास्फ़रों और संजीदा मिजाज लोगों का कहना "land for the tillers" सच कर दिखाया है। लेकिन जब मैं शहरी दौलत पर नज़र डालता हूं तो मेरी तसल्ली नहीं होती। मेरे विचार में industry for the workers होनी चाहिये। यह शर्म की बात है परन्तु मैं कहने पर मजबूर हूं कि शहरी दौलत की तकसीम का ठीक प्रबन्ध नहीं और यह हमें अज़सरे नौ करना होगा। शहरी दौलत को ठीक तौर पर तकसीम करने के लिये सरकार ने अभी तक कोई कदम नहीं उठाया। अगर पंजाब सरकार दौलतमंद और ऐहलेइक्तदार ज़मींनदारों की दौलत गरीब किसानों को दे सकती है तो शहरों में दौलत की तकसीम का काम इसी जोर और इसी तनासुब से क्यों नहीं किया जाता। यहां लूटने

[श्री दौलत राम]

से मेरा मुद्दा गरीब अवामलनास को मुसावी हिस्सा देना है । मुझे अफसोस है कि देहात की निसबत शहरों में अशरे अशीर भी कम नहीं हुआ । कई दोस्तों ने कहा है कि industrial field के अंदर बड़ी बड़ी २ इसलाहों की जरूरत है । मिसाल के तौर पर कहा गया है कि technical education का प्रबन्ध बहुत बड़े पैमाने पर किया जाये । मैं इन दोस्तों से इस बात से मुतफिक हूं । परन्तु मेरा कहना है कि यहां एक बुनियादी तबदीली या जिसे इनकलाब कहना चाहिये लाया जाये । वह इस तरह हो सकता है कि factory for the worker करार दे दी जायें । गरीब workers के लिए पंजाब सरकार ने अभी तक कुछ नहीं किया । यह मेरा सरकार के खिलाफ सीधा इलजाम है । सरकार ने शहर के लोगों के लिये एक मुसावी सतह पैदा करने के लिये कोई इन्तजाम नहीं किया ।

स्पीकर साहिब, सनअत केवल शहरों में दिखाई देती है । देहातों में सनअत का कोई प्रबन्ध नहीं । मैं समझता हूं कि सरकार को सूबे की 80 फी सदी आबादी की तरफ भी ध्यान देना चाहिये । जब ही सरकार को कहा जाता है कि देहात में भी सनअत की तरक्की के लिये कुछ किया जाये तो जवाब मिलता है कि रुपया नहीं । मैं कहता हूं कि जब शहरों की तरक्की के लिये करोड़ों रुपया Central Govt. से लिया जा सकता है तो 4 या 5 करोड़ रुपया देहातियों की सनअती तरक्की के लिये क्यों नहीं लिया जा सकता ?

श्री बनारसी दास गुप्ता (थानेसर) : माननीय स्पीकर साहिब, आज बहुत मुद्दत के बाद आपने मुझ पर कृपा की है ।

पंजाब एक agricultural province है । यहां की बहुत भारी आबादी agriculture पर निर्भर है । लेकिन इस आबादी को छोड़ कर कोई 25 या 30 फी सदी आबादी ऐसी है जो बेकार रहती है । मेरा विचार है कि अगर इस आबादी को industry पर लगाया जाये तो पंजाब एक अच्छा खासा welfare पंजाब बन सकता है । स्पीकर साहिब, पंजाब के अन्दर और खास तौर पर हमारे जिले में industry के दो centre खोले गये थे । एक नीलोखेड़ी में, दूसरा पानीपत में । नीलोखेड़ी का जो हशर हुआ वह आप को मालूम है । वहां Central Government ने करोड़ों रुपया लगाया । पहले तो सब को जोश था खूब काम हुआ, परन्तु अब यह हालत है कि सामान नीलाम हो रहा है । पानीपत की हालत यह है कि लोग मजबूर होकर बाहिर जा रहे हैं । मेरे विचार में हमारी पंजाब सरकार का यह कर्तव्य होना चाहिये कि पंजाब के तमाम 12 जिलों में जहां तक हो सके cottage industries को फरोग दे ।

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ): ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੂਬੇ ਵਿਚ industries ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ industries ਨੂੰ develope ਕਰਨ ਦੇ ਖ਼ਾਸ ਕਦਮ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਹੈ। ਉਥੇ ਕਾਫੀ

ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਬਗੜ ਘਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਂਸ ਵੀ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਤੇ ਗੱਤੇ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਇਥੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਊਨਾਂ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਨੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਰੋਜ਼ਾ ਵੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਭੀ ਤਰੱਕੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵੀ ਕਾਰਖਾਨੇ ਇਥੇ ਲਗ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਥੇ industry ਦੀ ਕਾਫੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਵਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਸਨ ਅਰਥਾਤ ਖੱਡੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹਦੇ ਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਸੀ, ਉਹ ਖੱਡੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬਿਲਕੁਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਅਜ ਕਲ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਜੋ industrial school ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਖੱਡੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਚਮੜਾ ਰੰਗਣ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਪਾਲਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸ਼ਹਿਤੂਤਾਂ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਕੀੜੇ ਪਾਲੇ ਜਾਣ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਸਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੋਟੀਆਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਤੇ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਨ। ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਉਥੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸ਼ਾਮ ਚੌਰਾਸੀ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ 2,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਉਥੇ ਪੁੰਹਚਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬੜੀ ਖਾਤਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਾਲਾਂ ਤਕ ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਅਗੇ ਬਿਨੇ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ

[ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ]

ਤੇ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਲੋਕ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕੇ। ਖਡੀ ਤੇ ਚਮੜਾ ਰੰਗਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ।

श्री धर्म वीर वासिष्ठ (हसनपुर) : स्पीकर साहिब, कुछ भाई opposition की तरफ से बोले हैं उन्होंने और खास तौर पर मेरे माननीय मित्र सरदार हरकिशन सिंह सुरजीत ने फरमाया है कि credit कुछ नहीं बढ़ा । यह तो ठीक है कि credit नहीं मिलता लेकिन क्यों नहीं मिलता ? इस सिलसिले में मुझे एक मिसाल याद आ गई है। जर्मनी और इंगलैंड में लड़ाई हो रही थी और हवाई जहाज़ शोर मचाते थे । एक लाला जी चौधरी से बोले, "चौधरी साहिब ! डर लगता है कहीं ऐसा न हो कि यहां भी खतरा हो जाये"। चौधरी साहिब बोले, लाला जी ! जब मैं मौजूद हूं तो खतरा काहे का" । तो लाला जी ने जवाब दिया कि सच तो यह है कि मुझे आप से ही डर लगता है । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि यही हालत है मेरे दोस्त सरदार हरकिशन सिंह सुरजीत की भरतरी मुझे इस सिलसिले में एक शेयर याद आ गया है—

जाते हुए कहते हैं कियामत को मिलेंगे ।
जैसे कि कियामत का है गोया कोई दिन और ।।

स्पीकर साहिब, भरतरी हरि जी का एक श्लोक है जिस में कहा गया है कि करील पौदे को अगर पत्ते नहीं लगते तो इस में बसन्त ऋतु का क्या कसूर ? ऐसे ही चातक के मुंह में बूंद नहीं पड़ती पानी को तो मेघ का क्या कसूर ? अगर एक पक्षी है जिसे दिन में दिखाई नहीं देता तो सूरज देवता का क्या कसूर ? स्पीकर साहिब, जो कुछ किसी के ललाट में लिखा गया है वह तो वैसे ही रहेगा। इस लिये मैं कहना चाहता हूं कि industrial policy जिस का ज़िक्र 1947 में किया गया था उस के मुताबिक हम देखते हैं तो मालूम होता है कि पंजाब सरकार ने इस मामले में भारी कोशिश की है ।

हम देखते हैं कि 1951-52 में industries पर बजट में 26 लाख का प्रबन्ध किया गया था, 1952-53 में भी 26 लाख का प्रबन्ध किया गया था और 1953-54 में 55 लाख रुपये की रकम रखी गई है । अगर हम Development Programme की पांच साला स्कीम को देखें तो बम्बई और उत्तर प्रदेश को छोड़कर पंजाब ने सारे प्रान्तों से अधिक industries पर रुपया रखा है यानी Development Budget का 2·5 प्रतिशत हिस्सा । खास तौर पर इस demand को ख्याल में रखते हुए मैं यह कह सकता हूं कि पंजाब में industry ने काफी तरक्की की है । चितरंजन में इंजन बनाने की state factory है । और भी देश में बड़े बड़े कारखाने हैं । परन्तु भारत का जो general pattern है उसे मैं आप के सामने पढ़ता हूं ।

> This pattern of non-agricultural occupation is only to be expected in a Society where industrialisation has been halting and cottage industries prominent.

मतलब यह है कि जहां पांच आदमी खेती बाड़ी का काम करते हैं तो एक industry या commerce में होता है । अब हमारी सरकार ने इस सिलसिले में क्या किया है वह मैं बताना चाहता हूं ।

Industrial Education के सिलसिले में गवर्नमैण्ट ने 19 boys schools और 8 girls schools खोले हैं और 6 Private-aided Schools जारी किये हैं। 16 Vocational Centres जिन में Primary तक तालीम भी दी जाती है। ट्रैक्टर और बिजली की training भी दी जाती है। फार्मों में mulberry के दरख्त लगाने के लिये गवर्नमैण्ट ने 63,000 रुपया रखा है। यह जिला कांगड़ा के लिये है जहां रेशम का काम होता है। wool carding plant लगाने का प्रबन्ध किया गया है, जिस का खास तौर पर जिक्र करना चाहता हूं। Technical Education के लिये Ambala City में 3,50,000 लाख रुपया दिया जा रहा है, Private institutions के लिये 3,23,000 रुपया दिया जा रहा है।

खां अब्दुल गफ़्फ़ार खां : इन स्कूलों के diploma-holders को गवर्नमैण्ट recognise नहीं करती।

श्री धर्म वीर वासिष्ठ : पंजाब में sports goods का काम भी बड़े पैमाने पर हो रहा है। जो sports का काम पहले सियालकोट में हुआ करता था अब उसी पैमाने पर काम जालंधर और बटाला में हो रहा है। Best tennis ball और hockey sticks यहां तैयार की जाती हैं। यहां पर लगभग एक करोड़ रुपये का खेलों का सामान एक साल में तैयार होता है। कुछ अर्से के बाद इससे ज्यादा सामान पैदा करने की आशा की जा सकती है। अगर इस के बावजूद भी देखने वालों को कुछ न दिखाई दे तो मैं कहूंगा कि यह देखना उन के मुकद्दर में नहीं।

श्री चान्द राम अहलावत (झज्जर) : स्पीकर साहिब, इस मुल्क को एक खेती प्रधान मुल्क कहा जाता है। इस लिये आज जो हमारे पंजाब का बजट पेश हुआ है उस 23 करोड़ रुपये के बजट में केवल 55 लाख रुपया industries के लिये रखा गया है। यह उस आबादी के लिये है जो आबादी industries पर अपने गुजारे का इनहसार रखना चाहती है। जैसा मैंने budget discussion पर कहा था, इस तरह की भारी रकम मुहैय्या कर के उन लोगों के मुफाद को जिन का गुजारा खेती पर है एक तरह से ज्यादा और गैरजरूरी importance दी जा रही है। यह ठीक है कि इस बजट में पिछले सालों के बजट के मुकाबले में कई बातों का अर्थात् खड्डी उद्योग और चमड़ा रंगने के कामों को सीखने के लिये तालीम का नये रूप से और नये ढंग से इंतजाम किया गया है लेकिन जहां कि हमें ख्याल था आजादी हासिल करने के बाद उतना ध्यान नहीं दिया जा रहा जितना कि देना चाहिये था। मेरे माननीय मित्र सेठी साहिब ने विस्तार से बताया था कि Industries के महकमे की direction इस वक्त expert हाथों में नहीं है। जो लोग cottage industries पर गुजारा करते हैं। उन लोगों का जो मुफाद है, रहन सहन का तरीका है और cottage industries का मियार है उस की तरफ ध्यान नहीं दिया जाता।

इस लिये मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि Industries पर जो रुपया खर्च किया जाए उस का ज्यादा हिस्सा Cottage Industries पर खर्च किया जाए। इस मकसद के लिये पिछले साल भी कुछ रुपया रखा गया था। मगर मुझे अफसोस है कि Revised Estimates में उस रकम में से 6 लाख रुपये की बच्चत

[श्री चांद राम महलावत]

दिखाई गई है। मैं, श्रीमान् जी, आप का ध्यान हमारे समाज के देहात के pattern की ओर दिलाता हूं। यह कहा जाता कि देहात में लोग ज्यादा तर ज़रायत का काम करते हैं। परन्तु मैं आप को बताना चाहता हूं कि देहात की 30 फीसदी आबादी लोहारों, चमारों, तरखानों, जुलाहों, दस्तकारों आदि की है। उन लोगों का standrad of living ऊंचा करने का ख्याल किया जाना चाहिये। जिस तरह ज़रायती काम करने वालों को तकावी कर्जे, ग्रांट और दूसरी सहूलतें दी जाती हैं, उन लोगों को भी वैसी सहूलतें दी जाएं। अगर वह लोग कर्जे मांगते हैं तो उन से security मांगी जाती है। वह लोग जो have-nots हैं क्या security दे सकते हैं। जब हम welfare state बना रहे हैं तो हमें इन लोगों का भी ख्याल रखना चाहिये।

श्री कन्हैया लाल बुटेल (पालमपुर) : प्रधान जी, Industries उन इलाकों में चलाई जा सकती हैं जहां कच्चा माल मुहैया हो। इस लिये मैं समझता हूं कि ज़िला कांगड़े में काफी ऐसी चीज़ें हैं जो पंजाब के दूसरे हिस्सों में नहीं पाई जाती हैं। मिसाल के तौर पर रीठे शाहपुर से ले कर बैजनाथ तक एक लाख मन होते हैं। वह बमह गुठलियों के बाहर भेजे जाते हैं। एक तो उन को बन्द करने के लिये ज्यादा बोरियों की ज़रूरत होती है। दूसरे किराया ज्यादा लगता है। इस लिये अगर ऐसे कारखाने कांगड़े में बनाए जाएं जहां रीठों का powder बनाया जाए जिस शक्ल में वह अमरीका में काम आता है तो इस से कांगड़े वालों को बीस गुना ज्यादा कीमत मिल सकती है और कई आदमियों को उन कारखानों में काम मिल सकता है।

फिर ऊन पालमपुर और कुल्लू के इलाके में काफ़ी होती है जो सारी की सारी धारीवाल और कानपुर के कारखानों में चली जाती है। अगर उस ऊन से कांगड़े में कम्बल और पट्टियां बनाई जाएं तो लोगों को काफी रुपया मिल सकता है।

इसी तरह सारे हिंदुस्तान में जो 5,000 Tea planters हैं उन में से आधे कांगड़े में हैं मगर वहां पर plantation के लिये केवल 886 एकड़ जमीन है जब कि सारे हिंदुस्तान में 9,600 एकड़ है। इस तरह planters की तादाद तो कांगड़े में हिंदुस्तान से आधी है मगर plantation वाली ज़मीन वहां पर 1/9 हिस्सा है। वहां पर हरेक planter के हिस्से औसतन चार एकड़ आते हैं। इस लिये वह छोटे छोटे planters वहां पर चाए के कारखाने कैसे लगा सकते हैं? अगर महकमा Industries वहां कारखाने लगा दे जिन में पत्ती तैयार हो तो लोगों को काफ़ी फायदा हो सकता है और सरकार को भी लाभ हो सकता है।

(At this stage Shri Ram Sarup was called upon to speak.)

श्री राम सरूप (बुटाना) : मैं, श्रीमान् जी, मुआफी चाहता हूं।

अध्यक्ष महोदय : नहीं नहीं, ज़रूर बोलिये। नहीं तो हम यह समझेंगे कि आप बोल ही नहीं सकते।

श्री राम सरूप (*Cheers*) : स्पीकर साहिब आठ मार्च से यह सैशन लगा हुआ है। आज 25 तारीख हो गई और आज आप को याद आ गया। (हंसी)। पांच मिनट में तो कुछ कहा नहीं जा सकता। मैं ने तो यही मुनासिब समझा था कि न बोलूं। अगर 15 मिनट दिये जाएं तो कुछ हो सकता है।

ग्रध्यक्ष महोदय : पन्द्रह मिनट तक तो ग्राप बोल ही नहीं सकेंगे ।

श्री राम सरूप : पहले जो ग्राज़ाद मुल्क हैं उन में Industries पर बहुत ज्यादा तवज्जुह दी जाती है क्योंकि किसी मुल्क की खुशहाली का दारोमदार वहां की सनग्रत पर होता है । मुझे ग्रफ़सोस है कि हमारे पंजाब में महकमा Industries को बहुत कम ऐहमियत दी जाती है । इस वक्त देश के सामने बेकारी का सवाल है; भूख का सवाल है । परन्तु मैं समझता हूं कि इस समय पंजाब में बेशुमार दस्तकारियां खराबी की हालत में है । जुलाहों को देखें । यह कितना माल बनाते थे । ग्राज उन को देहात में कमीन कहा जाता है । इसी तरह लुहार को, जूता बनाने वाले को कमीन कहा जाता है । देहातों में उन को बहुत छोटा दरजा दिया गया है । हमारी हकूमत के बजट के ग्रन्दर दस्तकारी की तरक्की के लिये कोई ठीक प्रबन्ध नहीं किया गया । केवल चंद एक चीज़ें की गई हैं । केवल खड्डी की दस्तकारी के लिये पन्द्रह, बीस हजार रुपये रखे गए हैं । सोनीपत में चीनी के बरतन बनाने का कारखाना लगाया गया था ग्रौर उस स्कूल में केवल चार, पांच लड़के ग्राते हैं । उस कारखाने का कोई प्रापेगैण्डा नहीं किया गया ग्रौर न ही बजट में उस के लिये कोई प्रबन्ध किया गया है । पंजाब में चीनी के बरतन बाहर से मंगाए जाते हैं । इस लिये Pottery Industry की यहां बहुत ज़रूरत है । परन्तु इस के लिये यहां पर कोई काम नहीं होता । पढ़े लिखे ग्रौर ग्रमीर ग्रादमी जार, चीनी के बरतन ग्रौर सैट खरीदते हैं । मगर यहां पर यह काम नहीं किया जाता ।

फिर हमारे यहां लकड़ी बहुत है ग्रौर लकड़ी का सामान बन सकता है । खेलों का सामान हरिजन बहुत बना सकते हैं जो हम सारी दुनिया को supply कर सकते हैं । हमारे पंजाब में थोड़ा सा sports का सामान जालन्धर में बनता है । परन्तु इस की तरक्की के लिये बजट में कोई प्रबन्ध नहीं किया गया ।

हमारे यहां पर देहातों में कई उद्योग धंधे हैं जिन की तरक्की के लिये रुपया दिया जाना चाहिये । लोहारों को मदद दी जाए तो वे चाकू, छुरियां, कैंचियां ग्रौर तलवारें बना सकते हैं । जमींदार लोग उन को उजरत के तौर पर ग्रनाज देते हैं ग्रौर वह भी time पर नहीं । उन के ग्रापस में झगड़े चलते रहते हैं ।

Mr. Speaker : That will do. Please resume your seat.

Shri Ram Sarup : Thank your, Sir.

श्री निरंजन दास धीमन (फिल्लौर) : स्पीकर साहिब, दिल तो चाहता है कि वज़ीर साहिब को congratulate करूं, मगर करूं तो कैसे करूं ? Industry एक ऐसी चीज़ है जिस पर हर देश या सूबे की तरक्की निर्भर होती है । इस की उन्नति के बारे में हम हमेशा कितनी ही बातें करते हैं । Government की तरफ से भी ग्रकसर कहा जाता है कि हम इस सिलसिले में यह कर रहे हैं, वह कर रहे हैं मगर जब हम बजट को पढ़ते हैं तो यह देख कर कि 15 करोड़ रुपये में से जो Development के लिये खर्च किया जाना है Industries के लिये केवल 56 लाख रुपये की रकम रखी गई है हमें सख्त हैरानी ग्रौर ग्रफसोस होता है ।

Finance Minister साहिब ने ग्रपनी Budget speech में बताया था कि इस सूबे से जो चीज़ें दूसरे प्रान्तों में export होती हैं, उन

[श्री निरंजन दास धीमन]
में तीन सब से बड़ी हैं— Chaff cutters 2·5 करोड़ रुपये के, Cycle parts 1·5 करोड़ के और sports का सामान ·5 करोड़ रुपये की मालियत का। स्पीकर साहिब, इस ६ करोड़ रुपये के माल में से Chaff cutters 2·5 करोड़ रुपये की मालियत के export हुये हैं। Chaff Cutters Indusries पंजाब की सब से बड़ी Industries में से है। इस में फिल्लौर, बटाला, मुरिंडा आदि में हज़ारों मज़दूर काम करते हैं। पंजाब को इस बात का गौरव है कि वह सारे देश की chaff cutters supply करता है। मगर स्पीकर साहिब, आज इस Industry की हालत बहुत खराब है। अगर आप फिल्लौर में तशरीफ ले जायें, तो मैं यक़ीन के साथ कह सकता हूं कि 50 फीसदी कारखाने आप को बन्द पड़े मिलेंगे। अगर सरकार की पालिसी न बदली, तो कोई उम्मीद नहीं कि वह कारखाने फिर चल सकें। Finance Corporation ने उन को कर्ज़े देने से इनकार कर दिया है। Corporation तो शायद उन्हीं को कर्ज़े दे रही है जो पहिले ही सरमायादार हैं, जिन के पास पहले ही काफी रुपया है। Agricultural implements बनाने वाली दस्तकारियां उन की black list पर हैं। इस बात की ओर भी ध्यान नहीं दिया जाता कि बटाले में मुसलमानों के जाने के बाद बहुत सारे refugee भाइयों ने बड़ी मेहनत कर के मुसलमानों की छोड़ी हुई फैक्टरियों को चलाया था और अपनी रोज़ी कमाने के काबिल हो गये थे। अब न तो Finance Corporation उन को रुपया देने के लिये तैयार है और न ही कोई बैंक। सरकार को इस Industry की मुश्किलात की ओर जल्दी ध्यान देना चाहिये।

अब, स्पीकर साहिब, Cottage Industries की जो मदद की जा रही है, उस के बारे में भी सुन लीजिये। आज से सात साल पहिले अप्रा नामी गांव में Hosiery Industry इतनी अच्छी तरह से चल रही थी कि वहां की कोई ऐसी लड़की नहीं थी जो अपनी शादी होने से पहिले इस पर खर्च होने वाला रुपया कमा नहीं लेती थी। 150 छोटी फैक्टरियों में जो उस वक्त वहां पर चलती थीं आज चार या पांच रह गई हैं और फिर दावे किये जाते हैं कि Cottage Industry flourish कर रही हैं। मैं नहीं जानता कि कौन सी Cottage Industries यहां पर flourish कर रही हैं। अगर सरकार की यही policy रही और करोड़ों के बजट में से सिर्फ कुछ लाख रुपये उद्योग धंधे के विकास के लिये रखे जाते रहे, तो पंजाब कभी तरक्की नहीं कर सकेगा। भाकड़ा-नंगल स्कीम से जो 4 लाख किलोवाट बिजली पैदा होनी है, क्या वह सड़कों पर बलब लगाकर खर्च की जानी है (हंसी) आखिर उस बिजली की consumption कैसे होगी ? जो Industry चल रही हैं, उन पर भी rate लगाये गये है—Rs 3 per house.

Mr. Speaker : Your time is over.

Shri Naranjan Das Dhiman : Sir. Give me just one minute.

Mr. Speaker : No, please resume your seat.

श्री राम कुमार बिढ़ाट (भिवानी) : स्पीकर साहिब, मुझ से जब कोई पूछता है कि पंजाब सरकार की Industrial policy क्या है, तो मुझे बड़े अफसोस से जवाब देना पड़ता है, "किसी दस्तकारी स्कूल का संगे-बुनियाद रखना, किसी नये कारखाने की

opening ceremony करने के लिये जाना । (हंसी) स्पीकर साहिब, हमारी Government नें अभी तक यह निश्चय नहीं किया कि इस की उद्योग धंधों के सम्बन्ध में नीति क्या है और इसने किस ओर जाना है। कुछ Industries State की सहायता के बगैर चल रही हैं मगर जितनी development होनी चाहिये उतनी नहीं हो रही। अमृतसर में जहां पर 36 हज़ार spindles चलती थीं, आज 400 के करीब चल रही हैं। फिर साल में एक, दो महीने पानी नहीं मिलता और मिलों में काम बन्द करना पड़ता है जिस से देश को बड़ा नुकसान होता है। जब सरकार उन मिलों को जो इस से माली मदद नहीं मांगतीं कोई रुपया कर्ज़ नहीं मांगती, नहर का पानी ही नहीं दे सकती, तो Industry कैसे तरक्की कर सकती है। यह तो है बड़ी Industry का सवाल। Government का फर्ज़ है कि जब इस का ख्याल Nationalization की ओर नहीं है तो यह कम से कम लोगों को सलाह मश्वरा और guidance तो दे कि फुलां raw material से जो प्रान्त में आसानी से मिलता है कारखाना चलाया जा सकता है। इस से लोगों को भी फायदा पहुंचेगा और हमारी State तरक्की कर सकेगी। कुछ समय पश्चात हिस्सार का इलाका खाद्यान्न का बहुत बड़ा centre बनेगा। अगर सरकार दिलचस्पी ले और लोगों को encourage करे तो वहां पर straw board industry बड़ी खुश असलूबी से चल सकती है। Holland का देश तमाम यौरोप और अमरीका को straw board supply कर के लाखों रुपये कमा रहा है। तो सरकार को ज़रूर एक committee बनानी चाहिये जो इस बात की जांच करे कि कौन से raw material से कौन सी industry चलाई जा सकती है और इसे कैसे utilize किया जा सकता है।

श्री चूनी लाल : (रिवाड़ी) : श्रीमान् जी, time बहुत थोड़ा है मगर मुझे आशा है कि आज आप मुझे कुछ मिनट बोलने देंगे। मुझे खुद वक्त की तंगी का ख्याल है, इस लिये ज़्यादा नहीं बोलूंगा।

रिवाड़ी का शहर पंजाब का ही एक शहर है। वहां एक बड़ी industry चल रही है। रिवाड़ी के कांसी पीतल के बरतन हिंदुस्तान के सब हिस्सों में जा कर बिकते हैं, लेकिन, स्पीकर साहिब, वहां पर एक बड़ी भारी दिक्कत है जिस की वजह से यह industry अच्छी तरह develop नहीं हो रही है। वहां पर बिजली के rates जितने high हैं, पंजाब में और कहीं भी नहीं। लोगों ने कारखानों में छोटे छोटे plants लगाये हुए हैं मगर बिजली उन को बहुत महंगी पड़ रही है। सरकार को उन की इस दिक्कत को दूर करने की ओर ध्यान देना चाहिये।

स्पीकर साहिब, अभी तक यह नहीं मालूम हुआ कि रिवाड़ी के लिये कब सस्ती बिजली मिलगी, कब तक पानी मिलेगा। वहां हालत यह है कि वहां के लोग दूसरी जगहों से competition करने के काबिल न होने की वजह से कारखाने बंद कर रहे हैं। वहां पर सस्ती बिजली और पीने के पानी की बड़ी किल्लत है जैसा कि मैं पहले भी कह चुका हूं। अगर इन दोनों चीज़ों का वहां पर इन्तज़ाम हो जाए तो वहां की बेकारी भी दूर हो सकती है और industry develop

[श्री चूनी लाल]

हो सकती है। स्पीकर साहिब मेरे शहर में इतनी बकारी है कि F.Sc. पास Rickshaw चलाते हैं और कुलियों का काम करते हैं। मैं बिल्कुल ठीक बात अर्ज करता हूं कि वहां पर under-matric sweepers का काम करते हैं। लेकिन हमारी सरकार इस बेकारी को दूर करने के लिये कोई कदम नहीं उठा रही। मेरा सुझाव है कि बेकारी को दूर करने के लिये सरकार को एक अलग महकमा खोलना चाहिये जिस का काम केवल यह हो कि वह लोगों में से बेकारी को दूर करे। तभी हमारे देश में से बेकारी दफा हो सकती है।

ਸਰਦਾਰ ਖੇਮ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 55 ਲਖ ਰੁਪਿਆ industry ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ industry ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗੀ। ਸਾਡੇ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ General Administration ਤੇ ਬਹਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜਾਂ special ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ small industries ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਾਜ਼ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਸਕਨ ਫੇਰ leather industry ਦੀ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ leather industry ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਕਰੇ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਦਦ ਦੇਵੇ ਤਾਕਿ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ level ਉਪਰ ਆ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੀ facility ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ facility ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਦੀ ਸਾਡੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਗੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਾਡੇ ਲੋਗ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਦੋਬਾਰਾ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ scheduled castes ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਗ਼ਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀ ਦੂਜੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਗ਼ਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ Government waste land, ਜੋ 7 ਲਖ ਏਕੜ ਹੈ ਦੇ ਦੇਵੇ।

श्री तग राम (खूइयां सरवर) : प्रधान जी, पंजाब में मुज़ारों का मसला बहुत जटिल मसला है। सरकारी आंकड़ों के अनुसार बेदखली के नोटिसों की संख्या 60,000 है। बाज़ लोग इस संख्या को एक लाख और बाज़ उस से भी ज़्यादा 3 लाख तक बताते हैं। मैं तो मुज़ारों को कहता हूं कि खेती का काम तो मौत से खेलना है अगर सरकार तुम को कुछ और धंधा गांवों में दे दे तो ज़मीन लेकर तुम ने क्या करना है ? लेकिन बेकार मुज़ारों को तो दस्तकारी का धंधा देना एक तरफ़ रहा जो पुराने दस्तकार गांवों में थे उन की तादाद भी दिन-ब-दिन घट रही है। आज से पांच सात वर्ष पहले गांवों में कितने मोची, कितने बढ़ई और कितने कुम्हार आबाद होते थे। आज कल Tractors के चलने से जहां और बुराइयां आई हैं वहां यह बड़ी भारी बुराई आई है कि गांवों से पुराने दस्तकार भी कम होते जा रहे हैं। एक गांव की मिसाल मैं देना चाहता हूं वहां पहले 8, 10 घर तरखानों के आबाद थे वे लोग लकड़ी का काम करते थे। वे लोग हल और गड्डा बना कर अपनी रोज़ी कमा लेते थे लेकिन आज वे सब बेकार हो गए हैं। इस प्रकार पहले से दस्तकारों की संख्या भी कम होती जा रही है। इस भवन में महात्मा गांधी का चित्र लटक रहा है उन्होंने इस देश के रोग को पहचाना था। वे कहते थे कि हमारा देश आर्थिक और सामाजिक तौर पर तभी खुशहाल और आज़ाद हो सकता है जब इस देश की 10 प्रतिशत आबादी, देहातियों, को रोज़गार मिलेगा। और वह तभी हो सकता है जब कि घरेलू दस्तकारियों को विकसित किया जाएगा। वर्तमान स्थिति में बड़ी २ दस्तकारियां सब बड़े २ शहरों में लगी हुई हैं। उन के लिये बड़ी २ फलें भी दूसरे देशों से शहरों में ही आती हैं। देश के मज़दूर किसान और दूसरे देहाती लोग तभी खुशहाल हो सकते हैं जब ये दस्तकारियां गांवों में आयेंगी। उन की मशीनरी गांवों में आये और उन के workers भी गांवों में मिलें। केवल उसी हालत में सूबे की दस्तकारी का मसला हल हो सकता है जब कि देहात में दस्तकारी ज़्यादा से ज़्यादा फैले और वह तभी हो सकता है जब कि गवर्नमैण्ट अपना खास ध्यान इस तरफ देगी।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਤਵਾਲ (ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, State ਦੀ ਇਕਤਸਾਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜੇਕਰ ਬਜਟ ਵਿਚ industry ਦੀ development ਲਈ ਰਖੀ ਹੋਈ provision ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਅਤੇ explanatory memo ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਾਫੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ State ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ industry ਨੂੰ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ deteriorate ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, improve ਕਰਨ ਦੇ ਇਕ ਦੋ ਸਾਧਨ ਦਸੇ ਹਨ। Industry ਨੂੰ improve ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ (Training) ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ industrial education ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਚਲ ਰਹੀ industry ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ]

improve ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਂ ਇਸ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ Cottage Industry ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ Central Government ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਦਾ 75% ਖਰਚ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਹੈ agree ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੇਰਾ ਸੁਝਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਧ਼ ਰਹੀ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਬੇਕਾਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ Cottage Industry ਦਾ Survey ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਤਦੇ ਹੀ employment ਦੇ sources ਵਧਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ 80, 82 ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ Cottage Industries ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਵਕਤ ਭੀ ਥੋੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸਿਹਤ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ ਫਿਰ ਕਦੀ ਮੈਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਦਸਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਜਗਾਹ ਕਿਹੜਾ ੨ ਮਿਟੀਰੀਅਲ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ੨ ਜਗਾਹ ਪੁਰ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ sources ਹਨ; ਕਿਸ ਕਿਸ ਜਗਾਹ skilled ਯਾ unskilled labour ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ industries ਨੂੰ encourage ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

श्री मूल चंद जैन (संभालका) : स्पीकर साहिब, अपने सूबा की सनअती पालिसी पर विचार करते हुए इस सिलसिला में मैं चंद फ़िकरे कहना चाहता हूं। आज हमारे समाज की हालत क्या है ? किसी भी देश की, किसी भी सूबे की सनअती हालत पर विचार करने के लिये यह ज़रूरी है कि यह देखा जाए कि उस वक्त की समाज की हालत क्या है। तो आज हमारे हां क्या position है ? जैसा कि मेरे एक माननीय दोस्त श्री चान्द राम जी ने फ़रमाया, हमारे देहातों में 70 फ़ीसदी आदमी ऐसे हैं जो खेती पर अपना गुज़ारा करते हैं। उन में से 30 फ़ीसदी आदमी जिन के पास ज़मीन नहीं वे दस्तकारियों और खेती पर लेबर का काम करके अपना गुज़ारा करते हैं और अपने बाल बच्चों का पेट पालते हैं। इस के अलावा, इधर एक तरफ़ तो हमारे देश की आबादी दिन-ब-दिन बढ़ती जा रही है, वहां दूसरी ओर कारखानों की बजह से Cottage Industries पर और भी ज्यादा बोझ पड़ रहा है। नतीजा यह हो गया है कि ग़रीब लोग जो थोड़ा बहुत Cottage Industries पर अपना गुज़ारा करते थे, उन की हालत दिन-ब-दिन खराब होती जा रही है। तो इस हालत का सामना करने के लिये और उधर खेती पर जो दबाव पड़ रहा है उस को भी कम करने

के लिए जरूरी है कि हम अपनी सनअती पालिसी पर ज्यादा से ज्यादा ध्यान दें। लेकिन जब हम अपने बजट पर ध्यान देते हैं तो क्या देखते हैं? यह कि 22 करोड़ के बजट में Industries के लिए सिर्फ़ 55,63,000 रुपया रखा गया है जो सारे बजट का 2½ फ़ीसदी बनता है। तो 30 फ़ीसदी आबादी के लिए 2½ प्रतिशत बजट रखा गया है; यह कोई Justice मालूम नहीं देती। मैं हैरान हूं, स्पीकर साहिब, कि जितने और डिपार्टमैण्टस जो कि सरकार के काम को आगे बढ़ा सकते हैं जब सनअत का महकमा भी उन में से एक है तो क्यों नहीं इस की तरफ भी उतना ध्यान दिया जाता जितना कि दूसरे departments पर दिया जाता है। मैं समझता हूं कि देश से बेरोजगारी को दूर करने के लिये जितनी गुंजायश इस महकमा में है उतनी शायद किसी दूसरे महकमा में न होगी।

स्पीकर साहिब, मैं बड़ा हैरान हुआ अपने माननीय दोस्त श्री वासिष्ठ जी की तकरीर सुनकर जब उन्होंने किसी दूसरे स्पीकर की तरफ़ ईशारा करते हुए कहा कि "उल्लू की तरह उन्हें भी नजर नहीं आता"। (श्री वासिष्ठ—यह ग़लत है मैंने उल्लू लफ़ज़ नहीं बोला) खैर जो भी हो; स्पीकर साहिब, उन्होंने कहा कि जिस जानवर को दिन में नज़र न आता हो तो सूर्य का क्या कसूर! यह सुन कर, जनाब स्पीकर साहिब, मुझे भी एक कहानी याद आ गई है। वह यह है—कि एक दफ़ा एक शेख और एक पठान बाहर कहीं काम पर गए। दोनों के पास अपना अपना खाना था। शख के पास तो बाजरे की रोटियां थीं लेकिन पठान के पास अच्छी खुराक थी। रास्ते में वे लोग किसी जगह बैठ कर रोटी खाने लगे। जब शेख़ अपने थैले में से बाज़रे की रोटियां निकाल रहा था तो पठान ने देख लिया और पूछा कि क्या यही रोटी है जो तुम खाते हो? शेख ने जवाब में कहा कि शुक्र है अल्लाह का। इस पर पठान ने बिगड़ कर कहा कि इन कम्बख़त बाजरे की रोटियों पर ही तुम अल्लाह का शुक्र करते हो (*Interruptions*) तो, स्पीकर साहिब, मैं उस हद तक नहीं जाना चाहता जिस तक कि मेरे ये दोस्त गए। मैं यही suggestions देना चाहता हूं कि हमें आज की सामाजिक हालत को देखते हुए इस डिपार्टमैण्ट को और Industries को नए सिरे से Organise करना चाहिये। मैं समझता हूं कि जब तक इस की तरफ खास तौर से ध्यान नहीं दिया जाता तब तक न ही अच्छी तरह से काम चल सकता है और न ही सूबे की आबादी और ग़रीब लोगों का भला हो सकता है।

प्रोफैसर शेर सिंह (झज्जर): अध्यक्ष महोदय! चूंकि मुझे समय बहुत कम दिया गया है इस लिये शायद जो कुछ मैं कहना चाहता हूं उस की व्याख्या न कर सकूं किंतु उन बातों को इने गिने शब्दों में अवश्य आप के सामने रखना चाहता हूं।

स्पीकर साहिब, यह तो अभी अभी बहुत से वक्ताओं ने बता ही दिया है कि हमारे देश की जनसंख्या दिन-प्रति-दिन बढ़ रही है और बेरोजगारी की समस्या भी खतरनाक सूरत इख्तियार कर रही है। निस्संदेह consolidation of holdings के कारण हमारी Grow-More-Food Campaign से देश में खुराक अधिक पैदा करने में काफ़ी सहायता मिली है, किंतु इस के साथ ही गांव के अन्दर छोटे छोटे जमीदारों और जमीन पर काम करने वाली labour में बेकारी की बड़ी वृद्धि हुई है।

[प्रोफैसर शेर सिंह]

जहां तक पशु-पालन का ताल्लुक है गांव के अन्दर यह व्यवसाय तो बिलकुल तबाह हो गया है। और बेरोज़गारी बढ़ गई है। इस लिये इस पर हमें बड़ी गम्भीरता से विचार करने की जरूरत है। जब जन-शक्ति इतनी अधिक हो तब यह तो स्पष्ट है कि इस का मुकाबला करने के लिए मशीन का अधिक प्रयोग करने से बेकारी बढ़ेगी। इस लिये घरेलू और छोटे उद्योगों की ओर अधिक ध्यान देना होगा।

दूसरी बात यह है कि trade और industry अर्थात् व्यवसाय और उद्योग का आपस में गहरा सम्बन्ध है। अगर उद्योग को हम बढ़ाते जाएं किंतु उस की खपत के लिये मार्किट न हो यानी trade न हो तो वह उद्योग भी असफल हो जाएगा। इस लिये यदि हम अंधाधुन्ध industries लगाते जायें और उस तरह तैयार हुए माल की खपत के लिये हमारे पास कोई योजना न हो तो वह चीज़ चल नहीं सकती। इस परिस्थिति म यह आवश्यक है कि जो भी industry हम कायम करना चाहें पहले उसके लिये कोई क्रम बद्ध योजना हो ताकि बेरोज़गार लोगों को काम पर लगाया जाए न कि बेरोजगारी को और भी अधिक बढ़ने दिया जाए। उस में तैयार किये माल की उचित खपत का पहले ही सोचना भी सरकार का ही काम है।

इस के पश्चात्, अध्यक्ष महोदय, मैं एक और बात कहना चाहता हूं। इस समय जो पांच साला योजना हमारे देश में चल रही है उस के अन्दर खेती बाड़ी पर अधिक जोर दिया जा रहा है। इस के उपरान्त जिस पंचवर्षीय योजना पर अमल किया जाएगा और जो अब तैयार की जा रही है उस में उद्योगों पर अधिक ज़ोर दिया जायेगा इस लिये इस मौके पर मैं अपने उद्योग मंत्री से प्रार्थना करना चाहता हूं कि यह जो आगे के लिये पंचवर्षीय योजना बनाई जा रही है उस के लिये वे पंजाब के लिये एक अच्छी खासी योजना बना कर प्लैनिंग कमिश्शन को भेजें और उस में एक एक गांव के अन्दर कोई न कोई उद्योग स्थापित करने की सिफ़ारिश करें ताकि सही अर्थों में ग्रामीण लोगों को फ़ायदा पहुंचाया जाए और वहां पर बढ़ती हुई बेकारी और बेरोज़गारी को दूर किया जाए।

हमारी भाखड़ा नंगल योजना के मुकम्मल हो जाने पर हमारे पास बिजली की ताकत भी बहुत होगी। इस से पहले कि वहां से बिजली देना शुरु हो जाये, हमारा यह भी फ़र्ज है कि इस आवश्यकता को अनुभव करें कि उस बिजली को कैसे प्रयोग में लाना है। इस के लिये भी हमें समुचित कार्यक्रम निर्धारित करना होगा और विस्तृत योजना बनानी होगी।

एक बात मैंने और कहनी है, फिर, स्पीकर साहिब, मैं अपने स्थान पर बैठ जाऊंगा। वह यह है कि यदि हम industrial expansion के लिए योजना बना रहे हैं तो यह आवश्यक है कि हम उस के लिये प्रशिक्षित आदमी पहुंचाएं। इस के लिये उन खास विषयों की शिक्षा देनी होगी। मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि यह एक बहुत बड़ा और महत्वपूर्ण काम है जिस के लिये हमें इसी समय कोई रचनात्मक और क्रांतिकारी तथा बड़ा कदम उठाना चाहिए। इस सिलसिला में, अध्यक्ष महोध्य, मैं एक सुझाव पेश करना चाहता हूं। वह यह है कि हमें industrial और technical शिक्षा देने का अभी से प्रबन्ध किया जाना चाहिए। मेरे कहने का तात्पर्य यह नहीं कि इस उद्देश्य के लिए कोई अलग स्कूल खोले जाएं। इस समय हमारे राज्य में जितने भी स्कूल हैं उन सब

को ही industrial और technical स्कूल बनाया जाना चाहिए अर्थात उन्हीं स्कूलों में पढ़ने वाले विद्यार्थियों को दूसरी शिक्षा के अतिरिक्त दो तीन घंटे औद्योगिक विषयों का भी प्रशिक्षण दिया जाए। इस के अलावा गवर्नमैण्ट को चाहिए कि सूबे में economic survey कराये और औद्योगिक शिक्षा को आम शिक्षा का एक अंग बनाए और औद्योगिक शिक्षण में, जिस इलाके में जो उद्योग चल सकता है उसी की शिक्षा और प्रशिक्षण का प्रबन्ध किया जावे।

श्री फागू राम (बुटाना) : स्पीकर साहिब, मैं आप का बड़ा मशकूर हूं कि आप ने मेरे प्रार्थना करने पर मुझे एक दो मिनट बोलने का टाईम दिया। मेरी गुज़ारिश यह है कि मेरे ज़िला में नीलोखेड़ी में जो community project खोला, industries खोलीं कारखाने और स्कूल खोले उस के लिये मैं गवर्नमैण्ट का बड़ा मशकूर हूं।

यह तो, स्पीकर साहिब, ठीक है कि कारखाने लगाने का काम किया है। बहुत अच्छा किया है। लेकिन अगर हमारे हरिजन भाई इन कामों को सीखना चाहें तो उन के लिये बड़ी मुश्किल होगी। क्योंकि उन के पास इतने पैसे ही कहां कि वे उन चीजों को सीखने के लिये खर्च कर सकें। वे बहुत ग़रीब हैं। उन बेचारों की हालत को सामने रखते हुए सरकार को उन की जरूर मदद करनी चाहिए। इस के लिए, स्पीकर साहिब मैं वज़ीर खज़ाना से दरखास्त करना चाहता हूं कि उन लोगों को ज्यादा से ज्यादा कर्ज़, ग्रांट और वज़ीफे दिए जाएं। यह उन की एक बहुत बड़ी ज़रूरत है जिसे मैं उम्मीद करता हूं कि सरकार ज़रूर पूरी करेगी।

प्रोफेसर मोता सिंह आनन्दपुरी : (आदमपुर) : स्पीकर साहिब, industries का subject बड़ा वसीह है। जो मुख्तसर सा time आपने दिया है मैं उस में कुछ बातें हाऊस के सामने रखने की कोशिश करूंगा। हमारे मुल्क का झुकाव ज्यादातर cottage industries की तरफ ही होता जा रहा है। लेकिन मैं यह बात बता देना चाहता हूं कि जब तक यहां major industries को introduce नहीं किया जाता तब तक हमारे मुल्क की industries की development नहीं हो सकती। Major industries के लिए बाकायदा planning होनी चाहिए। जब तक इस की planning नहीं की जाती तब तक कुछ नहीं होगा। मैं इस के लिये कुछ suggestions देना चाहता हूं और वे यह हैं। industrialization करने के लिए दो तीन factors की ज्यादा ज़रूरत है। पहिला तो यह कि हम raw material के जितने natural resources अर्थात् mineral और agricultural resources दोनों को पूरी तरह tap करना चाहिए और ऐसा करने के लिए sound programme बनाना चाहिए। Domestic production के लिये यह ज़रूरी है कि strategic minerals और metals हों। आज कल की age बड़ी critical age है और strategic minerals के बगैर industrialization नहीं हो सकती। सरकार को चाहिए कि उन को develop करके ज्यादा से ज्यादा factories चलाएं और यदि यह संभव नहीं तो जो State में private factories हैं उन को subsidize करे और उन को encourage करें। इस के लिए Inter-State sales

[प्रोफैसर मोता सिंह अनन्दपुरी]

transactions के लिए unified taxation system होना चाहिए। हमारे देश की Taxation Enquiry Commission ने जो enquiry की है उसको जल्द अज़ जल्द मुकम्मल करके public के सामने उस की रिपोर्ट को लाने की कोशिश की जाए ताकि जो Inter State Sales transactions हों वह unified policy पर हो वरना traders uncertain रहेंगे। उन की uncertainty दूर करने के लिये जल्द से जल्द Taxation Enquiry Commission की रिपोर्ट को तैयार किया जाए और पबिलक के लिए publish किया जाए। Chamber of Commerce ने अपने ताजा sessions में इस बात की तरफ तवज्जुह दिलाई है। Trade Industry के लिए इस तरफ तवज्जुह देनी ज़रूरी है।

दूसरी बात Agricultural Economy को बढ़ाने के सम्बन्ध में है इस के लिए Agricultural Chemistry की तरफ़ तवज्जुह नहीं दी गई। अगर हम Agricultural Chemistry की तरक्की की तरफ़ ध्यान दें तो हम करोड़ों रुपया का फ़ायदा हो सकता है। Oil Seeds के by-products निकाले जाएं जैसे Citric Acid वगैरा है तेलों को hydrogenate किया जाए तो चाहे वह तेल ही रहेगा फिर भी वह खाने के लिये बड़ी अच्छी चीज़ बन जाएकगी। मैं यह बात बतौर dietition के कह कर रहा हूं। मैंने इस बारे में बहुत मुतालिया किया हुआ है।

फिर मैं हाऊस का ध्यान इस बात की तरफ दिलाऊंगा कि यह जो agricultural products हैं इन से बहुत सारी चीजें निकाली जा सकती हैं। जो गन्ने का सीरा होता है इस से alcohol और कई तरह की by products निकलती हैं और forest के कई दरखतों से मीट बनाया जा सकता है। जर्मनी ने पिछली वार (war) के दिनों में यह तैयार किया था। इसी प्रकार sweet potatoes यानी शकरकन्दी से sugar बनाई जा सकती हैं।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਉਜ਼ਲ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਮੈਂਮਬਰਾਂ ਦਾ ਧਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Industries ਦੀ ਮੰਗ ਉਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਚੰਗੀਆ ਤੇ ਸੋਹਣੀਆਂ ਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਦਾ ਬੜਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤੇ ਮਾਕੂਲ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸੀਆਂ ਨੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਸੀਆਂ ਗਲਾਂ ਉਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ industries ਨੂੰ develop ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਵਲ

ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ industrial policy ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ industrial policy ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ industries ਨੂੰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। 1948 ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ resolution ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਰਖੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵੀ ਆਪ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ industries ਹਨ— Armament Factories, Atomic Research Laboratory, Ship Building, Air Craft Industry, Telegraph ਅਤੇ Telephone ਦੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਬਨਾਉਣਾ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ industries ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਰਖੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ 18 ਵਡੀਆਂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕੀ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਚਾਲੂ ਕਰਨ। ਪਰੰਤੂ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ control ਰਖੇਗੀ।

ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ industrialists ਅਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਦਸਤਕਾਰੀ ਖੜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਾਲਿਸੀ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਛੁਟ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ finances ਘਟ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ electric ਜਨ utility undertakings ਨੂੰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ take over ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ investment ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਦ ਚਲਾਏਗੀ।

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ nationalise ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। 64 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਪਹਿਲੇ ਖਰਚ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ, 50 ਲਖ ਦਾ provision ਇਸ ਸਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰ Rehabilitation Work Centres ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਰਜ਼ ਚੁਕ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਟਵਾਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੇ, ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਘਾਪਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤਕਾਰੀ ਵਿਚ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੇ ਕੁਛ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਏ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਤੇ ਇਸ ਰੁਪੈ ਦੇ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰ technical training ਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖ਼ਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਨੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਿਵੇਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਦੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ skilled labour ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜਿਥੇ ਲਾਇਕ ਕਾਰੀਗਰ ਨਾ ਹੋਣ ਉੱਥੇ ਦਸਤਕਾਰ ਦੀ ਤੱਰਕੀ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ State ਨੇ ਜੋ ਤਰੱਕੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਸਾਡੇ technicians ਨਹਾਇਤ ਲਾਇਕ ਅਤੇ trained ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗੇ ਕਾਰੀਗਰ ਹੋ ਸਕਨਣ ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਇਕ Ford Foundation Team, Government of India ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਹ ਵੇਖਨ ਨੂੰ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਕਾਰੀਗਰ (technicians) ਕਿਸ ਦਰਜੇ ਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੇ ਫ਼ਨ ਵਿਚ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਮਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ training ਦੇ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾ ਨ

ਪੰਜਾਬੀ techicians ਦੀ ਸਰਾਹਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦੀ skilled labour ਨਹਾਇਤ ਚੰਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਉੱਚੀ training ਲੈਕੇ ਇਹ ਹੋਰ ਭੀ ਮਹਾਰਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ। 27 Industrial School ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Vocational Training Centres ਭੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 10 ਅਤੇ 11 ਹਜ਼ਾਰ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ 4 ਹਜ਼ਾਰ ਤੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਨਹਾਇਤ ਅੱਛੀ ਹੈ। ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਵਗੈਰਾ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਕੀ ਵਲ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਦਸਤਕਾਰੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦਸਤਕਾਰੀ ਲਈ ਦੂਜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਰੁਪਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ cheap credit ਨਾਂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਦਸਤਕਾਰੀ ਖੜੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆਪ ਦੀ State ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ। Planning Commission ਨੇ direction issue ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ State Governments ਅਪਣੇ ੨ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ Industrial Finance Corporation ਬਨਾਉਣ। ਲੇਕਿਨ ਆਪ ਦੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ Industrial Finance Corporation ਡੇਢ੍ਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ [ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ] ਇਹ Corporation ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਰੁਪਿਆ ਇਕ Independent Board ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਮਾਨਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਤਕਾਰੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ 22 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੋਰਡ ਪਾਸ ਹੋਰ ਭੀ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬੋਰਡ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ।

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਫਿਰ State Aid to Industries Act ਹੈ। ਇਸ ਅਧੀਨ ਛੋਟੀ Cottage Industry ਅਤੇ Small Scale Industry ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ Small Scale Industries ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 1,53,200 ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 3,75,000 subsidy, grant ਆਦਿ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਨਿਸਟਰ ਜਾਂ Department ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਬਲਕਿ ਇਕ Statutory Board ਹੈ ਜੋ ਕਰਜ਼ੇ ਵਗੈਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਸਲਾ ਇਸੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੁਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਬਾਹਰੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੋਰਡ ਜ਼ਮਾਨਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। Cottage Industry ਲਈ ਜ਼ਮਾਨਤ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ 2,000 ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Cottage Industry ਹੋਵੇ, Small Scale Industry ਨਹੀਂ। ਹਰੀਜਨ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ : ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਗਏ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : 75 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ subsidy ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ; 7 ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ figures ਹਨ। ਇਹ ਗਲ ਜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਨਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਾਇਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮੈਂ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਿੱਥੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਜਮਾਨਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ; ਉਥੇ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਮਿਲਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਪਾਸ ਜਾਇਦਾਦ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਜੋ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਲਈ ਕਰਜਾ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। cottage industry

worker ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਥ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਆਦਮੀ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ category ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਇਦਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਾਇਤ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ।

ਫੇਰ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ Textile Institutes ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਲੇ marketing organisations ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਕੰਮ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧਾ ਮਾਲ ਦੇ ਕੇ ਕਪੜਾ ਬਣਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਨਿਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇੰਡਸਟ੍ਰੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਹੇਠ ਵਰਕ ਸੈਂਟਰ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ Spinning Centres ਨੇ ਉੱਨ ਦੀ ਕਤਾਈ ਤੋਂ 2 ਲਖ 53 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਉਜਰਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਾਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਸੈਂਟਰਾਂ ਤੇ ਦੋ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਸੂਤ ਕਤਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਾਨੀਪਤ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਰਦ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਚਾਰ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ spinners ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਜੁਲਾਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਸੈਂਟਰਾਂ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਥੋੜਾ ਵਕਤ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲਿਸਟਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਔਰਤਾਂ ਹਨ ਜੋ ਸੂਤ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਤ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Sericulture ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੀੜੇ ਸਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਵਾਜਬ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਵੀ ਫਿਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਇਨਾਂ ਸੌਖਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਆਮ ਜਟ ਵੀ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਪਾਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਲਕ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਤੂਤ ਦੇ ਦਰਖਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਸਤਕਾਰੀ ਲਈ ਤੂਤ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਪਲਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸਾਡੇ ਸ਼ਹਤੂਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦਰੱਖਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਅਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਲਕੜੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ sports ਦੇ ਸਾਮਾਨ, ਗੇਂਦ ਬੱਲੇ ਅਤੇ ਰੈਕਟ ਆਦਿ ਬਨਾਏ ਜਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਰਹਿ ਸਕਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਦਰੱਖਤ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲਗਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹਲ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਖੇਲਾਂ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਲਕੜ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ ਅਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ ਲਈ ਪਤੇ ਮਿਲ ਸਕਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਇੰਡਸਟਰੀ ਫਾਰਮਾਂ ਵੀ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਥੋੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਲਹੌਜ਼ੀ ਤੇ ਪਾਲਮਪੁਰ ਵਿਚ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦਾ ਬੀਜ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬੀਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕੋਸਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ਹਤੂਤ ਦੇ ਦਰਖਤ ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਪਲ ਸਕਣ ਤੇ ਇਸ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਉਜੜ ਕੇ ਆਏ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਪਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ। ਕਾਰਖਾਨੇ ਉਥੇ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਾਲੇ ਉਜੜ ਕੇ ਇਧਰ ਆ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ 6 Industrial Areas ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 1,921 ਪਲਾਟ ਦਸਤਕਾਰੀ ਲਈ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 1,140 ਪਲਾਟ ਵਿਕ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਟਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ 139 ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਲਗ ਸਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ refugees ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ

ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ Rehabilitation Finance Administration ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸੌ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ Industrial Finance Corporation ਵੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਰੁਪਿਆ ਬਿਨਾ ਜਾਇਦਾਦ ਰਖਣ ਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਰੀਫਊਜੀ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਭਾਂਵੇ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਵੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਤੌਰ ਪੁਰ ਰਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਿਨਾ ਜ਼ਮਾਨਤ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਿੱਥੇ ਕਿ Rehabilitation Finance Administration ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਬਿਨਾ ਜ਼ਮਾਨਤ ਲਏ ਮਦਦ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸੌ ਆਦਮੀ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਸਕੇ ਹਨ। ਭਾਂਵੇ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤੇ ਭਾਂਵੇ ਰਲ ਕੇ।

ਦੂਜੀ ਤਕਲੀਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਤਕ ਬਿਜਲ ਦਾ ਕੋਈ ਟੈਰਿਫ ਮੁਕੱਰਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਰੇਟ fix ਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਲੋਕ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਟੈਰਿਫ ਬਨਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਲੋਕ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਬਿਜਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ 30,40 ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਲਗ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਉਥੋਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਟ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਗਾਉਣ ਲਗੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ੨ ਹੋਰ ਬਿਜਲੀ ਆਇਗੀ ਅਤੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਦਦ ਜੋ ਅਸੀਂ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮਿਲੇਗੀ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

ਮੈਂ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤਕਾਰੀ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਲੋਂ Vocational Training Centre ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ Radio Machanic, Turner, Machine Mechanic, Moulders Tractor Driver ਅਤੇ Tractor Mechanic ਦੇ ਕੰਮ ਸਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਕ ਵੀ ਮੋਲਡਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਬਟਾਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਮੋਲਡਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਬਟਾਲੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿਨੇ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਮੋਲਡਰਜ਼ ਦਾ ਬੜਾ ਆਲ੍ਹਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਟਰੀ, ਕੈਲੀਕੋ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ, ਡਾਇੰਗ, ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਵੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 14 ਵਰਕ ਸੈਂਟਰ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਜੁਤੀਆਂ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ, ਹੋਜ਼ਰੀ, ਬਰਤਨ ਮੈਟਲਿੰਗ, ਪਲਾਈਵੁਡ, ਟੈਂਟ ਮੇਕਿੰਗ, cotton and woollen dyeing ਆਦਿ ਦੇ ਕਈ ਕੰਮ ਸਿਖਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਂਟਰਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਕੰਮ ਹੁਣ ਤਕ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਂਟਰਾਂ ਤੋਂ ਫਰਵਰੀ ਤਕ 24,51,552 ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਾਲ ਬਾਹਰ ਭੇਜਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ tannery ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ tannery ਸੈਂਟਰ ਹੈ। ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਲੜਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਸਿਖ ਸਕਣ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਚਮੜਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਚਮੜੇ ਲਈ ਕਾਨਪੁਰ ਆਰਡਰ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ tannery ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਲ੍ਹਾ ਕਿਸਮ ਦਾ ਚਮੜਾ ਰੰਗ ਸਕਾਂਗੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਬਾਕੀ ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ industrial training ਲਈ ਵਜ਼ੀਫੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ 29 ਵਜ਼ੀਫੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਤੇ 5 ਵਜ਼ੀਫੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ।

श्री मूल चंद जैन : इन में से हरिजनों के लिये कितने हैं ?

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਜੋ ਮਾਮੂਲੀ

ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੰਮ ਸਿਖਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਅਜੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਦੋ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ ਖਤੋ ਕਿਤਾਬਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਅਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਰਚ ਲਈ ਰੁਪਏ ਭੀ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦਸਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚ ਤਰਕੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ Industrial Intelligence Bureau ਦਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਮਾਲ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇਗਾ, ਕਿਥੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ Bureau ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ ਕਿ ਕਚਾ ਮਾਲ ਕਿਥੋ ਮਿਲੇਗਾ, ਮੰਡੀਆਂ ਕਿਥੇ ਹਨ, ਲੇਬਰ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇਗੀ ਆਦਿ। ਮਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਸੀਆਂ ਜਾਣ ਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜੋ ਲੋਕ ਕਾਰਖਾਨੇ ਜਾਂ ਦਸਤਕਾਰੀ ਚਾਲੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ Bureau ਦੇ ਕਾਇਮ ਹੋਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਹਰਿਕ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ District Industry Officer ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਅਤੇ Technical Advice ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਹੀ ਮਾਲੂਮਾਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਅਜਿਹੇ Bureau ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜ਼ਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਕਿੱਥੇ ਹੈ। ਤਿਆਰ ਮਾਲ ਦੀ ਖਪਤ ਕਿਥੇ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਲਈ ਇਸ Intelligence Bureau ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ technical advice ਦੇ ਸਕਾਂਗੇ।

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਸਾਂ cottage industries ਦੀ industrial survey ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਕ survey ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਸਰੀ survey ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸਾਂ Central Government ਨੂੰ ਲਿਖਆ ਸੀ ਕਿ special staff ਇਸ ਕੰਮ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਮਲੂਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ industry ਠੀਕ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਹੜੀ ਬੈਠ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ survey ਕਰਾਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ industry ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਦੁਬਾਰਾ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। Government of India ਨੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ 1,00,000 ਰੁਪੈ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਖਾਨ ਅਬਦੁਲਗੱਫ਼ਾਰ ਖ਼ਾਂ ਇਸ ਵਕਤ ਏਥੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਬਾਲੇ ਦੇ Technical Institute ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਓਥੋਂ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ training ਲੈ ਕੇ ਨਿਕਲੇ, ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ institute ਦੀ ਇਸਲਾਹ ਵਾਸਤੇ 3½ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ private institutes ਵੀ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾ ਕੋਲ ਸਾਮਾਨ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਅੱਛੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬੜਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ Central Government ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਕੀਮ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸਾਂ 3¼ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਫੇਰ marketing ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਮਦਦ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। Handlooms ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ goods ਦੇ ਵਾਸਤੇ marketing ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਸਰਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਰਖ ਸਕਨ ਯਾ marketing ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀ information ਹਾਸਿਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਮਾਲ ਕਿੱਥੇ ਲਗੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹੜੇ ਮਾਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਸਾਂ Central

Government ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ Marketing Organisation ਬਣਾਵਾਂਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ designer ਰਖਾਂਗੇ ਅਤੇ co-operatives ਬਣਾ ਦਿਆਂ ਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ co-operatives ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਉਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਸਕਾਂਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ designs ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਿਆਂਗੇ ਅਤੇ ਮਾਲ ਵੇਚਣ ਵਾਸਤੇ marketing ਦੀ ਮਦਦ ਦਿਆਂਗੇ ਅਤੇ Marketing Organisation ਬਣਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ cottage industries ਦੇ ਮਾਲ ਨੂੰ standardise ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਰਹੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮਾਲ ਬਾਹਰ ਜਾਏ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਾ ਆਵੇ।

ਫੇਰ State Aid to Industries Act ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਤਾਂ cottage industries ਦੀ ਮਦਦ ਹੋ ਹੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਇਮਦਾਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲ ਛੇਤੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਤੇ ਸਰਮਾਏ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਚ ਕੁਛ ਦੇਰ ਮਾਲ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖਨ ਵਿਚ ਦਿੱਕਤ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਆਏਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਬੇਕਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ ਪਏਗਾ।

Cess Fund ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ Central Government ਨੇ 1953-54 ਵਾਸਤੇ 3,38,000 ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ 1954-55 ਵਾਸਤੇ 3,54,000 ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਅਸੀਂ ਖੱਡੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਰਖਾਂਗੇ। ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਹਿਸਾ ਘਟ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਇਹ ਹਿਸਾ ਘਟ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਾਂ Centre ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ 50,000 ਖੱਡੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਯਾ ਸੂਤ ਦੇ ਕੋਟੇ ਯਾ ਖਪਤ ਦੇ ਉਤੇ ਸਾਨੂੰ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 6 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ industries ਦੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ (Hear, hear)। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਸਾਂ Handloom Board ਨਾਲ ਮਸ਼ਵਰੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 4ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਰਿਆਇਤ ਦਿਆਂਗੇ ਯਾ ਸੂਤ ਵਾਸਤੇ ਦਿਆਂਗੇ। ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੀ ਕੀਮਤ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਘਟਾ ਕੇ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗੇ।

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

Cycle Parts Industry ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ industry ਬਟਵਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਰਫੁਲੱਤ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚਲਦੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ finishing centres ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ 1954-55 ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ industry ਨੂੰ ਅਸੀਂ direct ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। Central Government ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਵਾਸਤੇ England ਦੇ ਮਾਲ ਉਤੇ 60 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਜਾਪਾਨ ਵਗ਼ੈਰਾ ਦੇ ਮਾਲ ਉਤੇ 72 ਫੀ ਸਦੀ duty ਲਗਾਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫੇਰ ਅਸਾਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ Centre ਵਿਚ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ duty 60 ਦੀ ਜਗਾ 25 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਅਤੇ 72 ਦੀ ਜਗਾ 37 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਸਾਂ ਫੌਰਨ Central Government ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ 6,000 ਆਦਮੀ ਇਸ industry ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਮੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ industry ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲੱਗੇਗਾ।

ਇਕ ਗਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ art fabrics ਉਤੇ Central Government ਨੇ ਜਿਹੜੀ duty ਲਗਾਈ ਹੈ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਇਸ ਸੰਬਧੀ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਂਵੇਂ ਆਪ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਪਰ ਅਸਾਂ ਫੌਰਨ ਹੀ Government of India ਨੂੰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ represent ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਗਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ duty ਨਾਲ ਸਾਡੀ industry ਦੀ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 6 ਪੈਸੇ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਮੁਰੱਬਾ ਗਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਆਨਾ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਖਾਸ quality ਤੇ price ਦੇ ਕਪੜੇ ਲਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਮਤ ਦਾ ਮਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ

ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ 8 ਆਨੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2 ਰੁਪੈ ਗਜ ਤਕ ਕਪੜਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਫ਼ਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ । ਮੈਂ Government of India ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੇ protest ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ industry ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ relief ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ Government of India ਕੀ ਕਰੇਗੀ ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੇਰਾ ਇਖਤਿਆਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਸ਼ਮੀਨੇ ਦੀ industry ਲਈ ਅਸਾਂ ਨੂਰਪੁਰ ਵਿਚ centre ਖੋਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ 53,000 ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹ industry ਬਿਲਕੁਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਫੇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪ industries ਲਗਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੀ capital lay out ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ। ਸਾਡੀ capital lay out ਘਟ ਤਾਂ ਹੋਣੀ ਹੀ ਹੋਈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪ ਜੋ industries ਨਹੀਂ ਲਗਾਂਦੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਅਸਾਂ industries ਜਾਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਬਿਜਲੀ, Transport ਤੇ ਹੋਰ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਅਪਣੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦਸਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਸੀਮੇਂਟ ਫ਼ੈਕਟ੍ਰੀ ਵਲ ਵੀ ਆਓ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਵੱਡੀਆਂ industries ਦਾ ਹੁਣੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗਾ।

ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ factories ਵਿਚ workers ਨਹੀਂ ਵਧੇ। ਜੇ ਵਧੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ Factories Act ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਰਮੀਮ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਧੇ ਹਨ ਪਰ ਉਂਜ ਵੀ ਵਧੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਦੋਸਤ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਬਟਵਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦੋ ਤਿੰਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਆਂ industries ਲਗੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ cycle parts ਦੀ industry ਪਹਿਲੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ?

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਜੀ ਹਾਂ, ਸੀ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕਿਧਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ partition ਦੇ ਬਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ cycles ਬਣਾਉਣ ਦੀ factory ਲਗੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ 200 cycles ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਬਨਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਹਿਨਗੇ ਕਿ ਇਹ factory ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ sports goods ਦੀ factory ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਏਥੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕਾਰੀਗਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਇਥੇ ਆਕੇ ਨਵੇਂ ਆਦਮੀ trained ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ industry ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦਾ ਮਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ workers ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਨਹੀਂ ਵਧੀ। ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵਕਤ 1255 registered companies ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 69 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ authorized capital ਹੈ 19 ਕਰੋੜ subscribed capital ਹੈ ਅਤੇ 14 ਕਰੋੜ 22 ਲਖ paid up capital ਹੈ। Factories 1817 ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 62,000 workers ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਸ ਵੇਲੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਨਵੀਆਂ factories ਲਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ cotton mill ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ 1954 ਵਿਚ ਹੀ factory ਚਾਲੂ ਹੋ ਜਾਇਗੀ। Machinery ਲਈ order ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ sugar mill ਲਗ ਜਾਵੇਗੀ। Machinery ਲਗਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਮੀਰੇ ਵਾਲੀ factory ਕਿਉਂ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

ਅਗਰ ਕੋਈ factory ਉਠਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੰਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਖੰਡ ਘਟ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ facilities ਉਹ ਚਾਹੁਨ ਅਸੀਂ ਮੁਹੈਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਪਰ ਉਹ ਜਾਣ ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਛੋਟੀ factory ਇਥੇ ਰਖਾਂਗੇ ਤੇ ਵਡੀ U. P. ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸਾਡਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ factory PEPSU ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਨਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਅਪਣੇ ਕਰਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੰਨੇ ਵਿਚੋਂ recovery ਵਧਾਣ ਲਈ ਆਪ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਬਦੁਲਾਪੁਰ ਵਿਚ ਵੀ recovery 8% ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ recovery 10% ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 8% ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ sugar factories ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਇਥੇ factory ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਹਿੱਸੇ ਲੈ ਕੇ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ ਯਾ Finance Corporation ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ Co-operative Society ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 20 ਜਾਂ 25 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਅਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 10 ਜਾਂ 15 ਲਖ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਅਸੀਂ ਦਿਆਂਗੇ। ਫ਼ੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਤਿੰਨ Woollen Mills ਨੂੰ expand ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ electric goods ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜਦ ਇੰਨੀ ਬਿਜਲੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ electric goods ਕਿਥੋਂ ਆਣ ਗੀਆਂ। ਸਾਨੂੰ transformers, motors ਅਤੇ transmission ਦੀਆਂ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ industrialists ਨਾਲ ਗਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖ਼ੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਕੰਪਨੀ (Hindustan Electric Company) ਨੇ apply ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ licence ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਅਸਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ Licence ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ factory ਲਗ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਇਸ ਦਾ capital ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਇਸ ਰੁਪੈ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਨਣ ਗੀਆਂ, transformers ਵੀ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਕੁਕਰ ਕੇਤਲੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਵਾਲੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਲਕੜੀ ਬਾਲਣ ਦੇ ਧੂੰਏ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ paper mill ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਦੀ management ਹੈ ਉਸ ਦੀ expansion ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਗਾਧਰੀ ਵਿਚ 10,000 ਕਿਲੋ ਵਾਟ ਦਾ load ਲੋਕ ਵਰਤਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਬਿਜਲੀ ਲੈਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਕ ਭਾਰੀ workshop ਖੁਲੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ sugar factory ਬਣੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ rosin factory ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ Industries Board ਤੇ ਦੋ ਮਸ਼ਾਲ੍ਹਤੀ ਬਰਡ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕ Statutory Board ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੜੇ [ਬੜੇ industrialists ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਸ਼ਵਰਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ rosin factory ਖੋਲ੍ਹਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੀ offer ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋ industrialists ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਨਾਵਾਂਗੇ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਸਕੀਮ ਸਿਰੇ ਨ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ 12 ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕਦਮ ਨਵੇਂ model plants ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ steam ਦਾ ਪਲਾਂਟ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਰੋਜ਼ਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ 90,000 ਮਣ ਜਾਂ ਇਕ ਲੱਖ ਮਣ ਜੰਗਲ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਐਨੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਲੱਖ ਮਨ ਦੇ ਕਰੀਬ rosin factory ਖਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵੀ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਲਗਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਬਹਿ ਜਾਣ ਗੀਆਂ। ਇਹ ਫਖਰ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਬਾਲਨੇ ਦਾ system ਹੈ। ਨਾਹਨ ਵਿਚ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਇਕ

ਫੈਕਟਰੀ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਚੰਗੇ ਭਾ ਤੇ ਵਿਕਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Lever Brothers, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਸਾਰੀ demand ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਫੈਕਟਰੀ ਬੰਬਈ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਾਮੁਨਾਸਿਬ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਨਵੀਂ industry ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਏ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦਪੁਰੀ : ਲਾਖ ਦੀ industry ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ?

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਵੀਂ ਸਕੀਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ industry ਨੂੰ ਕਾਂਗੜੇ ਵਿਚ develop ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ।

Small-scale Industries ਲਈ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ subsidies ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। Marketing ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ hand loom ਸੂਤ ਸਸਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੱਡੀ industry ਮਾਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਾਲ small-scale cottage industries ਕੋਲੋਂ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਏਗਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ 10 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋਵੇ। Store Purchase Department ਤੋਂ 34 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਾਲ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਲਈ ਸਾਲ ਵਿਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੈ ਉਨਾ ਮਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ 80 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਮਾਲ small scale industries ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ small-scale industries ਹੁਣ ਵੀ ਤਰਕੀ ਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਮਾਣਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ industry ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਗਲ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ cement factory ਬਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਏ। ਗਲ ਤੇ ਠੀਕ ਹੈ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਕਿ ਇਕ ਵਡੀ cement factory ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਜਾਏ ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਡੀ ਫੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਹਨ ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ industries ਤੋਂ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। Rosin ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ protect ਨਾ ਕਰੇ ਇਹ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ power ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਦਫਾ ਮੈਂ ਲੁਧਿਆਨੇ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਸੂਤ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਉਸ ਦੀ sanction ਲੈਂਦਿਆਂ ਲਗ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਤਕ sanction ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤਕ ਮਾਲ ਵੇਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤਕ Independent Commercial Board ਨਾ ਬਣੇ ਉਦੋਂ ਤਕ Government undertaking ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਅਸਾਂ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦਿਆਂ ਕੰਮਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਰੁਪਿਆ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਬਜਟ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ industry ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ revenue expenditure ਦਾ .79 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਹੈ। ਆਸਾਮ ਦਾ 1·2 ਫ਼ੀ ਸਦੀ, ਪਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦਾ 1·5 ਫ਼ੀ ਸਦੀ, ਮਧਿਆ ਪਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਰੇ ਖਰਚ ਦਾ 2·3 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਮਦਰਾਸ ਤੇ ਉੱਤਰ ਪਰਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ expenditure ਦੀ percentage ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ *per capita* ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਡੀ percentage ਵਧ ਹੈ। ਬਿਹਾਰ, ਆਸਾਮ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ, ਮਦਰਾਸ, ਉੱਤਰ ਪਰਦੇਸ਼, ਮਧਿਆ ਪਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ industries ਤੇ *per capita* expenditure ਸਾਡਾ ਵਧ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਖਰਚ ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਘਟ ਹੈ। ਅਸਾਂ industry ਤੇ ਵਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ risk ਵਾਲਿਆਂ ਕੰਮਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। Transport ਤੇ cement industries ਵਿਚ ਬੜਾ ਰੁਪਿਆ ਤੇ expert management ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸੀਂ transport ਨੂੰ nationalise ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੇ ਵਿਚ risk ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਤ ਦੀ ਵੀ ਐਨੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ: ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ ਲਗਾਣ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਫੈਕਟਰੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਗਈ ?

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਮੈਂ ਮਾਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ cement factory ਦੇ ਨ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਮੈਂ ਖ਼ੁਦ ਜ਼ਿਮੇਂਵਾਰ ਹਾਂ। 1949 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਨਵੀਂ Ministry ਬਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਖੜੇ ਵਾਸਤੇ ਸੀਮੈਂਟ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਕ ਸਕੀਮ P. W. D. ਕੋਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ Minister for Industries ਡਾਕਟਰ ਸ਼ਾਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਮੁਕਰਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਲਈ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਭਾਖੜੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨਾਂ ਰੁਪਿਆ ਅਸਾਂ ਸੀਮਿੰਟ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ ਖੜੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਦ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਲਿਖਾ ਪੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਏਸੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ Associated Cement Company ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਘਾਟਾ ਖਾਕੇ ਵੀ ਉਹ ਸੀਮਿੰਟ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਫੈਕਟਰੀ ਨਾ ਬਨਾਏ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਦ ਉਹ Ministry ਨਾ ਰਹੀ ਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ ਦੀ ਸਕੀਮ ਵੀ ਵਿਚੇ ਹੀ ਧਰੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਹਾਂ, ਇਕ ਨਵਾਂ agreement Associated Cements ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੋ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਕਈ ਬੜੀ ਰਿਆਇਤ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸੀਮਿੰਟ ਦੇਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਫ਼ੈਕਟਰੀ ਨਹੀਂ ਲਾਵਾਂਗੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਫੇਰ ਮੈਂ ਭਾਖੜਾ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਸਵਾਲ ਛੇੜਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਥੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ agreement ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਮਿੰਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ 45 ਰੁਪੈ ਫੀ ਟੱਨ ਦੀ ਬਜਾਇ 65 ਰੁਪੈ ਟੱਨ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਵੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ (*cheers*)।

ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ new tariff ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਦਸਤਕਾਰੀ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਇਹ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ tariff ਨੁਕਸ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ tariff ਅਨੁਸਾਰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਰੁਪੈ ਮਹੀਨਾ ਮੁਕਰੱਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਝ industrialists ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਈ ਕਾਰਖਾਨੇ seasonal ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ tariff ਨਾਲ ਬੋਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਸੂਬੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ small industries ਦਾ tariff ਜਿਹੜਾ 20 kilo-watt ਤਕ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਏਥੇ 1·25 ਆਨੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ 1·75 ਆਨੇ ਤਕ ਹੈ। ਕਾਨਪੁਰ ਵਿਚ 1·25 ਆਨੇ ਤੋਂ 2 ਆਨੇ ਤਕ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ 1·25 ਆਨੇ ਤੋਂ 2 ਆਨੇ ਤਕ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਏਥੇ agricultural cottage industries ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦਾ tariff 1·25 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1·5 ਆਨੇ ਤਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ 1·75 ਆਨੇ ਦੀ ਥਾਂ 1·5 ਆਨੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹਰਸੂਰਤ ਇਹ ਜੋ minimum ਮੁਕਰੱਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਬਟਾਲੇ ਦਿਆਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ seasonal ਕੰਮ ਕਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਕਿ ਬਜਾਏ 3 ਰੁਪੈ ਮਹੀਨਾ ਲੈਣ ਦੇ ਸਾਲ ਦਾ minimum ਮੁਕਰੱਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਰਖਾਨਾ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ 36

ਰੁਪੈ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਖਰਚ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ load ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਹ minimum ਇਸ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਬਿਜਲੀ reserve ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਛਡਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਜੇ minimum ਸਾਲ ਦਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ production ਦੀਆਂ figures ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਵਰਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ latest figures 1953 ਦੀਆਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਨਅਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। 1953 ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਜਗਾਧਰੀ ਅਤੇ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿਚ ਸੂਗਰ ਮਿਲਜ਼, paper mills, scientific instruments, woollen goods ਆਦਿ ਦੀ production 7,07,24,000 ਰੁ0 ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਲੁਧਿਆਨੇ ਵਿਚ ਸਾਈਕਲ parts, hosiery, sewing machines ਅਤੇ hosiery machines ਦੀ 1953 ਵਿਚ 3,59,00,000 ਰੁਪੈ ਦੀ production ਹੋਈ ਹੈ sewing machine industry ਇਕ ਨਵੀਂ industry ਲੁਧਿਆਨੇ ਅਤੇ ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਥੇ ਅੱਵਲ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ textile mills ਅਤੇ chemicals ਦੀ production ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 9 ਕ੍ਰੋੜ 90 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਖੇਸ, ਸੂਤੀ ਕੱਪੜਾ ਅਤੇ ਸੇਫ 1 ਕਰੋੜ 33 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਣੇ ਹਨ। ਰੋਹਤਕ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਾਈਕਲ ਅਤੇ iron industry ਦੀ production 67 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ sports goods, sewing machines ਤੇ Engineering goods ਅਡੋ ਅਡ ਇਕ ਕ੍ਰੋੜ 82 ਲੱਖ ਤੇ 90 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੇ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ rosin ਅਤੇ turpentine ਦੀ production ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 70 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੀ ਹੋਈ ਸੀ।

खान अब्दुल ग़फ़्फ़ार खां : मोरिंडा में जो इंजन बनते हैं उन की marketing के लिये आप ने क्या किया है ?

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਹ ਤੇ ਹੱਥੋ ਹੱਥ ਵਿਕ ਰਹੇ ਹਨ।

खां अब्दुल ग़फ्फ़ार खां : आप ने क्या किया है ?

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਅਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਸਾਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ State Aid to Industries Act ਨੂੰ amend ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ machinery pledge ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਹਰ ਤਰਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੋਰਿੰਡੇ ਵਾਲੀ ਫੈਕਟਰੀ ਮੈਂ ਵੇਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਆਖਰੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਓਥੋਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ structural workshop ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਦੋ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਲਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਓਥੇ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਐਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਨੰਗਲ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ ਲਈ scroll casing ਵੀ ਓਥੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ machine workshop section ਵਿਚ ਇਕੋ ਸ਼ਿਫਟ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕੀਮਤੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਜਿਹੜੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਮੰਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਵੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵਿਚ ਲਿਆਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ surplus ਹੈ ਉਹ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਜਾਏਗੀ ਜਾਂ Railways ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਕੋਈ surplus ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾਏਗੀ।

खां अब्दुल ग़फ्फ़ार खां : Marketing के बारे में भी कुछ फरमा दीजिए ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕੀਹ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ agriculture ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿਓ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਜਿਤਨੀ ਤਰੱਕੀ agriculture ਨੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ tube-wells ਲਗਾ ਕੇ ਅਨਾਜ ਅਤੇ cash crops ਪੈਦਾ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ tenants ਦੀ ejectment ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਓਦੋਂ ਤਕ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ peasant proprietors ਦਾ ਸੂਬਾ, ੨੦੦ ਏਕੜਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤਾਂ ਪੰਜ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸ

ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਸਾਡੀ market ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਪਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਈਏ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਂ ਵਰਤੀਏ। ਸਾਡੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖਪਤ ਏਥੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।

श्रीमती शन्नो देवी : स्पीकर साहिब ! मैं आप की आज्ञा से वज़ीर साहिब से यह पूछना चाहती हूं कि सरकारी महकमों को जिन चीजों की जरूरत होती है वे Central Workshop से ली जाती हैं या बाहिर से मंगवाई जाती हैं ? और दूसरा स्वाल मैं यह पूछना चाहती हूं कि अमृतसर में industrial झगड़ों से जो मसला पैदा हो गया है उस को हल करने के लिये सरकार क्या प्रयत्न कर रही है ?

श्री डी. डी. पुरी : Land acquisition के बारें में अब क्या position है ?

Mr. Speaker : Please don't enter into any discussion at this stage.

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਹੀਂ ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, Central Workshop ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੋਰ firms ਕੋਲੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਖੜੇ ਲਈ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਲੋੜ ਸੀ, ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ firm, B. B. and J Coy. ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

Industrial disputes ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਇਕ ਨਵਾਂ Tribunal ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ Capital ਤੇ labour ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

Land Acquisition ਸੰਬੰਧੀ Supreme Court ਦੀ latest ruling ਇਹ ਹੈ ਕਿ public limited concern ਲਈ land acquire ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। It will be deemed to have been acquired for public purposes.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced to Re 1.

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs one lakh.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was lost

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was lost

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is —

That the demand be reduced by Re 1.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re 1.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re 1.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re 1.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs 55,63,000 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Industries.

The motions was carried.

The Assembly then adjourned till 2 p.m. on Thursday, the 25th March, 1954.

629 PSLA—283—2-57-55—CP and S. Punjab, Chandigarh.

Punjab Legislative Assembly Debates

25th March 1954.

(Evening Session)

VOL. I—No. 14

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, 25*th March*, 1954

(*Evening Session*)

CHANDIGARH:

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab
1954

Price :-/8/-

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY

Thursday, 25th March, 1954

The Assembly met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh Capital, at* 2 *p.m. of the Clock. Mr. Speaker* (*Dr. Satyapal*) *in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

SUPPLEMENTARIES ON STARRED QUESTION No. 2971

श्री तेग राम : कल मंत्री महोदय ने जवाब में बताया था कि घरेलू दस्तकारियों पर अन्दाज़न ६० फ़ी सदी खर्च किया जाता है। क्या मैं पूछ सकता हूं कि यह अनुमान कैसे लगाया गया है ?

वित्त मंत्री : मोटे तौर पर अन्दाज़ा किया गया है क्योंकि मालूम है कि इतना रुपया खर्च कर रहे हैं। २० लाख रुपये का जो प्रबन्ध किया गया है वह Cottage Industries के सम्बन्ध में कर्ज़े देने के लिये रखा गया है।

श्री तेग राम : यह जो अन्दाज़ा अठारह या उन्नीस लाख रुपये का किया गया है वह किस किस घरेलू दस्तकारी पर खर्च किया जायेगा ?

वित्त मंत्री : इस की तफसील बतानी मुश्किल है।

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS.

***2872. Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the amount paid to different newspapers in the State as advertisement charges during the years 1952 and 1953 ;

(b) the basis and criteria of allotting Government advertisements?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) A statement is given below :—

(b) Advertisements are issued to the newspapers after considering—

(i) the circulation of the paper, because papers having a circulation of less than 1,000 copies are not given any advertisements ;

(ii) the importance of the papers in particular areas and the nature of the advertisements ; and

(iii) the general tone of the papers.

NOTE. Reply to Starred Question No. 2971 appears in the Debate, Vol. I, No. 12, dated the 24th March, 1954.

[Chief Parliamentrry Secretary] **Statement**

Serial No.	Name of newspaper	Amount paid 1952			Amount paid 1953		
		Rs	A.	P.	Rs	A.	P.
1	Tribune, Ambala Cantt ..	62,193	0	0	67,111	5	3
2	Ajit, Jullundur ..	4,161	0	0	16,506	8	0
3	Hind Samachar, Jullundur ..	5,861	8	0	16,666	13	0
4	Milap (Urdu), Jullundur ..	7,311	4	0	20,341	8	0
5	Vir Bharat, Jullundur/Amritsar ..	4,744	0	0	16,308	4	0
6	Pratap, Jullundur ..	4,628	8	0	1,832	0	0
7	Jat Gazette, Rohtak ..	165	0	0	557	0	0
8	Hariana Tilak, Rohtak ..	..			546	0	0
9	Hindi Milap, Jullundur ..	3,439	0	0	4,869	0	0
10	Akali Patrika, Jullundur ..	1,348	8	0	3,083	8	0
11	Sikh, Chheharta, Amritsar ..	712	8	0	11,200	0	0
12	Vartman, Amritsar ..	..			2,391	0	0
13	Khalsa Sewak, Amritsar ..	..			546	0	0
14	Nirbhai Yodha, Ludhiana ..	..			30	0	0
15	Prabhat, Jullundur ..	4,242	12	0	472	0	0
16	Panth Sewak, Jullundur ..	360	0	0	..		
17	Amrit, Karnal ..	60	0	0	1,078	0	0
18	Sadaquat, Ludhiana ..	54	0	0	2,322	8	0
19	Kangra Sansar, Dharamsala ..	..			15	0	0
20	Punjab Transport, Amritsar ..	..			157	8	0
21	Driver, Jullundur ..	287	10	0	1,005	8	0
22	Roadways, Ambala ..	469	10	0	..		
23	Badalti Duniya, Rohtak ..	..			380	12	0
24	Hindu, Jullundur ..	..			1,398	8	0
25	Khalsa Advocate, Amritsar ..	..			515	0	0
26	Sunehri Bharat, Gurgaon ..	..			65	0	0
27	Hindustan, Jullundur ..	..			1,329	12	0
28	Roshni, Sonepat ..	..			973	0	0
29	Tarjman, Ludhiana ..	..			871	6	0

Serial No.	Name of newspaper		AMOUNT PAID	
			1952	1953
			Rs A. P.	Rs A. P.
30	Naya Jiwan, Ferozepore	..	..	110 8 0
31	Khalsa Samachar, Amritsar	..	..	97 8 0
32	Rehbar, Gurdaspur	..	..	2,175 8 0
33	Sandesh, Ludhiana	..	..	268 0 0
34	Arya Gazette, Jullundur	..	..	1,499 7 0
35	Asha, Jullundur	..	..	128 0 0
36	Dastkar, Ludhiana	..	..	129 0 0
37	Arya Jagat, Jullundur	..	..	140 8 0
38	Punjabi Punch, Chheharta, Amritsar	..	..	640 0 0
39	Pursharthi Gazette, Ludhiana	..	..	79 8 0
40	Naya Zamana, Jullundur	..	..	99 0 0
41	Sanatan Dharam Parcharak, Amritsar	..	..	866 0 0
42	Panchayat, Jullundur	..	..	8 0 0
43	Awaz, Ludhiana	..	..	12 0 0
44	Rajput Gazette, Hoshiarpur	..	..	10 0 0
45	Preet, Jullundur	..	..	227 0 0
46	Swatantar Bharat, Ludhiana	..	..	12 0 0
47	Ujala, Jullundur	..	..	8 0 0
48	Jai Hind, Jullundur	..	..	82 0 0
49	Parkash, Jullundur	..	..	16 8 0
50	Dogra Sandesh, Dharamsala	..	..	25 0 0
51	Chittan, Ferozepore	..	..	1,290 0 0

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मैं पूछ सकता हूं कि क्या इश्तहार किसी अखबार की circulation को ध्यान में रखते हुए दिये जाते हैं या उस अखबार की importance को देख कर ? अखबारात के नाम यह बताये गये हैं:—

अमृतसर	सिख छेहर्टा
करनाल	अमृत
लुधियाना	सदाकत

[पंडित श्री राम शर्मा]

जालन्धर	ड्राईवर
जालन्धर	हिन्दू
जालन्धर	हिन्दुस्तान

यह नाम शायद किसी ने सुने भी न हों। प्रताप को ११,००० रुपये के इश्तहार मिले, किसी को १,००० रुपये और किसी को २,००० रुपये के। मैं यह पूछना चाहता हूं कि ११,००० रुपये के इश्तहार कौन सा मियार देख कर दिये गये ?

चीफ़ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : जिस मियार का ज़िक्र माननीय मैम्बर ने किया है उस के मुताबिक इश्तहार दिये गये। अगर किसी ने किसी अखबार का नाम न सुना हो तो इस में गवर्नमैण्ट का क्या कसूर है।

पंडित श्री राम शर्मा : अगर प्रताप को उस की circulation और importance के लिहाज़ से इश्तहार दिये गये हैं तो जिन अखबारों का लोगों को पता ही नहीं उदाहरणत: 'सिख छेहर्टा, अमृतसर' को १९५३ में १०,००० रुपये के इश्तहार और 'सदाकत, लुधियाना' को किस आधार पर दिये गये हैं ?

Chief Parliamentary Secretary : I want notice to answer this question.

ਸਰਦਾਰ ਚਨੰਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਮੈਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ......

Mr. Speaker : Whichever paper you name he will be able to supply you information in respect thereof. As to why advertisements were given to such and such paper and on what grounds, hc cannot reply to your supplementary question off-hand.

पंडित श्री राम शर्मा : जवाब में बताया गया है कि 'प्रताप' जालन्धर को १,८३२ रुपये के इश्तहार मिले और 'हिंद समाचार' को १०,००० रुपये के ; तो क्या मैं पूछ सकता हूं कि क्या आपने तसल्ली कर ली है कि 'प्रताप' के मुकाबले में 'हिंद समाचार' की importance ज्यादा है ?

Mr. Speaker : आप लिख कर दर्याफत करें as to why this paper got so many advertisements.

पंडित श्री राम शर्मा : जब कि सवाल के (b) part में जबाव दिया गया है कि इश्तहारात circulation के लिहाज़ से दिये जाते हैं, तो क्या गवर्नमैण्ट के पास कोई लिस्ट होती है जिस से पता लग सके कि फुलां अखबार की कितनी circulation है ?

Mr. Speaker : अगर इस बारे में कोई criteria है तो वह circulation है और वह इस के मुतअल्लिक off-hand नहीं बता सकते। किसी अखबार के बारे में यह बताने के लिये वह नोटिस चाहते हैं।

पंडित श्री राम शर्मा : यह अनुपूरक प्रश्न पैदा होता है।

Mr. Speaker : He wants notice for it. I do not say that your supplementary question does not arise out of it. For its reply he wants notice.

ਸਰਦਾਰ ਚਨੰਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਜਿਹੜੀ ਲਿਸਟ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੂੰ circulation ਤੇ importance ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ importance ਤੇ circulation 'ਨਯਾ ਜ਼ਮਾਨਾ' ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ?

अध्यक्ष महोदय : इस स्वाल में आपने एक general statement की है। अगर किसी खास अखबार के मुतल्लिक पूछना हो तो बेशक लिख कर दे दें और वह इस बारे में बता देंगे के किसी अखबार में क्यों ज़्यादा और किसी में क्यों कम इश्तहार दिये गये हैं।

ਸਰਦਾਰ ਚਨੰਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ circulation ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker : He is not expected to know everything.

पंडित श्री राम शर्मा : १९५२ में 'हिंद-समाचार' को ५,००० के इश्तहार दिये गये और १९५३ में १९,००० के इश्तहार दिये गये, तो क्या मैं पूछ सकता हूं कि क्या इस अखबार की circulation और importance पिछले साल के मुकाबले में बढ़ गई है ?

Mr. Speaker : He wants notice for every paper. जब जवाब देने वाला यह कहे और पास से कह दिया जाये कि आप मुतमयन हैं ही नहीं then reply is there. किसी individual paper के मुतल्लिक अगर आप जानकारी चाहते हैं तो मुझे लिख कर दे दें उनके कहने के मुताबिक वह offhand किसी अखबार के खिलाफ या हक में कुछ नहीं कह सकते।

पंडित श्री राम शर्मा : यह कहा जाना चाहिये गवर्नमैण्ट की तरफ से। आप उन की तरफ से इतना क्यों बोलते हैं ?

अध्यक्ष महोदय : जब मैंने स्वाल को समझ लिया है..........

सिचाई मंत्री : माननीय मैम्बर ने गुसताखी की है।

Mr. Speaker : I am not representing the Government.

पंडित श्री राम शर्मा : मैंने यह बिल्कुल नहीं कहा। मैं ने कहा था कि आप को ज़्यादा बोलना पड़ रहा है।

अध्यक्ष महोदय : अगर कोई माननीय मैम्बर जबाव समझने की कोशिश न करें और खाह मुखाह अनुपूरक प्रश्न करते जाएं तो हाऊस को सिवाए स्पीकर के और कौन control कर सकता है ?

It is only I who can say that such and such supplementary does not arise. He has already said, "I cannot answer your question off-hand."

पंडित श्री राम शर्मा : मैंने गुसताखी नहीं की। आम तौर पर स्पीकर नहीं बोलते।

Mr. Speaker : You will have to withdraw your words. I am not representing the Government.

Pandit Shri Ram Sharma : I never said that.

Mr. Speaker : You are bent upon insulting the Speaker. Who are you to say "आम तौर पर स्पीकर नहीं बोलते" ?

Pandit Shri Ram Sharma : It is a fact.

Mr. Speaker : Will you withdraw your words, or not?

Pandit Shri Ram Sharma ; No.

Mr. Speaker : Will you please withdraw from the House?

Pandit Shri Ram Sharma ; I withdraw.

Mr. Speaker : How can I force him to reply to the question when he says "I require notice for supplying the information asked for in the supplementary question" ?

Sardar Chanan Singh Dhut : Sir, the Chief Parliamentary Secretary has in reply to part (a) of the main question, given the list of newspapers which received Government advertisements and the total amount paid to each one of them as advertisement charges and there is no reason why he should not be able to answer my supplementary question which clearly arises out of his foregoing reply.

Mr. Speaker : It is the duty of the Ministers to reply to the questions and if any Minister or the Chief Parliamentary Secretary regrets his inability to answer any particular question, I cannot compel him to give a reply to that.

Chief Parliamentary Secretary : Sir, as I have already stated, in reply to part (b) of the question, Government advertisements are given after considering :

(i) the circulation of the paper, because papers having a circulation of less than 1,000 copies are not given any advertisements ;

(b) the importance of the papers in particular areas and the nature of the advertisements ; and

(c) the general tone of the papers.

The Government advertisements were given to the newspapers mentioned in the list supplied to the hon. Member in connection with this question after fully taking into consideration these criteria.

BHRASHATACHAR NASHAK COMMITTEE.

***3181. Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the principal findings and recommendations of the Bhrashtachar Nashak Committee during the year 1953 ; and the action taken on them by the Government up to date ;

(b) the total expenses incurred by Government on the said Committee during the period mentioned in part (a) above ;

(c) the nature of co-ordination between the Bhrashtachar Nashak Committee and the Anti-Corruption Committee ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) The main recommendations made by the Bhrashatachar Nashak Committee relate to the avoidance of delays in the disposal of office work, audit objections, removal of corruption, curbing the evil of 'Dara Satta' gambling in cities, drinking habit amongst officials, specially the Police and the Revenue staff in the muffasil, and the starting of a weekly paper for contradicting rumours and giving publicity to Government activities. The Committee also recommended that selection of staff should be made on merit and no *safarish* should be tolerated and departmental enquiries should be entrusted to independent bodies. Recently the Committee made a 10-point recommendation for the eradication of Bhrashtachar in the State.

Government have issued instructions for the expeditious disposal of audit objections. Suitable instructions have also been issued for taking disciplinary action against officials indulging excessively in alcoholic drinks. A monthly Urdu journal is being started by Government, instead of a weekly. The remaining recommendations are under examination.

(b) Rs. 3,311.

(c) The Bhrashtachar Nashak Committee works independently of the Anti-Corruption Committee.

SHIFTING OF GOVERNMENT OFFICES TO CHANDIGARH.

***3196. Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of the Government Offices that have already been shifted to Chandigarh (i) partially, (ii) completely ;

(b) the time by which the rest of the offices are proposed to be shifted to Chandigarh ;

(c) whether it is a fact that no Capital Allowance is being paid to low-paid employees now working in Chandigarh ; if so, the reasons therefor ;

(d) the total number of Government employees affected by the withdrawal of Simla Compensatory Allowance as a result of the move of offices referred to in part (a) above ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) :
(a) (i)—(1) Director of Public Instruction, Punjab.

(2) Chief Engineer, Punjab, P.W.D., Electricity Branch.

(3) Director of Health Services, Punjab.

(4) Chief Engineer, Punjab, P.W.D., Buildings and Roads Branch.

(5) Provincial Transport Controller, Punjab.

(6) Director of Public Relations, Punjab.

[Chief Parliamentary Secretary]

(7) Controller of Printing and Stationery, Punjab.

(8) Punjab Civil Secretariat.

(9) Financial Commissioner, Punjab, Revenue Department.

(10) Development Commissioner, Punjab.

(11) Inspector-General of Police, Punjab.

(12) Deputy Inspector-General of Police, Punjab, Criminal Investigation Department.

(13) Director of Agriculture, Punjab.

(14) Director of Industries, Punjab.

(ii)—(1) Punjab Legislative Assembly.

(2) Punjab Legislative Council.

(3) Finance Department to Government, Punjab.

(4) All Ministers.

(5) Legal Remembrancer to Government, Punjab.

(6) Office of the Capital Project, viz.,—

(i) Capital Secretariat.

(ii) Chief Engineer, Capital Project, with all Divisional and Sub-Divisional Offices.

(iii) Senior Architect's Office.

(iv) Estate Officer's Office.

(v) Financial Adviser-*cum*-Chief Accounts Officer.

(7) Relief and Rehabilitation Department.

(b) No date has been fixed so far in the matter.

(c) Yes, capital allowance not being any recognised allowance no reasons need exist for not giving it.

(d) 1,415 persons who were drawing Simla Compensatory Allowance are not now doing so because they are no longer in Simla.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਜਿਹੜੇ ਮਹਿਕਮੇ shift ਹੋ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਇਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸ਼ਿਮਲੇ ਹੈ ?

चीफ़ पार्लियामैण्टरी सैक्रेटरी : कुछ offices यहां पर camp offices के तौर पर हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕੀ ਕੀ ਹਨ ?

चीफ़ पार्लियामैण्ट्री सैक्रेटरी : अगर आप नोटिस दें तो उन के नाम बता दिये जायेंगे ।

ARRESTS UNDER SECTION 9 OF THE PUNJAB SECURITY OF STATE ACT.

***3203. Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of persons arrested by the Police in the State under section 9 of the Punjab Security of State Act during the years 1953 and 1954, respectively and the reasons therefor in each case ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : The information in respect of this question is being collected and will be supplied to the member shortly.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ ਜੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : I quite agree with you that as far as possible the Government should not ask for such extensions.

सिंचाई मंत्री : इस सवाल के बारे में सारे पंजाब से information collect करनी थी इस लिये सरकार की तरफ से delay का कोई सवाल नहीं है ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of information, Sir, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕੀ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਵਾਲਾਂ ਬਾਰੇ rules ਕੀ ਹਨ । ਕਿਹੜੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਮੈਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀ circulation ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਹੈ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਲਿਸਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਇਹ ਗਲਤ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ।

SUPPLY OF FARDS.

***2642. Sardar Sarup Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether any instructions have been issued by the State Government to the District Consolidation Officers to supply Fards of consolidadated lands along with the names of the land-owners after the completion of consolidation work of a village to the Canal Authorities concerned for the preparation of Canal Chakbandies for distribution of canal water ; if so, a copy of these instructions be laid on the Table ;

(b) the arrangements, if any, made for the distribution of canal water pending the completion of the Canal Chakbandi referred to in part (a) above ; if none, the reasons therefor ;

[Sardar Sarup Singh]

(c) the date when the consolidation work was completed at Village Rani Walah, Tahsil Tarn Taran :

(d) the last date when the record of each land-owner of this village according to the new allotment of holdings was completed and handed over to each one of them ;

(e) the date when copies of the records showing the ownership of each landlord referred to in part (d) above were sent to the Canal Authorities for preparing the Chakbandi of the Canal Outlet which irrigates the land of this village ;

(f) (i) the steps taken or proposed to be taken for the speedy disposal of the Chakbandi work of this village by the Canal Department.

(ii) whether any special staff has been engaged or is proposed to be engaged by the District Consolidation Authority for preparing and sending copies of the Jamanbandi of new land holdings to the Canal Authorities ; if not, the other measures adopted or proposed to be adopted in this connection ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No. The Irrigation Department were, however, directed to make their own arrangements for copying out the requisite record as the field staff of Consolidation Department had other manifold duties to do.

(b) Orders have already been issued by the Irrigation Branch for the framing of tentative warabandis and for the distribution of canal water with the mutual agreement of the shareholders.

(c) 1st October, 1953.

(d) 26th June, 1953.

(e) 1st January, 1954.

(f) (i) Special Revenue staff has since been posted by the Irrigation Branch for the speedy disposal of Chakbandi. The local authorities have also been directed to take immediate steps for completion of Chakbandi of this village.

(ii) No special staff has been engaged by the Consolidation Department nor there is any proposal to engage it. The Irrigation Department have, however, engaged special staff for obtaining copies of the relevant entries in the Consolidation of Holdings record as finally completed.

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER

अध्यक्ष महोदय : मैं आप की दो मिनट के लिये indulgence चाहता हूं । मैं आप साहिबान की तवज्जुह इस मामले की तरफ दिलाना चाहता हूं । मेरा मतलब उस behaviour से है जो पंडित श्री राम शर्मा ने दिखाया है । पंडित श्री राम शर्मा ने दो बार मुझ पर attack किया है । एक बात उन्होंने यह कही है कि मैं Government की तरफ़ से जवाब दे रहा हूं । दूसरे उन्होंने यह कहा कि आप

बहुत ज़्यादा बोलते हैं। जब मैंने उन्हें कहा कि वे यह लफ़्ज़ withdraw करें क्योंकि यह मुनासिब नहीं है तो वे कहने लगे कि मैं withdraw नहीं करता। इस लिये मुझे उन को House से withdraw करने के लिये कहना पड़ा। इस बारे में May's Parliamentary Practice में यह लिखा है--

> Reflections upon the character or actions of the Speaker may be punished as breaches of privilege. His action cannot be criticised incidentally even in debate or upon any form of proceedings except by a substantive motion.
>
> His authority in the Chair is fortified by special powers which have been referred to above.
>
> Confidence in the impartiality of the Speaker is an indispensable condition of the successful working of procedure and many conventions exist which ensure that his partiality should not be questioned.

एक बात यह थी कि चीफ़ पार्लीयामेण्ट्री सैक्रेटरी ने सवाल का जवाब देते हुए कहा कि अगर आपने किसी individual newspaper के बारे में दरियाफ्त करना है तो नोटिस दें, फिर जवाब दे दिया जाएगा। अब वे बार बार वही question कर रहे थे। मैंने उन को कहा कि आपने जवाब सुन लिया है और जब जवाब देने वाले कह रहे हैं कि उन्हें नोटिस दें तो किसी अखबार के बारे में बता दिया जायगा तो फिर बार बार वही सवाल पूछने का क्या मतलब है।

मैंने इस में Government की क्या हिमायत या मदद की या कौन सी ग़लती की। मुझे रंज है कि एक पुराने और सुलझे हुए parliamentarian जज़बात के ज़ेरेअसर हो कर मुझे रोज़ परेशान करने पर आमादा नज़र आते हैं। मैम्बर साहिबान को मालूम है कि अभी दो, तीन दिन हुए उन्होंने वह स्वाल पूछने से इनकार कर दिया था जो उन के नाम पर agenda में आ चुके थे। इस विषय पर एक definite ruling मौजूद है कि हर मैम्बर अपने स्वालों का जवाब पूछने के लिये उस वक्त तक duty-bound है जब तक कि वह उन की cancellation के लिये पहले नोटिस न दे। यह Chair की हत्तक है कि कोई मैम्बर साहिब हाऊस में बैठे हों, उन के स्वाल agenda पर मौजूद हों और वह एक रूठे हुए आदमी की तरह उन्हें पूछने से इनकार कर दें।

आज भी मैंने उन्हें अपने लफ़ज़ वापिस लेने के लिये कहा मगर उन्होंने कहा कि वे ऐसा करने के लिये तैयार नहीं। इन हालात में Chair के एहतराम को कायम रखने की खातिर स्पीकर के लिये सिवाए इस के और कोई चारा नहीं रह जाता कि वह उस मेम्बर को House में बैठने की इजाज़त न दे जो इरादतन Chair की insult करता है।

STARRED QUESTION AND ANSWERS (CONTD)

SUPPLEMENTARIES ON QUESTION NO. 2642.

अध्यक्ष महोदय : अब मैम्बर साहिबान supplementaries कर सकते हैं।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ consolidation ਹੋਈ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਕ-ਬੰਦੀ ਅਤੇ ਵਾਗ-ਬੰਦੀ ਸੰਬੰਧੀ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਹਾਂ, ਜੀ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਫੇਰ, ਇਸ ਤਕਲੀਫ਼ ਨੂੰ ਹਟਾਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਕੀ steps ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਕੰਮ ਉਪਰ ਨਹਿਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਆਪਣਾਂ ਸਟਾਫ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਕਲੀਫ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ time ਦਾ gap ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਦ ਤਾਈਂ ਖਾਲਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਖਾਲਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਫਿਰ ਵਾਰਾ-ਬੰਦੀ ਵਿਚੋਂ ਹਿੱਸੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਜਦ ਤਾਈਂ ਨਵੀਂ ਤਕਸੀਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਠਨਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

STARTING OF KEY VILLAGE SCHEME IN THE STATE.

***2746. Shri Ram Kishan** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the area, if any, so far selected by the Government for starting the 'Key Village Scheme' in the State ; if so, the details of the said scheme ;
(b) whether any cattle homes and *Gausadans* as envisaged in the Five-Year Plan, have been established or are intended to be established in the State ; if so, the details thereof ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) One Artificial Insemination Centre was started at the Government Livestock Farm, Hissar, in December, 1951, under the Key Farm Centre Scheme which has since been merged into the Key Village Scheme. During the year 1953-54, 5 more Artificial Insemination Centres have been started under this scheme at the following places:—

(1) Government Dairy Farm, Chandigarh.
(2) Gaushala, Rewari (District Gurgaon).
(3) Veterinary Hospital, Ludhiana.
(4) Khalsa College, Amritsar.
(5) Veterinary Hospital, Banga (District Jullundur).

The details of the scheme are given in the note given below.

(b) It is proposed to start two *Gosadans* in the following districts in order of priority with effect from 1st April, 1954, subject to the vote of the Assembly:—

(1) Ludhiana.
(2) Ferozepore.
(3) Kangra.
(4) Hissar.

The details of the scheme are given in the note given below:—

Note

A unit of 4 Key Villages is attached to each Artificial Insemination Centre. The 'Key Village' represents a compact area of one or more contiguous villages with 500 cows and/or she-buffaloes, where all aspects of cattle improvement, viz., breeding, feeding, disease control, management and marketing of cattle feeds are simultaneously attended to; the idea being to turn these villages into Co-operative Cattle breeding farms. The Key Village Scheme is an all-India Plan and is being financed on 50 : 50 basis by the Government of India and this State. The main object of it is to bring about systematic improvement in cattle by modern scientific methods, i.e., artificial insemination in as short a time as possible. As the public in villages is orthodox, natural breeding will also be done side by side with artificial insemination.

Scheme for the establishment of *Gosadans* in the State

At present quite a large number of old and unproductive cattle are maintained at the great cost in villages and towns by their owners and the institutions like Gaushalas and Pinjrapoles. These cattle besides competing with the productive cattle for their feed requirements are often the source of congestion and spread of cattle contagious diseases to the detriment of the cattle wealth of the State. It is, therefore, of great importance to start *Gosadans* in the State especially in interior forest areas and on such lands which are not otherwise fully utilised at present, where such cattle could be maintained on natural grazings without further propagation. When no grazing is available they will be fed on a little *bhoosa* and hay with no concentrates.The advantages of these *Gasadans* will be as noted below—

(a) The *Gaushalas* and Pinjrapoles which are generally situated near big cities and towns are maintaining a large number of old and infirm cattle at a great cost. When these cattle are removed to *Gosadans*, the savings so derived could with advantage be utilized for the development of their productive cattle.

(b) When these animals die naturally their carcasses will be utilized for leather, blood and bone meals and other purposes.

(c) The lands on which *Gosadans* are established would improve in fertility.

For the present, it is proposed to start only two *Gosadans* in the State, one at the Government Live stock Farm, Hissar, on an area of 1,000 acres and the other on the Bet area of the Ludhiana District (on the river side) of 2,000 acres of land where 500 and 1,000 old and infirm cattle, respectively, will be maintained. A sum of Rs. 1,00,000 is, therefore, required for this purpose during the year 1954-55. This includes Rs. 50,500 to be spent on the construction of cattle sheds and quarters, etc., and this amount is being provided separately under the head "50—Civil Works".

श्री राम किशन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि इस स्कीम को जारी करने के लिये कोई इलाके चुने गये हैं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਇਲਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਹੀ ਹੋਣੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ Artificial Insemination Centres ਲਈ ਚੁਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ।

श्री राम किशन : गऊ-सदन कब शुरु किये जायेंगे ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ਬਹੁਤ interested ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਵੀ ਇਹਨੂੰ interest ਨਾਲ watch ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । It will be started soon after the Budget Session.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਸਦਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜਾਂਗਲੀ ਹਨ ਜਾਂ ਅਵਾਰਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਆਦਮੀ ਹੀ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਿਆ ਜਾਏ (ਹਾਸਾ) ।

Mr. Speaker : The hon. Minister should not have used the expression 'Meri Sarkar' because it conveys a sense quite different from 'my Government'. Expression 'Hamari Sarkar' can, however, be used by Members on both sides of the House.

ACHIEVEMENTS IN ROAD-BUILDINGS, COMPULSORY PRIMARY EDUCATION AND IRRIGATION AND POWER UNDER THE FIVE-YEAR PLANS.

***3020. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the target of road-building under the Five-Year Plan and the comparative achievements thereof during the period 1950-51 to 31st December, 1953 ;

(b) the target of compulsory primary education and of Irrigation and Power fixed under the said plan and the comparative results achieved during the period mentioned in part (a) above ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) The targets of road-building under the Five-Year Plan and comparative achievements thereof in the following years are:—

Year	*Target*	*Achievements*
1951-52	.. 21·00 lacs	.. 20·58 lacs.
1952-53	.. 22·00 „	.. 21·61 „
1953-54	.. 20·00 „	.. 19·51 „

(b) (i) *Primary Education.* Nothing for the furtherance of compulsory primary education has been provided for in this State under the Five-Year Plan. However, outside the plan we are trying to have a school building in every Panchayat area. As soon as this is achieved primary education will be made compulsory.

(ii) *Irrigation and Power Targets.* Two statements showing the schemes and targets therefor by years of the planning programme are attached herewith. Column 20 thereof gives the targets on completion.

(iii) *Achievements up to 31st December*, 1953. With the exception of following schemes, target fixed up to 1953-54 for all schemes has been achieved and is shown in column 17 of the statements referred to above.

Name of the Scheme	Reasons for not achieving the targets
1. Dera Baba Nanak and Aliwal Tube-well Schemes	These schemes were abandoned.
2. Remodelling Shah Nahar Canal	Irrigation is yet developing. Only an area of 26,000 acres has been irrigated so far.

Name of the Scheme	Reasons for not achieving the targets
3. Development of irrigation in Gurgaon District.	The exact figures of area irrigated are not available as irrigation in these two districts is not booked by the Irrigation Department. However, full target could not be achieved as funds to the extent to which they were provided in the Five-Year Plan were not allotted by Government of India.
4. Kuhls in Kangra District ..	

[Chief Parliamentary Secretary]

Statement for the

STATEMENT IV—IRRIGATION

2. NEW SCHEMES INCLUDED

State

(Rs in

Serial No.	Name of Project	Total cost	Expenditure incurred in 1949-50	Expenditure incurred in 1950-51	Expenditure incurred up to March, 1951,	Expenditure proposed 1951-52	1952-53	Two years total	1953-54
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Dera Baba Nanak Tube-well Scheme	12·34	..	..	..	..	2·00	2·00	5·00
2	Aliwal Tube-well Scheme	10·00	..	..	..	..	..	..	5·00
3	Extension of irrigation in arid areas in Jandiala and Gurdaspur	15·00	..	..	..	5·00	10·00	15·00	..
4	Chheratta minor of Amritsar Distributary and Rajasansi Distributary of Lahore Branch	2·50	..	..	..	..	1·00	1·00	1·50
5	Extention of Jasrana Minor	2·53	..	..	..	1·20	1·33	2·53	..
6	Extension of irrigation in Harita and other villages on Patwar Distributary of Hansi Branch	3·40	..	..	..	0·40	3·00	3·40	..
7	Increasing capacity of channels and running excess discharge in channels of Ferozepur District	1·36	..	..	..	1·00	0·36	1·36	..
8	Extension of Irrigation to areas of villages Dubal Dham, etc., by extending Bakrab Minor of Jhajjar Distributary	3·68	..	..	..	1·20	2·48	3·68	..
9	Irrigation of Bhaini Village	1·10	..	..	..	1·00	0·10	1·10	..
10	Extension of irrigation to Dhamana Village from Sunder Branch	2·10	..	..	..	0·10	2·00	2·10	..
11	Siman Minor ..	1·31	..	..	..	..	1·31	1·31	..
12	Baroda Minor ..	0·71	..	..	..	..	0·71	0·71	..
13	Extention of irrigation to Village Prem Nagar (Talu Sub-Minor)	0·13	..	..	..	..	0·13	0·13	..
14	Drainage Scheme	20·02	..	..	..				
	Total of New Schemes	76·18	..	..	..	..	20·02	20·02	..
	Total of Schemes in Progress	3,53·83	32·83	91·96	..	9·90	44·44	54·34	11·50
	Total ..	4,30·01	[illegible]			1,10·61	68·80	1,79·41	33·63

Planning Commission
AND POWER SCHEMES
IN THE BASIC PLAN
Punjab
lakhs)

				Benefit					
				Additional Irrigational					
1954-55	1955-56	Five years Total	Balance of cost	1951-52	1952-53	1953-54	1954-55	1955-56	On completion
11	12	11	14	15	16	17	18	19	20
									Rs
5·34	..	12·34	..	..	..	..	0·100	0·200	0·200
5·00	..	10·00	..	..	..	..	0·070	0·140	0·140
..	..	15·00	..	..	0·100	0·200	0·400	0·600	0·600
..	..	2·50	..	..	..	0·100	0·240	0·240	0·240
..	..	2·53	..	..	..	0·013	0·013	0·013	0·013
..	..	·40	..	..	..	0·079	0·0	0·079	0·079
..	..	1·36	..	..	..	0·050	0·050	0·050	0·050
..	..	3·68	..	..	..	0·007	0·007	0·007	0·007
..	..	1·10	..	0·005	0·036	0·036	0·036	0·036	0·036
..	..	2·10	..	..	..	0·051	0·051	0·051	0·051
..	..	1·31	..	..	..	0·029	0·029	0·029	0·029
..	..	0·71	..	..	..	0·009	0·009	0·009	0·009
..	..	0·13	..	..	..	0·002	0·002	0·002	0·002
..	..	20·02	..	..	..	..	..	..	..
10·34	..	76·18	..	0·005	0·136	0·636	1·146	1·516	1·516
17·00	20·00	2,50·04	..	1·480	2·240	3·110	4·160	5·27	5·840
27·34	20·00	3,26·22	..	1·485	2·376	3·746	5·306	6·786	7·356

INCOME FROM TIRNI TAX IN KANGRA DISTRICT.

***3195. Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Development be pleased to state —

(a) the total income of the Government from Tirni Tax in District Kangra during the years 1951, 1952, 1953 respectively ;

(b) the rate at which the said tax has been charged from the local inhabitants and from Gaddies together with the total tax so collected from them during the period mentioned in part (a) above ;

(c) whether there is any difference in the levy of Tirni Tax on the Gaddies and locals ; if so, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member.

ARREST OF VICE-PRESIDENT, DISTRICT KISAN SABHA, KARNAL.

***3222. Shri Wadhawa Ram**: Will the Minister for Development be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the Vice-President, District Kisan Sabha, Karnal was arrested along with 9 tenants on October 20, 1953; if so, the reasons therefor;

(b) whether it is also a fact that the said tenants had filed applications for correction of their Girdawaris; if so, the decision, if any, taken by the Government on their application?

Sardar Partap Singh Kairon: The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

REPRESENTATION FROM ANOKH SINGH, SON OF TEJA SINGH, OF DISTRICT AMRITSAR.

***3223. Shri Wadhawa Ram**: Will the Minister for Development be pleased to state whether a representation, dated 14th January, 1953, was received by the Settlement Officer, Consolidation, Amritsar, from Anokh Singh, son of Teja Singh, of Village Naushera Pannuan, Tehsil Tarn Taran, District Amritsar, stating that the Assistant Consolidation Officer was not showing the land-owners in the consolidation scheme which was being enforced in the said village; if so, the action, if any, taken by the Government thereon?

Sardar Partap Singh Kairon: Yes. As the allegation was incorrect, the application was filed and an intimation was sent to the applicant accordingly.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਇਤਲਾ ਕਿ ਉਹ representation ਗਲਤ ਸੀ, local ਅਫਸਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ special ਮਹਿਕਮੇ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਮੈਂ ਪੁਛ ਕੇ ਦਸ ਸਕਾਂਗਾ ।

CONSOLIDATION OF HOLDINGS.

***3239. Sardar Khem Singh**: Will the Minister for Development be pleased to state the time by which the work of consolidation of holdings is expected to be completed in the State?

Sardar Partap Singh Kairon: By August, 1959.

SUPPLY OF ELECTRICITY IN KARNAL DISTRICT.

***3253. Shri Jagdish Chander**: Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether the rural areas of Shahabad and Thaska Miranji Police Stations in Karnal District are proposed to be given electricity for agricultural and other purposes; if so, when?

Chaudhri Lahri Singh: Yes, provided electrification expenditure is found to be financially justified. The town of Shahabad is expected to be electrified shortly. Electrification of rural areas of Shahabad and Thaska Miranji Police Stations, Karnal District, would be taken in hand immediately after the electrification of Shahabad, provided the expenditure on such electrification is found to be financially justified.

श्री मूल चंद जैन : क्या वज़ीर साहिब कृपा करके बतायेंगे कि 'financially justified' से उन का क्या मतलब है ?

मंत्री : इस का मतलब यह है कि जितना खर्च line ले जाने पर होगा वह पूरा भी होगा या नहीं । यह नहीं कि दो Killowatts बिजली के लिये सरकार line ले जाने पर दो लाख रुपये खर्च कर दें ।

श्री मूल चन्द जैन : तो क्या इस का यह मतलब है कि लोगों से बिजली की ज़रूरत के बारे में दरखास्तें लेने के बाद line लगाई जायेगी ?

मंत्री : Load के बारे में survey कराने के बाद ही electrification के काम को हाथ में लिया जायेगा । पहले उस की justification देखनी ज़रूरी है ।

श्री मूल चंद जैन : क्या मैं जान सकता हूं कि उन तीन, चार सौ गांवों में जो शाहबाद में शामिल हैं बिजली दी जायेगी ।

Minister : I require notice.

श्री राम सरूप : क्या शाहबाद में industrialists को भी बिजली दी जायेगी ।

मंत्री : जी हां ।

ALLOTMENT OF EVACUEE HOUSES ON SEMI-PERMANENT BASIS.

***3197. Sardar Achhar Singh Chhina**: Will the Minister for Finance be pleased to state —

(a) the time by which the urban evacuee houses in the State are expected to be allotted to refugee claimants on a semi-permanent basis;

(b) the total number of urban evacuee houses in the State and the total number of claimants;

(c) the steps, Government proposes to take to prevent the ejectment of or provide alternative accommodation to refugees without claims, at present residing in these houses?

Sardar Ujjal Singh: (a) This concerns Government of India.

(b) Total number of urban evacuee houses in the State is 138,102 and as regards the total number of claimants, the figures are available in the Claims Organisation of the Government of India.

(c) This concerns the Government of India.

श्री देव राज सेठी : क्या वज़ीर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि पंजाब सरकार ने केंद्रीय सरकार को लिखा है कि urban evacuee houses को semi-permanent basis पर अलाट कर दिया जाये ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਹਾਂ ਜੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

श्री देवराज सेठी : क्या वहां से कोई जवाब आया है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਾਰੀ ਸਕੀਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ ।

REMOVAL OF STALLS OF REFUGEES BY THE POLICE IN JULLUNDUR CITY.

***3221. Shri Wadhawa Ram**: Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the police removed the stalls and shops of refugees on the Grand Trunk Road, near Ali Mohalla Bridge in Jullundur City on December 25, 1953; if so, the reasons therefor;

(b) whether any previous notice before the removal of the said shops and stalls was given; if not, the reasons therefor;

(c) the number of stalls and shops thus removed and the alternative accommodation, if any, provided to the owners?

Sardar Ujjal Singh: (a) Yes. The site vacated was required for the construction of a shopping centre.

(b) Yes.

(c) Four wooden *khokhas*, two shops and one coal depot were removed.

The owners of *khokhas* have placed their *khokhas* temporarily in the vicinity. The other shopkeepers and the fuel depot-holders are also running their business in that locality. They will be provided with permanent accommodation on completion of the shopping centre, which is under construction.

श्री राम किशन : क्या मंत्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि जिन लोगों को उठाया गया है उन को दुकानें देने के बारे में कोई orders जारी किये गये हैं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਜੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

श्री राम किशन : क्या यह ठीक है कि district authorities ने सरकार को लिखा है कि हम ऐसा कोई वायदा नहीं कर सकते ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ।

श्री राम किशन : यदि district authorities दुकानें नहीं मुहैया करते तो क्या होगा ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇਖਾਂਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਲੇਮ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

श्रीमती सीता देवी : क्या मंत्री साहिब कृपा करके बतायेंगे कि दुकानों की selection में उन को कोई choice दी जाएगी ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਲੇਮ ਹੋਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਲੇਕਿਨ ਮਹਿਜ਼ ਲਕੜੀ ਦੇ ਖੋਖੇ ਬਣਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਅਧੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

श्रीमती सीता देवी : क्या उन लोगों को तरजीह दी जायेगी जिन से सरकार ने १०० रुपये advance के लिये हुए हैं। और उन से यह कहा हुआ है कि जो आदमी १०० रुपया जमा करवायेगा उस को दुकान दी जायेगी।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਮ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਹਨ ਉਹ ਇਹੋ ਹੀ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਲੇਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਜਾਂ ਮਕਾਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ੧੦੦ ਰੁਪਏ advance ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।

श्रीमती सीता देवी : मंत्री साहिब ने कहा है कि जिन से १०० रुपये advance के लिये हैं उन को दुकानें allot की जायेंगी। मैं पूछना चाहती हूं कि क्या सरकार यह नीति बदलेगी तो नहीं ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question ?

श्री राम किशन : क्या इन क्लेमों के बदले में लोगों को evacuee property दी जाएगी या कि municipal land भी दी जा सकती है ?

Mr. Speaker : It does not arise.

SCHOOLS FOR J.V. TRAINING IN THE STATE.

***3077. Shrimati Sita Devi:** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of Schools which impart J.V. Training in the State at present and the total number of girl students studying in them;

(b) the qualifications required for admission to such schools;

(c) whether any deputation on behalf of the All-India Women's Conference was received by him in the year 1953 which asked for arrangements for more seats in such schools for widows;

(d) whether it is a fact that he promised to make arrangements for more seats for widows during the year 1954; if so, the arrangements, if any, so far made by the Government in this respect?

Shri Jagat Narain: (a) The number of schools to which J.V. classes both for men and women are attached are 8 and the number of women candidates undergoing training in them is 270 .

(b) The minimum academic qualification for admission to such classes is a pass in the Middle School Examination in the case of women candidates and a pass in the 2nd division of the Matriculation Examination in the case of men candidates.

(c) and (d) Yes. In the current session one hundred additional seats were sanctioned for such institutions to accommodate widows, destitute women candidates from Ashrams and women candidates belonging to rural areas. Government propose to sanction the same number of seats for the 1954-55 session.

श्रीमती सीता देवी : मनिस्टर साहिब ने कहा है कि 100 seats अलग रखी हुई हैं। क्या मैं जान सकती हूं कि उन में से कितने प्रतिशत seats आश्रम वाली औरतों को दी जायेंगी और कितने प्रतिशत बाहर वाली औरतों को दी जायेंगी ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਸਵਾਲ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

श्री धर्मवीर वसिष्ट : स्वाल के भाग (ख) के जबाब में बताया गया है कि औरतों के लिये middle pass की qualification रखी हुई है और आदमियों के लिये Matric की । इस discrimination की क्या वजह है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤਾਕਿ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕੇ ।

श्रीमती सीता देवी : क्या औरतों को दाखिल करते वक्त देहात की औरतों और शहर की औरतों की तनासुब का कुछ ध्यान रखा जाता है ? क्या उन के लिये कोई तनासुब मुकर्रर है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ।

श्री राम किशन : क्या वज़ीर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि इस बारे में district authorities की तरफ से या Public Relation Committee की तरफ से कोई recommendation आई है या नहीं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਇਲਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

श्रीमती सीता देवी : क्या मनिस्टर साहिब को इस बात का ज्ञान है कि देहातों में कोई trained teachress नहीं मिलती और इस सिलसिले में District Public Relation Committee ने recommendations की हैं कि देहाती औरतों को तरजीह दी जानी चाहिये ?

GOVERNMENT SCHOOLS IN JULLUNDUR.

***3079. Shrimati Sita Devi**: Will the Minister for Education be pleased to state —

(a) the total number of Government Schools in Jullundur at present;
(b) whether he has received any complaint from the public that it is difficult for their children to get admission into the schools and that new schools should be started;
(c) whether it is a fact that the Government had decided to have double shifts at many places; if so, the names of the schools where double shifts are working?

Shri Jagat Narain: (a) 4.

(b) Yes.

(c) Yes, but at present there is no school with two shifts.

श्रीमती सीता देवी : मिनिस्टर साहिब ने बड़ी मेहरबानी करके जवाब तो "हां जी" दे दिया लेकिन मैं जानना चाहती हूं कि जब जवाब "हां जी" दिया गया है तो क्या गवर्नमैण्ट इस बात पर विचार कर रही है कि विद्यार्थियों को admission हासिल करने में तकलीफ न हो ?

मंत्री : ऐसा case सरकार के नोटिस में आया तो उस पर विचार किया जायेगा।

श्री राम किशन : अप्रैल में स्कूलों में नए दाखले शुरु हो रहे हैं। अगर मुख़तलिफ़ इलाकों से लड़के और लड़कियां दाखिल होने के लिये आएं तो क्या उन्हें दाखिल किया जाएगा, या नहीं ?

मंत्री : जितनी जगह होगी, उस संख्या में विद्यार्थियों को दाखिल कर लिया जाएगा।

श्रीमती सीता देवी : इस सपलीमैंट्री के जवाब में मंत्री जी ने फरमाया है कि जितनी जगह होगी उतने विद्यार्थियों को दाखिल कर लिया जाएगा। क्या मैं पूछ सकती हूं कि जिन को स्कूलों में दाखिल नहीं किया जायगा उन के लिये double shift का कोई इन्तज़ाम किया जायएगा ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : **ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਵੇਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝੇਗੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।**

श्रीमती सीता देवी : क्या मनिस्टर साहिब के knowledge में है कि मौजूदा स्कूलों की संख्या काफी नहीं यदि ऐसा हो तो क्या सरकार और स्कूल खोलने का विचार रखती है ?

अध्यक्ष महोदय : यह प्रश्न इस से पैदा ही नहीं होता। इस के लिये आप को चाहिये कि इस सवाल का अलहदा नोटिस दें।

RURAL DISPENSARY AT VILLAGE SOLHRA, DISTRICT GURGAON.

***3182. Shri Dharam Vir Vasisht**: Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that the building of the rural dispensary at Village Solhra, Tehsil Palwal, District Gurgaon, has been damaged and washed away by the floods in Jumna River;

(b) whether he is further aware of the fact that the residents of the said village have contributed Rs. 2,500 to the District Board, Gurgaon, as their share of the construction of the new building and given a suitable piece of land, free of cost for the purpose;

(c) if the replies to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the action, if any, taken by the Government in the matter?

Shri Jagat Narain: (a) Yes.

(b) Yes.

(c) A sum of Rs. 2, 500 has also been contributed by the District Board, Gurgaon. Estimates for the construction of a new building have been sanctioned and construction is expected to start in April, 1954.

GRANT-IN-AID TO PRIVATELY-MANAGED COLLEGES IN STATE.

*3201. **Sardar Harkishan Singh Surjit**: Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of privately-managed colleges in the State during the years 1948, 1950, 1951, 1952 and 1953, respectively;

(b) the total amount of grant-in-aid given to the said colleges during the period mentioned in part (a) above together with such grant given to each college in 1953 and the basis on which the grant was given;

(c) whether he is aware of the demand made by the Principals, Managing Committees and Teachers of the privately-managed colleges in a meeting held in December, 1953, for an increase in the grant-in-aid and its payment in a lump sum; if so, the action taken by the Government in the matter?

Shri Jagat Narain : (a) and (b) A statement giving the requisite information is given below.

(c) Yes, the demand is being considered sympathetically.

Statement showing the number of privately-managed colleges in the State and the total amount of grant-in-aid given to these colleges

(i) Year	No. of colleges	Total amount of grant-in-aid paid	
		Rs	
1. 1948-49	28	1,04,341	To four colleges only which were on the grant-in-aid list in the joint Punjab, viz., Hindu Sabha College, Amritsar, D.M. College, Moga, Khalsa College, Amritsar, and S. D. College, Lahore, reassembled at Ambala Cantt.
2. 1949-50	28	90,499	
3. 1950-51 ..	30	3,71,163	
4. 1951-52 ..	35	3,48,363	
5. 1952-53 ..	35	3,37,637	
6. 1953-54 ..	36	3,39,000	

(ii) The amount of grant-in-aid paid to each of the colleges during 1953-54 is as under:—

Serial No.	Name of the college	Amount
		Rs.
1	Lyallpur Khalsa College, Jullundur ..	7,820
2	G.H.H. Khalsa College, Gurusar Sadhar ..	4,686
3	Hindu Sabha College, Amritsar ..	10,265

Serial No.	Name of college		Amount
			Rs
4	D.M. College, Moga	..	5,249
5	Khalsa College, Amritsar	..	39,000
6	S.D. College, Ambala Cantt	..	19,684
7	Vaish College, Bhiwani	..	6,994
8	S.A. Jain College, Ambala City	..	7,459
9	D.A. V. College, Hoshiarpur	..	13,580
10	Vaish College, Rohtak	..	15,010
11	G.M.N. College, Ambala Cantt.	..	8,506
12	Arya College, Ludhiana	..	4,257
13	Chhotu Ram Arya College, Sonepat	..	8,066
14	S.D. College, Hoshiarpur	..	4,892
15	Dayal Singh College, Karnal	..	1,606
16	S.N. College, Qadian	..	8,399
17	Dev Samaj College for Women, Ferozepore	..	6,232
18	M.R. College, Fazilka	..	3,036
19	Khalsa College, Mahilpur	..	7,279
20	D. A. V. College, Hissar		10,493
21	A.S. College. Khanna	..	3,635
22	Kanya Maha Vidyalaya, Jullundur City	..	7,531
23	Jat Heroes Memorial College, Rohtak	..	5,820
24	Ahir College, Rewari	..	1,259
25	Khalsa College for Women, Sidhwan Khurd	..	4,094
26	Doaba College, Jullundur	..	7,708
27	Drona Charya S.D. College, Gurgaon	..	3,718
28	D.A.V. College, Jullundur	..	10,750
29	Union Christian College, Batala	..	7,446
30	R.S.D. College, Ferozepore	..	3,905
31	R.K. Arya College, Nawan Shahar	..	1,078
32	Hindu National College, Hariana	..	2,620
33	B.M. College, Simla	..	1,920
34	D.A.V. College, Ambala City	..	9,858

[Minister for Education]

Serial No.	Name of college	Amount
		Rs.
35	S.D. College, Simla ..	6,711
36	D.C. Jain College, Ferozepore ..	4,434
37	Christ Church College for Women, Simla ..	10,000
38	B.M. College, Simla ..	54,000
	Total ..	2,39,000

The grants have been paid this year on the basis of deficit of each college for the preceding year except women colleges which have been given an additional grant of Rs. 3,000 each, in view of the backwardness of women education.

FUNDS RESERVED FOR THE EDUCATION OF SCHEDULED CASTES.

*3237. **Sardar Khem Singh**: Will the Minister for Education be pleased to state the total amount of funds reserved for the education of Scheduled Castes in the State during the current year along with the number of students enjoying fee concessions and the amount of funds left unutilized?

Shri Jagat Narain:

(i) Budget provision during the current year under the Harijan Welfare Scheme .. Rs. 8 Lakhs

(ii) No. of students to whom tuition fee and examination fee reimbursed .. 7,542

(iii) Amount of funds left unutilized .. Nil

श्री मूल चंद जैन : क्या कोई ऐसे हरिजन students भी हैं जिन को वज़ीफे और फ़ीस की concession नहीं दी गई ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਮੈਂ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

श्री देव राज सेठी : जिन हरिजन students की फ़ीस मुआफ की गई है, क्या उन में से उन को जो पिछले कई महीनों से फ़ीस दे रहे थे फ़ीस के पैसे वापिस किये जायेंगे ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਸ ਖ਼ਾਸ ਕੇਸ ਦਾ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ reference ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ case ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ੀਸ ਵਾਪਸ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ISSUE OF PERMITS FOR RURAL ROUTES TO PRIVATE PERSONS.

*3238. **Sardar Khem Singh**: Will the Minister for Education be pleased to state whether any proposal for issuing route permits to private persons for running buses in the rural areas of the State has been under consideration of

the Government; if so, the number of permits proposed to be issued together with the ratio of members of the Scheduled Castes among those to whom such permits are to be issued?

Shri Jagat Narain: 167 route permits on equal number of new and kacha routes are proposed to be issued to private persons for running buses. The members of Scheduled Castes will be allowed 19 per cent of these permits.

श्री देव राज सेठी : अब चूंकि यह अनुपात १६ की बजाए २१ प्रतिशत की गई है तो क्या इस मामले में इसे १६ प्रतिशत ही रहने दिया जायएगा या २१ प्रतिशत कर दिया जाएगा ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ 19 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਲਈ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

CHANDIGARH.

***2745. Shri Ram Kishan**: Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the steps, if any, so far taken by the Government to make Chandigarh an attractive and popular place for industrialists and agriculturists, apart from its being an administrative town;

(b) the extent to which the industrialists, agriculturists and commercial concerns in the State and outside the State in the Indian Union have responded to the steps taken by the Government in this connection?

Sardar Ujjal Singh: (a) A total reservation of 580 acres has been made for the industrial area which will have the advantage of being situated close to the Railway Station and served by a railway siding. During the first phase of the development of the New Capital, about 160 industrial plots of the sizes varying from 2 kanals to 4 acres, covering an area of 330 acres, will be developed. (The sizes have been drawn from the experience of the Rehabilitation Schemes). The remaining area of 244 acres is proposed to be developed during the second phase of the city's development. On the availability of energy from the Bhakra-Nangal Project, very cheap electric power will be made available to the industrialists at Chandigarh. The creation of this industrial area has proved very popular amongst the industrialists who have the opportunity of settling in a really modern town and at the same time of carrying on their business in congenial surroundings.

Chandigarh is not intended to be an agricultural town and, therefore, there is no question of Government taking any steps to make this town an attractive and popular place for agriculturists.

(b) Industrialists have shown keen interest in the area set apart for their use. All the sixty-five industrial sites offered for sale have been sold at attractive prices which rose from an average of Rs. 2-15-0 per square yard at the time of the first auction in March, 1952, to Rs. 3-14-0 per square yard at the time of the second auction held in March, 1953.

Commercial concerns have responded in an equally gratifying manner to the sale of shop-sites in Chandigarh. At the auctions held on the 5th October, 1953, 122 sites were sold at prices ranging from Rs. 78 to Rs. 214 per square yard. At the same auctions a site of 2,149 square yards for a hotel fetched Rs. 65,000 while a site of 1,800 square yards for a cinema fetched Rs. 1,35,000.

[Minister for Finance]

In addition, thirty shop-sites have been sold in Sector 22 at the average prices per square yard obtained for similar sites in the Sector at the auctions mentioned above.

श्री राम किशन : फाईनेंस मनिस्टर साहिब ने फ़र्माया है कि ५५ plots industrialists को दिए गए हैं। क्या मैं पूछ सकता हूं कि कितने लोगों ने possession ले लिया है और कितने लोगों ने वहां पर installations शुरु कर दी हैं?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਬਿਨਾ ਰਿਕਾਰਡ ਵੇਖੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ, ਜੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੋਟਿਸ ਦੇਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

श्री राम किशन : जवाब में बताया गया है कि industrialists को बड़ी attractive terms पर plots दिए गए हैं। मैं जानना चाहता हूं कि Delhi और दूसरी जगहों के industrialists से compete करने के लिए यहां के industrialists को सरकार चंडीगढ़ में क्या क्या facilities दे रही है?

Mr. Speaker : This question does not arise.

ELECTIONS TO DISTRICT BOARDS.

*2973. **Shri Teg Ram**: Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the year when elections to each district board in the State were held;

(b) the date when it would be possible to hold the next elections to the district boards;

(c) whether the Government intends to abolish the district boards and transfer their work to the Gram Panchayats; if so, the date by which this is proposed to be done?

Sardar Ujjal Singh: (a) In 1936.

(b) Elections to the District Boards will be held as soon as possible after the necessary formalities consequent on the proposed introduction of the system of indirect elections have been gone through.

(c) *Part I.* No.

Part II. Does not arise.

श्री तेग राम : सन् १९३६ से अब तक जब दोबारा चुनाव नहीं हुए तो इस में कौन सी कमी रह गई थी कि जिस के कारण ऐसा हुआ?

अध्यक्ष महोदय : इस का इन्हें क्या पता। मिनिस्टर concerned से पता कर लें।

श्री देव राज सेठी : इस बात के पेशेनज़र कि हुकूमत अरसा एक साल से इस का ऐलान कर रही है कि ऐसा हो जाएगा, क्या मैं पूछ सकता हूं कि वे कौन सी unforesen परिस्थियां हैं जिन की वजह से अभी तक उस ऐलान पर अमल नहीं किया गया?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਆਖਰ ਸਾਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵੀ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ।

श्री धर्म वीर वासिष्ठ : मैं वज़ीर साहिब से दरियाफत करना चाहता हूं कि क्या इस बात के पेशेनज़र कि प्रश्न के भाग (क) के जवाब में बताया गया है कि "सन् १९३६ में" और भाग (ख) के जवाब में यह बताया गया है कि "कुछ formalities पूरी करनी बाकी हैं", डिस्ट्रिकट बोर्ड के मैम्बरों के हुकूक की हिफ़ाज़त की जाएगी ? (हंसी) ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ indirect elections ਲਈ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ । ਕੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ elections ਹੁਣ indirect ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਣਗੀਆਂ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੀ ਹੈ ।

LEVY OF PROFESSIONAL TAX ON WORKERS LIVING AT AMRITSAR BY THE DISTRICT BOARD.

*3100. **Sardar Darshan Singh**: Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the District Board, Amritsar, has levied Professional Tax on workers living in the Amritsar City; if so, the reasons therefor and the amount of tax so levied per worker;

(b) whether he is aware of the fact that the Management of the Shanker Textile Mill, Amritsar, deducts the said tax from the wages of the workers and pays the same direct to the District Board; if so, the reasons therefor?

Sardar Ujjal Singh: The required information is being collected and will be supplied to the member, when ready.

CHANGE IN THE RATES OF ELECTRICITY CHARGES IN JULLUNDUR CITY.

*3200. **Sardar Harkishan Singh Surjit**: Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the rates charged for consumption of electricity in Jullundur City have been changed in the month of February, 1954; if so, the reasons therefor;

(b) the rates of electricity before and after the change referred to in part (a) above, together with the increase in income, if any, as a result of the change?

Chaudhri Lahri Singh : (a) No; the revised rates were introduced in January, 1954. These rates were recommended by the Tariff Advisory Committee constituted by the Punjab Government for devising tariffs for Bhakra-Nangal Project and the Uhl River Scheme and approved by the Government.

(b) A copy of the rates before and after the change referred to in part (a) is given below. As the rates have been introduced only recently, it has not yet been possible to know the effect of the change on the revenue.

Minister for Irrigation]

PUNJAB P.W.D., ELECTRICITY BRANCH

NEW TARIFFS FOR UHL RIVER SCHEME
TO BE ENFORCED WITH EFFECT FROM 1-1-54

1. SCHEDULE LS—LARGE INDUSTRIAL POWER SUPPLY.

(1) *Availability.* Available as primary power to all large industrial power consumers for demands over 1,000 kW. (or about 125 kVA).

(2) *Character of Service.* A.C.50 cycles, 3 phase, 11 kV or at 6·6 kV and 3·3 kV wherever possible at the discretion of the supplier; supply at 400 V may be allowed in special cases and charged for under Schedule M.S.

(3) *Tariff.* Demand Charge:—

Rs. 5 per kVA per month
plus

Energy Charge—

0·65 anna per kWh for the first 100,000 kWh month
0·60 anna per kWh for the next 200,000 kWh per month
0·55 anna per kWh for all in excess of 300,000 kWh per month

Subject to (i) a rebate of 0·15 anna per kWh for all units in excess of 360 kWh per kVA per month or in excess of 420 kWh per kW per month if the demand charge is based on kilowatts as per item (5) below.

(ii) a maximum overall rate of 0·9 anna per kWh without prejudice to the minimum payment as item (5) below.

(4) *Demand Assessment.* The demand for any month shall be defined as the highest average load measured in kilovolt-amperes during any 30 consecutive minutes period of the month. The monthly demand charge shall be determined as follows:—

(a) For loads with maximum demand from 126 kVA to 250 kVA and for approved seasonal factories it shall be based on the actual monthly maximum demand.

(b) For loads with maximum demands above 250 kVA, it shall be based on (i) the actual maximum demand during the month or (ii) 75 per cent of the highest maximum demand during the preceding eleven months or (iii) 50 per cent of the contract demand whichever is the highest: Provided that for the first eleven months from the commencement of supply alternative (ii) shall not be applicable.

(c) For loads between 125 kVA and 250 kVA, the supplier shall reserve the right to measure the maximum demand in kilowatts and charge for it at Rs. 5-8-0 per kilowatt per month. In this case, if the consumer's power factor is lower than 85 per cent the demand shall, at supplier's option be defined as 85 per cent of the highest average kilovolt—amperes measured during any 30 consecutive minutes period of the month.

(5) *Monthly Minimum Payments.* (a) For loads with a maximum demand below 250 kVA the monthly minimum payment shall be Rs. 5 per kVA or Rs. 5-8-0 per kW (if the demand is metered in kW) on 50 per cent of the contract demand.

(b) For approved seasonal factories, it shall be reckoned annually at Rs. 45 per kVA or Rs. 50 per kW (if the demand is metered in kW) per year on the highest maximum demand registered in any month during the calendar year.

(c) For other loads, it shall be limited to the demand charge payable under item 4(b) above.

(6) *Factory Lighting and Colony Supply.* All consumption for bona fide factory lighting shall be included for charge under the above tariff. The consumption for residential and resale purposes for the factory's staff quarters, street lighting of colony, etc., shall be subject to an additional charge of 0·75 anna per unit on the readings of meters suitably installed by the supplier at the 400/230 V side of the consumer's transformers.

(7) *Payment.* The above rates are net. In the event that the monthly bill is not paid in full within the time specified in the bill, a surcharge of 1 per cent shall be levied for each 30 days successive period or part thereof until the amount is paid in full.

(8) *Single Point Delivery.* The above tariff is based on the supply being given through a single delivery and metering point and at a single voltage. Supply at other points or at other voltages shall be separately metered and billed.

2. SCHEDULE MS—MEDIUM INDUSTRIAL POWER TARIFF.

(1) *Availability.* Available to all industrial power consumers with demands ranging from 21 kW to 100 kW.

(2) *Character of Service.* A.C. 50 cycles, 3 phase, 400 V or at 11,000 V at suppliers option.

(3) *Tariff.* Demand Charge—

Rs. 6 per month (i) per kW of connected load up to a connected load of 70 kW
(ii) per kW of maximum demand for connected load in excess of 70 kW.

plus

Energy Charge.
0·85 anna per kWh for the first 5,000 kWh/month
0·75 anna per kWh for the first next 10,000 kWh/month
0·70 anna per kWh for all in excess of 15,000 kWh/month

Subject to a miximum overall rate of 1·5 anna per kWh without prejudice to the monthly minimum payment in (5) below.

Note. The above tariff covers supply at 400 V and rebate of 7½ per cent will be allowed if supply at the option of the supplier is given at 11,000 kV.

(4) *Demand Assessment.* The demand for any month shall be defined as the highest average load measured in kilowatts during any 30 consecutive minutes period of the month

(5) *Monthly Minimum Payment.* The monthly minimum payment shall be Rs. 6 per kW on 50 per cent of the contract demand.

(6) *Seasonal Factories.* For approved seasonal factories, the demand charge shall be based on the actual monthly maximum demands, but the manimum payment shall be reckoned annually at Rs. 54 per kW per year on the highest maximum demand registered in any month during the calendar year.

(7) *Factory Lighting.* For the factory's lights, fans and other non-industrial appliances, not exceeding 5 per cent of the total consumption energy will be supplied at the above tariff and for the excess Schedule CS for commercial supply will apply . For any residential quarters attached to the factory, Schedule DS will apply.

(8) *Payment.* The above rates are net. In the event that the monthly bill is not paid in full within the time specified on the bill, a surcharge of 2 per cent shall be levied for each 30 days successive period or part thereof until the amount is paid in full.

(9) *Single Point Delivery.* The above tariff is based on the supply being given through a single delivery and metering point and at a single voltage. Supply at other points or at other voltages shall be separately metered and billed.

3. SCHEDULE SP—SMALL INDUSTRIAL POWER SUPPLY.

(1) *Availability.* Available to small industrial power consumers with a demand not exceeding 20 kW.

(2) *Character of Service.* A.C. 50 cycles, 3 phase, 400 V.

(3) *Tariff*:—

1·75 annas/kWh for the first 500 kWh/month

1·50 annas/kWh for the next 1,000 kWh/month

1·25 annas/kWh for all in excess of 1,500 kWh/month.

[Minister for Irrigation]

(4) *Monthly Minimum Payment.* The monthly minimum payment shall be Rs. 3 per BHP of connected load per month, for approved seasonal industries, the minimum payment shall be reckoned annually at Rs. 36 per BHP per year.

(5) *Payment.* The above rates are net. In the event of the monthly bill not being paid in full within the time specified on the bill, a surcharge of 2 per cent shall be levied for each 30 days successive period or part thereof until the amount is paid in full.

(6) *Single Point Delivery.* The above tariff is based on the supply being given through a single delivery and metering point and at a single voltage. Supply at other points or at other voltages shall be separately metered and billed.

(7) *Factory Lighting.* For bona fide factory lighting the consumption of two lamp points not exceeding total of 100 watts will be permitted under this tariff.

4. SCHEDULE AP—AGRICULTURAL AND COTTAGE INDUSTRIAL POWER SUPPLY.

(1) *Availability.* Available to (i) Irrigation pumping and other agricultural purposes for loads with a demand not exceeding 20 kW (26 BHP); and (ii) cottage industries, which for purposes of this tariff are defined as "industries located in a rural area using an electric motor or such other appliance with a connected load up to 10 BHP". For large loads the Schedule SP or MP shall be applicable.

(2) *Character of Service.* A.C., 50 cycles, 3 phase, 400 V.

(3) *Tariff*—

1·50 annas/kWh for the first 1,500 kWh/month.

1·25 annas/kWh for all in excess of 1,500 kWh/month.

(4) *Minimum Payment.* The minimum payment shall be reckoned annually at Rs. 36 per BHP per year, without prejudice to any minimum guaranteed revenue which may be prescribed in special cases.

(5) *Payment.* The above rates are net. In the event that the monthly bill is not paid within the period specified on the bill, a surcharge of 2 per cent shall be levied for each 30 days successive period or part thereof until the amount is paid in full.

(6) *Factory Lighting.* For lighting of the pump room and/or work room the consumption of lamp points not exceeding total of 100 watts will be permitted under this tariff.

5. SCHEDULE CS—COMMERCIAL SUPPLY.

(1) *Availability.* Available for lights, fans, appliances and small motors for demands up to 10 kW to all non-residential premises, such as business houses, small workshops pumps, cinemas, clubs, public offices, schools, hospitals, hotels, etc. Re-sale and sub-metering to tenants, adjoining houses and to other parties is strictly prohibited except with the permission of the supplier, in which case the first and the second blocks of the tariff shall be suitably compounded.

(2) *Character of Service.* A.C., 50 cycles single-phase, 230 V for demands up to 3 kW and 3-phase, 400 V for demands from 3 kW to 10 kW.

(3) *Tariff*—

5·25 annas /kWh for the first 30 kWh /month.

2·25 annas /kWh for the next 50 kWh/month.

1·75 annas/kWh for all in excess of 80 kWh /month.

Subject to a rebate of 0·25 anna per kWh, provided the monthly bill is paid in full within the time specified on the bill.

(4) *Monthly Minimum Payment.* The monthly minimum payment shall be Rs. 2 for the first 1 kW of connected load and Rs. 1-8-0 for each additional of connected kW of connected load or part thereof.

6. SCHEDULE DS—DOMESTIC SUPPLY.

(1) *Availability.* Available to single private houses or flats for lights, fans, domestic pump sets and household appliances for demands up to 3 kW. Private dwellings in which space is occasionally used for the conduct of business by a person residing therein shall also be served under this tariff. Where a portion of the dwelling is used regularly for the conduct of a business, the consumption in that portion will be separately metered and billed under the appropriate Commercial or Industrial Power Tariffs; if separate circuits are not provided, the entire supply will be classified under the Commercial Supply.

Re-sale and sub-metering to tenants, other flats or households and other parties is strictly prohibited except with the permission of the supplier, in which cases the first and the second blocks of the tariff shall be suitably compounded.

(2) *Character of Service.* A.C., 50 cycles, single-phase, 230 V.

(3) *Tariff.*—

5·25 annas/kWh for the first 15 kWh/month.

2·25 annas per kWh for the next 25 kWh/month.

1·25 annas/kWh for all in excess of 40 kWh/month.

Subject to a rebate of 0·25 anna per kWh, provided the monthly bill is paid in full within the time specified on the bill.

7. SCHEDULE SL—STREET LIGHTING SUPPLY.

(1) *Availability.* Available for street lighting systems including signal systems and road and park lighting in municipalities, panchayats, etc.

(2) *Character of Service.* A.C., 50 cycles, 3-phase, 400/230V.

(3) *Tariff.* (a) Line maintenance and lamp renewal charges—

	Rs.	A.	P.	
(i) for lamps of up to 40 watts ..	1	8	0	per lamp/month
(ii) for lamps of 60 and 75 watts ..	1	12	0	„ „ „
(iii) for lamps of 100 watts ..	2	0	0	„ „ „
(iv) for lamps of above 100 watts and special lamps	Special quotations			„

plus

(b) Energy charges based on metered supply at 2·25 annas per kWh.

(4) *Payment.* The above rates are net. In the event of the monthly bill not being paid in full within the time specified on the bill, a surcharge of 1 per cent shall be levied for each 30 days successive period or part thereof until the amount is paid in full.

8. SCHEDULE BS—BULK SUPPLY TO DISTRIBUTING LICENSEES.

(1) *Availability.* Available as primary power to distributing licensees for re-sale to ultimate consumers.

(2) *Character of Service.* A.C., 50 cycles, 3-phase, 11,000 V or at the option of the supplier at 400 V.

(3) *Tariff.* Demand Charge—

Rs. 5-8-0 per kVA per month.

plus

Energy Charge—

0·70 anna/kWh for the first 10,000 kWh/month

0·65 anna/kWh for the next 20,000 kWh/month

[Minister for Irrigation]

0·70 anna per kWh for all in excess of 15,000 kWh/month.

Subject to an overall maximum of 1·25 annas/kWh without prejudice to the minimum monthly payment under item (5) below.

Note. The above tariff covers a supply at 11,000 V and a surcharge of 7½ per cent will be levied if the supply is given at 400 V.

(4) *Demand Assessment.* (a) The demand charge shall be based on—

(i) the actual maximum demand during the month;

or

(ii) 75 per cent of the highest maximum demand during the preceding 11 months; or

(iii) 50 per cent of the contract demand; whichever is the highest :

Provided that for the first 11 months from the commencement of suply, alternative ii) shall not be applicable.

(b) For loads below 250 kVA, the supplier shall reserve the right to measure the maximum demand in kilowatts and charge for it at Rs. 6 per kW per month for supply at 11,000 V. In this case if the consumer's power factor is lower than 85 per cent the demand shall, at supplier's option, be defined as 85 per cent of the highest average kilovolt-amperes measured during any 30 consecutive minutes period of the month.

(5) *Monthly Minimum Payment.* The monthly minimum payment shall be limited to the demand charge in (4) above.

(6) *Payment.* The above rates are net. In the event that the monthly bill is not paid in full within the time specified on the bill, a surcharge of 1 per cent shall be levied for each 30 days successive period or part thereof until the amount is paid in full.

(7) *Single Point Delivery.* The above tariff is based on the supply being given through a single delivery and metering point and at a single voltage. Supply at other points or at other voltages shall be separately metered and billed.

(8) *Revision of rates.* The above rates are subject to the condition that if the profit of an Electric Supply Undertaking after selling electricity at the retail rates recommended in the Tariff Report for the States of Punjab, PEPSU and Rajasthan exceed the limit prescribed in the Electricity (Supply) Act, 1948 thus necessitating reduction in rates even below the level of the rates followed by the State Government concerned, the Suppliers shall reserve the right to increase the bulk supply tariff rate to a reasonable extent.

9. SCHEDULE GS—GRID SUPPLY.

(1) *Availability.* Available as primary power from the common pool to the participating states and to the outside states for re-sale to distributing licensees and consumers.

(2) *Character of Service.* A.C. 50 cycles, 3 phase, 66 kV. or 33 kV, ordinarily and at 132 kV or 11 kV in special cases.

(3) *Tariff.* Demand Charge. Rs. 5 per kVA per month

plus

Energy Charge—

0·450 anna/kWh for the first 500,000 kWh/month

0·425 anna/kWh for the next 1,500,000 kWh/month

0·400 anna/kWh for all in excess of 2,000,000 kWh/month.

Subject to (i) an overall maximum of 0·8 anna/kWh without prejudice to the minimum payment under item (5) below.

(ii) the following adjustments for the different voltages of supply and metering:—

Voltage at which power is delivered to consumer	Voltage at power which is actually metered	Ajustment to the Standard Grid Tariff (*plus* means add, minus means deduct)
1. 132 kV ..	132 kV	—5 per cent
2. 132 kV ..	66 or 33 kV	—4 per cent
3. 66 or 33 kV ..	132 kV	—1 per cent
4. 66 or 33 kV ..	66 or 33 kV	Nil
5. 66 or 33kV ..	11 kV	*plus* 1 per cent
6. 11 kV (at generating stations) ..	11 kV	Nil
7. 11 kV (at substations involving single transformation from 132 kV) ..	11 kV	*plus* 1 per cent
8. 11 kV (at substations involving double transformation from 132 kV) ..	11 kV	*plus* 5 per cent

(4) *Demand Assessment*. The maximum demand shall be defined as the highest average load measured in kilovolt amperes during any 30 consecutive minutes period of the month. The demand charge shall be based on (i) the actual maximum demand during the month; or (ii) 75 per cent of the highest maximum demand during the preceding 11 months; or (iii) 50 per cent of the contract demand, whichever is the highest: Provided that, for the first eleven months from the commencement of supply, alternatives (ii) and (iii) shall not be applicable.

(5) *Monthly Minimum Payments*. The monthly minimum payment shall be limited to the demand charge payable under item (4) above.

(6) *Single Point Supply*. This tariff is based on the supply being given through a single delivery and metering point at a single voltage. Supply at other points of delivery or at different voltages shall be separately metered and billed.

APPENDIX XI (Sheet No. 1.)

TARIFFS FOR UHL RIVER HYDRO-ELECTRIC SCHEME AS ON 1ST JUNE, 1953.

SCHEDULE OF TARIFFS FOR GENERAL SUPPLY.

TWO—PART TARIFF.

Rate No.	Connected load in watts	Demand charges per month	*Energy charges per unit*	
			Gross Rate	Net Rate
		Rs A. P.	Rs A. P.	Rs A. P.
1	50 and under ..	0 2 3	0 5 7	0 4 9
2	51—100 ..	0 4 6	0 5 7	0 4 6
3	101—200 ..	0 9 0	0 5 7	0 4 3
4	201—500 ..	1 2 0	0 4 6	0 3 11
5	501—1,000 ..	2 4 0	0 4 6	0 3 8
6	1,001—2,000 ..	3 6 0	0 4 6	0 3 4
7	2,001 to 10,000 in multiples of 1,000 ..	5 1 0	0 3 4	0 3 1
		14 10 0	0 2 0	0 1 6
8	above 10,000 ..	9/32 pie per watt of connected load	0 2 0	0 1 6

Subject to a maximum total charge of 6 annas 8 pies per unit (gross rate) and 5 annas per unit (net rate).

[Minister for Irrigation]

APPENDIX XI. (Sheet No. 2)

TARIFFS FOR UHL RIVER HYDRO-ELECTRIC SCHEME AS ON 1ST JUNE, 1953.

SCHEDULE OF TARIFFS FOR INDUSTRIAL SUPPLY.

TWO—PART TARIFF.

Rate No.	Connected load or Maximum Demand in kilowatts	For Normal Pressure of up to 400 volts		For Formal Pressure of up to 11,000 volts		Maximum Total Charge per unit
		Demand Charge	*Energy Charge*	*Demand Charge*	*Energy Charge*	
		Rs. per month per kW. of connected load or maximum demand	Pies per unit	Rs. per month per kW of connected load or Maximum Demand	Pies per unit	
1	2	3	4	5	6	7
		Rs. A.	Pies	Rs. A.	Pies	Pies
1	Less than 4 ..	8 3	11	0 0	..	18
2	4—10 ..	7 0	10	0 0	..	16
3	11—30 ..	6 13	9½	0 0	..	15
4	31—70 ..	6 6	8	0 0	..	14
5	71—130 ..	6 0	7¾	5 12	7¾	13
6	131—230 ..	5 4	7¼	5 0	7¼	12
7	231—500 ..	4 12	6½	4 8	6½	10
8	501—1,000 ..	4 8	5½	4 4	5½	10
9	Above 1,000 ..	Rates to be decided by mutual agreement				

APPENDIX XI (Sheet No. 3)

TARIFFS FOR UHL RIVER HYDRO-ELECTRIC SCHEME AS ON 1ST JUNE, 1953.

SCHEDULE OF TARIFFS FOR BULK SUPPLY

TWO—PART TARIFF.

Rate No.	Maximum Demand or connected load kW. at each point of supply	For normal pressure of up to 400 volts		For normal pressure of up to 11,000 volts		Maximum Total Charge per unit
		Rs/month per kW of maximum demand or connected load	Pies/unit	Rs/month per kW. of maximum demand or connected load	Pies per unit	
1	2	3	4	5	6	7
		Rs. A.	Pies	Rs. A.	Pies	Pies
1	up to 100 ..	11 0	8·5	10 11	8·5	23·5
2	101—200 ..	9 9	8·0	9 4	8·0	20·25
3	201—500 ..	8 12	7·5	8 7	7·5	19
4	501—1,000 ..	7 14	7·0	7 10	7·0	17
5	1,000—2,000 ..	6 12	6·75	6 8	6·75	16
6	Above 2,000 Rates to be decided by mutual agreement.					

APPENDIX XI. (Sheet No. 5)

TARIFFS FOR UHL RIVER HYDRO-ELECTRIC SCHEME AS ON 1ST JUNE, 1953.

SCHEDULE OF TARIFFS FOR STREET LIGHTING

THREE—PART TARIFF.

Rate No.1. *Line Charge* Rs 12 (Twleve) per month per mile of line used for Public Lighting.

Rate No. 2. *Lamp and fixture charges.*

(a) for lamps of 25 to 60 watts .. Annas 10 per lamp per month

(b) for lamps of 61 to 100 watts .. Annas 12 per lamp per month

(c) for lamps of 101 to 150 watts .. Rs. 1-2-0 per lamp per month

(d) for lamps of above 150 watts .. Special Quotations

Rate No. 3. Energy Charge .. 2 Annas per unit

IMPOSITION OF FRESH TAXES BY LOCAL BODIES

*3205. **Sardar Chanan Singh Dhut**: Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Government has suggested to all the Local Bodies in the State to impose fresh taxes; if so, the new taxes which have been suggested and the names of those Municipalities which have implemented these suggestions ;
(b) whther it is also a fact that the Municipal Committee, Hoshiarpur, has refused to implement the suggestion regarding House-tax; if so, the action taken by the Government in the matter?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa: (a) Government have not issued any general instructions to Local Bodies in the Punjab to impose fresh taxes. In the case of certain local bodies instructions have been issued by Government to impose fresh taxes in the shape of house-tax, sanitation tax and professional tax.

The names of Municipal Committees which have implemented the Government instructions are:—

(1) Gurgaon Municipal Committee.
(2) Town Committee, Miani.
(b) The matter is under consideration.

CONSTRUCTION OF AMBALA-KAITHAL-HISSAR ROAD

*3254. **Shri Jagdish Chander**: Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether the construction of Ambala-Kaithal-Hissar Road was included in the Five-Year Plan ;
(b) the total mileage of this road constructed during the first 3 years of the Plan and the total mileage still remain to be constructed?

Sardar Ujjal Singh: (a) A part of the Ambala-Kaithal-Hissar Road has been included to be financed from the provision in the Five-Year Plan;

(b) The total mileage constructed during the first 3 years is 7 and another 13 miles remains to be constructed in the next two years according to the provision in the plan. The entire length of the road is likely to be taken up under a separate scheme.

LIQUOR SHOPS IN THE STATE

*2975. **Shri Teg Ram**: Will the Minister for labour be pleased to state—

(a) the total number of licensed Liquor shops district-wise in the State during the year 1953;

(b) the amount for which liquor shops in each district were auctioned during the year 1953 in the State;

(c) the total number of bottles of liquors sold in the State district-wise during the year 1953?

Chaudhri Sundar Singh: (a), (b) and (c): Two statements prepared on the assumption that by " liquor " is meant " country liquor ", are given below:—

Statement showing the consumption of country spirit in the various districts in Punjab during the year 1953.

Serial No.	Name of District	Consumption of country spirit
		Quarter bottles
1	Hissar ..	61,590
2	Rohtak ..	Nil
3	Gurgaon ..	42,593
4	Karnal ..	52,395
5	Ambala ..	164,655
6	Simla ..	29,235
7	Kangra ..	83,895
8	Hoshiarpur ..	128,025
9	Jullundur ..	137,423
10	Ludhiana ..	246,803
11	Ferozepore ..	331,389
12	Amritsar ..	265,575
13	Gurdaspur ..	129,420
	Total ..	1,672,998

Statement showing the total number of licensed country liquor shops in various districts in Punjab together with the licence fee fixed by auction therefor during the year 1953.

Serial No.	Name of district	Number of licensed shops	Licence fee
			Rs
1	Hissar ..	22	2,65,120
2	Rohtak ..	..	..
3	Gurgaon ..	14	1,57,900
4	Karnal ..	24	2,02,040

[Minister for Labour]

Serial No.	Name of district	Number of licensed shops	Licence fee
			Rs
5	Ambala ..	38	7,38,500
6	Simla ..	4	1,15,200
7	Kangra ..	41	3,13,710
8	Hoshiarpur ..	37	4,32,500
9	Jullundur ..	43	4,66,300
10	Ludhiana ..	40	8,83,900
11	Ferozepore ..	86	15,02,860
12	Amritsar ..	59	10,23,850
13	Gurdaspur ..	43	3,90,170
	Total ..	451	64,92,050

PRESENT FOOD SITUATION IN THE STATE

*2749. **Shri Ram Kishan**: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the general food position at present in the State with reference to production and consumption;

(b) the total quantities of wheat, gram and rice purchased by the Government in the open market or procured in the year 1953 together with their rates of purchase from different markets;

(c) the names of towns and districts where enforcement staff was posted to check the smuggling of wheat and gram;

(d) the names of the smugglers arrested, if any, district-wise in the State uptodate and the action taken by the Government in each case?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): The requisite information is being collected and will be supplied to the member in due course.

MEETINGS BETWEEN THE POLICE OFFICIALS OF PUNJAB (INDIA) AND PUNJAB (PAKISTAN)

*2750. **Shri Ram Kishan**: Will the Chief Minister be pleased to state whether any meetings of the police officials of Punjab (India) and Punjab (Pakistan) were held during the year 1953; if so, the reasons for holding such meetings together with the decisions, if any, arrived at by the Government and the steps taken to implement the decisions?

Shri Prabodh Chandra (Chief Paliamentary Secretary): Yes. 88 meetings between the police officials of Punjab (I) and Punjab (P) were held during the year 1953. These were held under orders of Government. It is not in public interest to supply information on other points mentioned in the question.

ELECTIONS TO PANCHAYATS IN THE STATE.

*3184. **Shri Dharam Vir Vasisht**: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the toal number of Gram Panchayats constituted in each district of the State under the Punjab Gram Panchayat Act, 1952;

(b) the number of Panchayats in the State, if any, where the elections have not so far been completed;

(c) the total number of Panches in each district at present together with the number of women and Harijan Panches amongst them separately?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): The required information is being collected and will be supplied to the member when ready.

ALLOTMENT OF COAL, RICE AND CEMENT DEPOTS IN THE STATE.

*3240. **Sardar Khem Singh**: Will the Chief Minister be pleased to state:—

(a) the total number of coal, rice and cement depots in the State at present and the method of allotment of depots to the applicants;

(b) whether any depots have been allotted to persons belonging to the Scheduled Castes; if so, the number of such persons;

(c) the total number of depot-holders at present together with their addresses.

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) :—

(a) (i) No. of Depots. Coal 200

Rice ..

Cement ..

(ii) Method of allotment:—

Coal. According to the revised policy, coal depots will be allotted by drawing lots out of the eligible candidates.

Rice. Does not arise.

[Chief Parliamentary Secretary]

Cement. There are no cement depots in the State because cement stockists are appointed by the Cement companies and not by Government. Government marely issue letters of authority to the stockists appointed by the Companies under the East Punjab Cement Control Act, 1948.

(b) Coal. 2

Rice. Does not arise.

Cement. Does not arise.

(c) *Coal.* Statement is given below.

Rice. Does not arise.

Cement. Does not arise.

Name of the district	Name of Coal Depot-holder	Address
1. Ambala ..	1. Messrs Manik Chand-Siri Ram ..	Ambala City
	2. Messrs Chuha Mal-Benarsi Dass ..	Ditto
	3. Messrs Haveli Ram ..	Ditto
	4. Messrs Bhoj Raj Sawhney ..	Ditto
	5. Messrs Ram Kishan Jotshi & Co.	Ditto
	6. Messrs Bal & Sons ..	Ambala Cantt
	7 Messrs Ambala Coal Co. ..	Ditto
	8. Messrs Chajju Mal & Sons ..	Ditto
	9. Messrs Niranjan Singh-Om Parkash ..	Ditto
	10. Messrs Unique Coal Co. ..	Ditto
	11. Messrs Shri Ram Sarup ..	Jagadhri
	12. Shri Govardhan Lal ..	Do
	13. Shri Krishan Lal ..	Do
	14. Messrs Gurbaksh Singh-Ram Chand	Do
	15. Pandit Khushi Ram ..	Kurali
	16. Shri Labha Mal ..	Yamuna Nangar
	17. Messrs Gurbaksh Singh and Sons ..	Rupar
	18. Shri Bhola Nath Malhot ..	Do
	19. Shri Gian Chand Duggal ..	Mani-Majra
	20. S. Diwan Singh Khosla ..	Kharar

Name of the district	Name of Coal Depot-holder	Address
1. Ambala—*concld*	21. S. Hazara Singh ..	Morinda
	22. Messrs Charanji Lal-Labhu Ram ..	Kalka
	23. Messrs Sadhura Krishna Co-operative Urban Society, Ltd ..	Sadhura
	24. The Punjab Government Employees Co-operative Store, Ltd. ..	Chandigarh
2. Amritsar ..	25. Messrs Jiwan Das-Arjan Dass, Katra Jalianwala ..	Amritsar
	26. Messrs Kartar Singh and Bros, Akali Market ..	Do
	27. Messrs Kapur Brothers, Katra Jalianwala ..	Do
	28. Messrs Amritsar Coal Supplying Co...	Do
	29. Messrs Pritam Singh-Hira Singh, Bagh Jhandu Singh ..	Do
	30. Shri Krishan Chand Bhandari, Dhab Vasti ..	Do
	31. Messrs P.K. Brothers ..	Do
	32. Shri Babu Ram Lohgarh ..	Do
	33. Shri Sham Dass ..	Do
	34. Shri Sardari Lal-Katra Sher Singh ..	Do
	35. Messrs Jai Kishan Dass-Baldev Raj ..	Do
	36. Messrs Dula Singh and Sons, Lawrence Road ..	Do
	37. Messrs Barkat Ram-Amrit Lal, Mahan Singh Gate ..	Do
	38. S. Gopal Singh, Sharifpura ..	Do
	39. Messrs Ram Narain-Satya Pal ..	Do
	40. Messrs Sikri Brothers ..	Do
	41. Shri OM. Thakur, Lakkar Mandi ..	Do
	42. Messrs Karam Chand Thapar & Bros	Do
	43. Messrs Ram Chand Puri & Sons ..	Do
	44. Messrs Paul Coal Trading Co., I/s Lohari Gate ..	Do
	45. Messrs Katak Ram-Ramji Dass, Hall Bazar ..	Do
	46. Messrs Madan Mohan & Sons, Jasan Gali ..	Do

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of the district	Name of Coal Depot-holder	Address
2. Amritsar—*concld*	47. Shri Munshi Ram Mehta c/o Messrs Ram Chand Puri and Sons, Katra Purjan ..	Amritsar
	48. Messrs Raj & Co., Katra Karam Singh	Do
	49. Messrs Sargodha Coal Co., Chowk Baba Sahib	Do
	50. Shri Lachhman Dass, son of Shri Bansi Lal-Khazan Gate	Do Harijan
	51. The Putlighar Multipurpose Co-operative Society, Ltd. ..	Do
	52. Messrs Kharati Ram-Walati Ram	Chheharta
	53. Messrs Jandiala Coal Co. ..	Jandiala
	54. Messrs Matha Singh-Amar Singh ..	Patti
	55. Messrs Sundar Singh-Bhag Singh ..	Taran Taran
	56. Messrs Gian Chand Bhatia & Sons ..	Ditto
	57. S. Santokh Singh ..	Attari
	58. Shri Mohan Singh Majitha ..	Majitha
	59. S. Pritam Singh, son of Bela Singh ..	Butari
	60. Messrs Kishan Singh-Gian Singh ..	Raja Sansi
	61. Messrs Kundan Lal-Mathra Dass ..	Fateh Abad
	62. Shri Mangoo Ram, son of Shri Tola Ram ..	Lopokee
	63. Messrs Kanshi Ram-Sudharshan Lal..	Khem Karan
3. Ferozepore ..	64. Messrs M.R. Jagan Nath ..	Ferozepore
	65. Shri Ram Mal ..	Do
	66. Messrs Amar Nath & Sons ..	Ferozepore Cantt
	67. Messrs Nathu Mal & Sons ..	Ditto
	68. Messrs National Multipurpose Co-operative Society Ltd., Basti Tankanwali	Ditto
	69. Messrs Rattan Chand-Ajit Singh ..	Moga
	70. Messrs Rup Lal & Sons ..	Do
	71. Messrs Muktsar Multipurpose Co-operative ..	Muktsar
	72. Shri Chajju Ram & Sons ..	Do
	73. Messrs Ramji Dass Gupta ..	Zira

Name of the district	Name of Coal Depot-holder	Address
3. Ferozepore—*concld*	74. Messrs Some Nath-Lajpat Rai ..	Dharmkot
	75. Bawa Gurdial Singh ..	Guru Har Sahai
	76. Messrs Narang Brothers ..	Abohar
	77. Messrs Harnam Singh & Sons ..	Do
	78. Messrs D.D. Ram Labhaya ..	Fazilka
	79. Messrs Thakur Singh & Sons ..	Do
	80. Messrs Darbari Lal-Kashmiri Lal ..	Malout
	81. Messrs Bishna Mal-Babu Ram	Gidderbaha
	82. Messrs Belia ex-Service-Men Co-operative Mutlipurpose Society ..	Bhuchu
4. Gurgaon ..	83. Shri Wasakha Ram ..	Gurgaon Cantt
	84. Messrs Ramjus & Co. ..	Ditto
	85. Shri Lakshmi Chand ..	Rewari
	86. Messrs Waryam Singh-Jaswant Singh	Do
	87. Shri Manohar Lal Manchanda ..	Faridabad
	88. Messrs Anand Sarup-Krishan Kumar	Palwal
5. Gurdaspur ..	89. Messrs Sita Ram-Beni Parshad ..	Gurdaspur
	90. Messrs Darbari Lal & Sons ..	Pathankot
	91. Messrs Amir Chand Bansi Lal ..	Dalhousie
	92. Messrs Bindra Ban-Ram Rakha ..	Batala
	93. Messrs Jai Kishan Dass and Bros. ..	Do
	94. Messrs Shil & Co. ..	Do
	95. Messrs Bindra Ban-Jagan Nath ..	Do
	96. Messrs Atma Ram-Jagan Dass ..	Qadian
6. Hissar ..	97. Messrs Munshi Ram-Inder Sen ..	Hissar
	98. Shri Ram Kanwar ..	Do
	99. Messrs Mangal Sen-Jai Lal ..	Hansi
	100. Messrs Narsing Dass & Bros ..	Bhiwani
	101. Shri Hans Raj Bhai ..	Do
	102. Messrs Ram Lal-Tilak Raj ..	Do
	103. Messrs Harkishan Dass-Mohan Lal	Sirsa
	104. Messrs Sukhdev Dass-Lachman Dass	Dabwali

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of the district	Name of Coal Depot-holder	Address
7. Jullundur ..	105. Sardar Hardev Singh ..	Jullundur City
	106. Messrs Harbans Singh-Harbinder Singh	Do
	107. Shri Maharaj Krishan ..	Do
	108. Shri Rup Lal Sachar ..	Do
	109. Shri Bhai Prem Sagar ..	Do
	110. Messrs Jagat Ram Dogra & Sons ..	Do
	111. Shri Parkash Chand Aggarwal ..	Do
	112. Mahasha Mani Ram Gupta ..	Jullundur City
	113. Messrs Swaran Singh-Bakhshish Singh	Ditto
	114. Messrs Chuni Lal-Sardari Lal ..	Ditto
	115. Messrs Udham Singh-Waryam Singh..	Ditto
	116. Messrs Pritam Singh-Sunder Lal ..	Ditto
	117. Messrs Nathu Shah Kapur & Sons ..	Ditto
	118. Shri Pritam Singh ..	Ditto
	119. Shri Charanjiv Lal Khosla & Sons ..	Ditto
	120. Messrs Janki Dass-Raghunadan Lal ..	Ditto
	121. Shri O.P. Sawhney ..	Ditto
	122. Shri Harbans Singh ..	Ditto
	123. Shri Ram Avtar ..	Ditto
	124. Shri Balmokand ..	Ditto
	125. Shri Amar Singh ..	Jullundur Cantt
	126. Shri Tej Singh ..	Ditto
	127. Shri Sain Dass ..	Ditto
	128. Shri Parshotam Lal ..	Phillaur
	129. Shri Hari Singh ..	Do
	130. Shri Gajinder Singh ..	Goraya
	131. Shri Balwant Singh ..	Adampur
	132. Messrs Sunder Singh-Harkishan Singh	Nakodar
	133. Messrs Surinder Nath-Kashmir Lal ..	Nurmahal
	134. Shri Bhagwan Dass ..	Kartarpur
	135. Messrs Lachhman Dass-Bishan Dass	Banga
	136. Shri Yogeshwar Datt ..	Nawanshahr

Name of the district	Name of Coal Depot-holder	Address
8. Hoshiarpur ..	137. Messrs Mohan Lal-Hans Raj ..	Hoshiarpur
	138. Messrs Mela Singh-Onkar Singh ..	Do
	139. Messrs Mushtak Rai-Charanji Lal ..	Do
	140. Messrs Karta Ram-Narain Dass ..	Do
	141. Shri Sansar Chand ..	Nangal Township
	142. Messrs Gurbachan Singh and Sons ..	Anandpur Sahib
	143. Shri Harnam Singh ..	Una
	144. Seth Piarai Lal ..	Hariyana.
	145. Messrs Brahma Nath-Gian Chand ..	Dasuha
	146. Shri Sat Pal ..	Mukerian
	147. Messrs Hardyal-Sukh Dayal ..	Tanda
	148. Shri Gurbbux Singh ..	Garh Shankar
	149. Shri Daulat Ram Sud ..	Jaijon
9. Karnal ..	150. Messrs Kasturi Lal & Sons ..	Karnal
	151. Shri Kewal Krishan Kharbanda ..	Do
	152. Shri Narain Dass Bhatia ..	Panipat
	153. Shri Lal Chand Nayar ..	Do
	154. The Imperial Coal Co. ..	Do
	155. Shri Manohar Singh ..	Thanesar
	156. Shri Jaswant Singh ..	Shahbad
	157. Sant Hari Ram & Co. ..	Kaithal
10. Kangra ..	158. Shri Girdhari Lal ..	Dharamsala
11. Ludhiana ..	159. Shri Kidar Nath Ohri ..	Ludhiana
	160. Messrs Jiwan Singh-Mehar Singh ..	Do
	161. Messrs Nihal Singh-Harnam Singh ..	Do
	162. Shri Ram Nand ..	Do
	163. Shri Parkash Chand Thapar ..	Do
	164. Shri Mohan Lal Mehra ..	Do
	165. Messrs Gurcharan Singh & Sons ..	Do
	166. Messrs Bhagat Brothers ..	Do
	167. Messrs Amar Nath & Sons ..	Do
	168. Messrs Diwan Chand-Ved Parkash ..	Do
	169. Messrs Ram Rattan & Sons ..	Do

[Chief Parliamentary Secretary]

Name of the district	Name of Coal Depot-holder	Address
11. Ludhiana—*concld*	170. Messrs Haveli Ram-Swaran Lal ..	Ludhiana
	171. Messrs Jodh Singh-Bindra & Sons ..	Do
	172. Messrs Indian Coal Co. ..	Do
	173. Messrs Rikhi Kesh -Lachhman Sahari	Rai Kot
	174. Shri Shiv Lal Arora ..	Mulanpur
	175. Messrs Roor Singh-Bachan Singh ..	Samrala
	176. Messrs Babu Ram-Sita Ram ..	Khanna
	177. Messrs Jamna Dass-Raghunath Dass..	Do
	178. Shri Sohan Singh ..	Do
	179. Messrs Hari Chand-Madan Gopal ..	Jagraon
	180. Messrs Friends Coal Co. ..	Do
12. Rohtak ..	181. Messrs Ram Parkash-Bishan Sarup ..	Rohtak
	182. Messrs Narsi Ram-Balwant Rai ..	Do
	183. Messrs Kanwar Lal & Co. ..	Do
	184. Messrs Nand Lal-Lachhman Dass ..	Do
	185. Messrs Hariana Coal Co. ..	Do
	186. Shri Tirlok Nath ..	Sonepat
	187. Messrs Charan Dass-Sant Lal ..	Bahadur Garh
13. Simla ..	188. Messrs Punjab Coal Co. ..	Simla
	189. Messrs National Coal Co. ..	Do
	190. Messrs Simla Coal Co. ..	Do
	191. Messrs Best Coal Co. ..	Do
	192. Messrs Krishna Coal Co. ..	Do
	193. Messrs Gupta Coal Co. ..	Do
	194. Messrs Himalaya Coal Co., Tilak Nagar	Do
	195. Messrs Shayama Coal Co., Boilueganj	Do
	196. Messrs New Coal Co., Blessington ..	Do
	197. Messrs Rama Coal Co. ..	Do
	198. Messrs Athol Coal Co. ..	Do
	199. Messrs Bhasin Coal Co., Chhota Simla	Do
	200. Messrs Himachal Coal Co. ..	Sanjauli, Simla
	201. Messrs Sahgal Coal Co. ..	Simla
	202. Messrs Hari Coal Co. ..	Summer Hill

ਸਰਦਾਰ ਖੇਮ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਚੀਫ਼ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੇਕਰੇਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ 39 licence ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕੋ licence ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

Mr. Speaker : It does not arise out of the main question.

HARIJAN WELFARE COMMITTEES.

***3241. Sardar Khem Singh:** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the work of Harijan Welfare Committees has been completed or not;

(b) whether the Committees referred to above contain any persons belonging to the Scheduled Castes; if so, their total number?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): (a) No. The function of these Committees is to constantly watch the interests of Scheduled Castes.

(b) Yes; out of eight non-official members on each Committee, four are representatives of Scheduled Castes.

COURTS AT KAITHAL, DISTRICT KARNAL.

***3257. Shri Kasturi Lal Goel:** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) wthether the courts at Kaithal, District Karnal are situated at three places which are at a sufficient distance from each other;

(b) whether the Government has received any representation to the effect that all the said courts should be fixed at one central place; if so, the action, if any, taken by the Government thereon;

(c) whether there is any stamp vendor in the premises of any court at Kaithal;

(d) whether the stamps at Kaithal are available only in the bazar of Kaithal at a distance of 6 furlongs from the Civil Court; if so, the steps intended to be taken by the Government in the matter?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): The information is being collected and will be supplied to the Member.

REORGANISATION OF DISTRICT BOUNDARIES IN THE STATE.

***3259. Shri Mool Chand Jain :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of the Government for the reorganisation of district boundaries in the State;

[Shri Mool Chand Jain]

(b) whether Chandigarh is proposed to be made a district Headquarters;

(c) whether Thanesar Tahsil is intended to be taken out of Karnal district and included in Ambala District;

(d) whether the Government intends to consult the people or their representatives before finalising these proposals ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) Yes.

(b)
(c) } The matter is under the consideration of Government.
(d)

ABOLITION OF CIVIL SUPPLIES DEPARTMENT.

***3263. Shri Dev Raj Sethi:** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the controlled articles in the State under the purview of the Civil Supplies Department at present;

(b) whether the Government has considered the feasibility of abolishing the Civil Supplies Department as an independent unit; if so, with what results ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): (a) (i) Distribution and Price control on coal, iron and steel and cement and price control on bricks.

(ii) Import and Price control on Salt.

(iii) Licensing of Firewood dealers, kiln operators, cotton cloth dealers, cotton yarn dealers and foodgrain dealers.

(b) The matter is receiving attention.

BHRASHTACHAR NASHAK COMMITTEE.

***3264. Shri Dev Raj Sethi :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total expenses incurred by the Government on the Bhrashtachar Nashak Committee up to 28th February, 1954 together with the total number of cases referred to the said Committee by the Government;

(b) the total number of cases decided by the said Committee so far;

(c) whether the said Committee has been vested with any powers to call for files or issue summon to Government servants; if so, in what precise manner;

(d) whether the Government has examined the advisibility of scrapping the said Committee in view of its inability to do any useful work; if so, with what results ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as possible.

(b) 798.

(c) Yes; if the Committee think it necessary to see certain official papers which are not of a secret nature, they are competent to do so. The Committee, however, do not have authority to issue summons to Government servants.

(d) No. Does not arise.

SHAMLAT-DEH.

*2976. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total area of Shamlat-Deh in the State district-wise at the time when assent to the law regarding entrusting the Shamilat-Deh to the Panchayats was accorded by the Rashtrapati;

(b) the total area of Shamilat-Deh in all the villages of Fazilka Tehsil on the date mentioned in part (a) above; (c) the total area of Shamilat-Deh in the villages of Bhumian Wali and Ram Sara, Police Station Abohar and villages Chhuru Wala Dhanna, Nihal Khera and Jandwala Hanumanta, Thana Khuyyan Sarwar, District Ferozepore on the date of enactment of the above-mentioned law?

Sardar Partap Singh Kairon: The information is being collected and will be supplied to the Member, as soon as possible.

ADVISORY COMMITTEE FOR CONSOLIDATION IN VILLAGE NAUSHERA PANNUAN, DISTRICT AMRITSAR.

*3224. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether any non-proprietors in village Naushera Pannuan, Tehsil Tarn Taran, District Amritsar, were taken on the Advisory Committee for consolidation in the village ; if not, the reasons therefor ;

(b) whether the Government received a representation dated 9th February, 1954, from the Harijans of the village mentioned in part (a) above, bringing to its notice their exclusion from the Advisory Committee ; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter ?

Sardar Partap Singh Kairon: (a) Two representatives of the non-proprietors in village Naushera Pannuan were taken on the Advisory Committee for Consolidation of Holdings.

(b) None.

REPRESENTATION BY THE RESIDENTS OF VILLAGE NAUSHERA PANNUAN, DISTRICT AMRITSAR.

***3225. Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state whether the Government has received a representation dated 5th February, 1954 from the residents of the village Naushehra Pannuan, Tehsil Tarn Taran, District Amritsar, regarding irregularities in consolidation work in the said village ; if so, the action, if any, taken by the Government thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : Yes. It is being looked into. Most of the objections are reported to be either incorrect or time-barred.

RECRUITMENT OF NAIB-TAHSILDARS.

***3242. Sardar Khem Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether the posts of Naib-Tahsildars were recently advertised ; if so, the number of vacancies to be filled and the percentage fixed for the Scheduled Castes ;

(b) the total number of applications received ;

(c) when recruitment is intended to be made ?

Sardar Partap Singh Kairon: (a) (i) the posts have not yet been advertised A reference has already been made to the Punjab Subordinate Services Selection Board in this behalf.

(ii) 29.

(iii) 21 per cent.

(b) Does not arise.

(c) It is hoped that the Board will make necessary selection in the very near future.

HORSE ALLOWANCE TO TEHSILDARS AND KANUNGOS.

***3265. Shri Babu Dayal Sharma** : Will the Minister for Development be pleased to state —

(a) whehther it is a fact that a large number of tehsildars, naib-tehsildars and kanungos are being paid the horse allowance;

(b) if so, the number of persons referred to in part (a) above who are keeping horses ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and it will be supplied to the member.

NEGOTIATIONS REGARDING SUPPLY OF ELECTRIC ENERGY WITH OTHER STATES.

***2748. Shri Ram Kishan :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether any negotiations have been held recently between the Punjab Government and Uttar Pradesh, Rajasthan, Delhi, Jammu and Kashmir and the West Punjab (Pakistan) Governments for giving electric power from Nangal and Jogindar Nagar Power Houses ; if so, the nature of conditions settled with regard to the rate of electric energy and the limit of years, if any, fixed in this respect ?

Chaudhri Lahri Singh : Yes, negotiations have been held.

(1) *Uttar Pradesh.* After a protracted correspondence, U.P. has declined to take any power from the Bhakra-Nangal Project.

(2) *Rajasthan.* Rajasthan is a Partner in the Bhakra-Nangal Project and, as such, is entitled to a quantum of power equivalent to 15.22 per cent of the stored water supply. The power will be taken at the grid bulk supply tariff applicable to Punjab and Pepsu.

(3) *Delhi.* 10,000 k.W. Power will be given in 1954-55 on the commissioning of Power House No. 1, 20,000 K.W. in 1955-56 when 2nd Power House starts and 30,000 k.W. or more from 1963-64. Usual grid bulk supply tariff will be applicable. Formal agreement is under execution.

(4) *Jammu and Kashmir.* 1,500 k.W. will be taken by the Jammu and Kashmir Government from the Uhl River Scheme at Pathankot. Supply to commence by September, 1954. Tariff rates will not exceed the maximum overall charge of 9 pies per unit. Agreement is for a period of 5 years to begin with.

(5) *Pakistan.* During the year 1953-54, 5,000 k.W., subject to reduction to 2,500 k.W. in winter under restricted water flow conditions, is being supplied at 13.5 pies per unit. Negotiations have been completed for giving the reduced quantum of 4,000 k.W. during 1954-55 subject to 2,500 k.W. in winter at the old rate of 13.5 pies per unit.

BHAKRA AND MATANHAIL MINORS IN DISTRICT ROHTAK.

***2874. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether it is a fact that the courses of the Bakra and Matanhail Minors in Rohtak District were changed more than once ; if so the original and the changed courses together with the names of the zamindars whose lands were saved ?

Chaudhri Lahri Singh : The alignments of Bhakra and Matanhail Minors were never changed. The question of saving of land of any zamindars, therefore, does not arise.

PURCHASE OF BRICKS BY THE IRRIGATION DEPARTMENT.

***2875. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Irrigation Department bought last year some forty thousand bricks from the kiln of one Ch. Ram Sarup at Beri, District Rohtak; if so, the date when the price was paid to him and at what rate ;

[Pandit Shri Ram Sharma]

(b) the date when these bricks were lifted for the construction of the Matanhail Minor Head ;

(c) the quality of the bricks supplied by the contractor ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) No.

(b) and (c) Does not arise.

MALUKPUR CANAL MINOR.

***2977. Shri Teg Ram** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether it is a fact that for providing full quantity of water at the tails, the Canal Authorities are considering the plan of closing down the head of Malukpur Minor near Amalwala and constructing it near Kothi Gobind Garh and from there taking out a Minor for diverting its water, if so, the date when the work of constructing this minor at the new site is proposed to be started and the date when it is expected to be completed ;

(b) the total expenditure likely to be incurred by the Government on this scheme;

(c) the extent of total water discharge from Malukpur Minor at its head and also the discharge power of the new head of this minor proposed to be constructed near Gobind Garh ;

(d) the number of distributaries along with their names, which are proposed to be constructed at this new place and the extent to which water would be supplied to the villages ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) There is no such proposal.

(b) Does not arise.

(c) Does not arise.

(d) Does not arise.

DIGGING OF A KHARIF CHANNEL IN GURGAON DISTRICT.

***3183. Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state the steps, if any, taken by the Government since the last Autumn Session of the Punjab Legislative Assembly in connection with the digging of a Kharif Channel in Gurgaon District by taking waters from the River Jamuna?

Chaudhri Lahri Singh : The answer to this Assembly Question is not yet ready. The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

WATER-LOGGING ON WESTERN JAMUNA CANAL.

***3261. Shri Samar Singh :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether there is any water-logging on both sides of the Western Jamuna Canal between villages Munak and Rana Teheri in Karnal and Rohtak Canal Divisions ; if so, the steps, if any, taken by the Government to remove this water-logging ; if not, the reasons thereof ?

Chaudhri Lahri Singh : The answer to this Assembly Question is not yet ready. The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

COMPENSATION TO DISPLACED PERSONS.

***2978. Shri Teg Ram :** Will the Minister for Finance be pleased to state whether compensation in cash to the displaced persons who have settled in the state has begun to be paid ; if not, when it is likely to be paid together with the basis on which it will be assessed and the manner in which it will be paid ?

Sardar Ujjal Singh : The scheme for giving compensation to the displaced persons is being directly administered by the Government of India. The Punjab Government is not, therefore, in a position to supply any authenticated information. It is, however, known that compensation to certain categories of displaced persons has started to be paid by the Regional Settlement Commissioner, Jullundur. The manner, in which the compensation is to be paid is contained in Government of India's letters Nos. F.9.(27)/SB/53 and F.9. (26)-SB/53, dated the 18th November, 1953 and 16th/18th February, 1954, respectively, copies given below—

No. F.9. (27) SB/53.

GOVERNMENT OF INDIA,

MINISTRY OF REHABILITATION

New Delhi, the 18th November, 1953.

FROM

Shri N. C. SHRIVASTAVA, I.C.S.,

Joint Secretary to the Government of India.

To

(1) The Regional Settlement Commissioner, Metcalfe House, Delhi.

(2) The Regional Settlement Commissioner, Indurekha, Civil Lines, Jullundur.

(3) The Regional Settlement Commissioner, Nagindas Chambers, Frere Road, Bombay.

(4) The Settlement Commissioner (Central), Khan Market, New Delhi.

[Sardar Ujjal Singh]

Subject :—Grant of interim compensation and rehabilitation grants to displaced persons of priority categories from West Pakistan whose claims have been verified under the Displaced Persons (Claims) Act, 1950.

SIR,

I am directed to convey the sanction of the President to the enclosed scheme for the payment of interim compensation and rehabilitation grant to displaced persons of priority categories whose claims for property left in West Pakistan have been verified under the Displaced Persons (Claims) Act, 1950. Steps should be taken to implement the scheme early. Necessary funds are being placed at your disposal separately.

Yours faithfully,

N. C. SHRIVASTAVA,

Joint Secretary to the Government of India.

COPY with enclosures to:—

(1) Ministry of Finance (R) with 60 spare copies for communication to all Accounts Officers, concerned.

(2) Ministry of States.

(3) Ministry of External Affairs.

(4) Cabinet Secretariat.

(5) Prime Minister's Secretariat.

(6) All Custodians of Evacuee Property.

(7) Custodian-General of Evacuee Property, New Delhi.

(8) P. S. to M (R).
(9) P. S. to Advisor.
(10) P. S. to D.
(11) P. S. to Secretary.
(12) All Officers in the Ministry of Rehabilitation.
(13) Settlement Wing with 100 spare copies for communication to all concerned.
(14) All Branches in the Ministry of Rehabilitation.
15) Press Information Officer (Shri Mirchandani).

M. L. PURI,

Under-Secretary to the Government of India.

Enclosures

APPENDIX

MINISTRY OF REHABILITATION

INTERIM COMPENSATION SCHEME

In January, 1953, the Government of India decided to invite applications for payment of compensation and rehabilitation grant from specified categories of displaced persons on priority basis. The Government of India have now decided that out of the displaced persons on the priority list from whom applications for compensation in respect of properties other than agricultural lands were invited, the following categories of displaced persons may be given interim compensation and rehabilitation grants :—

(a) widows, old and infirm persons in receipt of maintenance allowance ;

(b) inmates of Women's Homes and Infirmaries and unattached women and children ; aged and infirm persons in receipt of gratuitous relief outside Homes ;

(c) other widows with claims in their own names ;

(d) persons living in certain Government built townships and colonies (Annexure I) ;

(e) residents of mud hut colonies in the Punjab.

2. The scale of Interim compensation and rehabilitation grant for claims for urban properties will be as in Annexure II. Payments for claims for rural houses will be at half the urban rates.

3. The priority categories will be dealt with as follows:—

(*a*) *Maintenance Allowance Grantees.* (i) If they are living in Government or evacuee houses, arrears of rent up to the 31st October, 1953, and other Government dues (e.g. loans, etc.) will be determined for being deducted out of the compensation and rehabilitation grant, if any, due to them. Recovery of rent on the house will be suspended with effect from the 1st November, 1953 and repairs and maintenance of the house will become the occupants' responsibility.

They will be permitted to carry out improvements. The understanding will be that when it becomes possible, the houses will be transferred to them towards settlement of their claims.

The balance of interim compensation and rehabilitation grant, if any, after taking into account the value of the house, will be paid in cash after deducting any Government dues, (e.g. arrears of rent, loans, etc.).

(*b*) *Inmates of Women's Homes and Infirmaries.* The amount of the rehabilitation grant will be somewhat more than those proposed to be given to the other categories in order that the total amount may be adequate for the family's rehabilitation after discharge from the Home or Infirmary. The increased scale will be communicated separately. The inmates having claims will be given the option of taking payments as above and leaving the Home or staying on in the Home, in which case the expenses will be deducted from the compensation and rehabilitation grant given. Unattached women, old and infirm in receipt of gratuitous relief outside Homes will be governed by the ordinary scale of payments.

(*c*) *and* (*d*) *i.e. other widows with claims in their own names and residents of Government built townships.* If they are living in Government or evacuee houses, they will be dealt with as under (a) (i) above. If the value of the house is less than the payment due, the difference will be paid in due course.

(*e*) *Residents of mud huts in Punjab.* Mud huts have already been transferred to almost all occupants who had claims and their value may be deducted from the compensation and rehabilitation grant, if any, admissible. If the value of the mud hut is less than the payment due, the difference will be paid in due course.

ANNEXURE I

STATEMENT SHOWING THE GOVERNMENT BUILT TOWNSHIPS AND COLONIES UNDER THE INTERIM COMPENSATION SCHEME.

Name of State	Name of townships
1. Bhopal ..	Bairagarh.
2. Bombay ..	(a) Ulhas Nagar (Kalyan).
	(b) Sardarnagar (Ahmedabad).
	(c) Pimpri (Poona).
	(d) Valivade (Kolhapur).
	(e) Warashia (Baroda).

[Minister for Finance]

Name of State	Name of township
3. Delhi ..	(a) Malviya Nagar.
	(b) Kalkaji.
	(c) Tilak Nagar.
4. Kutch ..	Gandhidham.
5. Madhya Pradesh ..	(a) Katni.
	(b) Tilda (Bilaspur).
	(c) Chakarbhata.
	(d) Mana (Raipur)
	(e) Jaripatka (Nagpur).
	(f) Dwarka Nagar.
6. Pepsu ..	(a) Rajpura.
	(b) Tripuri.
7. Uttar Pradesh ..	(a) Modinagar (Meerut).
	(b) Hastinapur (Meerut).
	(c) Naini (Allahabad).
	(d) Ramnagar (Roorki).
	(e) Premnagar (Dehradun).
	(f) Alambagh (Lucknow).
	(g) Govindnagar (Kanpur).
8. Punjab ..	(a) Nilokheri.
	(b) Faridabad.

ANNEXURE II

SCALE FOR INTERIM COMPENSATION AND REHABILITATION GRANT TO PRIORITY CATEGORIES OF DISPLACED PERSONS

Assessed value of urban claim	INTERIM PAYMENTS		
	Compensation (a)	Rehabilitation grants (b)	Total
Rs	Rs	Rs	Rs
1,000	200	400	600
2,000	400	800	1,200
3,000	600	1,009	1,609

Assessed value of urban claim	Interim payment		
	Compensation (a)	Rehabilitation grants (b)	Total
4,000	800	1,180	1,980
5,000	1,000	1,327	2,327
6,000	1,200	1,454	2,654
7,000	1,400	1,567	2,967
8,000	1,600	1,666	3,266
9,000	1,800	1,758	3,558
10,000	2,000	1,840	3,840
12,000	2,400	1,980	4,380
14,000	2,800	2,097	4,897
16,000	3,200	2,193	5,393
18,000	3,600	2,200	5,800
20,000	4,000	2,144	6,144
22,000	4,400	2,024	6,424
24,000	4,800	1,832	6,632
26,000	5,200	1,576	6,776
28,000	5,600	1,301	6,901
30,000	6,000	1,024	7,024
35,000	7,000	305	7,305
40,000	7,558	..	7,558
45,000	7,787	..	7,787
50,000 and over	8,000	..	8,000

NOTES. (1) Payments for a claim for rural houses will be the same as that for a claim for urban property of half the value.

(2) Amount admissible at a few stages only are given above. Detailed scale will be supplied separately.

(3) The above scales are not applicable to inmates of Homes and Infirmaries.

No. F. 9(26)-SB/53
GOVERNMENT OF INDIA
MINISTRY OF REHABILITATION

New Delhi, the 16th/18th February 1954.

FROM

SHRI M. L. PURI,
Under-Secretary to the Government of India,

TO

All State Governments (except Assam, Orissa, West Bengal, Hyderabad, Jammu and Kashmir, Travancore-Cochin, Bilaspur, Kutch, Bihar, Coorg, Manipur and Tripura).

Subject:—Payment of Interim Compensation to inmates of Homes and Infirmaries

SIR,

I am directed to invite a reference to this Ministry's letter No. F-17(1) (17)/53-RHC., dated the 21st December, 1953, and to say that the Government of India have decided that

[Minister for Finance]

Inmates of Homes and Infirmaries who have verified claims should be given the option of taking payments and leaving the Home or staying on in the home. The procedure for implementing this decision is explained in this letter.

2. Payments to those inmates who exercise their option in favour of taking the compensation and leaving the Home will be made only at the same time that the person leaves and not before.

3. As regards those who exercise the option to stay on in the Home, the expenses on their maintenance will be deducted from the net amount of compensation payable to them. The amount of deductions will depend on the average *per capita* monthly expenditure on that Home during 1952-53. These deductions will be made from the first day of the month following that in which the offer to pay compensation is made by the Regional Settlement Commissioner.

4. A register will be opened in each Home or Infirmary showing the number of claimants and entries of the amount due as compensation as intimated by the Regional Resettlement Commissioner will be made against those claimants who choose to stay in the Home or Infirmary. If a claimant decides to leave the Home subsequently his name should be intimated to the Regional Settlement Commissioner who will pay him compensation due to him minus the deduction referred to in the preceding paragraph. The registers will be maintained both by the Officer-in-charge of the Home and the Regional Settlement Commissioner concerned.

5. The minimum amount payable to a claimant on account of compensation will not be less than what a non claimant would receive if he were at that time discharged from the Home or Infirmary.

6. In the case of a claimant who desires to be provided with a house in lieu of his interim compensation, the following procedure will be followed :—

(i) If the amount of compensation is sufficiently big, the State Government will allot a suitable tenement to the claimant. (In Delhi the Regional Settlement Commissioner has a certain number of tenements at his disposal and will make allotments out of his quota to the big claimants).

(ii) In case of smaller claimants, the State Government may provide accommodation under the "Cheap Housing Scheme", i.e., Rs 500 and a plot. In either case, the value of the house will be deducted from the net compensation payable to the claimant, after making deductions if any as in para 3 where accommodation is provided by the State Government to a claimant inmate, due intimation must be given to the Regional Settlement Commissioner concerned to enable him to make necessary entries in the compensation account of the individual.

7. It is requested that suitable instructions may kindly be issued to the officer-incharge of Homes and Infirmaries.

An acknowledgment is requested.

Yours faithfully,

M. L. PURI,

Under-Secretary to the Government of India.

SHEDS OUTSIDE SECRETARIAT AT JULLUNDUR.

***3080. Shrimati Sita Devi :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the year in which the sheds outside the Secretariat at Jullundur, were constructed and the total expenditure incurred by the Government thereon ;

(b) the use to which the said sheds are being put at present ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

EVACUEE SHOPS IN VILLAGE ASANDH, DISTRICT KARNAL.

***3256. Shri Kasturi Lal Goel :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether any representations have been received by the Government recently bringing to its notice that 16 evacuee shops in village Asandh, District Karnal, are in the possession of local people who are not paying any rent so far ; if so, the action, if any, taken by the Government thereon ;

(b) whether any rent will be realized by the Government from the said occupants ; if so, at what rate ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

DISPENSARIES IN THE STATE.

***3081. Shrimati Sita Devi :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of new dispensaries opened by the Government in the State during the years 1952 and 1953, respectively ;
(b) the total number of these dispensaries opened in cities and villages separately;
(c) the number of such dispensaries that are Ayurvedic, allopathic and Homeopathic, respectively ?

Shri Jagat Narain :

(a) 1952	..	2
1953	..	21
(b) Cities	..	1
Villages	..	25
(c) Ayurvedic	..	10
Allopathic	..	6
Homeopathic	..	Nil

STAFF OF THE GOVERNMENT TRANSPORT SERVICES.

***3082. Shrimati Sita Devi :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) when the Government Transport Services were started in the State together with the total number of drivers, conductors, workshop and clerical staff working in them at present ;
(b) whether the said staff is employed on a permanent basis ;
(c) whether he has received any representation to the effect that all the staff referred to in para (a) above put on a permanent basis, if so, the decision, if any taken by the Government thereon ?

Shri Jagat Narain : (a) Jullundur Omnibus Service was started on 21st May 1948, Amritsar Omnibus Service on 14th December 1948, and Ambala Roadways on 7th September 1950. The total number of drivers, conductors, workshop and clerical staff now employed is 1,242.

(b) All supervisory and clerical staff is sanctioned on permanent pensionable basis. The posts of other staff are permanent but non-pensionable.

(c) Yes. The question of confirmation of drivers, conductors and workshop staff is under consideration.

PARTICIPATION OF DISTRICT BOARD TEACHERS IN ELECTION CAMPAIGN.

***3185. Shri Dharm Vir Vashisht :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether the Government has recently received any complaints regarding the participation of two District Board Teachers in election campaign and of their acting as polling agents for an influential member of the District Board, Gurgaon ;

(b) whether it is a fact that the officer of the Education Department inquring into the complaints substantially confirmed the truth in the said complaints ;

(c) if the answers to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the action, if any, taken by Government against those teachers, if not, the reasons therefor ?

Shri Jagat Narain : (a) Yes ;

(b) The enquiry has not so far been completed ;

(c) Does not arise at present.

OPENING OF KACHA ROUTES IN JULLUNDUR DISTRICT.

***3198. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of kacha routes opened for motor transport in District Jullundur during the years 1953-54 ;

(b) the total number of permits granted by the Government for operation on these katcha routes together with the names of transport companies or Co-operative Societies which have been granted permits for these routes ?

Shri Jagat Narain : (a) Nil. The consideration of grant of stage carriage permits on new and katcha routes has been deferred due to impending Nationalization Scheme.

(b) As in (a) above.

NATIONALIZATION OF MOTOR TRANSPORT IN THE PUNJAB.

*3207. **Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether the Government has framed any scheme to nationalise motor transport in the State ; if so, the details therefor ;

(b) whether the said scheme provides any guarantee of employment to transport workers at present employed in the Motor Transport Industry ?

Shri Jagat Narain : (a) Yes. Brief details have been given in the Budget Speech.

(b) The operational staff will be absorbed as far as possible in order to avoid unemployment and discontent.

FREE ACCOMMODATION AND MEDICAL TREATMENT TO GOVERNMENT SERVANTS.

*3258. **Shri Mool Chand Jain** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the number and the type of Government servants in the State who are entitled to—

(i) free accommodation ;
(ii) free medical treatment and ;
(iii) free medicines even if these are out of stock in the hospitals ;

(b) whether the family members of Government servants mentioned in part (a) above are also entitled to the same concessions ; if so the nature thereof ;

(c) whether the Government intends to withdraw these concessions or to extend them to all types of Government servants ?

Shri Jagat Narain : (a) All Government servants borne on regular establishment are entitled to—

(i) free accommodation according to their status and pay, in the hospital, in case of their illness ;

(ii) free medical treatment ; and

(iii) free medicines (borne on the P. V. List) even if these are out of stock in the hospitals. Government servants in such cases purchase medicines out of their own pocket in the first instance and get re-imbursement on account of the cost thereof subsequently.

(b) Yes.

(c) The question of extension does not arise. Government have no intention of withdrawing the concessions.

BASIC TEACHERS TRAINING SCHOOLS IN THE STATE.

***3260. Shri Samar Singh :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of basic teachers training schools in each district of the State and in District of Karnal, respectively ;

(b) whether any request was received by the Government from the District Board, Karnal, asking for permission to run such a school at its own expense along with the District Board High School, Village Adyana, District Karnal ; if so, whether the necessary permission was granted ?

Shri Jagat Narain : (a) A statement containing the requisite information is given below ;—

(b) Yes. Permission was not accorded for the following reasons :—

(1) Government have decided not to encourage the starting of teachers training classes in ordinary high schools. In future such request will be considered only from managements which are prepared to start full-fledged teachers training schools.

(2) The primary function of District Boards is to promote elementary education and it is not desirable that they should fritter away their limited funds in other directions .

STATEMENT SHOWING THE BASIC TRAINING INSTITUTIONS DISTRICT-WISE AND THE NUMBER OF STUDENTS UNDER TRAINING.

Name of the District	*Number of training institutions including Emergency Training Centres for*		*Number of students under training*	
	Men	Women	Boys	Girls
Ludhiana	1	co-educational	120	40
Ferozepore	1	Ditto	160	40
Ambala	2	..	160	..
Rohtak	5	..	240	..
Gurgaon	1	..	40	..
Kangra	1	1	40	40
Hissar	1	1	80	40
Gurdaspur	1	..	80	..
Karnal	1	..	40	..
Total	13	2	920	160

LICENSED TRUCKS IN THE STATE

***3282. Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of Licensed Trucks (Public and Private Carriers operating in the state at present ;

(b) the total number of state carriages being run by each enterprise on each of the routes in the state at present ;

(c) the total number of state carriages being run by the Government on each route in the state at present ;

(d) the total number of routes, if any, taken over by the Government from private enterprise or simultaneously run by it since 1952-53 ?

Shri Jagat Narain : The information regarding this question is not ready. It will be supplied to the Member, when available.

RETRENCHMENT OF EMPLOYEES OF PUBLIC WORKS DEPARTMENT

***3206. Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Government has decided to retrench the Public Works Department employees working on the Capital Project ; if so, the total number of employees who are likely to be retrenched.

(b) whether it is a fact that the Government has ordered the closure of Division No. 5, Public Works Department, Capital Project ; if so the reasons therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) No.

(b) No.

FIXATION OF WORKING HOURS FOR THE EMPLOYEES OF LOCAL BODIES.

***3208. Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Government has directed the Local Bodies to fix 9-hour working day for their employees ; if so, the names of those Municipalities who have implemented the directive ;

(b) whether it is also a fact that the Punjab-Municipal Subordinate Services Federation has demanded an 8 hour working day ; if so, the action, if any, taken by the Government in this behalf ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) The matter is under consideration

(b) Part (I) No.

Part (II) does not arise.

HARIJANS IN JULLUNDUR MUNICIPALITY.

***3255. Shri Sant Ram** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the total number of office clerks, toll-tax clerks and octroi inspectors recruited in Jullundur Municipality during the years 1952 and 1953 separately together with the number of Harijans amongst them ;

(b) the percentage of Non-Harijans and Harijans in the Service of the said Municipality at present ?

S. Gurbachan Singh Bajwa : (a) A statement showing the number of office clerks, Octroi (Toll Tax) Moharrirs and Inspectors recruited during the years 1952-53 and 1953-54 is enclosed.

(b) The percentage of Harijan employees in this Municipality excluding sweepers and work-charged establishment is 6·33.

Desiganation	1952-53 Number of vacancies filled	Harijans	Non-Harijans	Designation	1953-54 Number of vacancies filled	Harijans	Non-Harijans
Clerks ..	5	1	4	Clerks ..	14	3	11
Octroi (Toll Tax) Moharrirs	16	2	14	Octroi (Toll Tax) Moharrirs	8	3	5
Inspectors ..	3	1	2	Inspectors ..	2	1	1

(Sd) SECRETARY,
Jullundur Municipality

GOVERNMENT PRINTING WORK.

***2873. Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Labour be pleased to state—

(a) the details of Government Printing work given to different Printing Presses and persons during the years 1952 and 1953 ;

(b) whether it has come to the notice of the Government that certain persons and presses got this work done in printing machines other than their own and pocketed the profit ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) Government regret that the time and labour involved in compiling figures relating to nearly 1,500 print orders to answer this part of the question will not be commensurate with the possible advantages that may accrue from it;

(b) No.

RAID BY POLICE EXCISE STAFF IN VILLAGE MAHLAM, DISTRICT FEROZEPUR.

*3226. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Labour be pleased to state—

(a) whether it is a fact that police excise staff raided village Mahlam, Police Station Jalalabad, District Ferozepur, on October 22, 1953, if so, the number of persons arrested, the result of prosecutions launched against them ;

(b) whether the Government has received any reports regarding the beating of men, women and children in the said village and looting of the property of the villagers during the said raid, if so, the action, if any, taken by the Government thereon ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) No raid was made on village Mahlam, P.S. Jalalabad, District Ferozepur, by the Police Excise Staff on 22nd October, 1953. A raid was, however, made on 6th October 1953 in which 25 persons were arrested. Of these 11 persons were convicted while eleven were discharged or acquitted. Cases against 3 persons are pending.

(b) Yes. Two applications were received. These were enquired into and the allegations were found to be frivolous.

EXEMPTION OF HANDLOOM CLOTH FROM LEVY OF SALES TAX.

*3262. **Shri Dev Raj Sethi** : Will the Minister for Labour be pleased to state—

(a) whether the Government has received any proposal from the Government of India for exempting handloom cloth from the levy of Sales Tax ; if so, when ;

(b) the action, if any, taken or intended to be taken by the Government in the matter ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) First Part. No.

Second Part. Question does not arise.

(b) Question does not arise.

ENFORCEMENT OF THE EMPLOYEES PROVIDENT FUND ACT, 1952 IN THE STATE

*3281. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Labour be pleased to state—

(a) whether the Employees Provident Fund Act, 1952, has been made applicable in the State of Punjab ; if so, the Industries to which it has been made applicable ;

(b) the headquarters of the Regional Committee ; if any, appointed so far in this connection ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) Yes. The Employees Provident Fund Act, 1952, applies to the following scheduled industries existing in the Punjab State :—

(1) Electrical, mechanical or general engineering products.

(2) Iron and steel.

(3) Paper.

(4) Textiles (made wholly or in part of cotton or wool or jute or silk whether natural or artificial).

(b) None appointed so far.

DEMANDS FOR GRANTS

Miscellaneous

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh) : Sir, I beg to move —

That a sum not exceeding Rs 4,08,72,200 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Miscellaneous.

Mr. Speaker : Motion moved—

That a sum not exceeding Rs 4,08,72,200 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Miscellaneous.

Mr. Speaker : The following cut motions given notice of by various hon. Members in respect of this Demand will be deemed to have been moved. The main motion can be discussed along with the cut motions. I invite Professor Mota Singh to imitiate the debate on this Demand.

1. **Sardar Achhar Singh** :
2. **Sardar Darshan Singh** :
3. **Sardar H. S. Surjit** :
4. **Sardar Bachan Singh** :
5. **Sardar Chanan Singh** :
6. **Shri Wadhawa Ram** :

That item of Rs 7,14,600 on account of J—Charges in connection with the Village Panchayat Act be reduced by Re. 1.

7. **Shri Gajraj Singh Rao** :

That item of Rs 7,14,600 on account of J—Charges in connection with the Village Panchayat Act be reduced by Re. 1.

8. **Shri Ram Sarup** :

That item of Rs 7,14,600 on account of J—Charges in connection with the Village Panchayat Act be reduced by Rs. 100.

9. Dewan Jagdish Chandra :

That item of Rs.7,14,600 on account of J—Charges in connection with the Village Panchayat Act be reduced by Rs. 1,00,000.

10. Shri Rala Ram :

That item of Rs. 71,12,630 on account of O—Expenditure on Bus Service be reduced by Re. 1.

11. Sardar Khem Singh :

That the demand be reduced by Rs. 200.

12. Sardar Shib Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

13. Shri Babu Dayal :

That the demand be reduced by Rs. 100.

14. Shri Dharam Vir Vasisht :

That the demand be reduced by Re. 1.

15. Shri Mool Chand Jain :

That the demand be reduced by Re. 1.

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : आज़ादी मिलने के बाद पहला कदम जो हमारी गवर्नमैण्ट ने उठाया वह पंचायतों के मुतल्लिक था जिस से देहातियों को भी administration में कुछ इख्तियारात दिये जाएं । यह कदम बहुत अच्छा है और हम इस की सराहना करते हैं । Finance Minister साहिब ने अपने बजट भाषण में यह कहा कि:—

"Each village has now got a Panchayat which is supposed to look after its Social, Economic, Educational and Cultural improvements."

यह दुरुस्त है कि उन के भाषण में चार चीज़ों का ज़िक्र है । हरेक देहात में पंचायत कायम की गई है और वह इस काम को निभाएगी । देहात को ऊंचा करने के लिए बड़े २ काम यह हैं कि लोगों की तालीमी, इक्तसादी, तमद्दुनी और सामाजिक हालत में सुधार किया जाये मगर बजट में ऐसी कोई चीज नज़र नहीं आती कि जिस से मैं इतमीनान से कह सकूं कि हमारी हुकूमत इन को पूरा करने के लिये कदम उठा रही है । मिसाल के तौर पर दो तीन बातें इस सम्बन्ध में ख़ास तौर पर काबिले ज़िक्र हैं ।

देहात को ऊंचा करने के लिए जो रुपया बजट में रक्खा गया है उस की तफसील यूं है: लाईब्रेरी के लिए 10,000 रुपया है और Non-judicial side पर 1,000, पंचायतों के लिए 70,610 और Co-operative के लिए 13,640, अर्थात् कुल 94,150 रुपए का प्रबन्ध किया गया है । इस से ज़ाहिर है कि एक पंचायत के लिए सिर्फ 10 रु. फी साल का प्रबन्ध किया गया है । यह ठीक है कि इस में वह रकमें शामिल नहीं हैं जो Education और Health Departments के लिए अलग निश्चित की गई

[प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी]

हैं । इन रकमों को include करने के बाद साल का करीब 13½ रु. बन जाता है । तो यह है वह रकम जिस से कि हमने देहात को और अपने मुल्क को ऊंचा करना है । हम अपने देश की सही हालत का पता अपने ग्रामीण जीवन से लगा सकते हैं । मैं कह सकता हूं कि सरकार ने देहात के लोगों से dumb cattle का सा सलूक किया है । मुझे उम्मीद नहीं थी कि सुनहरी नक्शे खींचने, और अपनी तकरीरों में बड़े २ वायदे करने के बाद गवर्नमैण्ट उन से यह सलूक करेगी । कहा जाता है कि इन लोगों को administration में at a certain level इख्तियार दिया गया है । मैं नहीं जानता कि वह level क्या है और इख्तियार क्या है । फिर ज्युडीशियल पंचायत, थाना पंचायत के मुतल्लिक कह दिया कि अगले साल बनेंगी । एक साल वैसे ही गुज़रेगा ।

अब देखें कि देहातियों की हालत क्या है । देहातों में ज़िन्दगी दो चीज़ों पर निर्भर करती है । एक देहातियों की cattle wealth और दूसरे यह कि आम तौर पर ज़मींदार लोग दूध बेचकर गुज़ारा करते हैं । आज cattle wealth तबाह हो चुकी है । जो थोड़ी बहुत रह गई है, वह आए दिन बाहर जा रही है । मैं पूरे विश्वास से कह सकता हूं कि हमारी cattle wealth पाकिस्तान को जा रही है । इन को हिंदू और सिख ही ले जाते हैं । उन्हें ख्याल होता है मुनाफे का । दरया के रास्ते ले जाते हैं और यह मवैशी कसूर के बूचड़ खाने में ज़बह होते हैं । ज़मींदार ग़रीब हैं और उन के पास चारे के लिए ज़मीन थोड़ी होती है इस लिये वह बेचारे क्या करें, गवर्नमैण्ट इस तरफ तवज्जुह नहीं देती । कुछ लोग मवैशियों को पालने के लिए ऐसी जगह ले जाते हैं जहां वे उन की रक्षा कर सकते हैं । यह कहते हैं कि model farm बनाने चाहिएं । Consolidation करने के वक्त एक प्लाट दिया जाएगा उस को लोग क्या करेंगे । हां उन को 20 वीं सदी की एक model चीज़ देखने को ज़रूर मिल जाएगी । वरना उन की इक्तसादी हालत इस से कभी बेहतर नहीं हो सकेगी ।

देहातियों को administration में पंचायतों के ज़रिए इख्तियार देने के लिए गवर्नमैण्ट कहती है कि decentralisation कर रहे हैं । रूस में तो decentralisation के कुछ माने भी हैं मगर यहां क्या माने हैं ? वहां लोगों के हाथों में ताकत है । लोग land revenue की receipts में से जितना चाहें administration, farms या factories के लिए रुपया रख लें, मगर यहां तो पंचायतों को मालगुज़ारी का 10 प्रतिशत मिलेगा । जहां 500 मालिया वसूल होता है, वहां 50 रु. साल के पंचायतों के हवाले किये जायेंगे । इस मामूली रकम से क्या बनेगा । 4 रु. माहवार की रकम से क्या बनेगा ?

Education के लिए कुल 4 लाख रु. का प्रबन्ध किया गया है । 9 हज़ार पंचायतें हैं तो इस मामूली सी रकम से क्या लाभ पहुंच सकता है । और वह 4 लाख रुपया भी इस शर्त पर दिया जाएगा कि देहाती 4 लाख रुपया खुद इकट्ठा करें । जिन देहात में लोग गरीब हैं, और रुपया इकट्ठा न कर सकेंगे तो वहां बच्चों को तालीम

(*At this stage the Deputy Speaker occupied the chair.*)

नहीं मिल सकेगी । वहां single-teacher स्कूल नहीं खुलेंगे । फाईनेंस मिनिस्टर साहिब ने कहा था और कल पंचायतों के डायरेक्टर श्री कपिला जी ने भी यह यकीन दिलाया था कि सूबे के हरेक गांव में single-teacher स्कूल होगा। लेकिन अगर यह काम इस condition पर किया जाना है और शर्त लगा दी जानी है कि जितना रुपया सरकार खर्च करे उतना ही रुपया वहां के लोग इकट्ठा करें तो यह जो dream है यह जो ख्याल है कभी पूरा नहीं हो सकेगा । अगर आप ने देहात के लोगों के जीवन स्तर को ऊंचा करना है तो मैं कहूंगा कि बजट में इस काम के लिए ज्यादा रुपये का प्रबन्ध किया जाना चाहिये ।

फिर Cottage Industries के बारे में कहा गया है कि बहुत अच्छा काम हो रहा है । मैं पूछता हूं कि Cottage Industry है क्या ? ज्यादा से ज्यादा चर्खा कातना । सिर्फ चर्खे कातने से Cottage Industries को तरक्की नहीं मिल सकती । टैगोर जी की आंखों से चर्खे को आप देखें । उन के सामने चर्खे की कोई हस्ती नहीं । टैगोर जी का कहना है--

> "Charkha is a mere fad. This faddism would not succeed in the twentieth century. Charkha cannot compete with the modern machinery in the economic life of the country."

टैगोर जी के इन इलफ़ाज में चर्खे के मुतल्लिक उन का नुकता निगाह सही मालूम होता है। इस से काटेज इंडस्ट्री में क्या तरक्की हो सकती है ? हमारे मुकाबले में दूसरे मुलकों की production जो पहले बहुत मामूली रक्म की थी अब करोड़ों रुपये की हो गई है । लेकिन देखना यह है कि चर्खे से आमदन कितनी बढ़ी है । चर्खे से सारे दिन में तीन आने और अगर ज्यादा मेहनत से काम करें तो 8 आने से ज्यादा margin नहीं । यह चर्खा चर्खा रात दिन चर्खा २ हो रहा है (हंसी) ।

आप सूबे की माली हालत और इक्तसादी हालत को ऊंचा करना चाहते हैं । मैं पूछता हूं कि माली हालत कैसे ऊंची हो जाएगी ? क्या ऊपर से बरसात होगी और माली हालत अच्छी हो जायगी । माली हालत को अच्छा करने के लिए आप के पास दो चीज़ें हैं चर्खा और हल ।

खेती के बारे में कहा गया है कि ट्रैक्टर लाये जायेंगे, ठीक है । जैसा कि फाइनेन्स मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि फैक्ट्रियां तो बना दी जाएं लेकिन बिना technical hands के वह बेकार होंगी । ट्रैक्टर आ रहे हैं लेकिन ज़मीन कहां से ला रहे हैं ? इन देहातों का स्तर ऊंचा करने के लिए क्या किया जा रहा है । ट्रैक्टर लाए जा रहे हैं इन को रखने के लिए जगह नहीं । क्या इन्हें slums में रखा जाएगा ? (At this stage the bell was rung indicating that the time of the hon. member was over.)

मुझ से पहले स्पीकर साहिब ने वायदा किया था कि मुझे बोलने के लिए आधा घंटा दिया जाएगा अब आप हैं जो चाहें हुक्म करें ।

उपाध्यक्ष महोदय : अगर उन्हों ने वायदा किया था तो ज़रूर वकत मिलेगा ।

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : स्पीकर साहिब, मैं बताना चाहता हूं कि कैसे पंचों और सरपंचों की बेकदरी हो रही है ।

उपाध्यक्ष महोदय : मुझे पता लगा है कि स्पीकर साहिब ने माननीय मैम्बर को अपने कमरे में आधा घंटा समय देने का वायदा किया था इस हाऊस में नहीं (हंसी) ।

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : मुझे अब पता चला है कि आप गायब की बातें भी जानते हैं । मैं एक दो मिनट में अपनी तकरीर खत्म कर दूंगा ।

मैं अर्ज़ कर रहा था कि पंचों और सरपंचों को बोलने तक की इजाज़त नहीं । उन्हें तो पुलिस वाले बिठाते हैं तो बैठते हैं और उठाते हैं तो उठते हैं । उन को किसी जगह भी इज्ज़त नहीं दी जाती । इस की क्या वजह है ? मैं समझता हूं कि certain level पर Administration अच्छी नहीं है ।

फिर हमारे सामने Basic Education का नकशा रखा जाता है । वुज़रा साहिबान इस पर बोलते हैं । वह शौक से बोलें । मैं यह बताना चाहता हूं कि Basic Education क्या है ? महात्मा गांधी जी ने Basic Education के असली माने निकाले थे । उन्होंने फरमाया था कि Basic Education is "that education which fulfils the basic demands of a person" लेकिन यहां क्या है । इन स्कूलों के अन्दर काम सिखाया जाता है मिट्टी के तोते बनाओ, मिट्टी की बिल्ली बनाओ, मिट्टी के कुत्ते बनाओ (हंसी) (एक आवाज : मिट्टी के माधो बनाओ) ।

फिर बच्चों को कपड़ा बुनना सिखाया जाता है । बच्चे के हाथ में तकली दी जाती है और कहा जाता है इसे घुमाओ । इस से न तो बच्चे ठीक तरह से तकली चला सकते हैं और न ही वह सीख सकते हैं और रुई खराब कर देते हैं ।

फिर कहा जाता है कि बच्चों को खेती का काम सिखाया जाता है । लेकिन किस तरह से ? और क्या बच्चा खेती का काम सीख लेता है ? यह सब स्कीम अधूरी सी है । Basic Education महिज़ एक तमाशा है, मज़ाक है ।

देहातों में ऐसी स्कीमें चलाई जाएं जिन से देहातियों को कोई फायदा हो, जिन स्कीमों में कोई stability हो और जिन में कोई strength हो ।

मैं समझता हूं कि देहातियों की हालत को हमारे फाइनैंस मिनिस्टर बहुत कुछ समझते हैं लेकिन वह बेबस हैं । और मैं कहता हूं कि अगर उन के हाथ मज़बूत नहीं तो वे फौरन हुकूमत छोड़ कर चलें जाएं (हंसी) ।

श्री लाल चंद प्रार्थी (कुल्लु) : स्पीकर साहिब ! हमें आज़ादी 60 साला जद्दोजेहद के बाद मिली है । हमें अब यह सोचना है कि इस आज़ादी को कैसे बनाए रखा जाए और इस से common man को कैसे लाभ पहुंच सकता है ।

आज़ादी के 6-7 साल बाद कम से कम पंजाब का सूबा इस काबल हुआ है कि यहां पंचायत राज स्थापित किया जाये । और यह उस ख्वाब की ताबीर है जो ख्वाब कि सरकार कई साल से ले रही थी । गांवों को आगे बढ़ाने के लिए यह एक तजरुबा के तौर पर देहात में पंचायतें कायम की गई हैं । पंचायतों के सिलसिले में मैं यह बता दूं कि १० हज़ार पंचायतें इस वक्त तक बन चुकी हैं । यह पंचायतें नए ऐक्ट के मातहत बनाई गई हैं जो पिछली असैम्बली में पास किया गया था ।

स्पीकर साहिब ! गांव में पंचायती राज एक तजरुबा के तौर पर शुरु किया गया है । इस तजरुबे को जहां कामयाब बनाने का फर्ज़ गवर्नमैण्ट मशीनरी और सर्विसिज़ पर है वहां इस की

ज़िम्मेदारी अवाम पर भी आती है । हमने पंजाब को खुशहाल बनाना है और इस सम्बन्ध में अपनी ज़िम्मेदारी को पूरा करना है ।

सच पूछो तो पंजाब शहरों में नहीं देहातों में बसता है । और जहां तक देहातों की बेहतरी का ताल्लुक है इस में पंचायतें एक अहम पार्ट अदा कर सकती हैं । अगर हमने पंचायतों को कामयाब बनाना है तो गांधी जी ने जो कुछ फरमाया था उस पर अमल करना चाहिये । उन्होंने फरमाया था कि—

"Rise to the occasion and you will raise the country to a high pedestal."

वक्त की ज़रूरत भी है कि हम पंचायतों के तजरुबे को शुरु करके स्टेट को आगे ले जायें, हम चाहते हैं कि इस तरक्की के तजरुबे को ज़रूर शुरू करें और राज्य को उन्नति के मार्ग पर ले जायें जिस के लिए हमने बहुत कुर्बानियां की हैं ।

स्पीकर साहिब ! इस की ज़िम्मेदारी सरकारी मैशीनरी पर भी है और अवाम पर भी । हमें मालूम है कि—

"मंज़िल पै ले आई तड़प दिल की
मगर मंज़िल पे पहले कारवां की आजमायश है,
ज़माने रंगोबू में इनकलाब आया है कुछ ऐसा,
जहां अहिले चमन और बागबां की आज़मायश है ।"
(खूब, खूब) ।

स्पीकर साहिब ! मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि हम सब ने मिल कर पंचायत system को कामयाब बनाना है और इस तरह काम लेना है कि जिस आज़ादी के लिए हम इतनी जद्दोजेहद करते रहे हैं उस को कायम रख सकें । यह तब ही हो सकता है अगर इस की सब अच्छी बातों को मद्देनज़र रखा जाए और सब नकायस को भी मद्देनज़र रखा जाए । हमें इस तजरुबे के अच्छी तरह से शुरु करना चाहिये ।

लेकिन यह तजरुबा बड़ी देर से शुरु है । कम से कम 1939 में Unioniist सरकार के वक्त से यह जारी है । इन दस बारह सालों में पंचायतें काम करती रही हैं । इस सिलसिले में बहुत सी मुश्किलात सामने आईं और कई खराबियों और खामियों का इल्म हुआ है । अब हमें इन को सामने रख कर देखना है कि इन्हें कैसे दूर किया जाये । जब तक इन पर अच्छी तरह नज़र डाल कर इन को दूर न किया गया तजरुबा कामयाब नहीं हो सकता । यहां कई बार कहा गया है कि इन में रिश्वत का ज़ोर है और कई और बातें भी हैं । मैं गांव का रहने वाला हूं और इस लिए गांव की ज़िन्दगी और पंचायतों से मेरा बराहे रास्त ताल्लुक है । मैं जो कुछ देखता हूं उस को पेशेनज़र रखते हुए मैं कह सकता हूं कि खामियां मौजूद हैं और corruption भी है । पंच ठेकेदारों से मिल जाते हैं या अपने ही आदमियों को ठेके दे देते हैं । कोई सड़क, बाउली, बिल्डिंग या लायब्रेरी बनानी हो तो अपने लोगों से मिल कर अवाम का रुपया बरबाद करते हैं । इस सिलसिले में पंचों पर case भी चले और उन्हें रुपया वापस करन पड़ा । मैं किसी और जगह की बाबत कुछ नहीं कहना चाहता मगर कुल्लू में ऐसा हुआ मुझे वहां का तजुर्बा और हालात का पता है ।

[श्री लाल चंद प्रार्थी]

मैं सरकार को एक suggestion देना चाहता हूं। पंचायतों के हिसाबात का कई सालों से audit नहीं कराया गया। Director साहिब ने कहा था कि audit तीसरे साल होता है मगर मैं आप को बताना चाहता हूं कि कुल्लू में एक बार भी audit नहीं हुआ। मैं ज्यादा कहने की बजाए एक मिसाल पेश करता हूं। इस वक्त कुल्लू में छः सात radios किताबों में दर्ज हैं। खाते में उन की कीमतों का हिसाब मौजूद है मगर खुद उनका कहीं नाम निशान भी नहीं कि कहां हैं। इस लिये इन हालात के पेशेनज़र audit और checking की बेहद जरूरत है। और फिर यह audit सिर्फ पैसे और खर्च का ही नहीं होना चाहिये बल्कि यह भी देखा जाए कि काम क्या और किस तरह हो रहा है। इस मकसद के लिये एक demi-official body बना दी जाए तो बहुत अच्छा हो। वह देख सकेगी कि लोगों के रुपये का ठीक इस्तेमाल हो रहा है या नहीं।

दूसरी अर्ज़ यह है कि हमारे नये ऐक्ट से पहले एक रुपया चूल्हा टैक्स था मगर अब अफसरों ने मिल कर २ रुपये House Tax करवा दिया है। लोग कह रहे हैं कि इस से तो वह पहला ऐक्ट ही अच्छा था। इन गरीब लोगों के लिये जो अपने बच्चों को सियाही और खड़िया मिट्टी के लिये दो तीन पैसे भी मुश्किल से देते हैं एक रुपया बहुत बड़ी चीज़ है।

इस के इलावा मैं यह भी अर्ज़ करना चाहता हूं कि तरीणी tax और कोठी फंड कुल्लू में ही है और कहीं नहीं। मेरी अर्ज़ है कि जब वहां काफी पैसा मौजूद है तो फिर यह टैक्स क्यों रहने दिया जाये ? इस को हटा कर ग़रीबों का बोझ हलका कर दिया जाए तो यह उन के लिये बहुत अच्छा होगा।

फिर अभी हाल ही में सरकार का एक हुक्म निकला है कि हर एक पंचायत को शामिलात का कुछ रकबा दिया जाएगा जिसका पैसा इस की आमदनी में शामिल होगा। इस सिलसिले में मेरी गुज़ारिश यह है कि कुल्लू में जहां अंग्रेज़ के वक्त से हज़ारों एकड़ ज़मीन पर सरकार ने कब्ज़ा कर रखा है वहां शामिलात एक इंच भी नहीं है।

एक और suggestion यह है कि Secretary पंचायतों की मर्जी से रखे जाने चाहियें। बेहतर तरीका यही है कि यह अफसरों की मर्जी पर न रखे जाएं। स्पीकर साहिब ! इस सिलसिले में कुछ और बातें भी गोश गुज़ार करने के काबिल हैं मगर अब वक्त नहीं है इस लिये वह फिर कभी अर्ज़ करूंगा।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਪੰਚਾਇਤ ਐਕਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਦਾਵੇ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ power ਯਾ ਕਮ ਸੇ ਕਮ judicial power ਨੂੰ decentralise ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਅਤੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਹਲਫ਼ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਵੀ ਇਹੋ ਆਖਿਆ ਲੇਕਿਨ ਪੰਚਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਦਾ memorandum ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਬਸ ਲੈਕਚਰ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਲ Director ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੇ ਵੇਲੇ ਟੋਡੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਝੋਲੀਚੁਕ ਨਾਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਦੂਜੇ ਹਕਦਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁਲ੍ਹਾ tax ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਕਈ ਹਰੀਜਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪੰਚ ਨਾਂ ਬਣ ਸਕੇ ਕਿ ਲਮਬਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਹੋਣ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਨਾ ਕੀਤੀ ।

ਇਕ ਹੋਰ ਖਰਾਬੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕੋ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਮੁਖ਼ਤਲਿਫ਼ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮੁਖ਼ਤਲਿਫ਼ ruling ਦਿਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜਹ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਹ ਲੋਗ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ।

ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ functioning ਹੈ । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਤੇ Revenue Officers ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲੇ । ਪਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਪੁਲਸ ਦਾ ਹੱਥ ਠੋਕਾ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਜਿਹੜਾ ਸਲੂਕ ਅਗੇ ਚੌਕੀਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪੁਲਸ ਕਰਦੀ ਸੀ ਹੁਣ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਪੰਚਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਰਾਬ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਲੈ ਲੋ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪੁਲਸ ਤੋਂ ਬਚਾਓ । ਉਹ ਪੁਲਸ ਦੇ ਰਵੱਯੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੰਗ ਹਨ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੁਣੇਗਾ ਕੌਣ । ਕਾਨੂਗੋ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਟਵਾਰੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਪੰਚ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੁਣੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਅਫ਼ਸਰ ਗੁਸਤਾਖ ਸਮਝਣਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪੰਚ ਕਿਸੇ ਪਟਵਾਰੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ independence ਦੀ ਹੋਰ ਮਸਾਲ ਲੋ । ਚੌਕੀਦਾਰ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਖਣਾ ਜਾਂ ਹਟਾਣਾ police ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ police ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਮਨਦੇ । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ । ਇਹ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ।

ਫੇਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਨਾਤਜਰਬਾਕਾਰ ਹਨ, ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਨਾਤਜਰਬਾਕਾਰ ਹਨ ਤੇ Secretaries ਨਾਤਜਰਬਾਕਾਰ ਹਨ । ਇਹ ਤਿਨੋਂ ਅਫ਼ਸਰ ਨਾ-ਤਜਰਬਾਕਾਰ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਕੰਮ ਠੀਕ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹੈ । ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਹੀ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਗੈਰਜ਼ਿਮੇਵਾਰਾਨਾ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ । ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਅਦਾਲਤੀ ਪੰਚਾਇਤ ਕਿਵੇਂ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ duty ਨਹੀਂ । ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ । ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ "ਹਮ ਕਿਸੀ ਕੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ" । ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ Director ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਸੀ ਹੈ ।

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ : आप की न करते होंगे हमारी तो करते हैं।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤ ਐਕਟ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣਾ ਐਕਟ ਹੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਵਾਂ ਐਕਟ ਨਹੀਂ। Rules ਦੀ copy ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਕੋਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ rules ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਕੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕੋਲ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

Secretary ਦੀ ਤਕੱਰਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੈਂ ਕੁਝ ਖਿਆਲ ਦਸਣੇ ਹਨ। ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ House ਦੇ ਵਿਚ Secretary ਦੀ ਤਕਰੱਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਮੁਤਫ਼ਿੱਕਾ ਤੌਰ ਤੇ ਤੈਂਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸਾਫ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ Secretary ਨਹੀਂ ਰਖੇ ਜਾਣਗੇ। ਹੁਣ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਫਲਾਨੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ Secretary ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

ਰੇਜ਼ੋਲੀਊਸ਼ਨ ਬਰਾਏ ਤਕਰੱਰੀ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਮੌਜ਼ਾ————ਥਾਣਾ———ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

ਪੰਚਾਇਤੋਂ ਕੇ ਤਹਿਰੀਰੀ ਕਾਮ ਕੇ ਲੀਏ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਕੀ ਤਾਈਨਾਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਪੰਚਾਇਤ ਮੁਬਲਿਗ———ਸਾਲਾਨਾ ਪਰ ਏਕ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਤਈਨਾਤ ਕਰਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਤੀ ਹੈਦ ਜਿਸਕੀ ਤਕਰੱਰੀ ਤਬਾਦਲਾ ਛੁੱਟੀ ਵ ਬਰਤਰਫ਼ੀ ਵਗ਼ੈਰਾ ਕੇ ਤਮਾਮ ਇਖ਼ਤਿਆਰਾਤ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਸਾਹਿਬ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਕੋ ਹੋਂਗੇ।

ਦਸਤਖਤ ਮੈਂਬਰਾਨ ਪੰਚਾਇਤ।

ਇਹ ਹੁਕਮ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੈ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਦਾ। Resolution ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਪੰਚਾਇਤ ਜੁਰੱਅਤ ਕਰੇਗੀ ਤੇ resolution ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਟੁਟਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਿਆਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। Bureaucracy ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ resolution ਦੀ ਨਕਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਵਲ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਨਕਲ ਰੇਜ਼ੋਲੀਊਸ਼ਨ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜ ਕਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਕੀ ਤਈਨਾਤੀ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਕੂਰ ਫ਼ਰਮਾਵੇਂ।

ਸਰਪੰਚ ਪੰਚਾਇਤ।

ਮੁਹਰ।

ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਜਦ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਦਾ ਖਰਚ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਮ ਉਸ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨੌਕਰ ਰਖੇ । ਜੇ ਸਚ ਮੁਚ ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ Secretary ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾ ਉਹ ਆਪ ਰਖ ਲਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 60 ਰੁਪਿਆ ਮਾਹਵਾਰ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣੀ ਹੈ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ । ਲੇਕਿਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਵਡਾ ਇਹਤਰਾਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਸਾਰਾ House ਰੱਦ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਬਗੈਰ House ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਇਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਕਿਉਂ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Secretaries ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਉਤੇ ਠੋਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਖਰਚ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Secretary ਦੇ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ meeting ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ਜਦ ਤਕ Secretary ਨਾ ਆਵੇ। ਉਹ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ dominate ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਦਾ ਆਦਮੀ ਹੋਵੇਗਾ । ਸਾਰੀ ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ independently ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਪੰਚਾਇਤ bureaucracy ਦੇ under ਹੋ ਜਾਏਗੀ । ਇਸ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਦਾ ਰਾਜ ਜਾਂ ਲੋਕ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ।

ਮੇਰੀ ਅਗਲੀ ਗਲ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ suspension ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ । ਇਹ suspensions ਪੁਲਿਸ ਦੀ report ਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਕਾਰਵਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ ਜਿਹੜੇ 10 ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਬਸਤੇ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਰੇ ਬਸਤੇ ਵਾਲੇ ਹਾਂ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਬਸਤੇ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ।

श्री मूल चंद जैन : आप बस्ते वाले होंगे । हमारा नाम तो कट गया है ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਈਆਂ ਪੰਚਾਂ ਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਨ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ।

Nomination ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੈਂ ਅਰਜ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ Act ਵਿਚ provide ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ Act ਕੋਈ ਖ਼ੁਦਾਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਪੰਚ ਬਣਾਓਣ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚ ਬਣਾਉਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀਆਂ good books ਵਿਚ ਹੋਣ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੇਰੀ ਆਖ਼ਰੀ ਅਰਜ਼ finances ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਈ ਅਲਫ਼ ਲੈਲਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆ ਸੁਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਕ ਲਖ ਦਰਖਤ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ । Director ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦਰਖਤ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਕਈ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ Development Commissioner ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ land revenue ਦਾ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 25 ਫ਼ੀਸਦੀ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਜਦੋਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ working ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ meeting ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜਾ 7 ਲਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦਾ ਬਜਟ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ 5 ਲਖ ਰੁਪਿਆ Establishment ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 10 ਫ਼ੀਸਦੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ 16 ਲਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰੁਪਿਆ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1,500 ਜਾਂ 2,000 ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਭਾਰ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਵੇਗਾ। ਸਕੂਲ ਵੀ ਖੋਹਲਣੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਮਾਲੀਆ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ 25 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰੁਪਿਆ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ recommend ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਟੈਕਸ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹਦੀ ਮੰਜ਼ੂਰੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇਣਗੀਆਂ ਤੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਵਸੂਲ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੁਲ੍ਹਾ ਟੈਕਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇਣ ਗੀਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਪਾਣਗੀਆ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੇ ਪੈਸਾ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਵਸੂਲ ਕਰੇਗਾ।

उपाध्यक्ष महोदय : जिन मैम्बर साहिबान ने बोलना है उन की लिस्ट मेरे पास है। मैं माननीय मैम्बर को बता दूं कि किसी मैम्बर को बोलने के लिये वक्त नहीं दिया जायेगा जब तक वह अपनी जगह पर खड़ा न होगा।

श्री कसतूरी लाल गोयल (असंध) : श्रीमान् स्पीकर साहिब ! मैं आप की दरिया दिली का मशकूर हूं कि आप ने आज मुझे बोलने के लिये वक्त दिया है। आज हम ने पंचायत राज कायम किया है और बहुत अर्से से मुकम्मल आज़ादी हासिल करने से पहिले भी अंग्रेज़ के ज़माने में हमारी यह मांग थी जो कि हम आज कांग्रेस पंचायत राज के सिलसिले में करना चाहते हैं। और सच तो यह है कि इन पंचायतों के बनने से देहातों को बहुत ही फायदा हुआ है क्योंकि उन्हें मुकद्दमों के सिलसिले में तहसील या ज़िला के Headquarters पर जाना पड़ता था और अब वह इस ज़हमत से बच गये हैं और मुकद्दमों में जो काफी रुपया खर्च होता था उस से भी बच गये हैं। अलबत्ता एक बात ज़रूर है कि जहां ग़रीब जनता को फायदा पहुंचा है वहां वकीलों को बहुत नुकसान हुआ है।

आज कल जहां भी पंचायतें हैं काफी अच्छा काम कर रही हैं। इन में एक नुक्स समझता हूं वह यह है कि जो पंच हैं वह अनपढ़ हैं और अनपढ़ होने की वजह से काफी गलतियां करते हैं। बाज़ औकात पंचायतें ऐसी भी हैं जिन में एक मेम्बर भी पढ़ा हुआ नहीं। हमारे अलाके में कछाना गांव में एक पंच भी लिखा पढ़ा नहीं, वह दस्तखत करना भी नहीं जानते। एक ज़िमींदार ने हरिजन को मारा पीटा और काफी गालियां दीं। हरिजन ने थाने में रिपोर्ट की लेकिन आज तक उस के खिलाफ कोई action नहीं लिया गया। इसी तरह से हरिजन पंचों के साथ भी ठीक तरह से सलूक नहीं किया जा रहा। गवर्नमैण्ट को पंचायतों को हिदायतें जारी करनी चाहियें कि हरिजन पंचों को बराबर में बैठने का हक दें। इस वक्त हरिजन मैम्बर को दूसरे पंचों के साथ बराबर बैठने नहीं दिया जा रहा और उन से यकसां सलूक नहीं होता

जब वह किसी पर जिरह करते हैं या बयान लेते हैं तो उन्हें कहा जाता है कि चुप रहो तुम नहीं बोल सकते । ऐसी बातें नहीं होनी चाहियें । जो पंचायतें बनी हैं उन में अकसर ऐसे लोग आ गये हैं जो गरीबों, मुजारों, मज़दूरों और हरिजनों को तंग करते हैं । कोई हरिजन शामलात में बकरियां या भेड़ें नहीं चरा सकता । गवर्नमैण्ट को इस बारे में हिदायतें जारी करनी चाहियें क्योंकि अफसर ऐसी powers का गरीबों के खिलाफ नाजायज़ फायदा उठा रहे हैं ।

पंचों के मुतल्लिक कपिला साहिब ने बताया था कि यह जरूरी है कि हर जगह इन्हें training दी जाये । बाज़ जगह ऐसी मिसालें थीं कि सरपंच समझते थे कि उन्हें बहुत इख्तियारात मिल गये हैं और वह जो चाहें कर सकते हैं । इस सिलसिले में मुझे एक मिसाल याद आई है । किसी जगह गीदड़ को एक परवाना मिल गया और वह साथियों से कहने लगा कि वह गांव का चौधरी हो गया है । इस तरह से वह सब को डराता रहा और उन से नाजायज़ काम लेता रहा । एक दिन वह गांव में और गीदड़ों को साथ ले कर चला गया और उस के साथी कहने लगे कि चौधरी हमारे साथ है इस लिये उन्हें किसी का डर नहीं । रास्ते में उन्हें कुत्ते मिले और देख कर भौंकना शुरु कर दिया और उन का पीछा किया । गीदड़ों ने अपने लीडर को कहा कि परवाना दिखाईए तो उसने जवाब दिया कि परवाना किसे दिखाऊं यह तो सब अनपढ़ हैं । जब कोई लिखा पढ़ा आदमी पकड़ा जाता है और लोग पंचों से पूछते हैं कि अब आप अख्तियारात का कैसे इस्तेमाल कर रहे हैं तो वह जवाब देते हैं कि पकड़ने वाले ने ग़लती की होगी । इस तरह से पंचायतों में गलतियां होती हैं । मेरे माननीय मित्र प्रोफैसर मोता सिंह ने कहा है कि पंचों को कान पकड़वाए जाते हैं, कई जगह सरपंच ऐसे आ गये हैं जो चोरी करते हैं । रत्तल गांव में गांव का एक पंच दस नंबर का बदमाश है और चोरी भी करता है । कई गांव ऐसे हैं जहां पंच शराबनोशी भी करते हैं और शराब पीकर पंचायत में बैठते हैं । तालीम न होने की वजह से ऐसी खराबियां पैदा हो रही हैं । पंचायतें कायम करने से जितनी तरक्की देहात में हो सकती है और किसी तरह नहीं हो सकती । इस लिये यह ज़रूरी है कि पंचों को अच्छी तरह से training दी जाये ताकि वह अपना काम अच्छी तरह से सरअंजाम दे सकें ।

उपाध्यक्ष महोदय : आज की proceedings के बारे में मैं यह अर्ज़ कर दूं कि पांच बजे guillotine apply की जानी है । उस से पहले 4-30 पर चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने तकरीर करनी है । वैसे तो वह सवा चार बजे तकरीर करना चाहते थे, लेकिन अब वह साढ़े चार बजे करेंगे । जो भी मैंबर साहिबान तकरीर करना चाहते हैं उन से प्रार्थना है कि वह थोड़ा समय लें ताकि सब को बोलने का मौका मिल सके ।

श्री रिज़क राम (राए) : साहिबे सदर ! इस पंचायत ऐक्ट के तहित पिछले साल जो पंचायत राज देहात में कायम करने की कोशिश की गई थी यह एक बहुत बड़ा तजरुबा है । इसे कामयाब बनाने के लिये सरकार के अफ़सरों पर एक भारी ज़िम्मेदारी है । क्योंकि आपने फरमाया है कि वक्त बहुत थोड़ा है इस लिये मैं दो तीन ज़रूरी बातों की तरफ़ सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूं । इस समय जो अफ़सर पंचायतों में काम कर रहे हैं उन की एक खास

[श्री रिज़क राम]

ज़हनियत है। वह सरपंचों और पंचों से मुलाज़मों जैसा बरताव करते हैं। इसी तरह से co-operative societies के महिकमे में होता था। वहां जो अफ़सर लगे हुए थे वह इस गर्ज़ से लगाए गए थे कि वह co-operative societies की मदद करें, उन की रहनुमाई करें और उन्हें ऐक्ट के सम्बन्ध में सब बातें समझाएं। लेकिन हुआ यह कि उन्होंने अफ़सरों के तौर पर अपने इख्तियारात इस्तेमाल किये। जिस आदमी के खिलाफ कुर्की का resolution पास होता था उसी का अंगूठा उस पर लगाया जाता था। इस समय T.P.O. और Assistant Director इसी ज़हनियत से काम कर रहे हैं।

जिस समय यह ऐक्ट पास हुआ था तो Select Committee में और इस हाऊस में भी हमने कहा था कि पंचायतों के सैक्रेटरी appoint करने के इख्तियार पंचायतों को दिये जायें क्योंकि उनकी तनखाह पंचायतों के funds से दी जानी है। हमारे लीडर साहिब श्री सच्चर ने इस बात को मनजूर करते हुए इस को ऐक्ट की दफ़ा 21 में incorporate कर दिया। लेकिन जहां तक इस पर अमल करने का सवाल है जैसा मुझ से पहले एक Opposition के और एक दूसरे साथी ने कहा है, मैं उनकी ताईद करता हूं। मेरा अपना तजरुबा है कि किसी भी पंचायत ने अपनी मर्ज़ी से सैक्रेटरी मुकर्रर नहीं किया। पहले पंचायत अफ़सरों ने कुछ नामों की list बना कर पंचायतों को भेज दी। फिर उन को कहा कि उन में से एक को सैक्रेटरी मुकर्रर कर लो और फिर उनसे सैक्रेटरी की appointment का resolution पास करवा लिया। मेरे इलाके के कुछ देहात में कुछ J.V. और S.V. teachers पंच हैं जो खुद सैक्रेटरी का काम करना चाहते हैं। लेकिन पंचायत अफ़सर ने उन पर ज़ोर दिया और अपने आदमी रखवा दिये। अगर अफ़सर इस तरह से पंचायतों पर अपने आदमी रखवाने के लिये दबाव डालते हैं तो इस से वह अपनी सब इज्ज़त और कदर खो बैठेंगे। इस चीज़ की एक बड़ी background है। जब 1939 में पहला पंचायत ऐक्ट बना तो जो आदमी लगाए गए थे वह एक पार्टी के थे जो village guides मुकर्रर किये गये वह उस पार्टी के थे और वह communalism की बिना पर अपने आदमी accommodate करने के लिये रखे गये थे। अब भी इसी लिये पंचायत अफ़सरों ने अपने आदमियों को accommodate करने के लिये पंचायतों को अंधेरे में रखा। तनखाह तो सैक्रेटरी की पंचायत देती है मगर उस को appoint अफ़सरों ने किया है। मैं चाहता हूं कि डायरैक्टर साहिब और चीफ़ मिनिस्टर साहिब इस बात की तरफ ध्यान दें।

दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूं कि villages जो voluntary efforts से कुछ रकम इकट्ठी करते हैं तो सरकार भी उन्हें ग्रांट देती है। वह 75 या 100 फ़ीसदी होती है। इस साल सरकार पंचायतों को 20 लाख रुपये education के लिये और 8 लाख रुपये sanitary arrangements के लिये ग्रांट दे रही है। सोला लाख रुपये वह दिये जा रहे हैं जो 10 फ़ीसदी के हिसाब से land revenue

से दिये जाने हैं । जहां तक सरकार का मनशा है वह laudable है। मगर मैं ने देखा है कि गांव में कोई चूल्हा टैक्स इकट्ठा नहीं किया गया। मगर T. P. O. को दिखाने के लिये फ़र्ज़ी रसीदें बनाई गईं और फ़र्ज़ी खर्च भी दिखा दिये गये। मुझे पता है कि एक पंचायत ने यह दिखाया कि उन्होंने किसी काम के लिये किसी ठेकेदार को ठेका दिया था। जब उस आदमी से पूछा गया तो उस ने कहा कि मुझे कोई ठेका नहीं मिला। इस तरह से सरपंच फ़र्ज़ी रसीदें दिखा देते हैं, उन्हें कोई पूछने वाला नहीं । T. P. O. के पास मामला enquiry के लिये जाता है जो खुद सारी कारगुज़ारी करवाता है। फिर वह उन के खिलाफ कैसे रिपोर्ट दे सकता है। इस सिलसिले में सरकार को मुनासिब तहकीकात करवानी चाहिये। जहां तक सरकार की ग्रांट का सवाल है वहां चूल्हा टैक्स और हाऊस टैक्स पर सरकार की कड़ी निगरानी की ज़रूरत है क्योंकि इन मामलों में बहुत से अफ़सर फर्ज़ी कार्यवाहियां करते हैं।

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ (ਫਾਜ਼ਲਕਾਂ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਦੱਸਿਆ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹਰਦਿਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁਟ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਫਾਜ਼ਲਕਾ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਗੁੱਝੀ ਨਹੀਂ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਕੁਟਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਤਿੰਨਾਂ ਚੋਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਡ ਗੋਡੇ ਭੰਨਿਆ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਜ਼ ਪੰਚ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹੱਡ ਨਾ ਭਨਾਉ, ਸਾਥੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਲੈ ਲਵੋ। ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਫਸਰ, ਥਾਨੇ ਦੇ ਅਫਸਰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਬੇਸ਼ਕ ਮਹਿਕਮਾਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਪਰ ਫੈਸਲੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਜੇ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੱਡ ਭੰਨਦੀ ਹੈ ਇਹ ਬਚ ਜਾਂਦੇ। ਹੁਣ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਪੰਚ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪੈ ਜਾ ਲੰਮਾ, ਇਹ ਪੰਚ ਬਨ ਕੇ ਫਿਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਹ ਆਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਥੇ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਕਹਣ ਲਗੇ ਕਿ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਤੇ ਅੰਗੂਠੇ ਲਗਾਓ। ਮੁਕਤਸਰ ਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ 40, 50 ਆਦਮੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੋਲਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਣ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣੀ ਧੜੇਬੰਦੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ। C. I. D. ਪੁਲਿਸ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸੈਕਰੇਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਹਿਕੜੇ Communist ਹਨ। ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਮਯੂਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਅਚਾਰ ਪਾਣਾ ਹੈ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਸੀ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ Secretary ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਧੁਰੋਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

[ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ]

ਫਿਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਜਦ ਡੰਡਾ ਹੁਣ ਵੀ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਕੀ ਹੋਇਆ । ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਰਾਜ ਇਕਠੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੇ । ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸਚ ਮੁਚ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਥਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤੇ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ।

ਰੱਤਾ ਖੇੜਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾ ਵੇਲੇ ਬੜੀਆਂ ਬੇਕਾਇਦਗੀਆਂ ਤੇ ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਭ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਠੀਕ ਹਨ । ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ nomination papers file ਕੀਤੇ, ਤਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ case ਵਿਚ ਏਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੁਲ੍ਹਾ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ । ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਏ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਸੀਦਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਨਵਾਈ ਨਾ ਹੋਈ । ਇਸ case ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹਦਾ ਹਾਲੇ ਤਕ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਕਲ ਅਸੀਂ Director ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦੇਣਗੀਆਂ । ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕੰਮ ਦੇਣਗੀਆਂ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ net ਲਗਵਾ ਕੇ ਵਾਲੀ ਬਾਲ (Volley Ball) ਵਿਚ ਫੂਕ ਭਰਾਣਗੀਆਂ । (ਹਾਸਾ) । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ output ਹੀ ਕੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਚ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਸਨ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਉਜੜ ਕੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਧੱਕੇ ਖਾਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਕੀ ਦੇਣਗੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ । ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੰਚ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਲਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।

ਫਿਰ, ਜਿਹੜੇ ਅਸਲੀ ਬਦਮਾਸ਼ ਤੇ ਦਸ ਨੰਬਰੀਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਫੜਦੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ 10 ਨੰਬਰ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੋਰੀ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਤ ਨਹੀਂ ਖਾਦੇ, ਉਸ ਦੇਸ ਭਗਤ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਅੱਸੀ ੨ ਬੇਤਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾਧੀ ਸੀ । ਉਹ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲਾ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਚ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਮਨਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਉਹੀ ਕਮ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਪੁਲਿਸ ਰਾਜ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਨੂਰ ਮਹੱਲ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ । ਇਸ ਵਕਤ ਤੀਕ 9 ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Government ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਉਹਨੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲਏ ਸਨ,

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਨਤਕਿਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਸਲ ਹਕੂਮਤ ਲਈ ਗਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਪਿੰਡ ਹਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ self-sufficient ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ—sanitation ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ, ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸੇ ਨੀਤੀ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਤਾਕਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੰਤਕਿਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਤਾਕਤਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੋਣਾ ਵਿਚ ਬੇਕਾਇਦਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਚਾਂ ਦੇ ਦਸ ਨੰਬਰੀਏ ਕਰਾਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਉਲ੍ਹਾਂਭੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਲੁਕਾਇਆ ਜਾਏ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ Opposition ਦੇ ਭਰਾ ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚਾਈ ਲੁਕਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਲੁਕਦੀ।

ਇਕ ਭਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਦਖਲ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਮਦਾਖਲਤ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇਂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸਾਈਕਲ ਉਪਰ ਚੜ ਕੇ ਨਹੀ ਲੰਘ ਸਕਦਾ। ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਾਨੂਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗਲਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਨ ਲਈ ਹੀ ਸੈਕਰੇਟਰੀਆਂ ਦੀ ਤਕਰੱਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਝਗੜੇ, ਫਸਾਦ, ਦੀਵਾਨੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨਿਪਟਾਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂਨੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਨ-ਪੜ੍ਹ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂਨੀ ਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਸੰਬੰਧੀ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਠੀਕ ਸਲਾਹ ਦੇ ਸਕੇ।

ਫਿਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ੨੦ ਫੀਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ co-operative basis ਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਰਖੀ ਜਾਏ। ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਆਮਦਨ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਉਪਰ ਸਮੂਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੀ ਆ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੇ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ training ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ trained ਆਦਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, trained ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ Secretaries ਦਾ ਤਕਰੱਰ ਗਲਤ ਹੈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਂ ਇਹ ਗਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਅਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਫਸਰ ਖੁਦ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਚੂੰਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 50 ਰੁਪਏ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ appointment Subordinate Services Selection Board ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਬਾਦ training ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ posting ਹੋਵੇ।

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ agriculture ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ consolidation operations ਵਿਚ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ uniform policy ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਰਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਜਾਲੰਧਰ ਅਤੇ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਥੋੜੀਆਂ ਹਨ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰਕਬੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ 100 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ 10 ਜਾਂ 15 ਏਕੜ ਪੰਚਾਇਤ ਲਈ ਛਡ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕਟੌਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਬੇਕਾਇਦਗੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਪਣੇ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਕਢਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ suit ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਨਾਂ ਦੀ ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਯਾਦ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ national movement ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਵੀ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਇਸ ਲਈ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੈਠਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਕਾਇਦਗੀਆਂ ਵੱਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ ਹਲਕਾ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦੀ ਤਕਰੱਰੀ ਇਕ bold leap in the dark ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਪਹਿਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ review ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਜਿਸ ਵਲ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਦਵਾਉਣਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ theoretically ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ status ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਹੈ। ਉਹ judicial ਅਫਸਰ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ executive ਅਫਸਰ ਵੀ ਹਨ। In theory ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ practice ਵਿਚ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਨਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ। ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ Judicial officers ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂਦੀ ਬੜੀ ਬੇਰੋਬੀ ਅਤੇ ਬੇਕਦਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ status ਉਪਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। In theory ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ status ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਪਰ in practice ਉਹ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਲ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਤਵੱਜੁਹ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ Secretaries ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨਾਤਜਰਬਾਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ duties ਪੇਚੀਦਾ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ guidance ਲਈ ਜੇਕਰ permanent cadre ਦੇ Secretaries ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ Secretaries junior clerks ਵਿਚੋਂ ਬਣਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ

ਇਕ ਜਗਹ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਜਗਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ transfer ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਸੁਧਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ Secretaries ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ judicial ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਮਿਆਰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਹਾਸਾ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼). Sir, the official opposition party has not yet spoken.

Chief Parliamentary Secretary : Sir, there is no recognised official opposition party.

Mr. Deputy Speaker: The Chief Parliamentary Secretary says that there is no recognised official opposition at this time.

Sardar Sarup Singh: Sir, my party is a recognised Opposition party. ਹੁਣ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ District Courts ਵਿਚ review ਅਤੇ revision ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ issue ਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ Additional District Magistrate ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਹਾਲ ਉਥੇ ਵੀ ਇਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਤੀਸਰੀ ਗਲ ਬੜੀ ਦਰਦਨਾਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ funds ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਮੇਦਾਰੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਪੈਸਾ ਵੀ ਦੇਵੇ, ਬਗੈਰ, finances ਦੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ General Administration ਦੀ discussion ਦੇ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕੀ services ਦੀ dignity ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ services ਦੀ dignity ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ administration ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜੇਕਰ ਪੰਚਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਮਾਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

Mr. Deputy Speaker : I want to know whether the Opposition offiicially exists or not.

Chief Minister: I am not sure about it.

Mr. Deputy Speaker : Since we have to recognise the Leader of the Opposition, I would request the Chief Minister to throw light on this matter. If not now, let him clarify the position regarding the official existence of the Opposition in this Assembly tomorrow.

मुख्य मंत्री : जनाब मैं देख लूंगा ।

Mr. Deputy Speaker : I am told by the Chief Parliamentary Secretary that there is no official opposition left now.

Sardar Sarup Singh : It is not true, Sir.

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਸ ਮੰਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਦਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਕੋਹ ਨਾ ਚੱਲੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਤਿਹਾਈ" । ਕਦੋਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣੀਆਂ, ਕਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਲ. ਐਲ. ਬੀ. ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਕਦਮੇ ਗ਼ਲਤ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਇਸ Cabinet

[ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ]

ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆ ਸੀ ਉਹ ਮੁੜਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਾਲੀਆ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਹਿੱਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਕ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਗਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗਲ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਆਖਿਰ ਸਿਆਪੇ ਦੀ ਨੈਣ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿਆਪਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। (*Laughter*).

ਖ਼ੈਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਅਮਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ Assistant Panchayat Officers ਦੀ ਇਸ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਅਫ਼ਸਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਖੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਮਦ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਨਵੀਂ ਮੰਗ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਹੈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਕੱਦਮੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੇ Panchayat Officer ਜਾਂ Director of Panchayats ਕਿਸੇ ਪੰਚ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ ਤੇ ਫ਼ਿਰ sue ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਇਸਤਗਾਸਾ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਜਮੂਈ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਪਰਚੇ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਰਾਬੀ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਬਾਕੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਚੰਗੇ ਕਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

बख्शी प्रताप सिंह (सुजान पुर) : प्रधान जी, इस स्टेट के अन्दर पंचायतों में आम चुनाव हुए उन के नतीजे के तौर पर कोई 1,000 पंचायतें हमारे राज्य में कायम हुईं। इस के लिये हम अपनी वर्तमान सरकार का जितना भी धन्यवाद करें, थोड़ा है।

जहां तक पंचायतों की गिनती और उन की जिम्मेदारियों का ताल्लुक है, वह तो दिन-ब-दिन बढ़ रही हैं। लेकिन जहां तक पंचायतों के पंचों की ट्रेनिंग का सवाल है उस तरफ गवर्नमैण्ट की तरफ से कोई भी इन्तजाम अभी तक नहीं किया गया। पर यह जानकर बड़ी खुशी हुई जब कल डायरैक्टर साहिब ने असैम्बली के मैम्बरान के सामने तकरीर करते हुए कहा कि इस जानब बड़ी जल्दी कदम उठाए जा रहे हैं। तो, स्पीकर साहिब, मैं आप की वसातत से अपने चीफ़ मिनिस्टर साहिब की खिदमत में गुज़ारिश करूंगा कि सरकार इसे जल्दी से जल्दी अमली जामा पहनाए ताकि पंचों को मुनासिब ट्रेनिंग दी जाए और मौजूदा वक्त में जो धड़े बाज़ियों और पार्टीबाज़ियों के ख्यालात उन में पाये जाते हैं उन को दूर किया जा सके।

स्पीकर साहिब, इस में कोई शक नहीं कि पंचायतों को बनाने का काम एक बड़ा भारी काम था। वक्त चूंकि बहुत कम था; इस लिये कुछ एक खामियां उस में रह गईं। हल्के बन्दियों

के मामले को ही लीजिये । लोगों की मर्ज़ी के बगैर कई जगहों पर उन्हें दूसरे हल्के में भेज दिया गया । इस लिये, जो हल्के बने उस वक्त शायद जल्दी में ही वोटरों की मुनासिब तकसीम न हो सकी । इसी ग़लतफ़हमी में लोगों को भी पता न चल सका कि उन्हें किस हल्के से पंचों को चुनना है । इस लिये मैं उम्मीद करता हूं कि वज़ीर साहिब इस खामी को दूर करने की कृपा करेंगे ।

इस के अलावा, एक और बात है जिस की ओर मैं आप के ज़रिए चीफ़ मिनिस्टर साहिब का ध्यान दिलाना चाहता हूं । वह है पंचायतों में सैक्रेटरी की तकररी । आमतौर पर यह देखा गया है कि जो लोग पंच नहीं चुने जाते वे सैक्रेट्रीज़ बनने में कामयाब हो गए हैं । इस लिये ज्यादा न कहता हुआ मैं यही अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस किसम के precedents को कायम न करके राज्य में हकीकी और सही मानों में पंचायत राज स्थापित किया जाये

ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਤ ਰਾਮ (ਨਕੋਦਰ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਤਿੰਨ ਗਲਾਂ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਕਲ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿਚ House Tax ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਾਸ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ House Tax ਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਨ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਕੋਈ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ House Tax ਅਰਥਾਤ ਚੁਲ੍ਹਾ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਹੈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀਆਂ ਨੂੰ appoint ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ । ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ Public Service Commission ਜਾਂ Subordinate Services Selection Board ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੁਣ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹ ਇਲਾਨ ਤਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ੧੯ ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਬਜਾਏ 21 ਫੀਸਦੀ seats ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀਆਂ ਦੇ ਰਖਨ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਖਣ ਵੇਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਏ.......

Chief Minister : On a point of order, Sir. Any hon. Member while speaking on the floor of the House has not to take notice of any person sitting in any gallery. In other words, people sitting in the galleries are supposed to be visitors. I, therefore, request that you may kindly tell the hon. Member that he should not take notice of or make any direct appeal to any Officer sitting in the Officers' Gallery.

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੀ information ਲਈ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜੇ ਕਿ official galleries ਵਿਚ ਬਰਾਜਮਾਨ ਹਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨੋਟਿਸ ਨਾ ਲੈਣ । ਨਹੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਗਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਉਹ exist ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਸੰਤ ਰਾਮ : ਬਹੁਤ ਹਛਾ ਜੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਨ ਲਾਏ ਜਾਨ ।

मुख्य मंत्री (श्री भीम सैन सच्चर) : स्पीकर साहिब ! वक्त थोड़ा है इस लिये जो बातें यहां कही गई हैं मैं उन सब का एक एक करके कुदरती तौर पर जवाब नहीं दे सकता । सिर्फ यह कह सकता हूं कि अगर कोई मैम्बर साहिबान उन के मुतल्लिक जवाब चाहते हों तो वह तकलीफ कर के Director of Panchayats को लिखें जिन्हें मैंने हिदायत जारी कर दी है कि वह हर ऐसे मैम्बर साहिबान के स्वालों का जबाव दें ।

मैं यह जानता हूं कि हाऊस का कोई भी हिस्सा ऐसा नहीं जो इस चीज़ को न मानता हो कि हमें कोशिश करनी चाहिए कि पंचायत राज कामयाब हो । इस पर किसी को इखतलाफ नहीं हो सकता । यह हो सकता है कि बाज़ भाई कहते हों कि यह हो रहा है और बाज़ कहते हों कि यह बात गलत कर रहे हैं । यह सही बात है कि उन गलतियों को दूर करना चाहिये । इस में कोई इखतलाफ नहीं कि पंचायत राज कायम होना चाहिये । जब पंचायत राज कायम करना है तो इस सम्बन्ध में दो चीजें ज़रूरी हैं । एक यह कि पंचायत राज कैसा होगा । इस का जवाब न तो सामने बैठे मेरे दोस्त दे सकते हैं न मैं दे सकता हूं । पंचायत राज वही होगा जैसा कि पंच बनायेंगे । क्योंकि जैसा उनका रवैया होगा या जैसा उनका काम होगा वैसा ही गांव बनता जाएगा और जितना अच्छा गांव बन जाएगा उतना अच्छा पंचायत राज्य हो जायेगा । मैं इस बात से पूरे तौर पर इत्तफाक करता हूं कि जो पंच हैं उन का दर्जा हैसीयत ऊंचा होना चाहिये । एक पंच की हैसियत लोगों का नुमायन्दा होने की वजह से बहुत ऊंची होनी चाहिये । इस सिलसिले में जहां कमी दिखाई देती हो उस के मुतल्लिक मैं हाऊस को यकीन दिला देना चाहता हूं कि गवर्नमैण्ट ने अपने अफसरों के नाम हिदायतें जारी कर दी हैं कि वह उन की कदर करें और उन के status को पहचानें । चुनाचे मैंने फिरोज़पुर के Senior Superintendent, Police, को हिदायतें जारी कर दी हुई हैं कि किसी पंच की गिरफ्तारी तब तक अमल में न लाई जाए जब तक उस पंच के खिलाफ़ कोई Gazetted Officer enquiry नहीं कर लेता । यह ठीक है कि यह पुराना सिलसिला चला आ रहा है कि बड़ा आदमी वही हो सकता है जिस के पास पैसा हो । और बदकिस्मती से देहातों के आम पंच गरीब लोग होते हैं और उन की उतनी इज्ज़त नहीं होती जितनी कि होनी चाहिये । मगर हम ने पंजाब के अन्दर इस चीज़ को खत्म कर देना है । गवर्नमैण्ट यह देखना चाहती है कि पंचायत के पंचों का status ऊंचे से ऊंचा हो । स्पीकर साहिब मेरे कुछ साथियों ने फरमाया कि जो पंच हैं उन के इख्तियारात कुछ भी नहीं । मगर आप देखेंगे कि

जो पंचायत ऐक्ट है उस में एक दफ़ा है जिस में गांव के कामों के मुतल्लिक गांव के Officials को पंच हिदायत दे सकते हैं कि वे काम करें और अगर वह काम करने से इनकार करें तो वह Deputy Commissioner को report कर सकते हैं। Enquiry करने का काम जो हो वह Deputy Commissioner के पास भेज सकते हैं। यह इख्तियार उन को दिया गया है।

इस सिलसिले में आप को यह सुनकर खुशी होगी कि जो पुराने ढंग हैं वह अब बदल रहे हैं। मुझे एक पंचायत से इत्तलाह आई है कि वहां के पंचों ने पुलिस को झूठी शहादत देने के लिये साफ इनकार कर दिया कि उस केस में कोई शहादत नहीं है और पुलिस का मुकद्दमा केवल इसी वजह से खारिज किया गया कि वह शहादत produce नहीं कर सकी। मुझे इस बात की ज़रा भी परवाह नहीं होगी अगर एक नहीं, दो नहीं, बल्कि एक हज़ार मुकद्दमे भी खारिज हो जायें अगर उन की कामयाबी झूठी शहादतें देने के बिना पर हो सकती हो। स्पीकर साहिब, मैं इस ईवान के मैम्बरान से कहना चाहता हूं कि उन सब को हमारी मदद करनी चाहिये क्योंकि इस काम में हमें पुलिस को check up करना पड़ेगा। उन को ख्याल होगा कि अगर मुकद्दमें fail हो जाते हैं तो सरकार इसे नापसन्द करेगी दूसरे इस से जुर्म बढ़ जाता है क्योंकि जब एक आदमी जुर्म करके बगैर सज़ा के रिहा हो जाता है तो दूसरे आदमी को भी जुर्म करने की रगबत हो जाती है। जब तक एक अफसर ईमानदारी से काम करता है और ईमानदारी से काम करते हुए एक चीज़ फेल भी हो जाती है तो उस को बेकसूर समझा जायेगा। लेकिन साथ ही अगर मुकद्दमें कामयाब नहीं होते हैं तो उन का असर गांव की ज़िन्दगी पर पड़ता है। इस में भी हमें पंचों और इस हाऊस के मैम्बरान की मदद चाहिये कि वह बतायें कि मुजरिम कौन है ताकि उसे सज़ा दी जा सके।

दूसरी चीज़ जो पंचायतों को कामयाब बना सकती है वह है adequate funds का उन्हें दिया जाना। Finances के बिना बहुत सारे बड़े बड़े काम रुक जाते हैं। आप यह जान कर खुश होंगे कि इस 1954-55 के साल के budget में land revenue की आमदनी से 16 लाख रुपया इन पंचायतों के लिये रखा गया है, 8 लाख रुपया sanitary grants में से होगा और education ग्रांट जो है उस के लिये दस से बीस लाख रुपया पंचायतों के लिये रखा जायेगा क्योंकि स्पीकर साहिब, हमने यह प्रबन्ध कर दिया है कि education के लिये जितना रुपया पंचायतें contribute करें उतना ही रुपया गवर्नमेंट देगी। सो इस तरह 20 लाख रुपये तक यह रकम हो जायगी। मेरे साथी श्री सन्तराम जी ने जो कहा है कि फलां tax से फलां को मुसतिसना कर दिया जाये इस सिलसिले में मैं अर्ज़ करता हूं कि यह तो हमारे इख्तियार में नहीं है। यह तो अब पंचायतें ही कर सकती हैं। उन को यह इख्तियार हासिल है कि जिन को वह चाहें मुआफी दे दें। इस के लिए तो उन्हें individually पंचायतों को ही approach करना होगा। यह गवर्नमैंट नहीं कर सकती।

फिर आप जानते हैं कि हर गांव में करीब 10 एकड़ ज़मीन अलग कर रहे हैं। Consolidation के समय यह ज़मीन पंचायतों को दी जायेंगी। यह ज़मीन गांव वालों की होगी। 10,000 गांव हैं और 10 एकड़ हर गांव में ज़मीन होगी। अगर 10 रुपये

[मुख्य मन्त्री]

फी एकड़ आमदनी समझें तो भी कितने ही करोड़ रुपये की आमदनी हो जायगी और फिर इस आमदनी को बढ़ा कर 20 रुपये या 40 रुपये फी एकड़ किया जा सकता है।

फिर शामलात ज़मीनें पंचायतों के हवाले कर दी गई हैं। इस के इलावा Community Projects हैं, National Extension Schemes हैं। पेड़ लगाये जा रहे हैं, यह भी पंचायतों के हैं। और भी पेड़ लगा कर पंचायतों को आमदनी हो सकती है।

फिर अगर फर्ज़ करें कि एक पंचायत एक साल में 5 मुकद्दमों का फैसला करती है और इन के फैसलों से किसी का 25,30 रुपये का खर्च बच जाता है तो अन्दाजा लगाईए कि 16 हज़ार गांवों की 10 हज़ार पंचायतों ने कितना रुपया बचाया। इस तरह कम से कम दस पन्दरह लाख रुपया बच जायेगा।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਝੰਡ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧ ਜਾਣਗੇ।

मुख्य मंत्री : आज जो रुपया मुकद्दमे बाज़ी पर खर्च होता है वह बच जायेगा, लोगों की जेबों में रहेगा। इस तरह लोग पंचायतों की वजह से खुशहाल होंगे।

अब में यह कहना चाहता हूं कि पंचायतों से बहुत ज़्यादा तवक्को की जाती है। जत्थेदार मोहन सिंह जी ने ठीक ही कहा है। कई दोस्त कहते हैं कि हम ठीक तरह से काम नहीं करते हैं। मगर हमें कुछ वक्त तो दें। अभी तो ऐक्ट को लागू हुए पांच छः महीने ही हुए हैं। आप देखें कि एक हज़ार primary स्कूल बढ़ा दिये गये हैं और 31 दिसम्बर तक इतने और स्कूल चालू कर देना चाहते हैं कि हर पंचायत के अन्दर एक प्राईमरी स्कूल हो। यह ठीक है कि इस से पंचायतों की आमदनी नहीं बढ़ेगी और सिवाये teachers के और किसी को रोज़गार भी नहीं मिलेगा। मगर शायद मेरे दोस्त चाहते हों कि हमारे गांवों के लोग अनपढ़ ही रहें............(विघ्न) इन स्कूलों पर जितना खर्च होगा उस का आधा लोग खुद देंगे। इस तरह कितना रुपया voluntary effort से पंचायतें पैदा करेंगी। सब काम इसी तरीके से होंगे। पहले गांवों में ठीकरी पैहरा था आप इसे बेगार का काम कहते हों मगर हमने इसे village defence का नाम दिया है और यह खूब अच्छी तरह से चलेगा। फिर physical training है—tournaments होते हैं हज़ारों लोग आते हैं। खूब चहल पहल रहती है। लोगों के दिलों में उत्साह और चेहरों पर रौनक होती है। इन मौकों पर इनाम भी बांटे जाते हैं। आप कहेंगे यही तो रोना है। यह सब काम पैसे के ज़ोर से और दबाव डाल कर करवाये जाते हैं। अफसर दबाव डालते हैं। मगर मैं आप को बताना चाहता हूं कि अफसरों का फ़र्ज दबाव डालना नहीं बल्कि लोगों को ऊपर उठाना और ऊंचा करना है। (तालियां) गांव के लोग कोई बात नाजायज़ नहीं करते इस तरह कुशतियां करते हैं, दौड़ें करते हैं, अच्छे २ मवेशी लाते हैं और इनाम ले जाते हैं, तो हमें खुश होना चाहिये।

इसी तरह हम कहते हैं कि पंचायतों की तरफ से certificates होने चाहियें कि छूतछात नहीं। यह गांव से छूतछात को खत्म करने के लिये यह एक बड़ा कदम है।

फिर अगर पंचायतें, तम्बाकू और शराब के पीने के खिलाफ 3/4 की majority से resolution पास कर दें तो शराब की दुकान को उठाया जा सकेगा ।

आप को सुन कर खुशी होगी कि भविष्य में पंचायतें खुद ही law and order को ठीक रखेंगी। Bren pile स्कीम के मातहत इकट्ठे हुए हुए unlicensed हथियारों से यों पता चलता है कि एक जागृति आ गई है। लोगों में तरक्की करने का एक जज़बा पाया जाता है । हमारा पंजाब तरक्की की राह पर चल रहा है । हर कदम आगे बढ़ रहा है ।

पंचायतों के ज़िम्मे यह काम भी हो सकता है कि वह मालिया इकट्ठा करें । हुशयारपुर और फिरोज़पुर के ज़िलों की पंचायतों ने कहा है कि वह खुद मालिया इकट्ठा करेंगे । मालिया इकट्ठा तो वह करेंगे मगर पंचोत्रा नहीं लेंगे बल्कि यह पंचायत फंड में जाएगा । यह जज़बा बहुत अच्छा है ।

फिर जरायत को लें । एक नेथाना पुलिस स्टेशन है । वहां पर 20,000 एकड़ ज़मीन ठीक की गई है और काबिले काशत बनाई गई है । इसी तरह सब जगह होगा ।

फिर आप जानते हैं कि मुरदा जानवरों की लाशें बिकती हैं । बीस २, पच्चीस 2, रुपए में बिकती हैं । हरिजन भाइयों ने कहा हम यह काम नहीं करेंगे । हमने कहा कि सब लोग आज़ाद हैं आप न कीजिये । सब को इस आज़ाद देश में तकरीर और तहरीर की आज़ादी है । (विघ्न) अगर यह आज़ादी न होती तो यह मेरे साथी यहां न बैठे होते । हमने मुरदा जानवरों का काम पंचायतों के हवाले कर दिया ताकि यह उन के लिये आमदनी का एक ज़रिया बन सके । हरिजन भाइयों ने यह बात देखी तो आये और कहा कि यह काम तो हमें ही दे दीजिये । खैर हम ने यह आमदनी का एक ज़रिया उन्हें दे दिया ।

फिर और काम हैं । फसलों को खराब करने वाली पोहली और चूहे हैं । जब आप अपने २ हल्कों में जाएं तो पंजाब गवर्नमैण्ट की तरफ से मकड़ी के हमला करने पर इसे खत्म करने के लिये गांव वालों का शुक्रिया अदा करें ।

जब आप गांव में जायें तो बताईए कि ऐसे दुशमन को जब वह हमला करे तो मारने की कोशिश करनी चाहिये । मकड़ी गांवों की दुश्मन नहीं, स्टेट की दुश्मन नहीं बल्कि यह तो अनाज की दुशमन है । इस लिये इस को खत्म करना चाहिये । देहातों में जाकर उन्हें बताईये कि सरकार ने इस बारे में क्या किया है । मैं पंजाब सरकार की तरफ से आप को बधाई देता हूं । और आप भी मेहरबानी करके हमें मशकूर फरमायें ।

स्पीकर साहिब ! एक और चीज़ जिस की तरफ मैं तवज्जुह दिलाना चाहता हूं । वह थाना यूनियन है । आप को याद होगा कि थाना यूनियन पर मैंने खास तौर पर ज़ोर दिया था । हम चाहते हैं कि नज़मोनस्क का सिलसिला बिल्कुल बदल दिया जाये । और administrative unit को नीचे से नीचे तक ले जाना चाहते हैं । यह यूनियनें लोगों को सूबे के नज़ाम के साथ वाबस्ता करने के लिये हैं । थानों की मीटिंगें होती हैं और यह एक शानदार काम कर रही हैं ।

(आवाजें : यह यूनियनें कहीं नहीं बनीं) ।

[मुख्य मंत्री]

हो सकता है थाना यूनियनें सारी जगहों पर न बनाई गई हों। थाना यूनियनें क्या हैं? वह है जिन के मैम्बर पंच होते हैं। अगर आप यह नहीं मानते कि थाना यूनियनें बन गई हैं तो आप इस की potentiality को तो समझें।

जहां जहां यह काम कर रही हैं वहां मीटिंगें होती हैं, वहां थाने वाले होते हैं, वहां पटवारी होते हैं, गांव वाले होते हैं। जो भी शिकायत आती है उस का मौके पर ही फैसला हो जाता है।

मैंने कुछ और बातें कहनी थीं मगर अब वक्त नहीं है। लेकिन मैं एक बात पंचायतों के secretaries के सिलसिले में कहना चाहता हूं। Secretaries के बारे में हम कुछ नहीं कर सकते। सैक्रेटरियों का तकरर्र पंचायतों के हाथ में है। चाहे उन्हें रखें चाहे न रखें। यह पर्ची तो उन की मदद के लिये है। यह उन पर निर्भर है कि वह इसे कबूल करें या न करें।

स्पीकर साहिब, मैं आप के ज़रिए अपने भाइयों से कह देना चाहता हूं कि अगर आप यह कहें कि अफसर वहां का काम हमारे दोस्तों पर छोड दें तो ऐसी पालिसी मानी नहीं जा सकती। अंग्रेज़ी phrase कि friend guide and philosopher के नाते से हुकूमत के नाते से यह लाज़मी समझा जाता है कि पंचायतों के इस काम में अफ़सर हों। पंचायत अफसर हों। हम अब यह कर रहे हैं कि स्कूल बना दिये जायें जहां कि पंचों को और secretaries को training दी जा सके। इस लिये मैं इन की खिदमत में अर्ज़ करना चाहता हूं कि चाहे यह हम पर हमले करें, एतराज करें, नुक्ताचीनी करें कोई बात नहीं; लेकिन पंचायतों की जड़ पर कुलहाड़ा न रखें। बहुत से लोगों को चिन्ता होगी कि मैंने क्या कह दिया है। लेकिन अगर इस का असर पुराना हो गया तो पंचायतों को नुकसान होगा। सैक्रेटरियों का तकरर्र पंचायतों के ही हाथ में है।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of information, Sir, ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਨੂੰ ਰਖਣ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਦੇ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਬਰਤਰਫ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

मुख्य मंत्री : इस बात की तो इजाज़त है ही।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੈਂ ਉਹ ਆਰਡਰ ਚਕ ਕੇ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਨੂੰ suspend ਕਰਨ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ।

मुख्य मंत्री : अगर हम सैक्रेटरी मुकरर न करें तो काम कैसे चले। सैक्रेटरी का वहां होना ज़रूरी है। ऐसा मालूम होता है कि मेरे दोसत अगर यह चाहते हैं कि उथल पुथल हो, अबतरी फैले और जुर्म करके किसी का गला काटें तो हम पास बैठे ऐसा होता देखते रहें यह नहीं

हो सकता । पंचायतें छोटे से बच्चे की तरह हैं । हम इस नन्हें बच्चे को खूनखार निगाहों से बचाना चाहते हैं (तालियां) संभाल कर रखना चाहते हैं ।

हमने उठते हुए नौजवानों को देखना है । उन उभरते हुए नौजवानों को देखना है जो पंजाब के राज्य की बागडोर अपने हाथ में लेना चाहते हैं । और वह कौन हैं हमारे देहाती भाई । हमें फ़खर है कि वह अपना काम ईमानदारी से कर रहे हैं । और जिन पुराने असर और दवाब से नीचे मुद्दत से दबे चले आ रहे थे अब उस को अपने हाथों से उठा कर फेंक रहे हैं । और मुझे आशा है कि वह पंजाब को तरक्की के मार्ग पर ले जायेंगे ।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That item of Rs. 7,14,600 on account of J—Charges in connection with the Village Panchayat Act be reduced by Re 1.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That item of Rs. 7,14,600 on account of J—Charges in connection with the Village Panchayat Act be reduced by Re. 1.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That item of Rs. 7,14,600 on account of J—Charges in connection with the Village Panchayat Act be reduced by Rs. 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That item of Rs. 7,14,600 on account of J—Charges in connection with the Village Panchayat Act be reduced by Rs. 1,00,000.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That item of Rs. 71,12,630 on account of O—Expenditure on Bus Service be reduced by Re. 1.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs. 200.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs. 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs. 100.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re. 1.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re. 1.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 4,08,72,200 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Miscellaneous.

The motion was carried.

LAND REVENUE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 1,34,51,200, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Land Revenue.

The motion was carried.

STATE EXCISE DUTIES

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 37,34,600, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of State Excise Duties.

The motions was carried.

STAMPS

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 1,52,500, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Stamps.

The motion was carried.

FORESTS

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 46,87,000, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Forests.

The motion was carried.

REGISTRATION

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That a sum not exceeding Rs. 20,200, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Registration.

The motion was carried.

MOTOR VEHICLES ACTS AND OTHER TAXES AND DUTIES

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 22,38,600, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of charges on account of Motor Vehicles Acts and Other Taxes and Duties.

The motion was carried.

ADMINISTRATION OF JUSTICE.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 34,23,600, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Administration of Justice.

The motion was carried.

JAILS AND CONVICT SETTLEMENTS

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That a sum not exceeding Rs. 46,28,700, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Jails and Convict Settlements.

The motion was carried.

POLICE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 3,15,70,100, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Police.

The motion was carried.

SCIENTIFIC AND MISCELLANEOUS DEPARTMENTS

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 8,55,500, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Scientific and Miscellaneous Departments.

The motion was carried.

EDUCATION

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 2,97,02,700, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Education.

The motion was carried.

MEDICAL AND PUBLIC HEALTH

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 1,33,99,100, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Medical and Public Health.

The motion was carried.

AGRICULTURE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 51,29,800, be granted to the Govenor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Agriculture.

The motion was carried.

VETERINARY

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 27,82,400, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Veterinary.

The motion was carried.

CO-OPERATION

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 17,19,400, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Co-operation.

The motion was carried.

CAPITAL OUTLAY ON INDUSTRIAL DEVELOPMENT

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That a sum not exceeding Rs. 7,53,600, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Capital Outlay on Industrial Development.

The motion was carried.

CIVIL WORKS

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs 2,86,27,100, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Civil Works.

The motion was carried.

BUILDINGS AND ROADS ESTABLISHMENT CHARGES

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 43,24,300, be granted to the Governor to defray the charges that will come in tne course of payment for the year 1954-55 in respect of Buildings and Roads Establishment Charges.

The motion was carried.

ELECTRICITY SCHEMES AND MULTIPURPOSE RIVER SCHEMES—WORKING EXPENSES

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That a sum not exceeding Rs 1,26,33,900, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Electricity Schemes and Multipurpose River Schemes—Working Expenses.

The motion was carried.

CHARGES ON ELECTRICITY ESTABLISHMENT AND MISCELLANEOUS EXPENDITURE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 63,01,900, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Charges on Electricity Establishment and Miscellaneous Expenditure.

The motion was carried.

CAPITAL OUTLAY ON MULTIPURPOSE RIVER SCHEMES

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 19,84,22,400, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Capital Outlay on Multipurpose River Schemes.

The motion was carried.

CIVIL WORKS (CAPITAL)

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 2,17,61,000, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Civil Works (Capital).

The motion was carried.

ELECTRICITY SCHEMES—CAPITAL EXPENDITURE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 92,39,500, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Electricity Schemes—Capital Expenditure.

The motion was carried.

FAMINE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 2,49,500, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Famine.

The motion was carried.

ALLOWANCES AND PENSIONS

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs 70,70,600, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Allowances and Pensions.

The motion was carried.

COMMUTED VALUE OF PENSIONS —CAPITAL EXPENDITURE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 5,63,500, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Commuted Value of Pensions—Capital Expenditure.

The motion was carried.

STATIONERY AND PRINTING

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 46,05,600, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Stationery and Printing.

The motion was carried.

COMMUNITY DEVELOPMENT PROJECTS

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 91,20,100, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Community Development Projects.

The motion was carried.

PRE-PARTITION PAYMENTS

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs 15,00,000, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Prepartition Payments.

The motion was carried.

AGRICULTURAL IMPROVEMENT AND RESEARCH

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 12,55,900, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Agricultural Improvement and Research.

The motion was carried.

EXPENDITURE ON NEW CAPITAL OF PUNJAB AT CHANDIGARH

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 3,43,12,000, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Expenditure on New Capital of Punjab at Chandigarh.

The motion was carried.

CAPITAL ACCOUNT OF OTHER STATE WORKS OUTSIDE THE REVENUE ACCOUNT

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 52,31,300, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Capital Account of other State Works Outside the Revenue Account.

The motion was carried.

CAPITAL OUTLAY ON PROVINCIAL SCHEMES OF STATE TRADING

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs. 3,47,38,900, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Capital Outlay on Provincial Schemes of State Trading.

The motion was carried.

ADVANCES NOT BEARING INTEREST—ADVANCES REPAYABLE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs 4,65,400, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Advances not Bearing Interest—Advances Repayable.

The motion was carried.

LOANS AND ADVANCES BEARING INTEREST

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs 4,04,09,900, be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1954-55 in respect of Loans and Advances Bearing Interest.

The motion was carried.

(*The Assembly then adjourned till* 9 *a. m. on Friday, the* 26*th March* 1954.)

599 PSLA—283—6-1-55—CP&S., Pb., Chandighr

Punjab Legislative Assembly Debates

26th March 1954

VOL. I—No. 15

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, the 26th March, 1954.

CHANDIGARH
Printed by the Controller, Printing and Stationery, Punjab
1954

Price. Rs. -/8/-

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY

Friday, 26th March, 1954

The Assembly met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh Capital at* 9.*a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Dr. Satyapal) in the Chair.*

Starred Questions and Answers.

REORGANISATION COMMITTEE.

*2753. **Shri Ram Kishan**: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the Government has received the report of the Reorganisation Committee appointed by the Government on the District Administration; if so, the details of its main recommendations and the steps, if any, so far taken by the Government for implementing the decisions;

(b) the details of steps taken by the Government up-to-date in connection with the separation of the Judiciary from the Executive in the State?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary):(a) Yes. A list of the main recommendations is given below. Various decisions have been taken by Government on the report. An Officer on Special Duty is working out details for implementing the decisions.

(b) It is proposed to start the separation of the Judiciary from the Executive on the basis of executive instructions in the six districts of Gurgaon, Ambala, Simla, Jullundur, Hoshiarpur and Kangra in consultation with the High Court, Punjab on receipt of the report of the Officer on Special Duty mentioned above.

The recommendations made in this report fall into three categories:—

(1) Recommendations with no financial implications and which do not require any change or amendment of Law or Rules;

(2) Those which have no financial implications, but which involve statutory changes, etc; and

(3) Those which may or may not involve statutory changes, but which have financial implications.

(*Note.* Items (1) and(2) do include recommendations where the financial implications are nominal)

The obvious method for partial implementation would be to take up the three categories in the order given above.

11.5. The following are the more important recommendations belonging to this category:—

Recommendations with no financial implications and which do not involve any change or amendment of law or Rules.

(a) *At District level.* (i) Separation of judicial and executive functions by the appointment of whole-time Magistrates and a General Assistant. It has been observed in Jullundur District that the executive work now shared by almost all the Magistrates

[Chief Parliamentary Secretary]

at headquarters involves about eight hours' work daily. This means that, if one of the Magistrates is appointed a whole-time General Assistant of the Deputy Commissioner he should be able to deal with all the executive work now shared by all the Magistrates. The magisterial work which the General Assistant would have done but for his appointment as such, can conveniently be distributed amongst the remaining Magistrates. Government may, in consultation with the High Court, implement this suggestion as soon as possible.

(ii) Better control of the District Magistrate over the Police. We have recommended that District Magistrates should write annual confidential reports on their Superintendents of Police. Necessary executive instructions can be issued by Government.

(iii) Setting up of Officers Board in every district, with a number of Standing Committees.

Officers' Boards do exist in all districts, but they be transferred to the Deputy Commissioner. Impelementation will entail amendments in the relevant Acts, Codes and Rules.

11.7. The more important recommendations made in this report belong to this category, and their implementation involves considerable expense to the State; but we would like to make it clear that improvements of a permanent and tangible nature cannot be effected without expense. Recommendations have been made chiefly for the convenience of the public and for stubstantial improvement in the existing state of our administration. In order of priority, we suggest the following :—

Recommendations with financial implications.

(i) *Appointment of a District Devleopment Officer.* The appointment of this officer is an immediate need. The Planning Commission have also stressed the need of a Development Officer for each district. Deputy Commissioners have been asked to prepare district plans. Deputy Commissioners do not have the time, to undertake this task, and it would be disastrous to work on ill-conceived plans drawn up by persons who do not have the necessary time or training.

(ii) *Changes in the functions and duties of the Additional District Magistrate.* There changes have been suggested with a view to affording relief to the Deputy Commissioner, who is a much harassed and over-worked officer, so that he can devote himself whole-heartedly to the promotion of district development programmes. At present, the Additional District Magistrate does a considerable amount of original criminal work. If he is to function as the Deputy Commissioner's right-hand man, he will have to be relieved of all this original work, for which one additional whole-time Magistrate should be added to the strength of every district.

(iii) *Decentralisation of work to Sub-Divisions.* The setting-up of Sub-Divisions in every tahsil is going to be an expensive venture because of the cost involved in the construction of S.D.O.s' court-rooms, residences, lock-ups and the extra staff that will have to be provided for the S.D.O.s if they are effectively to discharge the increased duties that will devolve upon them.

As decentralisation of work to Sub-Divisions is one of the fundamental, and perhaps, the most important, recommendations made in this report, there can be no escape from this process if any improvement is to be brought about and the administrative machinery remodelled for fulfilling its obligations to the people in respect of development.

To begin with, decentralisation in the fullest measure,should be reconstituted in the light of our recommendations.

Likewise, the Sub-Divisional Board and Sub-Divisional Committee, should be set up in the existing Sub-Divisons.

(iv) The general recommendations for improvement of working of the Deputy Commissioner's office should be effected by the issue of executive instructions.

(v) The suggestions for reorganising Deputy Commissioners' offices, which involve no financial implications, should also be implemented.

(b) *At Sub-Divisional level.* Where Sub-Divisions already exist, the following work can immediately be transferred to Sub-Divisional Oficers:—

(a) Renewal of arms licences; and

(b) Passaport work.

(c) General. Recommendations regarding touring by officers and the selection of officers for Sub-Divisions should also be implemented, as they do not have any financial implications.

11.6 (a) *At Sub-Divisional level.*

Recommendations which have no financial implications, but which entail amendment of Acts, Rules, etc.

(i) it is proposed to confer a wide range of powers under the Municipal Act, Small Towns Act and the relevant Rules and Codes to Sub-Divisional Officers. Amendments in the Acts, Codes and Rules will be required, and it may also be necessary to give some extra staff to Sub-Divisional Officers for this work.

(ii) *Amalgamation of Tahsils and Sub-Divisional Offices.* Wherever Sub-Divisions exist, recommendations made in this report can be implemented straightaway, as only some minor amendments in certain Standing Orders and Manuals, such as the Land Administration Manual will be required

(iii) To enable the Sub-Divisional Officer to exercise more effective control over the Police, it has been suggested that he should be authorised to inspect Police Stations. This necessitates amendment of paragraph 1.15 of the Punjab Police Rules, Volume I.

(b) *At District level.* Most of the powers exercised by the Commissioner in respect of local bodies are proposed to as suggested in his report, should be effected wherever Sub-Divisions already exist.

Wrever, y esorting to make-shift arrangements in the matter of office accommodation, residence, lock-up, etc., Sub-Divisions can be started, there should be no hesitation in doing so. In some of the Tahsils with spacious Tahsil buildings, the Sub-Divisional Officer can take over the Tahsildar's court-room, the Tahsildar, the Naib-Tahsildar's court-room and the Naib-Tahsildar accommodated temporarily in some other room. It may also be possible in such Sub-Divisions to find a suitable house for the Sub-Divisional Officer. Judicial lock-up will have to be constructed and, where the accommodation available in the Tahsil for storing records is inadequate, decentralisation of the following Branches may be postponed:—

(a) Copying Agency;

(b) Sadar Kanungo's; and

(c) Judicial records.

In choosing Tahsils, those that are undeveloped and far flung from district headquarters should be given preference.

(iv) *Simplification of ministerial hierarchy.* We consider the recommendations made in this respect of fundamental importance, and would urge Government to implement them as early as possible. Even if the abolition of the present classification of offices presents difficulties, there is no reason why simplification of the ministerial hierarchy as suggested, should not be carried out. The immediate financial implications will not be large.

(v) *Training of Officers and Clerks.* This also we consider a very necessary step, and the outlay of expenditure involved will not be very much.

[Chief Parliamentary Secretary]

(vi) *Reorganisation of Deputy Commissioners' Offices.* We have proposed that every Branch sould be in charge of an Assistant. We have also recommended amalgamation and reconstitution of certain Branches. As these recommendations are of a fundamental character and most necessary for effecting improvement in the working of this office, they should be carried out even before decentralisation to one or more Sub-Divisions takes place.

(vii) *Amenities for ministerial staff.* The amenities recommended in this report should be made available to low-paid Government servants as soon as possible. There is a great deal of dissatisfaction in these ranks, and, apart from revising the existing grades, the provision of these amenities is considered desirable.

श्री राम किशन : Reorganisation Committee की रिपोर्ट में recommendations with no financial implication के बारे में कहा गया है कि एक General Assistant मुकरर किया जाएगा और उस का काम बाकी मैजिस्ट्रेटस को दे दिया जाएगा। इस के अलावा यह भी कहा गया है कि Government may, in consultation with the High Court, implement this suggestion as soon as possible. मैं यह जानना चाहता हूं कि हाईकोर्ट के साथ जो consultation हुई है उस का क्या नतीजा निकला है ?

चीफ़ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : नोटिस दें तो details बताई जा सकती हैं। जल्दी से जल्दी हाईकोर्ट से consultation करके judicial काम को executive काम से अलग किया जाएगा।

श्री राम किशन : जो statement दिया गया है उस में जो recommendations with no financial implications and which do not involve any change or amendment of Law or Rules है, उन के बारे में क्या किया जा रहा है ?

चीफ़ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : कमेटी ने अपनी सिफ़ारिशों को तीन categories में divide किया है। जो recommendations ऐसी हैं जो बग़ैर किसी financial ज़िम्मेवारी के अमल में लाई जा सकती हैं, उन पर जल्द अमल हो जायगा।

श्री राम किशन : इस statement में लिखा है कि डिस्ट्रिक्ट मैजिस्ट्रेट Superintendents of Police के काम पर confidential reports लिखा करेंगे। क्या वह recommendation पुलिस की रिपोर्टों की बिना पर किया करेंगे ?

चीफ़ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : आम तौर पर यह शिकायत होती है कि पुलिस वाले Magistracy को influence करते हैं। इस लिये कमेटी ने यह सिफारिश की है कि डिस्ट्रिक्ट मैजिस्ट्रेट Superintendent of Police वग़ैरा की भी रिपोर्ट दें।

श्री राम किशन : फिर यह कहा गया है कि सब डिविज़नल headquarters पर Sub-Divisional Boards मुकरर किये जायेंगे। क्या उन बोर्डज़ में non-officials को भी लिया जाएगा ?

श्री राम किशन : क्या Magisterial काम के लिये Additional Magistrates नए सिरे से appoint किये जायेंगे या जो मौजूद हैं उन को ही यह काम दिया जाएगा ?

चीफ़ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : जो existing Magistrates judicial काम करते हैं उन को judicial काम दिया जाएगा ताकि वह अपना सारा ध्यान उस तरफ लगा सकें ।

श्री राम किशन : कमेटी की एक सिफारिश यह है, "Simplification of Ministerial hierarchy. We consider the recommendation made in this respect of fundamental importance and would urge Government to implement them as early as possible even if the abolition of the present classification of offices presents difficulties, there is no reason why simplification of the ministerial hierarchy as suggested, should not be carried out"

Offices की classifications को किस लिहाज से abolish किया जा रहा है ?

चीफ़ पार्लीयामेंटरी संक्रेटरी : अगर नोटिस दें तो बताया जा सकता है ।

श्री राम किशन : कमेटी की last recommendation ministerial staff को amenities देने के बारे में है । मैं यह जानना चाहता हूं कि ministerial staff के लिये क्या amenities दी जा रही हैं ?

मुख्य मंत्री : Ministerial staff में आप जानते हैं कि clerks की categories में एक Junior Clerks की और दूसरे Senior Clerks की category होती है । इस तरह उन में फर्क है । कमेटी की सिफ़ारिश यह है कि clerks में जो junior और senior का फ़र्क है, उसे मिटा दिया जाये । हमने इस सिफ़ारिश को मान लिया है । अब clerks की एक category कर दी गई है ।

श्री राम किशन : यह जो तीन तरह की सिफ़ारिशें की गई हैं उन पर किस जिले में अमल किया जा रहा है ?

मुख्य मंत्री : जिन सिफ़ारिशों में financial implications नहीं हैं उन पर पहली अप्रैल से action शुरु होगा । सरकार इस चीज़ में कोई ताखीर नहीं करेगी । Unavoidable time से ज्यादा हरगिज़ नहीं लगाया जाएगा ।

CASES OF MURDER IN FAZILKA TEHSIL, DISTRICT FEROZEPORE

***3164. Shri Teg Ram**: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of cases of murder registered in Fazilka Tehsil, District Ferozepore during the years 1952 and 1953, respectively;

[Shri Teg Ram]

(b) the total number of accused in the cases referred to above who were awarded life sentences, transportation for life and long-term of imprisonment together with the number of those who were acquitted;

(c) the total number of murder cases which are still pending and also the total number of murderers who are absconding?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): A statement is given below:

Statement showing disposal of Murder cases registered in Tehsil Fazilka in the years 1952 *and* 1953.

Serial No.	Year	Cases Registered	Life Sentence	Transportation for life	Long term	Acquitted	Cases Pending	Absconders	REMARKS
1	1952..	24	8	5	8	33	1	..	..
2	1953..	28	10	9	8	45	8	1	..

श्री तेग राम : यह बताया गया है कि फ़ाज़िलका में 1952 में 24 और 1953 में 28 murders हुए। इन में से कितने कत्ल ऐसे हैं जिन में किसी भी मुलज़िम को सज़ा नहीं हुई ?

मुख्य मंत्री : अगर मेरे दोस्त ने यह statement पढ़ी होती तो उन्हें पता होता कि इस में लिखा है कि इतने cases register हुए, इतने आदमियों को life sentence हुई, इतनों को transportation हुई, इतनों को long-term imprisonment हुई और इतने बरी किये गये। जो cases pending हैं वह भी बताए गए हैं।

श्री तेग राम : मैंने जवाब को पढ़ा है। इस में लिखा है कि 8 को life sentence हुई, 33 छोड़े गए और एक ऐसा है जिस का पता नहीं लगा। मैं यह जानना चाहता हूं कि इन 24 कत्ल के cases में से कितने ऐसे हैं जिन को सज़ा नहीं हुई ?

मुख्य मंत्री : आपने पूछा था कि उस साल में कितने cases register हुए। उस का जवाब है 24 register हुए। उन को सज़ा हुई। यह ठीक है कि register हुए 24 cases और जो acquit हुए उन की संख्या 33 थी। लेकिन इस का मतलब यह है कि इन cases में कुछ पिछले सालों के pending cases भी हैं जिन का फैसला उस साल में किया गया।

श्री तेग राम : मैं यह जानना चाहता हूं कि मुज़ारों के कत्ल के जो बहुत सारे csesa फ़ाज़िलका तहसील में हुए हैं और जिन में कातिल बरी हो गये हैं और किसी को कोई सज़ा नहीं हुई, उन की संख्या इतनी ज्यादा क्यों है ?

मुख्य मंत्री : इस बात को सरकार भी आप की तरह तशवीश की निगाह से देखती है । मुलजिम इसलिये बरी हो गये क्योंकि शहादत नहीं मिली । Prosecution Agency में कोई खामी नज़र आती है, तो उसे दूर करने की कोशिश की जाती है । लोगों को भी कहा जाता है कि वे शहादत देने से न कतरायें ।

श्री तेग राम : क्या इस का कारण रिश्वतखोरी नहीं है ?

Mr. Speaker : No such questions please.

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ cases ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਰੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਹਨ ?

मुख्य मंत्री : मेरे ख्याल में मेरे दोस्त को अब तक पता हो जाना चाहिये था कि किसी खास इत्तलाह को लेने के लिये अलग सवाल पूछने की ज़रूरत होती है ।

CASES OF DACOITY AND THEFT IN DISTRICT FEROZEPORE.

***3165. Shri Teg Ram:** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of cases of dacoity and theft registered at Abohar and Khuyan Sarwar Police Stations, District Ferozepore during the year 1953;

(b) the total number of persons arrested in connection with the said cases together with the number of those that still remain untraced;

(c) the total number of cases in which the stolen property has been traced and of those in which it is still untraced, respectively?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : A statement is given below—

Statement showing details of dacoity and theft cases registered at Police Stations Khuyan Sarwar and Abohar in 1953.

Serial No.	Police Station	Cases	(a)	(b)		(c)		REMARKS
			No. of cases registered	No. of persons arrested	Persons untraced	No. of cases in which stolen property recovered	No. of cases in which property untraced	
1	Abohar	Dacoity	1	6	1	1	..	
		Theft	29	19	..	11	16	two cases were cancelled
2	Khuyan Sarwar	Dacoity	..	..	..	..	..	..
		Theft	16	14	..	8	7	One case was cancelled

POSITION OF STOCK PRICES OF CONSUMABLE ARTICLES.

*3186. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Chief Minister be pleased to state the position of stock prices and consumption estimates in respect of wheat, rice, cement, coal, salt and sugar during the years 1953-54 in the State?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): A statement showing the position of stocks prices and consumption of wheat, rice, cement, coal, salt and sugar in the State during 1953-54 is given below:—

STATEMENT

(a) *Wheat and rice.* Wheat and rice stocks with Government during 1953-54 varied from 32,900 tons (on 27th February, 1954) to 67,750 tons (on 11th July, 1953) and 4,400 tons (on 31st October, 1953) to 15,280 tons (on 9th May, 1953) respectively. The P.R. issue prices ranged between Rs. 14 to Rs. 16 per maund and Rs. 10 (tota) to Rs. 25-3-0 (basmati) per maund for wheat and rice, respectively. The average annual consumption of wheat and rice under rationing and other distribution schemes before their withdrawal was 2,37,590 and 18,840 tons respectively.

(b) *Cement.* The required information is not available and cannot be readily collected as number of Departments, stockists, sub-stockists, local bodies and institutions are concerned with the import and consumption of cement allotted to this State. It may however, be mentioned that the requirements of cement of the State are met only to the extent of 40 per cent to 50 per cent with the allocations received from the Government of India by the various Government Departments and other allottees in the State. Prices of cement generally ranged between Rs. 4-8-0 to Rs. 5-8-0 per bag of one cwt.

(c) *Coal*: State Government do not maintain any stocks of their own. Stocks are held by the Central State and District allottees and depot-holders, the number of which runs into thousands. The information in regard to stocks with them is not available and cannot be readily collected from them. Comsumption during the year 1953-54 on the basis of total imports during the previous years is estimated to be as under:—

		Tons
Slack coal	..	3,60,000
Soft coke	..	1,00,000
Steam coal	..	2,36,000
Hard Coke	..	29,000

Prices of various varieties of coal/coke were as below:—

Steam coal	.. Rs. 1-11-3 to Rs. 2-2-0 per maund
Soft coke	.. Rs. 2-1-0 to Rs 4-11-6 per maund
Hard coke (Beehive)	.. Rs. 2-9-3 to Rs. 2-11-9 per maund
Hard cock (bye-product)	.. Rs. 2-9-3 to Rs. 2-11-10 per maund

(d) *Salt*: Government do not maintain any stocks of salt. The stocks allocated to State Government by the Salt Commissioner are imported, held and distributed by salt nominees and other allottees of industrial quota. During the year 1953 allocations of 21.60 lakh maunds were made and for the year 1954 an allocation of 18 lac maunds has been given to this State. These exclude refined salt stocks available in and imported into the State on which there is no control. The consumption of salt during the year 1953-54 worked out at the scale of 14 lb *per capita* per annum at which allocations of salt are made to this State by the Government of India comes to about 21 lac maunds. The price of controlled salt ranged between Re 0-1-3 to Re 0-1-9 per seer.

(e) *Sugar*: There is no control over sugar except that in five towns of Ambala, Simla, Ludhiana, Jullundur and Amritsar, it is being distributed on an informal basis at controlled rates. For these towns a quantity of 1,865 tons was allocated during the year 1953-54. Information in regard to import of free sale sugar is not available. Consumption of sugar when it was under complete control was estimated to be about 72,000 tons per annum. The price of controlled sugar in the said towns ranged between Re 0-12-0 to Re 0-13-0 per seer.

(N.B. The year 1953-54 has been taken to cover 12 months commencing from April, 1953 to March, 1954).

APPOINTMENT OF SCHEDULED CASTE OFFICERS IN THE STATE.

*3243. **Sardar Khem Singh**: Will the Chief Minister be pleased to State—

(a) the total number of officers and junior officials in the police department belonging to Scheduled Castes appointed by the Government during the years 1951, 1952, 1953 and 1954, respectively;

(b) whether the percentage fixed for Harijans was in view when making appointments by the appointing authorities; if not, the reasons therefor?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): The information is being collected and it will be supplied to the member shortly.

WELFARE WORKERS IN THE STATE.

*3244. **Sardar Khem Singh**: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of welfare workers in the State at present;

(b) the number of posts offered to Scheduled Castes and the number of vacancies which are still to be filled;

(c) the grades of dearness allowance and travelling allowance admissible under the rules to the said workers?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): (a) There are no welfare workers appointed by Government in the State.

(b) and (c) Do not arise.

ABOLITION OF THE POSTS OF COMMISSIONER.

*3248. **Shri Ram Chandra Comrade**: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the posts of the two Divisional Commissioners in the State have been abolished by the Government;

(b) whether any officials have been appointed to do their work;

(c) the total expenditure incurred by the Government annually before the abolition of the said posts as well as at present?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): (a) No. However' instead of two Divisional Commissioners for the two Divisions, now only one Commissioner holds charge of both the Divisions .

(b) Yes.

(c) The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as possible.

श्री राम किशन : क्या मुख्य मंत्री जी बतायेंगे कि क्या कोई Additional Commissioner भी मुकर्रर किया गया है ? 17

मुख्य मंत्री : जी हां ।

श्री राम किशन : उस के functions क्या हैं ? 15

मुख्य मंत्री : Arrears को साफ़ करने के लिये कमिश्नर के हिस्से में जो cases आते हैं वे बहुत सारे इकट्ठे हो गये हैं, उन pending cases का जल्दी फैसला कराने के लिये उन्हें लगाया गया है ।

श्री राम किशन : क्या इस post को arrears के साफ हो जाने के बाद उड़ा दिया जायेगा ? 16

मुख्य मंत्री : जी हां, वह थोड़े अरसे के लिये लगाये गये हैं ।

श्री देव राज सेठी : क्या सरकार ने दूसरे कमिश्नर के फ़रायज़ को और अफ़सरों को दे कर उस post को उड़ाने के सवाल पर विचार किया है ? 10

मुख्य मंत्री : आजकल commissioner के functions मुख्तलिफ हो गये हैं, वह नहीं रहे जो हम पहिले समझा करते थे । कमिश्नर के functions अब महज़ post office की तरह के नहीं कि कागज़ों को ऊपर से नीचे और नीचे से ऊपर भेज दिया जाये । Development schemes की वजह से कमिश्नर के पास अब बहुत सा जरूरी काम आ गया है जो वह अच्छी तरह कर रहे हैं ।

श्री देव राज सेठी : क्या development के काम के लिये एक अफसरे आला Development Commissioner मुकर्रर नहीं किया गया ? 18

मुख्य मंत्री : मेरे दोस्त शायद यह समझते हैं कि development का काम Community Projects और National Extension Blocks तक ही सीमित है । उन को पता नहीं कि development का काम और भी बहुत से बड़े अफसर कर रहे हैं । इस सारे काम का over-all charge Development Commissioner के पास ही है ।

CANCELLATION OF ARMS LICENCES IN KANGRA DISTRICT

*3286. **Shri Ram Chandra Comrade**: Will the Chief Minister be pleased to state whether he has recently received any complaints regarding the cancellation of arms licences in Kangra District; if so, the action, if any, taken by the Government in this connection?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): Yes. Suitable instructions have been issued to the district authorities. If, however, the Hon'ble Member would like to bring to Government's notice any specific case or grievance, that would be duly looked into.

GRANT OF LANDS TO POLITICAL SUFFERERS IN THE STATE.

*2878. **Pandit Shri Ram Sharma**: Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the names of Political sufferers in the State who have been granted lands by the Government along with their record of service and sacrifice in the struggle for Independence;

(b) the area of land already owned by each one of them;

(c) the number out of them who have been tilling land with their own hands;

(d) the conditions on which land referred to in part (a) above has been granted to them;

(e) the income that each allottee is likely to obtain from the land allotted to him?

Sardar Partap Singh Kairon: The information is being collected and will be supplied to the Member when ready.

WARRANTS AGAINST LAND-OWNERS AND LAMBARDARS FOR NON-PAYMENT OF LAND REVENUE.

*3227. **Shri Wadhawa Ram:** Will the Minister for Developmet be pleased to state—

(a) the total number of warrants issued by the Government against the land-owners and Lambardars in connection with the non-payment of land revenue during the years 1951, 1952 and 1953, district-wise; together with the total number of arrests made in this connection;

(b) the total number of cases of attachment of property for non-payment of land revenue during the above-mentioned years, district-wise;

(d) the reasons, if any, for the increase in the number of cases of non-payment of land revenue in the State?

Sardar Partap Singh Kairon: The information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

CENTRAL CO-OPERATIVE UNION.

*3209. **Sardar Chanan Singh Dhut:** Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether it is a fact that the Government has decided to end the Central Co-operative Union; if so, the reasons therefor?

Chaudhri Lahri Singh: No such decision has been taken yet.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਣਨ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਸਲ ਇਰਾਦਾ ਕੀ ਹੈ ?

सिचाई मंत्री : Central Co-operative Union के मातहत जो इन्सपैक्टर और सब-इन्सपैक्टर काम करते हैं वे inefficient हैं, उन की तन्खाहें और allowances भी काफी नहीं हैं और वे अपना काम दिल लगा कर नहीं करते। उन पर Control भी अच्छी तरह से नहीं होता। इसलिये उन्हें Government service में लेने का इरादा है। Policy matters पर विचार करने के लिये इस Co-operative Union को reorganize कर के कायम रखा जाएगा।

MEMORIAL FROM THE CANAL SUPERVISORS, REVENUE ASSOCIATION, PUNJAB.

*3293. **Professor Mota Singh** (Anandpuri) : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether he has received any Memorial from the Canal Supervisors Revenue Association, Punjab asking for the separation of the Canal Revenue Branch from the Irrigation Department; if so, the date of its receipt as well as the steps taken or proposed to be taken by the Government thereon ?

Chaudhri Lahri Singh: Yes, a memorial was received on 1st March, 1954 from the Canal Superior Revenue Association and not from Canal Supervisors Revenue Association. The matter is under consideration.

DISMISSED OFFICIALS RE-EMPLOYED IN IRRIGATION DEPARTMENT.

*3294. **Professor Mota Singh** (Anandpuri): Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the number of officials in the Irrigation Department who were dismissed during prepartition days by the Punjab Government, but have now been re-employed by the Punjab State Government together with the reasons therefor in each case;
(b) the number of technical staff in the Irrigation Branch who are on deputation to (i) the Central Government (ii) other State Government, since 1947?

Chaudhri Lahri Singh : The reply to this question is not yet ready. The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

PRICES OF IRON IN THE STATE

*2751. **Shri Ram Kishan**: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any correspondence has passed between the State and the Union Government on the high prices of iron and steel in the State; if so, the gist of the correspondence, together with the result thereof:

(b) whether the Government has received any resolution from the Amritsar Municipality and the Punjab Iron and Steel Association, making a request therein to declare Amritsar a port city; if so the action, if any taken by the Government thereon?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): It is regretted that the necessary reply to this question is not yet ready and will be supplied to the member shortly.

श्री राम किशन: क्या मुख्य मंत्री जी बतायेंगे कि अप्रैल 1953 से जो correspondence चल रही है, इस का अभी तक क्या नतीजा निकला है ?

मुख्य मंत्री : हम तो अपनी तरफ से माजूरी जाहिर कर रहे हैं। भारत सरकार के बारे में कुछ कहा नहीं जा सकता ।

श्री राम किशन : Part (b) का जवाब तो दिया जा सकता है ।

चीफ़ पार्लियामेंटरी सेक्रेटरी : Representation आई हुई है और इस सिलसिले में भारत सरकार से लिखापढ़ी हो रही है ।

RETRENCHMENT IN THE REHABILITATION DEPARTMENT

***2752. Shri Ram Kishan:** Will the Minister for Finance be pleased to lay on the table a detailed up-to-date statement regarding the retrenchment made in the Rehabilitation Department in all the Districts of the State as well as the Hadquarters since April, 1953, together with the action, if any, taken by the Government for absorbing the retrenched persons in various other Departments of the Government?

Sardar Ujjal Singh: A statement showing the details of the officials retrenched from the Rehabilitation Department (including Relief and Custodians Orgaı isation) since April, 1953, and steps taken for their absorption is given below:—

Details of the officials retrenched from the Rehabilitation Department (including Relief and Custodian Organisations) since April, 1953.

Name of the Establishment	Class of Government Servants Retrenched				
	Assistant Registrar	Naib-Tehsildar	Inspectors Sub- Inspectors	Clerks	Class IV Government Servants
D.C., Gurdaspur ..	..	1	4	8	21
D.C., Amritsar ..	..	1	5	10	5
D.C., Ferozepur ..	..	1	3	12	24
D.C., Ludhiana ..	..	..	2	8	7
D.C., Jullundur ..	..	1	4	11	6
D.C., Hoshiarpur ..	..	..	1	5	10
D.C., Kangra ..	..	..	..	1	1
D.C., Hissar ..	..	2	2	13	7
D.C., Rohtak ..	..	1	3	12	7
D.C., Gurgaon ..	..	3	3	15	10
D.C., Karnal ..	..	1	1	9	5
D.C., Ambala ..	..	..	3	12	83
D.C., Simla ..	..	..	1	..	1
Headquarters ..	3	4	4	140	42
Total ..	3	15	36	256	229

[Minister for Finance]

The retrenched persons included mostly those Government servants whose services had been lent by other Government Departments. Such officials were reverted to their parent Departments. From amongst the temporary officials, a large number has already been absorbed in other Government Departments, while the particulars of a number of officials have been furnished to the Chairman of the Subordinate Services Selection Board for their absorption in other Government Departments.

KACHA ROUTES IN THE STATE.

***2876. Pandit Shri Ram Sharma:** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of Kacha Routes sanctioned by the Government so far and the number of Transport Co-operative Societies formed to ply buses on these routes;

(b) the total number of members of the said Societies together with the names of political sufferers and workers amongst them along with their record of sacrifices?

Sardar Ujjal Singh: (a) There are in all 167 new and katcha routes for which applications have been invited from private operators for the grant of stage carriage permits. Applications for permission to ply buses on these routes have been received from 258 Transport Co-operative Societies.

(b) The applications received from these Transport Co-operative Societies do not contain the information relating to the total number of members of the the societies together with the names of political sufferers and workers amongst them along with their record of sacrifices.

PLYING OF BUSES ON KACHA ROUTES.

***2877. Pandit Shri Ram Sharma:** Will the Minister for Education be pleased to state the number of Co-operative Societies that have started plying transport buses on the kacha routes in the State together with their capital investment and the number of buses bought so far by them?

Sardar Ujjal Singh: No. Co-operative Society has so far started plying transport buses on the kacha routes in the State.

OPENING OF A HIGH SCHOOL IN DISTRICT KARNAL.

***3062. Shri Wadhawa Ram:** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether it is a fact that there is no high school in about a hundred villages around village Indri, District Karnal;

(b) whether the Government intends to start a high school in the abovementioned *illaqa*; if so, when and the place where such schools will be started?

Sardar Ujjal Singh: (a) No. It is not so. The D.B. High School at Ladwa is situated at a distance of 12 miles from Indri.

(b) This does not arise.

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰੀ ਤੋਂ 12 ਮੀਲ ਉਪਰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਨਾ ਕੋਈ ਸੜਕ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਹੈ? ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਜਾਣਾ ਹੀ ਬੜਾ ਕਠਨ ਹੈ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਲੇਕਿਨ ਹਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਤੇ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ।

SUPPLY OF UNIFORMS TO TRANSPORT WORKERS.

***3083. Shrimati Sita Devi:** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether the Government has decided to provide summer uniforms to the transport workers employed in Government Transport Services; if so, whether any uniforms were supplied to the said workers during the year 1953;

(b) whether he is aware of the fact that a great deal of delay is caused in the supply of uniforms to the said workers; if so, the arrangements that he proposes to make to supply the uniforms at the proper time?

Sardar Ujjal Singh: (a) Yes. Summer uniforms were supplied to all the entitled employees in the Jullundur Omnibus Service, most of them in the Amritsar Omnibus Service and none in the Ambala Roadways. The reasons for non-supply was that the Controller of Stores, Punjab through whom the order was channelled by the General Managers under the rules, could not arrange supply of cloth in time.

(b) To eliminate chances of delay in future and to ensure that uniforms are supplied for Summer and Winter in time, the department has issued instructions that orders for cloth should now be placed on the Controller of Stores 8 months in advance of the requirements. These instructions are being implemented.

श्रीमती सीता देवी : क्या यह बात वज़ीर साहिब के knowledge में है कि workers के लिये ठंडी वर्दी साल में दो बार मिलती है? लेकिन 1953 में उन को केवल एक ही वर्दी दी गई है।

ਮੰਤਰੀ : ਜਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ summer ਦੀਆਂ ਵਰਦੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਾਲੰਧਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ order ਠੀਕ ਵਕਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

Controller of Stores ਕਪੜਾ ਸਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਹੁਣ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵਕਤ ਤੇ order place ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਕਪੜਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵਰਦੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ।

श्रीमती सीता देवी : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि एक जगह पर वर्दी नहीं दी जा सकी। तो क्या उन लोगों को इस साल वह वर्दी जो रह गई है दी जाएगी या नहीं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਗਰਮੀਆਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਵੇਲੇ ਇਕ ਹੀ ਵਰਦੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੋ ਵਰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ।

श्रीमती सीता देवी : मैं जानना चाहती हूं कि जो रुपया उन की वर्दी के लिये मंजूर हुआ था वह department के पास ही है या खत्म हो गया है ? क्या इस उद्देश्य के लिये नये बजट में कोई रुपया provide किया गया है या नहीं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : procedure ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹ surrender ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਲਈ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

OPENING OF PRIMARY SCHOOLS IN THE STATE

*3085. **Shrimati Sita Devi:** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of Primary Schools for boys and girls opened by the Government during the year 1953 separately;

(b) the total number of such schools opened in cities and in villages during the said period separately?

Sardar Ujjal Singh:—

(a)(i) Primary Schools for girls	..	2
(ii) Primary Schools for boys	..	2
(iii) Co-educational primary schools	..	9
Total	..	13
(b)(i) Primary Schools started in villages	..	9
(ii) Primary Schools started in cities	..	4

CLOSING DOWN OF ROUTES OF LOCAL BUS SERVICES.

*3210. **Sardar Chanan Singh Dhut**: Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of routes recently closed by the Government-owned local bus services in the Cities of Jullundur, Ambala and Amritsar together with the reasons therefor?

(b) the total amount of savings, if any effected to the Government by closing the said routes?

Sardar Ujjal Singh: (a) The following routes were recently closed in Government-owned local bus Services:—

Service	Name of route	Reasons for closure
Amritsar Omnibus Service	Hall Gate to Chheharta	Operation was not justified from traffic point of view. The portion is covered by Amritsar-Wagha route where 35 to 45 minutes service is being provided.
Jullundur Omnibus Service	Jullundur to Lambra	Operation of this route was not considered useful as it is catered by Jullundur-Nakodar service, frequency of which was increased.

(b) Rs. 1,000 per month.

REGISTRATION FEE TO BE PAID TO GOVERNMENT BY HAKIMS AND VAIDS.

*3211. **Sardar Chanan Singh Dhut**: Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Government has demanded registration fee for two years from Hakims and Vaids in the State; if so, the amount of the fee so demanded and the reasons therefor;

(b) whether it is also a fact that the Hakims and Vaids have refused to pay the said fee; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter?

Sardar Ujjal Singh: (a) and (b). The Board of Ayurvedic and Unani Systems of Medicine demanded a renewal fee of Rs. 2 under Rule 72-A of the East Punjab Ayurvedic and Unani Practitioners' Rules, 1949, from Vaids and Hakims who are reluctant to pay it and have challenged the validity of the orders of the Board. The matter is being examined by Government.

Note : The Minister for Education being absent, the Minister for Finance replied to the question standing against the former.

NOTICE BOARD REGARDING TIME-TABLE PUT-UP BY TRANSPORT DEPARTMENT.

*3291. **Shri Rala Ram**: Will the Minister for Education be pleased to state whether he is aware of the fact that all the notice boards put up by the Transport Department giving the time-table of the local buses and other services are written either in English or in Urdu and that Hindi is ignored altogether; if so, the reasons therefor?

Sardar Ujjal Singh: Yes. Boards in English and Urdu will be replaced by Hindi and Punjabi gradually.

DISTRICT ADVISORY COMMITTEES FOR EDUCATION IN THE STATE.

*3292. **Shri Rala Ram**: Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether the District Advisory Committee set up by the Government for advising the District Educational Authorities in connection with the opening of new schools in the State have functioned as such during the year 1953-54;

(b) the total number of single-teacher primary schools opened in Hoshiarpur District during the year 1953-54?

Sardar Ujjal Singh: (a) No District Advisory Committees were set up by Government for advising the District Educational Authorities in connection with the opening of new schools. Committees were, however, set up for selection of teachers for these schools and these functioned as such.

(b) 70 out of 193 allocated. The question of opening of 33 more single-teacher primary schools in Hoshiarpur District is still under consideration.

श्री मूल चंद जैन : क्या मंत्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि teachers की छंटनी के लिये जो Advisory Committee बनाई गई है उस की सिफ़ारिशों को मानना District Board के लिये ज़रूरी है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: Advisory Committe ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ advise ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ advice ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ ਚਾਹੇ ਨਾ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ।

श्री मूल चंद जैन : क्या यह हकीकत है कि हर जिला में Deputy Commissioner ही इस Committee के Chairman हैं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋਵੋਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ।

Note : The Minister for Education being absent, the Minister for Finance replied to the questions standing against the former.

CONSTRUCTION OF HIGH COURT BUILDING AT CHANDIGARH.

***2979. Shri Teg Ram**: Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the estimated expenditure for the construction of the High Court Building at Chandigarh Capital;

(b) the total amount so far spent in this connection;

(c) the total number of rooms that will be built and also the number of those which have so far been constructed;

(d) the date when the said construction work was started and the time by which the same will be completed?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa: (a) Rs. 34·39 lakhs (including sanitary and electric installations, furniture and lifts).

(b) Rs. 18,75,235 by the end of February, 1954.

(c) The building, when completed will comprise of 84 rooms in all.

The structure of all the rooms is complete except the top roofslab which has been completed about 70 per cent. The work on the construction of partition walls is in hand.

(d) The work was started on the 20th November, 1952, and is expected to be completed by the 1st October, 1954.

श्री तेग राम : क्या मंत्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि इस building पर 34 लाख रुपया खर्च करने की क्या जरूरत थी ?

Mr. Speaker : It is not a Supplementary question.

CONSTRUCTION OF PACCA ROAD BETWEEN VILLAGE LADWA AND BAMBA, DISTRICT KARNAL.

***3061. Shri Wadhawa Ram**: Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the road between villages Ladwa and Bamba, District Karnal is a Kacha road and the Kisans have to take their goods to mandis far off areas for disposal instead of village Indri;

(b) the steps, if any, taken by the Government in connection with the construction of pacca road between the villages mentioned in part (a) above?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa: (a) Yes. Like many other roads in the State this is also a Katcha road.

(b) Owing to paucity of funds no steps could be taken to make this road pacca.

REPRESENTATION FROM WORK-CHARGED ESTABLISHMENT.

*3084. **Shrimati Sita Devi**: Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the total number of work-charged establishment in the State at present;

(b) whether any representation from the mechanical work-charged establishment was recently received by him; if so, the decision, if any taken by Government in this connection?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa: (a) The total number of work-charged establishment in the State at present is 6,757 so far as the Punjab P.W.D. Buildings and Roads Branch is concerned. The information relating to the Irrigation Branch and the Electricity Branch is not available in the Buildings and Roads Branch.

(b) Yes. Since the Government was proposing to concede some of the demands of this work-charged establishment and some posts were being brought to the regular side, no action was desired to be taken at that time. In this connection attention is invited to the Budget Speech of the Finance Minister delivered in the House in which it has been pointed out that some of the posts of the work-charged establishment which are of a permanent nature are going to be brought on the regular permanent side.

श्रीमती सीता देवी : क्या वज़ीर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि यह फैसला अप्रैल 1954 से लागू हो जाएगा ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਦੋਂ figures ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ permanent ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ ।

श्रीमती सीता देवी : क्या मैं जान सकती हूं कि उन को पक्का करते समय किस बात का ख्याल रखा जाएगा ? किस पोस्ट को पक्का किया जायेगा और किस को नहीं किया जायगा ?

Mr. Speaker : This does not arise out of the main question.

DEVELOPMENT OF CHANDIGARH.

*3188. **Shri Dharam Vir Vasisht**: Will the Minister for Public Works be pleased to state the steps, if any, taken by the Government since the date of shifting of its Headquarters to Chandigarh for developing the Capital together with the nature of difficulties, if any, encountered in this connection?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa: The Government have taken the following steps since the date of shifting of its Headquarters to Chandigarh for developing the Capital—

(1) Adequate road transport facilities have been provided for visiting Chandigarh and for moving within it.

(2) Chandigarh has been placed on the railway map of India with the construction of a loop line passing near the eastern boundary of the town.

(3) The educational needs of the town have been met by the opening of a Degree College for boys and girls, a Junior Secondary School and a Nursery School in addition to the schools which were already in existence when the Government shifted its headquarters to Chandigarh.

(4) A very well-equipped Health Centre-*cum*-Hospital has recently been opened in Sector 22 to cater to the medical needs of the town.

(5) In order to lower the prices of essential food-stuffs in the town, Government have opened a Dairy Farm and a Vegetable Farm, Chandigarh. They have also opened shops in Sector 22 for the sale, at cheap prices, of vegetables, fruits, milk and milk-products, fish, meat and eggs. An Annapurna, where tea and meals are served, at a no-profit no-loss basis has also been opened in a Government-built shop in Sector 22.

(6) The Officer's Hostel has been leased out to M/s Oberoi Hotels, Ltd. for being run as a first class hotel for the convenience of touring officers as well as private visitors.

(7) 152 commercial sites including a site for an air-conditioned cinema and a site for a Hotel have been sold in Sectors 22, 23, and 16. In order to ensure the speedy construction of these sites, a rebate is being allowed to owners who complete construction within months and one year respectively from the date of sale of sites.

(8) Government is supplying building material against payment to all those who wish to build in Chandigarh.

(9) A Sub-Treasury and a branch of the Imperial Bank of India have been opened in the town.

(10) 306 acres of land have been sold to the Punjab University at a nominal price of Rs. 1,000 per acre so that the construction of University buildings may be started as early as possible.

(11) A Government of India scheme for the grant of house building loans in the shape of building material to displaced persons, allottees of residential plots, against their verified claims in respect of immovable property has been brought into operation.

No particular difficulties are being encountered in the development of Chandigarh except that the private site-holders are taking time to start construction.

श्री धरंशेर वासिष्ठ : क्या गवर्नमैण्ट को इल्म है कि जो लोग बाहर से आते हैं उन के लिए चंडीगढ़ में ठहरने का कोई खातरखवाह इन्तज़ाम नहीं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਕ ਹੋਟਲ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

श्री जगत राम भारद्वाज : क्या गवर्नमैण्ट को मालूम है कि ग़रीब लोग होटल में ठहरना afford नहीं कर सकते ?

श्री गोपी चंद : क्या उन के ठहरने के लिये कोई सराए बनाई गई है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਹੋਨ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਕੋਈ ਸਰਾਂ ਇਥੇ ਬਨਾ ਦੇਣ।

श्री गोपी चन्द भारद्वाज : क्या मिनिस्टर साहिब को मालूम है कि किसी रईस ने यहां सराए खोलने की पेशकश की थी बशर्तेकि गवर्नमैण्ट free site दे ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : free site ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਬਲਕਿ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ reduced rates ਪੁਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮਕਾਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਹੇ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੋਵੇ।

Mr. Speaker: It does not arise. How does he know ?

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब, आप की इजाजत से इस सिलसिला में मैं दो चार लफ़ज़ अर्ज़ करना चाहता हू । यह फरमाया गया कि लोगों के ठहरने के लिए कोई सराए बनाई जाए। सराए तो, जनाबे वाला, आगे ही यहां बनी हुई है और वह भी खास कर उन लोगों के लिये जो होटलों में रहना afford नहीं कर सकते । लेकिन इस वक्त जगह की दिक्कत की वजह से वहां पर हमने कुछ दफ़तर बैठा रखे हैं । हम कोशिश कर रहे हैं कि जितनी जल्दी हो सके उन दफ़तरों को दूसरी जगह पर shift करके उसे खाली कर दिया जाए। इस की जरूरत इस लिए भी होगी कि जल्दी ही हाई कोर्ट भी चंडीगढ़ आने वाला है । इस लिए हमारे पास कोई ऐसी जगह भी होनी चाहिये जहां पर वे लोग ठहर सकें जो हाई कोर्ट में अपने मुकद्दमों के सिलसिला में आए हों ।

SIGNBOARDS IN CHANDIGARH PUT BY PUBLIC WORKS DEPARTMENT.

***3290. Shri Rala Ram**: Will the Minister for Public Works be pleased to state whether it is a fact that in Chandigarh about all the signboards put up by the Public Works Department are either in English or in Urdu and that the National language or the Regional language are altogether ignored; if so, the reasons therefor?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa: It is a fact that all sign boards put up in Chandigarh by the Public Works Department so far are in English. In the absence of any specific instructions for the use of Hindi or Punjabi for writing the signboards, the local P.W.D. authorities followed the old practice.

EMPLOYMENT EXCHANGES IN THE STATE.

*3285. **Shri Ram Chandra Comrade**: Will the Minister for Labour be pleased to state the latest position regarding the existence of Employment Exchanges in the State?

Chaudhri Sundar Singh: The Punjab Government has agreed to contribute towards the Employment Exchanges in the State till a decision has been taken by the Government of India on the recommendations of the Shiva Rao Committee.

ADJOURNMENT MOTION.

Mr. Speaker: The questions printed in the list for today have been exhausted.

I have received notice of an adjournment motion from Sardar Achhar Singh Chhina.* A copy of this motion has also been supplied to the Chief Minister. Before I give my ruling I would like to hear him.

मुख्य मंत्री : इस के मुतग्रल्लिक, स्पीकर साहिब, मेरी गुज़ारिश यह है कि गवर्नमैण्ट के पास अभी तक कोई इत्तलाह नहीं आई ।

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of Order, Sir, पेश्तर इसके कि मुख्य मंत्री जी कुछ कहें, हाऊस को यह पता लगना चाहिये कि वह कौन सी बात है जिसके मुतग्रल्लिक यह adjournment motion दिया गया है ।

अध्यक्ष महोदय : आप तशरीफ़ रखिये, घबराते क्यों हैं ! मैं आप की बात को ठीक तरह समझ गया हूं । ज़रा चीफ़ मनिस्टर साहिब को अपनी बात पूरी कर लेने दीजिये।

मुख्य मंत्री : मैं तो स्पीकर साहिब, यही अर्ज़ कर रहा था कि मेरे पास सरकारी तौर पर इस के बारे में कोई इत्तलाह नहीं है जिस से आप की खिदमत में कोई बात कह सकूं।

पंडित श्री राम शर्मा : आखिर वह बात क्या है ?

अध्यक्ष महोदय : कायदा तो यही है कि जो adjournment motion मैं in order declare करूं उसे ही आप की खिदमत में पढ़ा जाए । चुनांचे यह एक ऐसा वाकिया था जिस के मुतग्रल्लिक मैं समझता था कि गवर्नमैण्ट यह देख ले कि आया उस के पास कोई सूचना आई है या नहीं । और अगर आई हो तो वह इसे हाऊस में supply करने के लिये तैयार है या नहीं ताकि position साफ़ हो जाए । अब चूंकि पंडित श्री राम शर्मा जी ने इस घटना को जानने के लिये ज़ोर दिया है; इस लिये मैं यह बता दूं कि इस में किसी पर हमला होने का ज़िक्र है । इस में कहा गया है कि श्री शुद कर्म और दूसरे किसान वर्कर्ज़ पर पुलिस स्टेशन नरोट जैमल सिंह, ज़िला गुरदासपुर में ज़मींदारों ने हमला किया ।

*Sardar Achhar Singh to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance namely, the grave situation arising out of the assault on and beating of Shri Shud Karam and other kisan workers by the Landlords in P. S. Narot Jaimal Singh, District Gurdaspur with the help and connivance of District Revenue and Police Officers and the arrest of Baba Kharak Singh, President District Kisan Sabaa and others on 25th March, 1954.

[अध्यक्ष महोदय]

इस के बारे में मैं यह गुज़ारिश करना चाहता हूं कि जब पंडित जी ने पहली बार इस adjournment motion का subject पूछा तो इसी लिये नहीं बताया गया ताकि अगर गवर्नमैण्ट अपने पहलू पर बयान देना चाहे तो दे दे। लेकिन अब जब कि चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने फ़रमाया है कि उन को इस सम्बन्ध में कोई इत्तलाह ही मौसूल नहीं हुई तो मैं समझता हूं कि इसे discuss करने का फ़ायदा ही क्या है।

दूसरे बात यह है कि आज तो फिर आप साहिबान के पास discussion करने के लिये खुला मैदान है। आप भी जिस चीज़ पर आप बहस करना चाहे कर सकते ह और गवर्नमैण्ट बैंचों की तरफ़ से उस के जवाब की आशा भी रख सकते हैं।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਗਵਰਨਮੇਂਟ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ information ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਬੜਾ urgent public importance ਦਾ ਹੈ।

अध्यक्ष महोदय : आखिर adjournment motion इस लिये ही दी जाती हैं कि गवर्नमैण्ट उन में दिये हुए वाकियात का हाऊस के अन्दर जवाब दे। लेकिन जब चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने, जो कि गवर्नमैण्ट को represent करते हैं, यह फ़रमा दिया है कि उन के पास इस केस के विषय पर कोई इत्तलाह नहीं आई तो आप ही बतायें कि इस पर बहस करने का फायदा ही क्या? हमेशा कायदा यह होता है कि अगर गवर्नमैण्ट को किसी चीज़ का पता हो और उस के पास उन वाकियात की तफ़सील हो तभी वह बहस का जवाब दे सकती है। नहीं तो उस को discuss करने का कोई लाभ नहीं है। लेकिन इस के बावजूद भी अगर आप इस चीज़ को discuss करना चाहते हों तो आप को पूरा मौका है कि Appropriation Bill पर तकरीर करते हुए आप उसे भी कह जाएं। गो इस बिल पर बहस करते वक्त कुछ हदबन्दी तो जरूर होती है, लेकिन आम तौर पर आप इस में भी गवर्नमैण्ट की policy and actions पर अपने विचार प्रकट कर सकते हैं। इस लिए मैं समझता हूं कि यह motion in Order नहीं है।

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब! यह कहा गया है कि किसी ने किसी को मारा, पुलिस ने उस में एक पार्टी के साथ connvivance की और इस तरह अपनी duty को ठीक तौर पर नहीं निभाया। ऐसी चीज़ों की रिपोर्ट normal हालात में गवर्नमैण्ट के पास नहीं आती है। यह वाकिया तो कल का हुआ बताया जा रहा है। इस लिए इस की रिपोर्ट गवर्नमैण्ट के पास इतनी जल्दी कैसे आ सकती है?

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of Information, Sir. जब Adjournment Motion पेश की जाए और उस मामला की information गवर्नमैण्ट के पास न पहुंची हो तो क्या आइन्दा कभी उस पर बहस करने का मौका मिलता है या नहीं? यानी उस का जवाब दिया जाता है या नहीं?

अध्यक्ष महोदय : Order, Order.

मुख्य मंत्री : श्री भीमसैन सच्चर स्पीकर साहिब, ! मैं आप की इजाजत से हाऊस का कुछ वक्त लेना चाहता हूं। मुझे अफ़सोस है कि कल कुछ तबीयत नासाज होने की वजह से मैं हाऊस में हाज़िर नहीं था। मुझे पता चला है कि कल इस हाऊस में एक मैम्बर साहिब की तरफ से कुछ इस तरह के रवैये का इज़हार हुआ जिस के साथ इस हाऊस के बाकी मैम्बर साहिबान इत्तफ़ाक नहीं कर सकते। इस लिये मुझे जरूरत महसूस हुई है कि मैं जनाब की खिदमत में अर्ज करूं कि यह हाऊस मजमूई तौर पर chair की शान को, उस के दबदबे को और उस के इख्तियारों को ऊंचा रखने के लिए ख्वाहां रहता है। मुझे इस में ज़रा भी शक नहीं कि हाऊस के इस ख्याल या नज़रिये में अभी तक कभी भी कोई तबदीली नहीं आई है। मैं आप की वसातत से हाऊस के मैम्बरान की खिदमत में अर्ज करना चाहता हूं कि हमें politics में कुछ खास किस्म की conventions की तरजमानी करनी होती है। जैसे कि अगर एक Political party ने दूसरी political party पर हमला करना हो तो वह शौक से करे लेकिन उस का यह फर्ज है कि वह कायदे और रूल्ज़ के मुताबिक ही ऐसा करें। आखिर यहां काम करने में कोई लुत्फ़ ही नहीं रहता अगर एक आदमी किसी दूसरे आदमी के काम की नुक्ताचीनी न करे। मुझे इस में कोई एतराज नहीं है और न किसी दूसरे माननीय मैम्बर को ही कोई एतराज हो सकता है। मगर स्पीकर साहिब यह बहुत जरूरी है कि हम, जो इस जमहूरियत को बना रहे हैं और जो नई नई रवायतें कायम कर रहे हैं, खास तौर से इस बात का ख्याल रखें कि इस हाऊस की chair की dignity को पूरी तरह से कायम रखें और उस का पूरा २ एहतराम करें। यह chair एक खास अहमीयत रखती है। यानी इस का बड़ा ऊंचा दर्जा है। इसलिये अगर कोई मैम्बर किसी तरह से भी इस की शान के खिलाफ कुछ कहता है तो इस हाऊस के तमाम के तमाम मैम्बरान का यह फ़र्ज़ हो जाता है कि वे उस मैम्बर के खिलाफ़ हों और chair के साथ हो। इसलिये मैं बतौर Leader of the House यह अपील करना चाहता हूं कि गवर्नमैण्ट के Benches से या उस तरफ़ के benches के मैम्बरान की तरफ से ऐसा कोई कलमा नहीं कहा जाना चाहिए या कोई फ़ेल नहीं किया जाना चाहिए जिस से chair पर कोई हमला हो। लेकिन कल आप की शान में कुछ कहा गया जो हम chair की बहुत इज्जत करते हैं। आप को नागवार गुज़रा है और मुझे भी दर असल हाऊस के तमाम मैम्बरान में से सिवाए उस मैम्बर साहिब के जो इस चीज में शामिल थे, किसी ने भी इसे पसन्द नहीं किया। इस हाउस के अन्दर इस तरह का जो यह फेल किया गया, जो आवाजें कसे गए और जो कुछ भी कहा गया वह एक मैम्बर की शान के शायां नहीं था। स्पीकर साहिब ! मैं आप को यकीन दिलाता हूं कि हाऊस का ऐसा करने का ज़रा भी मनशा नहीं था कि इस तरह की कोई कार्यवाही करे। हाऊस यह नहीं चाहता कि chair के जो इख्तियार हैं, उस की जो dignity है या authority है वह किसी तरह से कम हो।

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब ! क्या इस बारे में मैं कुछ कह सकता हूं ?

अध्यक्ष महोदय : आप personal explanation दे सकते हैं लेकिन चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने जो कुछ कहा है वह discuss नहीं कर सकते।

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब ! जिस शख्स की तरफ माननीय चीफ मिनिस्टर साहिब ने अपनी तकरीर में इशारा किया है वह गालबन मैं हूं—गालबन ही नहीं यकीनन मैं ही हूं । chair की.......

मुख्य मंत्री : Sir, he is discussing my statement.

अध्यक्ष महोदय : आप चीफ़ मिनिस्टर साहिब की तकरीर को discuss न कीजिए ।

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब ! कल भी मैंने कह दिया था और अब भी कहता हूं कि मैंने उस वक्त सिर्फ यही कहा था कि स्पीकर साहिब को ज्यादा इस लिये बोलना पड़ रहा है क्योंकि गवर्नमैण्ट की तरफ़ से जवाब ठीक नहीं मिलता । जो कुछ press में छपा है मेरा यह कहने का मुतलिक इरादा नहीं था । न मैंने chair की कोई disrespect की है और न ही मैं ऐसा करना चाहता हूं । क्योंकि chair ने इसे महसूस किया है मुझे इस का अफ़सोस है जैसा कि हर मैम्बर को होना चाहिए ।

अध्यक्ष महोदय : मैं चीफ़ मिनिस्टर साहिब और पंडित श्री राम शर्मा जी का मशकूर हूं जो उन्होंने अपने ख्यालात जाहिर किए हैं । Leader of the House का ऐन फ़र्ज भी है कि वह इस हाऊस के एहतराम को ऊंचा करें और इसे कायम रखें । जहां यह मेरा फ़र्ज है कि मैं आप साहिबान की खिदमत करते हुए आप के यह कवायद जो आपने बना रखे हैं या वह जो पुराने बने आ रहे हैं उन को लागू रखूं वहां Leader of the House की भी जिम्मेदारी है कि जब भी हाऊस की या हाऊस के स्पीकर की तौहीन हो—चाहे तौहीन करने वाले की मर्जी ऐसा करने की हो या न हो—वह अपने ख्यालात का इज़हार करें । जो कुछ अब पंडित श्री राम शर्मा ने कहा है उस में बारह तेरह घंटे की देरी हो गई है । अगर वह यहीं बात कल तीन बजे ही कह देते तो यह सब कुछ करने की नौबत ही न आती ।

अब रहा यह सवाल कि क्या उन के कहने का मनशा यही था या नहीं, इस सिलसिले में मैं अर्ज करता हूं कि मेरी feeling तो यह थी कि इन के इल्फ़ाज से मेरी feeling injure हुई हैं । इस का मुनासिब हल यह था कि वह उस वक्त chair का एहतराम करते हुए अपने अलफ़ाज़ withdraw कर लेते क्योंकि बाद में मेरे साथ लड़ा जा सकता था । वह बाद में मेरे साथ मेरे कमरे में आकर लड़ सकते थे जब कि मैं हर मैम्बर की खिदमत के लिए हर वक्त हाजिर हूं और बड़ी खुशी से अपनी गलती तसलीम करने को तैयार हूं । मगर इस मामले में मेरी कोई गलती नहीं थी । अब उन्हों ने कहा है कि ऐसा कहने में उन की Chair की तौहीन करने की कोई नीयत नहीं थी । मेरी यह feeling थी कि उन्होंने Chair की बेइज्जती की है और इसी feeling ने ही उन्हें नेम (Name) करने तक नौबत पहुंचाई । मगर मैं दिल से आप का बड़ा एहतराम करता हूं । आप मिनिस्टर भी रहे हैं और बड़ी देर से इस हाऊस के मैम्बर भी चले आ रहे हैं ।

मगर क्या किया जाए ? आप की बदौलत स्पीकर एक खास dignity रखता है । कुछ घंटों बाद जो आप ने कदम उठाया वह अच्छा किया । मगर इतने घंटे गुजरने के बाद मेरा ख्याल नहीं बदला । मेरी जो बेकदरी और बेइज्जती हुई, वह तो हो गई । मगर जब उन्होंने कह दिया कि यह उन्होंने दिल से नहीं की तो यह मामला यहीं खत्म हो गया ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ (ਨਕੋਦਰ) : On a point of personal explanation, Sir. ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ All-India Congress Committee ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। House ਦੇ ਇਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਜੋ ਮੈਂ ਦਿਤਾ ਸੀ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ relevant (ਸਬੰਧਤ) ਹੈ। ਉਹ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਨਾਂਦਾ ਹਾਂ।

अध्यक्ष महोदय : यह बात कब हुई और explanation अब बहुत देर के बाद...........

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲੀ।

अध्यक्ष महोदय : खैर अब किताब तो मिल गई। इस का जिक्र आप अपनी स्पीच में कर लें

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ ਹੈ, ਗਲਤ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ personal explanation ਦੇ ਸਕੀਏ।

अध्यक्ष महोदय : हम ने तो पहले भी नहीं समझा कि आप ने गलत कहा।

मुझे बताया गया है कि adjournment motion आई थी, वह Chief Minister साहिब ने उसी वक्त Home Secretary को refer कर दी थी। अभी Home Secretary ने लिखा है कि—

"The Adjourment Motion was received only this morning at 9. The Assistant Inspector-General of Police has asked the Superintendent of Police, Gurdaspur, on the telephone to furnish full details of this case. As soon as any information in this connection is received from him, it will be transmitted to the Chief Minister, who will place it before the House".

SITTING OF THE ASSEMBLY

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar): Sir, I beg to move—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned till 2.00 p.m. on Monday, the 29th March, 1954.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned till 2.00 p.m. on Monday, the 29th March, 1954.

Mr. Speaker: Question is—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned till 2,00 p.m. on Monday, the 29th March, 1954.

The motion was carried.

THE PUNJAB APPROPRIATION (No. 2) BILL.

Minister for Finance (Sardar Ujjal Singh) : Sir, I introduce the Punjab Appropriation (No. 2) Bill.

Minister for Finance: Sir, I beg to move—

That the Punjab Appropriation (No. 2) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the Punjab Appropriation (No. 2) Bill be taken into consideration at once.

पंडित श्री राम शर्मा (सोनीपत) : स्पीकर साहिब! Appropriation Bill जो House के सामने पेश है, यह हमें उन तमाम बातों की तरफ ले जाता है जो कि बजट discussion के दौरान में किसी हद तक आ चुकी हैं। यह आखिरी स्टेज है कि वह रुपया जो आयंदा साल के लिए मन्जूर हुआ है और खर्च के लिए चाहिए, एक बिल की शक्ल में पेश किया जा रहा है। गवर्नमेंण्ट के तमाम काम और इन्तज़ाम इस बिल के पेशे नज़र हाऊस के ज़ेरे बहस हैं। मैं इस ईवान की जो वाजिब और मुनासिब शिकायतें और दिक्कतें हैं, उन का सब से पहले ज़िक्र करना चाहता हूं।

हमारी गवर्नमेंण्ट ने House पर यह एक ज्यादती की है कि मुल्क में आज़ादी आने और नए दौर का काम चलने के साथ ही पिछले 2½, 2¾ साल के अरसे में भी इस हाऊस के procedure के rules को House की मन्जूरी से नहीं बनाया। पहले यह होता रहा है कि जब कभी नया दौर शुरु हुआ तो तमाम हाऊस को confidence में लेकर procedure को अज़-सरे-नौ बनाया गया। मैंने पिछले 17, 18, साल से legislature के काम को देखा है। हर ऐसे मौके पर जब लैजिस्लेचर नई हालतों के अन्दर बैठी तो पहला काम जो उस ने किया वह यह था कि उसने खुद अपने rules of procedure को बनाया। हमारी Constitution में थोड़ी सी इस बात की गुन्जायश दी गई है कि नए legislature के शुरु होते ही अगर किसी तरह नए rules न बनाए जा सकें तो पिछले rules में थोड़ी बहुत तरमीन करके जारी रख सकते हैं। Constitution में Speaker साहिब को खास इख्तियार दिया गया है कि मौजूदा हालतों के अन्दर जो तबदीली ज़रूरी समझें, जैसे मुनासिब समझे, rules के अन्दर तबदीली कर लें। यह कोई ग़लत बात नहीं है। Speaker साहिब को यह इख्तियार इसलिए दिया गया कि उन का party politics से कोई ताल्लुक नहीं होता। इसलिये वह आर्ज़ी तौर पर कुछ देर तक rules बेशक न बनाएं और पिछले rules में तबदीली करके काम चला लें। हमारी गवर्नमेंण्ट ने कमाल किया है। एक महीना नहीं, दो महीने नहीं, 6 महीने साल के बाद भी कुछ नहीं किया और आधे से ज्यादा वक्त गुज़ार दिया मगर rules नहीं बनाए। उसी तरीके से काम चलवाती रही। हाऊस को चाहिए कि नई हालतों में अपने rules और कवायद को खुद बनाए और अपने काम में सही spirit लाए। मैं महसूस करता हूं कि आज तक Speaker साहिब पर बोझ पड़ा रहा है। इसलिये वह जैसा ज़रूरी समझें अपनी मर्ज़ी से हाऊस का काम चलाने के लिये rules में तबदीली करें।

मैं समझता हूं कि इस हाऊस के साथ गवर्नमैण्ट ने बेइनसाफ़ी की है। विधान भी इस बात की मदद करता है कि हाऊस के लिये जो कवायद बनाए जाएं, इस की कार्रवाई को चलाने के लिये जो रूलज़ बनाए जाएं, उन्हें हाऊस के सामने लाए बिना तबदील नहीं किया जा सकता। लेकिन हम बाज़ औकात देखते हैं कि पिछले रूलज़ में तबदीली की गई और मैम्बरों को बताया तक नहीं गया। मैम्बर समझ नहीं सके कि पिछले रूल्ज़ में कैसे तबदीली की गई है। उन्हें यह समझने का वक्त ही नहीं मिल सका। इसलिए पहली शिकायत तो मेरी यह है कि Rules of Procedure and Conduct of Business in the Assembly को टाले रखना ठीक नहीं और मुझे अन्देशा यह है कि गवर्नमैण्ट इस हाऊस को मौका नहीं देना चाहती कि वह रूल्ज़ और ज़ाबता को अपने नए तजरबे की रौशनी में तबदील कर सकें।

दूसरी शिकायत मेरी यह है कि मैम्बरों को रहने के लिए जो मकान दिये गये हैं उन्हें इन में बहुत दिक्कतें हैं। पहले तो यह मकान असल में उन लोगों के लिये है जिन की तनखाह 100 या 125 रुपया माहवार है। इन कलर्कों के लिये रखे गए मकानों में गुसलखाने, टट्टी की बहुत दिक्कतें है। निचली मंज़िल से ऊपर की मंज़िल पर चढ़ने की भी तकलीफें हैं। इन दिक्कतों को मैं समझ सकता अगर हमारे वज़ारा साहिबान अपनी रिहायश का स्टैण्डर्ड ऐसा रखते और उन की सहूलतों और दीगर मैम्बरों की सहूलतों में कोई फ़र्क न रखा जाता।

हिन्दुस्तान में ऐसी बराबरी की मिसाल एक ही देखने में आती है। वह है सौराष्ट्र के Chief Minister की। सौराष्ट्र का चीफ मिनिस्टर अपने एक मामूली से और छोटे से मकान में रहता है। सरकारी काम को वैसे ही करता है। ज़मीन पर बैठता है। मैं यह समझता हूं कि वहां हिन्दुस्तान का बड़ा आदमी है और वही एक ऐसा शख्स है जिस ने महात्मा गांधी के बताए हुए नियमों के अनुसार राज्य चलाने की कोशिश की है। और नहीं तो कम से कम सौराष्ट्र के चीफ़ मिनिस्टर की मिसाल हमारे सामने है। वही मिसाल अगर हमारे वुज़रा अमल में लाएं तो चाहे हमें पेड़ों के नीचे रहने को कहा जाये और हमें पैदल चल कर भी यहां क्यों न आना पड़े; हमें कोई शिकायत न होगी।

इस के इलावा मैम्बरों के रहने के लिये जो क्वार्टर रखे गए हैं उन का ordinary किराया 10—12 रुपये माहवार है। लेकिन मैम्बरों को 60—70 रुपए किराया देना पड़ता है। इस के बरअक्स चीफ़ मिनिस्टर के रहने के लिए कोठी 3-4 वुज़रा की कोठियों की इकट्ठी कीमत को मिला कर बनाई जा रही है। मेरी शिकायत यह नहीं कि ऐसा क्यों हो रहा है। मेरी शिकायत यह है कि अगर वुज़रा भी इतनी ही तकलीफ की ज़िन्दगी गुज़ारें जितनी कि मेम्बर गुज़ार रहे हैं, तो मुनासब है।

इस के इलावा आने जाने की दिक्कत भी है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जब हम यह आवाज़ उठाते हैं कि हम ने सब को बराबरी की सतह पर लाना है तो क्या ऐसे हालात में हम इस तरह समाज के मौजूदा इख्तिलाफात को दूर कर सकते हैं? क्या हम इस तरह हरेक को बराबर सतह पर ला सकते हैं? जब हम ऊपर की सतह को देखते हैं तो हमें हैरानी होती है। मिनिस्टर बनना या मैम्बर रहना कोई अजूबे की बात नहीं। कोई भी मैम्बर कभी वहां मिनिस्टरों के बैंचों पर बैठ सकता है और वुज़रा इधर बैठ सकते हैं। यह तो एक मामूल और

[पंडित श्री राम शर्मा]

इत्तफ़ाक की बात है। इस लिये मैम्बरों के साथ ऐसा सलूक नहीं होना चाहिए जब के वुज़रा को हर तरह की सहूलतें दी गई हों।

इसके इलावा एक और चीज़ देखने में आई है कि मैम्बरों के लिए लोबीज़ (lobbies) में एक register रख दिया गया है कि मैम्बर आएं और खुद अपनी हाज़िरी इस में दर्ज करें। इस से मेम्बरों को दिक्कत होती है।

Mr. Speaker: गवर्नमैण्ट ने यह रजिस्टर नहीं रखा।

पंडित श्री राम शर्मा: गवर्नमैण्ट को कोशिश तो करनी चाहिये थी और देखना चाहिये था कि इस से मैम्बरों को तकलीफ तो नहीं।

Mr. Speaker: I may again tell the hon. Member that the Government has nothing to do with the Attendance Register.

पंडित श्री राम शर्मा: अगर यह गवर्नमैण्ट का काम नहीं है तो मैं गवनमेंट को जिम्मेदार नहीं ठहराता। लेकिन शिकायत जरूर है कि गवर्नमैण्ट आप से दरखास्त करती कि आप रजिस्टर......

Mr. Speaker: I call the hon. Member to order. The Attendance Register is not under discussion at present. The Government or this House has not introduced this system of maintaining the Attendance Register for the Members to mark their presence. This system has been introduced under my orders If the hon. Member is not satisfied with it, he should come to my room and discuss it with me there. He cannot critcise my action on the floor of the House.

पंडित श्रीराम शर्मा: बहुत बेहतर जनाब। मैं इस के बाद मेम्बरों के आने जाने के लिए बसों और गाड़ियों का जो इन्तज़ाम किया गया है उस का ज़िक्र करना चाहता हूं। यह इन्तज़ाम तकलीफ देह है। मैं जानता हूं कि गवर्नमैण्ट खर्च करती है लेकिन इस के पास उस के लिए कोई justification नहीं होती। यह ठीक है कि मेम्बरों को जहां रहने को जगह दी गई है लेकिन वह तीन चार मील के फासले पर है। उन्हें इस ईवान में आने और एक जगह से दूसरी जगह जाने के लिए आराम नहीं है। जो कुछ किया जा रहा है इस से कहीं ज्यादा उन्हें आराम पहुंचाया जा सकता है।

फिर जनाबे वाला! गैर-सरकारी दिन आता है। इस को सरकारी काम के लिए ले लिया जाता है। यह मेम्बरों के हकूक पर छापा है। कायदों के होते हुए भी गवर्नमैण्ट ने यह रवैया इख्तियार कर लिया है कि प्राईवेट मैम्बरों को अपने resolutions और Bills लाने का कतई मौका न मिले। गैर-सरकारी दिन एक साल के अन्दर 1-2 से ज्यादा नहीं रखे जाते। अगर इन्हें भी गवर्नमैण्ट ले ले तो यह मेम्बरों के हकूक पर छापा है। इस में काइदे की गलती नहीं। गवर्नमैण्ट सब कुछ कर सकती है। अगर चाहे तो रूल बना सकती है कि गैर सरकारी दिन कोई भी न हो।

अध्यक्ष महोदय: आप कायदे को गलत करार दे रहे हैं। यह motion तो आप पास कर चुके हैं और सारे हाऊस ने पास कर लिया है। लेकिन आप फिर गैर-सरकारी दिन पर रायज़नी कर रहे हैं।

पंडित श्री राम शर्मा : मैं इस decision पर जो कि हाऊस ने किया है रायेज़नी नहीं कर रहा। मैं नुक्ताचीनी नहीं करता लेकिन आम तौर पर गवर्नमेंट का यह तरीका है कि प्राईवेट मेम्बरों के हकूक पर इस दिन को लेकर छापा मारा जाये। इसी के बारे में मैं शिकायत करना चाहता हूं।

इसके इलावा जहां तक सवालात का ताल्लुक है हम क्या देखते हैं? वुज़रा को एक से ज्यादा बार कहते सुना गया है कि जवाब तैयार नहीं है। आम तौर पर यह बात देखी गई है कि जो अहम और जरूरी सवाल होते हैं और जिन से लोगों की मालूमात और मुफ़ाद से गहरा ताल्लुक होता है उन के बारे में यह जवाब दिया जाता है कि information collect की जा रही है। गवर्नमेंट से इस ईवान में सवाल पूछने का प्रयोजन ही यही होता है कि वाज़ा तौर पर उस का जवाब मिल सके। मैं जानता हूं कि वुज़रा को यह भी इख्तियार है कि वह मेम्बरों के इबतदाई और ज़िमनी सवालों का जवाब ही न दें। अगर वह यह मुनासिब समझें कि सवालों के जवाब न दिये जाएं तो इस का लोगों पर अच्छा असर नहीं पड़ता। मैं चैलेंज नहीं करता लेकिन यह कहना चाहता हूं कि सवाल starred पूछने का मतलब ही यह होता है कि इस का वाज़ेया तौर पर जवाब दिया जाए। अगर आप ऐसे starred सवालों को देखें जिन का जवाब नहीं दिया गया तो आप को एक बड़ी तादाद ऐसे सवालों की मिलेगी जो बड़ी अहमियत के हैं और लोगों के लिये कितने जरूरी हैं। इनका जवाब उसी spirit से देना चाहिए। जवाब न देने से इस हाऊस के साथ गवर्नमेंट इन्साफ नहीं कर रही।

इस के उपरान्त इस ईवान में बहिस करने का जो तरीका है वह हम देखते हैं। स्पीकर साहिब आप भी देखते हैं। इसी तरीके पर स्पीकर साहिब को एक बार कहना पड़ा कि "इस से ज्यादा आप क्या कहना चाहते हैं। आप तो पहिले ही तहज़ीब का सबूत दे चुके हैं।" इस ईवान में घटिया किस्म जाती बातें की जाती हैं। हाउस की dignity का ख्याल नहीं रखा जाता। वुज़रा साहिबान खुश होते हैं और ऐसी बातें सुनने पर मेज़ बजाते हैं, ovation करते हैं...........

अध्यक्ष महोदय : माना कि आप Appropriation Bill पर बहिस करते समय लंका से पिशावर तक की बातें कर सकते हैं लेकिन आप मेहरबानी कर के मेम्बरों को उपदेश न करें। स्पीकर को बीच में न लाएं। मालूम होता है कि आप ने दो तीन दिन तकरीर नही फरमाई। इस लिए बोलने के लिए मुवाद इकट्ठा हो गया है।

पंडित श्री राम शर्मा : यह ठीक है कि आप ऊंचे मुरातबे वाले हैं और आप का हुक्म भी है लेकिन मेरे बारे में मुवाद इकट्ठा होने वाली बात न कहें तो मुनासिब होगा।

अध्यक्ष महोदय : मैं आप की नसीहत नहीं ले सकता। I am not to be guided by you.

पंडित श्री राम शर्मा : यह ठीक है कि मैं नसीहत नहीं कर सकता और न ही कर रहा हूं। मैं तो आप तक अपनी नाराज़गी का इज़हार कर रहा हूं।

अध्यक्ष महोदय : That does not interest me now यह तो रोज़ रोज़ का feature बन गया है। आप कल बोले और आज नाराज़गी ज़ाहर की।

पंडित श्री राम शर्मा : मैं अपनी बेइज्ज़ती के लिये तैयार नहीं हूं ।

अध्यक्ष महोदय : मैं ने आप की बेइज्जती नहीं की और अगर कोई ऐसी बात हो गई है तो मुझे उस का अफ़सोस है । लेकिन तकरीर के बारे में मैं फिर वही बात कहूंगा कि इस मौका पर आप बिल ही के बारे में बात करें । इस पर हर चीज़ तो नहीं कही जा सकती ।

पंडित श्री राम शर्मा : अगर मैं tedious repetition न करूं और relevant रहूं तो मुझे बोलने से न टोकना चाहिए ।

अध्यक्ष महोदय : मगर इन बातों को देखना तो मेरा काम है और इस बारे में मैं किसी की नसीहत नहीं चाहता ।

पंडित श्री राम शर्मा : इन हालात में तो तकरीर करना मुमकिन नहीं ।

अध्यक्ष महोदय : आप से पहले इतने मेम्बर साहिबान बोल चुके हैं । उस वक्त भी मैं ही स्पीकर था । अगर वह बोल सकते थे तो आप भी बोल सकते हैं । यूं आप न बोलना चाहें तो और बात है ।

पंडित श्री राम शर्मा : मैं इस बारे में rule पढ़ना चाहता हूं कि तकरीर के बारे में मेम्बर का क्या हक है ।

अध्यक्ष महोदय : Rule मौजूद है लेकिन साथ ही जो वक्त मुकर्र हो, उस से ज्यादा तकरीर नहीं कर सकते ।

पंडित श्री राम शर्मा : अगर मेरी तकरीर relevant हो तो मैं तीन दिन तक भी बोल सकता हूं ।

अध्यक्ष महोदय : Rule 169 sub-rule (3) यह है--

> The Speaker may, if he thinks fit, prescribe a time-limit for speeches at a or any of the stages for which a day or days have been allotted under the preceding sub-rule.

यह Appropriation Bill पर भी आइद होता है । मगर खैर इस को छोड़िए और अपनी तकरीर खतम कीजिये । अगर कोई मेम्बर तीन दिन तक बोलना चाहे तो House को ताला लगाना पड़ेगा ।

पंडित श्री राम शर्मा : अगर आप बहिस शुरु होने से पहले ही वक्त मुकर्र कर देते तो अच्छा होता ।

अध्यक्ष महोदय : आप ने मेरे कमरे में सिर्फ 30 minutes के लिये कहा था गोया अब मेरी indulgence भी मेरे लिये मुसीबत बन गई है ।

पंडित श्री राम शर्मा : खैर जनाब, Law and order के बारे में यहां बहुत कुछ कहा जा चुका है और इस में रोहतक के मामले को नुमायां जगह मिली । लेकिन आखिर नतीजा यह निकला कि सरकार ने फैसला किया कि तहकीकात नहीं कराई जाएगी । स्पीकर साहिब, यह तहकीकात का मामला और इस के लिये जो मुतालबा किया गया है वह हमारी सरकार और सरकारी पार्टी के लिये सिवाए सब जिम्मेदार आदमियों की पार्टियों और जमायतों का मुत्तफिका मुतालबा है । सब यही कहते हैं और कहेंगे कि तहकीकात होनी चाहिये और गवर्नमेंट को जिद गैर-ज़रूरी और नामुनासिब है । औरों का जिकर छोड़िये । अखबार Tribune

बारे में कहा जा सकता है कि वह किसी पार्टी का अखबार नहीं है। उसने पहले भी एक leading article में मुतालबा किया था और अब फिर कहा है कि तहकीकात होनी चाहिये। इस के बावजूद अगर सरकार तहकीकात नहीं कराती तो यही समझा जाएगा कि Government अपनी कमजोरी को छिपा रही है और इसे डर है कि अगर तहकीकात कराई गई तो जो कुछ यहां कहा गया है वह सब सच साबत हो जाएगा।

गवर्नमेंट के इस रवैये का एक नतीजा यह निकला है कि आप की पुलिस और अफसरों ने यह समझ लिया है कि अब हमें सब कुछ करने की खुली छुट्टी हो गई है। कई जगह से इस किस्म की शिकायतें आ रही हैं। मैं सिर्फ एक मिसाल पेश करता हूं। जिला रोहतक के थाना सम्हावल में नाहड़ की पुलिस चौकी का वाकिया है कि वहां पुलिस ने कुछ आदमियों को बुलाया और मारपीट की। उन में से एक आदमी मर गया। उस के रिश्तेदार Deputy Commissioner के पास फर्याद ले कर गये। मगर दूसरी ओर पुलिस वाले लाश को ले कर रोहतक पहुंच गये। वहां लाश का post-mortem कराया और उसे जला दिया। चुनांचि उधर तो मरने वाले के रिश्तेदार D. C. के पास अर्जियां लिये फिरते थे और दिल्ली जाने का भी इरादा कर रहे थे और दूसरी तरफ लाश का क़िस्सा खत्म कर दिया गया। इस बात को बच्चा २ जानता है कि आदमी मर गया, पुलिस उस की लाश रोहतक ले गई, वहां पुलिस के खर्च पर post-mortem हुआ और फिर लाश को जला दिया गया।

इसी तरह की एक report जिला करनाल के एक गांव से आई है कि वहां murder हुआ। परन्तु Police ने कुछ नहीं किया। यही नहीं anti-dacoit operations ने प्रान्त में फ़िज़ा ही खराब कर दी है। ताजीरी रकम वसूल करने के लिये तहसीलदार और नाइब तहसीलदार क्या कुछ नहीं करते। रोहतक के एक गांव में तमाम आदमियों के सामने एक शख्स को नंगा किया जाता है और उस को मार पीट कर के उस से ताजीरी रुपया वसूल किया जाता है। इस तरह की सैंकड़ों मिसालें दी जा सकती हैं। भावतु, दुर्गी, बीडी और चिड़ी के गांवों में हरिजनों को बुरी तरह से पीटा गया। क्या ऐसी ही State को Development State या Welfare State कहते हैं? मैं तो इसे Police State ही नहीं बल्कि Third Degree Method Torture State कहूंगा। पिछले दिनों एक थानेदार के खिलाफ़ 302 का इलजाम था। उस को Police lines में नहीं रखा गया उसे C.I.A. के काम पर लगा दिया गया। मैं पूछता हूं कि क्या ऐसा करने से प्रान्त में law and order अच्छा हो सकता है? मैं वजीर साहिबान से कहता हूं कि रोहतक की शिकायत के बारे impartial inquiry क्यों नहीं करवाई जाती? यदि कोई वजीर साहिब इस बात के लिये तैयार हों तो मैं अपनी services भी volunteer करूंगा और एक दो और जिम्मेदार आदमी भी साथ ले चलूंगा और मिल कर पूछताछ कर लेंगे। मैंने एक बार एक बहुत कामयाब S. P. से पूछा कि उस की कामयाबी का क्या राज है। उस ने कहा कि जब ही कोई जुल्म होता है तो पूछताछ के लिये वह किसी एतबार वाले आदमी को भेज देता है या खुद चला जाता है और लोगों से सब बात दर्याफ्त करता है। ऐसा करने से उसे

[पंडित श्री राम शर्मा]

सब कुछ मालूम हो जाता है। इस लिये मैं भी अपने वज़ीरों को दावत देता हूं कि मेरे साथ चलें और उन गावों में जहां लोगों को मारा पीटा गया है तहकीकात करें कि anti-docoit operations के सिलसिला में क्या कुछ किया जा रहा है। थोडी ही देर में हमें सब कुछ मालूम हो जायेगा। आखिर हम अंग्रेज तो हैं नहीं कि हम सब कुछ दूसरों के जरिये पता करें। हम सब बात खुद दर्याफ्त कर सकते हैं। Inquiry से रोशन हो जायेगा कि हमारी State Development और Welfare State है या Police State।

फिर, जनाबाली, जब से यह Government आई है हर जगह दफा १४४ लग रहा है और जलसे बन्द कर दिये गये हैं। फिरकाबाज़ी और मज़हब के नाम पर तो loud speakers लगाए जा सकते हैं लेकिन political work के लिये दफ़ा १४४ से काम लिया जाता है और जलसों की इजाजत नहीं दी जाती। अगर गलती से कोई Deputy Commissioner इजाज़त दे देता है तो उसे फौरन चंडीगढ़ से telephone चला जाता है कि उसे ऐसा न करना चाहिये। इस तरह Political आज़ादी को रोका जा रहा है। यह सलूक सिर्फ मुखालफों के साथ ही नहीं बल्कि सब के साथ है चाहे teachers हों चाहे Communist चाहे Socialist और चाहे Press वाले। अंग्रेज के वक्त में भी यह मार धाड़ न थी जो आज देखनी पड़ रही है। पंजाब में एक वक्त में इतने अखबार वाले पकड़े गये हैं कि अंग्रेज के राज में किसी बड़ी से बड़ी तहरीक में भी न पकड़े गये थे। फिर हैरानी की बात यह है कि उन्हें पकड़ा भी जाता है और कुछ दिनों के बाद छोड़ भी दिया जाता है। इस सरकार की काबलियत की एक और मिसाल मैं सभा के सामने रखता हूं। हमारे House के माननीय सदस्य श्री मनी राम कामयाब हो कर यहां आए हैं। उन्हें 'C' class में रखा गया। यह है हमारे magistrates की लियाकत। एक M. L. A. को जो कामयाब हो कर आता है 'C' class दी जाती है। मैं पूछता कि हूं A और B class किस के लिये बनी है? फिर कहा गया है कि magistrate ने उन्हें 'C' class में रखा था परन्तु जेल वालों ने उन से कहा कि वे चाहें तो B class ले सकते हैं। क्या magistrate साहिब को इन बातों की समझ न थी? श्री मनी राम को दफा १४४ के अन्दर पकड़ा गया। उन को हथकड़ी लगाई गई और फिर उन्हें 'C' class में रखा गया। ऐसी बातें पहले कभी देखने में न आई थीं। मैं खुद अंग्रेज के राज में और Unionists के राज में कई बार पकड़ा गया पर उन सरकारों ने political मुखालफत के बावजूद हमेशा इनसानियत का सबूत दिया। लेकिन यह सरकार है कि इस ने आंखें बन्द कर रखी हैं। मुझे ऐसा मालूम होता है कि जब मुस्लिम लीग का फातिहा East Bengal में पढ़ा जा रहा है हमारी सरकार समझती है कि कांग्रेस के खिलाफ़ East Punjab से काम शुरु हो।

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER.

अध्यक्ष महोदय : माननीय पंडित जी ने अपनी तकरीर के दौरान में दो तीन बातें ऐसी कही हैं जिन के बारे में मुझे कुछ अर्ज करना है। आपने कहा है कि Attendance

Register रखने से Hon. Member को बहुत तकलीफ होती है। मैं हैरान हूं कि तकलीफ क्या है, register पर केवल initial ही तो करते हैं। तमाम Hon. Members मुहज़िब और पढ़े लिखे हैं। उन्हें initial करने में क्या मुश्किल हो सकती है। यह इन्तज़ाम इस लिये किया जा रहा है कि कुछ वाकियात ही ऐसे हो गये थे। हमारे chamber की attendance mark करने वाले आदमियों में, जिन पर हमें पूरा एतबार है क्योंकि वे यह काम बड़ी मुद्दत से कर रहे हैं, और Hon. Members में जो बहुत ही काबले एतबार हैं कई बार इखतलाफ हो जाता रहा है। इस मुश्किल को आसान करने के लिये ही यह फैसला किया गया था कि register में हर Hon. Member अपने initials करे। इस से किसी भी Hon. Member की सुबकी नहीं होती। आखिर Parliament के मैम्बरान भी तो यहीं करते हैं। हमने वहां के कारकुनों को पूछ कर यह काम किया है। इस में सरकार का कोई हाथ नहीं। यदि सरकार कोई intervention करती तो, गुस्ताखी मुआफ़, हम बिलकुल परवाह न करते। हमारे secretariat को इन्तज़ाम के लिये पूरे इख्तियारात हैं। मगर हां, Hon. Member अगर कहें कि दस्तखत करते हुए उन को रुहानी तौर पर कोई तकलीफ होती है और उन की dignity पर बुरा असर पड़ता है या जिस्मानी तौर पर उन के हाथ थक जाते हैं तो इस बात पर दोबारा सोचा जा सकता है।

एक और बात उन्होंने यह कही कि Appropriation Bill की discussion के लिये time limit मुकर्रर होनी चाहिये थी। मैंने तो उन्हें indulgence दिखाई थी। मैंने कहा था कि पहले एक दो साहिबान दिल खोल कर बोल लें। उस के बाद time limit fix कर दी जायेगी क्योंकि मेरे पास 20, 25 साहिबान की list मौजूद है। यदि पहले ही time limit मुकर्रर कर दी जाती तो पंडित जी को इतना समय न मिलता। उन के हिस्से 2, 2½ मिनट ही आते।

पंडित जी का बड़ा दावा है कि उन्होंने अपनी तकरीर में कोई irrelevant बात नहीं की। आप सुनने वाले खुद जानते हैं कि जितनी बातें इस ईवान में कही गई थीं उन ही को दुहराया गया। मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि कायदे के मुताबिक आप की discussion Appropriation Bill पर ही महदूद हो सकती है। At the time of consideration only general observations about broad policies of the Government can be made लेकिन आप की तकरीर में किसी को नंगा करना मुनासिब मालूम नहीं होता। इस वक्त only the broad facts and the general policy should be discussed। कायदे के मुताबिक there should be no repetition of these observations। मेरी गुज़ारिश है कि माननीय मैम्बर को यह नहीं समझ लेना चाहिये कि सारी अकल उन ही में मर्कूज़ है और स्पीकर कायदे और कानून से नावाकिफ़ मिट्टी का माधो है। पंडित जी ने काफ़ी वक्त ले लिया। अब Chair को यही indulgence किसी और माननीय मैम्बर को दिखानी होगी। Now I call upon Shri Ram Kishan to speak.

श्री राम किशन (जालन्धर शहर उत्तर पश्चिम) : स्पीकर साहिब ! आज हम इस Appropriation Bill के जरिए हुकूमत को 81,74,16,600 रुपये की मनजूरी दे रहे हैं। पहली अप्रैल से नया बजट का साल शुरु होता है और, स्पीकर साहिब, अगर मैं यह कहूं कि उम्मीदों का साल शुरु होता है तो इस में मुबालगा नहीं होगा। जहां कि हम इतने रुपये की मनजूरी दे रहे हैं तो हमें मालूम है कि नई एडमिनिस्ट्रेशन के अंदर judicial reforms का साल शुरु हो रहा है। इसी साल हमारी कई साल की मेहनत और कोशिशों के बाद भाकड़ा का पानी और नंगल की बिजली पंजाब, पैप्सू और राजस्थान में जायेगी और इस से हमारी Development State और Welfare State बनाने की आशायें और उम्मीदें पूरी होंगी। जहां यह साल आशाओं का साल है, वहां हमारे ऊपर आजमाईश भी आ रही है। Services के ऊपर बड़ी जिम्मेदारी होगी। उन को साबत करना होगा कि वह सही मायनों में development officers के तौर पर पंजाब में काम कर रहे हैं। सर्विसिज़ को साबत करना होगा कि वह पुराने "बड़े साहिब" नहीं बल्कि Servants of the masses and servants of the tiller of the soil and workman in the factory हैं। Services में जहां इस democratic regime में जबर्दस्त तब्दीली आई है वहां अब services और लोगों के दरमियान राबता बढ़ रहा है। इस आने वाले साल में वह इस राज को कामयाब बनाने के लिये एक बड़ा important part अदा करेगा। इस के साथ साथ में दो तीन बातें इस सिलसिले में कहना चाहता हूं। जहां तक भाखड़ा और नंगल के पानी और बिजली का सवाल है इस सिलसिले में मैं, स्पीकर साहिब ! आप की विसातत से अपनी ministry से कहना चाहता हूं कि जिस दिन भाखड़ा और नंगल की बिजली और पानी शुरू होना है, उस दिन से सारे पंजाब के अन्दर पंचायतों के स्कूलों, कालेजों और सिनेमाओं में एक week day मनाया जाये ताकि लोगों को पता लग सके कि पंजाब में भाखड़ा और नंगल से पानी और बिजली आने से देश सरसब्ज़ और शादाब हो जायेगा। आज कल दिन प्रापेगंडा और publicity के हैं, वज़ीर साहिबान को इस तरफ ध्यान देना चाहिये।

दूसरी बात जिस की तरफ़, स्पीकर साहिब, मैं आप की विसातत से मंत्रिमंडल का ध्यान दिलाना चाहता हूं वह यह है कि जो पुरानी मांग हम अंग्रेज के राज से करते आये हैं यानी separation of Judiciary from Executive का तजरुबा इस साल शुरु हो रहा है। जो एडमिनिस्ट्रेशन के अन्दर तब्दीली हो रही है उस के मुताबिक Administration बहुत simpler और efficient हो जायेगा और अच्छा और सस्ता इन्साफ़ मिल सकेगा। जो Administration Reorganisation Committee ने सिफ़ारिशात की थीं अब उस में non-official element भी मिलाया जा रहा है। मैं आशा करता हूं कि जिस दिन पंजाब में तमाम तहसीलों के अन्दर Judiciary और Executive को अलहदा करने का तरीका रायज हो जायेगा, उस के मुताबिक बहुत तबदीली वाकिया हो जायेगी और non-official element यानी पंचायतों के मैम्बरों को confidence में ले कर तमाम इख्तियारात उन के हाथों में सौंप दिये जायेंगे। हमारे दोस्त जो यहां पर हर एक Legislative

measure पर एतराज करते हैं, जब अपने हलकों में जाते हैं तो लोगों को फख्र से कहते हैं कि हम यह कानून पास करवा कर आये हैं। यहां मुखालफत करते हैं और वहां जा कर credit हासिल करते हैं। इस लिये मैं मंत्रिमंडल से कहना चाहता हूं कि आज propaganda और publicity के दिन हैं, इस लिये गवर्नमैण्ट को तमाम स्कीमों और कानूनों के मुतअल्लिक पहिले ही काफ़ी प्रचार कर देना चाहिये।

इस के इलावा, स्पीकर साहिब, मैं आप की विसातत से मंत्रिमंडल को कहना चाहता हूं कि यह ठीक है कि आम लोगों को इस Administration के जरिए quicker इन्साफ़ देने की कोशिश की जा रही है, लोगों को इस से जरूर फ़ायदा मिलेगा। इस के साथ साथ में आशा रखता हूं कि आने वाले साल में, खाह किसी तरह से भी रुपया बचा कर, Sub-divisional Headquarters और District Headquarters में waiting halls बनाए जायें। रेलवे स्टेशनों पर जायें तो हर जगह waiting halls बने होते हैं और उन में पंखे लगे होते हैं। इस के इलावा कई और facilities मुहय्या की होती हैं। इस लिये मैं गवर्नमैण्ट को सुझाव पेश करता हूं कि District Headquarters में भी waiting halls बनने चाहियें। आज कल यह हालत है कि लोग अदालतों में जाते हैं और गर्मी के दिनों में इधर उधर मारे मारे फिरते रहते हैं। वहां पर न बैंचों का कोई इन्तजाम होता है और न ही पीने के पानी का। इन हालात में वह गवर्नमैण्ट को कोसते हैं और कहते हैं कि आजादी मिलने के बाद भी Administration में कोई तबदीली नहीं आई। बदले हुए हालात में गवर्नमैण्ट को District Headquarters में लोगों को सहूलियात पहुंचाने का बन्दोबस्त करना चाहिये ताकि वह समझें कि हमारे लिये कुछ हो रहा है।

स्पीकर साहिब ! इस Appropriation Bill के जरिये करोड़ों रुपये मनजूर किये जा रहे हैं। इस सिलसिले में पुलिस के मुतअल्लिक बहुत कुछ कहा गया है। आखिर कौनसी पुलिस है सारे संसार के अन्दर जो फ़रिश्तों की हो ? हमारी पुलिस में खराबियां भी हो सकती हैं लेकिन इस बात में शक नहीं कि हमारी पुलिस ने पिछले सालों में बहुत सराहनीय काम किया है। जब देश के सारे लोग बड़े बड़े तेहवार मनाते हैं यानी ईद, दिवाली, दसहरा, बिसाखी वगैरा तो पुलिस कान्स्टेबल सब से ज्यादा डियूटी देता है। जब सारे पंजाब के लोग rejoicing करते हैं तो पुलिस constables को सारा २ दिन duty देनी पड़ती है। उन की मुश्किलात को मद्देनजर रखते हुए पुलिस के महकमे में कुछ reorganisation करने की जरूरत है। इस के लिये हमारी मिनिस्टरी को एक reorganisation कमेटी मुकर्रर करनी चाहिये ताकि इन बदले हुए हालात में recruitment, investigation आदि नये ढंग से की जा सके। पुलिस को तनखाह के इलावा uniform allowance भी मिलना चाहिये ताकि वह लोग जो 24 घंटे देश की security का काम करते हैं, उन को भी कुछ सहूलतें मिलें।

[श्री राम किशन]

पंजाब की पुलिस ने वाकई dacoities और murders के सिलसिले में एक निहायत कामयाब काम किया है । पिछले दिनों चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने एक सवाल के जवाब में बताया था कि पंजाब में पिछले दो साल में जो abductions हुई उन को trace करने में पुलिस ने बहुत शानदार काम किया । परन्तु जालन्धर, जगाधरी और अम्बाला में कुछ ऐसे abduction of women के cases हैं जो trace नहीं हुए । इस सिलसिले में मैं मिनिस्टरी से कहना चाहता हूं कि जो staff इन cases की investigation पर लगाया जाए उसे बार बार तबदील न किया जाये । अब यह होता है कि इस staff को पन्द्रह दिन या महीने के बाद बदल दिया जाता है । इस के इलावा इस काम पर ऐसे expert लगाए जाएं जो यह काम करने वालों के सारे हिंदोस्तान के अड्डों से वाकिफ़ हों । मैं आशा करता हूं कि पंजाब की मिनिस्टरी इस तरफ ध्यान देगी ।

जहां General Administration के अन्दर तबदीली आ रही है वहां इस बात की तरफ भी ध्यान देने की जरूरत है कि services rule करने के लिये नहीं हैं बल्कि serve करने के लिये हैं । इस लिये हमारे Prime Minister साहिब ने कुछ समय पहले तमाम States के नाम एक circular जारी किया था जिस में उन्होंने एक national dress मुकर्रर किया था । मैं पंजाब की मिनिस्टरी से आप के द्वारा यह कहना चाहता हूं कि अगर services और किसी मौके पर नहीं तो कम से कम national festivals पर यानी 15 अगस्त और 26 जनवरी के दिनों पर और जब ग़ैर मुल्की delegations हमारे राज्य में आएं, उन मौकों पर जरूर खादी का dress पहनें ताकि उन को पता लगे कि यह उन patriots का dress था जिन्होंने आज़ादी हासिल की थी । इस से स्वदेशी की भी तरक्की होगी ।

एक बात और मैं अपनी मिनिस्टरी के ध्यान में लाना चाहता हूं । वह यह है कि हम पंजाब को Development State और Welfare State बना रहे हैं । ऐसा करने से देश शक्तिशाली बनेगा । इस सिलसिले में मैं आप का ध्यान 1951 की मरदमशुमारी की तरफ दिलाना चाहता हूं । उस के मुताबिक हमारे सूबे की कुल आबादी 1,26,00,000 है । इस में 80,20,000 आदमियों का गुज़ारा ज़राअत पर निर्भर है । आप पंजाब में 48, 26, 193 आदमी खुद काश्त करते हैं । 32 लाख आदमी खुद भी करते हैं और दूसरों से भी करवाते हैं । इस के उलट industry में 21,96,000 आदमी हैं । इन आंकड़ों से पता चलता है कि हर दस में से छः सात आदमियों का गुज़ारा agriculture पर होता है । किसी Welfare State में Agriculture पर इतना बोझ नहीं डाला जाता । ज्यादा से ज्यादा 20 या 30 फ़ीसदी आबादी का बोझ agriculture पर डाला जाता है । मैं आशा करता हूं कि पंजाब की मिनिस्टरी आइन्दा स्कीमें बनाते समय इस आबादी के बोझ को industry की तरफ लाने की कोशिश करेगी ।

इस के साथ पंजाब में industrial policy में क्रांतिकारी तबदीलियां करने की जरूरत है। मैं आशा करता हूं कि पंजाब सरकार इस तरफ अवश्य ध्यान देगी।

जहां हमारे सामने Administration में reform करने का सवाल है, पानी और बिजली पैदा करने की स्कीमें हैं, वहां हमारे तालीम के ढांचे में भी revolutionary changes करने की जरूरत है। हमारी मिनिस्टरी को इस तरफ भी ध्यान देना चाहिये। जब तक हमारे educational system में reforms नहीं होंगी यह राज्य तरक्की नहीं कर सकेगा। West Bengal को छोड़ कर आज के बाकी सभी सूबों के मुकाबला में हमारे सूबे में ज्यादा लड़के कालिजों में पढ़ते हैं। हमारे सूबे में 1,800 से ले कर 2,000 तक ग्रेजुएट्स हर साल कालिजों से निकलते हैं। जहां एक ग्रेजुएट पर एक साल में एक हजार रुपया खर्च आता है, वहां वह कालिज से निकल कर बीस तीस रुपये भी नहीं कमा सकता। इस लिये college education को industrial bias देने की जरूरत है। हमारे पंजाब में 7,000 के करीब प्राइमरी स्कूल हैं। कालिजों की तादाद भी बहुत ज्यादा है। मगर industrial schools यहां पर सिर्फ 27 हैं जिन में 576 से ज्यादा तुलबा नहीं हैं। इस सिस्टम को बदलने की ओर सरकार को ध्यान देना चाहिये।

Industry के बारे में कई चीजें आई हैं। पंजाब में iron and steel की एक बड़ी industry है जिस में 45,000 मजदूर काम करते हैं। इस industry का बटाला, अमृतसर, गोराया और फिलौर में काम चल रहा है। आज पंजाब में जो iron and steel मिलता है वह मद्रास, बम्बई, कलकत्ता के स्टील के मुकाबले में महंगा है। वहां पर 500 रुपये टन है और यहां पर 582 रुपए फ़ी टन है। यहां पर 16 फ़ीसदी का फ़र्क पड़ता है और जो दूसरे सूबों को जाता है उस में 16 फ़ीसदी का और फ़र्क पड़ जाता है। इस तरह से 32 फ़ीसदी का कीमत में फ़र्क पड़ जाता है। इन हालात में पंजाब के iron and steel वालों की पिछले एक दो साल से यह मांग है कि जिस तरह मद्रास और कलकत्ते को सरकार ने equalisation of funds के लिये port cities declare किया है उसी तरह अमृतसर को भी port city declare किया जाए। अगर यह किया जाए तो 45,000 labourers को जो इस industry में काम करते हैं, बाहर नहीं जाना पड़ेगा।

स्पीकर साहिब ! मैं आप की वसातत से एक बात और Finance Minister साहिब से कहना चाहता हूं। कल उन्होंने फ़रमाया था कि हमारा Stores Purchase Department, stores खरीदने के लिये ज्यादा से ज्यादा एक करोड़ रुपया खर्च कर सकता है। मैं बड़े अदब से अर्ज करता हूं कि इस महकमे में revolutionary change लाने की जरूरत है। Government of India में जो महकमा tenders मंगवाता है वह payment नहीं करता। वहां पर payment दूसरा महकमा करता है। यहां पर दोनों चीजें Stores Purchase Department ही करता है। इस का नतीजा यह है कि छोटे मुलाज़िमों में corruption चल रही है। दो २ साल तक बिलों की payment नहीं होती। इस तरीके में तबदीली लाने

[श्री राम किशन]

की सख्त जरूरत है। फिर जनाब! पिछले दिनों Rehabilitation के महकमे में retrenchment हुई है। लेकिन retrenched employees को absorb करने के लिये अभी तक कोई हिदायत जारी नहीं की गई जिस तरह civil supplies के ऐसे मुलाजिमों को absorb करने के लिये की गई हैं। इस तरफ भी हमारी Government को ध्यान देना चाहिये।

Custodian-General की राए के मुताबिक पंजाब सरकार ने instructions जारी की हैं जिन के अनुसार शहरों में मकानात उन्हीं को मिलेंगे जिन के claims हैं, दूसरों को नहीं। इस के इलावा यह हिदायत भी जारी की गई है कि उन लोगों को जिन्हें agricultural land allot हो चुकी है शहरों में से निकाल दिया जाए। इस सिलसिले में मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि पंजाब के अन्दर काफी तैदाद ऐसी families की है जिन्हें 4 एकड़ से कम जमीन मिली है, जो कि economic holding नहीं है और इस लिये उन्होंने उस का कब्जा ही नहीं लिया। अगर उन्हें शहरी मकानों से उठा दिया जाये तो उन पर बहुत बुरा असर पड़ेगा। मैं इस बात की भी अपनी Ministry से आशा करता हूं कि वह उन लोगों को बेघर नहीं करेगी जिन के नाम पर कोई claim नहीं है।

स्पीकर साहिब! मैं एक और बात की तरफ भी सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूं, Civil Supplies Department में छः सात महीने हुए retrenchment हुई थी मगर 75 फ़ीसदी मुलाजिमों, inspectors और sub-inspectors, को अभी तक उन की security वापिस नहीं की गई। वे कई बार अर्जियां दे चुके हैं मगर उन का कोई जवाब तक नहीं दिया जाता। Government को इस मामले की तरफ तवज्जुह देनी चाहिये।

इन लफ़्ज़ों के साथ मैं आशा करता हूं कि शुरु होने वाले माली साल में जिस के लिये आज Appropriation Bill पास किया जा रहा है हमारी Government एक २ पाई को पंजाब के हित के लिये खर्च करेगी और जहां कहीं मुमकिन होगा पैसा बचाने की कोशिश करेगी और इसी साल पंजाब का कर्जा भी उतरना शुरु हो जायेगा। मैं यह भी आशा करता हूं कि इस आने वाले साल में पंजाब में हर तरह की development होगी और पंजाब इस Ministry की regime में प्रफुल्लित हो कर तरक्की की मंजिलें तै करता हुआ आगे बढ़ता चला जायेगा।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ (ਨਕੋਦਰ): ਪਰਧਾਨ ਜੀ ਬਜਟ ਉਪਰ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਗਲ ਦਾ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕ ਬੜੀ ਢੁਕਵੀਂ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ। ਉਹ All-India Congress Committee ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਲੇਖ

ਵਿਚ ਛਾਪੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਬਜਟ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਲਈ ਸਬਕ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਪੰਡਤ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕੌਲ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ :--

If an indigenous Government takes the place of a foreign Government and keeps the vested interests intact, this would not even be the shadow of freedom. The whole basis and urge of the national movement came from a desire for economic betterment and throwing off the burden that crushed the masses and caused the exploitation of the Indian people. If these burdens continue and are actually added to, it does not require a powerful mind to understand that fight must not only continue but grow more intense.

ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੇ ਵਚਨ ਹਨ। ਬਜਟ ਦੀ ਬਹਿਸ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਬਜਟ ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸਿਰਫ Opposition ਵਲੋਂ ਹੋਈਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਬਲਕਿ Party whips ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਿਹੜੀ ਕਰੜੀ ਨੁਕਤਾ-ਚੀਨੀ Congress Party ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਜਟ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹਦੇ ਉਪਰ ਜਿਹੜੀ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਿਆਲੀ Programmes ਦੇ ਆਸਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਬਲਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਤਿਆਂ, Programmes, election manifestos ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਨੁਕਤਾ-ਚੀਨੀ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਕਥਨ ਨੂੰ ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਸਿਧ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। development ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਉਹੀ ਦਾ ਉਹੀ ਹੈ। ਸਨਅਤਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਉਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਫਰਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮਨ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਵਾਕਿਆਤ ਤੋਂ ਮੁਨਕਿਰ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ ਹੋਰਾਂ ਤਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਠਾਈ ਗਈ ਅਵਾਜ਼ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਧਿਆਨ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਜੇ ਰੋਹਤਕ ਦਾ ਮਸਲਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਗਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰਾਂਵਾਂਗੇ, ਉਸ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਤੋਂ ਕੀ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਜਿਸਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਹੀ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਜੇ Corruption ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ corruption ਨਹੀਂ। ਜਦ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਉਤੇ Secretaries ਕਿਉਂ ਥੋਪੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਨਹੀਂ ਚੁਣਨ ਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਅਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਿਹੜੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹਦਾ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਜੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਨਅਤਾਂ ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਡੀਆਂ ਸੱਨਅਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਸਰਕਾਰੀ Management ਇਤਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਇਤਨੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸਾਡੀ ਸਨਅਤ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਤੁਸੀਂ Central Workshop, Amritsar, ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਤਾਂ ਮਾਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਉਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦਾ Management ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਸੀ ਏਨਾ ਚਿਰ ਉਸਨੂੰ ਘਾਟਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਤੋਂ Management ਤਬਦੀਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਕਤ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ workshop ਬੇਹਤਰੀਨ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਮੈਂ ਅਗੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਇਸ ਖਾਤਿਰ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕਿ ਸਿਰਫ 40 ਰੁਪਏ ਦੇ ਮਦ ਦੀ adjustment ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। Industrial Disputes Act ਦੇ

ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੋਈ authority ਨਹੀਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ Tribunal ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਹੀਂ ਲਾਗੂ ਹੋ ਰਹੇ । ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਜੋ ਕਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ Secretaries ਨੂੰ ਠੋਸਨ ਦਾ provision ਉੜਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ । ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਨੂੰ Change ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਲੋੜ ਹੈ । ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਸਾਡੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤੇ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਕੋ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪੁਰਾਣੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ frame work ਵਿਚ ਹੀ State ਨੂੰ develop ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ Taxation ਦੀ ਵੀ ਉਹੋ ਪੁਰਾਣੀ Policy ਰਖੀ ਜਾਵੇ । ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Progressive Taxation ਦੀ Policy ਨੂੰ follow ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਛੋਟੇ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕਿ ਭੁਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਛਡ ਦਿਉ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ Tax ਨਾ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਓ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਤਾਂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਕਿਵੇਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਵਿਚਾਰੇ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਦੇ ਬੋਝ ਨਾਲ ਲਦਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪੁਰਾਣੀ Administration ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਾਣਾ ਢਾਂਚਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾਂ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸਾਂ ਨਾਲ ਲਦਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਰਖਣ ਲਈ Repressive measures ਲਿਆਉਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਤ ਦਫਾ 144 ਨਾਫਜ਼ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ 2, 3 ਸਾਥੀ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਆਏ ਉਹ ਬਾਬਾ ਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣ ਆਏ ਸਨ । ਬਾਬਾ ਰੂੜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਵੱਕਫ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੌਮ ਪਿਛੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ । ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਯਾਦ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਉਥੋਂ ਸੱਜਨ ਆਏ ਕਿ ਸਰਕਾਰ 144 ਦਫਾ ਉਠਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਸੀ ਮਨਾ ਸਕਣ । Deputation ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ । ਉਸ ਸ਼ਖਸ ਦੀ ਯਾਦ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਜਿਸ ਨੇ 33 ਸਾਲ ਜੇਲ ਦੀਆਂ ਆਹਨੀ ਸਲਾਖਾਂ ਦੇ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਪਿਛੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਲੜਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿਤੀ। ਤਾਂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਕੀ ਮਿਲਿਆ ? ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਗਿਆ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ Deputy Commissioner ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਸਿਆਸੀ ਤਕਰੀਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਥੋਂ ਪ੍ਰਤਖ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਜਾ ਪਰੀਤ ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਤਾਂ ਬਹਾਨਾ ਹੀ ਹੈ, 144 ਦਫਾ ਤਾਂ ਦਰਅਸਲ ਸਿਆਸੀ ਮਕਾਸਦ ਨੂੰ ਮਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਗੁਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਰਸੀ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਦਿਨ ਵਾਸਤੇ 144 ਦਫਾ ਉਠਾਉਣ ਤੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮਜ਼ਲੂਮ ਹਨ, ਜਿਨਾਂ ਉਪਰ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬਾਰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਪਣੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਰੋਜ਼ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਉਹੀ ਹੀ ਵਤੀਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ Repressive Machinery ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ support ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ Administration ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤੇ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਜੇਕਰ plan ਉਪਰ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰੁਪਇਆ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 46½ ਕਰੋੜ ਰੁਪਇਆ—ਚਾਹੇ Capital Account ਚਾਹੇ Revenue Account ਹੋ—ਸੂਬੇ ਦੀ Development ਵਾਸਤੇ ਥੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ Development ਲਈ ਲਗੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ plan ਵਿਚੋਂ Industry, ਜ਼ਰਾਇਤ, Education ਅਤੇ removal of unemployment ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ Establishment ਉਪਰ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ। Irrigation, Agriculture ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ beneficent departments ਉਪਰ 5,27 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ

ਸਾਤ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । 2.07 ਲਾਖ ਰੁਪਿਆ Education ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਰਕਮ ਪਹਲੇ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਗਈ ਹੈ। Industry ਉਪਰ 55 ਲੱਖ ਰੁਪਇਆ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ Industry ਦੀ Development ਨੂੰ ਮਦੇਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਰਖੀਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ Plan ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ Unionist Government ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਨਹਿਰਾਂ ਖੋਦੀਆਂ ਸਨ, Hydrant Plants ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਲੇਕਿਨ ਸਿਰਫ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਅਤੇ Raw Material ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਿਰ। Industry ਦੀ Development ਨੂੰ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ Ignore ਕਰੀ ਰਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ Unionist Government ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਸਾਡੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। Plan ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਨਅਤ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। Raw Material ਨੂੰ ਵਰਤਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। 1952 ਵਿਚ Ways and Means Committee ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਸੀਆਂ ਸਨ ਕਿ Electricity ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਬਿਜਲੀ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਉਸ Committee ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। Cement ਦੀ Factory ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। Plan ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ Power ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ use ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ Plan ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਫ਼ੀਦ ਸਾਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Unionist Government ਦੇ ਵਕਤ Raw Material ਬਾਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਸ਼ੁਦਾ ਮਾਲ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਹੀ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। Raw Material ਨੂੰ ਇਥੇ consume ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਡੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਉਹ ਤਾਂ ਬਸ Nationalisation ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ Nationalisation ਵੀ ਕਾਹਦਾ? ਗਰੀਬਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਦਾ, Cement

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਦੀ Factory ਨੂੰ Nationalise ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ ਇਸ ਦੀ ਵਜਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੂਰਜਪੁਰ ਦੀ Factory ਨੂੰ Nationalise ਨਾ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਜੇਕਰ ਉਸ Factory ਨੂੰ Nationalise ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਭਾਖੜੇ ਡੈਮ ਦੀ Construction ਵਿਚ Consume ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੋਟਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ। ਮੋਟਰਾਂ ਦੀ Nationalization ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Compensation ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ। ਮੋਟਰਾਂ ਭੀ ਉਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੱਛੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋਣ, ਦੂਸਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਖੜੀਆਂ ਰਖੋ। ਇਕ ਰੂਟ ਦਾ 500 ਰੁਪਿਆ Compensation ਦੇਣਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ੨ ਅਤੇ ਦੋ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਟ੍ਰੱਕਾਂ ਦੇ ਰੂਟਾਂ ਦਾ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇਕ route ਦਾ 500 ਰੁਪਿਆ Compensation ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ।

ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੇਆਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ Conductor ਵੀ Matric ਪਾਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 15, 15 ਅਤੇ 20, 20 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ। Nationalisation ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ Workers ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੀ Guarantee ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ।

ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ Nationalisation ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ Nationalization ਕਰੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਦੇਸ਼ੀ ਸਰਮਾਇਆ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣਬੁਝ ਕੇ ਸਨਅਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਸਨਅਤ ਨੂੰ Develop ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ Private Sector ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਜਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ Capital ਦੀ Nationalization ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ Transport ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ Industries ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਲਗਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Nationalize ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਂ ਚੰਦ ਚਾਰ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਮੈਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਫਲ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ Constructive suggestions ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦੇਸ਼ਮੁਖ ਨੇ ਕਈ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ Suggestions ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ Sound ਹੋਣ, ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਜੇ ਮੰਨ ਲਵੇ ਤਾਂ ਵਾਹ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੱਤ ਦੇ ਦੇਣ ਗੇ।

ਮੈਂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ Administration ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਕਰਨ ਜਿਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਬਾ ਬਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਸ ਪਾਸਿਓਂ ਰੁਪਇਆ ਬਚਾਕੇ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਦੂਜੇ ਇਹ ਕਿ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਤਾਲੁਕਾਤ ਚੰਗੇ ਬਨਾਏ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਫ਼ੈਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਕਰਾਚੀ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰੇਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪਣੀ ਪਾਲਿਸੀ ਬਨਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪਿਰਿਟ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਏ।

ਤੀਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ existing industies ਨੂੰ encourage ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ industries ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਜਾਣ।

ਚੌਥੀ ਗੱਲ ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪੁਰ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ ੧੪੪ ਅਤੇ ਦੂਜੇ repressive measures ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਲਿਆਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਾਏ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁਚਲਨ ਦੇ ਉਸਨੂੰ confidence ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਪਾਲਿਸੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ offer ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਓ ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ: ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਦੇਵੀਏ ਤਾਕਿ ਸਾਡਾ ਮੁਲਕ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੇ।

श्री देव राज सेठी (रोहतक शहर) : अध्यक्ष महोदय ! मुझे इस बात का एतराफ करने में कतअन तामम्मल नहीं है कि देश में जितने भी 26 राज्य हैं उन में से बम्बई जैसे एकाध राज्य के शासन को छोड़ कर पंजाब का शासन सब से ऊंचा दर्जे का है । लेकिन इस का यह मतलब नहीं कि इस में सुधार लाने की आवश्यकता ही नहीं है । आज पंजाब के शासन में efficiency, output और general standard के लिहाज से काफी कमियां हैं जिन्हें दूर करना आवश्यक है । आखिर, अध्यक्ष महोदय, वह कौन सी कमियां हैं और उन के क्या कारण हैं ? इस को ही हमें खोज करना है ।

आज हमारे शासन का सूत्रधार एक फ़ौलादी ढांचा (steel-frame) है । इस में कुछ तो पुराने आठ या नौ I. C. S. हैं, और ४० के करीब I. A. S. के अलावा कोई 195 P.C.S. अफ़सर हैं । कहने की ज़रूरत नहीं और यह खुली बात है कि इन में आपसी तालुकात संतोषजनक नहीं । I.A.S. एक नया cadre है जो पिछले चार पांच वर्षों से ज़हूर में आया है । इस में कुछ तो आए हैं फ़ौजी खिदमात के लोग और कुछ U.P.S.C. के competition के द्वारा । लेकिन इन के मुकाबला में काफ़ी अनुपात P. C. S. के cadre में ऐसे अफ़सरों की है जो पिछले बीस पच्चीस वर्षों से administration में serve कर रहे हैं और बड़े लायक और तजरुबाकार हैं । मेरे कहने का मतलब यह है कि इन पुराने और तजरुबाकार आदमियों के मुकाबले में सन् 1948 में I. A. S. में आए हुए आदमियों को ज़िला का इंचार्ज लगाया जाता है और उन के interest को, उन की पुरानी खिदमात और हकूक को बिलकुल नज़र-अंदाज किया जाता है । इस तरह जब उन को supersede कर के नए आदमियों को उन के ऊपर लगाया जाता है तो उन के दिल में सख्त मायूसी, नाराजगी और frustration पैदा हो जाती है । इस लिए, मैं समझता हूं, अध्यक्ष महोदय, कि ऐसी चीज़ को, जो कि एक प्रकार की discrimination और heart-burning पैदा करे, रोकना निहायत लाज़मी है । आप इस सिलसिला में facts and figures को देखिए । Selection Grade यानि जो Senior Services की पोस्ट्स (posts) हैं उन की गिनती हमारे सूबे में 32 है । इन में से केवल 8 जगहें ही ऐसी हैं जो कि 195 P.C.S अफ़सरों में से भरे जाने के लिए रखी गई हैं । बाकी की 24 यानी 75 per cent को उन के लिए रखा गया है जिन्हें heavenly या God's services कहा जाता था । नतीजा यह होता है कि P. C. S. के लोग सदा इन्तज़ार में रहते हैं कि कब उन की बारी आए । उन में काम करने में वह उत्साह और हिम्मत नहीं रहती जो कि सर्विसिज़ में होनी लाज़मी है । तो ऐसी हालत में, स्पीकर साहिब, इस बात से इन्कार नहीं किया जा सकता कि इस का services के tempo या administration के संचालन पर बहुत बुरा असर पड़ रहा है ।

अभी अभी हमें अखबारों में पता चला था कि इस चीज़ के खिलाफ अपना view-point रखने और गवर्नमेंट के पास अपनी grievances पहुंचाने के उद्देश्य से P.C.S के अफ़सरों का हाल ही में एक जलसा देहली में हुआ । उन्होंने भी यही शिकायत की कि I.A.S. तो एक All-India Cadre है ; इस लिए Provincial Government P.C.S. services के लोगों की तो खुद मदद करें । senior services में इन

अफ़सरों की अनुपात को तो वह खुद बढ़ा सकती हैं। इस लिए आप के द्वारा, अध्यक्ष महोदय ! मैं गवर्नमैण्ट से यह दरखास्त करूंगा कि इन पुराने लोगों की लिआकत और अनुभव को सामने रखते हुए इन्हें तनदहीं और लगन से काम करने का मौका दिया जाए और यह तभी संभव हो सकता है जब गवर्नमैण्ट उन की ऊपर कही गई grievances को redress करे।

दूसरी खामी जो, स्पीकर साहिब, मैं देखता हूं वह भी एक प्रकार की दूसरी frustration है जो कि हमारी सर्विसिज़ में पाई जाती है। यह एक इनसानी खसलत है कि नौकरियां अगर आर्ज़ी हों तो उन पर काम करने वाले आदमियों का काम में दिल नहीं लगता। इस के उलट अगर वे मुस्तकिल हों तो लोग बड़ी तनदही और लग्न से काम करते हैं। स्पीकर साहिब, इस दृष्टि से जब मैं बजट को देखता हूं तो हैरान होता हूं कि जो असली बजट है उस के तो 613 पृष्ठ हैं लेकिन New Expenditure के 766। जितनी आर्ज़ी पोस्ट्स हैं वे सारी की सारी New Expenditure में आती हैं। यह एक basic चीज़ है कि हमारी services के जो 80,000 आदमी हैं उन में काफी तादाद ऐसे कर्मचारियों की है जिन्हें यह पता ही नहीं कि हम आज गए, कि कल या परसों। Technically भी यह होना चाहिए कि जिन लोगों की नौकरियां दस, बारह या पन्द्रह साल से चली आ रही हैं उन को पक्का किया जाए। परन्तु हालत यह है कि वे बेचारे अभी तक temporary के temporary ही चले आ रहे हैं। ऐसी हालत में, अध्यक्ष महोदय, यह मानना ही पड़ेगा कि उन लोगों में वह लग्न और confidence नहीं आता जो कि वास्तव में, हमारी services का मूलमंत्र होना चाहिए। इस लिए मैं आशा करता हूं कि गवर्नमैण्ट services में फैली हुई इस अनिश्चितता को दूर करने के लिए मुनासिब कदम उठाएगी।

तीसरी शिकायत, अध्यक्ष महोदय, मुझे services के खिलाफ़ है जो कि मैं आप के द्वारा उन तक पहुंचाना चाहता हूं। देश में स्वराज्य प्राप्ति के उपरान्त यह आशा की जाती थी कि हमारी services में अपनत्व का भाव—जो कि एक स्वतन्त्र देश में होना चाहिए—जागृत होगा। स्वराज्य प्राप्ति के बाद यह आशा की जाती थी कि उन के दिलों में यह भावना पैदा होगी कि हमारी ज़िन्दगी और मौत इसी देश की खुशहाली के साथ वाबस्ता है। लेकिन आज़ाद होने के सात साल बाद भी आज हम यही देखते हैं कि वह भावना आम तौर पर services में नहीं पाई जाती। मेरे कहने का मतलब यह हरगिज़ नहीं कि सारी की सारी सर्विसिज़ (services) ही ऐसी हैं। हमें बड़ी प्रसन्नता है कि कुछ लोग दिन रात काम करते हैं और इसे अपने personal कामों से भी ज्यादा preference देते हैं। काश ! कि वही भावना अक्सरीयत में होती लेकिन आज हम वह देखते हैं कि यह लग्न और devotion की भावना अकलीयत में है अक्सरीयत में नहीं। उन के दिल में इस वक्त यही भावना है कि क्या ज़रूरत है ज्यादा दिमाग लगाने की? ज्यादा काम करके हम क्यों अपने ऊपर काम का और बोझ डालें ?

अध्यक्ष महोदय: कृपा करके अपना भाषण अब समाप्त कीजिए !

श्री देव राज सेठी : श्रीमान् जी, मैं repetition बिलकुल नहीं कर रहा। मैं दो तीन मिनटों में खत्म कर दूंगा। **I seek your indulgence, Sir, for a little more time.**

अध्यक्ष महोदय : साढ़े ग्यारह बजे मनिस्टरों ने जवाब देना शुरु करना है । इस लिये आप जल्दी खत्म करने की कोशिश करें ।

श्री देव राज सेठी : बहुत अच्छा, अध्यक्ष महोदय ! मैं यह अर्ज कर रहा था कि उन लोगों में अपनत्व की भावना नहीं है ।

इस में कोई शक नहीं कि expenditure में कमी की जा सकती है। लेकिन अफ़सोस तो इस बात का है कि वे चाहते हुए भी ऐसा नहीं करते । नौबत यहां तक पहुंच चुकी है कि सैक्रेट्रीज़ अपनी ज़िम्मेदारी को डिप्टी सैक्रेट्री पर और डिप्टी सैक्रेट्री अपनी ज़िम्मेदारी को सुप्रिंटैंडैण्ट्स पर धकेल देते हैं। किसी चीज़ की ज़िम्मेदारी कोई अपने ऊपर लेना ही नहीं चाहता। इस के अतिरिक्त, अध्यक्ष महोदय नुक्ताचीनी करने की भावना भी उन में काफ़ी मात्रा में पाई जाती है। ऊपर गवर्नर से ले कर मनिस्टरों और दूसरे अफ़सरों तक उन पर टीका टिप्पणी की जाती है । मैं समझता हूं कि हमारी सर्विसिज़ में ऐसी चीजों का होना न केवल नाकाबले बरदाश्त है बल्कि खुद administration के लिए suicidal भी । इस लिए मेरा विचार है कि यदि उन सब की कोई न कोई central ज़िम्मेदारी निश्चित् की जाए तो शासन के संचालन में यह एक बड़ा लाभदायक कदम सिद्ध होगा ।

इस के उपरान्त, स्पीकर साहिब, एक और महत्वपूर्ण विषय की ओर मैं आप के द्वारा अपने मन्त्रिमण्डल का ध्यान आकर्षित करना चाहता हूं । इस बात से इनकार नहीं किया जा सकता कि घरेलू उद्योग हमारे देश के प्राण हैं । यही एक ऐसा साधन है जिसे प्रयोग में लाने से हमारी कई समस्याओं का समाधान हो सकता है और इस समय देश में फैली हुई बेकारी का अन्त हो सकता है । किंतु, अध्यक्ष महोदय, यह तभी संभव हो सकता है यदि हमारे दिलों में स्वदेशी माल को अपनाने के लिये एक कसकसी पैदा हो । इस दृष्टिकोण से भी जब हम अपनी सर्विसिज़ पर ध्यान डालते हैं तो हमें पता लगता है कि अभी तक उन के मन में "स्वदेशी" की स्पिरिट (spirit) नहीं है । मैं समझता हूं कि इस बात के लिए कोई दो राए नहीं हो सकतीं कि सर्विसिज़ आम जनता के लिए एक आदर्श होती हैं । सर्विसिज़ द्वारा प्रचलित की गई रीतियों का ही आम जनता अनुकरण करती हैं । किसी भी Fashion या taste को कायम करना हो तो आम लोग सर्विसिज़ की ओर ही देखते हैं । इस लिये मैं विश्वास से कह सकता हूं कि यदि सर्विसिज़ "स्वदेशी" को अपना लें और प्रण करें कि हम केवल घरेलू उद्योग का माल ही अपने दैनिक प्रयोग में लायेंगे तो कोई कारण नहीं कि क्यों न आम लोग उन के पीछे चलें । अभी एक हफ़ता या दस दिन की बात है कि हमारी केंद्रीय सरकार की Health Minister यहां चंडीगढ़ में आईं । उस अवसर पर हज़ारों रुपये का विदेशी कपड़ा लाकर पर्दे लगाए गए । इस तरह विदेशी माल को अपना कर स्वदेशी माल का तिरस्कार किया गया । क्या यह अफ़सोसनाक और शर्म की बात नहीं ? क्या ही अच्छा होता यदि अपने यहां बने हुए—देहातों में बने हुए—कपड़े के पर्दे लगाए जाते, चाहे वे भद्दे ही क्यों न लगते । मैं उम्मीद करता हूं कि सरकार आगे के लिए स्वदेशी माल को अपनाने की भावना को encourage करने के लिए मुनासिब कदम उठायेगी ।

आखिर में, अध्यक्ष महोदय ! एक बात और कह कर मैं समाप्त करता हूं । यह बड़ी खुशी की बात है कि हमारी गवर्नमेंण्ट ने prohibition अर्थात् नशेबन्दी की पालिसी

को अपनाने का निश्चय किया है। मैं इस का स्वागत करता हूं। लेकिन साथ ही मैं यह अर्ज किए बिना नहीं रह सकता कि इसे भी service से ही implement करना शुरू करना चाहिए। आज हम क्या देखते हैं? चंडीगढ़ की ही मिसाल लीजिए। यह जो पास ही में Officers Hostel है यानी Oberoi Hotel इस में जो Bar है उस के रास्ते के लिए अलाहदा बोर्ड लगा हुआ है। इस का मतलब यह है कि अफ़सर लोगों की कोई पार्टी मुकम्मल होती ही नहीं जब तक कि उस में शराब शामिल न हो। आज जब कि हमारी गवर्नमेंट ने शराब-बन्दी की नीति को अपना लिया है यह आवश्यक है कि इस को अफ़सरों से ही कार्यान्वित करना शुरू किया जाए। इन शब्दों के साथ में आशा करता हूं कि मेरी इन कुछेक suggestions पर गवर्नमेंट और सर्विसिज़ गम्भीरता से विचार करेंगी।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਪੂਰਬ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋਏ ਨੇ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ. ਆਰ. ਹਾਂਡਾ ਤਰਫੋਂ ਭਾਖੜਾ canal ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ Brochure ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ਨਾਕ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ Project ਉਤੇ ਸਾਰਾ ਖਰਚ 158 ਕਰੋੜ ਰੁਪਈਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 93.47 ਕਰੋੜ ਆਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਵਾ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਥਣ ਲਈ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ confidence ਵਿਚ ਲੈਣ, ਕਿਉਂਕਿ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ Provision of Liabilities ਹੈ ਉਹ ਭਾਖੜਾ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੋਵਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਇਹ Liabilities ਕੇਵਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਬਿਜਲੀ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ ਕਿ......(ਵਿਘਨ)

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਆਰਡਰ, ਆਰਡਰ, ਜਿਤਨ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਬੋਲਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ: ਇਹ ਬੜੀ Unfair ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ Liabilities ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਹ ਬੜੀ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ਨਾਕ ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਇਹ 56 ਕਰੋੜ ਰੁਪਈਆ Betterment Fee ਦੀ

[ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ]

ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਲੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਖਤਰੇ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ 56 ਕਰੋੜ ਰੁਪਈਆ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਬਿਜਲੀ ਇਸ ਪਰਾਜੇਕਟ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਦਿਲੀ ਨੂੰ ਮਿਲਨੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਇਹ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ, ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਭਾਰ ਪੈਪਸੂ, ਪੰਜਾਬ, ਬੀਕਾਨੇਰ ਅਤੇ ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਉਤੇ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਮਿਲਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸਾਂ ਇਸ ਗਲ ਵਲ Finance Minister ਦਾ ਧਿਆਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਚੰਗੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵੀ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ Percentage of Establishment Charges 4.8 ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਿਹੜੀ sanctioned charges ਹੈ ਉਹ ਹੈ 11%। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਖੜਾ canal ਦਾ ਕੰਮ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਰੁਪਈਆ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਡੇਢ੍ਹ ਸਾਲ scheduled time ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜਾ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਹੈ ਉਸ ਡੈਮ ਦੇ establishment charges ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ Statesman ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਅੰਕੜੇ ਕਢੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ Establishment charges ਦੀ percentage 20 ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਬਾਕੀ ਡੈਮ ਬਣ ਰਹੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ Establishment Charges ਦੀ percentage ਦਸ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਣ ਰਹੇ ਡੈਮ ਪੁਰ ਖਰਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ Establishment charges ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਦੁਗਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਆਏ Engineers ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਲ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 74 ਲਖ 18 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ Indian Engineers ਉਤੇ trust ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੈਮ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਨਾ ਲੈਣਾ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੈਮ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਬਨਵਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ Indian Engineers ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੈਮ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਲਈ Efficient ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣੇ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਖਰਚ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਇਸ ਲਈ Indian Engineers ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਅਮਰੀਕਨ ਇਨਜੀਨਅਰਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਕ Administrative Secretary ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ਰਚ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਲਈ Indian Engineers ਉਤੇ ਹੀ Trust ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅਮਰੀਕਨ Engineers ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਖ਼ਰਚ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਦੋਂ ਤਿਕਨ ਇਹ ਖ਼ਰਚ ਘਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਨ 1949 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ Administration ਸੀ ਤਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਲਈ ਸੀਮਿੰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਣ ਲਈ ਆਪ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਲਗਾਣੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫੈਕਟਰੀ ਨਹੀਂ Set up ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ Set up ਕਰਨੇ ਤੇ ਲਗਣਾ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਰੁਪਿਆ ਸੀਮਿੰਟ ਖ਼ਰੀਦਨ ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਈਂ ਖ਼ਰਚ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਫੈਕਟਰੀ ਕੋਲੋਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀਮਿੰਟ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸੀਮਿੰਟ 45 ਰੁਪੈ ਫੀ ਟਨ ਜਿਹੜਾ ਕਿ Scheduled rate ਸੀ ਉਸ ਉਤੇ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਸੀਮਿੰਟ 65 ਰੁਪੈ ਟੱਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਈਆ extort ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੁਪੈ ਨੂੰ ਗਵਾਂਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਕਾਬਲੇ ਤਲਾਫੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਾਲਾਂ ਤਾਂ ਡੈਮ ਵਿਚ concrete ਪੈਣੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ

[ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ]

ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਮਕਾਨ ਵਗੈਰਾ ਬਣਨੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਏਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਵੀ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ Set up ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਮੁਨਾਫਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਡੈਮ ਦੀ Cost ਘਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰਾ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਹੈ -

'Breaking window panes with guineas'

ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੌਂਡ ਦੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਨਾਲ ਨ ਤੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਰੁਪਈਏ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰਨ ਵਰਨਾ ਫਿਰ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਲਾਜਵਾਬ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब ! हमारी गवर्नमैण्ट इस वक्त बड़ी मकरूज़ है। इस ने एक अरब 38 करोड़ रुपया देना है। इस रकम में से एक अरब और चार करोड़ रुपया भाखड़ा नंगल project के लिया गया हैं। इस काम के लिए ज़रूरी है कि गवर्नमैण्ट tax लगाए क्योंकि Taxes के बगैर गवर्नमैण्ट चल नहीं सकती। लेकिन हमारी गवर्नमैण्ट को उस वक्त तक tax नहीं लगाने चाहिएं जब तक Taxes के system के मुतल्लिक जो Taxation Enquiry Commission ने enquiry की है उस की रिपोर्ट तैयार नहीं हो जाती जैसा कि Bombay Government ने किया है। जब तक Taxation Enquiry Commission की रीपोर्ट जिस में सारे देश के Taxation Structure का पूरा हाल होगा, शाया नहीं हो जाती तब तक यह जो 58 करोड़ रुपया के करीब टैक्स सूबा के किसानों से Betterment Fee की शक्ल में वसूल किया जाना है बन्द कर दिया जाए। मेरे दोस्त श्री राम किशन ने कहा है कि जिस रोज़ यह भाखड़ा और नंगल स्कीम कामयाब हो जायेगी उस रोज़ पंजाबियों को खुशी में जशन करने चाहिएं। लेकिन मैं कहता हूं कि जिस रोज किसानों को यह रुपया देना पड़ा वे किस तरह से काली झंडियों के मुज़ाहरे करेंगे। मेरे ख्याल में Taxation की Rationalization होनी चाहिए यानी हर एक आदमी पर मुसावी तौर पर लगने चाहिएं।

दूसरी problem Displaced persons की है। स्पीकर साहिब ! अभी तक Displaced Persons की भारी तादाद को बसाया नहीं गया और वे सड़कों पर पड़े हैं। Mathematical Exactitude से मेरी गिनती चाहे बिलकुल ठीक न हो लेकिन मेरे ख्याल में एक लाख से ज्यादा ऐसे Refugee हैं जो अब भी सड़कों पर बैठे हैं। Hutments के अन्दर भी नहीं हैं और मौसम की बेरहमी

उन पर हर वक्त अपना असर करती रहती है। सरकार को उन के बसाने का जल्द इन्तजाम करना चाहिए। अगली चीज़ है Compensation के system की। उस के बारे में कई किस्म के वायदे किए गए हैं और किये जा रहे हैं। अब भी हमारे Finance Minister साहिब की Budget speech में आया है कि "It is earnestly hoped that they shall be compensated in the very near future" यह जो earnest or pious hopes जो मुल्क के अन्दर पैदा की जा रही हैं बिल्कुल गलत हैं।

फिर, स्पीकर साहिब, हरिजनों की हालत को बड़ी आसानी से बेहतर बनाया जा सकता था और उस के साथ ही मुल्क की इक्तसादी हालत को भी अच्छी तरह सुधारा जा सकता था।

अगर बंजर ज़मीन, जिसे दरिया ने खराब कर दिया है को reclaim करके हरिजनों और landless tenants को दे दिया जाए तो जहां इन को आबाद होने पर तशफी होगी वहां हकूमत को काफी रुपया आ जाएगा। उम्मीद है कि चीफ़ मिनिस्टर इसे सजेशन (suggestion) की तरफ तवज्जुह देंगे।

अब education को लें। मैं कहना चाहता हूं कि जो single teacher स्कूल खोले जा रहे हैं, इन से बच्चों की ज़िन्दगी तबाह होगी। दो चार बच्चों को पढ़ाना तो मुश्किल होता है तो 50, 60 की गिनती को एक teacher कैसे पढ़ा सकेगा? दिन रात यह सोचेगा कि कैसे education दी जाए। मैं पहले भी education के मुतल्लिक बहुत कुछ कह चुका हूं और आज यह कहता हूं कि इन स्कूलों में एक teacher नहीं बल्कि दो होने चाहिएं।

श्री राम चन्द्र कामरेड (नूरपुर): स्पीकर साहिब, हम मुतालबेज़र के साथ हकूमत के ज़ेरे इख्तियार सब बातों को एक साथ लेते हैं। इस लिए ऐसे मौके पर यह मौज़ूं है कि हम अपनी अच्छी २ तजवीज़ों और मशविरे की तरफ हकूमत की तवज्जुह दिलाएं। अभी हम ने जो तकरीरें सुनी उन के मुतल्लिक मैं यह ही कह सकता हूं:—

"खिरद का नाम रख दिया जनूं,
जनूं का रख दिया खिरद;
जो चाहे आप को क्रिशमा साज़ करे।"

जो लोग खुद जमहूरियत और शहरी आज़ादी में यकीन नहीं रखते आज जमहूरियत और शहरी आज़ादी का ढंढोरा पीटते हैं। जिन्होंने मज़दूरों और किसानों को यह जोश दिला कर कि आज़ादी लेनी है, खुद एक ऐसा नज़ाम कायम किया है जहां आज सब की आज़ादी सलब हो चुकी है। 36,37 साल हो गए हैं मगर अभी तक वहां आज़ादी नहीं आई जो भाई ऐसा नज़ाम पसन्द करते हैं वह जमहूरी नज़ाम पर नुक्ताचीनी कैसे न करें। वहां आज़ादी के नाम पर......

Mr. Speaker : Please do not discuss another country.

श्री राम चन्द्र कामरेड : लेकिन मैं कहता हूं कि जो लोग यह कहते हैं और जिन का ईमान यह है कि उन के मातहत मुल्क में लोगों को स्यासी आज़ादी नहीं होगी, लोगों की अपनी राय नही होगी जमहूरियत नहीं होगी वे इस हकूमत पर कोई एतराज़ कैसे कर सकते हैं। "अज तो बोले छाननी की बोल"

[श्री राम चन्द्र कामरेड]

अब administration के मुतल्लिक में वुज़रा साहिबान से यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि हमें अपने मुलाज़मों और मातहतों के साथ सलूक का तरीका बदलना होगा। उन्हें आज़ादी-ए-मजलिस पूरी तरह देनी चाहिए। जो Unions, Constitution के मुताबिक बनाई जाएं उन्हें मान लिया जाना चाहिए। जैसे Government of India ने negotiating machinery बनाई है, कि जिस से मिल जुल कर झगड़े तै हो सकें, वैसी ही हमें भी बनानी चाहिए। पंजाब University मुलाज़मीन की यूनियन को अभी तक तसलीम नहीं किया गया........

Mr. Speaker : The University of the Punjab is not under the control of the Punjab Government. It need not be discussed.

श्री राम चन्द्र कामरेड : That is true, Sir. में अर्ज़ करना चाहता हूं कि University को जो इमदाद दी जाती है वह तो हम बन्द कर सकते हैं। यह असूल की बात है कि Union को तसलीम किया जाए और negotiating machinery झगड़ों को तै करे।

में थोड़ी सी तवज्जुह इस बात की तरफ़ दिलाना चाहता हूं कि यह गलत चीज़ है जो दफा 109 के मातहत चालान होते हैं, उन का कोटा मुकर्रर किया जाता है। इस से कई दफा नाजायज़ चालान होते हैं।

फिर अग़वा की वारदातें हैं। अग़वा की काफ़ी ऐसी वारदातें होती हैं कि मुज़रिमों का पता लगाना नामुमकिन नहीं होता मगर देखा गया है कि इस में काफ़ी ध्यान नहीं दिया जाता इस लिये में समझता हूं कि इस सम्बन्ध में जल्दी कार्यवाही की जाए ताकि इन का थोड़ा बहुत हल निकल आए।

फिर में अर्ज़ करूंगा कि छोटे छोटे मुलाज़मों को तबदील कर के घरों से दूर २ फेंक दिया जाता है। जैसे अगर कांगड़े ज़िले में किसी हमीरपुर वाले को नूरपुर लगा दिया जाए तो, तन्खाहें कम होने की वजह से वह घर छुट्टी पर नहीं आ जा सकता। मैं इसी सिलसिले में एक बार Deputy Commissioner साहिब से मिला। मैंने यह नहीं कहा कि आप किसी को नौकर रख लें, कोई ओहदा दे दें। मैंने कहा कि में कोई सिफ़ारिश नहीं करता, सिर्फ यह गुज़ारिश है कि छोटे मुलाज़मों को दूर २ नहीं फेंकना चाहिए, मगर उन्होंने नहीं माना।

अध्यक्ष महोदय : चूंकि वक्त तंग है, इस लिये आप बाकी की बातें किसी और मौके पर कह लें। अब श्रीमती सीता देवी अपना भाषण शुरु करेंगी।

श्रीमती सीता देवी: (जालन्धर शहर दक्षिण पूर्व) : स्पीकर साहिब ! में आप का धन्यवाद करती हूं कि आपने मुझे भी कुछ कहने का वक्त दिया है।

अध्यक्ष महोदय : आप धन्यवाद थोड़ा ही करें। तकरीर शुरु कीजिए।

श्रीमती सीता देवी : श्रीमान् जी ! Opposition की तरफ से जो speeches की गई हैं, उन के मुतल्लिक में केवल एक ही लफ़ज़ म यही कहना चाहती हूं कि जिस प्रकार Miss Mayo ने भारत को देखा था निश्चय ही उसी ऐनक से आज Opposition भी भारत को देखती है।

बजट और Appropriation Bill के बारे में तीन चार suggestions इस गवर्नमैण्ट को देना चाहती हूं । अगर इन चीजों का अगले बजट में ध्यान रखा गया तो मेरा विश्वास है कि बहुत सी problems हल हो जायेंगी ।

Public Health और अस्पतालों के लिये इतना कम रुपया रखा गया है कि फी मरीज़ एक पैसा भी नहीं पड़ता । यह ठीक है कि उस के लिये गवर्नमैण्ट एक दम बहुत ज्यादा रुपया नहीं दे सकती । लेकिन उस के लिए मेरी एक suggestion यह है कि आप के Civil Surgeons जो हजारों की तादाद में अस्पतालों के premises के अन्दर operations कर के लाखों रुपया charge करते हैं, यह सारे का सारा रुपया अस्पताल के funds में जमा किया जाए । हो सकता है कि डाक्टर एतराज़ करें कि उन की income बहुत कम हो जाएगी और लायक डाक्टर पंजाब में रहना नहीं चाहेंगे लेकिन इस के लिये भी एक आसान ईलाज है । वह यह है कि जब आप अस्पतालों और मैडीकल कालेज के डाक्टरों के लिए यह आमदनी बन्द करें तो साथ ही उन की तन्खाहों में दो चार सौ रुपया बढ़ा दें । इस ज्यादा income से गवर्नमैंट गांवों में dispensaries खोल सकती है ।

जैसा कि मैं पहले भी कह चुकी हूं, कोई भी कदम उठाने से पहले प्रान्त में Medical Practitioners की demand का ख्याल अवश्य रखा जाए जैसे कि बम्बई वालों ने किया है । उन्होंने एक खास date fix कर दी है कि इस date के अन्दर २ सब Medical Practitioners को रजिस्टर कर लिया जायेगा । उस के बाद किसी को भी register नहीं किया जायेगा । यह तजरुबा यहां भी किया जाए । इस से उन की demand भी पूरी हो जायगी और तकलीफ भी दूर हो जाएगी ।

इस के बाद मेरी एक और suggestion है और वह है गवर्नमैण्ट की nationalisation की स्कीम के बारे में । यह ठीक है कि गवर्नमैण्ट ट्रांस्पोर्ट को nationalise कर रही है। सब लोग और पार्टिएं इसे पूरी तरह से support कर रही हैं । लेकिन जैसा कि कुछ मेम्बरों ने मिनिस्टर साहिब से कहा है मैं भी यही कहना चाहती हूं कि वह इस सम्बन्ध में स्पष्ट तौर पर अपनी नीति की घोषणा करें ।

जहांतक workers का सम्बन्ध है Floor of the House पर साफ़ तौर से यह कहा गया है कि हम वर्करों को accommodate करेंगे और हर तरह की सहूलतें देंगे । मगर मेरे Communist भाई लोगों को mislead कर रहे हैं कि गवर्नमैण्ट सिर्फ़ matriculates को ही लेगी । वास्तव में यह चाहते हैं कि वर्करज़ को इस तरह से भड़काया जाए । इस लिए मेरी suggestion यह है कि इस House में Transport Minister साहिब इस बात को clear करें और स्पष्ट तौर पर बताएं कि matric की शर्त नहीं रखी जाएगी और age की शर्त को भी relax कर देंगे ।

[श्री मती सीता देवी]

इस के बाद यह बहुत अच्छी बात है कि स्कूल खोले जा रहे हैं । education की तरफ़ काफ़ी ध्यान दिया गया है। लेकिन जब तक education के system में radical change न लाई जाएगी इस तरफ उन्नति नहीं की जा सकेगी। इस पुराने system से बेरोज़गारी बढ़ेगी। जब तक हम इन Art Colleges की जगह Medical Colleges, Engineering Colleges और Training Colleges नहीं बना देते unemployment दूर नहीं हो सकती।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ (ਆਦਮਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਨੇ ਇਕ backward ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਬੋਲਨ ਲਈ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਿਨੋਂ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸਾਂ।

ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਵਲੋਂ ਵੀ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਘਟ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ Industries ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਘਟ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਰਜ਼ਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਕੀਮ ਦੇ Rules ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਜਾ ਸਕਣਗੇ। ਪਰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕਾਟੇਜ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਜ਼ (Cottage Industries) ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਵੀ ਇਹੀ ਗਲ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿ ਰੂਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਦੋ ਸਾਲ ਹੋਏ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਨਜ਼ੂਲ land ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਅਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ 800 ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ lease ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿ ਕੁਲ ਜ਼ਮੀਨ 4,100 ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Tanning ਅਤੇ Weaving ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। Tanning ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਨ ਲਈ 1948 ਵਿਚ ਇਕ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਚਮੜੇ ਦੀ ਸਨਅਤ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਹਰੀਜਨ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਸਕੀਮ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸੌ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਰੁਪਏ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਇਹ ਝਗੜਾ ਹੈ ਕਿ ਥਾਂ ਕਿੱਥੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੈਲਥ ਅਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਦੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਥਾਂ ਬਾਰੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਚਮੜੇ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਈ ਵਰਤਨ ਨਾਲ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੈਲਥ ਤੇ ਅਸਰ ਪਏਗਾ।

ਫਿਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਫ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ $4\frac{1}{2}$ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਫ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ due ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਸਾਲ ਦੇ ਆਖੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਦੀ ਫੀਸ ਤੇ ਵਜ਼ੀਫ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਫ਼ਾਇਦਾ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫ਼ੇ ਦੇਣ ਦੀ ਰਕਮ ਨੂੰ 10 ਲਖ--20 ਲਖ ਤਕ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫ਼ਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Public Service Commission ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜੋ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਰਵਿਸਾਂ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਸਮੇਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਜਦ ਕਿ Junior Teachers ਦੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲਈ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਹਰੀਜਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ Junior Training ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ IInd ਡਵੀਜ਼ਨ Matriculate ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਮੁੰਡੇ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਤਾ ਸਿੰਘ]

ਸੈਕੰਡ ਡਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ 1931-32 ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਜੇ. ਵੀ. ਦੀ ਜੁਦਾ ਕਲਾਸ ਖੋਲ੍ਹੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਮਹਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜੂਨੀਅਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਛੋਟੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲਗ ਸਕਣ।

ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਡੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਸਪਾਹੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਦੇ ਸਪਾਹੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ। ਓਮਨੀਬੱਸਾਂ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੫ ਫੀ ਸਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਬਾਰੇ 19 ਫੀ ਸਦੀ ਦਾ ਗੌਰਮਿੰਟ ਵਲੋਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਅਤੇ ਅਪਰੇਟਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹਰੀਜਨ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਡੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਆਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਘਟ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Industrial Co-operative Societies ਬਨਾਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ Weaving ਅਤੇ Tanning ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਚੌਧਰੀ ਲਹਿਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਪਾਸ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅਫਸਰ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਜਾਣਕੇ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਖੋਲਦੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ Weaving ਅਤੇ Tanning ਦੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! professional tax ਹਨ ਜੋ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਣਿਆਂ 18—20 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ 1934-35 ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ। ਜੇਕਰ 40 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਇਕ ਅਧ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ

ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰਖੇ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ circular ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਲਗਿਆਂ ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ ਜਾਏ ਪਰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਮੋੜ ਤੋੜ ਕੇ ਟੈਕਸ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਮਹੀਆਂ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕਿ ਇਹ ਮਹੀਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਟੈਕਸ ਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਸਕੀਮ ਬਣਾਵੇ ਜਿਸਤੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਅਮਲ ਕਰਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਗਲ ਤਾਲੀਮੇ-ਨਸਵਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮੇ-ਨਸਵਾਂ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਉਸਤਾਨੀਆਂ ਘਟ ਹਨ। ਜੋ ਲੜਕੀਆਂ ਟੀਚਰਾਂ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ J. V. ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਮੁਤਫਿਕ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੜਕੀਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਣ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਨੁਕਸ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਣ ਤੇ ਲਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਫੰਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਦੋ ਚਾਰ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਲੈ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਚਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਹਲਫ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਚ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜ਼ਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੀ ਸੁਣ ਲਉ। ਇਕ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਥਾਨੇ ਵਿਚ ਬੁਲਾਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਜਿਹੜਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਉ ਨਹੀਂ ਤੇ ਫਲਾਨੇ cycle ਵਾਲੇ Case ਵਿਚ ਧਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ]
ਰਾਜੇ ਕਹਿ ਆਏ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਵੀ ਕਰਾਉ। ਅਜ ਕਲ ਜਦੋਂ ਕਿਸੀ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਬਰਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਫਸਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਤਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਵਧਾਉ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ।

ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਵਿਭਾਗ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਉੱਤੇ ਜਿਹੜੀ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਾਂ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਦੇਣਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਮੁਸਤਕਿਲ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ improvised ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਇਹ ਇਤਲਾਹ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਫਲਾਣੀ ਜਗਾਹ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਦੋਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਉਥੇ ਗਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਭ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਸੋ।

ਫੇਰ ਪੰਡਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂਬਰ ਮਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਮਨਿਸਟਰ ਮੈਂਬਰ ਬਣਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਹਾਸਾ) । ਬਾਰ ਬਾਰ ਕੋਠੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਵੀ ਕੋਈ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ। ਫੇਰ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ, ਉਹਦਾ ਘਰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਵਰਗੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਘਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ standard ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ

ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮਕਾਨ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬੜੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਤਕ ਮੁਸਤਕਿਲ ਘਰ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਆਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਮੁਸਤਕਿਲ ਤੌਰ ਤੇ ਘਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਭੀ ਅਸੀਂ ਦੇ ਸਕਾਂਗੇ।

ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਕੀ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ?

ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਵਿਭਾਗ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਰਾਇਆ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਉ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਆਖਾਂਗਾ ਕਿ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਨ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤੁਲਨਾ ਕਲਰਕਾਂ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਉਚੇ ਹੋ। ਉਹ ਨੌਕਰ ਹਨ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਨੌਕਰ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਹੋ।

ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਲੇ Session ਤਕ ਤੇ ਸਾਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਖਾਤਰ ਖਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਵੀ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਡਾ ਘਰ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਉਜੱਲ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਆਮ ਜਨਤਾ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੇ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਉਹ ਜਵਾਬ ਸੁਣਨ ਲਈ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੁਕਤਾ-ਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਨਗੇ। ਖ਼ੈਰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਪੰਡਿਤ ਸ਼ਿਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਕੁੱਝ ਪੌਣੇ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਹੈ ਉਹਦਾ ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਰਾਜ ਹੈ। ਰੋਹਤਕ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹੋ ਕੁਝ ਦੋਹਰਾਇਆ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੋਂ ਵੀ ਦਸ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ Address ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੇ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਲੇਕਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਉਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਗਾਲਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਗਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]
ਫੇਰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕੀ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਬਰੇ ਕੰਮ ਉੱਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਪਰਦਾ ਨਹੀਂ ਪਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਰੋਹਤਕ ਜਾ ਕੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਲਾਂ ਫੈਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪੋਸ਼ੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ Bar Association ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਗਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ।

ਇਕ ਗਲ ਜਿਹੜੀ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਆਖ਼ਿਰ ਵਿਚ ਕਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮ ਲੀਗ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਝ East Bengal ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹੀ ਹਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਇਸ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਬੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Bhakra Dam ਦਾ ਪਾਣੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਕ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਨੰਗਲ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਣੀ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਛੁਟੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਨ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਖਾਇਆਂ ਜਾਣ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਉਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਅਮਲ ਕਰੇਗੀ। ਸਚਮੁਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਦਿਨ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਉਹ ਸਕੀਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਉਤੇ ਪੰਜ ਸਤ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਾਡੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਨ। ਇਹੋ ਨਹੀਂ, ਸਕੀਮ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਇਕ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਮਿਲੇਗਾ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਛੇਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਜਿਹੜੀ

ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇਗੀ। ਇਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਖੂਬ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਭਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਰਾਮ ਲਈ Waiting Halls ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਨ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕੁਝ ਰੁਪਿਆ ਮੁਹੈਯਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੇਟਿੰਗ ਹਾਲ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਕਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਮਰਤਸਰ ਵਿਚ ਇਕ ਚੰਗਾ ਹਾਲ ਬਨ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋਰਨਾ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲ ਬਨਾਏ ਜਾਨਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰਫ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗਲੇ Budget, ਵਿਚ ਤਾਂ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਾਂਗੇ। ਜੇ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਇਸੇ ਸਾਲ ਕੁਝ ਰੁਪਿਆ ਕਢਾਂਗੇ।

ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਪੁਲਿਸ ਦੀ reorganization ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰੁਪੈ ਦੀ ਬਚੱਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਵੇਂ Districts ਦੀ reorganization ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਹੈ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਹੋਰ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਲਈ ਇਕ Special Officer ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ Special Officer, Police Department ਦੀ ਵੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜੇ Technical Committee ਮੁੱਕਰਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਮੁਕਰਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਚੌਥੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਕੌਮੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਾਇਆ ਕਰਨ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ Prime Minister ਨੇ Central Secretariat ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ ਹਿਦਾਇਤ ਆਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਛੇਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੋਸ਼ਾਕ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕੌਮੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਪੜਾ ਸੁਦੇਸ਼ੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਮਿੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਦੇਸ਼ੀ ਕਪੜਾ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਜਨ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕਪੜਾ ਨਹੀ ਵਰਤਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਖਡੀ ਦਾ ਕਪੜਾ ਨ ਵਰਤ ਸਕਨ ਤਾਂ ਮਿੱਲਾਂ ਦਾ ਕਪੜਾ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰਤਨ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ: ਖਡੀ ਦਾ ਕਪੜਾ ਕਿਓਂ ਨਾ ਵਰਤਨ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਅਸੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜਬਰਦਸਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ।

ਪੰਜਵੀਂ ਗਲ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਇਹ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ State ਦੀ economy unbalanced ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜ਼ਰਾਇਤ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ Industry ਇਨੀ Develop ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਿਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਤ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਅਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ Industries ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ Industries ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਸਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਵਾਂਦੇ ਸਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਪੜਾ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਕਪੜਾ ਬਾਹਰ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਅਸਾਂ 1000 million ਗਜ਼ ਕਪੜਾ ਬਾਹਿਰ export ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਥੇ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। cycles ਬਨ ਰਹੇ ਹਨ Cycle parts ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। Fertilizers ਪਹਿਲੇ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ ਸਾਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ Fertilizers ਅਸਾਂ ਅਪਣੀ Factory ਵਿਚ ਬਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਜਦ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਂਦੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ।

ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਬਦਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਾਲੀਮੀ ਸਿਲਸਲਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਸਾਂ Basic Education ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਅਰਥਾਤ ਮੁਢਲੀ ਤਾਲੀਮ ਵਿਚ

manual bias ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਖਨ ਲਈ ਦੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਫੇਰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਰੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਜਾਏਗਾ ਅਸੀਂ Basic Education ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤੇ Industries ਤੇ ਜ਼ਿਰਾਇਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਖਾਈ ਜਾਵਾਂਗੇ। Technical ਤੇ Industrial Education ਜ਼ਰੂਰ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਕੁਝ ਲਿਖਣਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸਿਖ ਜਾਨ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਮੁਤਾਲਿਆ ਕਰ ਸਕਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ Universal Primary Education ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ Technical Education ਉਤੇ ਰੁਪਿਆ ਲਗਾਇਆ ਜਾਏਗਾ। ਪਰ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਸਾਂ 3½ ਲਖ ਰੁਪਿਆ Private Schools ਵਿਚ Technical Education ਦੇਣ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਨਵੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ।

ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਚੰਗਾ ਸੁਝਾਵ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ Engineering Industry ਲਈ ਗਵਰਨਮੇਂਟ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ industry ਇਸ ਲਈ ਕਾਮਯਾਬ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕਾਰੀਗਰ ਬੜੇ ਸਮਝਦਾਰ ਤੇ ਲਾਇਕ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਹਾ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਾਚੀ ਤੋਂ ਜੇਕਰ ਲੋਹਾ ਮੰਗਵਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ freight ਦਾ ਖਰਚ ਬਹੁਤ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਲੋਹਾ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸਸਤਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਹਾ ਟਾਟਾਨਗਰ ਤੋਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਰਾਚੀ ਤੋਂ ਲੋਹਾ ਮੰਗਵਾਕੇ ਦੂਣਾ ਭਾੜਾ ਖਰਚਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਸੀਂ ਟਾਟਾਨਗਰ ਦੇ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਤਕ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਲੋਹੇ ਤੇ control ਸੀ ਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਸੀਆਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਹੱਥੋ ਹੱਥ ਵਿਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ 1952 ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਰੁਖ ਬਦਲਿਆ ਹੈ ਕੀਮਤਾਂ ਘਟ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ ਕਿ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਲੋਹਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਹਾ ਸਸਤੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਸਸਤਾ ਨਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਾਲੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ case take up ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਆਸ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ 1½ ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਡੇਢ ਦਰਜਨ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ Minister for Industries ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ Iron and Steel Controller ਵੀ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਮਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬਧ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਮਾਰਚ ਤਕ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਪਰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਸਾਡੀ industry ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇਗਾ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Store Purchase Department ਵਿਚ ਬੜੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਟੈਂਡਰ call ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਰੁਪਏ ਦੀ payment ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਇਸ procedure ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ procedure ਨਹੀਂ। ਟੈਂਡਰ store and purchase ਅਫਸਰ call ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਉਹ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਅਫਸਰ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਨਮੂਨੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਟੈਂਡਰ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ Store Purchase Officers ਤੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਅਫਸਰ ਮਿਲਕੇ ਟੈਂਡਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੈਸੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਮਹਿਕਮਾ ਖੁਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ Store and Purchase ਅਫਸਰ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ Store and Purchase ਅਫਸਰ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਹਿਲੇ Stores and purchase ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਤਾ

ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਆਪ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਵੇਂ Stores and purchase ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੀ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੁੜ ਵਸਾਊ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਜਿਹੜੀ Retrenchment ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੁਆਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁੜ-ਵਸਾਊ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਸ case ਤੇ ਗੌਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ Civil Supplies ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ retrench ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਟਾਫ ਨੇ absorb ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਮੁੜ ਵਸਾਊ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਜਿਆਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ absorb ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਦੂਜਿਆਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ absorb ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਵੀ absorb ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ।

ਇਸ ਦੇ ਉਪਰਾਂਤ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Custodian-General ਵਲੋਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ land allottees ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਅਲਾਟ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰੀ claim ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਨ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ । ਕਿਸੇ allottee ਨੂੰ ਇਸ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਕਢਿਆ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ । ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤਫ਼ਹਿਮੀ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਕਿਸ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਛਾਪੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਖਬਰ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਤੇ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ।

ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਜਟ ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕਣ ਲਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਚੁਕਣ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ । ਕੀਹ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਮਤਲਬ physically ਚੁਕਣ ਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਬਜਟ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸਵਾਇ ਉਪਰ ਚੁਕਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਬਜਟ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ civil administration ਤੇ

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ Re-organisation Scheme ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਤੇ ਸਿਰਫ 12 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਆਬਾਦੀ ਹਰ ਸਾਲ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਸਾਲ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਥੋੜੀ ਰਕਮ Civil Administration ਲਈ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਮਜਮੂਈ ਰਕਮ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਸੰਬਧ ਵਿਚ ਖਰਚ 27 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 23 ਫੀ ਸਦੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਚਲਾਣਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਬਦਅਮਨੀ ਫੈਲੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦੁਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖਰਚ ਵਿਚ ਬਚੱਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ risk ਵੀ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਇਕ post ਘਟਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਬਿਲਡਿੰਗਜ਼ ਤੇ ਰੋਡਜ਼ ਬਰਾਂਚ ਦੇ ਦੋ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਕ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ civil administration ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਰਹੇ। ਬਿਨਾ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਕੰਮ ਠੀਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਖਰਚ ਘਟਾਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਮੁੜਕੇ ਨਵਾਂ ਅਫਸਰ ਮੁਕੱਰਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਐਵੇਂ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਰਥਾਤ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਲਈ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ taxation ਦਾ ਨਵਾਂ ਸਿਲਸਲਾ ਨਹੀਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਹੁਣ ਵੀ ਚਾਲੂ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਇਸ system ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ Taxation Enquiry Committee ਬਣਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਲਾਇਕ ਆਦਮੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ taxation ਦੇ system ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿਸ ਥਾਂ ਭਾਰ ਪਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਥੋੜਾ ਹੈ; ਕਿਥੇ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ scientific enquiry ਦੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ direct taxation ਵਿਚ ਜੋ relief ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਥੱਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਨਕਮ-ਟੈਕਸ 3,600 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਤੇ ਲਗਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ 4,2,00 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਵੱਡੇ ਤਬਕੇ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਉਹ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲੋਂ, ਸਿਵਾਏ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ, ਵਧੇਰਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਤਬਕੇ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਭਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ ਹੁਣ Death Duty ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਵੀ 50,000 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਇਕ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤਕ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇੰਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਲਾਦ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਗਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ slab system ਨਾਲ ਲਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਥੱਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਘਟ, ਫੇਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਪਰ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਰੇਕ ਟੈਕਸ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸ ਤੇ scientific enquiry ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ enquiry ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਉਣ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਮੁਨਾਸਿਬ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰੇਗੀ

ਫੇਰ industry ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ big Industry ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ Government of India ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੁਪੈ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋੜ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਹੈ? ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਭੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਨਾਜ ਮੰਗਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਰੁਪੈ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਕ੍ਰੋੜਹਾ ਰੁਪੈ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ। ਮੈਂ ਫ਼ਖਰ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇੰਨਾਂ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨਾਜ ਦਾ ਕਾਫੀ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਅਪਣੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਨਾਜ ਦੇਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ Five-Year Plan ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ੋਰ Agriculture, Irrigation, Power ਅਤੇ Electricity ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਉਪਜਾਊ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਧੇਰੇ ਹੋਣ ਅਤੇ Raw Material ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਰੂਈ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਵਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਰੂਈ ਦੀ 15 ਲਖ ਗੱਠ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਜੂਟ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਅਸਾਂ ਜੂਟ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਜੂਟ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਜੂਟ ਦੀਆਂ ਮਿੱਲਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਈਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਅਸਾਂ ਪਟਸਨ ਵਧੇਰੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨਾਜ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਰੂਈ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ 30 ਲਖ ਗਠ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 40 ਲਖ ਗਠ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੂਟ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੁਗਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੀਮਿੰਟ ਅਤੇ fertilizers ਦੀ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। 1949 ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਸੀ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ ਲਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ। ਅਸਾਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ Government of India ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਫ਼ੈਕਟਰੀ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਇਹ ਕੰਮ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਦੂਜੀ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਨੇ---ਉਹ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਹੈ---ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਸਤਾ ਸੀਮਿੰਟ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ। ਉਹ ਕੰਪਨੀ ਸਾਨੂੰ ਸਸਤਾ ਸੀਮਿੰਟ ਦਿੰਦੀ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ ਮੁਲਤਵੀ ਹੋ ਗਈ। ਫ਼ੇਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਪਰ ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Push ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Push ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਨਿਸਟਰੀ ਬਾਹਿਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਹੁਣ ਫੇਰ ਮੈਂ ਭਾਖੜਾ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸੀਮਿੰਟ ਮਹਿੰਗਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਫੇਰ ਉਸ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। (*cheers*)

श्रीमती शन्नो देवी : On a point of order, Sir, मैं Finance Minister साहिब से पूछना चाहती हूं कि जो अमृतसर से Industry उजड़ रही है उसके लिए आप क्या कुछ कर रहे हैं ?

अध्यक्ष महोदय : यह point of order नहीं है ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਹੜੀ ਡਿਊਟੀ Art Fabric ਤੇ ਲਾਈ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਸਾਂ Central Government ਨੂੰ represent ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹ industry ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕੀ। ਦੂਸਰੇ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਲਈ ਨਵਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ labour ਅਤੇ industrialists ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਚੰਗੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬੈਠੇ ਦੋਸਤ ਮਦਦ ਕਰਨ (ਹਾਸਾ) ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਛੇਤੀ ਚੰਗੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਫੇਰ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੀ nationalization ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਨਾਫਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਿਸੇ political motive ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ transport ਦਾ nationalization ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। policy ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ 50 ਲਖ ਰੁਪੈ ਦੀ investment ਨਾਲ ਦਸ ਯਾਰਾਂ ਲਖ ਰੁਪੈ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਅਸਾਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਕੇ ਰੁਪਿਆ ਲਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ Industry ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਲਈ experts ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਰਮਾਏ ਦੀ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ investment ਨੂੰ risk capital ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁਨਾਫਾ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਈ ਅਸਾਂ 1,50 ਕ੍ਰੋੜ ਰੁਪੈ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਿਚ investment ਥੋੜੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਨਾਫਾ ਯਕੀਨੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸਾਡੀ ਪੁਰਾਣੀ commitment ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ industrialist undertaking ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ nationalise ਕਰਨਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ nationalise ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ commitment ਹੈ। ਮੈਂ ਸੁਰਜੀਤ ਜੀ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵੱਡੀਆਂ industries ਐਥੇ ਲਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਅਜੇ ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਥੇ ਇਕ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦਾ ਵੱਡਾ industrialist ਆਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਥੇ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਮਕਾਨ ਜਿੰਨੇ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਮਰਜ਼ੀ ਲੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਇਥੇ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਲਾਵੇਂ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰੁਪਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜੇ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਫੈਕਟਰੀ ਲਾ ਦਿਆਂਗੇ।

श्रीमती सीता देवी : Private transport companies के workers के बारे में सरकार की क्या नीति है ?

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ: ਜਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦਿਤੀ ਜਾਇਗੀ। age limit ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਢਿਲੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ੱਕ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ operators ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਹੜੇ routes ਲਏ ਜਾਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ routes ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਹੜੀ ਬਸ ਜ਼ਰਾ ਵੀ working order ਵਿਚ ਹੋਈ, ਉਹਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਉਹਦਾ ਮੁਆਵਿਜ਼ਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ operators ਨੂੰ ਮੁਆਵਿਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ operators ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਨੀਯਤ ਨਹੀਂ। Government ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ routes ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਖੋਹ ਲਵੇਗੀ ਬਲਕਿ ਪੂਰਾ ਮੁਅਵਿਜ਼ਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਹਾਂ, ਜੇ ਦੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬੈਠੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਲਾਹ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। (ਹਾਸਾ)

ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵ ਰਾਜ ਸੇਠੀ ਹੋਰਾਂ P.C.S. ਅਫਸਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤਜਰਬਾਕਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਉਪਰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਉਪਰ ਐਸ ਵੇਲੇ 25 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਅਫ਼ਸਰ P.C.S. ਦੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ general ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। Mr. Appleby ਜਿਹੜੇ Public Administration ਦੇ ਬੜੇ ਮਾਹਿਰ ਹਨ ਅਜਕਲ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਥੇ ਵੀ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ

ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ Administrative set-up ਨੂੰ reorganise ਕਰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਤਜਰਬਾਕਾਰ, ਮਿਹਨਤੀ ਤੇ ਲਾਇਕ ਹਨ।

ਫਿਰ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਜਟ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਤਾਂ 613 ਸਫੇ ਦੀ ਹੈ ਤੇ New Expenditure ਦੀ 766 ਸਫਿਆਂ ਦੀ। ਸਾਡੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ New Expenditure ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਖਰਚ ਦੀ ਹਰ ਮਦ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਧੇ ਸਫੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਵੇਂ ਖਰਚ ਦੀ ਤਫਸੀਲ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ 250 ਸਫਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਫ਼ਸੀਲਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਆਰਜ਼ੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬਧ ਵਿਚ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰਹਿਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ permanent ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਬਿਲਕੁਲ temporary ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ temporary basis ਤੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ Posts ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਤਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ Leather Market ਲਈ ਥਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸੀ ਉਹ tannery ਲਈ ਮੁਆਫ਼ਿਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਲਿਖੀਆ ਹੈ ਕਿ Leather Market ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। tannery ਲਈ building ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਰਾ ਪਰੇ ਜਾ ਕੇ ਬਨਾਇਆ ਜਾਏਗਾ।

ਫ਼ੇਰ ਇਹ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੀ Waste Land ਬਾਕੀ ਪਈ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਲੈਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ local ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਵੇ displaced।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ funds ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਸ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਮਤਲਬ ਲਈ 8 ਲਖ ਰੁਪੈ ਦਾ provision ਸੀ ਪਰ 4.5 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਵਧ ਖ਼ਰਚ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ Contingency Fund ਵਿਚੋਂ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ 9 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ Education Department ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ afford ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਮਾਲੀ ਮਦਦ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Weavers ਤੇ Tanners ਦੀਆਂ Co-operative Societies ਬਨਾਉਣ ਉਪਰ ਖਾਸ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Irrigation Minister ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਇਸੇ ਸਾਲ ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ Resettlement ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ 30 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹੋਰ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ। ਮੁੜ ੨ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ੧੦ ਫ਼ੀਸਦੀ ਮਾਲਿਯੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਉਹੀ ਹਸ਼ਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਮਸ਼ਰਕੀ ਬਗਾਲ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲੀ ਖਾਹਸ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕੋਈ ਆਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ? ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਉਹ ਆਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਦਿਸਦੇ ਪਏ ਹਨ? ਕੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਆਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਜੜ ਪੁਜੜ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਏ ਸੀ, ਨਾ ਘਰ ਸੀ ਨਾ ਘਾਟ, ਦੋ ਤਿਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਨਵੀਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਉਹ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ, ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਅਨਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਅਜ ਲਖ, ਸਵਾ ਲਖ ਟਨ ਅਨਾਜ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਭੈੜੇ ਹਸ਼ਰ ਦੇ ਆਸਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ? ਇਕ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਜਿਤਨੀ ਬਿਜਲੀ ਏਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ ਉਤਨੀ Joint Punjab ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ, ਕੀ ਇਹ ਭੈੜੇ ਆਸਾਰ ਹਨ ?

ਸੜਕਾਂ ਦੇ programme ਲਈ ਜਿਥੇ ਪਿਛਲੇ 8 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖਿਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਸਾਲ, 1954-55 ਲਈ ਅਸੀਂ 3 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦੀ ਰਕਮ ਰਖ ਰਹੇ ਹਾਂ । 1948 49 ਵਿਚ ਜਿਥੇ primary schools ਦੀ ਤਾਦਾਦ 4,000 ਸੀ, ਉਹ ਅਜ 7,000 ਹੈ । ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਅਜ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ ਹੈ । ਕੀ ਇਹ, ਸਭ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦੇ ਆਸਾਰ ਹਨ ?

ਮਲੇਰੀਏ ਤੇ ਤਪ ਮੁਹਰਕਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਸਕੀਮ ਚਲਾਈ ਹੈ, ਕੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ?

ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਉਪਰ ਖਰਚ ਦੁਗਣਾ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ Financial Corporation ਬਣਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਉਹ ਹੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਈਸਟ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ? (ਤਾੜੀਆਂ)

ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਹੀ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਹੋਵੇ । (ਹੋਰ ਤਾੜੀਆਂ) ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਚ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗੇ । (ਪਰਸ਼ੰਸਾ ਤੇ ਤਾੜੀਆਂ)

Mr. Speaker: Question is—

That the Punjab Appropriation (No.2) Bill be taken into consideration at once

The motion was carried.

Mr. Speaker: Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE

Mr. Speaker: Question is—

That the Schedule stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker: Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Mr. Speaker: I will put the next motion from the Chair. Question is—

That the Punjab Appropriation (No.2) Bill be passed.

After ascertaining the votes of the House by voices, Mr. Speaker said, "I think the Ayes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker, after calling upon those Members who challenged the decision and supported the claim for a division, to rise in the their places declared that the division was unnecessarily claimed.

The motion was declared carried.

The Assembly then adjourned till 2 p.m. on Monday the 29th March 1954.

630 P. S. L. A. —283—15-11-54—C.P. & S. Pb, Chandigarh

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY

DEBATES

29th March, 1954

VOL. I- No 16

OFFICIAL REPORT

CONTENTS.

Monday, 29th March, 1954

Printed by the Controller of Printing & Stationery Punjab at the East Punjab Press.

Price -/7/-

Punjab Legislative Assembly

Monday, 29th March, 1954.

The Assembly met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital at 2 P.M. of the Clock. Mr. Speaker (Dr. Satyapal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

PROGRESS IN SHIFTING GOVERNMENT OFFICES FROM SIMLA TO CHANDIGARH.

***3189 Shri Dharam Vir Vasisht**: Will the Chief Minister be pleased to state the progress so far made in shifting various Government offices from Simla to Chandigarh and whether this progress is upto the schedule fixed by the Goverment last year; if not, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parlimentary Secretary) : Out of the eighteen offices, which were to move down according to the schedule fixed last year, all, except one, namely the P.W.D. Irrigation Branch, have actually moved down to Chandigarh. It has not been possible to bring down the Irrigation Branch on account of shortage of accommodation at Chandigarh.

ARREST MADE UNDER SECURITY OF STATE ACT.

***3228. Shri Wadhawa Ram** : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of arrests effected in the State under the Security of State Act during the years 1953 and 1954 along with the section of the Act under which the said arrests were made and reasons therefor in each case ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parlimentary Secretary): Forty-four arrests were made under section 9 of the Security of State Act during the years 1953 and 1954 as under :

1953	27
1954 (upto 20.3.54)	17

The reason for which these arrests were made are given below :—

1953	For delivering objectionable speeches.	6
	For publishing objectionable and defamatory matter in the Press.	11
	For raising objectionable slogans during processions.	10
	Total	27
1954	For delivering objectionable speeches.	6
	For publishing objectionable and defamatory matter in the Press.	5
	For raising objectionable slogans during processions.	5
	For releasing false statement to the Press.	1
	Total	17

Sardar Sarup Singh : How many of these persons were convicted by the courts ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

POLICE STAFF DEGRADED OR DISMISSED IN THE STATE.

***3295. Sardar Ajmer Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total number of persons from the police cadre who were degraded or dismissed in the State during the years 1952 and 1953 along with full particulars relating to them and the reasons for their punishment in each case;

(b) the total number of persons who filed appeals together with the dates thereof in each case;

(c) whether the appeals referred to in part (b) above have been disposed of; if not, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): The information is being collected and will be supplied to the Member when ready.

ELECTION PROPAGANDA BY THE MINISTERS IN PEPSU STATE

***3296. Sardar Ajmer Singh:** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total number of days spent by each Minister in Pepsu during the election in that State during the months of January and February, 1954:

(b) whether the Ministers used their State cars during their visits to the said State ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): A statement containing the requisite information is given below :

Part (a) : Total number of days spent by each Minister in Pepsu during Electrions there during Januarv and February, 1954.

Part (b) : whether the Ministers used their State cars during their visits to the said State.

	Minister.	Days.	
1.	Chief Minister.	3½ approximately.	No.
2.	Development Minister	11	Yes. He paid for petrol, etc. from his own pocket, as the visit was private.
3.	Irrigation & Power Minister.	9	Do Do
4.	Finance Minister	Nil.	Does not arise.
5.	Education Minister.	No record was kept, as all Journeys were private.	No.
6.	Public Works Minister.	4	No.
7,	Labour Minister.	9	The State car was, at times, used for private journays to Pepsu, petrol, etc., being paid for by the Minister.

POSTPONEMENT OF THE P C S. (EXECUTIVE BRANCH) EXAMINATION.

***3306. Principal Iqbal Singh**: Will the Chief Minister be pleased to state whether the P.C.S. (Executive Branch) Examination announced in the month of December, 1953 to be held in March, 1954 has been postponed to July, 1954; if so, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : Yes. The Public Service Commission were unable to make necessary arrangements to hold the examination in March. July has now been selected for this purpose to avoid this examination and the University examinations overlapping

---

RESERVATION OF SEATS FOR SCHEDULED CASTES IN GRAM PANCHAYATS.

***3309. Shri Chand Ram Ahlawat**: Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) whether any seats for member of the Scheduled Castes have been reserved in the *Gram Panchayats*; if so, the basis of such reservation;

(b) the total number of *Gram Panchayats* in each district together with their names where no seats have been reserved for the Scheduled Castes;

(c) wherher the Government have received any representation from the Scheduled Caste with regard to the reservation of seats according to their population ; if so, the action, if any. taken by the Government thereon?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) :

The required information is being collected and will be supplied to the Member when ready.

CASES OF COW SLAUGHTER IN GURGAON DISTRICT.

*2755. **Shri Ram Kishan** : Will the Minister for Development be pleased to state whether the Government has received any reports from Gurgaon District regarding cases of cow slaughter; if so, the action, if any, taken or Government intends taking for stopping this cow slaughter ?

Sardar Partap Singh Kairon : Reports of six cases of cow slaughter in the Gurgaon District were received by Government for the period 28.2.52 to 6.3.54. Appropriate action was taken under the law in each case, as under :—

(1) A cow alleged to have been stolen was slaughtered at village Ghasera, P.S. Nuh. A case u/s 379/411/429 IPC was registered on 28-2-52; 13 persons were sent up for trial but were discharged.

(2) A cow was slaughtered on the way from village Pala to Ghbar on 28-4 52. Three persons were sent up for trial u/s 43 of the Punjab Laws Act but were discharged.

(3) A cow was stolen and slaughtered in village Dhunela, P.S. Sohna on 5.10.52. A case u/s 379/429 IPC was registered and four persons were sent up for trial but were discharged.

(4) A cow was slaughtered and the beef was sold at an open place in Punhana. A case was registered u/s 294/298 IPC and 4 persons who were sent up for trial, were convicted to 6 months R.I. each.

(5) A cow was slaughtered in village Dhond, P.S. Ferozepore Jhirka, on 17.11.53. The accused who was sent up for trial u/s 43 of the Punjab Laws Act has been fined Rs. 25/-, and

(6) A cow was slaughtered in village Doha, P.S. Ferozepore Jhirka during the week ending 6-3-54, in a manner likely to cause breach of peace. Eight persons were arrested u/s 107/151 Cr P.C., which brought the situation under control.

श्री राम किशन : क्या Chief Parliamentary Secretary साहिब बताएंगे कि सिवाए दो Cases के बाकी सब अभियुक्तों के discharge हो जाने के क्या कारण हैं ?

Mr. Speaker : It does not arise out of the original question.

श्री राम किशन : क्या मैं जान सकता हूं कि इन 13 cases के होने के बाद अब क्या position है ? क्या cow-slaughter बन्द हो गया है ?)

Minister for Irrigation : Reply to this question would involve a long discussion.

Consolidation Work in the State.

***2879. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the number of villages district-wise in the State where consolidation work has been completed and the number of those villages where it is in progress;

(b) the number of appeals, district-wise, against consolidation received by the Consolidation Officer, the Director of Consolidation and the Government respectively ;

(c) the number of villages in the State, district-wise, where re-consolidation has been ordered by the Government ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(a) Consolidation work has been completed in 2493 villages while it is in progress in 2456 villages. A district-wise statement is given below.

(b) No appeal lies with the Consolidation Officers. Appeals lie with the Director, Consolidation of Holdings on behalf of Government and the number of such appeals received by him upto 31.1.54 is 1312. A district-wise statement is given below.

(c) 71 villages. A district-wise statement showing the number of villages ordered by Government to be re-consolidated is given below.

Statement No. 1.

S. No.	Name of district.	No. of villages where Consolidation work has been completed.	No. of villages where Consolidation work is in progress.
1.	Hissar	79	72
2.	Rohtak	122	229
3.	Gurgaon	189	294
4.	Karnal	353	285
5.	Ambala	126	463
6.	Kangra	142	nil
7.	Hoshiarpur	207	265
8.	Jullundur	234	158
9.	Ludhiana	414	130
10.	Ferozepore	111	292
11.	Amritsar	139	161
12.	Gurdaspur	377	107
	Total	2493	2456

Statement No. II.

S. No.	Name of district.	No. of appeals recived by D. C. H. Punjab on behalf of Government upto 31.1.54.
1.	Hissar	72
2.	Rohtak	214
3.	Gurgaon	75
4.	Karnal	55
5.	Ambala	58
6.	Hoshiarpur	125
7.	Jullundur	234
8.	Ludhiana	363
9.	Ferozepore	17
10.	Amritsar	38
11.	Gurdaspur	61
	Total	1312

Statement No. III.

S. No.	Name of district.	No of villages where re-consolidation has been ordered by Government.
1.	Hissar	5
2.	Rohtak	8
3.	Gurgaon	...
4.	Karnal	1
5.	Ambala	4
6.	Kangra	1
7.	Hoshiarpur	1
8.	Jullundur	...
9.	Ludhiana	3
10.	Ferozepore	38
11.	Amritsar	4
12.	Gurdaspur	6
	Total	71

COMPLAINTS AGAINST CONSOLIDATION OF VILLAGE SANGHI, DISTRICT ROHTAK

***2903. Pandit Shri Ram Sharma**: Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that he visited village Sanghi, district Rohtak to hear the complaints against consolidation on the spot; if so, the number of complaints that he received and the nature thereof;

(b) whether he is aware of the fact that in the case of land allotted to the local D.A,V. School, the letters D. A. V. were cancelled to make the allotment vague; if so, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon.

(a) Yes. 127 complaints were received out of which 83 related to objections against repartition while the remaining 44 were regarding demand for compensation in case the repartition was upset. Most of the complainants had already filed objections with the Consolidation Officer, under Section 21 (ii) of the Consolidation Act.

[Sardar Partap Singh Kairon]

(b) There were two schools in village Sanghi—One District Board Primary School and the other D.A.V. Middle School. The Consolidation scheme was read out to all present and almost all of them represented that the reservation of lands during consolidation for educational purposes should be for schools and not for a particular school. It was also felt that there was some possibility of the schools re-naming themselves at any sabsequent date. Consequently the letters 'D. A. V.' which had wrongly been inserted were cancelled. This cancellation was not made to make the allotment vague but to make it of a general character.

AREA OF SHAMILATS DEH IN TEHSIL FAZILKA, DISTRICT FEROZEPORE.

***3166. Shri Teg Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) whether the Punjab Government had issued any orders in the year 1881 that certain area of land should be left as Shamilats Deh in such village of Tehsil Fazilka, District Ferozepore.

(b) whether it was provided under the said orders that no landowner could take possession of nor put under cultivation this piece of land;

(c) whether it is a fact that these orders of the Punjab Government issued in the year 1881 are incorporated in the Wajib-ul-Sharat of each village of Fazilka tehsil; if so, the total area of Shamilats Deh in the Fazilka Tehsil in accordance with the said orders;

(d) the total area of Shamilats Deh in village Bhumian Wali, Police Station Abohar and villages Churhi Wala Dhanna and Nihal Khera, Police Station Khuiyan Sarwar, District Ferozepore in accordance with the entries in the Wajib-ul-Sharat mentioned in part (b) above ?

Sardar Partap Singh Kairon:

The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as possible.

LAND SET APART FOR CHARAND IN FAZILKA TEHSIL, DISTRICT FEROZPUR.

***3167. Shri Teg Ram**: Will the Minister for Development be pleased to state :—

(*a*) Whether it is a fact that certain area of land was set apart for purposes of charand in each village of Tehsil Fazilka District Ferozepore according to the orders of the Punjab Government passed in 1881; if so, the total area of land in acres which was set apart for this purpose in each village of Fazilka tehsil;

(*b*) whether the area referred fo above is still lying as charand; if not, the conditions on which it has been leased out by the Government ?

Sardar Partap Singh Kairon:

The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as possible.

AWARD OF WAR JAGIRS.

***3287. Shri Ram Chandra Comrade**: Will the Minister for Development be pleased to state :—

(*a*) whether the Government have finalised the award of War Jagirs to those families three members of which served in the Second World War; if so, the total value of each award;

(*b*) whether the award has become effective; if so, the date from which the benefit is proposed to be given to the grantees ?

Sardar Partap Singh Kairon:

(*a*) War jagirs have been sanctioned in all the Districts of the State except the districts of Kangra, Gurdaspur and Jullundur. Where three children of the grantee were in the army in the Second World War an award of Rs. 100/- per annum is granted and for every additional

[Sardar Partap Singh Kairon]

child so in the army an additional grant of Rs. 10/- per annum is sanctioned.

(*b*) War jagirs, so far sanctioned, are being paid with effect from Kharif, 1948.

RE-APPOINTMENT OF ZAILDARS IN KANGRA DISTRICT.

*3288. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(*a*) the total number of Zaildars re-appointed in Kangra District as an experimental measure by the previous Ministry ;

(*b*) the period for which these Zaildars performed their functions ;

(*c*) whether any remuneration was paid to the said Zaildars in Nurpur Tehsil; if not, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(*a*) 53 Zaildars in Kangra proper.

(*b*) Fourteen months approximately.

(*c*) The question of payment of remuneration to Zaildars is receiving the attention of Government,

---

WAR AWARDS JAGIRS IN KANGRA DISTRICT.

*3302. **Bakshi Partap Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state the total number of cases of war awards jagirs of Kangra district, registered so far; together with the date when the Government proposes to implement its decision in the matter ?

Sardar Partap Singh Kairon.

(*a*) Nil.

(*b*) War Jagir claims are under consideration with the Deputy Commissioner, Kangra, and will be sanctioned by Government after his recommendations are received.

ENCROACHMENT ON THE RIGHTS OF ZAMINDARS IN DISTRICT KANGRA.

*3303. **Bakshi Partap Singh :** Will the Minister for Development be pleased to state whether any representation was received by the Government during the month of August, 1953 regarding encroachment on the rights of Zamindars in the jagirs of village Chandiar, District Kangra; if so, the action, if any, taken thereon?

Sardar Partap Singh Kairon :

(*a*) No such representation was received by the Government during the month of August, 1953.

(*b*) the question does not arise

LAND FOR COMMON PURPOSES UNDER THE CONSOLIDATION OF HOLDINGS.

*3305. **Sardar Iqbal Singh :** Will the Minister for Development be pleased to state :—

(*a*) whether any order has been issued by the Government for reservation of land for common purposes in each village in the State at the time of consolidation of its holdings;

(*b*) whether any representation have been made by the residents of any villages against the said order; if so, how many, and the action, if any, taken by the Government in the matter?

Sardar Partap Singh Kairon :

The information is being collected and it will be supplied to the Member, when ready.

LAND GIVEN TO THE TENANTS IN DISTRICT HOSHIARPUR.

*3307. **Shri Khushi Ram Gupta :** Will the Minister for Development be pleased to state the total area of land, constituency-wise, in Una Tehsil, District Hoshiarpur, given by the Government to the tenants on lease for cultivation purposes in pursuance of (*i*) the Grow-More-Food Campaign, and (*ii*) the East Punjab Utilization of Lands Act, 1949, up to date?

Sardar Partap Singh Kairon :

The information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

APPOINTMENT OF LAMBARDARS IN THE STATE.

***3314. Shri Mool Chand Jain** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(*a*) whether any instructions have recently been issued by the Government to the Collectors to appoint Harijan Lambardars in the State ; if so, a copy of these instructions be laid on the Table ;

(*b*) whether any rules for the appointment of lambardars have been amended so as to enable the Revenue Officers to appoint Harijans as Lambardars ; if so, a copy of the new or amended rules be laid on the Table ;

(*c*) whether any qualificatinns have been prescribed for the appointment of Harijan Lambardars ; if so, what ;

(*d*) whether any fresh applications for the appointment of Lambardars are proposed to be invited or whether those already received will be considered ;

(*e*) whether any time limit has been fixed within which these appointments are to be made ;

(*f*) whether the Government intends to associate some non-officials with the collectors in connection with these appointments ?

Sardar Partap Singh Kairon :

(*a*) Yes. A copy of Punjab Government Endorsement No. 1037-R(CH)—54/364, dated the 17th March, 1954, to all Deputy Commissioners, in the Punjab and its enclosure is given below.

(*b*) Yes. The endorsement referred to in reply to part (a) above contains the required information.

(*c*) Yes.

(*i*) Services rendered to the State by himself or by his family.

(ii) His personal influence, character, ability and freedom from indebtedness.

(d) This will be decided by the Deputy Commissioner of the District.

(e) This will be decided by Deputy Commissioner of the District.

(f) No.

REVENUE DEPARTMENT

Notification.

Chandigarh, dated the 17th March, 1954.

No. 1037-R—54/364 ch. In exercise of the powers conferred by sub-section (1) of Section 28 of the Punjab Land Revenue Act 1887, and with reference to Punjab Government notification No. 10478-R—52/289, dated the 3rd February, 1953, the Governor of Punjab is pleased to direct that the following amendment shall be made in the Land Revenue Rules, Published with Financial Commissioner's notification no. 142, dated the 9th November, 1909 as subsequently amended :—

Amendment

After rule 19-A of the said rules the following rule shall be inserted, namely :—

"19-B. Notwithstanding any requirement as to property, or any hereditary considerations ; where the population of Harijans or members of the Scheduled Castes as ascertained at the last preceding census of which the relevant figures have been published is 100 or more in an estate, there shall be appointed one additional headman belonging to the Scheduled Caste subject to the following conditions :—

(1) He shall be liable to removal if seriously embarrassed by debt and for all other reasons except for reason given in rules 16(i) (b), (c) and (d) and 16(ii) (b) of these rules ;

(2) He shall perform all duties prescribed in rule 20 of these Rules except those relating to the collection of Government dues and land revenue ;

(3) He shall not be entitled to any remuneration in the form of panchotra etc.

J. S. UPPAL

Deputy Secretary to Government, Punjab,

Revenue Department.

No. 1037-R (CH)-54/364

A copy is forwarded to :—

(*i*) All the Deputy Commissioners in the Punjab.

(*ii*) Commissioner, Ambala and Jullundur Divisions, Jullundur City,

(*iii*) All Heads of Departments in the Punjab,

(*iv*) The Registrar, High Court of Judicature, Punjab, Simla; for information, in continuation of Punjab Government endorsement No. 10478-R-52/290, dated the 3rd Feb. 1953.

2. **To all Deputy Commissioners only :**

In supersession of the orders conveyed in Punjab Government memorandum No 792-R-53/584, dated the 25th February, 1953, they are now requested to take necessary action for the appointment of Harijans as Lambardars.

3. **To Commissioner, Ambala and Jullundur Divisions only :**

This is also in continuation of Punjab Government endorsement 792-R-53/585, dated the 25th February, 1953.

By order,
Superintendent Incharge,
for Under Secretary, Revenue.

A copy is forwarded to all the Administrative Secretaries to Government, Punjab, for information in continuation of this Department U. O. No. 10478-R-52/824, dated the 3rd February, 1953.

Superintendent Incharge,
for Under Secretary, Revenue.

All Administrative Secretaries to Government, Punjab.

U. O. No. 1037-R(CH)-54/1357, dated the 17th March. 1954.

श्री मूल चन्द जैन Part के बारे में वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि Deputy Commissioner साहिब इस बारे में फैसला करेंगे। तो क्या मैं जान सकता हूं कि सरकार Deputy Commissioner को इस विषय में कोई हिदायत देगी ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਉਪਰ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਵੀ ਠੀਕ ਜਵਾਬ ਕੇਸ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : Part (c) ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Services ਵੇਖੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Services ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ National Movement ਦੀ service ਹੈ ਜਾਂ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਕਤ ਦੀ ਫੌਜੀ ਸਰਵਿਸ ਅਜੇ ਗਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ Military Service ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਫੌਜੀ ਸਰਵਿਸ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਉਥੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ? ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ Military Service ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ Services ਉਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬਰਦਾਰੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

OUTLET OF VILLAGE KUNDAL, DISTRICT ROHTAK

***2902. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether any outlet of village Kundal, Tehsil Sonepat, District Rohtak is kept open while the flow of the water at the head of the minor concerned is stopped ; if so, the reasons therefor :

(b) whether the officers concerned have checked the said outlet on the spot : if so, with what results ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a) No outlet on channel is ever closed when supply at head is stopped. The outlets, however, cannot run when there is no supply in the channel.

(b) Does not arise.

DAMAGE TO CROPS IN KARNAL DISTRICT.

***3063. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that the water of villages Garb Pur, Hanauri and Indri that escapes drains in the Karnal District is allowed to go to river Jumna without using the same in any way ;

[Shri Wadhawa Ram]

(b) whether it is a fact that the crops of paddy in the ilaqa round these drains are ruined on account of the non-availability of the water ?

Chaudhri Lahri Singh : (a)

Storm water in these villages is allowed to run into the Hanauri Drain which flows into the river. In fact, surface drains are always designed with this objective.

(b) Water flows in the Drain when there is water all roundt in the countryside due to rain. Watering of fields a such time is not required for irrigation. Moreover irrigation from drains by zamindars results in bunds across the drainages. This interference with functioning of drainages results in waterlogging.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਇਲਮ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ?

SILTING TANK, INDRI, DISTRICT KARNAL.

*3064. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—(a)

whether he is aware of the fact that a thousand acres of land in the Silting Tank, Indri, District Karnal is lying waste ;

(b) whether it is a fact that there was an agreement to the effect that the land of the above mentioned Silting Tank would be restored in the year 1950 ; if so, the reasons for not implementing the aforesaid agreement ?

Chaudhri Lahri Singh : (a)

Three square miles of land is enclosed by Indri Silting Tank. The tank is used for distilling canal of harmful silt.

(b) No such agreement is on record.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਥੇ ਕਦੀ ਗਏ ਵੀ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker : Disallowed.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ Supplementary ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ protect ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਗੁਸਤਾਖ਼ੀ ਮੁਆਫ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਜਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

सिंचाई मन्त्री: सवाल ही कुछ, नहीं है, मैं जवाब क्या दूं।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ?

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਦੇ ਜਾ ਕਿ ਟੈਂਕ ਵੇਖਿਆ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

श्री मूलचन्द जैन : क्या वज़ीर साहिब को इस बात का ज्ञान है कि इन्दरी टैंक पिछले वर्ष नहर वालों ने गावों वालों को दे दिया था ?

मन्त्री : नहीं वापिस दिया।

श्री मूल चन्द जैन : वहां पर जमींदारों ने पिछले साल खेती की थी, क्या यह बात उन के ज्ञान में नहीं है ?

मन्त्री : अगर मुझे Notice दिया जाए तो पता करके बताया जा सकता है।

SUPPLY OF ELECTRICITY AT JULLUNDUR.

*3088. **Shrimati Sita Devi** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether any representations from the inhabitants of Basti Danishmandan, Jullundur City have been received by the Government for the supply of electricity to them ; if so, the action, if any, so far taken by the Government thereon ?

Chaudhri Lahri Singh : No representation from the inhabitants of Basti Danishmandan, Jullundur City for Supply of Electricity has been received by the Government. Supply to applicants, who asked for electric connections, has since been given.

STRENGTH OF SCHEDULED CASTES IN ELECTRICITY DEPARTMENT.

*3246. Will the Minister for Irrigation be pleased to state :

(a) the number of persons belonging to the Scheduled Castes holding technical posts in the Electricity Department at present

(b) whether the strength referred to above falls short of the percentage fixed for Scheduled Castes ; if so, the steps that Government proposese to take to make it up ?

Chaudhri Lahri Singh :

(*a*) 49

(*b*) Yes.

Government has been making all efforts to bring the percentage up to the prescribed limit but Electricity Branch being a highly technical Department where risk on human life is involved, apart from damage to the equipment and machinery, a great difficulty has been experienced in finding suitably qualified and experienced candidates. However, in all requisitions to the Subordinate Services Selection Board and even in open advertisements, special stress has always been laid for giving preference to the Scheduled Caste candidates.

TRAINING OF RIVER BEAS AND THE CHOS IN NURPUR TEHSIL DISTRICT KANGRA.

*3289. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether he has received any representation for the training of the River Beas and the Chos covered by nullahs, in the area of Nurpur Tehsil, District Kangra : if so the action, if any, taken by the Government thereon ?

Chaudhri Lahri Singh :

No representation appears to have been received for training of river Beas and Chos in Nurpur Tehsil of Kangra District.

LEASE OF LAND SITUATED ON THE FEROZEPUR HEADWORKS.

*3299. **Sardar Partap Singh Rai** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(*a*) whether the lease of certain land of Ferozepur Headworks situated on the west side was auctioned on 15. 2. 54 ; if so, the names of the persons who leased this land together with the names of the previous lease holders ;

(*b*) whether there is any difference in the lease money realised now and previously ; if so, what ?

Chaudhri Lahri Singh :—

Probably the Member refers to the lease of land above Sulemanki weir and if so, the reply is as below :—

(*a*) No. The lease period is being extended for a further period of two years in favour of S. Dona Singh the previous lessee.

(*b*) Yes, Rs. 15,500/- per annum over and above the previous lease money.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਰਾਇ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 'ਨਹੀ'' । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਵਾਲ ਵਿਚ ਸਾਫ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ "whether the lease of certain land of Ferozepore Head Works situated on the west side was auctioned." ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵੈਸਟ ਸਾਈਡ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਨਾ ਕਿ ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ ਹੈਡਵਰਕਸ ਬਾਰੇ ।

मंत्री : वहां पर १२-२-५४ को कोई इस तरह की auction नहीं हुई ।

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਲਈ ਪੱਟੇ ਪੁਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ? ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਕ ਉਪਰ ਦਰਖ਼ਾਸਤ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ । [Interruption]

Mr. Speaker : Order, Order.

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ......

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਇਤਬਾਰ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਰਜ਼ੀ ਜਿਸ ਪੁਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਲਗੇ ਹੋਇ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਵਖਾਉਣ ਲਈ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?

अध्यक्ष महोदय : मीटिंग खतम हो पर बाद इन्हें दिखा दी जाएगी ।

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ੧੪,੦੦੦ ਰੁਪਇਆ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਵਧਾਕੇ ੩੦,੦੦੦ ਰੁਪਏ ਕਿਉਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

मंत्री : पहले आप दरखास्त की कापी दिखाएँ । फिर जवाब दिया जाएगा ।

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਇਹ ਉਸੇ ਦੀ ਕਾਪੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The hon. Member is giving information He should ask a supplementary question.

मंत्री : जवाब यह है कि पहली lease का बेशक उतना ही रुपया होग लेकन जब दोबारा lease out की गई तो रुपया बढ़ जाने पर कौन सी हैरानी है ?

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦਾ period ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : Period ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ lease out ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਉਹ date ਕਦੋਂ expire ਹੋਈ ਸੀ ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

EXTENSION OF NARDAK RAJBAHA TAIL IN TEHSIL KAITHAL DISTRICT KARNAL.

*3313. **Shri Kasturi Lal Goel** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether he is aware of the fact that large areas in villages Naguran, Mandi, Gohian etc., in Kaithal Tehsil of Karnal District are lying un-irrigated ; if so, whether the Government has under its consideration any proposal to extend the Nardak Rajbaha tail to cover these villages ?

Chaudhri Lahri Singh : Yes. A proposal to extend irrigation to these villages by raising the supply in Shamdu Minor and Rajaund minor of Habri Distributary, and not by extending Nardak Rajbaha tail, is under consideration.

PUNJAB BEOPAR MANDAL.

*2754. **Shri Ram Kishan** : Will the Minister for Labour be pleased to state whether the Government has received any ultimatum for the starting of a satyagrah by the Punjab Beopar Mandal ; if so, the demands of the Beopar Mandal and the steps, if any, Government has taken or intends taking in this connection ?

Chaudhri Sundar Singh :

(*a*) First Part. No.

(*b*) Second Part. Question does not arise.

श्री राम किशन : क्या व्यापारमन्डल और गवर्नमैण्ट के बीच कोई गुफ़्तोशुनीद नहीं हुई ?

श्रम मंत्री : गुफ़्तोशुनीद तो हुई थी । लेकिन सत्याग्रह के मुतअल्लिक़ कोई बात नहीं हुई ।

श्री राम किशन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि दूसरी पार्टी ने क्या demand पेश की और गवर्नमेण्ट उनपर क्या action लेना चाहती है या अभी तक ले चुकी है ?

मंत्री : उनकी दो तीन डिमांण्डस (demands) थी। पहली यह कि Voucher basis पर सेल्लज़ टैक्स लगाया जाए। दूसरी यह कि गहनों पर जो सेलज़टैकस है वह कम कर दिया जाए। ये तो हमने मान लिया है। इसी तरह दूसरी demands भी थी।

श्री राम किशन : क्या वज़ीर साहिब बताएगे कि क्या जो डिमाण्डज़ (demands) मानी गई हैं उन को implement करने के लिए कोई Act लाए जा रहे हैं या कोई और action लिया जा रहा है ?

मुख्य मंत्री : जी हां।

मंत्री : जो कुछ भी किया जाएगा उनकी सलाह से किया जाएगा।

श्री राम किशन : वज़ीर साहिब ने बताया कि Salse tax की दर को कम कर दिया गया है। क्या उनको पता है कि Bullion पर इसे बढ़ाया गया है ?

मंत्री : अगर बढ़ाया गया होगा तो उनकी सलाह से ही ऐसा किया गया होगा

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮੰਗਾ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਓਹ regular ਸਮਝੌਤੇ-ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ।

———

PRODUCTION OF KHADI.

*3168. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(*a*) whether any Government hand-spinning and handloom industries for producing Khadi were in operation in the State during the year 1953; if so the total yardage produced upto 31st. December, 1953 and the value thereof;

(*b*) the total number of workers employed for carding, spinning and weaving of Khadi during the year 1953 and the total amount paid to them as wages ?

Sardar Ujjal Singh :

(*a*) Yes. Ten Government wool spinning and weaving centres for giving supplementary work to dispalced spinners and weavers were functioning under the control of the Department of Industries during the year 1953, besides 15 spinning sub-centres. Total cloth produced in the year 1953 is 3,12,701 yards of the value of Rs. 3,16,569/-/-.

(*b*) (*i*) Total number of workers employed in 1953.

For carding.	For spinning.	For weaving.
No carders were employod. The carding was done by machine through the contractor and Rs. 5699/- were paid as wages, for this purpose.	5774	976

(*ii*) **Wages paid.**

For carding	For spinning	For weaving.
	Rs. 77,555/-	Rs. 84,687/-

श्री तेग राम : क्या मंत्री महोदय मुझे बता सकेंगे कि पिछले बर्ष पहले की अपेक्षा कम खादी तैयार हुई या ज्यादा ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਪੜਾ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ੬ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਉਹ ਤਕਰੀਬਨ ੨ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੯੪੮ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਕਪੜਾ ਬਣਿਆਂ ਉਹ ੧੯,੯੫,੮੫੭ ਗਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ੧੦,੮੨,੨੭੬ ਰੁਪੈ. ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਤਕਰੀਬਨ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਪੜਾ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ।

श्रीमती सीता देवी : क्या हम सारे कपड़े को मार्किट में बेचा गया या नहीं ?

Mr. Speaker : This question does no arise.

श्री तेग राम : क्या मिनिस्टर साहिब बताएँगे कि यह जो इतने रुपए का माल तैयार हुआ उस पर गवर्नमैन्ट को कितना रुपया खर्च करना पड़ा ।

Mr. Speaker : This question does not arise out of them question please.

श्री राम किशन : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि यह जो खादी का department है, इसे permanent किया गया है या नहीं ?

Mr. Speaker : The hon. Member posseses a good deal of intelligence. How does it arise out of the main question ?

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਜਿਹੜੇ hand loom industies ਲਈ centre ਖੋਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਪਿੰਡਾ ਦਿਆਂ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਹਨ, ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਅਪਣੇ ਵਪਾਰ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

EVACUEE HOUSES IN AMRITSAR DISTRICT.

***3247. Sardar Khem Singh** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(*a*) the total number of evacuee houses in Amritsar City and in the rural areas of Amritsar District at present and their number allotted to Scheduled Castes ;

(*b*) the total number of applications of Scheduled Castes still pending for allotment of said houses to them and the steps, if any, taken by the Government in the matter ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

LOANS AND GRANTS FOR INDUSTRIES IN THE STATE.

***3315. Shri Mool Chand Jain** : Will the Minister for Finance be pleased to state the total amount of (i) loans and (ii) grants given by the State Government district-wise in the State during the years 1952-53 and 1953-54 respectively for (a) cottage industries (b) other factories and (c) others ?

Sardar Ujjal Singh : Information is being collected and will be supplied to the Member when ready.

CONVERSION OF GIRL STUDENTS TO CHRISTIANITY IN CHRISTIAN WOMEN MEDICAL COLLEGE, LUDHIANA.

*2768. **Shri Ram Kishan**: Will the Minister for Education be pleased to state :—

(*a*) whether the Government has received any report against the managers of the Christian Women Medical College, Ludhiana, with regard to the conversion of girl students to Christianity; if so, the details of the report received and the action, if any, taken by the Government in this connection;

(*b*) whether any other report has been received from any other parts of the State regarding such activities of Christian Missionaries; if so, the steps taken by the Government?

Shri Jagat Narain:

(*a*) Yes. Some such complaints were received by Government and the matter is being enquired into.

(*b*) No.

श्री राम किशन : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि इस के मुतअल्लिक उन्हें इत्तलाह कब पहुंची थी ?

मन्त्री : इस बारे में कोई तारीख नहीं दी जा सकती ।

श्री राम किशन : क्या मिनिस्टर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जो enquiry हो रही है इस के लिए क्या तरीका अपनाया गया है । क्या इस enquiry के लिए कोई अफ़सर मुकर्रर किया गया है ?

मन्त्री : जिस तरीके से आम enquiry की जाती है वही तरीका इस में भी अपनाया जा रहा है ।

श्री राम किशन : यह enquiry कब तक मुकम्मल हो जाएगी ?

मन्त्री : जब enquiry मुकम्मल हो जाएगी तब जवाब दे दिया जाएगा ।

OPENING OF COLLEGES IN THE STATE.

***3086. Shrimati Sita Devi**: Will the Minister for Education be pleased to state :—

(*a*) the total number of colleges opened by the Government during the year 1953 and the places thereof;

(*b*) the number of Arts and Technical colleges amongst those referred to in part (a) above ?

Shri Jagat Narain :

(*a*)

Total number of Government. colleges opened during 1953.	Places where opened.
One	Chandigarh Capital.

(*b*) One (Arts College with Science classes) only.

श्रीमती मीता देवी: क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि क्या सरकार का कोई और Technical College खोलने का इरादा है ? क्या सरकार की तरफ से चण्डीगढ़ में या प्रान्त में कहीं और, कोई Technical College खोला जा रहा है ?

मन्त्री : गवर्नमैंट का विचार तो बहुत कुछ खोलने का है लेकिन मशिकल Finances की है ।

INCOME OF OMNIBUS SERVICES.

***3087. Shrimati Sita Devi**: Will the Minister for Education be pleased to state the total income of the Ambala, Jullundur and Amritsar Omnibus Services respectively during the year 1953 ?

Shri Jagat Narain :

	Total income during the year 1953.
Ambala Roadways	Rs. 28,25,707/-
Jullundur Omnibus Service	Rs. 21,91,559/-
Amritsar Omnibus Service	Rs. 34,41,447/-

श्रीमती सीता देवी : यह जो आंकड़े मिनिस्टर साहिब ने पढ़ कर सुनाए है उन से यह ज़ाहिर है कि जालन्धर ओमनीबस सर्विस की income सब से कम हुई और अमृतसर की income सब से ज्यादा हुई है और दूसरे नम्बर पर अम्बाला है । तो क्या मैं पूछ सकती हूँ कि इस की क्या वजह है ?

Mr. Speaker : It doesn't arise.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਇਹ ਜਿਹੜੀ income ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸੀ ਕੀ ਇਹ gross income ਹੈ ਜਾਂ ਕਿ net income ?

मन्त्री : यह total income है । Total income का मतलब gross income ही होता है ।

PROVINCIALISATION OF HIGH SCHOOLS IN THE STATE.

*3190. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(*a*) the total number of District Board or Municipal Board High Schools provincialised districtwise in the State during the last two years ;

(*b*) whether any such High School was provincialised in Gurgaon district during the period mentioned in part (a) above or earlier ; if not, the reasons therefor ?

Shri Jagat Narain :

(*a*) Only the D. B High School, Banjar in Kangra District.

(*b*) No, as the scheme for the provincialisation of local body schools is still under consideration.

PROVINCIALISING DISTRICT BOARD OR MUNICIPAL BOARD DISPENSARIES.

*3191 **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(*a*) the total number of District Board or Municipal Board Dispensaries taken over by the Government district-wise in the State during the last two years ;

(*b*) tbe number of such dispensaries taken over by the Government in Gurgaon District if none, the reasons therefor ?

Shri Jagat Narain.

	1952-53		1953-54	
	D.B.	M.C.	D.B.	M.C.
Hissar	3	—	—	1
Rohtak	11	—	—	—
Gurgaon	—	—	—	-
Ambala	10	—	—	—
Gurdaspur	6	1	—	1

One viz. Men and Women Sections of the Civil Hospital, Ballabgarh.

PERMITS FOR STAGE AND PUBLIC CARRIERS.

***3248. Sardar Khem Singh** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(*a*) the total number of Stage Carriage permits issued from 17th April, 1952 uptodate ;

(*b*) the number of public carrier permits issued during the period mentioned in part (*a*) above ;

(*c*) the total number of taxi permits issued during the period mentioned in part (*a*) above ;

(*d*) the total number of applications received from the Scheduled Castes for the grant of permits mentioned in parts (*a*), (*b*) and (*c*) above together with the number of permits issued and the number of applications rejected ?

Shri Jagat Narain :

(*a*) 31

(*b*) 2

(*c*) 27

(*d*) 99 applications were received from the Scheduled Castes for the grant or permits mentioned in parts (*a*) (*b*) and (*c*) above. 4 permits were issued and 5 applications were rejected

---

JUNIOR BASIC TRAINING INSTITUTIONS IN THE STATE.

***3297. Sardar Ajmer Singh** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(*a*) the names of all the Junior Basic Training Institutions, both Government and privately-managed, in the State;

[Sardar Ajmer Singh]

(*b*) the total number of students studying in those schools during the years 1951-52 and 1952-53 separately;

(*c*) the amount of aid given by the Government to each privately managed institution during the said period ?

Shri Jagat Narain :

(*a*) & (*b*) A statement containing the requisite information is given below.

(*c*) Basic Training School for Village Teachers, Moga and the Christian High & Basic Training School, Kharar were given grant of Rs. 6,000/- and Rs. 2,000/- per annum respectively during 1951-52 and 1952-53.

List showing the names of Basic Training Institutions, number of Studentss tudying therein :—

Name of the Basic Training Institution	Govt.	Private	No. of students studying in such institutions during :— 1951-52	1952-53
1. Govt. Basic Training School, Jagraon.	Govt.	...	196	197 in Govt. Training
2. —do— Pabra.	Govt.	...	410	398 Institutions. In instituations run by Voluntary Associations.
3. Basic-Training School for Village Teachers, Moga.	...	Private		
4. Christian High & Basic Training School, Kharar.	...	—do—		
5. Khalsa High & Basic Training School, Kurali.	...	—do—		
6. Jat Heroes Memorial High & Basic Training School, Rohtak.	...	—do—		
7. B. S Ahir High and Basic Training School, Rewari	...	—do—		
8. Gour Brahman High & Basic Training School, Rohtak.	...	—do—		
9. V. S. Basic Training School Rajlu Garhi.	...	—do—		
10. Janta High and Basic Training School, Butana.	...	—do—		
11. S D. High and Basic Training School, Baijnath.	...	—do—		

Emergency Basic Training Centres.

	No. of students studying during :—	
	1952	1953
1. Govt. High School, Ferozepore. 2. —do— Fazilka. 3. —do— Dujana 4. —do— Gurdaspur. 5. Govt. Normal School, Karnal. 6 Govt Basic Training School. Jagraon. 7. Govt. Girls High School, Hissar. 8. Govt. Girls High School, Dharamsala.	339	1040

PAYMENT OF STIPENDS TO STUDENTS OF SCHEDULED CASTES AND BACKWARD CLASSES.

***3308. Shri Chand Ram Ahlawat** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(*a*) whether the stipends awarded by the Government to the students belonging to Scheduled Castes and Backward Classes under the Harijan Welfare Scheme for the year 1954-55 have been paid; if not, the reasons therefor and the amount of arrears ;

(*b*) the names of schools and colleges, the Scheduled Castes and backward class students of which have not been paid any stipends since the Harijan Welfare Scheme was initiated together with the names of the examinations in each case in respect of which the stipends were not paid ?

Shri Jagat Narain :

(*a*) No, as stipends are not awarded in advance.
The latter part of the question does not arise.

(*b*) None. All students from the recognised schools and colleges who satisfied the conditions have been awarded stipends ever since the inception of the scheme.

T. A. CHARGED BY THE MEMBERS OF DISTRICT BOARD, ROHTAK.

***3159. Maulvi Abdul Ghani Dar** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(*b*) whether it is a fact that the auditors and examiner of the local bodies have found out some double charging of

[Maulvi Abdul Ghani Dar]

T As., by the member of the District Board, Rohtak ; if so, the action. if any. taken by the Government in the matter ;

(b) the names of the said members ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa :

(a) No.

(b) Does not arise.

PROFESSIONAL TAX

***3310. Shri Chand Ram Ahlawat**: Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) the total amount and rates in respect of Professional tax respectively assessed and realised by the District Boards in the State on (i) Harijans and (ii) others during the years 1945-46, 1946-47, 1947-48, 1948-49, 1949-50, 1950-51, 1951-52. 1952-53 and 1953-54 separately ;

(b) whether the Government have received any representations from the Harijans and others in respect of the heavy assessment of Professional Tax by the District Board ; if so, the action, if any, Government has taken or intends taking thereon ;

(c) whether the Government has also received any represntations from the Harijans and others in respect of Professional Tax levied by the Municipal Committee, Jhajjar; if so, the action taken or proposed to be taken by the Government thereon ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa.

The required information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

BACKWARD CLASSES IN THE STATE.

***3311. Shri Sant Ram** : Will the Minister for Labour be pleased to state the names of those classes in the State which have been regarded as Backward Classes for whom the Government has reserved 2% of the posts in the services and for whom a separate provision of Rupees one lac has been made for their educational facilities ?

Chaudhri Sundar Singh :

A statement containing the names of Backward Classes recently recognised by Government is given below.

LIST OF BACKWARD CLASSES RECOGNISED IN THE PUNJAB

(*a*) (1) Aheria, Aheri, Heri, Naik, Thori or Turi;
(2) Barra ;
(3) Beta, Hensi, or Hesi;
(4) Changar ;
(5) Chirimar ;
(6) Daiya ;
(7) Gwaria, Gauria or Gwar ;
(8) Kanjar or Kanchan ;
(9) Kurmi;
(10) Nar ;
(11) Rehar, Rehara or Rer ;
(12) Ghirath ;
(13) Darain }
(14) Ghai. } of Kangra District only.

(*b*) Members of the following castes professing any other than the Hindu Religion (members of which have been notified as scheduled castes) :—

(1) Ad. Dharmi
(2) Bangali
(3) Barar
(4) Batwal
(5) Bawaria
(6) Bazigar
(7) Balmiki or Chura
(8) Bhanjra
(9) Chamar
(10) Chanal
(11) Dagi
(12) Dhanak
(13) Dumna or Mahasha
(14) Gandhila
(16) Sirkiband
(17) Khatik.
(18) Kori or Koli
(19) Marija or Marecha
(20) Megh
(21) Nat
(22) Od
(23) Pasi
(24) Perna
(25) Pherera
(26) Sanhai
(27) Sanhal
(28) Sansi
(29) Sapela
(30) Sarera.

[Minister for Labour]

(c) Members of the following castes professing any religion other than the Hindu and Sikh religions* (members of which have been notified as Scheduled Castes):—

1. Ramdasi.
2. Mazhabi.
3. Kabirpanthi.
4. Sikligar

Adjournment Motion

अध्यक्ष महोदय : एक Adjournment Motion* सरदार हरकिशन सिंह सुरजीत और सरदार दर्शन सिंह की तरफ से आई है। इस के मुतअल्लिक यह अर्ज़ है कि हमारे कवायद के मुताबिक एक Adjournment Motion तभी admit हो सकती है अगर उसका नोटिस असैम्बली की meeting के वक्त से कम अज़ कम आधा घण्टा पहले दफ्तर में पहुँच जाए। लेकिन इस मोशन का नोटिस हमारे सैक्रेटरी के पास एक बज कर 32 मिंनट पर पहुंचा था। इस सिलसिले में मैं उन को मुतअल्लिका रूल पढ़ कर सुनाता हूं

"A Member asking for leave must, not less than half an hour before the commencement of the sitting of the day, hand to the Speaker a written statement of the matter proposed to be discussed."

वैसे तो इस ही बिना पर इस Adjournment Motion की इजाज़त नहीं दी जा सकती लेकिन साथ ही इस मोशन का जो मज़मून है वह यूनीवर्सिटी के मुतल्लिक है। और आप सब साहिबान को मालूम है कि यूनीवर्सिटी एक खुदमुखतार संस्था है और पंजाब गवर्नमैंट के मातहत नहीं है। जिस चीज़ को पंजाब गवर्नमैंट Control न करती हो तो उस पर यहां बहस बेकार है।

Statement by the Chief Minister Re-Fire at Palampur.

(मुख्यमन्त्री श्री भीम सैन सच्चर): स्पीकर साहिब, आपको यह मालूम है कि 12 मार्च 1954 को इसी महीने में सुबह के चार बजे पालमपुर में आग लगी थी और उस आग के लगने से वहां इमारतों को काफ़ी नुकसान पहुँचा था। उन इमारतों में बहुत सारी दुकानें भी थीं और उन दुकानों के अन्दर जो कुछ सामान था उस का भी काफी हिस्सा जल गया था। हाऊस को भी इस बात की तशवीश थी और उन की जो मदद की जा रही है हाऊस

---

*1. Sardar Harkishen Singh, M.L.A
2. Sardar Darshan Singh M L A. to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely the grave situation arising out of the hunger-strike by the employees of the Punjab University.

उस के बारे में जानना चाहेगा। मैं खुद 27 तारीख को वहां गया और जाकर सारे मामले को समझा। वहां के जो मुअज़ज़ीन थे उन को मिला। आग शुरु इस तरह हुई। एक stall-holder ने अपनी स्टाल के अन्दर अंगीठी जला कर रख छोड़ी ताकि सुबह आग जलाने की तकलीफ न करनी पड़े। हवा की वजह से, स्टाल, जो कि एक मामूली लकड़ी की बनी हुई tea-stall थी, को आग लग गई। हवा तेज़ थी इसलिए साथ की स्टालों को भी आग लग गई। आग बुझाने की कोशिश की गई मगर कुदरत को कुछ ऐसा मन्जूर था कि हवा का रुख बदल जाता था। लोगों ने बहुत कोशिश की मगर इस मौके पर सब से बड़ी मदद Border Scouts की तरफ से मिली। इन्होंने ज़ेर सरकर्दगी Colonel युद्धवीर सिंह, शानदार काम किया। आग बुझाने के काम में लोगों ने भी बड़ी मदद की। सौभाग्य से न कोई जान का नुकसान हुआ और न ही किसी को चोट आई। जिन खानदानों को आग से नुकसान हुआ है उन की तादाद 189 है। उन में से 72 ऐसे हैं जिनकी दुकानें और मकान अपने थे और 117 किरायदार थे। उन में 26 शरणार्थी और 91 वहां के local भाई हैं। वहां के लोगों ने बहुत हिम्मत और उत्साह से काम किया। फौरन ही डिप्टी कमिशनर साहिब के ईमा पर एक relief committee बना दी गई relief committee ने 2000 बेघर लोगों के लिए खाने और रिहायश का इन्तज़ाम किया। 30 के करीब ऐसे खानदान थे जो लँगर से खाना नहीं खाना चाहते थे। इसलिए उन में से हर एक खानदान को एक महीने का राशन दे दिया गया। लोगों ने फौरन 3000/- इकटठा करके पीड़ितों की मदद की। अब इन में से कोई आदमी ऐसा नहीं जिस के लिए रहायश का कोई इन्तज़ाम नहीं। सनातन धर्म स्कूल, बंदल टी ऐस्टेट इत्यादि को काम में लाया गया है और सब लोग कहीं न कहीं टिक गए हैं। परसों मैंने वहां डिप्टी कमिश्नर और relief committee के प्रैज़ीडैंट व मैंबरान और दूसरे मुअज़्ज़ीन से मिलकर, मुसीबत के वक्त लोगों की मदद बारे सलाह मशवरा किया। आप को यह जान कर तसल्ली होगी कि नुकसान उतना नहीं हुआ जितना कि बाज अखबारों में अन्दाज़ा दिया गया था। एक जगह तो लिखा था कि 50 लाख के करीब नुकसान हुआ है। यह बात नहीं है। नुकसान का अन्दाज़ा कोई 10 और 11 लाख के करीब है। मगर जब वहां की दो हजार से कम की आबादी को सामने रखें तो यह नुकसान भी उस जगह के लिए बहुत ज्यादा है। मुझे यह हाऊस को बतलाने में खुशी है कि वहां के अफसरों के काम की हर एक ने तारीफ की। वक्त पर आए और हर तरह से लोगों की मुश्किल दूर करने के लिए काम किया। डिप्टी कमिश्नर व relief committee ने पहली सिपारिश यह की है कि जिन मालकान के मकान और दुकानें जल गई हैं उनकी एक co-operative society बनाई जाए और 5,000 रुपए फी कस के हिसाब से उन को कर्ज़ के तौर पर दिये जाएं। उनका जो तखमीना है उस के मताबिक कोई तीन लाख के करीब की रकम बनती है। मगर हो सकता है कि

[Chief Minister]

कोई इन में से कर्ज़ लेने के लिए न आए क्योंकि बाज़ के पास कुछ धन हो सकता है और बाज़ शायद कहीं और से लेलें। बहरहाल गवर्नमैंट ने उनकी यह पहली सिपारिश मान ली है और 5000 रु० फी कस कर्ज़ देने के लिए तैयार हो गई है।

दूसरी सिपारिश जो वहां की गई, यह थी कि एक सौ खानदान ऐसे हैं जिनकी दुकानें और व्यापार बरबाद हो गए हैं, उन को नए सिरे से अपना काम चलाने के लिये कर्ज़ दिया जाए। यह मुतालबा उन्होंने $1\frac{1}{2}$ लाख रुपये का किया है और गवर्नमैंट ने इसे भी मान लिया है।

इस के इलावा 26 शरणार्थी हैं। उनमें से 13 ऐसे हैं जिन के 50000 रुपया से भी ऊपर के अपने क्लेमज़ हैं मैंने उन के मुतअल्लिक Rehabilitation Minister श्री अजित प्रसाद जैन से टैलीफोन पर बात की और यह तय पाया है कि उन को अपनी बारी की बजाए अभी 5,000 रु० फी कस दे दिये जाएं ताकि वे भी अपना काम अभी चालू कर सकें। 13 families ऐसी हैं जिन के क्लेमज़ नहीं हैं या जो सरकार से कर्ज़ वगैरा ले कर अपने क्लेम खत्म कर चुके हैं। उन के लिए यह तय किया है कि उन्हें एक हज़ार रुपया फीकस या एक हज़ार रुपया फी family बतौर इमदाद के देंगें।

इस का अन्दाज़ा 10 हज़ार रुपये के खर्च के करीब है। 5 हज़ार रुपया हमें Central Ministry of Rehabilitation ने देने का इकरार किया है।

फिर वहां के लोगों ने building materials जैसे सीमैंट, timber, coal, iron sheets का मुतालबा किया है। हम उन्हें यकीन दिलाते है कि गवर्नमैंट ने उनकी इस demand को top priority दी है और हदायतें जारी कर दी हैं कि जिन्हें इन चीजों की ज़रूरत हो उन्हें यह दे दी जाए।

स्पीकर साहिब, वहां पर मलबा बहुत था। जो लोगों ने हिम्मत करके हटाया है। वहां पर लोगों ने बहुत हिम्मत से काम किया है और अपने ट्रक बिलकुल मुफ्त या रियायत पर देकर इस काम को किया है लेकिन अभी कुछ मलबा बाकी है इस को हटाने के लिये गवर्नमैंट ने 4000 रुपये की रकम मनजूर की है।

इस के इलावा स्पीकर साहिब, हाऊस को यह जान कर खुशी होगी कि हमारे नेता Prime Minister of India ने अपने Prime Minister's Fund में से 5000 रुपए की रकम दी है। इसके अलावा 3000 रुपया Central Red Cross Fund में से श्रीमती राजकुमारी अमृतकौर की तरफ से दिया गया है। दो हज़ार की एक और रकम Punjab Red Cross Branch की तरफ से दी गई है।

मैं हाऊस को बताना चाहता हूँ कि यह उम्मीद की जाती है कि Relief Fund में पालमपुर के मुसीबतज़दा लोगों के लिए 50000 रुपये के करीब लोगों की तरफ से चन्दा इकट्ठा हो जाएगा।

यह चीज़ रंज देह है और जो वाकयात हुए हैं उन्हें देख कर दुख होता है। लेकिन, स्पीकर साहिब इस चीज़ के साथ साथ भी ऐसी चीजें हो जाती हैं जिनसे तसल्ली हो जाती है। मुझे हाऊस को यह बताने में खुशी होती है कि वहां की बहिनों ने जगह जगह जाकर मामूली २ चन्दा इकट्ठा करके इन मुसीबत जदा लोगों की मदद के लिए मुझे 501 रुपए पेश किए हैं। (तालियां)

इसके इलावा नगरोटा से जोगिन्द्र नगर की जो रेलवे लाईन बन रही है वहां पर काम करने वाले मज़दूरों ने इन दुखी भाईयों की मदद के लिए अपने Executive Engineer की मार्फत मुझे परसों 521 रु० 10 आने 9 पाई की एक रकम पेश की है।

पालमपुर की आग रंजदेह चीज़ है लेकिन इसके साथ जब दूसरी चीज़ देखते हैं तो हमें तसल्ली होती है कि लोग किस तरह मिलकर काम करते हैं। दूसरे की मुश्किल को अपनी मुश्किल समझते हैं। गवर्नमैन्ट ने भी इस काम में मदद करने में ज़्यादा से ज्यादा हिस्सा लिया है। और हर तरह से इन लोगों को मदद देने की कोशिश कर रही है।

इसके साथ ही एक चीज़ हमारे सामने यह आती है कि वहाँ पर fire fighting का कोई इन्तजाम नहीं था। इस सिलसिले में वहां के डिप्टी कमिशनर ने काम शुरु कर दिया है और मेरी दरखास्त है कि लोगों को fire fighting का काम सीख लेना चाहिए। हरेक घर में पानी और मिट्टी का इन्तज़ाम होना चाहिए ताकि परमात्मा न करे, यदि कोई ऐसी चीज़ हो जाए तो आग पर काबू पाने में मदद हो।

स्पीकर साहिब, मैंने यह बयान इस लिए दिया है कि इस में सरकार और हाऊस के मैम्बर साहिबान को कुदरती तौर पर पीड़ितों से हमदर्दी है और सब जानना चाहते थे कि सही वाकयात क्या हैं।

इस लिए मैं ने खुद जाकर हालात अपनी आखों से देखे हैं और हाऊस के सामने रखे है ताकि हाऊस को पता लग सके कि पालमपुर की आग के victims के लिए सरकार क्या कुछ कर रही है। (तालियां)

अध्यक्ष महोदय : मैं इस रंज के अवसर पर सरकार और लोगों के साथ शरीक हूँ। मुझे पीड़ित भाईयों के साथ पूरी हमदर्दी है। हमें तकलीफ जदा भाईयों और बहनों की मदद करनी है। मैं चीफ मिनीस्टर साहिब का भी मशकूर हूं कि वह वक्त पर वहाँ पहुँच गए और अपनी आखों से हालात का मुतालया किया और यहां पर बयान दिया है। जहां तक Relief Fund में 50000 रुपया इकट्ठा करने का फैसला करने का संबन्ध है। मैं उम्मीद करता हूँ कि मेरे हज़ारों भाई, बहिनें और इस

[Chief Minister]
सभा के मैम्बर साहिबान इसमें शरीरक होंगे और उन मुसीबत ज़दा लोगों की मदद करने में कोई कसर न उठा रखेंगे ।

मुझे खुशी है कि सरकार ने लोगों की तकलीफ को दूर करने में काफी साधन इस्तेमाल किये हैं । इसके साथ ही मैं अपने पूज्य लीडर श्री पंडित जवाहर लाल जी नेहरू का धन्यवाद करता हूँ कि उन्हों ने अपने फण्ड से 5000 रुपये की रकम भेजी है

इसके साथ ही चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि यह भी जरूरी है कि लोग ऐसे कामों में मदद करें । मुसीबत और दुख भगवान की माया है लेकिन इसके साथ ही लोगों के अच्छे जजबात का इम्तिहान भी होता है । इस लिए मुझे उम्मीद है कि हमारी सरकार और लोग इनकी मुसीबत को दूर करने में कोई कसर उठा न रखेंगे ।

THE PUNJAB MOTOR VEHICLES TAXATION (AMENDMENT) BILL, 1954.

Minister for Education (Shri Jagat Narain):Sir, I beg to introduce the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill.

Minister for Education. Sir, I beg to move—

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker. Motion moved—

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ ਹਲਕਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਜਾਂ ਮੋਟਰਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਵਧਾਉਣ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੋਚਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਹੁਣ ਜਦ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਲਿਸੀ announce ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੋਟਰ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ Nationalize ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ amendment ਬੜੀ ਬੇਮੌਕਾ ਜਿਹੀ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਕੀਮ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ, ਉਹ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨੀ ਤੋਂ ਪੁੱਟ ਕੇ ਕੱਚੇ ਤੇ ਪਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਘਰ ਬਿਠਾ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ ।

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸੋਨੇ ਦੇ ਅੰਡੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੁਰਗੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੁਰਗੀ ਇਕ ਸੋਨੇ ਦਾ ਅੰਡਾ ਰੋਜ਼ ਦੇਣ ਨਾਲ ਅੰਡੇ ਦੇਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਕੋ ਦਿਨ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਡੇ ਕੱਢ ਲਏ ਜਾਣ ਪਰ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਗੀ ਵੀ ਗਈ ਤੇ ਅੰਡੇ ਵੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਭਾਰੀ ਟੈਕਸ ਲੈ ਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਾਲਿਸੀ ਤੇ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਹ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ ਕਿ ਮੋਟਰ ਬਿਜ਼ਨਸ ਦਾ ਹਾਲ ਕੀ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਵਧਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ।

ਦੂਸਰਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਮੇਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ tax ਦਾ rate ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ power ਮੰਗ ਲਈ ਪਰ rate ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ schedule ਵਿਚ ਕੋਈ amendment ਲਿਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਦਿੰਦਾ। ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ confidence ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੇ rate ਨੂੰ revise ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੋ ਤੁਸੀਂ ਕੀ rate ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੋਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਊਸ ਗੌਰ ਕਰ ਕੇ ਅਪਣੀ ਰਾਇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕੇ।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਤਰਨਤਾਰਨ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਅਸਾਂ 26 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਬਜਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਅਸਾਂ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਟੈਕਸ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਥੇ 6 ਬਿੱਲ ਹੋਰ ਆ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਮੋਟਰ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਦਾ ਬਿੱਲ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਈ ਤੇ ਵਧਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣਾ schedule 1925 ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਵੇਂ rate ਲਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬਿੱਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਨਵਾਂ schedule ਜਾਂ rate ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਸ ਵੇਲੇ Assembly ਬੈਠੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਸਭ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਦੱਸ ਸਕਣ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। Nationalization ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਟਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਲਟਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ਲਈ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸੇ ਮੌਕੇ ਤੇ schedule ਦੱਸ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਗ਼ਲਤ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦਪੁਰੀ (ਆਦਮ ਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, taxation ਦੇ ਮੁਤਅਲਕ ਬਜਟ ਦੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਆਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸਾਨੂੰ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਬਿੱਲ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੁਰਾਣੇ ਐਕਟ ਵਿਚ, ਜੋ 30 ਜਨਵਰੀ 1924 ਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ schedule ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ rate ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਆਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ schedule ਉੜਾ ਦਿਓ ਅਤੇ rate ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ democracy state ਵਿਚ ਇਹ autocratic powers ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। Statement of objects and reasons ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—

> The object of making this amendment is to empower the State Govenment to vary the rate of motor vechicles tax in accordance with the prevailing conditions and requirements consistent with the State finances.

ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਨੀ vague ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ condemn ਕਰੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸੋਮ ਦੱਤ (ਸ਼ਿਮਲਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿੱਲ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੁਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ legally ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । 1924 ਦੇ ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਇਕ schedule ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ rate ਦਰਜ ਸਨ । ਉਹ ਚੀਜ਼ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੱਲਾਂ Legislature ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ Legislature ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਕਰਨ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਨਵੇਂ ਬਿੱਲ ਵਿਚ Legislature ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ Executive ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਅਗਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹਦ ਮਸਲਨ 30 ਰੁਪਏ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਵੀ ਗਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਲੇਕਿਨ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ Executive ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਕਾਨੂੰਨਨ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । Legislature ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਇਖਤਿਆਰ ਤਾਂ delegate ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਾਰੀ powers ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਸ਼ਵਰਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ।

ਸ਼ਿਖਸ਼ਾ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Government ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ schedule ਦਿੱਤੇ ਬਗੈਰ ਇਖਤਿਆਰ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣਾ ਐਕਟ 1924 ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਸੀ । ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ rates ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਪਤ ਲਗੇਗਾ ਕਿ 18 seater ਵਾਸਤੇ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 50 ਰੁਪਏ ਹਨ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ 160, ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚ 187, ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ 402/8/-, ਮਧਯ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ 432 ਰੁਪਏ, ਬੰਬਈ ਵਿਚ 344, ਮਦਰਾ ਵਿਚ 2160, ਮੈਸੂਰ ਵਿਚ 512, ਟਰਾਵਨ ਕੋਰ ਵਿਚ 2160, ਕੁਰਗ ਵਿਚ 450 ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਵਿਚ 1360 ਰੁਪਏ ਹੈ । ਇਸਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰੇਟ ਕਿਤਨਾ ਘਟ ਹੈ । 20 seater ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 50, ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ 255, ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ 160, ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ 445 ਮਧਯ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ 480, ਬੰਬਈ ਵਿਚ 376, ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ 2400 ਮੈਸੂਰ ਵਿਚ 568, ਟਰਾਵਨ ਕੋਰ ਵਿਚ 2400, ਕੁਰਗ ਵਿਚ 1900 ਤੇ ਉੜੀਸਾ ਵਿਚ 1520 ਰੁਪਏ ਸੀ । ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ amendment ਕਰਨ ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹ ਸਾਡਾ rate 1924 ਵਿਚ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਹੁਣ schdule ਉਡਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਸੀਂ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The hon. Minister can meet the objection of Shri Som Datt Bahri by fixing the upper limit of the rate of the tax.

Minister for Education : Sir, it is very difficult to fix such a limit at this stage.

Shri Som Datt Bahri. If you do not fix the limit, you will be divesting the Legislature of its powers and instead empowering the Government to impose any rate of taxation.

Mr. Speaker : May I know what has the Education Minister to say in regard to the argument advanced by Shri Som Datt

Bahri ? I think the upper limit can be fixed.

Shri Som Datta Bahri : Sir, in my view the uppper limit must be fixed. If it is not done, then this taxation proposal might be turned down as *ultra vires*.

Minister for Education : The Government will fix the upper limit of the rate of tax to be charged at Rs. 2000.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : The House will now consider the Bill clause by clause.

Clause 2

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 3

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 1

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Title

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Education : Sir, I beg to move—

That the Punjab Motor Vechicles Taxation (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved.

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be passed.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, schedule ਵਿਚ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ provision ਬੜੇ vague ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । Mlinister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜੇ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਤਦ ਵੀ ਅਸਲ ਮਨਸ਼ਾ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ । ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕ Transport Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਲਸੀ ਨਾਲ ਮੁਤਮਇਨ ਨਹੀਂ । ਕਿਧਰੇ ਹੜਤਾਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਿਧਰੇ deputation ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਬੜੀ ਹੀ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ partition ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚ ਕੇ transport ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ transport ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 21 ਲਖ

[Sardar Chanan Singh Dhut]

ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ operators ਕੋਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਤੇ public ਨੂੰ ਵੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਪੱਕੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਕੱਚੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਛੋੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋ ਤੇ ਪਹਾੜ ਵੀ ਚੀਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ । ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਛੱਡ ਕੇ transport ਹੀ ਇਕ ਐਸੀ ਸਨਅਤ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੁਪਿਆ ਲਾਇਆ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਦਸਿਆ ਸੀ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ border province ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਹੋਰਨਾਂ ਸਨਅਤਾਂ ਉਤੇ private capital ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ operators ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ Nationalization ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਾ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਨਅਤ ਵਡੇ ਵਡੇ ਟਾਟਿਆਂ ਤੇ ਬਿਰਲਿਆਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਗਲਤੀ ਤੇ ਹੈ । ਇਹ ਸਨਅਤ ਤਾਂ ਬੜੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਪਾਲਿਸੀ ਨਾਲ ਇਹ ਲੋਕ ਤੇ ਇਹ ਸਨਅਤ ਦੋਵੇਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । Minister ਸਾਹਿਬ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ operator ਬੜੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਘਟ ਹੈ । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਘਾਟੇ ਤੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਥੋੜੇ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ private ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ transport ਦਾ ਕੰਮ ਵਧੇਗਾ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵੀ ਵਧੇਗੀ । ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵੀ ਵਧ ਜਾਏਗੀ । ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਆਮ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ ਥੋੜੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਨਾਲ ਆਮਦਨ ਵਧਦੀ ਹੈ । ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ partition ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ West Punjab ਵਿਚੋਂ ਲੋਕ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆਏ ਤਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਬਹੁਤ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਖੱਟਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । Refugees ਛਾਬੜੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬਹਿ ਗਏ ਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਘਟ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਜਿੱਥੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਰੁਪਏ ਨਾਲ 12 ਆਨੇ ਜਾ 8 ਆਨੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਆਨਾ ਰੁਪਿਆ ਜਾਂ ਦੋ ਪੈਸੇ ਰੁਪਿਆ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦਾ business fail ਹੋ ਗਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗਾ businessman ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਚੰਗੇ businessman ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੋੜੇ tax ਲਾਏ । ਉਸ ਲਾਲਚੀ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਰਗੀ ਚੋਂ ਸਾਰੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਅੰਡੇ ਇਕੋ ਵੇਰੇ ਕਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਦ ਬੇਕਾਰੀ ਐਨੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੈ । operators ਤੇ 2,000 ਤਕ ਟੈਕਸ ਲਾ ਦੇਣਾ ਬੜੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ । ਕੀ ਅਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਘਟ ਟੈਕਸ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ? ਇਹ ਲੋਕ Road Tax Permit Tax, Income Tax ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ tax ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਹੋਰ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦੇ । ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇੱਥੇ tax ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ tax ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ transport ਦਾ ਕੰਮ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ ਤੇ tax ਘਟਾਉਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਰਕਾਰ tax ਵਧਾਉਣ ਤੇ ਕਿਉਂ ਤੁਲੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ Transport Minister ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਮਰੇ

ਤੇ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਜੀਵੇ । ਇਹ ਹੁਣ ਲਕਾਂ ਕੋਲੋਂ transport ਦਾ ਕੰਮ ਖੋਹਣ ਤੇ ਤੁਲ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਖੂਬ favouritism ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਰਣਗੇ । Omnibuses ਵਿਚ conductor ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕਾਰਿੰਦੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਰਖਿਆ ਕਰਨਗੇ । ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ policy ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ operators ਕੋਲੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਖੋਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ vague ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ tax ਲਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਸਚੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕੀ tax ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ tax ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਲਈ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਦਾ ਕਾਫੀ ਇਮਕਾਨ ਹੈ । ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ tax ਘਟ ਲਗਾਏ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਵੇ । ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਇਕ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । operators ਤੇ ਵਾਧੂ tax ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ control ਕਿਉਂ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਇਕ motor ਦੇ ਵਿਕਣ ਉਤੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ commission ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । Operators ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਿਰਾਏ ਘਟਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਲ ਆਇਆ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ । ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੂਬ ਵਧ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤੇ oprators ਦੇ ਤੁਅਲਕਾਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਜੇ ਸਚ ਮੁਚ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ tax ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਏ ਤੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਚੰਗਾ ਬਿਲ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਏ ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਪੂਰਬੀ ਹਲਕਾ) : ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤਰਮੀਮ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ 2000 ਰੁਪਏ ਤਕ ਟੈਕਸ ਲਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਬਿਲ ਨੂੰ ਇਕ ਮੋਹਮਲ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ rate ਮੁਕਰੱਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਸ਼ਾਇਦ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਾੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਿਲ ਦੇ Statement of Objects and Reasons ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ—

Such rates as the State Goverment may by notification direct

ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ 2000 ਰੁਪਿਆ ਕੀ ਹੈ ?

(ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ It is only an assurance.) ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਹਾਉਸ ਨਾਲ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਨ ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਨ-ਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਇਸ tyrannical measure ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਕਦੀ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਲਗਾ । ਪੱਕੇ route ਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਕਚੇ route ਤੇ ਚਲਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ: ਲਾਰੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ operators ਨੂੰ uproot ਕਰਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ trade ਛੇਤੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣ ਲਗਾ ।

शिक्षा मन्त्री (श्री जगत नारायण) : अध्यक्ष महोदय ! इस तरमीमी बिल पर दो तीन एतराज़ उठाये गये हैं। एक तो यह कहा गया है कि टैक्स दो हज़ार रुपये तक लगाया जायेगा। इस के मुतअल्लिक मैं अर्ज़ करूँगा कि 2000 रुपये की तो हद मुकर्रर की जा रही है कि इस से ज़्यादा टैक्स नहीं लगाया जा सकता। वह इस लिहाज़ से मुकर्रर की गई है कि कई गाड़ियां 38 seating capacity की हैं, कई 40 की और कई इस से भी ज़्यादा। मद्रास में जो इन पर टैक्स लगाया जाता है वह 4560/- रुपया है, ट्रावनकोर में 4560/-, कुर्ग में 1896/- और उड़ीसा में 2960/- रुपये। यह आंकड़े मैंने इस लिये पेश किये हैं कि हम ने 2000/- रुपये की हद कितनी कम मुकर्रर की हैं।

ਸਰਦਾਰ ਵੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੁਤ : On a point of order, Sir. ਜਿਹੜੀ ਤਰਮੀਮ ਬਾਕਾਇਦਾ ਪੇਸ਼ ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

Mr. Speaker : There is no amendment before the House.

Principal Iqbal Singh : The Hon. Minister is taking shelter behind his suggestion.

शिक्षा मन्त्री : श्रीमान जी ! मेरे माननीय मित्रों ने कहा है कि हम ट्रांसपोर्ट ओपरेटरों की अच्छी तरह से तसल्ली नहीं कर सकते। मैं कहूंगा कि इस किस्म का प्रचार करना तो उन के अपने हित में है।

इस के अलावा यह कहा गया है कि गवर्नमेण्ट को आसामियों को पुर करने में इस तरह पक्ष-पात करने का मौका मिल जायेगा। मैं उन्हें बता दूं कि पक्ष-पात करने का सवाल ही पैदा नहीं होता क्योंकि कंडक्टर ड्राईवर और दूसरे स्टाफ की नियुक्ति Subordinate Services Selection Board के इख्तियार में है और इस मामले में गवर्नमेण्ट का कोई ताल्लुक नहीं। यह बिल तो गवर्नमेण्ट ने इसलिये पेश किया है क्योंकि 1924 से लेकर अब तक हालात में बहुत तबदीली आ चुकी है। अब टैक्स एक रुपया भी हो सकता है और 2,000 रुपये भी। हद मुकर्रर करने का यह मतलब नहीं कि टैक्स ज़रूर ही 2000/- रुपये लगेगा। यह हद मुकर्रर करके हाऊस को विश्वास दिलाया गया है कि टैक्स इस से ज़्यादा किसी हालत में नहीं लगाया जा सकता। इस के अलावा यह बार बार दोहराया गया है कि इस किसम के टैक्स लगा कर पंजाब के लोगों को तबाह करने की कोशिश की जा रही है। जहां तक गवर्नमेण्ट का ताल्लुक है मैं हाऊस को विश्वास दिलाता हूँ कि गवर्नमेण्ट की मन्शा ऐसे टैक्स लगा कर लोगों को तबाह करने की हरगिज़ नहीं। हम तो गवर्नमेण्ट की आमदन बढ़ाने के लिये यह टैक्स लगा रहे हैं ताकि ऐसी आमदनी लोगों की भलाई के कामों पर खर्च की जा सके। इस के विपरीत मेरे माननीय मित्र लोगों को भड़काते हैं और कहते हैं कि हम इस के खिलाफ अंदोलन जारी करेंगे। आप देखेंगे कि दस पंद्रहा दिन के बाद सब लोग मुतमयन हो जायेंगे और

Transport की Nationalization उन की मर्ज़ी के मुताबिक हो जायेगी। ट्रांसपोर्ट कम्पनियों के मुलाज़म जो इस स्कीम से विस्थापित हो जायेंगे उन्हें absorb करने की हर मुमकिन कोशिश की जायेगी और ट्रांसपोर्ट ओपरेटरों को भी मुनासिब मुआवज़ा दिया जायेगा।

Mr. Speaker: Question is—

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill be passed.

The Assembly then divided:

AYES: 47
NOES: 10

The motion was declared carried.

AYES

Name

1. Abdul Ghaffar Khan, Khan.
2. Balwant Rai Tayal, Shri.
3. Benarsi Dass Gupta, Shri.
4. Bhim Sen Sachar, Shri.
5. Chandi Ram Verma, Shri.
6. Darbara Singh, Sardar.
7. Daulat Ram, Shri.
8. Daulat Ram Sharma, Shri.
9. Gurbachan Singh, Sardar.
10. Gurbanta Singh, Sardar.
11. Gurdial Singh Dhillon, Sardar.
12. Harbans Singh, Principal.
13. Hari Ram, Shri.
14. Hari Singh, Sardar.
15. Harnam Singh Sethi, Shri.
16. Jagat Narain, Shri.
17. Jagat Ram Bhardwaj, Shri.
18. Jagdish Chander, Shri.
19. Jagdish Chandra, Dewan.
20. Joginder Singh, Sardar.
21. Kasturi Lal Goel, Shri.
22. Khem Singh, Sardar.
23. Khushi Ram Gupta, Shri.
24. Lal Chand Prarthi, Shri.

Name

25. Mam Raj, Shri.
26. Mehar Singh, Shri.
27. Mohan Singh Jathedar, Sardar.
28. Naranjan Dass Dhiman, Shri.
29. Parkash Kaur, Shrimati.
30. Rajinder Singh Gyani, Sardar.
31. Rala Ram, Shri.
32. Ram Dayal Vaid, Shri.
33. Ram Kishen, Shri.
34. Ram Sarup, Shri.
35. Ranjit Singh Captain, Shri.
36. Rattan Amol Singh, Captain.
37. Sadhu Ram, Shri.
38. Samar Singh, Shri.
39. Sant Ram, Shri.
40. Sarup Singh, Shri.
41. Shib Singh, Sardar.
42. Sita Devi, Shrimati.
43. Sohan Singh, Sardar.
44. Som Dutt, Shri.
45. Sunder Singh, Chaudhri.
46. Teg Ram, Shri.
47. Uttam Singh, Sardar.

NOES

Name.	Name.
1. Achhar Singh Chhina, Sardar.	6. Iqbal Singh, Principal.
2. Bachan Singh, Sardar.	7. Mota Singh Anandpuri, Professor.
3. Chanan Singh Dhut, Sardar.	8. Mukhtiar Singh, Sardar.
4. Darshan Singh, Sardar.	9. Sarup Singh, Sardar.
5. Hari Chand, Rai.	10. Wadhawa Ram, Shri.

THE EAST PUNJAB GENERAL SALES TAX (AMENDMENT) BILL.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh): Sir, I beg to introduce the East Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill.

Minister for Labour: Sir, I beg to move-

> That the East Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

स्पीकर साहिब ! मैं आप के द्वारा सभा को यह बताना चाहता हूं कि यह बिल क्या चीज़ है ताकि यह नुक्ताचीनी का सबब न बने। इस बिल के द्वारा कोई नया टैक्स नहीं लगाया जा रहा। पहले जो टैक्स लगा हुआ है उस में जो evasion होता है उस को रोकने के लिये यह बिल लाया गया है। जो माल पंजाब में बाहर से आता है और जो यहां से बाहर जाता है उस पर Sales Tax लगाया जाता है। जो माल दिल्ली जैसी जगहों से रेल के ज़रीए पंजाब में आता है उस को तो हमारे सब इन्सपैक्टर स्टेशन पर जा कर check कर लेते हैं और उस पर Sales Tax लग जाता है। लेकिन जो माल ट्रक पर या घोड़े पर पंजाब में लाया जाता है उस को आसानी से check नहीं किया जा सकता। उस से evasion होता है। इस evasion को रोकने के लिये हम मुख्तलिफ जगहों पर barriers बनाना चाहते हैं। यह evasion ज़्यादा था इस लिये यह बिल लाया गया है। इस के ज़रीए कोई नया टैक्स नहीं लगाया जा रहा। सिर्फ evasion की रोक थाम के लिये यह बिल लाया गया है।

Mr. Speaker: Motion moved:

> That the East Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ ! ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ। ਪਰ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਕ ਬੜੀ ਲੁਕਵੀਂ form ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ employment

ਦਣ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਲੁਕਿਆ ਹੈ। ਚੈਕ ਪੋਸਟਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਣ ਦਾ ਇਹ ਬਿਲ ਇਕ ਜ਼ਰੀਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ barriers ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ checking ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ barriers ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹੋਰ barriers ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਨਵੀਆਂ posts create ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਹੋਰ barrier ਤੇ ਚੌਕੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

Shri Ram Kishan (Jullundur City, North West): Sir, I beg to move-

> That the East Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill, 1954, be referred to a Select Committee consisting of—
>
> 1. Chaudhri Sundar Singh, Minister for Labour.
> 2. Chaudhri Lahri Singh, Minister for Irrigation.
> 3. Shrimati Sita Devi, M L.A.
> 4. Shri D.D Puri, M L.A.
> 5. Master Gurbanta Singh, M.L.A.
> 6. Jathedar Mohan Singh, M L.A.
> 7. Dewan Jagdish Chandra, M.L.A.
> 8. Sardar Ajmer Singh, M.L.A
> 9. Shri Narinjan Das Dhiman M.L.A.
> 10. Sardar Hari Singh, M.L.A.
> 11. Shri Amir Chand Gupta, M.L.A.
> 12. Sardar Achhar Singh Chhina, M L.A.
> 13. Shri Benarsi Das Gupta, M.L.A.
> 14. Shri Ram Kishan, M.L.A.
>
> with a direction to submit its report to the House by the 2nd April, 1954.

स्पीकर साहिब ! इस में शक नहीं कि हमारा पंजाब चारों ओर से PEPSU Union हिमाचल प्रदेश और राजस्थान के इलाकों से घिरा हुआ है। अगर हम अमृतसर से गुड़गावां तक सफर करें तो रास्ते में कई मकामात कपूरथला फगवाड़ा, सुचेतगढ़, महिंद्रगढ़, सरहंद, राजपुरा आदि ऐसे आते हैं जो पैप्सू के इलाके में शामिल हैं। इधर पंजाब का कुछ इलाका नाहन के इलाके से और उस तरफ चम्बे के इलाके से घिरा हुआ है। नाहन और चम्बा दोनों हिमाचल में हैं। check posts और barriers लगाने का ख्याल तो अच्छा है मगर देखना यह है कि इस को अमली शकल भी दी जा सकती है या नहीं। मैं इस बात से मुतफिक हूं कि हमें revenue के हर मुमकिन source को tap करना चाहिये मगर इस बात को मद्दे नजर रखना भी जरूरी है कि कहीं इस बिल को पास करने से उलटा नुकसान तो न होगा। कोई नया तरीका रायज करने से पहले यह देखना जरूरी होता है कि उस से टैक्स की वसूली वास्तव में ज्यादा होगी या नहीं या कि उस का नतीजा सिवाए

[श्री राम किशन]

इस के कि लोगों में सरकार के खिलाफ नफरत फैले और कुछ भी होगा ।

स्पीकर साहिब ! इस बिल में बड़ी drastic provisions तजवीज़ की जा रही हैं जिन की वजह से व्यापारियों की hardships में इज़ाफा हो जायेगा । इस के पास होने से Ministry और व्यापारियों के बीच जो बातचीत चल रही है उस पर बहुत बुरा असर पड़ेगा और उन के आपसी तालुकात बहुत खराब हो जायेंगे ।

स्पीकर साहिब ! आप ने देखा होगा कि इस में एक provision ऐसी रखी गई है जिस के मातहत सारा इख्तियार Taxation Sub Inspector को होगा ।

Mr. Speaker: When the hon Member is moving an amendment for reference of the Bill to a Select Committee he should not discuss the underlying principles or details of its clauses. His own motion debars him from considering it. It means that he does not want it to beconsidered just now.

श्री राम किशन : मैं अर्ज़ कर रहा था कि इस बिल द्वारा Taxation Sub Inspector को पूरे अधिकार देने की तजवीज़ की जा रही है । पिछले साल जब व्यापारियों ने यह मांग की थी कि importing और manufacturing stages पर tax लगाना चाहिए तो Finance Minister साहिब ने फरमाया था कि इस तरह tax लगाने लगें तो इतने barriers और check posts लगाने पड़ेंगे........

Mr. Speaker: I again call the hon Member to order. If he starts a discussion just now what would be the use of sending it to a select committee ?

श्री राम किशन : अच्छा जनाब, इस बात को देखते हुए कि इस बिल में कई चीज़ें ऐसी हैं जिन पर Select Committee में ही अच्छी तरह विचार किया जा सकता है, मैं अपने प्रस्ताव को पेश करता हूँ और आशा करता हूँ कि इस तरह व्यापारियों के दृष्टिकोण पर भी पूरा पूरा विचार किया जा सकेगा ।

Mr. Speaker: Motion moved—

That the East Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill 1954, be referred to a Select Committee consisting of :—

1. Chaudhri Sundar Singh, Minister for Labour.
2. Chaudhri Lahri Singh, Minister for Irrigation.
3. Shrimati Sita Devi, M.L.A
4. Shri D.D. Puri, M L.A.
5. Master Gurbanta Singh M L.A.
6. Jathedar Mohan Singh M.L A.
7. Dewan Jagdish Chandra, M.L.A.
8. Sardar Ajmer Singh, M.L.A.
9. Shri Narinjan Das Dhiman, M.L.A.
10. Shri Amir Chand Gupta, M.L A.
11. Sardar Achhar Singh Chhina, M.L.A.
12. Shri Benarsi Das Gupta, M L.A.
13. Sardar Hari Singh M L.A.
14. Shri Ram Kishan, M L.A.

with a direction to submit its report to the House by the 2nd April, 1954.

Mr. Speaker. Question is –

That the East Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill, 1954, be referred to a Select Committee consisting of—

1. Chaudhri Sundar Singh, Minister for Labour.
2. Chaudhri Lahri Singh, Minister for Irrigation.
3. Shrimati Sita Devi, M L A.
4. Shri D. D. Puri, M.L A.
5. Master Gurbanta Singh, M.L A.
6. Jathedar Mohan Singh, M. L. A.
7. Dewan Jagdish Chandra, M. L. A.
8. Sardar Ajmer Singh, M. L. A.
9. Shri Narinjan Dass Dhiman, M. L. A.
10. Shri Amir Chand Gupta, M. L. A
11. Sardar Achhar Singh Chhina, M. L. A.
12. Shri Banarsi Dass Gupta, M. L. A.
13. Sardar Hari Singh, M.L.A.
14. Shri Ram Kishan, M.L.A.

with a direction to submit its report to the House by the 2nd April, 1954.

The motion was carried.

THE PUNJAB PASSENGERS AND GOODS TAXATION (AMENDMENT) BILL.

Minister For Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I beg to introduce the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill.

Minister For Labour : Sir, I beg to move —

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ passengers ਅਤੇ goods ਉੱਪਰ ਲਗਾਏ ਗਏ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਹੋਈ ਹੋਣੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀ agitation ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ। ਲੋਕ 12 ਆਨੇ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਟੈਕਸ ਦੇ ਦੋ ਪੈਸੇ ਦੇਂਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪੈਸੇ ਪੈਸੇ ਤੇ ਝਗੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਨੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਵਾਧੂ ਰੱਖਣੇ ਪਏ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਵਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਪੈਸੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਝਗੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਫੇਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਟੈਕਸੀਆਂ

(ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ)

ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਇਸ ਬਿੱਲ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ lumpsum ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੁਕਰੱਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ rate ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ । ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਬਿੱਲ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੋਲਮੋਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਟੈਕਸ assess ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'lumpsum' ਲੈਣੀ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ provide ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਭੀ ਇਕ ਰਾਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲਿਹਾਜ਼ਦਾਰੀ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ schedule ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਹ ਗੋਲ ਮੋਲ ਬਿੱਲ ਟੈਕਸੀਆਂ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਬੜਾ ਖਤ੍ਰਨਾਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਨੁਕਸਾਨਦਿਹ ਹੈ । ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਠੀਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ । ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ corruption ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਬਿੱਲ ਤਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਵੇਗਾ ।

ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੰਦ ਲੋਕਾਂ ਤੇ operators ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਉੱਪਰ ਬੋਝ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਟੈਕਸੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹੋ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਠੀਕ ਤਰੀਕਾ ਅਪਨਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੋਟਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ limit ਮੁਕਰੱਰ ਕਰ ਦੇਣ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਜ਼ਾਫਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ passengers ਨੂੰ ਆਸਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹੋਣ । ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਉਹ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ amending measures ਲੈ ਆਉਣ । ਪਹਿਲੇ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਬਿੱਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ ਬੰਦ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਨਿਤ ਨਵਾਂ staff ਰੱਖਣ ਉੱਪਰ ਖ਼ਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬੱਚ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਭਲਾਈ ਦੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਉੱਪਰ ਖ਼ਰਚ ਹੋ ਸਕੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜਦ Punjab Passengers and Goods Taxation Act ਸੰਨ 1952 ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਹ assurance ਦਿਵਾਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ tax passengers ਦੀ pocket ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਬਲਕਿ ਮੋਟਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦਾ title Punjab Passengers and Goods Taxation Bill ਸੀ । ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਰਾਇਆ ਟੈਕਸ ਲਗਾਣ ਕਰ ਕੇ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਹ ਰੇਲ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ । ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕਿਰਾਏ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ amendment ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਏ ਹਨ ਉਹ ਟੈਕਸੀਆਂ ਤਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੋਟਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ 'lumpsum' ਰੇਟ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ passengers ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ

ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੀ suggestion ਉਪਰ ਗੌਰ ਕਰਨਗੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ (ਡੇਹਲੋਂ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਜਿਸ ਵਕਤ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ Punjab Passengers and Goods Taxation Bill ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ Amendment ਅਜ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ Opposition ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਗ਼ਲਤ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਖ਼ਾਹ ਮਖ਼ਾਹ staff ਰਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰੁਪਿਆ ਬਹੁਤ ਖ਼ਰਚ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ 'lump sum' ਰਕਮ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਓ । ਜਿਹੜੀ statement ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ Income Tax Department ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਰਕਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਟੈਕਸ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰੋ; ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਸੀ । ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, Oposition ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਐਕਟ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਧੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮਾਲੂਮ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕੋਲ ਇਤਨਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਜਾਂ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬਿਲ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤ ਕੇ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅਧੂਰਾ ਰਖਦੇ ਹਨ । 2 ਸਾਲ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ Punjab Passengers and Goods Taxation Act ਬਣਿਆ ਸੀ । ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ Session ਵਿਚ, ਉਸ ਵਿਚ Amendment ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ Session ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ Gram Panchayat Bill ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅਗਲੇ Session ਵਿਚ ਉਸ ਵਿਚ amendment ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਰੁਪਿਆ ਖ਼ਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਪਿਆ waste ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਲ ਲੈ ਆਉਣ ਵਿਚ ਜਲਦੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ Select Committee ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਉਪਰ ਪੂਰਾ ਗੌਰ ਕਰੇ । Secretaries ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਲ ਉਪਰ ਗੌਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ amendments ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਵਕਤ ਅਤੇ ਖ਼ਰਚ ਬਚ ਜਾਵੇ ।

ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'lump sum' ਰਕਮ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸੀਆਂ ਦੇ routes ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ drivers illiterate ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪੂਰਾ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦੇ । ਪਹਿਲਾਂ ਇਹੋ ਗਲ Opposition ਵਲੋਂ ਕਹੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਸੀ । ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਅਜੇ ਵੀ ਅਧੂਰਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੂਜੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਉਪਰ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ Income Tax ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤ statements ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ Income Tax Act ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ 'lump sum' ਰਕਮ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ Inspector, Sub-Inspector ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਫ਼ਸਰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਰੰਜ

[ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ

ਹੈ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ posts create ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾ ਪਬਲਿਕ ਲਈ ਫ਼ਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ Minister Incharge ਨੂੰ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 'lumpsum' ਰਕਮ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਦੂਸਰੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਉਪਰ ਭੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਨਾਲ ਬਚੇਗਾ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਉਪਰ ਖ਼ਰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਲੇਬਰ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੇਰੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ interpret ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਪ-ਸਮ (Lumpsum) ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦ ਹੁਣ ਲੰਪਸਮ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਮਝ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਲੰਪ-ਸਮ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸੀ ਕੈਬਜ਼ (taxi cabs) ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਸ਼ਿਮਲਾ-ਕਾਲਕਾ ਜਿਹੇ ਰੂਟਸ ਪੁਰ ਤਾਂ timings fix ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇ ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੋਈ ਟੈਕਸੀ ਲੈ ਕੇ ਮਾਲ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ timing ਮੁਕਰਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੰਪ-ਸਮ ਰਕਮ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਹ ਭਰਾ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਲਟਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ criticise ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker: Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I beg to move :—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be passed.

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ (ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਅਜ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਚ ਮੁਚ ਇਹ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਹੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਕ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਦਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਉਂ ਪਿਛੇ ਰਹਿਣ । ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ । ਇਕ ਵਿਚਾਰਾ ਮੰਗਤਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੰਗਣ ਗਿਆ । ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਆਦਮੀ ਹੋਰ ਮਿਲ ਗਏ । ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਖਰਿਆਂ ਕੀ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਚਲੋ । ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਅਲਖ ਜਾਗੇ ਭਾਗ ਲਾਗੇ" ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੇਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗੇ" । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਨੇ ਇਤਨੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੈਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਜਾਵਾਂ । ਸੋ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਅਲਖ ਜਾਗੇ ਭਾਗ ਲਾਗੇ" ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ "ਮੇਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗੇ" । (ਹਾਸਾ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਆਖਿਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਟੈਕਸ ਹੀ । ਕਦੀ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਦੀ ਕੋਈ । ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਵਖਰਾ ਵਖਰਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਪਸਮ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ਼ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ

[ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ]

ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਗਵਰਮੈਂਟ ਨੂੰ condemn ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ । ਜੇ ਦੂਜੇ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸੇਰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸੇਰ ਪੈਣਗੀਆਂ ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦਪੁਰੀ (ਆਦਮਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਅਜ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੁਕਤੇ ਪੁਰ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । Generally ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ Law ਦੀ ਸਹੀ interpretation ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ । ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਅਜ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਹਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰਮੀਮ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ-ਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ Sales Tax ਅਤੇ Passengers and Goods Taxation ਦੇ ਬਿਲ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਰਮੀਮ ਲਈ ਆਏ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਆਖਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ Provision ਵਿਚ ਕੁਝ inconsistency ਸੀ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਅਜ ਵੀ inconsistency ਹੈ । ਬਾਕੀ ਜਿਹੜਾ Lump sum ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ taxi-cabs ਦੇ owners ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ check ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਆਉਣਗੀਆਂ ਤੇ ਨਾ taxi-cabs ਦੇ arrival ਦਾ ਕੋਈ time ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ departure ਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ 15 ਜਾਂ 20 taxi-cabs ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ owners ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ regular ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ–ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਾਇ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਇਸ provsion ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਦੀ payment ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ evasion ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਫਿਰ Lump sum ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ ਹੋਵੇਗੀ । ਜਦ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ taxi ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਆਇਆ ਤੇ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਪੁਰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ । ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇਗਾ ਕਿ taxi ਨੇ mileage ਕਿੰਨੀ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ Taxation ਦਾ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਬੜਾ ਨੁਕਸ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ fares ਵੀ fixed ਨਹੀਂ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ measure ਇਕ vague ਜਿਹਾ ਸਿਸਟਮ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅਵਾਮ ਵਿਚ ਬੇ-ਚੈਨੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ । ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ penalty ਜਾਂ tax impose ਕਰੋਗੇ । ਕੀ ਇਹ ਇਕ ਸਖ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ? ਅਪੀਲ ਤਾਂ ਹੀ ਸੁਣੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਟੈਕਸ ਜਾਂ penalty ਦੀ ਰਕਮ ਪਹਿਲਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ । ਇਹ ਬਿਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦਿਕਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ

ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਸੋਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ reconsider ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

श्रीमती सीता देवी (जालन्धर-दक्षिण पूर्वी) : स्पीकर साहिब, मेरा अपना यह ख्याल था कि इस बिल पर Opposition की तरफ से भी खुले दिल से मिनिस्टर साहिब को मुबारकबाद पेश की जायेगी। इस बिल पर अपने दूसरे भाइयों की स्पीचिज़ को तो मैं सुन नहीं सकी लेकिन प्रोफैसर मोता सिंह जी का भाषण सुनकर तो मैं बहुत हैरान हुई। खास कर यह सुन कर कि गवर्नमैंएट को पता ही नहीं लगेगा कि मोटर कितने बजे आई और कितने बजे गई। इससे तो मैं यही निष्कर्ष निकाल सकती हूँ कि अभी तक उन्हें इस बात का भी पता नहीं कि आखिर यह टैक्स है क्या? उनको तो शायद यह भी पता नहीं कि यह कैसे वसूल किया जाएगा, lump sum की proposal क्यों आई, कहां से आई किस लिए आई, किन हालात में आई और गवर्नमैंट ने इसे किन हालात में स्वीकार किया?

मैं आपकी वसातत से हाऊस को बता देना चाहती हूँ कि जिस वक्त यह Punjab Passengers and Goods Tax लगाया गया था तो हमारी Transport कम्पनियों के मालिकान ने बहुत वावेला मचाया था कि जिस तरीके से गवर्नमैंएट ने टैक्स लगाया है उस से उन को बहुत तकलीफ होती है, इस tax के लिए उन्हें अलग Stamp लगाने पड़ते हैं और उस के लिए अलग स्टाफ रखना पड़ता है जो कि उन के लिए तकलीफ का कारण है और इस से उन का खर्च भी बढ़ जाएगा। इस सिलसिले में वह लोग एक agitation चला रहे थे और कई दफा उन लोगों के अलहदा deputation चीफ मिनिस्टर साहिब से transport Minister साहिब और सरदार उज्जल सिंह साहिब से मिलते रहे। उस के बाद जब ट्रक वालों ने खास तौर से protest किया और कहा कि आम तौर पर तबका अनपढ़ है, हम हिसाब कैसे रख सकते हैं, इस लिए हमारी साल की आमदनी के हिसाब से जो गवर्नमैंएट का हिस्सा बनता हो वह lump sum की शक्ल में ले लिया जाए इस से हमें बहुत सहूलियत हो जाएगी, तो गवर्नमैंएट ट्रक वालों से यह tax को रकम lump-sum लेने लगी। उसके बाद बस वालों की भी यही demand चली आ रही थी। वह भी कहने लगे कि जिस तरीके से आपने ट्रकवालों से टैक्स लेना शुरू किया है उसी तरह से हम से यह tax lump sum लिया जाए। स्पीकर साहिब, क्योंकि मेरी Constituency में भी बहुत सारी Transport कम्पनियां हैं इस लिए मैं भी इन के deputations के साथ मिनिस्टर सहिबान को मिलती रहीं हूं। जब उन्हों ने भी यह demand की तो पहिले तो हमारी वित्त मन्त्री सरदार उज्जल सिंह मानते नहीं थे

[श्रीमती सीता देवी]

क्योंकि वह कहते थे कि जो transport का काम है उस से किसी वक्त आमदनी कम होती है तो किसी वक्त ज्यादा हो जाती है। लेकिन उन को बार बार मिल कर हम ने गवर्नमैंट को इस के लिए मनाया है। इस के लिए शिक्षा और यातायात के मन्त्री और श्रम मन्त्री को बधाई मिलनी चाहिए थी क्योंकि उन्हों ने transport operators की जो यह बहुत बड़ी demand थी इस को मान लिया है। लेकिन बजाए बधाई देने के उस तरफ के माननीय सदस्य अजीब बातें और स्पीचज़ करते हैं। प्रोफैसर मोता सिंह जी ने कहा है कि यह नहीं नोट किया जाता कि कोई taxi owner कितने बजे गया है और कितने बजे आया है। इन बातों का कोई फायदा नहीं। अगर इन्होंने बिल को पढ़ा होता या इन्हों ने सारे मामले को समझने की कोशिश की होती कि किस तरह से transport operators ने गवर्नमैन्ट को approach किया था और किस तरह से गवर्नमैन्ट ने इसे मन्ज़ूर किया है तो यह फज़ूल बातें न करते। बाकी अगर मुखालफत करना ही किसी का उद्देश्य हो तो उस का कोई इलाज नहीं हो सकता। मेरे ख्याल में इस बिल को सारे हाऊस को unanimously pass करना चाहिए क्योंकि इस में transport वालों का एक बड़ा मतालबा था उसे माना गया है।

श्रम मन्त्री (चौधरी सुन्दर सिंह): स्पीकर साहिब! मेरी बहिन सीता देवी ने उन चीज़ों पर काफी रोशनी डाल दी है जिन के बारे में मेरा ख्याल था कि मैं अपने दोस्तों को बताऊं। प्रोफैसर साहिब ने इस बिल पर बहिस करते हुए जो कुछ कहा है उसे सुन कर मुझे बड़ी हैरानी इस लिए हुई है कि इस तरह की बातें श्री बघावा राम तो कर सकते हैं जिन का काम ही ऐसी बातें करना है लेकिन प्रोफैसर साहिब से यह तवक्को नहीं की जा सकती थी। इस लिए मैं हाऊस से दरखास्त करता हूँ कि वह इस बिल को पास कर दें।

Mr. Speaker: Question is —

> That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX (AMENDMENT) BILL.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh): Sir, I beg to introduce the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill.

Minister for Labour: Sir, I beg to move —

> That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇ । ਇਹ ਬਿਲ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ immovable property ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ immovable property ਦੀ valuation ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ revision ਲਈ Excise and Taxation Commissioner ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਨਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਕੰਮ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਨਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ value assess ਕਰਨ ਵਾਲੀ authority ਪਾਸੋਂ ਵੀ revision ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ chance ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ Judicial work ਨਹੀਂ ਵਧੇਗਾ । ਨਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ revision ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਤਕਲੀਫ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਹੂਲਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਇਸ ਬਿਲ ਉਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ।

Mr. Speaker : Motion moved :—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Question is :—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is —

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Labour (Chaudri Sundar Singh): Sir, I beg to move |

That the Punjab Urban Immovabe Property Tax (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker. Motion moved :—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker. Question is :—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB TOBACCO VEND FEES BILL.

Minister for Labour. (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I introduce the Punjab Tobacco Vend Fees Bill.

Minister for Labour : Sir, I beg to move :

That the Punjab Tobacco Vend Fees Bill be taken into consideration at once.

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਮਾਕੂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਤਮਾਕੂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ Sales Tax ਹਟਾ ਦੇਈਏ ਤੇ ਇਹ Tobacco Vend Fee ਲਗਾ ਲਈਏ ਕਿਉਂਕਿ Sales Tax ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ representations ਆਏ ਸਨ ਕਿ Sales Tax ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਸ ਫ਼ੀਸ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਮਾਕੂ ਤੋਂ Sales Tax ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ Tobacco Vend Fee ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਕਿ Sales Tax ਲਗਾਉਣ ਵੇਲੇ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ।

Mr. Speaker : Motion moved :

That the Punjab Tobacco Vend Fees Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿੱਲ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਮੁੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ Tobacco Vend Fees ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਤਮਾਕੂ ਉਤੇ Sales Tax ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ [ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਉਹੋ ਗੱਲ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਕੁਝ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਲਾਇਸੰਸ ਦੇਣ ਵਲ ਚਲ ਪਈ ਹੈ ? ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ malpractices ਹਨ, ਪਰ ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟ ਗਈ

ਹੈ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਘੱਟ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਕਿਥੋਂ ਵਧੇ ।

ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਦੂਜੀ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਤ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ।

ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਇਸੰਸ ਫੀਸ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਬਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੁੜ ਲਾਇਸੰਸ ਦੇਣੇ ਹਨ । ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 31 ਰੁਪਏ ਟੈਕਸ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਟੈਕਸ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਖੇਤ ਵਿਚ ਤਮਾਕੂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾਂ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ ਪਰ ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਇਹ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇਕ necessity ਹੈ, luxury ਨਹੀਂ । ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਿਕਾਰਡ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਇਕ necessity ਹੈ । ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟੈਕਸ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਲਾਇਸੰਸ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਟੈਕਸ ਹੋਵੇਗਾ । ਲਾਇਸੰਸ ਵਿਚ ਇਕ ਗੜ ਬੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਇਸੰਸ ਸਨ ਸ਼ਾਇਦ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਸੰਸ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਨਵਿਆਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣ । ਸਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਯਤ ਤੇ ਸ਼ਕ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲਾਇਸੰਸਾਂ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਬਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਮੁੜ ਲਾਇਸੰਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਫਿਰ ਲਾਇਸੰਸ ਫੀਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੇਗੀ । ਤਲਾਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਰਨਗੀਆਂ । ਇਹ ਲਾਇਸੰਸ ਨਵੀਆਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਲਾਇਸੰਸ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰ ਵਗੈਰਾ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਵਗੈਰਾ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣੇ ਪਏ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੁੜ ਨਵੇਂ ਸਿਰੋਂ ਰਜਿਸਟਰ ਲਾਇਸੰਸਾਂ ਬਾਰੇ ਬਣਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ । ਇਹ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਅਹਿਲ ਹਨ । ਕਦੇ ਲਾਇਸੰਸ ਅਤੇ ਕਦੇ ਬਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Question is :—

That the Punjab Tobacco Vend Fees Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 1

SUB CLAUSES (2) & (3)

Mr. Speaker : Question is ;—

That sub-clause (2) and (3) of clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 6

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 7

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 8

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 8 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 9

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 9 Stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 10

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 10 stand part of the Bill.

The motion was carried,

CLAUSE 11

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 11 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 12

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 12 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 13

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 13 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 14

Mr Speaker : Question is —

That Clause 14 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 15

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 15 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 16

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 16 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 17

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 17 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 18

Mr. Speaker : Question is —

That Clause 18 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

SUB CLAUSE (1)

Mr. Speaker : Question is —

That sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is —

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

MINISTER FOR LABOUR. (Chandhri Sundar Singh)

Sir, I beg to move —

That the Punjab Tobacco Vend Fees Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved —

That the Punjab Tobacco Vend Fees Bill be passed.

ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ (ਫ਼ੈਲਹੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਅਸੂਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗਲਤ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ commodity ਤੇ ਜਿਨਸ ਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਵੀ favouritism ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲੇ । ਇਸੇ ਪਾਲਿਸੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿਨਸਾਂ ਤੇ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ Commodity ਨੂੰ ਜੋ deal ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਲਾਇਸੰਸ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਖੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਇਸੰਸ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜੋ ਅਫ਼ਸਰ ਲਾਏ ਜਾਣਗੇ ਉਹ ਖਾਸ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਇਸੰਸ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵੇਚਣ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰਨਗੇ । ਜੋ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਕਮਯੂਨਿਸਟ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਅਫਸਰ ਖਾਸ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ oblige ਕਰਨਗੇ, ਅਫਸਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਨਜਾਇਜ਼ ਰੋਹਬ ਪਾਉਣਗੇ । ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਇਸੰਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਖ ਕੇ ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵੇਚਣ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ corruption ਅਤੇ favouritism ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ (ਫ਼ਾਜ਼ਲਕਾ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ "ਕੀ ਕਦੀ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਸੀ" ਇਹ ਹੈ ਹਰੀਜਨ ਵਜ਼ੀਰ ।

Mr. Speaker : No reflection, please.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ—ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਿਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ Sales Tax ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲੇਗਾ ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਫਿਰ Vend fees introduce ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਤਮਾਕੂ ਭਾਵੇਂ ਭੈੜਾ ਹੈ ਜਾਂ ਚੰਗਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਾਹਲੀ ਆਬਾਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਤਮਾਕੂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ । ਇਸ Vend fees ਦੇ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤ ਤੇ ਤਮਾਕੂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਪੀਣਾ ਉਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਲਾਇਸੰਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ Vend fees ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

दीवान जगदीश चन्द्र (लुधियाना शहर उत्तर) : मानीय स्पीकर साहिब इस बिल के सम्बन्ध में दो तीन बातें कही गई हैं। जहां तक इस बात का स्वाल है कि गवर्नमैंन्ट अपने चहेतों को Licence दे सकती है इस सिलसिले में मैं यह बताना चाहता हूं कि पहले इस बिल को वापस लेकर Sales Tax लगाया गया था। लेकिन तम्बाकू बेचने वालों और इस का व्यापार करने वालों के कई deputaion गवर्नमैन्ट को मिले और उन्हों ने खाइश ज़ाहिर की कि vend fees लगा दी जाए क्योंकि Sales Tax में returns तैयार करनी पड़ती थी और हिसाब किताब रखना पड़ता था इस लिए उन्हों ने खाहिश ज़ाहिर की थी कि Sales tax को system हटा कर vend Fees का system शुरु कर दिया जाए।

दूसरी बात जो कम्यूनिस्ट भाई ने कही है कि इससे गरीबों पर बोझ पड़ेगा मानी नहीं जा सकती। स्पीकर साहिब आप जानते हैं कि China में अफ़ीम का कितना इस्तेमाल बढ़ गया था यहां तक कि उन्हों ने इसे हल करके पीना शुरु कर दिया था। लेकिन जब लोगों की अपनी गवर्नमैन्ट बनी तो गवर्नमैन्ट ने सोचा कि उस ने लोगों की सेहत को ऊँचा बनाना है। इस लिए अब China में अफ़ीम की फिरोख्त बन्द हो चुकी है।

आज तम्बाकू के बारे में कहा जा सकता है कि यह मज़दूर की ज़िन्दगी का हिस्सा है। लेकिन medical राय में इस के इस्तेमाल से सेहत और दिमाग पर अच्छा असर नहीं पड़ता। अगर vend फ़ीस लगाने से तम्बाकू की कीमत बढ़ेगी तो इससे लोगों में इस का इसतेमाल कम हो गा इस के लिए तो गवर्नमैंट को मुबारकबाद देनी चाहिए। इसलिए Sales tax की जगह vend fees व्यापारियों की खाहिश का एहतराम करते हुए लगाई गई है।

ਲੇਬਰ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜੋ ਇਤਰਾਜ਼ ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਸੀ ਪਰ ਜੋ ਇਤਰਾਜ਼ ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤਮਾਕੂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨਾਜ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤਮਾਕੂ ਪੀਣ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤਮਾਕੂ ਨਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਅਤੇ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ vend fees ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : Question is —

That the Punjab Tobacco Vend Fees Bill be passed.

The motion was carried.

———

THE PUNJAB ENTERTAINMENTS TAX (CINEMATOGRAPH SHOWS) BILL.

MINISTER FOR LABOUR (Chaudhri Sundar Singh) Sir, I beg to introduce the Punjab Entertainments Tax (Cinematograph Shows) Bill.

MINISTER FOR LABOUR. Sir, I beg move :

That the Punjab Entertainments Tax (Cinematograph Shows) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved —

That the Punjab Entertainments Tax (Cinematograph Shows) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Shri Ram Kishan has given notice of an amendment. He is requested to move it.

SHRI RAM KISHAN : (Jullundur City-North West) : Sir, I beg to move :—

That the Punjab Entertainments Tax (Cinematograph Shows) Bill be referred to a Select Committee consisting of —

Chaudhri Sundar Singh, Minister for Labour
Shri Ram Kishan, M.L.A.
Sardar Hari Singh, M.L.A.
Sadar Darbara Singh, M L A.
Shri Rizaq Ram, M.L.A.
Professor Sher Singh, M.L.A.
Shri Devi Lal, M,L A.
Shri Dev Raj Sethi, M.L.A.
Shri Naranjan Das Dhiman, M.L.A.
Dewan Jagdish Chandra, M.L A.
Shri Wadhawa Ram M.L.A.
Chaudhri Sri Chand, M.L.A.
Sardar Shamsher Singh, M.L.A.

with a direction to submit its report to the House by the 2nd April, 1954.

Sir, while introducing the Budget Estimates for the year 1954-55 to the Punjab Legislature on 12-3-54 the Finance Minister made the following observation in connection with the tax now proposed to be levied on all public cinematograph exhibitions.

"Yet there is another minor source which we propose to tap. The enterainment tax is not borne by the cinema proprietors but by cinema-goers although they are reaping large profits through the cinema craze We, therefore, propose to levy a Show Tax on the Madras model. We expect an annual revenue of Rs. 5 lakhs from this source."

श्रीमान जी, जहां तक रुपये का ताल्लुक है यह सब जानते हैं कि पब्लिक की भलाई के लिए जो सकीमें चल रही हैं और जो बनाई जा रही हैं उन के लिये रुपया दरकार है और यह रुपया हासिल करने के लिये कोई न कोई tax लगाने के सिवा चारा नहीं लेकिन मैं अर्ज करूंगा कि इस का सब से अच्छा तरीका तो यह है कि Resources मालूम करने के लिये एक कमेटी बना दी जाए और उस की रिपोर्ट पर ग़ौरो खौज़ करने के बाद मुख़तलिफ Tax तजवीज़ किये जाएं। Cinema Shows पर tax के बारे में जो Madras में कमेटी मुकर्रर की हुई थी उस ने कहा था कि 90 फीसदी कारोबार कम हो गया है और इसी बिना पर उस ने taxation के बारे में relief और कमी की सिफारिश की थी। अब मैं आप की तवज्जुह इस तरफ दिलाता हूँ कि पंजाब के मुकाबले में मद्रास की position यह है कि वहां चार किस्म के cinemas करार दिये गये हैं। शहरी किस्म पे 2 रुपये 8 आने उस से निचले दर्जे में 2 रुपये तीसरी किस्म में $1\frac{1}{2}$ रुपया और चौथी किस्म के लिये एक रुपया मुकर्रर है। पैपसू में $2\frac{1}{2}$ रुपये है मगर वहां Property Tax और हाऊस टैक्स नहीं है। पंजाब में तीन किस्म के Cinemas हैं। 'A' Class के Cinema 60 हैं और वह 155 शो रोज़ाना देते हैं।

अध्यक्ष महोदय : आप इस वक्त Select Committee की तजवीज़ पर तकरीर कर रहे हैं इस लिये आप सिर्फ इसके principle को ही लें और details पेश न करें।

श्री राम किशन : यह एक ख्याल हो गया है कि cinema वालों के पास बहुत रुपया है। मेरी अर्ज यह है कि Select Committee को inquiry करने दीजिये। वह सब कुछ देख भाल कर रिपोर्ट करे ताकि हम सब को असल हाल मालूम हो जाए। पिछले तीन चार सालों में Entertainment tax की सूरत हाल पर नज़र डालें तो मालूम होगा कि 17 फीसदी business कम हो गया है। 1951-52 के अदादो शुमार का अब से मुकाबला करें तो मालूम होगा कि दो तीन साल में 400000 की कमी हो गई है। पस कमेटी मुकर्रर कीजिये जो कि यह बता सके कि A, B, और C class में से हर एक किस्म के cinema पर कितनी फीस लगे। यहां तो सब पर 10 रुपये लगा दी गई है। हमारी सरकार industries को तरक्की देना चाहती है। Cinema भी एक industry है। इसे मारने की कोशिश न करनी चाहिये। इन पर पहले ही कई tax लगे हुए है। Bonus के बारे में........

अध्यक्ष महोदय : इस वक्त आप सिर्फ Select Committee के हक में arguments पेश करें।

श्री राम किशन : मैं यही अर्ज कर रहा हूँ कि tax अदा करने के बारे में उन की ताकत मालूम करने के लिये बिल को Select Committee के हवाले किया जाए।

अध्यक्ष महोदय : अब गुजारिश यह है कि अगर यह amendment पास हो जाए तो बाकी बिल पर राय लेने की ज़रूरत न रहेगी। पास मेम्बर साहिबान अपनी तकरीरों को इसी motion तक महदूद रखें, general discuss-on बाद में होगी।

Mr. Speaker : Motion moved :—

That the Punjab Entertainments Tax (Cinematograph Shows) Bill be referred to a Select Committee consisting of:—

Chaudhri Sundar Singh, Minister for Labour.
Shri Ram Kishan, M L A
Sardar Hari Singh, M L A.
Sardar Darbara Singh, M.L A.
Shri Rizaq Ram M L A.
Professor Sher Singh, M.L.A,
Shri Devi Lal, M.L.A.
Shri Dev Raj Sethi, M.L.A.
Shri Narinjan Das Dhiman, M.L.A.
Dewan Jagdish Chandra, M L.A.
Shri Wadhawa Ram, M L A.
Chaudhri Sri Chand, M.L.A.
Sardar Shamsher Singh M.L A.

with a direction to submit its report to the House by the 2nd April, 1954.

ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ (ਡੇਲਹੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਜਟ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ Cinemas ਉਤੇ Show Tax ਲਗਾ ਕੇ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਹੁਣ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਆਖ ਰਹੇ ਕਿ ਬਿੱਲ ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ thanks ਦੀ ਮੋਸ਼ਨ ਤੇ ਬੜੀ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹੋ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ dilatory tactics ਨਾਲ ਅਮੀਰਾਂ ਉਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ Select Committee ਨੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕੇਗਾ। ਫਿਰ ਉਹ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਕਿਥੋਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ? ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ tax ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਵਾਹਿਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ tax ਅਮੀਰਾਂ ਉਤੇ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਉਤੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ tax ਵੀ ਲਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਉਜੱਲ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ Select Committee ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਖੀ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਿਆਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ industry ਇਸ ਭਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚੁਕ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਕੋਈ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਅਸਾਂ Passengers ਅਤੇ Goods Tax ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ House ਦੇ ਕਈ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ Cinema ਉਤੇ Tax ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ ਜਦ ਕਿ Cinema ਵਾਲੇ ਇਤਨੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। Entertainment Tax ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ Cinema ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। Cinema ਵਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਉਹ Income Tax ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ State ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਮਦਰਾਸ State ਵਿਚ Show Tax ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਸੀ ਪਰ ਅਸਾਂ ਇਹ ਹੁਣ ਹਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ Cinema ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਫ਼ਰਕ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲਾਂ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਦਸਤਕਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕ ਐਨੀਆਂ ਐਨੀਆਂ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋਣ ਜਿਤਨੀਆਂ ਕਿ Film Stars ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਕਾਸੀ Cinema House ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਦ ਚਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ lease ਲਈ 55 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ offer ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ Cinema ਵਾਲੇ ਇਸ Tax ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਫਿਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਬਿਲ ਨੂੰ Select Committee ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦੀ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਦਸ ਰੁਪਏ Tax ਨਹੀਂ ਲਗਾਵਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਦਸਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਤਕ ਅਖਤਿਆਰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ Tax ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਵਾਂਗੇ ਜਿਵੇਂ PEPSU ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੰਜ ਰੁਪਏ, ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਦੋ ਰੁਪਏ। ਹਾਂ ਜੇ ਹਾਲਾਤ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਦਸਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਭਾ ਕੋਲ ਅਖਤਿਆਰ ਲੈਣ ਲਈ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਾ ਆਉਣਾ ਪਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ।

श्री राम किशन [जालन्धर शहर उत्तर-पश्चिम] : स्पीकर साहिब Finance Minister साहिब ने अपनी speech में Cinemas के बारे जो A, B, और C classes की differentiation की है मैं इसके मद्देनज़र अपनी तजवीज़ को वापस लेता हूँ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ (ਅਜਨਾਲਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਿਲ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ Development ਦੀਆਂ [illegible] ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ developments

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ mental developments ਤੇ Tax ਲਗਾ ਕੇ physical developments ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ Cinema House ਵਿਚ entertainment ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਾਸੇ ਦਾ ਹੀ ਸਾਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਗਲਤ ਹੈ, Cinema House cultural development ਵਿਚ ਮਦਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰ ਦੇ ਮੁਲਕ ਆਪਣੀ cultural ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਹਿਲਾਂ tickets ਉਤੇ Tax ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਹੁਣ cinema ਦੇ proprietors ਤੇ ਵੀ Tax ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ Cinema House ਦਾ proprietor ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ........

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ:—ਬਸ ਗਲ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਲਕੇ standard ਦੀਆਂ pictures ਵਿਖਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਉਚੇ standard ਦੀਆਂ pictures ਲੋਕ ਘਟ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ Tax ਲਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਗੀਆਂ pictures ਨਹੀਂ ਵਿਖਾ ਸਕਣਗੇ। ਉਹ ਸਿਰਫ "ਪਿਸਤੌਲ ਵਾਲੀ" ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟੀਆ pictures ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ cultural development ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ pictures ਦਾ standard ਗਿਰਾ ਕੇ ਤੇ ਇਹ Tax ਲਗਾ ਕੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਨਹਿਰਾਂ ਕਢ ਲਵਾਂਗੇ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

प्रोफेसर शेर सिंह (झज्जर) : अध्यक्ष महोदय! मुझे अभी अपने एक Communist मित्र से यह सुन कर बहुत हैरानी हुई कि अमीरों पर tax न लगे। यदि वे यह कहते कि गरीबों पर tax न लगे तो समझ आ सकता थी उन के दिल में Transport Operators और Cinema वालों के लिए बहुत ही फर्क मालूम होता है। यह बात मैं ने उन्हीं से सुनी है कि मुल्क की cultural development cinemaवालों के हाथ में है। वह कैसे ? यदि मुल्क की cultural को ऊपर ले जाना है तो सरकार को चाहिये कि इस काम के लिये कुछ societies बनाये और उनपर रुपया खर्च करे। इन सरमायादारों पर tax लगाने से हमारी culture किसी सूरत में खराब न होगी।

फिर न मलूम मेरे मित्र ने कैसे कह दया कि इस tax के लगाने से अच्छी films नहीं आयेंगी। सिर्फ पिस्तौलवाली जैसी films ही बना करेंगी। मेरे मित्र ने हद ही कर दी। मैं पूछता हूं कि tax का अच्छी films बनने से क्या सम्बन्ध है। यह tax films के producers को और अच्छी कहानियां लिखने वालों को कैसे खत्म कर देगा। हां इसमें शक नहीं कि इस tax में पांच लाख रुपया इकट्ठा होगा और वह गरीब जनता की भलाई के लिये खर्च होगा। इस लिए यह tax जरूर लगना चाहिये।

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी :— (आदमपुर) स्पीकर साहिब cinematography industry जो है, आया इसकी मुल्क को इस वक्त जरूरत है या नहीं इस बारे हाऊस में बहुत बहस हुई है। मेरे ख्याल में इसके दो पहलु हैं। अगर cinema सच मुच educative institution है जैसा कि और मुल्कों में है तो इसको अच्छे तरीके से control करके educative system के अंदर लाकर education का जरीया बनाया जाये तो अच्छा होगा। कहा गया है कि pictures पर control करना अच्छा नहीं। परन्तु मैं ने देखा है कि अगर किसी चीज ने हमारे मुल्क की morality को गिराया है तो वह cinema है। tax लगाना तो कोई बात ही नहीं, मेरा इख्तियार हो तो मैं इस cinema industry को बिलकुल खत्म ही कर दूँ इसने हमारे देश के लोगों का character नीचा कर दिया है। जरूरत है कि इस पर ज्यादा से ज्यादा tax लगाया जाये। उस वक्त इस बात की गुंजाँयश होगी कि tax कम हो जब इसे सही तौर पर society के लिये from utilitarian point of view इस्तेमाल किया जायेगा। उस वक्त हमें इस बात पर उज़र न होगा।

दूसरी बात मैं सिनिमा के मुतअल्लिक यह कहना चाहता हूँ कि आज कल हिंदुस्तान की labour दूसरे मुल्कों की labour के मुकाबले में बुरी हालत में है। यहां का ड्राईवर जो मेहनत कर के चार पांच आने मुश्किल से बचाता है वह सिनिमा में खर्च कर देता है और खुद भूखा रहता है। गवर्नमैंन्ट को जल्दी से जल्दी ऐसी चीज़ों को रोकने का प्रबन्ध करना चाहिये। माननीय वित मन्त्री ने जो कुछ कहा है liberal view ले कर कहा है लेकिन साथ ही उन्हों ने इतनी कोशिश नहीं की कि किसी तरह से सिनिमाओं को बन्द करने का ढंग सोचा जाये। मैं सुझाव पेश करूंगा कि जब कि तम्बाकू बेचने के लिये गवर्नमैंट से लाईसैंस लेना पड़ता है, शराब बेचने के लिये लाईसैंस लेना जरूरी होता है इसी तरह सिनिमा चलाने के लिए लाईसैंस होना चाहिये। सच पूछो तो सिनिमा लोगों के character को बुरी तरह से damage कर रहे हैं इस लिए इस किस्म की institutions को हमेशा के लिये बन्द कर देना चाहिये।

ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ (ਡਿਲਹੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਮਝ ਦੀ ਇਕ ਇਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ ਛੇ, ਸਤ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਤੇ pressure ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ Cinema Houses ਤੇ ਫ਼ੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ nationalization ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਸਾਲਾਨਾ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਰੁਪਿਆ ਕੱਢ ਕੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਤੇ ਖ਼ਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਨਯੋਗ ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ 10 ਰੁਪਏ ਤਕ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਟੈਕਸ

[ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ]

ਲਾਉਣ ਦਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸਿਰਫ਼ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਇਕ Cinema show ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਾਲ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜ ਲੱਖ ਦੀ ਬਜਾਇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਖ਼ਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਮਾਨਯੋਗ ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਜਾਣ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਟ ਦਾ ਘਾਟਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦੇ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ cinemas ਸਾਡੇ morals ਨੂੰ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ pictures ਅਜ ਕਲ ਵਿਖਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕੋਈ ਸਬਕ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ discourage ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ (ਦਸੂਆ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿਨੇਮਾਂ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਭਾਈਆਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਬਿੱਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸਰਦਾਰ ਅੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰ ਹੋਰ ਡਿੱਗ ਜਾਏਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਖੁਦ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ Exhibitors ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਇਸ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਆਮਦਨ ਨਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭੁੱਖੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਪਤਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ slump ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੇ Distributors ਵੀ ਖ਼ਸਤਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਿਨਮਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ persuade ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਉਨਾਂ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਤੇ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਜਿਨਾਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ show ਤੇ 10 ਰੁਪਏ ਦਾ ਟੈਕਸ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਇਹ ਸੁਝਾਵ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦਾ ਭਾਰ Exhibitors ਤੇ Distributors ਦੋਹਾਂ ਤੇ ਵੰਡਿਆ ਜਾਏ ਤੇ 10 ਰੁਪਏ ਦਾ ਭਾਰ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਟੈਕਸ ਦਾ ਭਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਬਿਨਾਂ ਰੋਕ ਟੋਕ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕ ਫ਼ਿਲਮ ਵੇਖਣ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਸਿਨਮਾ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ 25 ਆਦਮੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਦਰਜੇ ਦੀ picture ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦਾ ਅੱਧਾ ਭਾਰ Distributors ਤੇ ਵੀ ਪਾ ਦਏ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿਨਮਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਨ ਕਰਨ।

Mr. Speaker : Question is :—

That the Punjab Entertainments Tax (Cinematograph Shows) Bill be referred to a Select Committee consisting of :—

Chaudhri Sundar Singh, Minister for Labour.
Shri Ram Kishan, M LA.
Sardar Hari Singh, M.L A.
Sardar Darbara Singh, M.L.A.
Shri Rizaq Ram, M L.A.
Professor Sher Singh, M.L.A.
Shri Devi Lal, M L.A.
Shri Dev Raj Sethi, M.L A.
Shri Narinjan Das Dhiman, M L A.
Dewan Jagdish Chandra. M.L A.
Shri Wadhawa Ram, M.L.A.
Chaudhri Sri Chand, M.L.A.
Sardar Shamsher Singh. M.L A.

with a direction to submit its report to the House by the 2nd April, 1954.

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Speaker : Question is :—

That the Punjab Entertainments Tax (Cinematograph Shows) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

Clause 1

Sub-Clauses (2) & (3)

Mr. Speaker : Question is :—

That Sub-Clauses (2) and (3) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 2

Mr. Speaker : Question is :—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 3

Mr. Speaker : Question is :—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 4

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The omtion was carried.

Clause 5

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 6

Mr. Speaker. Question is—

That Clause 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 7

Mr Speaker. Question is—

That Clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 8

Mr. Speaker. Question is—

That Clause 8 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 9

Mr. Speaker. Question is—

That Clause 9 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 10

Mr. Speaker : Question is—

That Close 0 stand part of thc Bill.

The motion was carried.

Clause 11

Mr Speaker : Question is—

That Clause 1: stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 12

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 12 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 13

Mr Speaker : Question is—

That Clause 13 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 14

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 14 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 15

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 15 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 16

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 16 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 17

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 17 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 18

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 18 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 19

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 19 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 1

Sub Clause 1

Mr. Speaker. Question is—

That Sub-Clause (1) of Clause 1 stand part the Bill.

The motion was carried.

Mr. Speaker. Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Labour. (Chaudhri Sundar Singh): Sir, I beg to move—

That the Punjab Entertainments Tax (Cinematograph Shows) Bill be passed.

जहां तक सिनिमा का ताल्लुक है मैं फिल्मों के देखने का शौकीन नहीं हूँ और अगर कभी सिनिमा जाने का इत्तफ़ाक हो भी जाये तो बाहिर से ही तसवीरें देख लेता हुं। स्पीकर साहिब, मैं मानीय मित्र सरदार मोता सिंह और सरदार वज़ीर सिंह का शुक्रिया अदा करता हूँ जिन्हों ने, मैं समझता हूँ कि मेरे ख्यालात की सही तरजुमानी की है। जहां तक सिनिमा या उस की आमदन का ताल्लुक है वह कोई ख़ास अहमियत की बात नहीं लेकिन देखना यह है कि जो फिलमें सिनिमा हाऊस में दिखाई जाती है वह आला मियार की हों और शिक्षा देने वाली हों। लेकिन मौजूदा ज़माने में जो फिल्में दिखाई जा रही हैं वह हमारे इखलाक को बिगाड़ रही हैं। जाती तौर पर मैं उन ख्यालात से जो मेरे माननीय मित्र प्रोफैसर मोता सिंह ने ज़ाहिर किये हैं बिल्कुल सहमत हूं और मैं चाहता हूं कि ऐसी फिल्मों का सिनिमा हाउस में प्रदर्शन किया जाना चाहिये जिस से लोगों का इखलाकी मियार बुलन्द हो।

[Minister For Labour]

मेरे दोस्त सरदार हरि सिंह ने फरमाया है कि इस व्यापार में slump आ जाने की वजह से सिनिमा के मालिक आज कल भूखे मर रहे हैं। भूखे रहने का सवाल नहीं, सवाल यह है कि टैकस की हद इतनी मुकर्रर की जाये जिस से वह ज्यादा बोझ महसूस न करें और उन के कारोबार पर ज्यदा चोट न आये। मैं उन के ख्यालात से इत्तफाक रखता हूँ।

Mr. Speaker. Question is—

That the Punjab Entertainments Tax (Cinematograph Shows) Bill be passed.

The motion was carried.

(The Assembly then adjourned till 2 P. M. on Tuesday the 30th March, 1954)

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY DEBATES.

30th March, 1954.

Vol. I—No. 17

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, 30th March, 1954.

Price : -/6/-

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY

Tuesday, 30th March, 1954.

The Assembly met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital at 2 p.m. of the clock. Mr. Speaker (Dr. Satyapal) in the Chair.

OBSERVATION MADE BY THE SPEAKER RE : GIVING OF REPLIES TO STARRED QUESTIONS.

अध्यक्ष महोदय : इस से पहले कि questions के जवाब दिये जायें मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि बहुत से मैम्बर साहिबान इस बात पर इसरार करते हैं कि अंग्रेज़ी में जवाब पढ़े जाने से उन को समझने में तकलीफ होती है। इस लिये मैं कहना चाहता हूँ कि यदि जवाब देते वक्त जवाब देने वाले इसहाब पहले ही पंजाबी या हिन्दी में जवाब दे देवें तो मैम्बर साहिबान की तकलीफ़ काफ़ी हद तक दूर हो सकती है।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਕਾਇਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Question Hour ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ Table ਉਤੇ ਰਖੇ ਜਾਣ ਤਾ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ ਅਤੇ Supplementary Questions ਪੁਛ ਸਕਣ। ਲੇਕਿਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ Table ਉਪਰ ਨਹੀ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਬਰਾਬਰ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲੇ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

P. C. S. OFFICERS IN THE STATE.

*2771. **Shri Ram Kishan :** Will the Chief Minister be pleased to state. :—

(a) whether there is any shortage of P.C.S. officers in the State ; if so, the action that is being taken by the Government in the matter ;

(b) whether any new Judicial Magistrates are likely to be appointed in the State in implementation of the proposal for separating the Judiciary from the Executive ; if so, the steps, that are being taken by the Government to recruit such officers at an early date ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) There is little deficiency in the cadre of P.C.S. officers, but the position has become somewhat difficult due to the fact that a large number of officers are holding miscellaneous posts. Steps are being taken to fill existing vacancies and to increase the sanctioned cadre.

(b) Until the judiciary is formally separated from the executive all appointments will be to the P.C.S and not as Judicial Magistrates.

मुख्य मन्त्री : इस बारे में मैं थोड़ी सी व्याख्या कर देना चाहता हूँ। P. C. S. की sanctioned strength हमारी State में 195 है। इस वक्त, actually 268 आदमी इस cadre में काम कर रहे हैं। जहां तक इस cadre की efficiency का ताल्लुक है इस का अर्थ यह नहीं लिया जा सकता कि हमारे पास काबिल आदमी नहीं हैं बल्कि हकीकत यह है कि जिस काम के लिए यह Cadre बना है उस के अलावा और काम पर उन आदमियों को लगाया हुआ है। वे आदमी मुतफर्रक कामों पर लगे हुए हैं। काम के बढ़ जाने की वजह से आदमियों की कमी हो जाती है। अब हम और अफसरों की भरती करने वाले हैं। मैंबर साहिबान यह पूछेंगे कि उन की भरती कैसे की जायेगी ? उनकी सूचना के लिए मैं कहना चाहता हूँ कि उन अफसरों की भरती सरकार बराहे रास्त खुद नहीं करती बल्कि वह Public Service Commission की मार्फत होती है। अब हमारा यह इरादा है कि उन अफसरों की भरती करते समय उन में बहुत सारे वुकला लिए जायें ताकि वह लोग Magistrates का काम अच्छी तरह कर सकें। मैंबर साहिबान पूछेंगे कि हम वुकला को क्यों लेना चाहते हैं ? इस के जवाब में मैं कहूँगा कि Section 30 के Magistrate का काम हर आदमी नहीं चला सकता। इस जगह पर तजरुबे वाला आदमी appoint किया जा सकता है। यही कारण है कि हम Public Service Commission के जरिए वुकला में से आदमी भरती करना चाहते हैं। बाकी मैंबर साहिबान जानते हैं कि खाली असामियों को पुर करने के लिए हर वर्ष Public Service Commission, regularly परीक्षा लेता है।

श्री राम किशन : मुख्य मन्त्री साहिब ने फरमाया है कि P. C. S. की असामियों को पुर करने के लिए वकील साहिबान लिए जाएंगे। क्या मैं पूछ सकता हूँ कि इस मतलब के लिए District Authorities सिफारशात करेंगी ?

मुख्य मन्त्री : मैंने अर्ज़ किया है कि 10, 15 वर्ष की practice वाले वुकला इन असामियों के लिए eligible होंगे। मगर इन की recommendations ज़िला के अफसरान नहीं करेंगे। उन की दरखास्तें Public Service Commission को जाएंगी और वही body उन के लिये qualifications निश्चित करेगी।

श्री राम किशन : क्या सारे के सारे आदमी वुकला में से भरती किये जाएँगे ?

मुख्य मन्त्री : P. C. S. में जो आदमी लिये जाते हैं उन की proportion मुकर्रर होती है यानी कि इतने आदमी Ministerial Staff से लिये जाएंगे, इतने आदमी बाहर से competition के through लिये जाएंगे और इतनी percentage temporary departments से ली जाएगी। बाकी सब कुछ Public Service Commission करता है। मैं ने अर्ज़ किया है कि हमारी sanctioned strength पूरी है मगर उस के अलावा और आदमियों की ज़रूरत है। ज़ाहिर है कि जो आदमी और लिए जाएंगे वे cadre से बाहर होंगे। जितने हमें ज़रूरत हैं वे trained वुकला में से लिये जाएंगे क्योंकि हमें ready made Magistrates चाहिएं।

श्री देव राज सेठी : क्या मुख्य मन्त्री साहिब बताने की कृपा करेंगे कि उन वुकला की age limit क्या होगी ?

मुख्य मन्त्री : उन की आयु 55 वर्ष से नीचे होनी चाहिये और 25 वर्ष से ऊपर। 15 वर्ष का तजरुबा गिन कर इस प्रकार उनकी उम्र 35, 40 या 45 साल तक हो सकती है। अगर किसी साहिब का विचार है कि वे Honorary Magistrates के तौर पर काम करें तो उस पर विचार किया जा सकता है।

श्री रणजीत सिंह कैप्टन : क्या मुख्य मन्त्री साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जब से nominations बन्द हो गई हैं और Public Service Commission ही P. C. S. के आदमियों को Select करता है उस वक्त से agriculturists को उनकी hard life या देहाती ज़िन्दगी के तजरुबे की बिना पर कुछ तरजीह दी जाती है या नहीं ?

मुख्य मन्त्री : मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि अब इस गवर्नमैंट के ज़माने में agriclulturists और non-agriculturists में कोई तमीज़ नहीं की जाती [*Hear, hear*]। तमाम लोगों को, बिना किसी भेदभाव के, बराबर का मौका दिया जाएगा - मेरे फ़ाज़िल दोस्त का शायद और तजरुबा है जिस की वजह से वह

[Chief Minister]
मुझ से पूछते हैं कि आया फलां पार्टी को representation मिल सकेगी या नहीं। मैंने पहले भी यह अर्ज़ किया है कि यह recruitment Public Service Commission ने करनी है और यह open recruitment होगी। हरेक आदमी को उस में आने का खुला मौका है चाहे वह किसी भी section को belong करता हो। मैंम्बर साहिबान की इतलाह के लिए, स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज़ कर देना चाहता हूँ कि जो जो नतायज Public Service Commission के ज़रिए हमारे पास आये हैं उनको देखते हुए मुझे यह पूरी तसल्ली है कि हर योग्य आदमी को बराबर का मौका मिल रहा है।

[इस समय तीन चार माननीय सदस्य अनुपूरक प्रश्न करने के लिए खड़े हुए]

अध्यक्ष महोदय : मैं समझता हूँ कि जब चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने इतनी मुकम्मल information दे दी है, तो अनुपूरक प्रश्नों के पूछने की गुंजाइश ही नहीं रहती।

श्री रणजीत सिंह कैप्टन : क्या चीफ़ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जब से nominations का सिस्टम खत्म हुआ है तब से जितनी recruitment Public Service Commission के ज़रिए हुई है उस में कितनी गिनती agriculturists की और कितनी non-agriculturists की रही है?

मुख्य मन्त्री : मैं फिर गुज़ारिश करना चाहता हूँ कि मेरे फ़ाज़िल दोस्त क्यों इस बात को neglect करते हैं कि अब बराबरी का वक्त है। कोई भी आदमी मुकाबले में आ सकता है। स्पीकर साहिब, मैं आप की इजाज़त से अर्ज़ कर दूं कि एक आदमी जो कि बहुत ग़रीब था घर से रोटी लेकर परीक्षा के लिए गया क्योंकि बाज़ार से रोटी खाने के लिए उस के पास पैसे न थे। वह कहने लगा कि आज ही वह दिन है जब कि मेरे जैसे लोग भी मुकाबले में आ सकते हैं। इसलिए, मैं यही अर्ज़ करना चाहता हूँ कि आज न 'A' की तमीज़ की जाती है और न ही 'B' की। हां, केवल हरिजनों के लिए 19% seats मखसूस की गई हैं और 2% दूसरी Backward Classes के लिए। बाकी सब के लिए मैदान खुला है- जो भी merit के लिहाज़ से ताकत-आज़माई करना चाहे कर सकता है।

ESTABLISHMENT IN DEPUTY COMMISSIONERS' OFFICES IN THE STATE.

*3250. **Sardar Khem Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the total number of temporary and permanent posts respectively of assistants, senior clerks and junior clerks in the establishment of Deputy Commissioners' offices in the State ;

(b) the total number of the said posts given to Scheduled Castes category-wise ;

(c) the total number of gazetted posts in the establishments of Deputy Commissioners in the State ; together with the number of such posts given to Scheduled Castes ;

(c) the percentage of posts referred to in parts (a), (b) and (c) above occupied by Scheduled Castes.

Sardar Partap Singh Kairon : A statement containing the necessary information is given below :—

Establishment in Deputy Commissioners' Offices.

	Permanent			Temporary		
	Assistants	Senior Clerks.	Junior Clerks.	Assistants	Senior Clerks.	Junior Clerks.
(a)	93	168	1098	23	15	209
(b)	...	...	50	...	1	20
(c)	...	...	...	...	...	...
(d)	...	...	45	...	6.7	9.5

COMPLAINTS AGAINST CONSOLIDATION STAFF IN THE STATE.

*2904. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) the villages, district-wise, visited by him on complaints against the consolidation work ;

(b) the villages where, on the spot, he ordered reconsolidation ;

(c) the number of Patwaris and Girdawars prosecuted, dismissed and demoted on complaints of corruption ;

(d) the names of Assistant Consolidation Officers and Consolidation Officers punished in any way on complaints ;

(e) the punishments, if any, awarded to the officers above the rank of Consolidation Officer as a result of the complaints made against them ?

Sardar Partap Singh Kairon ; (a) to (c) A statement is given below.

(d) It is not in the public interest to give the names of Consolidation Officers and Assistant Consolidation Officers punished.

(e) None.

S. No.	Name of District.	The villages district-wise visited by Development Minister on complaints against the Consolidation work.	The villages where on the spot he ordered re-consolidation.	The number of Patwaris and Girdawars prosecuted, dismissed and demoted on complaints of corruption.			
					Prosecuted.	Dismissed.	Demoted.
1.	Karnal	Chanarthal, Dhantori, Babain, Chhorpur Tehsil Thanesar.	Village Landi, Tehsil Thanesar.	Patwaris Kannungos	2 ...	2 ...	... 1
2.	Hissar	Jamawari, Kumbha, Kharkhara, Bhatol Jatan, Bhatol Ranghran, Thurana.	Village Bhatal Jatan.	Patwaris Kannungos	4 ...	... ...	... 1
3.	Ambala.	...	Nil	Patwaris Kannungos	4 ...	... ...	... 4
4.	Amritsar.	Seven villages.	Three villages.	Patwaris Kannungos	1 1	... ...	... 3
5.	Gurgaon.	1. Badshahpur. 2. Patli. 3. Wazirpur. 4. Tughlaqpur.	Nil	Patwaris Kannungos	3 ...	3 ...	... ...
6.	Gurdaspur	1. Udhowal 2. Kala Nangal 3. Bal 4. Jaito Sarja 5. Dharowali 6. Mohlowali 7. Choranwali 8. Talwandi Lal Singh 9. Dharam Kot Randhawa 10. Talwandi Bharth 11. Dera Baba Nanak 12. Ahmadabad 13. Fazilabad.	1. Udhowal. 2. Kala Nangal 3. Choranwali 4. Talwandi Lal Singh	Patwaris Kannungos	7 5	1 ...	... 6
7.	Rohtak	1. Singhpura. 2. Sundana. 3. Gopalpur. 4. Pehladpur. 5. Garhi Sampla. 6. Sampla. 7. Kansala. 8. Jasaur Kheri. 9. Naunand. 10. Tatoli. 11. Samghi. 12. Kahroli. 13. Sohti. 14. Khera Sampla. 15. Ishmila 11 biswas. 16. Kheri Jasaur. 17. Ismaila 9 biswas 18. Chamari. 19. Samchana. 20. Kahnaur.	1. Garhi Sampla. 2. Kheri Jasaur. 3. Ismaila. 4. Chamari.	Patwaris Kannungos	7 ...	4 ...	... 2

S. No.	Name of District.	The Villages district-wise visited by Development Minister on complaints against the Consolidation work.	The villages where on the spot he ordered re-consolidation.		The numbers of Patwaris and Girdawars prosecuted, dismissed and demoted on complaints of corruption.		
					Prosecuted.	Dismissed.	Demoted.
8.	Kangra.	1. Jach in Nurpur tehsil	Jach	Patwaris Kannungos	... ...	... ...	... 1
9.	Ludhiana.	1. Ramgarh Tehsil Samrala 2. Gujjarwal Tehsil Samrala 3. Dakha Tehsil Ludhiana 4. Bhanohar Tehsil Ludhiana 5. Dalla Teh. Jagraon	Nil	Patwaris	...	...	15
10.	Ferozepore.	1. Nathoke 2. Bhagike 3. Bir Raoke 4. Patto Jawahr Singh 5. Killi Chalan 6. Dosanjh 7. Meenian 8. Maike 9. Panj Graheen Khurd	1. Nathoke 2. Bir Raoke 3. Killi Chalan 4. Dosanjh 5. Meenian	Patwaris Kannungos	6 4	18 ...	... 8
11.	Hoshiarpur	1. Kalawal Bhagtan 2. Baddon 3. Naqdipur 4. Dohlron 5. Langeri 6. Badoh 7. Oontwal 8. Ajnoha 9. Parsowal	Baddon	Patwaris Kannungos	4 1	1 ...	... ...
12.	Jullundur.	1. Dhanda 2. Nawan Pind (Naicha) 3. Bra Pind 4. Chak Des Raj 5. Rai Pur Rasulpur 6. Jund	1. Dhanda 2. Jund 3. Nawan Pind (Naicha) 4. Chak Des Raj	Patwaris Kannungos	3 Nil	1 ...	5 ...

TRAVELLING ALLOWANCE CHARGED BY THE MEMBERS OF MARKETING COMMITTEE, ROHTAK.

*3160. **Shri Abdul Ghani Dar** : Will the Minister for Development be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that the auditors and examiner of the local bodies have found out some cases of double charging of T.A. by the members of Marketing Committee, Rohtak; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter ;

(b) the names of the said members ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member when ready.

REPRESENTATION REGARDING ARRANGEMENT OF DRAINAGE OF THE SEM WATER IN DISTRICT LUDHIANA.

*3298. **Sardar Ajmer Singh** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether from the residents of villages Pal Mazra, Puniana, Rohla, Dhande, Nilon Kalan and Garhi Tarkhan, District Ludhiana, any representation in the month of August 1953 was received by the Executive Engineer, Main Line Division, Sirhind Canal, Ludhiana, asking for an arrangement for the drainage of *sem* water by constructing a Rajbaha or otherwise ; if so, the decision, if any, taken thereon ;

(b) the total area of land of the said village that has been rendered unfit for cultivation by the *sem* water ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes. A representation from the residents of these villages for the drainage of seepage water was received by the Executive Engineer, Main Line Division. An inlet already exists to drain seepage water into the canal. As during the rainy season the water level in the canal is higher than the water level in the drain outside, pumping will have to be done. The matter is under investigation.

(b) The required information is not available in the Irrigation Department.

APPEARANCE OF PLEADERS ETC., OF ROHTAK BEFORE CANAL OFFICERS AS AUTHORISED AGENTS.

*2905. **Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that certain Pleaders of Rohtak appear before the Canal Officers as authorised agents while they cannot appear as lawyers according to the Rules ;

(b) Whether there are also some retired Irrigation subordinates who do this job;

(c) the names of such lawyers and retired subordinates ;

(d) whether he is aware of the criticism that this practice is considered to be a form of corruption and by-passing the law concerned ;

(e) whether the canal officers are directed to entertain such authorised agents ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes, certain Pleaders of Rohtak do appear along with the parties before Superintending Engineer only as authorised agents.

(b) Yes, one retired Zilladar of the Irrigation Department also does this job.

(c) The names of these lawyers are :—

(i) Shri Charanji Lal.

(ii) Shri Bal Mokand.

(iii) Shri Bhup Singh;

and the name of the retired Zilladar is Shri Bishamber Das.

(d) No, not to Government's knowledge.

(e) No instructions on the subject have been issued by Government to local officers. These authorised agents appeared before Superintending Engineer in certain cases falling under section 20 of the Northern India Canal & Drainage Act of 1873, of which copy is appended.

COPY OF SECTION 20 OF NORTHERN INDIA CANAL AND DRAINAGE ACT.
ACT NO. VIII OF 1873.

Supply of water through intervening watercourse.

20. Whenever application is made to a Divisional Canal Officer for a supply of water from a Canal, and it appears to him expedient that such supply should be given, and that it should be conveyed through some existing watercourse, he shall give notice to the persons responsible for the maintenance of such watercourse to show cause, on a day not less than fourteen days from the date of such notice, why the said supply should not be so conveyed; and after making enquiry on such day, the Divisional Canal Officer shall determine whether and on what condition the said supply shall be conveyed through such watercourse.

When such officer determines that a supply of canal water may be conveyed through any watercourse as aforesaid, his decision shall, when confirmed or modified by the Superintending Canal Officer, be binding on the applicant and also on the persons responsible for the maintenanae of the said watercourse.

[Minister for Irrigation]

Such applicant shall not be entitled to use such watercourse until he has paid the expense of any alteration of such watercourse necessary in order to his being supplied through it, and also such share of the first cost of such watercourse as the Divisional or Superintending Canal Officer may determine.

Such applicant shall also be liable for his share of the cost of maintenance of such watercourse so long as he uses it.

PERFORMANCE OF CANAL OPENING CEREMONIES IN ROHTAK DISTRICT.

* 2906. **Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) Whether it is a fact that several canal opening ceremonies were performed by the Ministers of the Central Government in Rohtak District ; if so, the names of the canals and the Ministers ;

(b) the total expenditure incurred in these ceremonies and the share of the Government in it, the portion subscribed by the contractors and the people in general ;

(c) whether the Government is satisfied that the subscribing contractors do not make up the loss from the Government work undertaken by them ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes, three such opening ceremonies of Nahri Distributary, Bakra and Jahangirpur Minors were performed by Sarvshri R. A. Kidwai, Gulzari Lal Nanda and C. D. Deshmukh, Ministers of Central Government.

(b) The total expenditure incurred on these ceremonies was Rs. 3053/- Rs. 4428/— and Rs. 1812/— respectively. The entire expenditure was met by Government and no portion of it was subscribed by contractors or people in general.

(c) Does not arise.

GRANT OF EXTENSION TO GOVERNMENT SERVANTS IN IRRIGATION DEPARTMENT.

* 3162 **Shri Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) Whether it is a fact that some of the canal officers have been given extensions and posted to the same stations from where they would have retired ; if so, their names and the places concerned ;

(b) the reasons for the grant of extensions referred to in part (a) above ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes. Only Shri D. R. Sharma, P. S. E. Class II, Officer-in-Charge 3rd Party Claims Office at Amritsar, was given extension for the period from 10-7-50 to 28-2-52 after completion of his superannuation. He has since been re-employed with effect from 1-3-52.

(b) He was well acquainted with the work of 3rd Party Claims office and the work was at such a stage that a change was considered to be detrimental to the interests of Government.

इस के इलावा एक और श्री के. आर. सूद, ऐग्जक्टिव इञ्जीनियर हैं, जिन्हें re-employ किया गया है—उनकी term extend नहीं की गई।

RECONSTRUCTION OF RUPAR HEAD WORKS.

* 3169. **Shri Teg Ram :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) Whether it is a fact that the Rupar Head Works is being reconstructed for extension purposes ; if so, the date when this work was started, the date when it is expected to be completed and the total expenditure likely to be incurred thereon ;

(b) the discharge power of said Head Works before and after reconstruction :

(c) the total area of land expected to be irrigated as a result of the reconstruction ;

Chaudhri Lahri Singh : The answer to this Question is not yet ready. The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

CONSTRUCTION OF BRIDGES ON MALUKPUR DISTRIBUTARY.

* 3170. **Shri Teg Ram :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) The particulars of bridges on the Malukpur Distributary of the Abohar Branch of the Sirhind Canal which are being reconstructed ;

(b) whether the said bridges are being reconstructed by the Public Works Department itself or through the contractors ; if the latter, the names of the contractors who have been entrusted with this work ;

(c) the particulars of the bridges together with the dates when their reconstruction was entrusted to the contractors of each case and the period during which they are expected to be completed ;

[Shri Teg Ram]

(d) whether his attention has been drawn to the hardships that will be experienced by the farmers in taking their farm produce across the canal by the dismantling of the bridges ; if so, the action, if any, proposed to be taken by the Government in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) The particulars of the bridges on Malukpur Distributary of Abohar Branch which are being raised are given in para (c)

(b) The raising of the bridges is being done through contractors and their names are also given under para (c).

(c) The particulars of the raising of the bridges, their date of commencement and probable date of completion are :—

R.D. of Bridges on Malukpur Distributary.	Name of the contractor entrusted with work.	Date of commencement	Probable date of completion.
4480	Ram Nath	10-11-53	18-1-54
10150	Ram Nath	-do-	-do-
16150	Pritam Singh	-do-	-do-
28930	Not yet started		
35570	Ram Nath	13-2-54	15-4-54
39250	Pritam Singh	-do-	19-3-54
46300	Not yet started		
53270	Not yet started		
65825	Ram Nath	13-2-54	31-3-54
71800	Ram Nath	-do-	6-3-54
85440	Banwari Singh	-do-	20-3-54
91500	Banwari Singh	-do-	13-3-54
Head Daulatpura Mr.	Not yet started		
103800	Ram Lal	13-2-54	31-3-53
117555	Ram Lal	-do-	15-3-54
138300	Ram Lal	15-3-54	25-4-54
144155	Ram Lal	15-3-54	25-4-54
156700	Not yet started		
160090	Not yet started		
173920	Not yet started		

(d) The hardship of the public was kept in view while starting raising of the bridges, and for this end in view a bridge was left untouched at about every third mile.

It may be kept in view that the raising of bridges is being done in order to improve supplies at tails. For such public good temporary inconvenience to the farmers should be a source of pride.

CO-OPERATIVE SOCIETIES IN THE STATE.

*3249. **Sardar Khem Singh** : Will the minister for Irrigation be pleased to state :—

(a) The total number of Co-operative Societies so for formed in the State, districtwise ;

(b) the total number of members of Scheduled Castes taken on the said Societies districtwise and Societywise ?

Chaudhri Lahri Singh : The answer to this Assembly Question is not yet ready. The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

TECHNICAL INSTITUTE, AMBALA.

*3090. **Shrimati Sita Devi** : Will the Minister for Finance be pleased to state :—

(a) The date when the Technical Institute at Ambala was started ;

(b) the total number of trainees who have received their training from that Institute so far and whether their Diploma is being recognised or not ;

(c) whether the trainees of the said Institute have made any representations that the said institution may be recognised ;

(d) whether it is a fact that the trainees of the said Institute do not get any Government service after they have completed their training ;

(e) the decision, if any, taken by the Government on the representations mentioned in part (c) above ?

Sardar Ujjal Singh : (a) This Institute was previously named as the Government Metal Works Institute, Ambala and was started in October, 1929.

(b) 734. Out of these, 287 students passed their Final Diploma Examination. The question of the recognition of the Diploma is under the consideration of Government.

(c) Yes.

(d) No. Students do get employment under Government on completion of their training.

(e) The question of the recognition of the Diploma is still under the consideration of Government.

श्रीमती सीता देवी : मिनिस्टर साहिब ने जवाब देते हुए कहा है कि कई ऐसे व्यक्ति हैं जिन्हें नौकरियां दी गई हैं। मैं यह पूछना चाहती हूँ कि बाकी के विद्यार्थियों के लिए जिन्होंने परीक्षा पास कर ली है और जिन्होंने कई बार उनसे प्रार्थना की है क्या सोचा गया है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਇਸਲਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਕਿ ਮਹਿਕਮਾ ਨਹਿਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਾਲੇ ਉਸ ਡਿਪਲੋਮੇ ਦੀ ਉਤਨੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਜਿਤਨੀ ਕਿ

[Minister for Finance]

ਇਸ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ standard ਵਧਾਓ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਹ ਉਸ ਮਿਆਰ ਨੂੰ acquire ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ ।

श्रीमती सीता देवी : मन्त्री महोदय ने फरमाया है कि Public Works Department वाले इस डिप्लोमे को वह कदर नहीं देते जो कि वास्तव में दी जानी चाहिए । क्या इन महकमों के इलावा जहां कहीं भी उनकी खपत हो सकती है, उन्हें जगह देने का प्रबन्ध नहीं किया जा सकता ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕੰਮ ਸਿਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ mechanical ਕੰਮ ਸਿਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । Education ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਥੋੜੇ ਹੀ absorb ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

खान अब्दुल गफ्फार खां : अर्ज़ यह है कि मिनिस्टर साहिब ने इरशाद फ़रमाया है कि इस diploma को माना नहीं जाता । इस सिलसिले में बहुत कोशिश की गई लेकिन महकमा Irrigation वाले और Public Works Department वाले न माने । मुझे याद है कि जब पिछली बार यही सवाल पूछा गया था तो मिनिस्टर साहिब ने फ़रमाया था कि दूसरे महकमों को इस Institute के diploma-holders को लेने के लिए instructions जारी कर दी गई हैं । तो क्या मैं पूछ सकता हूँ कि क्या मिनिस्टर साहिब ने उनके खिलाफ़ कोई कार्यवाई की है जो ?

Mr. Speaker : It does not arise out of the main question.

श्रीमती सीता देवी : भाखड़ा-नंगल पर इतने large scale पर जो काम हो रहा है तो उन लड़कों को जो इस स्कूल से डिप्लोमा लेते हैं, और जिन्हें दूसरे departments लेने को तैयार नहीं होते वहां क्यों नहीं लिया जाता ?

सिंचाई मन्त्री : वह कोई खैरायती महकमा नहीं है जहां उन आदमियों को ले लिया जाए जिन्हें दूसरे महकमे लेने को तैयार नहीं ।

Mr. Speaker : Order, order.

Khan Abdul Ghaffar Khan : On a point of order, Sir. In reply to a supplementary question put by Shrimati Sita Devi, the hon. Minister for Irrigation has said that the Bhakra Office is not a charitable organisation and as such it cannot employ the students who have received their training from the Technical Institute at Ambala. His reply is couched in a totally unparliamentary language and he must withdraw it.

Mr. Speaker : He has not uttered any unparliamentary word. He has simply said that the Bhakra Office is not a charitable organisation.

Shri Ranjit Singh Captain : On a point of information, Sir. Is this not a reflection on the Lady Member ?

Mr. Speaker : No, it is not a reflection on the Lady Member, unless the hon. Member intentionally wishes to create a rift between the two *(Cheers)*. I repeat that the hon. Minister did not utter any unparliamentary word.

श्रीमती सीता देवी : On a point of order, Sir. मैं यह जानना चाहती हूँ कि क्या मिनिस्टर साहिब ने यह बात कह कर उन students को insult की है या नहीं ?

अध्यक्ष महोदय : किसी की insult नहीं की है। Students के लिए खैरायती महकमा का ज़िक्र करना कोई unparliamentary बात नहीं है। जो व्यक्ति किसी जगह के लिए fit नहीं समझा जाता उसे नहीं लिया जाता।

REGISTRATION OF DOCTORS, VAIDS AND HAKIMS IN THE STATE.

*3171. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the total number of registered Doctors, Vaids and Hakims in the State at present ;

(b) the total number of Doctors, Vaids and Hakims who were registered during the year 1953 and the total amount of registration fee realized from them ;

(c) the grades of pay of Doctors, Vaids and Hakims working in the Government Hospitals and Dispensaries at present ;

(d) the total expenditure incurred by the Government during the year 1953 for the Development of Allopathic, Vedic and Unani Systems of medicines in the State ;

(e) the total amount of expenditure incurred by the Government on the purchase of Allopathic, Vedic and Unani medicines respectively during the period mentioned in part (d) above ?

Shri Jagat Narain : A statement is given below :—

STATEMENT

[Minister for Education]

(a) 21,779.

(b) 3085 and Rs. 34,787/10/-.

(c) DESIGNATION.	SCALE OF PAY.
1. Professor, Medical College, Amritsar.	Rs. 800-50-1500.
2. Civil Surgeons of the District and Chief Medical Officer, Nangal.	Rs. 600-40-800/50-900 with selection grade at Rs. 1000/-/-.
3. Chemical Examiner to Govt. Punjab.	Rs. 600-40-800/50-900.
4. Principal, Dental College, Amritsar.	Rs. 700-40-1100.
5. Professors, Dental College, Amritsar.	Rs. 500-25-1000.
6. Radiologist.	Rs. 600-40-800/50-900.
7. Medical Superintendent, Punjab Mental Hospital, Amritsar.	Rs. 600-40-800/50-900.
5. Provincial Tuberculosis Officer.	Rs. 450-20-750.
9. Chief Medical Officer, Chandigarh.	Rs. 800-50-1500.
10. Medical Superintendent, Tuberculosis Sanatorium, Tanda.	Rs. 800-50-1250.
11. Deputy Medical Superintendent, Tuberculosis Sanitorium, Tanda.	Rs. 500-30-800.
12. Senior Assistant Doctor, Tuberculosis Sanitorium, Tanda.	Rs. 300-25-600
13. Medical Superintendent, Lady Reading Hospital, Simla.	Rs. 500-30-800.
14. Doctor Incharge, Lady Hailey Women's Hospital, Bhiwani.	Rs. 240-20-500/550-15-700.
15. Assistant Surgeons Class 1 (Gaz.) both men and women.	Rr. 250-20-300/20-430/20-550.
16. Civil Assistant Surgeons Class II (N.G) both men and women.	Rs. 120-5-145/5-170/8-250.
17. Vaids and Hakims attached to Govt. dispensaries.	Rs. 80-5-105/5-135-7-170.

(d) Rs. 87,51,700/-/-.

(e) AYURVEDIC & UNANI MEDICINS. Rs. 52,100/-/-. ALLOPATHIC. Rs. 8,77,500/-/-.

श्री तेग राम : क्या शिक्षा मन्त्री उन डाक्टरों वैद्यों और हकीमों की संख्या अलग अलग बताएंगे जो प्रान्त में register हो चुके हैं। उन्होंने उनकी संख्या इकट्ठी दी है।

मन्त्री : इस के लिए ताज़ा नोटिस चाहिए।

श्री तेग राम : शिक्षा मन्त्री जी ने बतलाया है कि जो प्रथम श्रेणी के Assisstant Surgeons हैं उनकी तनखाह का grade 250 से 550 रुपये तक है और जो द्वितीय श्रेणी के डाक्टर हैं उनकी तनखाह का grade 120 से 250 रुपए तक है। क्या वह उनकी अलग अलग योग्यता बताएंगे ?

Mr. Speaker : It does not arise out of the main question.

श्री तेग राम : क्या शिक्षा मन्त्री जी बताएंगे कि वैद्यों और हकीमों की तनख्वाह 80 से 120 रुपये किस आधार पर रखी गई है ?

Mr. Speaker : It too does not arise out of the main question.

PRIMARY SINGLE-TEACHER SCHOOLS IN KANGRA DISTRICT.

*3304. **Bakshi Partap Singh :** Will the Minister for Education be pleased to state :—

(a) the total number of new primary single-teacher schools so far opened in the State on a cent per cent Government Grant ;

(b) the number of such schools tehsil-wise in Kangra district as well as the number of such schools for girls ?

Shri Jagat Narain : (a) and (b) The information is being collected and will be supplied to the member when ready.

NATIONAL SCHEME FOR WATER SUPPLY ETC. UNDER THE FIVE YEAR PLAN.

*2769. **Shri Ram Kishan :** Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) whether the Government has received any information from the Union Government with regard to a National Scheme for water supply, sanitation and drainage in rural and urban areas prepared under the Five Year Plan; if so, the details thereof ;

(b) whether the Government has issued any circular letter to the Local Bodies in the State with regard to this Scheme; if so, the details thereof ;

(c) the amount, if any, given by the Union Government for this scheme for this State ;

(d) whether any scheme has been prepared by the Government for the urban and rural areas of the State to meet the demands of water supply, sanitation and drainage; if so, the details of the scheme ;

(e) whether any municipality or district board in the State has sent any scheme of its own or has asked for a grant and loan to implement such schemes; if so, their details and the action taken by the Government in this connection ?

Shri Jagat Narain : (a) Yes, but not finally.

[Minister for Education]

(b) No; but the Superintending Engineer, Punjab, Health Circle, Punjab, wrote one to get their concurrence in certain schemes which he wanted to include in the National Water Supply and Sanitation Scheme, if it materialised.

(c) Nothing so far.

(d) Not yet.

(e) As no funds have been allotted to the Punjab State so far, the question of considering applications of local bodies for grants or loan under the National Scheme does not arise at present.

श्री राम किशन : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि क्या इस सिलसिले में पंजाब गवर्नमैंट की कोई खतोकिताबत Government of India से चल रही है ?

मन्त्री : मैंने बताया है कि उन्होंने कुछ information मांगी थी वह दे दी गई है लेकिन अभी तक यह स्कीम approve नहीं की गई ।

श्री राम किशन : क्या मन्त्री जी बताएंगे कि क्या ग्रांट के बढ़ाने के सिलसिले में पंजाब गवर्नमैंट की केंद्रीय सरकार से कोई खतोकिताबत चल रही है ?

मन्त्री : नहीं, अभी नहीं ।

श्री राम किशन : क्या किसी म्युनिसिपल कमेटी ने water supply, sanitation और drainage की कोई स्कीम तैयार करके गवर्नमैंट के पास ग्रांट के लिए भेजी है ।

मन्त्री : कोई ऐसी स्कीम गवर्नमैंट के पास नहीं आई ।

श्री राम किशन : क्या पंजाब की किसी local body ने ऐसी स्कीम भेजी है ।

Mr. Speaker : It does not arise.

ELECTIONS TO DISTRICT BOARDS IN THE STATE.

*2770. **Shri Ram Kishan** : Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) the date when elections to the district boards in the State were held last during the British regime ;

(b) whether he is aware of the demand for early elections to such boards under the new set-up and Constitution of India; if so, the action taken or intended to be taken by the Government for early elections ;

(c) the details of the scheme prepared by the Government regarding the mode of elections ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) In 1939.

(b) & (c) Yes. Elections to district boards will be held as soon as possible after the necessary formalities consequent on the proposed introduction of the system of indirect elections have been gone through.

श्री राम किशन : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि indirect elections के सारे मामले पर विचार करके elections कराई जाएंगी । तो क्या अभी उस पर विचार नहीं हो चुका ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਹਾਲਾਂ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਜ਼ੇਰ ਗ਼ੌਰ ਹੈ ।

श्री राम किशन : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि यह मामला कब तक मिनिस्टरी के ज़ेर-गौर रहेगा ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।

श्री धर्म वीर वसिष्ठ : पब्लिक वर्क्स मंत्री ने स्वाल के (b) और (c) भागों का जवाब नहीं दिया जिन में पूछा गया है कि क्या उन के पास लोगों की तरफ़ से जल्दी elections कराने की demand आई है या नहीं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ, ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ representations Government ਦੇ ਪਾਸ ਆਈਆਂ ਹਨ ।

श्री धर्म वीर वसिष्ठ : स्वाल के तीसरे भाग में details जो पूछी गई थीं उन के बारे में भी जवाब में कुछ नहीं बताया गया । क्या मंत्रीजी वह बताने की कृपा करेंगे ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਹਾਲਾਂ ਤਕ ਇਹ details ਮੁਕੱਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ । ਜਦੋਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ।

श्रीमती सीता देवी : मिनिस्टिर साहिब ने स्वाल के बी. पार्ट के जवाब में बताया है कि हां representations आई हैं । तो क्या मैं उन से पूछ सकती हूँ कि क्या साल 1954 के अन्दर elections हो जाएंगी ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

श्री खुशी राम गुप्ता : अगस्त 1947 के बाद से डिस्ट्रिक्ट बोर्डों के किन वजुहात के तैहत चुनाव नहीं कराए जा सके ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ 1939 ਕਿਹਾ ਸੀ । ਚੋਣਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕੀਆਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਤਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ।

श्री खुशीराम गुप्ता : तो आज तक तैयारी क्यों नहीं हो सकी ?

मंत्री : ਹਾਲੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਜ਼ ਰੱਖਣੇ ਭੀ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ : ਜੇ ਰੱਖਣੇ ਹਨ ਤਾਂ elections ਕਿਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੋਣ ?

श्री खुशी राम गुप्ता : क्या वज़ीर साहिब को इतने लम्बे अर्से तक elections न कराने की वजह से लोगों के जज़्बात का पता है ?

अध्यक्ष महोदय : यह supplementary नहीं है । जज़्बात को छोड़िए ।

श्री खुशी राम गुप्ता : क्या वज़ीर साहिब को पता है कि पंजाब की जनता क्या महसूस कर...

Mr. Speaker : This does not arise.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਕੀ ਉਹ ਇਹ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੈਬੀਨੇਟ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ?

Mr. Speaker : Does not arise.

श्री धर्म वीर वशिष्ट : क्या mode of elections के मुतल्लिक कोई फैसला किया गया है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਅਜੇ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਹੀ ਗ਼ੌਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਜ਼ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਨਾ ।

श्री धर्म वीर वशिष्ट : डिस्ट्रिक्ट बोर्डों के मुतल्लिक अभी तक फैसला क्यों नहीं हो सका ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਦੇ ਇਕ suggestion ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਦੇ ਦੂਜੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ elections ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ।

खान अब्दुलगफ्फार खां : जनाब मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि ग़ौर किया जा रहा है । क्या में पूछ सकता हूँ कि ग़ौर कितना लम्बा चौड़ा होगा ?

Mr. Speaker : This does not arise.

श्रीमती सीता देवी : क्या यह बात ठीक नहीं है कि इस पर दो साल से ग़ौर हो रहा है ?

Mr. Speaker : This does not arise.

मुख्य मन्त्री : इस के मुतल्लिक position इस तरह है। मैम्बर साहिबान की जो तशवीश है गवर्नमैंट उस को पूरे तौर पर share करती है। गवर्नमैंट महसूस करती है कि डिस्ट्रिक्ट बोर्डज़ के मैम्बर बड़ी देर से चले आ रहे हैं। Local bodies की management का सारा ख्याल गवर्नमैंट के ज़ेरे ग़ौर है और गवर्नमैंट इस बात को ख्वाहां है कि जितनी जल्दी हो सके तबदीली होनी चाहिए।

श्री धर्म वीर वशिष्ट : इस बात को देखते हुए कि कुछ लोग एक राए देते हैं और कुछ ऐम. ऐल. ऐज़ दूसरी राए देते हैं, इस चीज़ का कभी फ़ैसला भी होगा ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

SCHEME FOR WATER WORKS AT JULLUNDUR.

* 3089 **Shrimati Sita Devi :** Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that the Municipal Committee, Jullundur has deposited, in advance, a sum of rupees one lac for the setting up of a water works ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, when is the scheme for setting up a water works at Jullundur expected to be finalised and implemented respectively ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes.

(b) This will depend mainly as to when the Committee is able to deposit the balance of estimated cost which comes to Rs. 5,75,000/—. Works to the extent of funds deposited with the P. W. D. have been taken in hand.

श्री राम किशन : मिनिस्टर साहिब ने बताया है कि रुपये के मुताबिक काम शुरु कर दिया गया है क्या वह यह बताएंगे कि कितने tube-wells का प्रबन्ध किया गया है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, tube wells ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

श्री राम किशन :—क्या म्यूनिसिपैलिटी ने कोई दरख्वास्त की है कि इतने tube wells खोदे जाएं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ :—Details ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਤਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ funds ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

श्रीमती संता देवी : क्या गवर्नमैंट ने ऐसी बात कही थी कि आधा रुपया कमेटी दे तब काम शुरु हो सकता है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ।

श्री राम किशन : क्या Public Health Departments ने इस सिलसिले में sanction दे दी है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : 6,73,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਕੀਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

REINSTATEMENT OF MUNICIPAL ENGINEER, BHIWANI.

* 3114 **Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) whether it is a fact that the Municipal Engineer was suspended pending an enquiry against him by the Municipal Committee, Bhiwani ;

(b) whether it is a fact that the said Engineer has been reinstated before the completion of the enquiry ; if so, the reasons therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes.

(b) Yes. The sub-committee appointed to hold an enquiry against the Municipal Engineer made an interim report that as the enquiry so far made had disclosed no specific instances of dishonesty, S. Bhagat Singh Municipal Engineer should be reinstated, but the enquiry should continue. The Municipal Committee, Bhiwani accepted this recommendation and reinstated the Municipal Engineer.

INCREASE IN PAY OF MUNICIPAL EMPLOYEES IN THE STATE.

* 3115. **Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) whether the Government issued any orders regarding increase in the pay of Municipal Employees in the State in August, 1953 ; if so, the names of the Municipalities which have increased the pay of their employees together with the date when the increase was enforced in each case ;

(b) whether it is a fact that certain Municipalities have not increased the pay of their employees as ordered by the Government ; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes. The following local bodies have increased the pay with effect from the dates specified against each :—

S. No.	District	Name of Local Bodies	Date
1	Ferozepore	all Municipal Committees (except Ferozepore)	1-4-53
2	Kangra	Town Committee, Kulu	1-4-54
		Municipal Committee, Dharmsala	1-9-53
3	Simla	Simla	1-4-53
4	Amritsar	Tarn Taran	1-4-53
		Amritsar	1-4-53
		Patti	1-1-54
5	Gurdaspur	Dalhousie	1-4-53
		Batala	1-4-53
		Gurdaspur	1-1-54
6	Gurgaon	Ballabgarh	1-4-53
		Hodal	1-4-53
		Rewari	1-1-54
		Faridabad	1-4-54
		Ferozepore Jhirka	1-4-54
7	Hissar	Dabwali	1-4-53
		Sirsa	1-2-54
		Bhiwani	1-4-54
8	Hoshiarpur	Hoshiarpur	1-4-53
		Urmar Tanda	1-4-53
9	Jullundur	Jullundur	1-4-53
		Nawanshahr	14-1-54
		Nurmahal	1-12-53
10	Ambala	Notified Area Committee, Yamna Nagar.	1-1-54
		Rupar	1-4-54
11	Karnal	Karnal	1-4-53
		Shahabad	1-5-53
		Thanesar	1-4-54

(b) Yes. The instructions issued by Government on the subject are not mendatory, as under the existing provisions of the Punjab Municipal Act, 1911, the Municipal Committees are competent to fix any remuneration for their employees. The Municipal Committees are however, being pursuaded to comply with the said instructions.

INCREASE IN PAY OF MUNICIPAL EMPLOYEES IN THE STATE.

* 3115. **Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Public Works be pleased to state :—

(a) whether the Government issued any orders regarding increase in the pay of Municipal Employees in the State in August, 1953 ; if so, the names of the Municipalities which have increased the pay of their employees together with the date when the increase was enforced in each case ;

(b) whether it is a fact that certain Municipalities have not increased the pay of their employees as ordered by the Government ; if so, the action if any, taken by the Government in the matter ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : The information is being collected and it will be supplied to the Member concerned when ready.

MILE—STONES.

* 3161. **Shri Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Public Works be pleased to state the language or languages in which the names of villages and other particulars on milestones are written together with the name of the authority under whose orders it has been done ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Villages are never shown on the milestones.

INSPECTION OF MILES IN BHIWANI.

* 3116. **Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Labour be pleased to state :—

(a) whether the post of Labour Inspector in Bhiwani, district Hissar is lying vacant ; if so, since when and the reasons therefor ;

(b) whether it is a fact that no inspection was undertaken of the mills in Bhiwani, by the Labour Department in the year 1953 ; if so, the reasons therefore ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) Yes. Since April, 1953. Due to the resignation of Dev Dutt Janmeja, Labour Inspector and a substitute having not yet been recruited.

(b) No. The Labour Inspector, Gurgaon, who is also holding charge of Bhiwani Circle, had conducted 6 inspections of factories at Bhiwani and 25 in the remaining towns of this Circle in the year 1953.

THE SIKH GURDWARAS (AMENDMENTS) BILL.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Sikh Gurdwaras (Amendment) Bill as passed by the Punjab Legislative Council be taken into consideration.

यह जो बिल पेश किया जा रहा है इस की वजह यह है कि दफ़ा 59 के मुताबिक Judicial Commission के मैम्बरज़ को खास २ सूरतों में ही हटाया जा सकता है। जब एक दफ़ा कमिशन बन जाता है तो जब तक उस कमिशन के सामने एक भी कार्यवाही बाकी हो, कमिशन को और उसके मैम्बरों को तबदील नहीं किया जा सकता। आप को याद होगा कि यह कमिशन Joint Punjab में 1934 में बना और तब से मुसलसल partition तक चलता रहा। इसलिए इस Commission को हटाया नहीं जा सकता जब तक कि इसके सामने कार्यवाही खत्म न हो जाए।

जब Partition के बाद सन् 1949 में एक Commission कायम किया गया था इसके सामने 7 मुकद्मे थे। स्पीकर साहिब! आप को इल्म होगा कि इस Commission ने जब तक इन मुकद्मों का फ़ैसला नहीं करना है तब तक इसके मैम्बरों को हटाया नहीं जा सकता।

स्पीकर साहिब! सब जानते हैं कि Commission ने ऐसे मुकद्मात का फ़ैसला करना होता है जो उन अमूरे मुतनाज़ाफ़ी के बारे में हों जो committees और committees के दरमियान, कमेटी और Shri Gurdwara Prabandhak Committee के दरमियान या कमेटी और किसी शख्स के दरमियान हों। इस लिए यह साधारण amendment पेश की जा रही है कि अगर इन हालात में से कोई भी न हो तो मैम्बर को हटाया जा सके। अब यह प्रबन्ध किया गया है कि किसी मेम्बर को तबदील किया जा सकता है अगर वह फर्ज़े मनसबी को अदा करने के ना-अहिल हो या अगर वह तीन मुतवातर बैठकों में गैर-हाज़र रहा हो या अगर गर्वनमैंट को तसल्ली हो जाए और तहकीकात के बाद साबत हो जाए कि किसी मैम्बर ने अपनी हैसियत का नाजाईज़ फ़ायदा उठाया है।

अब फ़र्ज़ कीजिए कि एक मुकदमा चलता है। जब तक इसकी कार्यवाही खत्म न होगी किसी मैम्बर को हटाया नहीं जा सकता।

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब! मेरे दोस्त ने बहुत दिलचस्प सवाल किया है कि मुझे क्या तकलीफ़ होती है? मेरे दोस्त को तो चाहे काम ग़लत भी क्यों न हो, तकलीफ़ नहीं होती और मुझे तकलीफ़ होती है इस लिये कि उन्हें तकलीफ़ नहीं होती। स्पीकर साहिब, इसलिए अगर एक मैम्बर को जिसने एक साल या इससे ज़्यादा अरसे तक काम किया है, गवर्नमैंट ने हटाना हो तो ऐसा करने के लिए उस

Chief Minister]

के पास पहले ऐक्ट के अनुसार कोई इख्तियार नहीं क्योंकि जब तक मैम्बर के पास काम खत्म नहीं होता उसे हटाया नहीं जा सकता। इस मुशिकल को दूर करने के लिए ये Amending Bill लाया गया है।

इसके बारे में कुछ amendments भी आई हुई हैं जब ये amendments पेश की जाएँगी तो उस मौके पर मैं कुछ और कहूँगा। यहां मैं इतना ही कहना चाहता हूँ कि मैम्बर साहिबान को इससे और कोई मतलब नहीं निकालना चाहिए। हमने तो सिर्फ यह किया है कि किसी मैम्बर के आफिस (office) की मियाद उसके अपने हाथ में न रहे और उसमें तबदीली की जा सके। हमारा तो इस में दखल ही नहीं है। यह तो कमेटी और कमेटी के, कमेटी और Shiromani Gurdwara Prabandhak Committee के या कमेटी और किसी शख्स के दरमियान तनाज़ात् के बारे में है। और सब जानते हैं कि शिरोमणि कमेटी का कितना असर होता है। इस लिए जैसा आप चाहें कर लेंगे।

Mr. Speaker : Motion moved—

> That the Sikh Gurdwaras (Amendment) Bill as passed by the Punjab Legislative Council be taken into considertion.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ—ਪੂਰਬੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮਾਨਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਚਿਕਨੇ ਚੋਪੜੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਲ innocent ਹੈ, ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਰਾਦਾ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਤਾਂ charitable view ਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ charitable view ਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਲ ਦੇ defects ਨੂੰ study ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜੇ ਕਰ charitable view ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੁਡਿੱਸ਼ਰੀ (Judiciary) ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ puppet ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜੇ ਕਰ Judicial Commission ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ life ਨੂੰ determine ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਅਰਸੇ ਤਕ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ retire ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ retirement ਦੀ age ਤੇ ਮੈਂਬਰ retire ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਪਰ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਦ "where the circumstances so require" ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ independence ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ commission ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ

ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਹਟਾਏ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਜੁਡੀਸ਼ਲ (Judicial) ਹਸਤੀ ਅਤੇ independence ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰ ਸਾਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ Democle's Sword ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਇਹ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਲਟਕਦਾ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਬਿਨਾ ਰੋਕ ਟੋਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ Sub Judges ਜਾਂ High Court ਦੇ Judges ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਦ ਜੇ ਕਰ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਦੀ quality ਜ਼ਰੂਰ ਗਿਰ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨ executive ਦੀ ਇਸ subtle ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਤਾਂ fixity of tenure ਹੋਵੇ ਜਾਂ security of tenure ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ independent ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਪੁਰ ਜ਼ੋਰ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ Executive ਦੀ interference ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ (ਅਜਨਾਲਾ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ Judiciary ਨੂੰ Executive ਤੋਂ ਵਖ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਕਢ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਜਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕ law ਹੈ ਅਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਾਲਾਇਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ law ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ interpret ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ position ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ accuse ਕਰਕੇ ਕਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਇਹੀ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ law ਨੂੰ ਠੀਕ interpret ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ position ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਵੀ ਨਾ ਉਠਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਹ ਜੱਟ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਤਰਨਤਾਰਨ): On a point of Information, Sir, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਦਫ਼ਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹੋ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਦਸਿਆ ਹੈ?

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ original Bill ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਤਿੰਨ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਲਗਾਤਾਰ attend ਨਾ ਕਰੇ, ਆਪਣੀ ਪਦਵੀ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਏ ਯਾ law ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ interpret ਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ accuse ਕਰ ਕੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ President ਵੀ ਜੱਜ appoint ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਜੱਜ ਹਰ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਵੇਖੇ। ਮੂਹੋਂ ਤਾਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ Executive ਤੇ Judiciary ਨੂੰ ਅਲਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਦਿਲੋਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ intentions ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਕੰਮਲ ਬਿਲ ਲੈ ਆਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇਕ ਗੱਲ ਹਰ ਵਾਰੀ ਕੱਢ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੱਜ ਬੈਠੇ ਕਿਉਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ? ਇਹ intentions ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਇਸ ਬਿਲ ਦੁਆਰਾ ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਸਰਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮਤਲੂਬ ਹੈ ਓਹਦੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ administration ਨੂੰ ਹੀ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ ਬਲਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ precedent ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਯਾਨੀ ਅਗਰ Executive ਚਾਹੇ ਤਾਂ Judiciery ਨੂੰ ਇਕ ਕੋਝੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗਲ ਇਕ ਵਾਰ ਫ਼ੇਰ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ administration ਵਿਚ interference ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ power ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡੋਵਾੜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਤਰੀਕੇ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹਟਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਲਾਜ਼ (clause) ਬਹੁਤ ਭੈੜੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ confidence ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੱਜ

permanent ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਇਸੇ ਗਲ ਨਾਲ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਜਜ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਧੜਕੂ ਲਗਾ ਰਹੇ ਕਿ ਜੇ party in power ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕਢ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹਦੀ independence ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਤੇ confidence ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, High Court ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਅਤੇ Supreme Court ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ? ਕਾਇਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ appoint ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਲਾਇਕ ਅਤੇ honest ਹੋਵੇ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ appointment ਤੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਦ ਕਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

Tribunal ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਲ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਧੱਕਾ ਅਤੇ interference ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ protest ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇਹੀ ਹਾਲ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ confidence ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਉਹਾਂ ਸਮਝਣਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ justice ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ।

(At this stage Mr. Speaker left the Chair and it was occupied by) Mr. Deputy Speaker.

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਜਿਹੜੇ ਇਰਾਦੇ ਇਸ ਬਿਲ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਿਲ ਦੀ ਇਹ amendment ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਵਧਾਣ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ Tribunal ਨੂੰ ਆਪਣੇ thumb ਥੱਲੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਕਿ ਇਨਸਾਫ਼ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ democracy ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਪਲੀਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹੀ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਏਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਨੀਯਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਇਨਸਾਫ਼ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਹੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੀਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ Assembly ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਭਾਂਵੇਂ ਨਾਲਾਇਕ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ 5 ਸਾਲ ਤਕ ਇਥੇ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ Commission ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਿਸ ਨੇ ਤਾਂ justice ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਸਾਲ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਬਾਦ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਗਲ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮਨਾਏਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਬਹੁਤ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ (ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਹ ਬਿਲ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਬਾਜ਼ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜਜ ਤਿੰਨ ਮੀਟਿੰਗਾਂ attend ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਫ਼ਲਾਨਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ ਉਹ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਨਾ ਚਲਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ । ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਭੜਕਾਣ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ..............

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਿਲ ਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ ।

ਸਰਦਾਰ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ amendment ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ Judicial Commission ਸਨ 1949 ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਬਦਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੀ ਇਹ ਸੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ Commission ਨੇ ਕੁਝ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ । ਮੈਂ ਇਕ ਇਕ case ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਰ ਅਜਿਹੇ case ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਪਾਰਟੀ case ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਾ ਲੈਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਸਦਾ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਸੀ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਿਲ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ amendment ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

श्री मनी राम (फतेहाबाद) : साहिबे सदर ! इस तरमीमी बिल में जो सरकार की तरफ से पेश किया गया है किसी ऐसी बिमारी का इलाज तो नज़र नहीं आता जिसका Chief Minister साहिब ने जिक्र किया है । इस बिल में तो केवल Judges की जिन्दगी या मयाद को कम करने के लिये इख्तियार लिये जा रहे हैं । इस बिल में इन तीन बिमारियों में से किसी को भी हटाया नहीं जा सकता जिनका

हटाना Chief Minister साहिब जरूरी समझते हैं। हां, इस बिल में एक चौथी बिमारी जरूर दूर की जा सकेगी। वह यह है कि अगर किसी Judge की मयाद खत्म न होती हो और वह सरकार को पसंद न हो तो उसकी मयाद को कम कर दिया जायेगा। यह अजीब बात है। दरअसल चाहिये तो यह कि अच्छे दिमाग वाले तजुरबाकार जजों को ज्यादा से ज्यादा मयाद के लिये रखा जाये। परन्तु नामालूम Chief Minister साहिब को क्या फिक्र लग रहा है। आखिर इस बिल की तह में कोई बात जरूर है। मेरा विचार है कि Chief Minister साहिब इस बात को बरदाश्त नहीं कर सकते कि कोई भी आदमी उनसे अच्छा दिमाग रखने वाला नजर आये। वे इसे जरूर जेर करना चाहते हैं।

मेरे एक माननीय मित्र ने यह दलील दी है कि क्योंकि Judges सन् 1949 से काम कर रहे हैं उन्हें हटा दिया जाये। यह कोई दलील नहीं। इस तरह तो यह भी कहा जा सकता है कि क्योंकि Chief Minister साहिब सन् 1952 से काम कर रहे हैं इन्हें भी हटा दिया जाये। ऐसा करना वाजिब न होगा। यदि कोई आदमी ठीक काम नहीं करता तो हमारे law and order और कानून में ताकत होनी चाहिये कि उसे सजा दी जा सके। लेकिन अफसोस की बात है कि यह बिल जो पास किया जा रहा है ईमानदार आदमियों को सजा देने के लिये और उन्हें अपने ओहदों से हटाने के लिये बनाया जा रहा है। इस कानून से देश या समाज को कोई ऐसी बिमारी दूर नहीं हो सकती जिनका जिक्र Chief Minister साहिब ने किया है। इस कानून की जद में तो वे आयेंगे जो इनसाफपसंद होंगे और हक की आवाज को बलन्द करेंगे। ऐसा कानून बनाना वाजिब नहीं। इसके बरअक्स सरकार को चाहिये कि ऐसे कानून बनाये जिनकी रू से तजुरबाकार और कायदा के मुताबिक चलने वाले जजों को ज्यादा से ज्यादा समय के लिये रखा जा सके। परन्तु Chief Minister साहिब और Trea ury Benches को फिक्र लग रहा है।

मुख्य मन्त्री : Too much of repetition Sir.

अध्यक्ष महोदय : आप नये Member हैं। आपको मालूम होना चाहिये कि जब सदर खड़ा हो आपको बैठ जाना चाहिये। फिर आपको मेरी indulgence का नाजायज फायदा न उठाना चाहिये। यह indulgence मैंने आपको इस लिये show की है कि आप नये Member हैं।

श्री मनी राम : श्रीमान् जी मैं तो केवल यह अर्ज कर रहा था कि इस बिल के जरीये समाज की कोई भलाई नहीं की जा सकती।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਨੂਰ ਮਹਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਉੱਤੇ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ general ਤੌਰ ਤੇ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ general remarks ਵਲ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ Section 79 ਵਿਚ ਇਹ provide ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ satisfy ਹੋਣ ਤੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੱਜ ਨੇ ਆਪਣੀ position ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਗਲਤ ਰਵਈਆ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਰਾਈ ਨਹੀਂ । ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਇਤਫ਼ਾਕ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ term ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਦਾ ਭਾਵ ਗਲਤ ਹੈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਬਿਲ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ Judicial Commission ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹ ਚੰਗੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੇ ਸਕਨ । ਇਹ ਬਿਲ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਨਹੀਂ pass ਹੋ ਰਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਜੱਜ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੇ ਜਾਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ । ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ । ਸੱਚੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ । ਉਹ ਡਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ ਵਰਨਾ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਡਰ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ।

मुख्य मन्त्री : (श्री भीमसैन सच्चर) : स्पीकर साहिब ! हम ने सुना था —

न सूत न कपास कोली से लट्ठम लट्ठा

मेरे दोस्त हालात को जानते हैं और अगर जानते हुए हाऊस को बतलाते नहीं—अगर वाकियात को याद रखते हैं और याद रखते हुए भी बेइलमी ज़ाहिर करते हैं तो ऐसी बेइलमी में पड़ना मुनासिब मालूम नहीं होता । मेरा ख्याल था कि यह मामूली चीज़ है और उन्हें अच्छी तरह से इल्म है । इस लिये मैं हाऊस का वक्त नहीं लूंगा । लेकिन बाज़ औकात जब मतलब कुछ और होता है तो आदमी किसी चीज़ से कुछ न कुछ निकालने की कोशिश करता है । इसलिये मुझे हाऊस का कुछ न कुछ वक्त लेना ही होगा । यह जो जुडिशियल कमिशन है पहिले तो, स्पीकर साहिब, मैं अर्ज करूं कि इस के मैम्बर कहां से लिये जाते हैं । इस के मैम्बर न तो मेरे दोस्तों की ख्वाहिश के मुताबिक लिये जाते हैं; अगर वह मुझे कहें भी कि फलां आदमी को मैम्बर बना दीजिए तो मैं बना नहीं सकता । अगर मैं खुद भी चाहूं कि किसी आदमी को मैम्बर बना दूँ तो मैं ऐसा नहीं कर सकता जब तक S. G. P. C. की लिस्ट में उनका नाम न हो । जो आदमी गवर्नमैण्ट ने मुकर्रर करना है वह उस

panel में से लिया जाता है जिसमें S. G. P. C. यानी शिरोमणि गुरद्वारा प्रबन्धक कमेटी का हाथ हो जिस पर गवर्नमैण्ट का दबाव नहीं है। मैं तो समझता हूं कि मेरे जो साथी हैं वह हमें S. G. P. C. को इस बात के लिये credit देते हैं कि वह independent तौर पर काम करती है। अगर उनका यह ख्याल है कि वह नहीं करती और S. G. P. C. पर गवर्नमैण्ट का बहुत असर था तो मुझे यह बात पहली दफा news के तौर पर मिली है। मैं अपने दोस्त को जो इस वक्त अपनी जगह पर बैठे नहीं कहूँगा कि समाजवाद को कोई ऐसा अन्देशा नहीं है न कोई खतरा इस किस्म का पैदा हुआ है कि जिस से fire का alarm खड़ा कर दिया जाये। बाज़ आदमियों को अपनी तकरीर करते हुए अपनी ज़ोरदार आवाज़ सुन कर मज़ा आता है और वह चाहते हैं कि खुद बोल कर अपनी आवाज़ अपने कानों से सुन कर खुश हों। इसलिये यह कहना कि साहिब इस लिये किया जा रहा है दुरुस्त नहीं। अगर कोई आदमी काम ठीक न करे, उन की मर्ज़ी के मुताबिक न करे तो इस के लिये दूसरे को खड़ा कर दिया जाये; यह भी दुरुस्त नहीं। यह कार्यवाही का आरम्भ जो है वह उन दोस्तों की तरफ से हुआ। 1950 में S. G. P. C. ने यह शिकायत की कि यह जो जुडिशल कमिशन के साहिबान हैं वे अपना काम जल्दी जल्दी खत्म नहीं करते। अब मेरी ख़ाहिश नहीं थी कि मैं इस कमिशन के मुताल्लिक यहाँ कुछ कहता लेकिन कुछ मैम्बरों ने ऐसी बातों की तरफ इशारा किया है कि अगर उन का जवाब न दिया गया तो भोले भाले लोग यह समझेंगे कि गवर्नमैण्ट तो गज़ब कर रही है। स्पीकर साहिब ! S. G. P. C. की तरफ से शिकायत आई है कि यह काम जल्दी जल्दी से नहीं हो रहा। मैं किसी किस्म का motive impute नहीं करता जब यह कहूं कि कमिशन के प्रैज़ीडैंट को अलाउंस daily basis पर मिलता है और मैम्बर को भी अलाउंस daily basis पर मिलता है। प्रैज़ीडैंट साहिब को 40 रुपये रोज़ाना मिलते हैं और मैम्बर को 30 रुपये। हर बैठक के उन्हें इस हिसाब से पैसे मिल जाते हैं। हम ने यह देखा है कि उन के काम की out-turn बहुत थोड़ी है। अगर काम की out-turn थोड़ी होगी उतनी बैठकें बढ़ा दी जायेंगी और अगर इन बैठकों की तादाद देखी जाये तो यह एक लम्बा अरसा बन जायेगा। अब हम इस सूरत में क्या करें ? मैं आप की ख़िदमत में अर्ज़ करता हूं कि मेरे जो पेशरौ मुख्य-मन्त्री थे उन्होंने भी इस बात की तरफ कमिशन के प्रैज़ीडैंट की तवज्जुह दिलाई थी कि काम जल्दी करना चाहिये। स्पीकर साहिब ! आप कुछ जानने के ख़ाहां होंगे कि आया मैं कोई argument बना रहा हूं या इस सम्बन्ध में मेरे पास वाकियात भी हैं। मैं आप को बताना चाहता हूं कि नवम्बर 1953 में 18 बैठकें हुईं। और अब मेरे दोस्त independence के अलमबरदार अपनी जगह पर आ कर बैठ गये हैं। मैं स्पीकर साहिब ! पूछना चाहता हूं कि 18 बैठकें हुईं और इन बैठकों में क्या out-turn हुई ? क्या आधे मुकद्दमे भी खत्म हुए ? इस में कोई शक नहीं मुकद्दमे के फैसले का इनहिसार उस की नौइयत पर होता है। मैं आप को बतलाना चाहता हूं

[Chief Minister]
कि इन 18 बैठकों में सिर्फ एक मुकदमे का फैसला किया गया। इस से पहले छः महीनों में 15 से ले कर 18 बैठकें हुईं और उस दौरान में सिर्फ दो मुकदमों का फैसला किया गया। अप्रैल १९५१ से ले कर जुलाई १९५३ तक बैठकों की औसत हर महीने में $8\frac{1}{2}$ है और हर महीने में 1·2 cases का फैसला होता है। स्पीकर साहिब। मैं उन साहिबान से पूछना चाहता हूँ जो judicial independence का नारा यहां लगाते हैं कि क्या judicial independence का यह मतलब है कि judiciary की out-turn इतनी कम हो? इन हालात में फिर हम करें क्या जब कि हम देखते हैं out-turn काफी नहीं है? एक आदमी काबिल भी है, लायक भी है, ईमानदार भी है, किसी के दबाव में भी नहीं आता; लेकिन उसकी out-turn कुछ नहीं। मेरे जैसे आदमी भी हैं जो मेरे फाज़िल दोस्त की तरह बहुत होशियार नहीं हैं। मेरे जैसे आदमी हों जो ढीले और सुस्त हों। यह कहा जाये कि ढीले हों, सुस्त हों। लायक भी हों अच्छे भी हों मगर out-turn नहीं इन हालात में हमें अख्तियार नहीं कि उन्हें बदल दिया जाये। वही सिलसिला चलता जायेगा। मैं नहीं चाहता कि इस समाज का रुपया ज़ाया हो; इस समाज का वक्त ज़ाया हो। स्पीकर साहिब! मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या समाजवादियों का यही आदर्श है कि काम थोड़ा हो और वक्त ज्यादा हो? इस तरह से हमारे ख्याल का समाज बनने वाला नहीं। ऐसा समाज कभी नहीं बन सकेगा जिस तरह मेरे दोस्त का ख्याल हो कि शायद बन सके।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਟ੍ਰਾਵਨਕੋਰ ਕੋਚੀਨ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕਿਉਂ support ਕਰਦੇ ਹੋ ?

मुख्य मन्त्री : मेरे दोस्त को कुछ थोड़ी सी तकलीफ हुई है और वह ट्रावन्कोर-कोचीन की तरफ़ इशारा करते हैं। आप को क्या पता कि वहां क्या हो रहा है। आप अपने हालात देखिये। वह अपने हालात को खुद निपटा लेंगे। मैं हैरान हूं कि मेरे यह दोस्त नये नये आए हैं; यह तो कम से कम उन की आंखें खोलने के लिये काफ़ी होना चाहिये कि जिन की support पर वह खड़े हो जाते हैं वह उन की कितनी कदर करते हैं। इसलिये उन्हें इस चीज़ का ख्याल रखना चाहिये; यह नहीं कि बस तकरीर करने के लिये एक तकरीर कर दी। बोलने वाले वह बहुत अच्छे हैं; तकरीर अच्छी करते हैं मगर बोलने के लिये अच्छे मौके और भी बहुत मिल जाते हैं।

किस चीज़ का पहाड़ बनाया जा रहा है? हमारा तो इस मामले में कोई इख्तियार ही नहीं है। अगर शिरोमणि गुरद्वारा प्रबंधक कमेटी यह सिफ़ारिश करेगी कि किसी मैम्बर को निकाल दो, तो फिर कोई छुटकारा नहीं। एक को निकालेंगे फिर दूसरा सामने आता है। वह भी शकल सूरत में पहले जैसा है। इसलिये यह कोई अंदेशा नहीं है कि सरकार कोई अपनी जगह से या अपने हिसाब से आदमी

मुकर्रर कर देगी। अब यह होता है कि जब तक कोई proceedings कमिशन के सामने हो वह चलता रहता है। परंतु आम तौर पर जो ऐसे कमिशन होते हैं उन की कोई मियाद होती है। मिसाल के तौर पर Election Tribunal है। यह भी काम करता है। जो कमिशन किसी खास काम के लिये, किसी खास अरसे के लिये मुकर्रर किये गए हों, जिन की जिन्दगी एक खास मयाद तक होनी चाहिये, उन के लिये इस तरह की independent judiciary और continuity of judiciary की दुहाई नहीं होनी चाहिये। न उन की तकर्ररी का सवाल है न सरकार को उससे कोई सरोकार है। सिर्फ यह है कि आपका दिया हुआ जो पैसा है उस को बचाने की कोशिश करते हैं। अगर मेरे दोस्त यह चाहते हैं कि यह दो साल से यहाँ क्यों बैठे हैं तो मैं उन्हें बता दूँ कि हम उन की खाहिश के बावजूद यहां हैं। हटाने वाले जब जरूरी होगा हटा देंगे। मैं अपने दोस्त को कहूँगा कि वह चीजों को उस शीशे में देखें जिस में वह अपनी शकल हर रोज देखते हैं और उस शीशे में न देखें जिस में हर भली शकल भी भद्दी सी मालूम होती है।

सरदार चनन सिंह धूत : इस तरमीमी बिल से इन बातों का क्या संबंध है ?

मुख्य मन्त्री : अगर मेरे दोस्त समझ न पाएं तो मैं यह नहीं कहता कि वे समझ नहीं सके, मैं यह कहूँगा कि मैं समझ नहीं सका। मैं कह रहा हूँ कि वह कारण क्या हैं जिन की बिना पर हाऊस का यह कहने के लिये वक्त लिया गया कि वह अपना कीमती वोट इस बिल को पास करने के लिये डालें।

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That the Sikh Gurdwaras (Amendment) Bill as passed by the Punjab Legislative Council be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause. I have received notices of three amendments to Clause 2. I call upon Sardar Mohan Singh to move his amendment.

Sardar Mohan Singh (Tarn Taran) : Sir, I beg to move —

In the proposed new clause, line 2 for "one" substitute "five".

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਧੇਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਇਸ ਲਈ move ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰਸਾ ਬੜਾ ਥੋੜਾ ਹੈ । ਉਂਜ ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ Judicial Commission ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ । ਪਰ ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ । ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ

[Sardar Mohan Singh]
ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਕਰਕੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਕਦਮੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸ਼ਕੈਤ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਮੁਕਦਮੇ ਘਟ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪ ਕੋਲੋਂ ਕੋਰਟਫ਼ੀਸ ਦੇ ਕੇ ਮੁਕਦਮੇ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਹੋਰ ਲੰਮੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਤੁਹਾਡੀ list ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ judiciary ਦੀ independence ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ । ਪਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਜੱਜ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ੫੫ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ Tribunal ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਆਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਆਦ ਨਹੀਂ । ਹੁਣ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਮਿਆਦ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਪਰ ਉਹ ਥੋੜੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved —

In the proposed new clause, line 2- for "one" substitute "five".

Mr. Deputy Speaker : I call upon Professor Mota Singh to make his speech.

Professor Mota Singh Anandpuri (Adampur) : Sir, I beg to move —
That...............

Mr. Deputy Speaker : This motion has already been moved by Jathedar Mohan Singh. He should now make his speech.

Professor Mota Singh Anandpuri : Mr. Deputy Speaker, I wish to say at the very outset that no fair-minded person would hail this measure with glee. The amendment now proposed to be made in Section 79 of the Sikh Gurdwaras Act, 1925 is really a novel thing. I think, this step is fraught with great danger as it is aimed at strangulating justice.

Sir, I may point out that the existing three sub-sections of Section 79 of the parent Act empowers the Government with adequate powers to remove any Member of the Judicial Commission and in my view it is not necessary to arm the Government with the power which it has asked for in clause 2 of this Bill.

Chief Minister : On a point of Order, Sir. Is the hon. Member supporting or opposing the amendment moved by Sardar Mohan Singh ?

Professor Mota Singh Anandpuri : I will tell him in due course what I am going to do.

Sir, I was submitting that the Government is already armed with sufficient powers under Section 79 to remove the Members of the Judicial Commission.

I support the amendment moved by my hon. friend Sardar Mohan Singh. But I want to know as to why the Government is anxious to have this power. Are the powers already conferred on it under Section 79 of the Gurdwara Act inadequate ? I do not cast any aspersions on the motive of the Mover, but I must say that there is some diplomacy behind this proposed amendment in the Gurdwaras Act. My friends who have just now vehemently opposed this Bill are very old politicians and they have explained at great length the malpractices and irregularities that would follow from this measure.

Sir. If you care to peruse the Constitution you will find that there is no article in it by virtue of which any Member of any Tribunal constituted in any part of India can be removed by the Executive. I am, therefore, constrained to remark that it is a retrograte, undemocratic and unjust measure. Sir, It has been said many a time on the floor of the House by the Ministers that the Government is taking steps to separate the Judiciary from the Executive. When I read the Bill, now before the House, I am led to think that they have been talking glibly about the separation of the Judiciary from the Executive......

Chief Minister : Will my hon. Friend please tell me the meaning of the word "glibly" in Punjabi ?

Professor Mota Singh Anandpuri : I will tell him its meaning later on. The Chief Minister has told this House many times that India is a democratic state from the keel to head mast and that we are living in a perfect democracy. Is this Bill consistent with the spirit of democracy ?

Sardar Sohan Singh (Beas) : Sir, I beg to move—

In the proposed new clause, line 2-- For "one" substitute "two".

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੇਰੀ ਤਰਮੀਮ ਹੈ ਕਿ "ਇਕ ਸਾਲ" ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ "ਦੋ ਸਾਲ" ਸ਼ਬਦ ਰੱਖੇ ਜਾਨ ।

ਮੈਂ ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਉੱਪਰ ਕੁਝ ਸੱਜਨਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਨਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਬੜੇ ਬੜੇ ਲਾਇਕ ਵਕੀਲ ਵੀ ਹਨ ਪਰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਡਰਾਵਾ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਝਗੜੇ ਜਿਹੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ । ਕੀਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਤ ਬਿਠਾਇਆ ਹੈ ? ਉਹਨਾਂ ਦੇ

[Sardar Sohan Singh]

ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਅਕਾਲੀ ਭਰਾਵਾਂ ਅਗੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਫ਼ਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦੀ ਐਨਿਕ ਨਾਲ ਨਾ ਵੇਖਣ। ਸਾਡੇ ਮੁਖ-ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਸੋਹਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ। ਜੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾਂ ਹਾਂ।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

In the proposed new clause, line 2 - for "one" substitute "two".

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਖ-ਮੰਤ੍ਰੀ ਹੋਰਾਂ ਚਿਕਨੀਆਂ ਚੋਪੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫ਼ਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ ਧੜੇਬਾਜ਼ੀ ਵਿਖਾਣ ਦੇ ਉਹ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ?

Mr. Deputy Speaker : आप तो एक बड़े Advocate हैं। जो कुछ आप कह रहे हैं क्या यह clause के बारे में है या इसका amendment से कोई सम्बन्ध है ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : 1953-54 ਵਿਚ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮਕਾਸਦ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਰਮੀਮਾਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਮੈਂ ਦੋਹਾਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਦੀ ਮੁਖ਼ਾਲਫ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਦੁਨਿਆ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਦੋ ਸਾਲ ਕਰਨ ਦੀ। ਇਹ ਤਰਮੀਮਾਂ ਅਸਲ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਲੁਕਾਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਤਾਈਂ judiciary ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ independent ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

ਇਕ ਵੀਰ ਨੇਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ Government ਵੇਖੇਗੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੱਜ ਨੇਂ ਕੋਈ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਹਟਾ ਸਕੇਗੀ। Public servants ਨੂੰ ਹਟਾਣ ਲਈ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ suspend ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ inquiry ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ dismiss ਕਰਨ ਦੀ ਨੌਬਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਮੁਕਦਮੇ ਵੀ ਚਲਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ Democles ਦੀ

ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਾ ਦਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਏ ।

ਫਿਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਕਿਸ ਨੇ ਹੈ ? ਸਾਡੇ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇਂ । ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾਲਾਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿਸੇ ਲਾਇਕ ਜੱਜ ਨੂੰ ਹਟਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ । Judiciary ਦੀ independence ਨੂੰ Executive ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਦੇ ਦੇਣਾ democracy ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜਾਣਾ ਹੈ ।

ਮੁਖ-ਮੰਤ੍ਰੀ ਹੋਰਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ 18 ਬੈਠਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਮੁਕਦਮੇ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ mislead ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਕ ਮੁਕਦਮੇ ਦਾ evidence ਲੈਂਦਿਆਂ 18 ਦਿਨ ਵੀ ਲਗ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਕਈ ਵਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤਲਬ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ 18 sittings ਵਿਚ 4 ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦੀ evidence record ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ । ਮੁਖ-ਮੰਤ੍ਰੀ ਹੋਰਾਂ ਗਲਤ ਅੰਕੜੇ ਦਸ ਕੇ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਕੰਮ ਦੀ out-turn ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨੇ cases complicated ਸਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਨਹੀਂ । High Court ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਮੁਕਦਮੇ ਦਸ ਦਸ ਦਿਨ ਚਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਣ ਦੀ ਤਾਕਤ Executive ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦ ਵੇਖਣਗੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੱਜ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ party in power ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਰਵਈਆ ਉਹਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਝਟ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ । ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਜੱਜ party in power ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜ਼ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕੇਗਾ ।

ਮੁਖ-ਮੰਤ੍ਰੀ ਹੋਰਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ panel ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚੋਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਰਬ party in power ਹੀ ਹਨ । ਉਹੀ ਆਦਮੀ select ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੋਣਗੇ । ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਜ਼ਰਾ ਵੀ independence ਵਿਖਾਏਗਾ, ਉਹਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਜਦ ਤਕ Judge ਨੂੰ security of service ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ impression ਅੱਛਾ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਕੋਈ ਜੱਜ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ

[Sardar Ajmer Singh]

ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾਂ । ਜਦ ਦੂਸਰੇ Tribunals ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਮੁਕਦਮੇ ਜਦੋਂ ਤਕ decide ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ? ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਵੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਈਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਉਸ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਕਹਾਵਤ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਮਨ ਤੁਰਾ ਹਾਜੀ ਬਗੋਇਦ ਤੂ ਮਰਾ ਮੁੱਲਾਂ ਬਗੋ" Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਫ਼ੈਸਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹੋ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਹਨ । ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬਿਲਾ ਖ਼ੌਫ਼ੇ ਤਰਦੀਦ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਖੇਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ; ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕਠਿਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਐਸੇ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ Tribunal ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜੇ, Election ਦੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਝਗੜੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਖ਼ਾਤਰਖ਼ਾਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ । ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖ਼ਾਹ ਮਖ਼ਾਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਅਟਕਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖ਼ੁਦ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਖੇਲ ਰਹੇ ਹਨ ।

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब ! कहावतें जो कही जाती हैं हर्फ़ बहर्फ़ सही तो नहीं होतीं उन का मतलब ही लिया जाता है । मुझे opposition के साथियों की दलीलें सुनकर एक कहावत याद आई है कि "चोर नालों पँड काहली" । दूसरे लफ़ज़ों में यह कहा जा सकता है कि More loyal than the king himself, जहां कहीं कोई गलतफ़हमी पैदा हो सकती है उस बात को clear करने का खुद हमें फ़िक्र है । हम ने शिरोमणि गुरद्वारा प्रबन्धक कमेटी की मर्ज़ी के मुताबिक यह amendment की है । उन्हों ने कहा कि आप ऐसा करना चाहते हैं तो कर लीजिए । अब स्पीकर साहिब, आप देखें कि दफ़ा 71 के होते हुए इस suggestion के क्या मानी हैं ? Nominee तो इन का ही आदमी होगा । शिरोमणि गुरद्वारा प्रबन्धक कमेटी का ही nominee होगा । खैर मेरे दोस्त तो advocate हैं उन्हों ने तो advocacy करनी है । मुकद्दमे का कुछ बने या ना बने यह और चीज़ है । मुझे समझ नहीं आती कि आखिर क्या बात है जिस के लिये इस कदर आहो फ़ुगां है ? इतना वावेला है ? क्या चीज़ है जिस के लिये इतना शोर मचा रहे हैं ? स्पीकर साहिब

मुझे तो कुछ दिखाई नहीं देता। कहा गया है कि यह तरीका दबाव डालने के लिये अपनाया जा रहा है। अगर यह amendment इस लिये लाया जाना था तो उस समय लाया जाता जिस वक्त वे वहां मालक थे लेकिन इस वक्त तो वहां मालक नहीं है। हम तो सुधार के लिये बैठे हैं। सुधार करना हमारा कर्त्तव्य है। मैं उम्मीद करता हूँ कि जो जो गलत काम हमारे सामने वाले दोस्तों ने किये हैं उनको ठीक करने की कोशिश करेंगे। सरदार अजमेर सिंह मेरे दोस्त हैं अच्छे आदमी हैं। मैंने बहुत कोशिश की है कि कोई नुकता उन की दलीलों में से ढूंढूं लेकिन बावजूद बहुत कोशिश के उनकी दलील में कुछ नहीं मिलता। क्योंकि उसमें कोई वजन नहीं है। अब सवाल यह है कि दो साल या पांच साल वाली amendment को मंजूर किया जाए। अगर मेरे साथियों का यही ख्याल है और Opposition वाले भाइयों की भी यह राय है तो सरकार दो साल वाली amendment मंजूर कर लेगी। Opposition की राय को भी कुछ कदर होनी चाहिये।

श्री सोमदत्त बाहरी (शिमला): स्पीकर साहिब! यदि आप मुझे आज्ञा देवें तो जो गल्ती हाऊस करने वाला है उस के बारे में मैं कुछ अर्ज करूं।

Section 79 of the Sikh Gurdwaras Act, 1925 reads like this :

"The Provincial Government may remove any Member of the Commission--

(i) If he refuses to act or becomes in the opinion of the (Provincial Government) incapable of acting or unfit to act as a Member, or

(ii) If he has absented himself from more than three consecutive meetings of the Commission, or

(iii) If it is satisfied after such enquiry as it may deem necessary that he has flagrantly abused his position as a Member, or

(iv) If he has served as a Member for more than three years."

Mr. Deputy Speaker, it is crystal clear that under sub-section (iv) of Section 79, the Government is competent to remove any Member of the Judicial Commission if he has served as a Member for more than three years and I do not see any reason why the Government should have brought forward this amending Bill.

Chief Minister : Sir, may I inform the hon. Member through you that sub-section (iv) of section 79 was repealed long ago ?

Mr. Deputy Speaker : Question is—

In the proposed new clause, line 2--
for "one" substitute "five"

The motion was by leave withdrawn.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order Sir............

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : point of order, please. ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ motion move ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ clearly ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਮ ਤੇ amendment ਹੈ, ਉਹ already move ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀ ਉਸ ਨੂੰ move ਕਰਨ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ motion ਨੂੰ withdraw ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਊਸ ਦੇ pleasure ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : No, no. *(interruptions)* On a point of order, Sir.

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: No point of order.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੈਂ point of order ਜ਼ਰੂਰ raise ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਮੈਂ ਖੜਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀ ਕੋਈ point of order ਨਹੀਂ raise ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੈਂ point of order ਜ਼ਰੂਰ raise ਕਰਨਾ ਹੈ ; ਤੁਸੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਉ। ....Order ! order !!

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : Order please. ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਅਗੇ ਬਿਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਗਾਹ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਨ।

I cannot put the amendment of Professor Mota Singh to the vote of the House because it has not been moved by him. Moreover, the House has just now given its assent to the withdrawal of the amendment of Jathedar Mohan Singh which is similar to that of Professor Sahib and the rules relating to amendments clearly provide that any amendment on a question which is not consistent with the previous decision on the same question given at the same stage of a Bill should be declared out of order. Besides the hon. Member could have objected to the withdrawal in which case the amendment would have been put to the vote of the House. He did not do so and therefore he cannot now make the demand that he is making consistent with the Rules.

Rai Hari Chand : Sir, it is the legitimate right of every hon. Member to move an amendment to a Bill and to insist that it should be put to the vote of the House. I, therefore, request that the amendment of Professor Mata Singh should be put to the vote of the House.

Mr. Deputy Speaker : He did not move it. Moreover, as I have said earlier, an amendment similar to that of Professor Mota Singh has just now been withdrawn by Jathedar Mohan Singh with the permission of the House. The rules relating to the admissibility of amendments clearly lay down that any amendment on a question which is inconsistent with the previous decision on the same question given at the same stage of a Bill should be ruled out of order. In view of these facts, the question of putting the amendment of Professor Mota Singh to the vote of the House does not arise.

Professor Mota Singh Anandpuri : On a point of Order, Sir. A Member, who moves an amendment, has a right to withdraw his own amendment and not that of any other Member. I, therefore, insist that my amendment should be put to the vote of the House.

Mr. Deputy Speaker : I call the hon. Member to order. He cannot discuss my ruling.

Chief Minister : The dignity and prestige of the Chair must be preserved at all costs.

स्पीकर साहिब ! शायद अंग्रेज़ी के लफ़ज़ों के इस्तेमाल से बार बार misunderstanding सी हो जाती है। आख़िर motion होती क्या है ? वह है जिसके मुतअल्लिक हाऊस की राय ली जाती है। अब यह दोनों motions identical हैं जिनका मुद्दा यह है कि आया पांच साल का अरसा रखा जाए या नहीं। अब यह हाऊस का हक है कि इसपर अपनी राय 'हां' में दे या "न" में। अब जब कि इस तरमीम को हाऊस में पेश किया गया तो हाऊस ने यह फैसला दिया कि हम इस amendment को नहीं करना चाहते। तब यह तजवीज़ किया गया कि जो पांच साल वाली तरमीम है उसको वापिस लिया जाए या न। हाऊस ने इसको वापिस लेने के हक में अपना फैसला दे दिया है। जब फैसला किया जा चुका है कि जो पांच साल वाली तरमीम है उसको वापस लिया जाए तो उसके बाद, मैं हैरान हूँ, कि क्यों इधर से भी point of order raise किया जाता है और उधर से भी।

इसके इलावा, स्पीकर साहिब, शायद मेरे साथी यह समझ रहे हैं कि इस चीज़ को लेकर division कराई जाए। यह तो इनका हक है कि जिस जिस point पर division कराना चाहें करा सकते हैं। लेकिन यहाँ पर तो सवाल ही दूसरा है। इस amendment में तो एक ही चीज़ है जो दो मुख्तलिफ़ मैम्बरान के नाम पर है।

[Chief Minister]
जब एक ऐसी amendment पर हाऊस ने अपना फैसला दे दिया है तो रूल्ज़ के मुताबिक उसी चीज़ पर दोबारा फैसला नहीं दिया जा सकता। इसलिए जब वह रूल हमने माना हुआ है तो उसी amendment पर दोबारा राए नहीं ली जा सकती।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

In the proposed new clause, line 2—For "One" substitute "two".

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That Clause 2, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Sikh Gurdwaras (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed,

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

That the Sikh Gurdwaras (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council. be passed.

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब! आज सचमुच मैंने पहली दफा इस हाऊस में यह चीज़ देखी है कि Constitutional law को तोड़ा गया है।...(Order, order !)

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : Order, order ! ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ruling ਨੂੰ question ਕਰਨ ਲਈ ਖੜੇ ਹੋਇ ਹੋ ਯਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਿਣ ਲਈ ?

प्रोफैसर मोता सिंह (आनन्दपुरी) : कुछ कहने के लिए, जनाबे वाला।

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤਾਂ ਫਿਰ relevant ਬੋਲਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨਾ।

प्रोफैसर मोता सिंह (आनन्दपुरी) : मैं बिल्कुल relevant रहूँगा। स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि सिख गुरुद्वारा तरमीमी बिल जो कि आज पास किया जा रहा है, मैं समझता हूँ कि सचमुच इस स्टेज पर इसकी कोई जरूरत नहीं थी। लेकिन politics के अन्दर बहुत सी ऐसी बातें है जिन को मद्देनज़र

रखते हुए बाज़ दफा एक पार्टी को दूसरी पार्टी के rights को crush करने के लिए कोई न कोई हरबा इस्तेमाल करना पड़ता है। यह बिल भी, स्पीकर साहिब, इसी किस्म का है और मैं बड़े ज़ोर से कहना चाहता हूँ कि इस बिल के पास हो जाने से पंजाब के अन्दर सिख कौम के जज़बात को एक बहुत भारी ठेस लगेगी। अगर इसको पास कर दिया गया तो इसका नतीजा जल्दी ही आप को तब मालूम होगा जब सारी कौम इस पर अपना reaction दिखाएगी।

इस बिल पर तकरीर करते हुए चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया कि Commission की out-turn कम होने की वजह से ही यह बिल लाया गया है। जब out-turn का ही सवाल है तो इस चीज को गवर्नमैंट के हर Tribunal पर लागू होना चाहिए था। सिर्फ शिरोमणि गुरद्वारा प्रबँधक कमेटी की tribunal पर ही क्यों यह सवाल पैदा हुआ ? इस बात से ज़ाहिरा शक पैदा होता है कि असली मुद्दा क्या है ! जब आप Judiary को executive से अलहदा कर रहे हैं तो क्यों गुरुद्वारा प्रबंधक कमेटी को इतनी ज़्यादा powers दी जा रही हैं कि वह Judicial Commission के ऊपर dominate कर सके? इसलिए यह बिल अपने असली मकसद को नष्ट कर देगा और उस असूल की गर्दन को कलम कर देगा जिसका कि आप पहले एलान कर चुके हैं। इसलिए मैं बड़े ज़ोर के साथ यह कहना चाहता हूँ कि इस बिल के ज़रिए आप एक नई situation को पैदा कर रहे हैं।

दूसरी चीज़ जो मैं कहना चाहता हूँ वह यह है कि इस बिल का Judicial Commission के मैम्बरों की independence, integrity, efficiency और impartiality पर बहुत बुरा असर पड़ेगा। कोई आदमी इन हालात के अन्दर खिदमत के लिए आगे नहीं आएगा। वह कहेगा कि जब एक या दो साल के बाद चले ही जाना है तो क्यों वह executive को नाराज़ करें। जब इस तरह के खतरे की तलवार हर वक्त उन के सिर पर लटकती रहेगी और जब तक वे executive को खुश करने की ख्वाहिश करते रहेंगे तब तक तो वे कामयाब रहेंगे, वरना उन्हें उनके औहदों से निकाल दिया जाएगा। इसलिए जब तक impartiality, integrity, independence और efficiency जो कि Jurisprudence के लिए ज़रूरी हैं कायम नहीं रखे जाएंगे; उस tribunal के जजों को impartiality का प्रयोग करने का मौका नहीं मिलेगा।

इसलिए में यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि इस बिल पर दोबारा ग़ौर किया जाए। अगर ऐसा न किया गया तो थोड़े ही दिनों के अन्दर पंजाब में एक ज़बरदस्त agitation हो जाएगी क्योंकि इस तरह लोगों के मज़हब में नाजाइज़ तौर पर दखल दिया जा रहा है।

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਆਪਣੀ ruling ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਦੋ amendments ਆਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕੋ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਫ਼ਾਜ਼ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ amendment admit ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੀ automatically redundant ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ Rules ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ :—

> An amendment on a question must not be inconsistant with a previous decision on the same question at the same stage of a bill or a matter.'

ਇਸ Rule ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਰੂਲਿੰਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਸੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Leader of the House ਨੇ ਪਕਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਹੀ ਛਡਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ Judicial Commission ਦੀ independence ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਪੂਰਾ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮਨਸ਼ਾ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ protest ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ betray ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਿਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਸਾਡਾ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੇ ਅਸਾਂ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਸਨ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਤਲੂਬ ਹੋਵੇ । ਪਰ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ । ਇਹ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ dispassionately ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਮਨਸ਼ਾ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਹਨ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧੜੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਧੜੇ ਬਾਜ਼ੀ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਵਧਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Judges ਦੀ ਉਮਰ retirement ਲਈ ਮੁੱਕਰਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਾਂ ਅਸੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ period ਲਈ ਲਗਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਅਸੀਂ Judges ਦੀ ਉਮਰ ਮੁੱਕਰਰ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜੇ period ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਝਦਾਰ Rawyer ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਤਨੀ ਯੋਗਤਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ Judge ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਛਡ ਕੇ ਇਕ ਸਾਲ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਲਈ Judge ਬਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਚੰਗਾ able ਵਕੀਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇਕਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਘਟੀਆ ਦਰਜੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਲਗਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਕੀਲ ਲਭ ਪੈਣਗੇ । ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ । ਇਨਸਾਫ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ Judge ਕਾਬਲੀਅਤ ਵਾਲਾ, Integrity ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਇਕ ਸਾਲ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਣ ਲਗਾ ।

ਫਿਰ ਇਹ period ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ disposal ਬੜੀ slow ਸੀ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕੀ ਸਾਡੇ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਜਿਹੜਾ 'Clear the Desk' ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਕਢਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਕਿੰਨੇ Judge ਅਮਲ ਕਰ ਕਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ clear ਨਾ ਕਰਣ ਲਈ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ? ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਦ੍ਹੇ ਕੋਠੇ ਦਾਣੇ ਉਹਦੇ ਕਮਲੇ ਵੀ ਸਿਆਣੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚੋਖੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ । ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰਨ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਕਤ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿਹੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਰਗੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਡ ਅਡ ਕਰ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਚਾਹੁਣਗੇ ਕਿ ਕੌਮ ਦੇ morale ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ too late ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ provice ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਕਠਨ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ merits ਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੋਇਆ ਅਸਲ ਗੱਲ ਵਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੱਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ

[Sardar Ajmer Singh]

ਨਾਲਾਇਕ ਵਕੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੈ । ਉਹ ਹੋਰ ਕੋਈ argument ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ point ਅਸਾਂ ਕਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਸਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਅਸਾਂ Judicial Commission ਦੀ independence ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ । ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਧੜੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਛਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ Auditor ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਜਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

Mr. Deputy Speaker : The hon. Member should not impute motives.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ Statement of Objects and Reasons ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ...............

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: Statement of Objects and Reasons ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ । ਜਿਥੇ ਤਕ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ rights ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ...............

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪ ਜੈਸੇ ਸਮਝਦਾਰ ਅਤੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸਮਝਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਆਪ motives impute ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ...............

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਆਪ ਫਿਰ ਬਜ਼ਿਦ ਹੋ ਅਤੇ ਇਕ ਆਨ੍ਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਤੇ reflect ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਉਹ ਉਸ group ਦੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜਿਸ.........

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰੁਪ ਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ Leader of the

House ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਰੁਧ protest ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

Chief Minister : The hon. Member is challenging the ruling of the Deputy Speaker.

Sardar Ajmer Singh : I am not challenging the ruling of the Deputy Speaker. I am saying that it is the duty of the Leader of the House to advise every body in the House properly and correctly.

मुख्य मन्त्री : Leader of the House तो chair की खिदमत में गुज़ारिश करता है, ruling नहीं देता ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : Ruling ਬਾਰੇ...............

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪ ruling ਨੂੰ question ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਰਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ruling ਦੇਣ ਲਈ, opposition ਦੇ views ਭੀ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ...............

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ruling ਨੂੰ discuss ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਆਪਣੇ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲਓ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ruling ਨੂੰ challenge ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਲਫਜ਼ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਤਕ lower magistrate ਜਾਂ ਦੂਜੇ magistrate unconfirmed ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਵਈਆ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ confirm ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਵਈਆ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ report, ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ tenure ਦੇ ਇਕ ਸਾਲ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਆਪ ਦੇ ਹਥ ਆਉਣ ਤੇ ਉਹ ਜੋ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨਗੇ ਜੋ ਆਪ ਚਾਹੋਗੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਾਡੇ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । Judicial ਅਤੇ Executive powers ਨੂੰ ਅੱਡ ੨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨਸਾਫ਼ ਸਸਤਾ ਅਤੇ independent ਹੋਵੇ । Power ਨੂੰ decentralise ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਵਿਚ ਜਿਤਨੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ

[Sardar Chanan Singh Dhut]

ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨੁਕਸ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਐਕਟ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਉ।

ਇਹ ਠੀਕ ਏ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਠ ਨੌਂ ਆਦਮੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਹ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਕਿਉਂ ਕਰੇ? ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ 18 sittings ਹੋਈਆਂ। ਕੀ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ? ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਜਿਹੜੀ ਪਾਰਟੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ Judicial Commission ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਇਹ ਜੋ ਮਿਆਦ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਇਹ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਖੇ ਲਗੇਗਾ ਉਸ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਧਾ ਦੇਣਗੇ, ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੇਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇ ਇਕ ਤਕੜੀ ਸਟ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਤਰਮੀਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ 18 sittings ਵਧ ਕੇ 30 ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਇਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇ ਜੋ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਮਖੌਲ ਉਡਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਖੌਲ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ politics, ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ੋਰ ਆਜ਼ਮਾਈ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ): ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਜੋ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਾਂ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿਤਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨਾਲ ਦਿਲ ਲਗੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ basic objection ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ panicky ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਜੱਜਾਂ ਦੇ tenure ਨੂੰ ੨ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ terminate ਕਰ ਸਕਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ minds ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ work ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ background ਕਰਕੇ justice ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲਗੇਗਾ। ਆਪ tenure fix ਕਰ ਦਿਓ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਸ

ਗਲ ਨਾਲ, ਕਿ ਜਦ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਚਾਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ remove ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ incentive ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ service ਦੀ continuity ਭੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਹਥ ਰਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਸਾਡੀ basic objection। ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਵੋ; ਮਖੌਲ ਵਿਚ ਨਾ ਉਡਾਉ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਤਕੱਰਰੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਮੁਕੱਰਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹੈ ਜਦ ਨਾ ਮੈਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਫਾਜ਼ਲ ਦੋਸਤ ਇਸ position ਵਿਚ ਸਨ। 1921 ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਵਕਤ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਮਿਆਦ ੩ ਸਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਿਆਦ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਕੌਮ ਦੀ ਹੀ intention ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਦਫ਼ਾ ਮੁਤਾਬਕ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ enquiry ਕਰਕੇ ਕਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ enquiry ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ enquiry ਕਰਕੇ ਕਢਿਆ ਜਾਵੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚਿਠੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਲ ਖਰਚ ਦਾ $\frac{2}{3}$ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ $\frac{1}{3}$ ਹਿੱਸਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਜੁਡਿੱਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ efficient ਬਨਾਣ ਲਈ ਮਿਆਦ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਇਸ provision ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਗਲਤੀ ਨਾਲ repeat ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਮੁੜ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਿਆਦ ਕਿਸੇ ਜੁਡਿੱਸ਼ਲ ਬਾਡੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ election petition ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ Election Tribunal ਦੀ ਵੀ ਮਿਆਦ ਮੁਕੱਰਰ ਸੀ।

[Sardar Mohan Singh]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਤੇ ਕਈ ਤਰਮੀਮਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ। ਪਰ ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਉਸ ਚਿਠੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦ ਮੇਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਦੋਸਤ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ, ਰੋਂਦੀ..............ਤੇ ਨਾਂ ਲੈ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ.............. (interruptions) ।

उपाध्यक्ष महोदय : आप को यह शब्द शोभा नहीं देते ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ S.G.P.C ਵਿਚ ਹਾਰ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਹਾਰ ਤੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਬਣ ਗਈ। ਜਦ ਵੋਟ ਲਏ ਗਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ੩੯ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ੧੯। ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਜਾਂ..............

Sardar Ajmer Singh : It was all bogus.

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ bogus ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਹਾਰ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਉਸ ਹਾਰ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਾਜ਼ (cause) ਲਈ ਜਾਨ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਹਾਰ ਵਿਚ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੋਇਆ ?

श्रीमती शन्नो देवी : स्पीकर साहिब आप इनको कहें कि यह शब्द withdraw करें ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ "ਰੋਂਦੀ" ਤੋਂ ਅਗੇ ਤੈਸ਼ ਤੈਸ਼ ਆਏਗੀ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ withdraw ਕਰਨ। (Interuptions)

उपाध्यक्ष महोदय : Order please. इन्हों ने कोई ऐसी बात कही नहीं जो with draw करें । "रोंदी शब्द unparliamentary नहीं है ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ "ਯਾਰ" ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ withdraw ਕਰਦਾ ਹਾਂ। (ਵਿਰੋਧੀ ਪੱਖ ਵਲੋਂ ਤਾਲੀਆਂ) ।

ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਆਨ੍ਹੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਇੱਕੋ ਵੇਰ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਣ ਲਈ ਇਕ ਸਬ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ।

ਫੇਰ ਇਹ ਬਿਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੀ intention ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਸੱਜਨ ਜੁਡਿੱਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ whole timer ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜਦ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਵੇ ਬੁਲਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਐਸੀ ਉਚੀ ਹੈਸੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ 20 ਰੁਪਏ ਲਈ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਕਹੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਹੁਣ ਜਦ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਿਆਦ ਵਧਾਣੀ ਮਨ ਲਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

मुख्य मन्त्री : (श्री भीम सैन सच्चर) स्पीकर साहिब बहस का जवाब देने वाले के लिये हर बात का जवाब देना मुश्किल होता है। यद्यपि हरेक चीज का जवाब देना चाहिए और आदमी चाहता भी है कि हर point का जवाब दिया जाए मगर फिर भी बाज चीजें ऐसी होती हैं कि जिनका जवाब महज खामोशी ही होता है। इसको तोड़ कर जवाब नहीं दिया जा सकता। मैं हैरान हूँ कि मेरे दोस्त जान बूझ कर गैरमुतअल्लिका चीजों को बीच में ला रहे हैं और कह रहे हैं कि यह बिल Sikh Community पर हमला है। मैं इसके बारे में किसी बहस में नहीं पड़ना चाहता लेकिन मैं जोर से इस बात की मुजम्मत करता हूँ कि खाहमखाह लोगों के अन्दर परेशानी पैदा की रही है। यह Judicial Commission का मामला है और मैं चाहता था कि इसकी जितनी तफ़सील कम बताई जाए अच्छा होगा। और इस बात का इशारा भी अपने दोस्तों को दिया है लेकिन वह इतने समझदार होते हुए भी इस इशारे को मानते नहीं। मैं उनकी तवज्जुह S. G. P. C. की उस चिट्ठी की तरफ दिलाना चाहता हूँ जिसमें उन्होंने लिखा है कि —

> "I may inform you that I wanted to bring to your kind notice the unnecessary number of sittings of the Commission in a month. There are only five or six cases pending with the Commission which can be taken up for hearing conveniently in its one or two sittings in a month at the most. But, in fact, they are having more sittings by placing one case a day on the Cause List by which the Shiromani Gurdwara Parbandhak Committee and the Government have to incur a great expenditure................"

[Chief Minister]

अब मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस कमिशन के खर्च का ½ हिस्सा शिरोमणी कमेटी को देना पड़ता है और ½ हिस्सा सरकार देती है। अब जिनकी जेब से पैसे निकलते हैं वह कहते हैं कि खर्च को कम करो। अब मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या गवर्नमैन्ट इसे चाहती थी या Shiromani Gurdwara PrabandhakCommittee?

आप समझने की कोशिश करें। मैं पूछता हूँ कि अगर कोई आदमी भला हो। जिसके मुतअल्लिक कोई शिकायत न हो। ईमानदार हो और वह अपने काम में अच्छा न हो तो उस आदमी को हम कैसे हटा सकते हैं जब कि कोई Proceedings इस Tribunal के सामने हों। क्या हमारे दोस्त सरदार अजमेर सिंह इसका जवाब देंगे ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਇਸਦਾ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਢਿੱਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ ਉਹਦੀ remova' ਵਾਸਤੇ clause ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ amendment ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਨੰਬਰ ਇਕ। ਅਤੇ ਨੰਬਰ ਦੋ ਇਹ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Public Service Commission ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ test ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਵੀ test ਰਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮਸਲਨ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਦੀ standing ਹੋਵੇ ਅਤੇ District Judge ਕੋਲੋਂ ਰੀਪੋਰਟ ਮੰਗੀ ਜਾਵੇ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ select ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਜਿਹੇ case ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਾਰਿਆਂ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

मुख्य मन्त्री : सपीकर साहिब आप ने यह बात कहीं न देखी होगी कि मुखालिफ पार्टी ने मुद्दई के मुकद्दमे को खुद ऐसे तरीके से मान लिया हो जिस तरह यहां मेरे दोस्त ने मिसाल पेश की है। आप खुद अपने मुंह से कह रहे हैं कि ऐसे हालत में कुछ इन्तजाम करना ज़रुरी है तो फिर हम ने क्या किया है ? हम भी तो यही कहते हैं कि ऐसे सिलसिला बन जाए तो कुछ करना चाहिये। अब चूँकि ऐसे हालात पैदा हुऐ और S.G.P.C. की तरफ़ से शिकायत आई तो हम ने उस शिकायत की कद्र करते हुए आपके सामने यह एक तजवीज़ पेश की तो आप कहते हैं कि मैं न मानू। आप खुद मानते हैं कि ऐसे case में जहां कोई और तरीका न हो तो कुछ न कुछ power होनी चाहिये। अब हम वही power लेना चाहते हैं तो आप कहते हैं कि यूँ न करो यह न करो बल्कि कुछ और करो। फ़र्ज़ कर लीजिये हम इस को छोड़ कर कोई और तजवीज़ आप के सामने लाते हैं तो फिर आप के नुमायंदे आ जाएंगे कि तुम सिक्ख community को तबाह कर रहे हो। एक तरफ़ जब हम S.G.P.C. की शिकायत पर एक चीज पेश करते हैं तो आप तबाही का शोर मचा देते हैं और दूसरी तरफ़ आप कहा करते हैं कि S.G.P.C. सिक्खों की नुमायंदा है। मेरी अर्ज़ है कि

अब किसी को हटाएंगे तो उस की जगह S.G.P.C. का nominee आएगा। क्या अब S.G.P.C. Community की नुमायंदा नहीं ? यह तो नहीं होना चाहिये कि अगर अलिफ को चुन लिया जाए तो committee नुमायंदा है और वही लोग अगर दूसरे लोगों को चुन दे तो Committee नुमायंदा नहीं रहती। अब एक और मुश्किल यह है कि जब नुमायंदा कमेटी के कहने पर Commission के मेम्बर चुने जाते हैं तो आप कहते हैं कि कोई काबिल आदमी जिस से कोई काबिल वकील मुराद है इस के लिये कोशिश नहीं करेगा। अरे साहिब जिस वकील की practice अच्छी हो जो एक कामयाब वकील हो वह क्यों आएगा फिर जब यह भी मालूम हो कि यह मुस्तकिल और wholetime job नहीं है जितने दिन काम होगा उस के पैसे मिलेंगे तो फिर कोई क्यों आए ? स्पीकर साहिब, यह सिर्फ मेरी समझ की बात नहीं है। तकरीर करने वाले के सिवा यह बातें किसी की भी समझ में नहीं आ सकतीं। खैर असल बात यह कि S.G.P.C. की रिपोर्ट पर हमें इस मामले के बारे में सोचने की जरुरत पड़ी। पहले तो हम ने सोचा कि लिख कर देख लिया जाए शायद इस से काम चल जाएगा। चुनांचि एक demi official letter लिखा गया मगर बात न बनी। पस अब हम यह तजवीज़ सभा के सामने लाए हैं तो यह दोस्त कहते हैं यह हो जाएगा और वह हो जाएगा। मगर मैं पूछता हूँ क्यों हो जाएगा ? आखिर इस की वजह क्या है ? और फिर जो कुछ होगा वह आप के सामने आ ही जाएगा मगर मैं इन दोस्तों से पहले भी कहता रहा हूँ और अब एक बार फिर यह दरख्वास्त करता हुँ कि आप जिम्मेदार आदमी हैं आप को ऐसे मामलों में इस किस्म की बातें न करनी चाहिये। मेरे साथी प्रोफैसर मोता सिंह ने तो बिगल भी बजा दिया है कि सिख Community जल्द ही आप को दिखा देगी कि वह कैसा जवाब देती है। अब भला इस बात का यहां क्या मौका था। कालिज के दिनों में हम सुना करते थे कि question paper में वह आए या ना आए but let me first prove the binominal theorem (*Laughter*) लेकिन जवाब लिखते समय एक विद्यार्थी जरुर लिखा करता था।

स्पीकर साहिब, बिलकुल उसी तरह मेरे दोस्त हाउस में तकरीरें करते हुए ऐसी बातें कहते हैं। अगर वे यह बातें बाहिर नहीं कहते तो इस का मतलब साफ़ जाहिर है कि वे उनके जज़बात नहीं होते। मेरा ख्याल है कि अगर Press वाले साहिबान फैसला कर लें कि ऐसे जवाहरात को न छापेंगे और ऐसे मोतीयों को अखबारों में नहीं परोया करेंगे तो इस किस्म की तकरीरें खुद बखुद बंद हो जाएंगी।

(*A Voice*) ;—Is this all relevant, Sir ?

मौलवी अबदुलगनी दर : इन को अपना दिल खुश कर लेने दीजिये।

मुख्य मन्त्री : आप कुछ कहना चाहते हैं तो मैं बैठ जाता हूँ।

मौलवी अबदुलगनी दर : मुझे तो कुछ नहीं कहना। आप अपना दिल खुश कर लीजिये।

मुख्य मन्त्री : मुझे भी और कुछ नहीं कहना। बस इन अलफाज के साथ मैं दरख्वास्त करता हूँ कि यह motion पास कर दी जाए।

Sardar Ajmer Singh : Sir, we walk out as a protest against this Bill.

Mr. Deputy Speaker : Question is —

> That the Sikh Gurdwaras (Amendment) Bill as passed by the Punjab Legislative Council be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB STATE LEGISLATURE (PREVENTION OF DISQUALIFICATION) (AMENDMENT) BILL.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

> That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) (Amendment) Bill as passed by the Punjab Legislative Council be taken into consideration.

Mr. Depu y Speaker : Motion moved—

> That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) (Amendment) Bili as pasied by the Punjab Legislative Council be taken into consideration.

मुख्य मन्त्री (श्री भीम सैन सच्चर) : स्पीकर साहिब इस stage पर मैं इस बिल के बारे कुछ नहीं कहना चाहता। यदि किसी माननीय सदस्य ने एतराज़ किया तो उसका जवाब दूँगा।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਤੁਰਾਂ ਦਾ ਬਿਲ ਅਜ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਲ ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਲਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ Congress Party ਜਾਂ ਹਕੂਮਤ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦਾ ਬਿਲ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਬਿਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ Constitution ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ National Cadet Corps ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਦੀਆਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਥੋੜੇ ਬਹੁਤ ਪੈਸੇ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਤ੍ਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਭਾ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੈਂਬਰ National Cadet Corps ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ। ਆਖਿਰ National Cadet Corps ਵਿਚ

ਆਰਜ਼ੀ ਇਦਾਰਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਜੇ ਸਭਾ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁਣ ਚਾਹਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਏਤਰਾਜ਼ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਹਰ ਗਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ motive ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਫੈਲੇ । ਇਹ ਗਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ Congress ਦੀ ਸਿਆਸਤ National Cadet Corps ਵਿਚ ਫੈਲਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ political parties ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਇਤ੍ਰਾਜ਼ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ National Cadet Corps ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨ ਫੈਲਾਈ ਜਾਵੇ । ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ National Cadet Corps ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਭਰਾ ਕਈ ਢੰਗਾ ਨਾਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਗੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ elections ਵਿਚ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਪਰ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਦੂਜੀਆਂ Parties ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ । ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲ਼ਫ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

श्री राम किशन (जालन्धर शहर उत्तर पश्चिम) : स्पीकर साहिब इस, मामूली से बिल पर मुझे अपने दोस्त की यह तकरीर सुन कर कुछ हैरानी सी हुई है । इस समय की अंतर्राष्ट्रीय हालत को देख कर तमाम प्रांतों की Assemblies ने ऐसे बिल पास किये हैं ताकि emergency के वक्त हरेक आदमी चाहे वह Legislature में हो चाहे बाहर देश की हिफाज़त में हिस्सा ले सके । मेरे दोस्त ने एक खास ढंग से इस बिल की मुखालफत करने की कोशिश की है, परन्तु मैं उनहें याद दिलाना चाहता हुँ कि 1940 में जब दुनिया की दूसरी जंग शुरु हुई उस वक्त Indian National Congress और दूसरी political parties ने जिनकी कोई भी आवाज़ थी इस बात की मुखालफत की थी कि M.L.A's armed forces में शामिल हों । लेकिन उस समय मेरे दोस्तों ने इस बात को support किया था । Punjab Legislative Assembly में इस किसम का एक बिल पास किया गया था । अब यह कहा जा रहा है कि National Cadet Corps को political purposes के लिये इस्तेमाल किया जायेगा । क्या मेरे दोस्त पिछले दो साल में जब से इस Congress Party का राज कायम हुआ है एक बार भी बता सकते हैं जब National Cadet Corps की organisation को elections में political purposes के लिये इस्तेमाल किया गया हो । पंजाब में 12 bye elections हुई है लेकिन एक भी ऐसी मिसाल नहीं दी जा सकती । यह organisation तो देश की Second line of defence है । इसकी ज़रुरत तो उस समय होती है जब emergency declare हो

[Shri Ram Kishan]
आये या हिन्दुस्तान पर internal या external हमला हो लेकिन मालूम होता है कि बिल की मुखालफत इस लिये की जा रही है कि मुखालफत होनी ही चाहिये। इसमें कोई political motive नहीं। यह तो सिर्फ देश की हिफ़ाजत के लिये pass किया जा रहा है। इन हालतों में मैं अपने दोस्तों से प्रार्थना करता हूँ कि 1940-41-42 में जब हम गुलाम थे तो वे इस बात के हक में थे। अब वे इसे support क्यों नहीं करते। हमें सब मिल कर इस बिल को unanimously पास करना चाहिए।

मुख्य मन्त्री (श्री भीम सैन सच्चर) (हिन्दी) : स्पीकर साहिब, बात यह है कि अगर कोई चीज दिल में होती है और उसे छिपाने की कोशिश की जाये तो वह छिपती नहीं। जिस तरह मुश्क को ख़्वाहे कितना भी छिपा कर रखा जाये वह छिप नहीं सकता, इसी तरह अगर किसी आदमी के दिल में कोई ख्यालात जोर पकड़ रहे हों तो वह ख्यालात कभी छिप नहीं सकते। स्पीकर साहिब आप को पता है कि territorial army के अफसर non-commissioned होते हैं। दूसरे जो हैं उन को यह रियायत है कि अगर वह territorial army के मैम्बर होते हैं तो मैम्बर होने की वजह से वह किसी किस्म की disqualification जो है वह attract नहीं करते। वह आप ने ही पास किया है या आप के हाऊस ने पास किया है। स्पीकर साहिब ! आप जानते हैं कि N.C.C. के मैम्बरान किस कदर बेलाग तरीके से और जांफिशानी से काम करते हैं और फिर आप जानते हैं स्पीकर साहिब कि N.C.C. के मैम्बर होने के बाद हमारे जो नौजवान होते हैं जो बच्चे होते हैं उन का इरादा बुलन्द तर होता चला जाता है। इस वक्त हमारे सामने बड़ा सवाल है और वह सवाल है अपने मुल्क की हिफ़ाजत का क्योंकि अगर आज़ादी किसी जगह पर कायम होती है तो उस के साथ साथ दूसरा सवाल होता है उस को कायम रखने के लिये उस की हिफ़ाजत का। आप जानते हैं कि हर मुल्क अपनी हिफ़ाजत के लिये सब सम्भव ज़राए है वह इख्त्यार कर रहा है। हम ने भी अपनी हिफ़ाजत के लिये बड़े बड़े इन्तजाम करने हैं। स्पीकर साहिब ! हम में और दूसरे बड़े बड़े मुल्कों में फ़र्क है। हमारे सामने जो मनज़िल है वह अमन की मनजिल है शान्ति की मनजिल है। हम अपने तमाम काम इस नजरिया से करते हैं कि मुल्क में शान्ति हो दुनिया में अमन हो। अगर दूसरे लोग भी हमारे नजरिये को कबूल करने वाले हों तो जरूरत न रहे किसी देश को किसी territorial army की या N.C.C. की। लेकिन पाला जब पड़ जाये ऐसे दूसरों के साथ जिन का नज़रिया हमारा नज़रिया नहीं तो हमें ख़ाह मख़ाह इस बारे में कदम उठाना पड़ता है। अब यह जाहिर है कि हम एक बड़ी फ़ौज रखें और वह ऐसी फ़ौज हो जो मौजूदा size की फ़ौज से बहुत बड़ी और ज्यादा फ़ौज हो। ऐसी फ़ौज को रखने के लिये हमें आदमी रखने होंगे और हमें खर्च करना पड़ेगा। सवाल तो यह है कि हमारे पास इतना रुपया नहीं। दूसरे मुल्क अपने रुपये को इस तरह ज़ाया करना चाहते हैं जिस तरह

उन के दूसरे साथी आया करने की तलकीन करें। इस territorial Army या N.C.C. की खिदमात की उस वक्त जरूरत होती है जब देश संकट में हो या देश को किसी मुश्किल का सामना करना हो। स्पीकर साहिब ! मैं उम्मीद करता हूं कि अब हाउस इस बात की तसदीक करेगा कि हमें territorial Army जैसे काम वाली तहरीक, N. C. C. जैसे तहरीक जो है उस को पूरे ज़ोर से आगे ले जाना चाहिये। हमें उन को बढ़ाना चाहिये हमें उन की तरक्की करनी चाहिये और हर उस आदमी को खाह वह मर्द हो या औरत जो देश से मुहब्बत करता है इस बात के लिये जरूर कोशिश करनी चाहिये कि यह प्रचलित हो यह ज्यादा तरक्की पर हो और इस के रास्ते में रुकावटें न हों। हर आदमी खाह वह इधर का हो या उधर का वह अगर N.C.C. का मैम्बर है तो उस पर कोई disqualification attract नहीं होगी। यह सब कुछ अपने लिये तो कर नहीं रहे बल्कि सच्ची बात तो यह है कि थोड़ा सा खतरा भी ले लेते हैं आप कानून बना कर। सब के लिये N.C.C. में शामिल होने की सहूलियात मुहय्या कर देते हैं। मैं उम्मीद करता हूँ कि तमाम हाऊस इस ख्याल से मुतफ्फ़िक होगा कि N.C.C. की तहरीक देश की हिफ़ाज़त की तहरीक है, नौजवानों को सेहत बनाने की तहरीक है; लोगों में discipline और ज़िन्दगी पैदा करने की तहरीक है; आपस में मिल जुल कर बैठने की तहरीक है। N.C.C. का मैम्बर बनने में अगर कोई एतराज उठता हो तो हमें उसे दूर करने की कोशिश करनी चाहिये। इस के रास्ते में जो भी रुकावटें हैं उन्हें दूर करना चाहिये। उन रुकावटों में से एक रुकावट यह हो सकती है कि अगर इस इवान का कोई मैम्बर यह समझे कि वह N.C.C. का मैम्बर बनने से इस इवान में लोगों की खिदमत नहीं कर सकेगा तो हम उस की इस disqualification को remove करके उसे ऐसी खिदमत करने से महरूम नहीं करना चाहते। इन हालात में मैं उम्मीद करता हूँ कि कोई साहिब भी इस से इखतिलाफ़ राये नहीं रखेगा।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) (Amendment) Bill as passed by the Punjab Legislative Council be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1.

Mr Deputy Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) (Amendment) Bill as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Mr. Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) (Amendment) Bill as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) (Amendment Bill as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

The motion was carried.

ANNOUNCEMENT.

Mr. Deputy Speaker : Now the Secretary will make an announcement.

Secretary : In pursuance of Rule 2 (ii) of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, I have the honour to inform the House that the Punjab Appropriation (No. 2) Bill of 1954 has been returned by the Punjab Legislative Council without any recommendation.

THE PUNJAB STATE TUBEWELL BILL. 1954.

Minister for Irrigation (Chaudhri Lahri Singh) : Sir, I beg to, introduce the Punjab State Tubewell Bill.

Minister for Irrigation : Sir, I beg to move—

That the Punjab State Tubewell Bill be taken into consideration at once.

साहिबेसदर यह एक बहुत छोटा सा बिल है और इस में ऐसी कोई बात नहीं है जिस पर कि बहिस की जाए। नहरों के बारे में पहले एक Northern Canal Drainage Act मौजूद है। अब जहां नहिरों का पानी नहीं जा सकता वहां हम ट्यूब वैलों के जरीये irrigation करते हैं। पहले private persons ने ट्यूब वैल sink करने शुरु किये थे। परन्तु 1952 से सरकार ने भी उन जगहों पर जहां नहर का पानी नहीं जा सकता ट्यूब वैल sink करने शुरु कर दिये हैं। अब तक 900 के करीब ट्यूबवैल sink किये जा चुके हैं। इन के अलावा 46 exploratory ट्यूब वैल भी sink किये जा रहे हैं यह जानने के लिये कि कहां कहां पानी मीठा निकलता है ताकि उन जगहों पर जहां नहर का पानी नहीं जा सकता जैसा कि लोहारु, रिवाड़ी और डेराबाबा नानक, series of tubewells लगाई जा सकें। यह बिल इस मकसद के

लिये पेश किया गया है कि उन ट्यूब वैलों की क्या administration हो उन की वाराबंदी क्या हो और उन का आब्याना क्या हो यह कोई नया बिल नहीं है। इस में सिर्फ़ Canals Act की दफ़ति का adopt किया गया है। कहीं कहीं उस ऐक्ट में नहर की जगह ट्यूब वैल किया गया है। बाकी सारी की सारी Canal Act की दफ़ात को इस में adopt किया गया है। इस का object साफ़ है कि ट्यूब वैलों के पानी की administration कैसे हो और आब्याना कैसे वसूल किया जाए। सबसे पहले यू. पी. में ट्यूब वैल लगाए गए थे और वहां ऐसा ऐक्ट बना था। हमने उस ऐक्ट को copy किया है। इस में कोई खास बात नहीं है, किसी political party या आदमी की हकतलफी नहीं होती। इस में सिर्फ़ यह प्रबंध किया गया है कि ट्यूबवैलों के पानी का आब्याना कैसे वसूल किया जाएँ वाराबंदी किस तरह हो और उनकी maintenance कैसे हो। जो प्रबंध Canal Act में हैं वही slight modifications के साथ इस में रखे गए हैं। इस में कोई ऐसी बात नहीं जिस पर बहिस की जाए।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved —

That the Punjab State Tubewell Bill be taken into consideration at once.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ (ਫ਼ਾਜ਼ਲਕਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹੁਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਜਾਪਦਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਦਵਾਈ ਦਾ ਮੁਲ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਆਦਮੀ ਦਸ ਰੁਪਏ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਵਾਈ ਵਾਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨਿਕੰਮੀ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਦਸ ਰੁਪੈ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ੯੦੦ ਟਿਊਬ ਵੈਲ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ੯੦੦ ਬਣਾਉ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਮੁਨਾਫ਼ਾਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿਊਬ ਵੈਲਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਉਤੇ ਉਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋ ਜਿਹੜਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ੧੮੭੩ ਵਿਚ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਬਾਰੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੇ ਸਾਡਾ ਵੈਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਰੇਟ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਐਥੋਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਹੱਡੀ ਚਮੜੀ ਨਚੋੜ ਕੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਘੱਲਣ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ : ਜਿਸ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਯਾਰ ਸੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ੧੯੪੬ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਯਾਰ ਸੀ।

सिंचाई मंत्री : मैं एक मिनट के लिये मुआफ़ी चाहता हूँ। इस बिल में रेट की बात नहीं है। इस में रेट का कोई ज़िक्र नहीं है। जो प्रबंध इस में किया गया है उस पर बोलिये।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਗੋਲ ਮੋਲ ਗੱਲ ਹੀ ਤਾਂ ਖ਼ਤਰੇ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਰੇਟ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਸੂਦ ਆਦਿ ਦੇਣ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵੀ ਮਿਣ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਡੀ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਫਿਰ remodelling of outlets ਵੱਲ ਚੱਲ ਪੈਣਗੇ। ਇਕ ਸੂਏ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਦੇਣਗੇ। ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਰੇਟ ਮੁਨਾਫ਼ਾਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਅੰਨ੍ਹੀ ਲੁਟ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਟਿਊਬ ਵੈਲਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਬਾਜ਼ੀ ਲਈ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ।

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That the Punjab State Tubewell Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 1

SUB CLAUSES (2) & (3)

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Sub-Clauses (2) and (3) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 1

SUB CLAUSE 1

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Sub-Clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Irrigation (Chaudhri Lahri Singh) : Sir, I beg to move —

That the Punjab State Tubewell Bill be passed.

Mr. Deputy Speaker : Motion moved —

That the Punjab State Tubewell Bill be passed.

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That the Punjab State Tubewell Bill be passed.

The motion was carried.

THE INDIAN FOREST (PUNJAB AMENDMENT) BILL, 1954.

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to introduce the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill.

Minister for Public Works : Sir, I beg to move —

That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਫ਼ਾ ੭੬ ਦੀ ਕਲਾਜ਼ (c) ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਕੜੀ, ਦਰਖਤਾਂ ਆਦਿ ਦੀ disposal ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਬਨਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਾਸਿਲ ਸਨ ਪਰ ਗੰਦਾ ਬਰੋਜ਼ਾ ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ disposal ਬਾਰੇ ਨੀਯਮ ਬਨਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੁਵਾਰਾ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਬਨਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved —

That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਸਾਧਾਰਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਯਮ ਬਨਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪਏਗਾ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ, ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਐਕਟ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ।

ਅਜ position ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨਿਯਮ ਪੁਰ ਵੀ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਜਿਹਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗੰਦੇ ਬਰੋਜ਼ੇ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ reserve ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਜਿਹੜੇ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਖੇਤੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਇੰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਗ਼ਰੀਬ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਮਲੇ, ਬਨਫ਼ਸ਼ਾ ਆਦਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਵੇਚਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ, ਦੋ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਲਬ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਉਹ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੜੇ ਗ਼ਰੀਬ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਲੁਟ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਜਿਹਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗ ਸਕੇ। ਲੁਟ ਤਾਂ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ Rangers ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਠੇਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਵਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਇਲਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਜੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਵਧਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ develop ਕਰੇ, Rangers ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਉੱਪਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੇ ਨ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰੇ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਹਰੜ, ਆਮਲੇ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਪ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵੇਚੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਮਦਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਨੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਮੁੰਜ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਕਾਨੇ ਕੱਟਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸਗੋਂ ਉਹ ਵਧ ਵਧ ਕੇ ਖੇਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਝਾੜੀ ਵਢਣ ਉਪਰ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਝਾੜੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਜਾਏ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਨ ਦੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਵਧਾਣ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਸੋਚਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਤੇ ਗੜਬੜ ਖਤਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖ਼ਾਲਫ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

राए रघुवीर सिहं (सराज) : स्पीकर साहिब इस बिल को पेश करने का मकसद यही है कि सरकारी महकमा जंगलात सारी forest produce को अपने हाथ में ले। मगर इस बात से कोई इनकार नहीं कर सकता कि लोगों के जो हकूक Forests Settlements के कागज़ों में दर्ज हैं वे बदस्तूर कायम रहेंगे। जहां लोगों को हरड़ बड़ पतीश वगैरा उठाने का हक हासिल है वह उसी तरह रहेगा किसी के हकूक पर छापा नहीं मारा जाएगा Forest produce दो प्रकार की है। लकड़ी, बांस, गंदा बिरोज़ा wood pulp आदि तो major produce में शामिल हैं मगर बनफ़शा, निहानी, गुच्छियां, गुगल (जो snow range के पास मिलता है) आदि चीज़ें तो minor produce में गिनी जाती हैं। इस बिल का इन चीज़ों पर कोई असर नहीं होना चाहिये। इस सिलसिले में कलाज़ 2 पर तरमीम पेश करते हुए मैं कुछ और अर्ज़ करूँगा।

हमारे सामने बैठे दोस्त ने इस बिल के मतलब को कुछ गलत समझा है। इसका मकसद सिर्फ़ यह है कि अगर सरकार समझे कि forest produce, resin आदि, को auction करने से ठीक कीमत नहीं मिल रही है, तो वह auction को cancel कर सके। इस वक्त सरकार के पास ऐसे अधिकार नहीं हैं। जंगलात में पैदा होने वाली चीजों की जिसकी हकदार सरकार है उचित कीमत वसूल करने के लिये सरकार यह कदम उठा रही है।

Mr. Deputy Speaker : Question is —

> That the Indian Forest (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Rai Raghuvir Singh has given notice of an amendment to this clause. He may move his amendment.

Rai Raghuvir Singh : Sir, I beg to move —

In lines 2—4,

Delete the words "between the.............,inserted, and"

[Rai Reghuvir Singh]

स्पीकर साहिब, मेरी amendment का मकसद यह है कि यह कानून उन बयोपारी लोगों पर बेशक लागू किया जाए जो कि Resin का काम करते है परंतु यह उन पर लागू न किया जाए जो बनफशा हरीड़; गुछियां, कड़ू, पतीशन गुगल निहाणी आदि वस्तुओं को इकट्ठा करते है। वे गरीब लोग हैं इन पर हरगिज़ कोई किसी तरह की रोक या पाबंदी नहीं लगनी चाहिये।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved —

In lines 2—4,

Delete the words "between the..............inserted, and".

ਪਬਲਿਕ ਵਰਕਸ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਧੂਤ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ objection raise ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ clause 2 ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿਸਾ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ 'but gorwn on lands belonging to or in the occupation of private persons shall be omitted." ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ This is intended for the preservation, reproduction and disposal of trees and timber or other forest produce belonging to Government.

ਉਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਕਢ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਤੇ ਛਾਪਾ ਵੱਜੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ Government ਨੂੰ belong ਕਰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਦੂਸਰੀਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ amendment ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ :(ਟਾਂਡਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ property ਤੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣ ਕਿ Government Property ਤੋਂ ਕੀ ਮੁਰਾਦ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਇਕ opposition ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ properly ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ। ਜਦੋਂ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤਕਰੀਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਇਕ ਚਿਟ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ properly ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਆਪ ਨੇ ਕੀ ruling ਦਿਤਾ ਹੈ?

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ properly ਬੈਠਿਆ ਕਰੋ। ਹਾਊਸ ਵਿਚਲੇ ਟਨਾ ਜਾਂ half recline ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

Mr. Deputy Speaker : Question is —

In lines 2—4,
Delete the words "between the..............inserted, and".

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Public Works : Sir, I beg to move —

That the Indian Forests (Punjab Amendment) Bill be passed.

Mr. Deputy Speaker : Motion moved —

That the Indian Forests (Punjab Amendment) Bill be passed.

Mr. Deputy Speaker : Question is —

That the Indian Forests (Punjab Amendment) Bill be passed,

After ascertaining the votes of the House by voices, Mr. Deputy Speaker said, "I think the Ayes have it." This opinion was challanged and division was claimed. Mr. Deputy Speaker, after calling upon those Members who challenged the decision and supported the claim for a division, to rise in their places declared that the division was unnecessarily claimed.

The motion was declared carried.

The Assembly then adjourned till 2 P.M. on Wednesday the 31st March, 1954.

Printed at Hind Samachar, Jullundur.

Record

Punjab Legislative Assembly Debates

31st March, 1954.

VOL. I—No. 18

Official Report

CONTENTS.

Wednesday, 31st March, 1954.

CHANDIGARH :
Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab.
1954

Price : -/8/-

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY.

Wednesday, 31*st March,* 1954.

The Assembly met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh Capital, at* 2 *p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Dr. Satyapal) in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS.

RECRUITMENT OF SCHEDULED CASTES IN THE POLICE DEPARTMENT.

***2364. Sardar Khem Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of vacancies and their percentage, cadre-wise, offered to Scheduled Caste candidates in the Police Department since April, 1952 ;

(b) the number of vacancies referred to in part (a) above offered to different classes of Scheduled Castes such as Balmikis, Chamars, Mazhabis and Ramdasias, etc., and their percentage ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) A statement containing the required information is given below.

(b) The vacancies are offered to Scheduled Castes as a whole and not by classes. A statement showing the vacancies so offered is given below.

Statement showing the total number of vacancies and their percentage, cadre-wise, offered to the Scheduled Castes, since April, 1952.

Cadre (Direct recruitment)	Total number of vacancies since April, 1952.	Percentage offered to Scheduled Castes.
Deputy Superintendents, Police ..	..	..
Inspectors ..	..	..
Assistant Sub-Inspectors ..	22	19 per cent
Foot Constables ..	2,032	Ditto
R.T. Operators ..	40	Ditto
C.W. Operators ..	37	Ditto
Junior Clerks ..	18	Ditto
Stenographers ..	3	Ditto
Restorer ..	1	Ditto
Daftri ..	1	Ditto
Peons ..	2	Ditto
Chaukidars ..	3	Ditto

[Chief Minister]

Cadre (direct recruitment)	Total number of vacancies offered to the Scheduled Castes.	REMARKS
Assistant Sub-Inspectors ..	4	
Foot Constables ..	386	
R.T. Operators ..	..	No recruitment made against these posts
C.W. Operators ..	..	
Junior Clerks ..	3	Vacancies offered to the Scheduled Castes not yet filled
Stenographer ..	1	Ditto
Restorer	1	
Daftri ..	1	
Peons ..	2	
Chaukidars ..	3	

GAZETTED POSTS OFFERED TO SCHEDULED CASTES CANDIDATES.

*2365. **Sardar Khem Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state the number of gazetted posts in the State offered to members of the Scheduled Castes since April, 1952 ; together with the number of posts offered to Chamars, Ramdasias, Balmikis and Mazhabis separately ?

Shri Bhim Sen Sachar : 15 ; out of these 5 were given to Chamars, 6 to Ramdasias and 4 to other Scheduled Castes.

CRIME SITUATION IN THE STATE.

*2773. **Shri Ram Kishan :** Will the Chief Minister be pleased to lay on the Table a detailed statement on the crime situation in the State since April, 1953, to date in respect of—

(i) the number of murders and dacoities committed in each district ;

(ii) the number of thefts for which reports were registered at the police posts in each district ;

(iii) the number of burglaries committed in each district ;

(iv) the number of cases registered in each police station in each district regarding the possession of illicit arms ;

(v) the number of cases registered for illicit distillation of liquor ?

Shri Bhim Sen Sachar : (i), (ii), (iii), (iv) and (v) : Relevant statements are given below.

From 1st April 1953, *to* 28*th February*, 1954

District	(i)		(ii)		(iii)	(v)
	Number of murders committed	Number of dacoities committed	*Number af thefts for which reports were registered at*		Number of cases of of burglaries committed	Number of cases registered for illicit distillation of liquor *See note below
			Police Station	Police Posts		
Hissar ..	41	2	393	32	296	5
Rohtak ..	33	2	263	20	308	5
Gurgaon ..	18	5	655	10	353	2
Karnal ..	24	2	578	19	366	41
Ambala ..	34	..	537	229	420	9
Simla ..	1	..	45	..	33	..
Kangra ..	12	1	123	21	174	5
Hoshiarpur ..	14	..	192	18	371	21
Jullundur ..	40	2	443	..	448	51
Ludhiana ..	28	4	398	..	232	24
Ferozepore ..	89	4	474	32	434	148
Amritsar ..	97	..	764	44	929	134
Gurdaspur ..	23	1	353	..	454	30

Note. No cases are registered at police posts. All complaints reported at Police Posts are sent to the police stations concerned where the cases are registered.

**Note :* The figures in column (iv) exclude other offences under Excise Act, e.g. illicit possession, sale, etc.

[Chief Minister]

(iv) *Number of cases registered in each police station in each district regarding the possession of illicit arms.*

Hissar. City Hissar 2, Sadr Hissar 10, Barwala 3, Tohana 1, City Bhiwani 2, Sewani 2, Fatehabad 28, Rattia 7, Tosham 3, Hansi 7, Narnaund 5, Bahuna 7, Sadr Sirsa 9, Bania 12, Rori 34, Dabwali 15, Railway Hissar 2 and City Bhiwani 1.

Rohtak. City Rohtak 2, Sadr Rohtak 6, Kalanaur 4, Sampla 34, Jhajjar 6, Bahadurgarh 22, Beri 18, Sahlawas 2, Sonepat 17, Ganaur 5, Rai 8, Gohana 14, Meham 7, Baroda 10 and Railway Jind 2.

Gurgaon. City Rewari 5, Sadr Rewari 6, Jatusana 1, Farakh Nagar 2, Sohna 2, Ballabgarh 4, Faridabad 2, Chhansa 1, Palwal 29, Hassanpur 22, Punhana 5, Nuh 30, Tauru 6, Hathin 14, Bawal 3 and Khol 5.

Karnal. Sadr Karnal 9, City Karnal 1, Gharaunda 6, Indri 1, Nisang 7, Samalkha 6, Urlana 6, Sadr Panipat 2, Shahbad 8, Thaska Miranji 4, Kaithal 13, Guhla 2, Pehowa 7, Rajaund 10, Asandh 2, and Pundri 3.

Ambala. Ambala Cantt. 2, Ambala City 4, Ambala Sadr 6, Mulana 2, Bilaspur 2, Sadhaura 3, Morinda, 6, Chamkaur Sahib 2, Mubarakpur 1, Chandigarh Sadr 1, Chachrauli 2, Kharar 1 and Kalka 1.

Simla. Simla-E-1 and Sadr Simla 2.

Kangra. Dharamsala 9, Kangra 5, Shahpur 8, Nurpur 3, Hamirpur 2, Indaura 4, Surajpur 4, Jawalamukhi 7, Saraj 2, Barsar 7, Kulu 8, Palampur 6 and Haripur 1.

Hoshiarpur. City Hoshiarpur 2, Sadr Hoshiarpur 3, Mukerian 2, Hajipur 5, Nurpur 5, Hariana 5, Garhshankar 4, Mahilpur 2, Tanda 3, Dasuya 4, Una 1 and Anandpur Sahib 3.

Jullundur. Sadr Jullundur 8, City Jullundur 10, Cantt. Jullundur 1, Kartarpur 8, Banga 3, Rahon 5, Phillaur 2, Nur Mahal 6, Shahkot 9, Railway 1, Adampur 1 and Nakodar 5.

Ludhiana. City Ludhiana 7, Sadr Ludhiana 14, Sahnewal 2, Jagraon 30, Raikot 23, Dehlon 8, Dakha 9, Sidhwan Bet 8, Samrala 8, Machhiwara 2, Khanna 11 and Khamanon 1.

Ferozepore. Cantt. Ferozepore 2, Sadr Ferozepore 4, Nathana 44, Mamdot 8, Ghall Khurd 20, Moga 49, Nihalsinghwala 23, Mehna 40, Bagha Purana 38, Zira 17, Dharamkot 27, Makhu 8, Mallanwala 8, Muktsar 48, Kot Bhai 39, Guru Har Sahai 24, Jalalabad 17, City Fazilka 2, Sadr Fazilka 28, Abohar 22, Khuyan Sarwar 15, Malout 24, Lambi 25 and Railway Ferozepore 2.

Amritsar. Amritsar 'B' Division 3, Amritsar 'C' Division 4, Amritsar 'D' Division 1, Amritsar 'E' Division 1, Majitha 3, Ram Das 1, Gharinda 4, Sadr Amritsar 17, Civil Lines Amritsar 3, Jandiala 11, Beas 8, Kathu Nangal 3, City Tarn Taran 3, Sadr Tarn Taran 6, Sirhali 14, Verowal 10, Jhabbal 12, Lopoke 12, Ajanala 11, Patti 15, Khalra 6, Valtoha 12, Bhiki Wind 7 and Railway Amritsar 5.

Gurdaspur. Sadr Batala 11, Siri Har Gobindpur 6, Dera Baba Nanak 5, Pathankot 8, Kahnuwan 2, Sadr Gurdaspur 3, Dhariwal 4, City Batala 4, Dalhousie 1 and Fatehgarh Churian 5.

HIGH OFFICIALS.

***2907. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that an appreciable number of high officials in the Punjab has left on deputation to the Central Government during the last two years ; if so, the reasons therefor ;

(b) the number of I.C.S. officials senior to the Chief Secretary who are still serving under the Punjab Government ;

(c) whether there are any special reasons why this State has become hot for almost all those high officials who have left the Punjab or who do not desire to come back ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) During the period in question, four officers have gone to the Government of India on deputation. The reason why they went was that their services were asked for by the Government of India.

(b) The number of I.C.S. officials senior to the Chief Secretary who are at present serving under the Punjab Government is one.

(c) As mentioned under (a), officers have gone to the Government of India on demand of their services. Government are not aware of any desire on their part not to come back to the Punjab.

SUPERINTENDENTS OF POLICE.

***2908. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of the Superintendents of Police in charge of districts, seniority-wise, in the State ;

(b) the names of those police officers who are senior to the District Superintendents of Police who are not considered fit to hold charge of a district ;

(c) whether all police officers above the rank of Superintendent of Police are serving on their posts on the basis of seniority ; if not, the reasons therefor ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) A list is given below.

(b) A list of I.P.S. Officers, who are not officiating as Superintendents of Police and are senior to the junior-most I.P.S. Officers officiating as Superintendent of Police and posted to a district, is given below.

A list of State Police Service Officers, who are not officiating as Superintendents of Police and are senior to the junior-most Deputy Superintendents of Police officiating as Superintendents of Police and posted in a district, is submitted herewith.

It is not in the public interest to disclose the reason as to why an officer is not officiating as Superintendent of Police or why he is not posted in a district.

(c) Only one officer is not serving on a post above the rank of Superintendent of Police on the basis of seniority. It is not in the public interest to disclose the reasons therefor.

(a)

Name of Officer	Place of posting
1. Shri J.R. Chhabra, I.P.S.	.. Jullundur
2. Shri A.K. Kaul, I.P.S.	.. Gurdaspur (now posted as AIG/GRP)

[Chief Minister]

Name of Officer		Place of posting	
3. Shri Bhagwan Singh, I.P.S.	..	Ludhiana	
4. Shri Gurcharan Singh, I.P.S.	..	Rohtak	
5. Shri Ajaib Singh, I.P.S.	..	Ferozepore	
6. Shri Naurang Singh, I.P.S.	..	Amritsar	
7. Shri Hem Raj K. Talwar, I.P.S.	..	Ambala	
8. Shri Chhabil Lal, I.P.S.	..	Hoshiarpur	
9. Shri Dewan Chand Mehta, I.P.S.	..	Simla	
10. Shri Gurpuran Singh (Officiating)	..	Hissar	(State Police Service)
11. Shri Janak Raj (Officiating)	..	Gurgaon	(Ditto)
12. Shri Anup Singh (Officiating)	..	Karnal	(Ditto)
13. Shri Bishamber Nath (Officiating)	..	Kangra	(Ditto) (posted temporarily till posting of a permanent Superintendent, Police)

(b) *List of Indian Police Service Officers not officiating as Superintendent of Police, and who are senior to junior-most I.P.S. officiating as Superintendent and posted to a district.*

(1) Shri J.C. Vachhar, I.P.S.
(2) Shri B.R. Chada, I.P.S.
(3) Shri V.N. Bakshi I.P.S.
(4) Shri P.A. Rosha, I.P.S.
(5) Shri Tirlochan Singh Sachdeva, I.P.S.

State Police Service Officers who are senior to junior-most State Police Service officiating as Superintendent of Police and posted to a district.

(1) Shri Shambu Nath.
(2) Shri Amar Nath.
(3) Shri Ram Lal.
(4) Shri Amin Chand Pathania.
(5) Shri Tarlok Singh.
(6) Shri Brijinder Singh.
(7) Shri Manmohan Singh.
(8) Shri Dharam Singh.
(9) Shri Indar Mohan Mahajan.
(10) Shri Avinash Chander.
(11) Shri Dalip Singh.

PROCLAIMED OFFENDERS.

***2909. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether there are some explicit or implicit directions to the police that dangerous proclaimed offenders are to be shot dead even if they surrender or are caught alive with or without the help of the informers ;

(b) whether some instances have come to the notice of the Government that unarmed and helpless proclaimed offenders were shot dead in fact and shown to have been killed in encounters with the police ;

(c) whether the Government have at any time ascertained the true facts about the liquidation of the proclaimed offenders in the gatherings of the villages concerned ;

(d) whether he is prepared to ascertain the true facts of the so-called encounters in the gatherings of the villages concerned in the absence of the police ?

(a) **Shri Bhim Sen Sachar :** (a) No.

(b) No.

(c) In accordance with section 176 (1) of the Criminal Procedure Code, a magisterial inquiry is held into the cause of death in every case where death has taken place in police custody or in an encounter with the police. This is an open enquiry in which any person conversant with the facts of the case is at liberty to give evidence.

(d) It is not necessary in view of (c) above.

SUSPENSION OF SARPANCH OF VILLAGE GARHI KUNDAL, TEHSIL SONEPAT.

***3163. Shri Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Sarpanch of Village Garhi Kundal, Tehsil Sonepat, has been suspended; if so, the reasons therefor ;

(b) whether the said Sarpanch was charge-sheeted and given an opportunity to explain ?

Shri Bhim Sen Sachar : The required information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order, Sir. ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Information collect ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਪੁਰ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਵਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਨਤੀਜਾ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀ ਲਗਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਕੀ ਸਵਾਲ extend ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਇਹ ਸਵਾਲ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅੱਗੋਂ ਤੋਂ position ਤਾਂ ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆਪ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਨ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ extend ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਲ lapse ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ in writing ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦੇਵੇਗੀ ।

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब ! गुज़ारिश यह है कि जो जवाब दिए जाते हैं वह सैक्रेटेरियेट में तैयार किए जाते हैं । वहां पर गवर्नमैण्ट ने उस सवाल से ताल्लुक रखने वाली files को देखना होता है । लेकिन कई बार सारी इत्तलाह सैक्रेटेरियेट में मौजूद नहीं होती और वह हमें मंगवानी पड़ती है जिलों के headquarters से या तहसीलों के headquarters से । जितने दूर की जगह से सवाल का ताल्लुक हो उतनी दूर से उस की information मंगानी होती है । मैं हाऊस को यकीन दिलाना चाहता हूं कि गवर्नमैण्ट का कोई ऐसा इरादा नहीं कि जो information मैम्बर साहिबान मांगें वह उन्हें न पहुंचाई जाये । हां, अगर कोई ऐसी information हो जिसे हम public interest में ज़ाहिर न करना चाहें वे हम खुले तौर पर इस हाऊस में कह देते हैं कि हम नहीं बताना चाहते ।

दूसरे, मैम्बर साहिबान को शायद यह शक हो कि सैशन खत्म हो जायेगा और उन्हें जवाब नहीं मिलेगा । यह बात नहीं । जब हम यह कहते हैं कि information collect की जा रही है तो इस का यही मतलब है कि जब वह information मुकम्मल हो जायेगी, आप को भेज दी जायेगी । सैशन हो या न हो या Assembly prorogue हो जाए, इन सब चीज़ों का उन सवालों के जवाब देने पर कोई असर नहीं पड़ता है । जवाब आप को ज़रूर भेजा जाएगा ।

श्री देव राज सेठी: अक्तूबर सैशन के कई इस किसम के सवाल हैं जिन के जवाब अभी तक भी नहीं दिये गये । इस लिये मैं यह वाकिया मुख्य मंत्री साहिब के notice में लाना चाहता हूं ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ੧੫ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ, ਦੋ ਜਾਂ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸਾਲ ਜਾਂ ਮਹੀਨੇ ਤਾਂ ਨਹੀ ਲਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਂ ਤੇ rules ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵਕਤ ਸਿਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ।

INTERROGATION OF PERSONS IN THE DACOITY CASE OF VILLAGE BAHU JHOLRI, DISTRICT ROHTAK.

*3229. **Shri Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that a large number of people were called recently by the police for interrogation in the investigation of the dacoity case of Village Bahu Jholri, Police Station Nahar, District Rohtak ; if so, whether Narayan Singh and Gugan Singh of Village Khorra, Jagmal Singh and Pirdhan of Village Bahu Jholri and few persons from the village situated in PEPSU were also amongst them ;

(b) whether any complaint was received by the authorities concerned regarding the interrogation referred to above ;

(c) the places where the persons mentioned in part (a) above were kept by the police after the death of Gugan ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) Yes. Narayan Singh, Jagmal Singh and Pirdhan were among those called by the Police, but Narayan Singh could not be found. Gugan Singh was not called for. Amar Singh of Village Gaili (PEPSU) was arrested from Rewari Railway Station on 25th February, 1954.

(b) Yes. This was found to be false on enquiry by a Gazetted Police Officer.

(b) Jagmal Singh and Pirdhan were allowed to go away the same evening after interrogation. Amar Singh was kept at Village Bahu Jholri in the evacuated house of ex-Nawab of Dujana after he was remanded to police custody by the Magistrate.

DEAD BODY OF GUGAN, SON OF HANS RAM, JAT, OF ROHTAK DISTRICT.

*3230. **Shri Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the dead body of one Gugan, son of Hans Ram, Jat, was brought to Rohtak by the police for post-mortem from Police Station Nahar ; if so, the circumstances leading to this death ;

(b) whether the dead body was handed over to his relatives ; if not, the reasons therefor ;

(c) the date when an application from the relatives of the deceased was received by the Deputy Commissioner, Rohtak, for the dead body to be handed over to them ?

Shri Bhim Sen Sachar : (a) A statement containing the required information is given below.

(b) The relatives of the deceased turned up at Rohtak on 26th February 1954 after the post-mortem examination had been conducted and the dead body

[Chief Minister]

was offered to them but they refused to take it. The body was, therefore, handed over to Hardwari, Sarpanch of their village.

(c) An application was received by the Deputy Commissioner from Chaudhri Sri Chand, M.L.A. and Advocate on behalf of the relatives of Gugan on 27th February, 1954.

Statement giving the details of the incident.

The dead body of Gugan, son of Hans Ram, Jat, was brought to Rohtak for post-mortem examination on 26th February, 1954, by Sahlawas Police along with Hardwari, Sarpanch of Khorra, from Village Bahu Jholri. The circumstances attending the death of Gugan are that three of his collaterals, namely, Narayan Singh, Dalel Singh and Amar Singh were suspects in a dacoity case of Bahu Jholri. Search was made for them but they evaded arrest. Ultimately Amar Singh was arrested from Railway Station Rewari on 25th February, 1954 and remanded to police custody till 8th March, 1954. On 25th February, 1954, at above 3 p.m. Gugan came to the Patwarkhana in Village Bahu Jholri where Kanwar Sain, Patwari, Pirtha Singh, Lambardar, Ram Saran, Lambardar, Dalip Singh, Tailor, Shiv Narain Mahajan, all of Village Bahu Jholri were present. Gugan told the Patwari that his relative Amar Singh had been arrested by the Station House Officer, Sahlawas, in the morning and was brought to Village Bahu Jholri and that he wanted to meet him. Thereupon the Patwari told him that neither Station House Officer, Sahlawas, nor Assistant Sub-Inspector Jasmer Singh was in the village that day and that he did not know if any Amar Singh had been brought to that village by the Police. The Patwari asked him to wait till the arrival of the Bus in the evening when the Station House Officer might be coming. Gugan told the persons who were sitting there that he was running temperature for the last two days and that he was feeling cold and also pain in his chest. Gugan also told the Patwari that he had taken some medicine from a doctor in Village Bahu Jholri only an hour or so before, and that the medicine had to be taken with hot water. The Patwari started arranging for hot water for him but the condition of Gugan appeared to be deteriorating suddently. At this Sudan Ram Sharma, a private Medical Practitioner in Village Bahu Jholri, was called for through Gopal, the Jamedar of the Chaukidars. The doctor soon arrived there but Gugan could not be saved and breathed his last in the presence of all the persons mentioned above. As there was no Police Officer present in the village at that time the Patwari wrote down the report of the death of Gugan and when he was about to take it to Police Station, Sahlawas, Head Constable Ram Dev on patrol duty reached that village and took the ruqqa to Police Station where both the Station House Officer and the Assistant Sub-Inspector were present. On receipt of the ruqqa the Station House Officer and the Assistant Sub-Inspector came to the Village Bahu Jholri and made an enquiry into the death of Gugan under section 174, Cr.P.C. Information about the death of Gugan was immediately sent to his relatives but they were not available. Hardwari, Sarpanch of Village Khorra was, therefore, brought to Village Bahu Jholri and he identified the dead body of Guggan. On 26th February, 1954, the dead body was taken to Rohtak for post-mortem examination which was conducted the same day by the Assistant Surgeon, Rohtak, who noted in the post-mortem report that there were no injuries on the person of the deceased and that the death in his opinion was due to " heart failure consequent on Massive lober pneumonia on whole lung of the right side. "

REPORT REGARDING WORK DONE IN THE COMMUNITY PROJECT AREAS IN THE STATE.

***2774. Shri Ram Kishan :** Will the Minister for Development be pleased to lay on the Table a detailed up-to-date progress report on all items with regard to the work done in each of the Community Project Areas of the State ?

†Sardar Gurbachan Singh Bajwa : A statement on the progress of work under the Community Development Programme is given below.

---

†The Minister for Development being away, the Minister for Public Works replied to the Starred Questions standing in the name of the former.

Progress of work under major schemes of Community Projects up to 31st January, 1954

—	Sonepat	Jagadhri	Nawanshahr	Nilokheri	Batala	Faridabad	Total
I. AGRICULTURE							
1. Seeds distributed (Maunds) ..	2,685	4,386	3,380	5,918	9,310	2,507	28,186
2. Fertilizers distributed (Maunds)	3,875	8,117	31,386	1,969	11,887	1,662	58,896
3. Model Farms established ..	114	102	73	26	44	64	423
4. Demonstrations held ..	690	994	1,692	2,037	4,165	1,116	10,694
5. Areas deratted (Acres) ..	7,636	43,586	51,058	10,686	98,404	42,732	254,102
II. IRRIGATION							
1. Wells repaired ..	125	36	216	21	20	140	558
2. Wells constructed ..	70	13	14	35	2	17	151
3. Pumping sets installed ..	1	4	16	17	92	..	130
4. Tube-wells sunk ..	1	53	1	15	..	..	70
III. LAND RECLAMATION							
1. Area reclaimed (Acres) ..	2,407	3,048	2,337	2,995	113	16,476	27,376
2. Area cleared of weeds (Acres)	46,278	25,275	126,041	55,068	29,408	30,460	312,530
IV. ANIMAL HUSBANDRY							
1. Animals vaccinated or inoculated	108,682	56,993	1,27,170	44,245	46,504	25,640	409,234
2. Animals castrated ..	14,240	3,981	4,614	2,775	2,307	6,042	33,959

Progress of work under major schemes of Community Projects up to 31st January, 1954

—	Sonepat	Jagadhri	Nawanshahr	Nilokheri	Batala	Faridabad	Total
V. HEALTH							
1. Persons vaccinated ..	20,320	..	21,059	8,697	..	..	50,076
2. Health and First-Aid Centres opened ..	46	..	19	13	7	1	86
3. Maternity cases attended ..	703	848	953	256	615	28	3,403
4. Dais enrolled or trained ..	127	215	138	76	118	45	718
VI. SANITATION							
1. Drains constructed (C. Ft.) ..	17,550	14,006	72,648	10,208	40,674	..	1,55,086
2. Streets paved (Sq. Ft.) ..	763,625	7035	226,456	31,442	138,254	23,500	1,190,312
3. Wells purified ..	98	455	2,659	976	105	357	4,650
VII. COMMUNICATION							
1. Kacha Roads Constructed (Miles)	58½	78⅛	132	18¾	247⅛	48	582½
2. Pucca Roads constructed (Miles)	..	¾ mile *plus* 4 miles by District Board	1	.. 7 (Earth work)	..	32½ (Earth work) (4 miles consolidated)	41¼ *plus* 4 miles by District Board
VIII. EDUCATION							
1. School buildings donated or constructed/ under construction ..	15	29	22	3	60	..	129
2. Schools for children ..	22	27	51	29	48	..	177
3. Adult Literacy Centres ..	114	46	37	19	56	30	302
4. Attendance in Adult Centres ..	2,412	1,067	989	Not available	968	570	6,006
5. Child Welfare Centres ..	52	3	3	.. 8	..	..	66
6. Reading Rooms ..	20	26	31	10	40	..	127

श्री राम किशन : क्या मनिस्टर साहिब बतायेंगे कि voluntary तौर पर कितनी progress हुई है ?

मंत्री : इस चीज़ का जवाब देने के लिये वक्त लगेगा ।

श्री राम किशन : क्या मनिस्टर साहिब बतायेंगे कि tube-wells की item में Batala और Faridabad के column में nil क्यों है ?

मंत्री : आपने जो स्टेटमैण्ट मांगी थी उस का जवाब तो मैंने दे दिया । इस में आपने वजूहात वगैरा तो मांगे नहीं थे । इसलिये इस के लिये मैं नोटिस चाहता हूं ।

श्री राम किशन : Persons vaccinated के column में भी इन दोनों जगहों के नाम के आगे nil बताया गया है। इस का क्या कारण है ? क्या यहां पर vaccination बिल्कुल नहीं हुई ?

मंत्री : Off hand नहीं बताया जा सकता । माननीय सदस्य नोटिस दें तो पता कर सकूंगा ।

CATTLE SEIZED BY THE SUPERINTENDENT, GOVERNMENT LIVESTOCK FARM, HISSAR.

*3117. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of cattle seized by Superintendent, Government Livestock Farm, Hissar, for trespassing into and damaging the grazing area, etc., during the years 1951, 1952 and 1953, respectively ;

(b) the total amount of compensation collected from the owners of such cattle in the year 1953 and the highest amount so realized in respect of an animal during the years 1951, 1952 and 1953 ;

(c) the total recovery on account of feeding charges and fines apart from the compensation during the years 1951, 1952 and 1953 separately ;

(d) whether it is a fact that there are no grazing grounds in the villages around the said Farm ; if so, the steps taken by the Government to provide such grounds for the cattle ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Total number of cattle seized by Superintendent, Government Livestock Farm, Hissar, is given below year-wise:—

1951	.. 1,618
1952	.. 1,572
1953	.. 3,082

(b) A sum of Rs 4,326-12-0 was collected as compensation from the owners of such cattle during the year 1953. The highest amount of

[Minister for Public Works]
compensation in respect of an animal was Rs 25 , Rs 15 and 15 for the year 1951, 1952 and 1953, respectively.

(c) No fine was charged apart from compensation. Recovery on account of feeding charges was as under:—

		Rs.	A.	P.
1951	..	1,065	6	0
1952	..	765	11	6
1953	..	805	11	0

(d) The information in this connection is not available at present.

COWS SUFFERING FROM T.B. IN GOVERNMENT LIVESTOCK FARM, HISSAR.

*3118. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether there are any cows suffering from T. B. in Government Livestock Farm, Hissar ; if so, their number ;

(b) whether it is a fact that the milk of T. B. infected cows is used to prepare Ghee for sale by the said Farm ; if so, the action, if any, Government proposes to take in the matter ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes. There are 130 cows infected with T. B. at the Government Livestock Farm, Hissar.

(b) No. The milk of T. B. infected cows is not used to prepare the Ghee for sale.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਊਆਂ ਦਾ ਦੁਧ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਨਹੀਂ । ਉਸ ਦੁਧ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ : ਤਾਂ ਇਸ ਦੁਧ ਦਾ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਊਆਂ ਦਾ ਦੁਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰਪਤੀ ਜੀ ਉਥੇ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਊਆਂ ਦਾ ਦੁਧ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ?

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल पूछने की आज्ञा नहीं दी जा सकती ।

SUPPLY OF WATER TO THE STABLES AND GARDEN OF SUPERINTENDENT, LIVE-STOCK FARM, HISSAR.

***3119. Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state whether it is a fact that the stables and garden of the Superintendent, Government Livestock Farm, Hissar are supplied water from the wells owned by the Government ; if so, the total amount recovered from the said Superintendent during the years 1952 and 1953 and the basis on which the said charges were computed ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : It is a fact that the stables of the Superintendent, Government Livestock Farm, Hissar, are supplied water from Government well. The garden attached to the residence of the Superintendent is irrigated by the water lifted from the well which is fed by a diggie. For this purpose the Superintendent has to pay Rs. 12 per month, fixed by the Government. A sum of Rs. 144 was thus recovered from the Superintendent per year during 1952 and 1953.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੂਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ Superintendent, Government Livestock, ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਸਵਾਲ ਇਹ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ Superintendent ਸਾਹਿਬ ਫ਼ਾਰਮ ਦੇ ਖੂਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਿਤਨੇ ਰੁਪਈਏ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਉਹ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ Superintendent ਕੋਲੋਂ 12 ਰੁਪਈਏ ਮਹੀਨਾ ਪਾਣੀ ਦੇ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਉਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਬਾਗ਼ ਵਗੈਰਾ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਖ਼ਰਚ ਕੁਲ 12 ਰੁਪਈਏ ਹੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This Question does not arise.

CONSOLIDATION WORK IN FEROZEPORE DISTRICT

***3321. Sardar Davinder Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of villages in Tehsil Moga, District Ferozepore, where the land consolidation work has been completed so far, together with the time in which it has been completed ;

[Sardar Davindar Singh]

(b) the total number of villages in the said District where consolidation once completed has been ordered to be re-done ;

(c) whether it is a fact that the consolidation work in Village Sekha Kalan was done twice or thrice and again orders have been passed by the Government for its re-consolidation; if so, the reasons therefor ;

(d) the total number of officers or employees of the Consolidation Department who have been reverted without holding any enquiry into their conduct during the years 1952-53 and 1953-54 ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : The information is being collected and it will be supplied to the Member, when ready.

SALARIES OF CANAL AND REVENUE PATWARIS

***3341. Shri Lajpat Rai** : Will the Minister for Development be pleased to state whether there is any difference in the salaries of Canal Patwaris and Revenue Patwaris; if so, what, together with their present grades of pay separately ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : No. The grade of the Revenue and Canal Patwaris is the same, *viz.*, Rs 37½—1—47½/1—57½.

IRRIGATION THROUGH WATER LIFTING PUMPING SETS IN KANGRA DISTRICT.

***3317. Shri Daulat Ram Sharma** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether any representation for irrigating surrounding areas of Villages Nadawr, Sujan Pur Zira, Jungh Beri, Tehsil Hamirpur, District Kangra and Village Barala Har, Tehsil Dehra, through water lifting pumping sets has recently been received by the Government; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh : No, no such representation has been received.

TREES ON THE BANK OF RAJBAHA FROM BASTLI JHAL TO VILLAGE CHHATAR IN DISTRICT KARNAL.

***3320. Shri Kasturi Lal Goel** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether any record is kept by the Canal Authorities of trees of less than one square foot circumference ; if so, the total number of such trees on the banks of the Rajbaha from Bastli Jhal to Village Chhatar in Karnal District ?

Chaudhri Lahri Singh : No such record is kept.

REPRESENTATION BY CANAL PATWARIS FOR CHANGING THEIR DESIGNATION.

***3340. Shri Lajpat Rai** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether he has received any request from Patwaris Association to the effect that the Canal Patwari be designated Sub-Inspector, Irrigation ; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter ;

(b) whether the said Association has only asked for a change in the designation or an increase in the pay as well ;

(c) the grade of pay of the Canal Patwaris at present ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes, a representation was received from the Honorary General Secretary of the Canal Patwaris Association on the subject. This was considered and rejected.

(b) A request for the revision of their pay scales was also received but they were informed that this question could not be taken up due to poor finances of the State.

(c) Their pay scale at present is Rs 37½—1—47½ with usual allowances sanctioned by Government from time to time.

TRIAL BORINGS IN DISTRICT KANGRA.

***3346. Shri Ram Chandra Comrade.** Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether the Irrigation Department have any plans for trial borings in Nurpur Tehsil, District Kangra, to remove the scarcity of water in this area ; if not, the other action, if any, the Government proposes to take in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh : No trial boring is proposed in Nurpur Tehsil of Kangra District as it is not likely to yield any useful results. The work on the construction of Sidharthahar Scheme to provide irrigation facilities to an area of 10,000 acres in Nurpur Tehsil is already in progress and other schemes will also be investigated to remove the scarcity of water.

ALLOPATHIC, VEDIC AND UNANI DISPENSARIES AND HOSPITALS IN FEROZEPUR DISTRICT.

***3172. Shri Teg Ram** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of Allopathic, Vedic and Unani Dispensaries and Hospitals, which are being run by the Government and the District Board, Ferozepur, respectively, at present together with the total expenditure incurred by the Government and the said District Board respectively thereon during the year 1953 ;

(b) the total number of Dispensaries and Hospitals run by the said District Board where Nurses and Dispensers have been employed.

†Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) and (b) A statement containing the required information is given below.

Statement

(a) Hospitals run by Government—

	Allopathic			*Expenditure*
State Public	2	12	..	1,28,120
State Special	10			

†Minister for Education being away, the Minister for Public Works replied to **all the starred questions** standing in the name of the former.

[Minister for Public Works]

			xpenditure Rs
Ayurvedic	1	..	3,830
Unani	1	..	3,840
Annual grants to other Hospitals and Dispensaries		..	91,526
Total		..	2,27,316
Hospitals and Dispensaries (Allopathic maintained by District Board, Ferozepore)	31		1,47,162

(b) One Hospital and 30 Dispensaries.

श्री तेग राम : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करता हूं कि यह जो statements हमारे मंत्री साहिबान जवाब के साथ अंग्रेज़ी में देते हैं ये भी हमें हिंदी में दिये जाने चाहिएं ।

क्या पब्लिक वर्क्स मंत्री बतायेंगे कि यह जो जवाब में ऐलोपैथिक अस्पताल दो किसम के दिए हैं यानी दो state public और 10 state special दिये हैं इन में क्या फ़र्क है ?

मंत्री : फ़िलहाल इस का जवाब में नहीं दे सकता ।

श्री तेग राम : माननीय मंत्री जी ने सवाल के जवाब में बताया है कि ऐलोपैथिक अस्पतालों पर 1,28,120 रुपया खर्च हो रहा है और आयुर्वेदिक और यूनानी Dispensaries के लिये 7,670 रुपया खर्च किया जा रहा है । क्या वह बतायेंगे कि ऐलोपैथिक अस्पतालों के लिये इतनी ज्यादा रकम क्यों रखी जा रही है और......

अध्यक्ष महोदय : This does not arise out of the main question.

श्री तेग राम : क्या पब्लिक वर्कस मंत्री जी बतायेंगे कि आयुर्वेदिक और यूनानी dispensaries क्यों कम खोली जा रही हैं ?

VERNACULAR AND CLASSICAL (JUNIOR) TEACHERS.

*3323. **Shri Chand Ram Ahlawat** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of vernacular and classical (junior) teachers employed in the schools by the Government since the year 1947 ;

(b) the percentage fixed by the Government for Scheduled Castes in these appointments ;

(c) the total number of Scheduled Castes teachers employed against these posts together with their names and length of service in each case ;

(d) the total number of teachers selected in the second grade (105—7—140) and in the first grade (Rs 140—10—220) on the basis of

seniority and otherwise respectively since the year 1947 ; together with the number and names of Harijans amongst them ;

(e) whether one Shri Janki Parshad Shastri of Government High School, Amritsar,was given two successive selections one in March, 1950 and the other in November, 1952 and whether there was any Harijan teacher senior to him who was overlooked ;

(f) whether one Shri Vishwa Nath, who was junior, was also promoted to the first grade all at once last year ; if so, the reasons therefor ;

(g) whether any representation from any Harijan teacher has in this respect been received ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) 264.

(b) 15 per cent in 1951, 19 per cent from 1952 and 21 per cent from 1954.

(c) 21. For names and other particulars attention is invited to the gradation list of the teachers already available in the Assembly Office.

(d) and (e) The information is being collected and will be supplied to the member.

(f) Yes, he was given selectional promotion on the basis of improved qualifications—having passed the M. A. examination in Second Class.

(g) Yes. It was filed as he was both junior to Shri Vishwa Nath as well as less qualified.

GRANT OF CONCESSIONS TO SCHEDULED CASTES STUDENTS.

***3324. Shri Chand Ram Ahlawat** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of Scheduled Caste students, class-wise, in the schools during the years 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, and 1953, respectively ;

(b) the details of the concessions granted to them by the Government under the Harijan Welfare Scheme ;

(c) the date since when this scheme has been in force ;

(d) the total yearly expenditure incurred by the Government on them since 1947 up to date ;

(e) whether he has actually received any representations that these concessions and stipends are granted to the beneficiaries at the close of the year of their studies and that some have not even received them after a lapse of three or four years ; if so, the action taken or proposed to be taken by the Government thereon ;

[Shri Chand Ram Ahlawat]

(f) whether the said concessions and stipends are awarded to Scheduled Castes students in B. T., or Basic Training Classes managed by institutions other than the Government ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) and (d) A statement containing the requisite information is given below.

(b) (i) Refund of examination and tuition fees.

(ii) Award of stipends.

(c) 1st October 1948.

(e) No. The claims for the concessions under the Scheme are checked and payment letters issued as soon as funds are made available.

(f) Concessions are given in B. T. Classes in Government as well as in privately-managed institutions. No concession is given in Basic Training Classes as there is no provision in the Scheme.

(a)

Year	*No. of scheduled castes students studying in*		
	Primary Department	Middle Department	High Department
1947 ..	26,025	6,482	830
1948 ..	29,548	7,024	1,216
1949 ..	39,862	9,865	1,745
1950 ..	30,408	13,756	8,821
1951 ..	43,136	16,598	13,976
1952 ..	39,729	15,682	16,103
1953 ..	53,071	16,015	17,235

The information pertaining to the year 1946 cannot be supplied as it relates to pre-partitioned time.

(d)

Year	*Expenditure*
	Rs
1947-48	.. Nil
1948-49	.. 26,425
1949-50	.. 1,39,363
1950-51	.. 2,51,640

Year	*Expenditure* Rs.
1951-52	.. 7,98,300
1952-53	.. 8,98,582
1953-54	.. The budget allotment for the year, *i.e.*, Rs. 8 Lacs exhausted in September, 1953. Government has been approached for additional funds. The payment of the pending claims will be paid when the funds are received.

श्री चांद राम अहलावत : वजीर साहिब ने फ़रमाया है कि representation नहीं आया, तो क्या हरिजन विद्यार्थियों को concessions नहीं मिलेंगे। इसी सम्बन्ध में मैंने एक चिट्ठी में कुछ नाम भी दिये थे।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

श्री चांद राम अहलावत : दरखास्तों और representatations पर क्या action लिया गया ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੋਇ representation ਨਹੀਂ ਆਏ

श्री चांद राम अहलावत : आज 31 मार्च है। और financial year खत्म हो रहा है। विद्यार्थियों को वज़ीफे नहीं मिले तो क्या और funds नहीं दिये जायेंगे ? अगर मिलेंगे तो कब ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : Funds ਦੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ।

RESERVATION OF KACHA ROUTES FOR HARIJANS.

***3325. Shri Chand Ram Ahlawat** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether any announcement was made by the Government reserving 19 per cent of the proposed kacha routes in each district of the State for Harijans ; if so, the total number of such routes proposed to be reserved for them ;

(b) the date when this announcement is proposed to be implemented ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) Yes. Permits on 167 of new and kacha routes are proposed to be issued for running buses, out of which a share of 19 per cent has been reserved for Harijans.

(b) The consideration of grant of permits on these routes has been postponed for the time being due to the Nationalisation Scheme.

श्री चांद राम अहलावत : क्या nationalisation के पेशेनज़र, 19 प्रतिशत reservation में कमी नहीं आ गई ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਦ routes ਹੀ ਘਟ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ reservation ਵੀ ਘਟ ਜਾਵੇਗੀ।

REGISTRATION OF HOMOEOPATHS IN THE STATE.

*3347. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Education be pleased to state whether any proposal regarding the registration of the Homoeopaths in the State is under the consideration of the Government ; if so, the minimum qualifications decided for their registration ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : No.

श्री राम किशन : क्या वज़ीर साहिब फ़रमायेंगे कि उन्हें Homoeopaths की association की तरफ़ से कोई memorandum वसूल हुआ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੀ ਨਹੀਂ।

श्री राम किशन : क्या इस association का कोई deputation इन से मिला ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੀ ਨਹੀਂ।

INCOME AND EXPENDITURE OF DISTRICT BOARD, FEROZEPORE.

*3173. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the total income and expenditure, respectively, of the District Board, Ferozepore, during the year 1953, together with the total expenditure incurred by it on its different departments separately ;

(b) the total income of the said District Board from the levy of professional tax during 1953 ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a)/(b) A statement is given below.

		Rs
a) Total income of the District Board, Ferozepore, during 1953	..	29,04,252
Total expenditure of the District Board. Ferozepore, for the year 1953	..	24,08,946
Total expenditure incurred by the Board on its different departments during 1953—		
1. General Department	..	2,12,076
2. Education	..	14,60,680
3. Medical	..	1,43,916
4. Public Health	..	3,25,789
5. Veterinary and Stock Breeding	..	1,22,625
6. District Works	..	97,124
8. Suspense Account	..	46,736
Total	..	24,08,946
(b) Total income of District Board, Ferozepore, from the levy of profession Tax during 1953	..	80,116

श्री तेग राम : प्रश्न संख्या *3172 के उत्तर में बताया गया है कि फिरोज़पुर डिस्ट्रिक्ट बोर्ड के हस्पताल और डिस्पैन्सरियों के लिये 1,97,000 रुपया खर्च किया गया है और प्रश्न संख्या *3173 के उत्तर में 4,68,000 बताया गया है। यह इतना फ़र्क कैसे आ गया ?

अध्यक्ष महोदय : यह प्रश्न उत्पन्न नहीं होता।

REPRESENTATION FROM THE PEOPLE OF DEHRA, DISTRICT KANGRA.

***3318. Thakur Mehar Singh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether the Chief Minister during his tour in May, 1953, received from the people of Dehra, District Kangra, any written representation against the levy of professional tax ; if so, the action, if any, so far taken by the Government thereon ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : No.

CHARGING OF RENT FROM SHOP-KEEPERS IN BAJWARA (CHANDIGARH).

***3319. Shri Kasturi Lal Goel** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the rent per square foot charged from new shop-keepers at Bajwara (Chandigarh) ;

(b) the rent charged from the old shop-keepers;

(c) if there is a difference in the rates referred to in parts (a) and (b) above, the reasons therefor ;

(d) whether Government propose to offer any concession to the old shop-keepers when they will be uprooted from the shops which they are occupying at present ; if so, what ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) 224 sites at the rate of one anna per square foot and 60 sites at three pice per square foot.

(b) Rent from the old shop-keepers is being charged at the rates which they were paying to the landlords prior to the requisition of the area by Government.

(c) Rates of rent in the old market are higher than those in the new market for the reason given in (b) above.

(d) No.

श्री कस्तूरी लाल गोयल : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि नए और पराने किराए में फ़र्क क्यों है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਭਾਗ (b) ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਰਾਇਆ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੋ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਰਾਇਆ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਵਿਚ ਕਮੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਇਹ ਸਚ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਤਨਾਂ ਹੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਪਹਿਲਾਂ 10 ਰੁਪਈਏ ਸੀ ਹੁਣ 40 ਰੁਪੈ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

श्री मूल चन्द जैन : जब पुरानी दुकानों के मुकाबिले मौजूदा दुकानों पर काम कम हो गया है तो क्या गवर्नमेंट किराया कम करने को तैयार है ?

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल उत्पन्न ही नहीं होता ।

मुख्य मंत्री : मेरे दोस्तों को पता होना चाहिए कि वे लोग वहां ठहरे हुए थे उन को ऐसा करने की इजाज़त नहीं थी । तो इस तरीके से जो कब्जा लिया गया हो उस का नतीजा जो होगा उस से किसी को झगड़ा न होगा ।

श्री राम स्वरूप : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि क्या Industrial places के लिये भी जगह किराये पर दी गई है और अगर ऐसा है तो कितने किराये पर ?

मुख्य मंत्री : जब आप की तरफ़ से किसी industry को चलाने की तजवीज़ आएगी तो ग़ौर कर लिया जाएगा ।

CONSTRUCTION OF COURT ROOM AND RESIDENTIAL ACCOMMODATION FOR THE MAGISTRATE, HANSI.

*3339. **Shri Lajpat Rai :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government for the construction of the court room and residential accommodation for the Resident Magistrate, Hansi, District Hissar; if so, the time by which these buildings will be completed ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : There is no proposal to construct new buildings for the court room and residence for the Resident Magistrate, Hansi, District Hissar, at present. However, a proposal to convert Nazir's room into court for Resident Magistrate, Hansi, is being contemplated and the plans and estimate for the same are under preparation. In case this scheme matures, it will take two months to complete the work from the date of its commencement.

RECRUITMENT OF SCHEDULED CASTES IN DIFFERENT DEPARTMENTS.

*2367. **Sardar Khem Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of members of Scheduled Castes so far employed in the Labour, Excise and Taxation and Printing and Stationery Departments, respectively, cadre-wise;

(b) the number of vacancies referred to in part (a) above offered to different classes of Scheduled Castes such as Chamars, Balmikis, Ramdasias and Mazhabis, etc.?

Shri Bhim Sen Sachar : A statement is given below .

	Class II	Class III	Class IV	Total
(a) (1) Labour Department ..	..	17	12	29
(2) Excise and Taxation Department ..	3	55	43	101
(3) Printing and Stationery Department ..	..	8	28	36

	Chamars	Balmikis	Ramdasias	Mazhabis	Ad-Dharmis	Kabir panthis	Megh	Passi	Bhanjra	Kali	Others
(b) (1) Labour Department ..	12	3	9	..	5	..	..	..	..	..	..
(2) Excise and Taxation Department ..	40	14	8	11	2	..	1	3	..	..	22
(3) Printing and Stationery Department ..	2	19	2	2	3	2	..	..	2	2	2

ਸਰਦਾਰ ਖੇਮ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਜੋ statement ਮੈਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ Excise and Taxation Department ਵਿਚ 40 ਚੁਮਾਰ ਅਤੇ 11 ਮਜ਼ਬੀ ਹਨ । ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

EVASION OF SALES TAX.

***2772. Shri Ram Kishan** : Will the Minister for Labour be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to start check posts in the State to meet successfully the evasion of Sales Tax ; if so, the details of the steps taken or intended to be taken by the Government in this connection ?

Chaudhri Sunder Singh : (a) First Part. Yes.

(b) Second Part. The details are being examined.

INDUSTRIAL TRIBUNAL IN THE STATE.

***3348. Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Labour be pleased to state the total strength of the staff appointed so far by the

[Shri Ram Chandra Comrade]
Government to help each of the Industrial Tribunals in the State ; along with the headquarters of such staff ?

Chaudhri Sundar Singh : One Clerk of Court-cum-Reader, one Stenographer—With headquarters at Jullundur.

The Clerk of Court-cum-Reader is working for both the Tribunals, while the Stenographer attached to the Industrial Tribunal, Jullundur, is for the present for both the Tribunals till another is appointed for the 2nd Industrial Tribunal, Amritsar.

श्रीमती सीता देवी : क्या मिनिस्टर साहिब यह बतायेंगे कि जो दूसरा tribunal बनाया गया है यह permanent है या किसी खास वक्त के लिये बनाया गया है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਵਾਲ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

SHORT NOTICE QUESTION AND ANSWER.

SENDING OF OFFICERS OF THE ELECTRICITY DEPARTMENT TO FOREIGN COUNTRIES FOR FURTHER STUDIES.

3390. Pandit Shri Ram Sharma : Will the Minister for Irrigation be pleased to state whether any Officers of the Electricity Department are being sent on Government expense to foreign countries for further technical studies ; if so, the names of such Officers and their special qualifications, if any, as compared with the others ?

Chaudhri Lahri Singh : The reply is nil.

PAPERS LAID ON THE TABLE.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to lay on the Table of the House the Rules framed under the Punjab Requisition and Acquisition of Immovable Property Act, 1953, as required by subsection (3) of section 22 of the said Act.

PRESENTATION OF THE REPORT OF THE PUBLIC ACCOUNTS COMMITTEE.

Shri Kedar Nath Saigal (Ballabgarh) : I beg to present the second Report of the Public Accounts Committee on the Appropriation Accounts of the Punjab Government for the year 1950-51 and Audit Report, 1952.

PRESENTATION OF THE REPORT OF THE ESTIMATES COMMITTEE.

Shri Som Datt Bahri (Simla) : Sir, I beg to present the Report of the Estimates Committee on the Budget Estimates for the year 1953-54.

RULING OF THE SPEAKER.

अध्यक्ष महोदय : साहिबान, यह motion* पंडित श्री राम शर्मा की तरफ़ से है। लेकिन वह हाऊस में हाजर नहीं हैं। सवाल तो उन की गैरहाज़री में उन की तरफ़ से पूछे जा सकते हैं लकिन एक तहरीक उन की तरफ़ से move नहीं की जा सकती। इस लिये यह motion drop कर ली गई समझी जाये।

---

*Pandit Shri Ram Sharma, M. L. A., to move that the order of the Governor under Clause (3) of Article 320 of the Constitution adding to Schedules 'B' and 'C' referred to in Regulations 5 and 6 of the Punjab and North-West Frontier Province Joint Public Service Commission (Limitation of Functions) Regulations be repealed.

THE PUNJAB SECURITY OF THE STATE (AMENDMENT) BILL.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Security of the State (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

स्पीकर साहिब ! यह एक ही section का बिल है जो कि हाऊस के सामने पेश किया जा रहा है। इस का मतलब सिर्फ यह है कि ऐक्ट में जो 4, 6 और 7 नं. की दफ़ात हैं इनके मातहत जो हिदायात जारी की जायें अगर उन पर अमल न किया जाये तो इन हिदायतों की खिलाफ़वर्ज़ी करने वाले के लिये मौजूदा सूरत में कोई सज़ा नहीं है। एसे लोगों को अगर कहा जाये कि फलां बात करें और वे नहीं करते और अगर कहा जाए कि फलां चीज़ न करें और वे करते हैं तो उस हालत में क्या किया जाय ? उस एक्ट में इस के लिये सज़ा नहीं है। इस लिये आप के सामने यह बिल आ रहा है, अगर कोई हिदायत देनी हो तो उन हिदायतों की पाबन्दी करने के लिये ज़रूरी है कि कोई सज़ा मुकर्रर की जाए।

हमारे दोस्त कहेंगे कि अगर यह ज़रूरी है कि उन्हें सज़ा दी जाये तो आपके पास दफ़ा 188 है उस के मातहत अगर कोई खिलाफ़वर्ज़ी होती है तो सज़ा दी जा सकती है। इस के मुत्तल्लिक इस मरहले पर मैं सिर्फ़ यह कहना चाहता हूं कि दफ़ा 188 का इत्तलाक तमाम हालात में नहीं हो सकता। इस का इतलाक करने के लिये खास हालात हैं। और दूसरे दफ़ा 188 में जो सज़ा रखी गई है वह बहुत थोड़ी है। न होने के बराबर है। इस लिये इन दोनों वजूहात की बिना पर यह बिल पेश किया जा रहा है। एक यह कि दफ़ा 188 का हर मौके पर इतलाक नहीं होता और दूसरा यह कि इस दफ़ा में सज़ा बराए नाम provide की गई है। केवल एक महीने तक की सज़ा का provision है। और फ़िर जुर्म हैं जो कि काबले दस्तअन्दाज़ी पुलिस नहीं हैं।

हालात ऐसे हो जाया करते हैं कि फ़ौरी कार्रवाई की ज़रूरत हुआ करती है। यह मामलात ऐसे हैं कि इन का सिर्फ़ अमने आमा से ही ताल्लुक नहीं, इन में स्टेट की security को भी दखल है। इसलिये ज़रूरत इस बात की है कि कानून पहले ही बना होना चाहिये ताकि वक्त पर काम आ सके। इसी ग़र्ज़ से यह तजवीज़ की गई है कि दफ़ा 4, 6 और 7 के मातहत जो अहकाम जारी किये जायें उनकी खिलाफ़वर्ज़ी को किसी Section के मातहत लाकर उस की सज़ा तजवीज की जाए।

स्पीकर साहिब ! इस सिलसिले में मेरे दोस्तों की तरफ से कहा जाएगा कि दफ़आत 4, 6 और 7 के मातहत कार्वाइयों से अंधेर आ जायेगा, किसी को बोलने न दिया जायेगा, चलने न दिया जाएगा, वगैरा वगैरा। इस बारे में मैं अभी अर्ज़ कर दूं कि यह एक्ट 1953 से मौजूद है मेरे दोस्त मुझे बतायें कि क्या कभी किसी मौका पर इन दफ़आत का नाजाइज़ इस्तेमाल किया गया है ? इस का कभी मौका हीं नहीं आया।

माननीय सदस्य कहेंगे कि अगर मौका नहीं आया तो फिर हम कानून क्यों बना रहे हैं ? मगर मेरी अर्ज़ है कि कानून तो आपने पहले ही से बना रखा है। इस वक्त तो यह ज़रूरत दरपेश है कि जो लोग इस कानून की परवाह न करें उन को दंड देने के लिये सरकार के पास कोई power होनी चाहिये। कानून तो पहले ही मौजूद है और आप की

[मुख्य मंत्री]

मनज़ूरी से Statute Book पर आ चुका है। यह बिल तो इस लिये पेश किया जा रहा है कि तजरूबे से इस में जो कमी पाई गई है उसे पूरा करने के लिये आप की मनज़ूरी हासिल की जाए।

Mr. Speaker. Motion moved—

That the Punjab Security of the State (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਇਹ ਐਕਟ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਇਕ ਬਦਨੁਮਾ ਧੱਬਾ ਹੈ। ਸੈਂਚਰ administration ਨੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਾਕੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬਿਆਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਪਣਾ ਘਰ ਬਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਛਡ ਕੇ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਕੇ ਇਥੇ ਆਏ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇਸ State ਵਿਚ ਰਹਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਉਹ State ਵਾਸਤੇ ਖ਼ਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੁਧੀ ਮੋਟੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ State Government ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ......................

Mr. Speaker : The hon. Member is a very able lawyer. He should know that the original Act is not under discussion. He should speak on the Amending Bill now before the House.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ citizen ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ ਠੀਕ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ The security of the State is very much in danger. ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਦੇ ਮਫ਼ਾਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹਾਂ।

ਦੂਜੀ ਗਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜਿਹੜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। "Neglects to comply with any order" ਬੜੀ vague term ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਜਹ ਕਰਕੇ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੇਂ provisions ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਹਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ oppose ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਛੁਪਾਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ House ਨੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਮਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ 1919 ਵਾਲਾ ਰੌਲਟ ਐਕਟ, Frontier Regulations ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਐਕਟ ਸਭ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁਚਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਖਰ ਕਿਹੜਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ? ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਬਨਾਉਣ ਵੇਲੇ ਬਗੈਰ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਪੁਰਾਨੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਸਿਵਿਲ ਆਜ਼ਾਦੀ (civil liberty) ਬਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ....................

मुख्य मंत्री : अध्यक्ष महोदय ! इस ख़ाहिश के बावजूद कि मैं अपने दोस्त को interrupt न करूं मैं यह अर्ज़ करने पर मजबूर हूं कि वे हाउस की dignity का ख्याल रखें और debate के level को न गिरने दें। ऐक्ट पहले ही मौजूद है और House ने पास किया था। इस लिए उस पर हमला करना ठीक नहीं।

अध्यक्ष महोदय : मैं ने दरखास्त की थी कि जो कानून आप ख़ुद बना चुके हैं उस पर बहस न करें। सिर्फ़ उस बिल से ताल्लुक रखे जो इस वक्त हाऊस के सामने पेश है। मैं ने इतना latitude इस विचार से दिया था कि माननीय सदस्य खुद ही राह पर आ जायेंगे। अब मैं उन से दरखास्त करता हूं कि वह इस Amendng Bill के बारे में ही तकरीर करें।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ relevant ਹਾਂ। Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ case ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਐਕਟ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਵਾਰ Press ਉਤੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ Act ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲਾਏ ਗਏ ਹਨ।

Chief Minister : Under what section ?

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : Under Section 9.

अध्यक्ष महोदय : मैं फिर कहूंगा कि माननीय सदस्य केवल Amending Bill पर ही बोलें ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ amendment ਵਲ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ Act ਨੂੰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਇਸ Amending Bill ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਆਦਮੀ ਦਫ਼ਾ 4, 6 ਜਾਂ 7 ਹੇਠ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਹਿਦਾਇਤ ਨੂੰ neglect ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇਗਾ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਫ਼ੇਰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜ਼ਮਾਂਨਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ Sections 188 ਤੇ 144 ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀ ਚਲਦਾ ? ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਹ Sections ਕਾਫ਼ੀ ਖਿਆਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਸਾਡੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਟ ਤੇ ਇਸ National ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਕੋਈ ਜਲਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ drill ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ Amending Bill ਦਵਾਰਾ imprisonment ਦਾ provision ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪਈ ਸੀ ? Sections 188 ਤੇ 144 ਤੋਂ ਜਿੰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਮਦਦ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਾਲ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵੀ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਨਹੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਿੰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਗੋਲਮੋਲ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੁਰਮਾਨਾ ਜਿੰਨਾ ਜੀ ਚਾਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਸਾਡੇ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਜ਼ਦੀ ਉਤੇ, ਇਕੱਠਾ ਹੋਣ ਉਤੇ ਤੇ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦਪੁਰੀ (ਆਦਮਪੁਰ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, The Punjab Security of the State (Amendment) Bill ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਦਫ਼ਾ ੨ ਵਿਚ ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ:

> "7A. Whoever contravenes. disobeys or neglects to comply with any order made or direction given under Sections 4. 6 or 7 of this Act, shall, on conviction, be liable to be punished with imprisonment of either description which may extend to one year or with fine or with both.''

ਹੇਠਾਂ Statement of Objects and Reasons ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

> "It is necessary that clear-cut cognizable offences should be created and specific punishments provided........"

ਇਸ Security Act ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ political life ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ Rowlatt Act ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ, ਫੇਰ Safety Act ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਤੇ ਹੁਣ Security Act ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ civil liberties ਉਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੈਦ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇ ਜੇ ਹੁਣ Sections 4, 6 ਤੇ 7 ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵੀ cognizable offences create ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਦਿਕਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ rigid ਤੇ penal laws ਵੇਖਣੇ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ clear-cut cognizable offences create ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਹਮੀਅਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। Negligence ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਕਿ neglect ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਚਾਹੁਣਗੇ 'neglect' ਕਹਿ ਦੇਣਗੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ vague words ਬਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵਕਤ ਤਕਾਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ liberal policy ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸਾਂ liberality ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ rigid ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ State ਵਿਚ insecurity ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ (ਨੂਹ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਸੁਣਦੇ ਆਇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਸਰਜ਼ਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਡੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ press ਦੇ breach of privilege ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ Opposition ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਮੋਤੀ ਝੜਦੇ ਹਨ...........

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : Privileges ਵਗ਼ੈਰਾ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨ ਕਰੋ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਨਹੀਂ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮੋਤੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਝੜ ਸਕਦੇ ਪਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖ਼ਿਦਮਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ popular Ministry ਦੇ Chief ਹਨ। ਉਹ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ Chief Minister ਬਣੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਅਤੇ ਨਿਪਟਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਖ਼ਤਿਆਰਾਂ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਭ ਤਾਕਤਾਂ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਅਫਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਂਦੇ ਹਨ। Chiet Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੇਖ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰੋਹਤਕ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚੀ ਸੀ। ਛੋਟੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਤਾਕਤ ਦਾ ਕਿੰਨਾਂ ਗਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਲੈਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਹਕੂਮਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀਆਂ। ਹਕੂਮਤਾਂ ਸਚਾਈ ਦੇ ਜਲਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਹਨ ਉਹ ਫਾਂਸੀ ਤਕ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਉਂ ਬਨਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਲੋਕ ਯਾਦ ਰਖਣਗੇ।

क्या वह यह इस लिये कर रहे हैं ताकि दुनियां याद करे कि श्री भीम सैन सच्चर ने अपने भाईयों को ग़लत तरीके से फंसाने के लिये एक ग़लत कानून पास किया ? तरीका यह है कि जो दिल में आये कहे और मेरे दोस्त श्री भीम सैन सच्चर तो अपने मुंह से मोती बखेरते हैं और जो कहते हैं उसे सही समझते हैं। मैं नहीं समझता कि वह हमारे साथ क्यों ऐसी बातें करते हैं जिस से दुनियां आप को बुरा कहे। ग़लत बहानों से मुख़ालिफों को कुचलने के लिये इस तरह के इख्तियार

लेना चाहते हैं जो उन की शान के शायां नहीं हैं। वह उन तमाम मैम्बरों की आवाज़ को दबाना चाहते हैं जो उन की गलत कार्रवाइयों पर नुक्ताचीनी करते हैं। इस तरह की बातें लोगों को revolution करने पर आमादा करती हैं। यह छोटी छोटी बातें होती हैं लेकिन अवाम यह महसूस करते हैं कि गवर्नमैण्ट उन्हें जब चाहे दबा सकती है और शायद फांसी के तख्ते पर भी लटका सकती है ।

मुख्य मंत्री : सिर्फ़ मुनासिब वक्त पर जब किसी से ऐसा जुल्म सरज़द हुआ हो।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : अगर गवर्नमैण्ट यह कानून महज़ हमें कुचलने के लिये पास कर रही है तो यह उसे शोभा नहीं देता। मैं माननीय मुख्य मंत्री से दर्खास्त करूंगा कि वह ऐसे कानूनों में ग़लत और vague बातें न लाया करें जिस से उन की शान को धब्बा लगे।

श्री मनी राम (फतह आबाद) : स्पीकर साहिब ! हमारे माननीय मुख्य मंत्री ने यह बिल हाऊस के सामने पेश किया है जिस में मज़ीद इख्तियारात मांगें गये हैं। आज पंजाब के अवाम पंजाब के पंचों की तरफ़ अपनी आंखें लगाये बैठे हैं कि हमारे पंच पब्लिक के लिये क्या करते हैं। आज पंजाब की जनता इन पंचों से आशा लगाये बैठी है कि पंजाब में हमारे पंच जो ख़ून और पसीना एक करके काम करते हैं और पैसे खर्च करते हैं वे अपनी बुद्धि के द्वारा हमारे लिये ऐसे कानून बनायेंगे जिस से पंजाब आगे जायेगा और जो लोग दु:खों में मुब्तला हैं उन्हें उन से निजात मिलेगी। हमारे पंजाब के लोग सुख का सांस कैसे ले सकते हैं जब कि पंजाब सरकार पंजाब की जनता के लिये ऐसा कानून पास कर रही हो ? हमारे पंजाब के मुख्य मंत्री को यह अशद ज़रूरत महसूस हुई है कि पंजाब सरकार को ऐसे इख्तियारात दिये जायें जिन से पंजाब के अवाम को दबाया जा सके। वे चाहते हैं कि इस कानून से पंजाब के अवाम को जेलों में डाल दिया जाये और उन्हें सिर्फ़ कैद की ही सज़ा न हो बल्कि जुर्माने की सज़ा भी दी जा सके। इस तरह से वे चाहते हैं कि नौजवानों की तमन्नाओं के टिमटमाते चिराग़ जेलों में बुझ जायें। इस कानून के ज़रिये अवाम के दिलों की आशाओं के टिमटिमाते हुए चिरागों को बुझाया गया है। हो सकता है कि पंजाब सरकार इस कानून को नेक नीयती से इस्तेमाल करे लेकिन ग़रीबों के दिलों में क्या भावनाएं पैदा होंगी जब व समझेंगे कि यह कानून इसलिये बनाया गया है कि लोगों को जेलों में ठोंस दिया जाये ? गवर्नमैण्ट का काम लोगों की हालत को बेहतर बनाना है लेकिन होता यह है कि जब कभी किसान अपनी बेदखली के बारे में आवाज़ बुलन्द करते हैं तो उन जगहों पर १४४ दफ़ा नाफ़िज़ कर दी जाती है। स्पीकर साहिब, पंजाब के लोगों की आशाएं पंचायत के पंचों पर हैं और पंजाब की तरक्की का सारा दारोमदार इन पर है। अगर वे किसी वजह से अपने फ़र्ज़ को न पहचानें और गरीबों की तकलीफ़ों का अहसास न करें तो यह पंजाब की बदकिसमती होगी। पंजाब के अवाम यह चाहते हैं कि अच्छे अच्छे कानून पास हों और वह यह हरगिज़ नहीं चाहते कि इस किस्म का बिल पास किया जाये जिस में कैद और जुर्माने की सजा दी जाये और ज़मानत का भी कोई प्रबन्ध न हो। मैं अर्ज़ करूंगा कि ग़रीबों की उठती हुई आवाज़ को किसी कानून या डंडे के ज़ोर से नहीं दबाया जा सकता बल्कि अवाम के दिल जीत कर ही दबाया जा सकता है। बापू की तसवीर हमारे सामने हो और पंच लोग बैठे हों तो अगर आप बापू का नाम लेकर ऐसा बिल पास करें तो मुझे यकीन है कि बापू की आत्मा स्वर्ग में भी चैन से नहीं बैठ सकती।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ (ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਲ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਬਿਜਲੀ ਪੈਣ ਲਗੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : Sachar Sahib is not under discussion. The hon. member should withdraw his words.

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਮੈਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਹਰ ਸ਼ਖ਼ਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਮਾੜੇ ਆ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦਫਾ 4,6 ਤੇ 7 ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਬਨਾਉਣ ਲਗੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਾਤ ਸਨ ? ਸਰਕਾਰ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਰੋਟੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇ ਤਾਂ ਦਫਾ 144 ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਜ਼ਾਰਤ ਉਸ ਤੇ ਤੋੜ ਫੋੜ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਨਾਨੀ ਹੈ।

अध्यक्ष महोदय : मैं माननीय मैंम्बर से कहूंगा कि वे यह न समझें कि चूंकि वह पंजाबी में तकरीर कर रहे हैं इस लिये व जो चाहें बोलते जायें। वे अपने शब्द वापस लें और उन्हें चाहिये कि वे हाऊस के वकार का पूरा पूरा ख्याल रखें।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਝੂਠੇ ਵਾਅਦੇ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਫਾ 144 ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਕੀ ਆਫਤ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਥੇ ਦਫਾ 144 ਲਾ ਦਿਤੀ ਸੀ ? ਇਸਤਰਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ। ਜਿੰਨੇ

ਐਕਟ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਸ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਐਕਟ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਭ ਕਦਮ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਦਵਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਉਪਰ ਇਤਨਾ ਭਾਰੀ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲਗਿਆ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜੱਟ ਕੈਦ ਤੇ ਕਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮਰਦਾ ਜੁਰਮਾਨੇ ਤੋਂ ਹੈ। ਜੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏ ਕਿ ਇਤਨਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਸੀ ਸਹੂਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪਾਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣ ਲਗਾ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਾਤ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਚੰਗੇ ਵੀ ਲਗਦੇ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਵਕਤ-ਕਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਰੋਟੀ ਦੀ ਕੋਈ ਮੰਗ ਕਰਨ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ (ਰੋਪੜ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਹ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ Sections 4, 6 ਅਤੇ 7 ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੁਝ orders issue ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ specific punishment ਦਾ ਉਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ "on conviction, be liable to be punished with imprisonment of either description which may extend to one year or with fine or with both". ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਹ ਕਮੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ specific punishment provide ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ Sections 4,6 ਅਤੇ 7 ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ discussion ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜੇ ਕੋਈ court ਕਿਸੇ ਨੂੰ convict ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ specific punishment provide ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। Section 6 ਵਿਚ ਇਹ provide ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਤੌਰ ਵਕੀਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਦ *ultra vires* ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋ, ਦਸ ਜਾਂ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪੇ ਤਕ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਹੱਦ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ]

ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕੋਈ ਆਫ਼ਤ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਬਣੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ consequential change ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ security ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਵਾਵੇਲਾ ਐਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ provision ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ consequential change ਹੈ।

श्री दौलत राम शर्मा (हमीरपुर) : इस तरमीम पर, स्पीकर साहिब, Opposition Benches की तरफ़ से यह एतराज़ किया गया है कि जब सूबे में अमनोअमान कायम है और हालात बहुत अच्छे हैं तो फिर इस बिल के लाने की क्या ज़रूरत है ? इसमें शक नहीं है कि महज़्ज़ब मुमालिक के कानून इस तरह के होते हैं। जहां मुहज़्ज़ब मुल्कों में मौजूदा अमन को बरकरार रखा जाता है वहां आने वाले हालात का मुकाबला करने के लिये भी प्रबन्ध किया जाता है क्योंकि मिसल मशहूर है prevention is better than cure. आज international हालात किस तेजी से आगे जा रहे हैं ? इस बात की क्या guarantee है कि किसी वक्त यहां पर गैरमुल्की हालात की वजह से गैर मामूली हालात पैदा नहीं होंगे ? पंजाब ऐसे ग़ैर मामूली हालात से कैसे मुबर्रा हो सकता है ? मेरे दोस्तों को अपने साथ वाले सूबे PEPSU को और पाकिस्तान को देखना चाहिए। जो हालात वहां रूनुमा हुए वे यहां भी हो सकते हैं। उन के पेशनज़र हमारे लिये यह ज़रूरी है कि हम ऐसा कानून बनायें। पंजाब के अवामुन्नास यह कभी नहीं सोचेंगे कि हमारी हुकूमत काले कानून बना रही है। इस कानून की इस समय बड़ी ज़रूरत है जब कि हम भारी तामीरी काम में लगे हुए हैं। हज़ारों तामीरी काम हो रहे हैं जो खास तेज़ी से किये जा रहे हैं। मैं अपने दोस्तों से पूछता हूं कि अगर भाखड़ा-नंगल का काम जिस पर करोड़ों नहीं अरबों रुपये खर्च किये जा रहे हैं, किसी वजह से बन्द हो जाए' तो क्या उस समय इस कानून की ज़रूरत होगी या नहीं ? अगर मेरे दोस्त चाहते हैं कि अवामुन्नास की तरक्की न हो तो फिर इस की ज़रूरत नहीं है।

सब से बड़ी बात यह है कि पंजाब में तहरीर और तकरीर की आज़ादी है। हमारी पार्टियां बेशक अपने सयासी प्रोग्राम के मुताबिक आगे बढ़ने की कोशिश करें, मगर साथ ही यह भी हमने देखना है कि वह बरसरे इक्तदार पार्टी को नीचे लाने के लिये क्या तरीके इख्तियार करती हैं। वह लाज़मन अपनी ideologies के मुताबिक सरकार को नीचा दिखाने की कोशिश करेंगी। इन हालात में इस बिल की ज़रूरत है।

सरदार चनंण सिंह धूत : क्या यह बातें relevant हैं ?

OBSERVATION MADE BY THE SPEAKER RE. USE OF UNPARLIAMENTARY LANGUAGE.

अध्यक्ष महोदय : कई दफ़ा ऐसे वाकयात होते हैं जिन में निहायत नामुनासिब लफ़्ज़ इजलास में कहे जाते हैं। हमारे रिपोर्टर मजबूर हैं कि जो भी बात यहां पर कही जाए, वह लिखी

जाए । मैंने अब यह direction दे दी है कि जो लफ़्ज़ unparliamentary हों और मैम्बर साहिबान उन को वापस ले लें, वह expunge हो जायेंगे। अगर ऐसे लफ़्ज़ लिखे जायें तो उन से ऐवान की बेकदरी होती है। इस लिये मैं press representatives से भी जो कि खुद मालिक हैं, गुज़ारिश करूंगा कि जो लफ़्ज़ ऐसे नाशाइस्ता और unparliamentary हों जिन की तरफ ध्यान दिलाया जाये और वे वापस ले लिये जायें वे हमारी proceedings का part न हों ।

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर-पश्चिम) : स्पीकर साहिब! मैंने इस बिल के बारे में Opposition की तकरीरें सुनी हैं और बड़े ग़ौर से उनका मुतालया करने की कोशिश की है । जहां तक इस Security of the State Act का सम्बन्ध है यह एक साल से नहीं, दो से नहीं बल्कि पांच साल से पंजाब में ही नहीं बल्कि हिंदुस्तान के हर सूबे में लागू है । मैं अपने दोस्त श्री मनी राम से कहना चाहता हूं कि यह ऐक्ट ट्रांवनकोर कोचीन में भी लागू है और इस के अधीन कुछ दोस्त वहां नज़रबन्द भी हैं । अगर आप पिछले हफ़्ते की ट्रावनकोर कोचीन की असैम्बली की कार्यवाही पढ़ें.......

अध्यक्ष महोदय : क्या कर रह हैं आप ? ग़लतियों में इज़ाफा कर रहे हैं। सिर्फ इस amendment पर तकरीर कीजिये ।

श्री राम किशन : स्पीकर साहिब ! मैं यह अर्ज़ कर रहा था कि मैंने Communist भाईयों की तकरीरों को बड़े गौर से सुना है । Act तो बन चुका है । अब हम ने यह फैसला करना है कि जो शख्स इस की दफ़ा 4, 6 और 7 में लिखी हुई restrictions की खिलाफ़वर्ज़ी करता है, उसे सज़ा देनी चाहिये या नहीं । Processions, public meetings, military training, strikes पर लगाई गई पाबन्दियों की खिलाफ़वर्ज़ी करनेवालों को सज़ा होनी चाहिये या नहीं । हमारे दोस्तों ने कहा है कि ऐसे आदमियों को किसी तरह की सज़ा नहीं होनी चाहिये । हर शख्स को हर हालात में ऐसा करने की आज्ञा होनी चाहिये । स्पीकर साहिब ! मुझे उन की यह बात सुन कर बिल्कुल कोई हैरानी नहीं हुई । इस सिलसिले में मैं एक बड़ी authentic किताब में से एक हवाला देना चाहता हूं । इस किताब का नाम है "Communist Conspiracy at Madura" और इस में Central Communist Party के उस Session की कार्यवाही का हाल दिया हुआ है जो 26 दिसम्बर 1953 से 3 जनवरी 1954 तक मदुरा में हुई थी ।

Mr. Speaker: I don't think the hon. Member would be relevant in quoting from it.

श्री राम किशन : मैं अर्ज़ कर रहा था कि मुझे अपने दोस्तों को इस बिल की मुखालफ़त करते देख कर कोई हैरानी नहीं हुई । इस किताब में, जो एक authentic document है, उन की Party की तरफ़ से जारी की गईं हिदायात और उन का future programme और line of action दिये गये हैं । अब मेरे दोस्तों ने कहा कि demonstrations, हड़तालों और processions की इजाज़त होनी चाहिये ।

मौलवी अब्दुल ग़नी दार : स्पीकर साहिब ! इस वक्त Communist Party ज़ेर बहस नहीं है ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ relevant ਹਨ। ਜਨਾਬ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ irrelevant ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ।

अध्यक्ष महोदय : श्रीमान् जी ! आप अपनी तकरीर को इस बिल तक ही मैहदूद (सिमित रखें ।

श्री राम किशन : जनाब, अब मैं इस बात को छोड़ कर एक और बात की ओर आता हूं। जनवरी के 'Statesman' के पर्चे में Shri A. D. Gorwala ने, जो हिंदुस्तान के एक मशहूर public man हैं, एक article 'Communist Strategy in India,' के अनवान से लिखा था। उस में उन्होंने लिखा है–

> "And the Communists look forward to this happy consummation. With hundreds of streams of partisan strggules, merging with the general strikes and uprisings of the workers in the cities...."

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order, Sir. ਇਹ ਕਿਹੜੀ authentic ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹਦੀ ਕੀ relevancy ਹੈ?

अध्यक्ष महोदय : अगर आप को इस की authenticity पर शक है, तो मैं श्री राम किशन से इसे सभा की मेज़ पर रखने के लिये दरखास्त करूंगा।

Shri Ram Kishan : Sir, I take full responsibility.

अध्यक्ष महोदय : फिर भी, मैं यह चाहता हूं कि आप ऐसी बात न कहें जिस से bitterness पैदा हो ।

मुख्य मंत्री : श्रीमान् जी ! मैं आप की इजाज़त से और House के interest को सामने रखते हुए एक submission करना चाहता हूं। हमारे दोस्तों ने कहा है कि खिलाफ़वर्ज़ी करने वाले को सज़ा नहीं होनी चाहिये। श्री राम किशन यह बता रहे हैं कि हमारे दोस्त क्या २ कार्यवाहियां करना चाहते हैं, या करने की कोशिश कर रहे हैं और किन हालात की वजह से इस बिल को लाने की ज़रूरत पड़ी है ?

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਉਹ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਤੇ ਨ ਹੀ Communist Party ਵਲੋਂ। ਫਿਰ ਉਹ authentic ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ।

अध्यक्ष महोदय : मैं श्री राम किशन जी से कहूंगा कि वह अपनी तकरीर को बिल तक ही सीमित रखें और बिला ज़रूरत bitterness पैदा न करें ।

श्री राम किशन : अच्छा, जनाब, मैं इस को यहीं छोड़ता हूं। अब मैं आप की वसातत से अपने दोस्तों को जिन्होंने उन दफ़ात की मुख़ालफ़त की है जो पहले पास हो चुकी हैं, बताना चाहता हूं कि उस देश में जिस की ideology उन्हें पसन्द है क्या कुछ हो रहा है।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹਕਬਜਾਨਬ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ relevant ਹਨ ?

Mr. Speaker. I am really very sorry that in developing his arguments, Shri Ram Kishan is unnecessarily creating bitterness. He should confine himself to the amendment proposed in the Bill.

श्री राम किशन : मैं यह अर्ज़ करने वाला था कि हमारे दोस्त तो यह चाहते हैं कि हिन्दुस्तान की किसी State में public meetings करने, जलूस निकालने, गोरील्ले जत्थे बनाने और Military Training को रोकने के लिये बनाये गये कानून की खिलाफ़वर्ज़ी करने पर किसी को सज़ा नहीं होनी चाहिये, किसी पर कोई गरिफत नहीं होनी चाहिए। मगर शायद उन को इस बात का ज्ञान नहीं कि अभी कुछ दिन हुए—२४ मार्च को एक देश में, जिस का मैं नाम नहीं लेना चाहता, १६ आदमियों को इसलिए फांसी के तख्ते पर लटका दिया गया था, क्योंकि उन्हों ने राशनिंग के कानून की खिलाफ़वर्ज़ी की थी।

अध्यक्ष महोदय : आप बिल पर ही बोलिये।

श्री राम किशन : फिर जनाब, Opposition के भाईयों ने हम से पूछा है कि इस बिल को पास कर दिया गया तो अवाम हमारे बारे में क्या कहेंगे ? मैं अर्ज़ करता हूं कि पंजाब के अवाम इन दफ़ात पर अपना फ़ैसला दे चुके हैं। इसी Security of State Act की दफ़ात पर ही Communist Party, Praja Socialist Party और Akali Party ने हमारे साथ elections लड़ी थीं। पंजाब की जनता ने कांग्रेस के हक में ही अपना फ़तवा दिया था। पंजाब के लोग इस कानून के पक्ष में हैं। इस बात पर अब कोई शक नहीं किया जा सकता।

Mr. Speaker : The remarks of the hon. Member are unnecessarily bitter.

श्री राम किशन : जहां तक इस ऐक्ट को लागू करने का ताल्लुक है, मुख्य मंत्री जी बता चुके हैं कि इस के मातहत पिछले साल २७ ऐसे आदमी गिरफ्तार किये गये थे जिन्हों ने कानून की खिलाफ़वर्ज़ी की थी। किसी को महज तंग करने के लिये नहीं पकड़ा गया, किसी मुखालफ़ पार्टी के विरुद्ध इसे इस्तेमाल नहीं किया गया और न ही किया जायेगा। अन्तर्राष्ट्रीय हालात को देखते हुए और इस बात का ख्याल करते हुए कि हमारा प्रान्त सीमा पर है मैं समझता हूं इस की सब दफ़ात बहुत ज़रूरी हैं। पंजाब की वज़ारत लोगों को पूरी तरह से यकीन दिला चुकी है कि freedom of expression and thoughts के अधिकार में कोई कमी नहीं होने दी जायेगी।

स्पीकर साहिब ! कोई भी civilised सरकार देश में violence, chaos or disorder को किसी भी शकल में बरदाश्त नहीं कर सकती। कभी मेरे भाई Government को unconstitutional means से overthrow करने की plan बनाते हैं और कभी वे...... (*Interruptions*)।

Mr. Speaker : Order, order.

श्री राम किशन : स्पीकर साहिब ! मैं उन से पूछना चाहता हूं कि क्या पंजाब सरकार को इतना भी हक नहीं है कि Assembly के ज़रिये दिये हुए इख्तियारात का इस्तेमाल ज़रूरत पड़ने पर भी न कर सके ? ऐसे कानून का इस्तेमाल नाजायज़ तौर पर न पहले कभी हुआ है और न कभी आइन्दा होगा। इस बात का विश्वास उन को दोबारा दिलाया जाता है।

अन्त में मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जहां तक Press की आज़ादी का ताल्लुकत है, सारी non-communist world में हिंदुस्तान ही एक ऐसा देश है जिस में Russia के official अखबार Pravda की edition शाया करने की इजाज़त मिली हुई है (तालियां)। स्पीकर साहिब ! इसलिय मैं बड़ ज़ोर से कहूंगा कि हाऊस को भारी majority से इस बिल को पास करना चाहिये ।

मुख्य मंत्री (श्री भीम सैन सच्चर): स्पीकर साहिब ! मेरे दोस्तों ने जिन ख्यालात का इज़हार फ़रमाया है उन में उन का कोई कसूर नहीं है। इस की खास वजूहात हैं। स्पीकर साहिब ! अगर मेरी राय गलत हो तो उस के लिये मुआफ़ी चाहूंगा। अगर दफ़ा 4, 6, 7 in original उन के पास होते तो उन को इस बात की गलतफ़हमी न होती (आवाजें : हमारे पास हैं)। अगर उन के पास वे दफ़ात हैं और वे उन से अच्छी प्रकार वाकिफ़ हैं तो मैं पढ़ कर हाऊस का वक्त नहीं जाया करना चाहता। इन दफ़ात के मातहत आखिर जो इख्तियारात गवर्नमैण्ट को हाऊस ने दे रखे हैं, वे किस लिये दे रखे हैं ? वे इसलिये दे रखे हैं कि Government उन को ज़रूरत पड़ने पर इस्तेमाल में लाए और अगर उन का जायज़ इस्तेमाल नहीं किया जाता तो साफ़ ज़ाहिर होता है कि सरकार हाऊस के सामने जवाबदेह है। स्पीकर साहिब ! दफ़ात 4, 6, 7 के मातहत पहले provision के मुताबिक खिलाफ़वर्ज़ी करने वाले को 3 साल तक सज़ा दी जा सकती थी। वह provision हटा दिया गया था। अब जब तजुर्बे की बिना पर देखा गया है और दूसरों से रिपोर्ट भी आई हैं तो नतीजा यह निकलता है कि दफ़ात 4, 6, 7 के मातहत जो अहकाम जारी होते हैं उनकी खिलाफ़वर्ज़ी करने वालों को ज्यादा से ज्यादा Section 188, Indian Penal Code के मुताबिक सज़ा दे सकते हैं। Authorities को वह तमाम ताकत नहीं मिलती जो कि दफ़ात 4, 6, 7 के मातहत असल में मिलनी चाहिये। अब क्या करना चाहिए ? सवाल यह है कि हुक्म तो जारी हो गया लेकिन अगर वह हुक्म माना न जाये तो क्या हो ? स्पीकर साहिब ! आप जानते हैं कि ऐसे भाइयों की कमी नहीं जो कहते हैं कि वे हुक्म न मानें जायें। यह तो ईवान का मतलब नहीं है कि कानून तो पास किया जाये लेकिन उस को effective बनाने के लिये कानून में कोई provision न हो। तो मैं उन से पूछूंगा कि हम ने कौनसा कसूर कर दिया है ? यही कहा है कि वह कानून जो इस हाऊस ने पास किया है और जो Statute Book पर आ गया है उस को enforce किया जाए और अगर बाज़ भाई उस को नहीं मानते तो उन को मनवाने के लिये ईवान या इसके बने हुए अहकाम का एहतराम करवाने के लिये हम यह Amending Bill लाये हैं। क्या यही हमारा कसूर है कि हम चाहते हैं कि जो इस मुअज़्ज़ज़ ईवान की राय है, जो इस August House का हुक्म है उस की कदर हो ? इसी लिये यह तमाम तकरीरें की गई हैं। दफ़ा 144 I.P.C. के बारे में बड़े ज़ोर से तकरीरें

की गई हैं कि एक non-cognisable दफ़ा को congnisable बनाया जा रहा है। मैं अपने साथियों से और खास तौर पर अपने सामने बैठे हुए साथी से जो कि वकील हैं पूछना चाहता हूं कि क्या वे नहीं जानते कि दफ़ा 4, 6 और 7 के मातहत ज़्यादा से ज़्यादा 188 I.P.C. के मुताबिक ही सज़ा दी जा सकती है? तो फिर क्या बात है कि जब सरकार इस की खिलाफ़वर्ज़ी करने के जुर्म को काबले दस्तअन्दाज़ी पुलिस बनाना चाहती है तो उस के रास्ता में रुकावट डाली जाती है? स्पीकर साहिब! parent act की दफा 10 के मातहत Provincial Government को इख्तियार हासिल है कि वह सिर्फ़ एक notification के ज़रिये ही Section 188 I.P.C. काबले दस्तअंदाज़ी पुलिस बना सकती है। लेकिन हमने यह मुनासिब नहीं समझा। क्योंकि हमारी नीयत कोई बुरी नहीं है। इसलिये मैं दुबारा अर्ज़ करना चाहता हूं कि चूंकि यह जुर्म दफ़ा 188 I.P.C. से ज़्यादा ज़द में नहीं आते इसलिये offence specifically create करने पड़ते हैं। स्पीकर साहिब! मैं यह भी अर्ज़ कर दूं कि सरकार को नया इख्तियार लेने की ज़रूरत नहीं। इख्तियार तो हमें पहले ही हैं। बाकी रही बात कि दफ़ा 188 के बारे में कानून बनाया जाये या न बनाया जाये? मेरे दोस्त नहीं चाहेंगे कि एसा कानून बनाया जाए। इस की वजूहात हैं और बड़ी ज़ोरदार वजूहात हैं। वे तो चाहते हैं कि जो आदमी कानून को तोड़े उस को सज़ा न दी जाए। क्यों न दी जाए? स्पीकर साहिब! इस लिये कि उन के सामने प्रोग्राम हैं, बड़े बड़े इरादे हैं (*Interruptions*)। स्पीकर साहिब! मैं पूरे ज़ोर से उन से पूछना चाहता हूं कि जिन documents का हवाला श्री राम किशन ने दिया है क्या उन को उनकी सेहत (authenticity) से इनकार है? मैं पूरी ज़िम्मेदारी से कहता हूं कि उस document का एक एक लफ़ज़ ठीक है। (*Interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਚਨੰਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order, Sir.

....(*Interruptions*)....

Mr. Speaker : Order, please order. Yes what is your point of order ?

ਸਰਦਾਰ ਚਨੰਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਪਾਸ ਇਸ document ਦੀ ਕੋਈ authority ਹੈ? ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਥੋਂ ਆਇਆਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਕੀ ਹੈ ?]

मुख्य मंत्री : मैं तमाम ज़िम्मेदारी लेता हूं, उस statement के लिये जिसे defamatory statement कहा गया है। मैं यह भी कहता हूं कि उस document का एक एक लफ़ज़ आप की पार्टी (कम्यूनिस्ट मेम्बरों की तरफ़ इशारा करते हुए) का लफ़ज़ है और अगर आप चाहें तो आप इस पर मुकदमा चला सकते हैं............... (*Interruptions*)। इस लिये, स्पीकर साहिब, अगर हमारे कुछ दोस्त इस किस्म के प्रोग्राम बना कर लोगों के सामने रखने की जरंत कर सकते हैं तो क्या वजह है कि हम इनका मुकाबला करने के लिये ऐसी ताकत क्यों न अपने हाथ में लें?

[मुख्य मंत्री]

स्पीकर साहिब ! यह कहा गया मेरे दोस्तों की तरफ से जो मेरे सामने बैठे हैं, कि जो कानून अंग्रेज़ों के वक्त में थे और जिन कानूनों की बिना पर अंग्रेज़ यहां राज्य करते थे उन से भी ज़्यादा सख्त कानून यह सरकार ला रही है। मैं उन्हें यह कहना चाहता हूं कि आज अगर अंग्रेज़ों का यहां राज होता तो मेरे वह साथी जो कि आज सामने बैंचों पर बैठे हुए हैं, इस हाऊस में नज़र न आते। (*Hear, hear*).

इस बिल में, स्पीकर साहिब, एक साफ सुथरी बात है। वह यह है कि दफ़ा 4,5 और 7 के तहत जो हुक्म हम जारी करते हैं उस को मनवाने के लिये हम ताकत मांग रहे हैं। लेकिन मेरे सामने बैठे हुए साथी, यह ताकत गवर्नमैण्ट को नहीं देना चाहते—मैं समझता हूं कि इस लिये नहीं देना चाहते क्योंकि उन्हें शायद यह डर है कि उन के जो काम हैं उन में रुकावटें आयेंगी। स्पीकर साहिब ! मैं आप को बता देना चाहता हूं कि हम ज़रूर उन के रास्ते में ऐसी रुकावटें डालना चाहते हैं क्योंकि हम नहीं चाहते कि सूबे के अमन और कानून को खतरे में डाला जाए। (तालियां)

स्पीकर साहिब ! मेरे दोस्तों ने canon का मामला खड़ा कर दिया। यह भी कोई ताअने की बात है ? वह उसूल adopt किया जा चुका है ट्रावनकोर कोचीन में। वहां पर तो हो सकता है तमाम के तमाम कानून मनसूख करा दिये गये हों क्योंकि वहां पर तो मेरे इन साथियों की हकूमत बर-सरे इकतदार है न। हमने तो लोगों में अमन, कानून और law को abide करने के हालात पैदा करने हैं। इस में उस canon का सवाल कहां पैदा होता है जिस का मेरे इन दोस्तों ने ज़िक्र किया ?

इस लिए, मैं आखिर में फिर यही कहना चाहता हूं कि इस बिल का कोई खास किस्म का पेचीदा मतलब बिल्कुल नहीं है। इस का मतलब तो सिर्फ़ यही है कि जो दफ़ा १८८ है उस को वाज़या कर दिया जाए, उस को clear cut terms में आप के सामने रख दिया जाए। आखिर किसी मामला को clear करना जनता की भलाई के लिये ही है, न कि उस के नुक्सान के लिए। हां, अगर राजा गलती करता है तो राजा को क्या। पर अगर जनता गलती करती है तो क्या यह हमारा जो उन के नुमाइन्दे हैं फ़र्ज़ नहीं कि उसे उस की ग़लतियों का अहसास कराया जाए ताकि ऐसी गलती आगे के लिये न हो ?

यह कहा गया कि अपने मुखालिफ़ों को कुचलने के लिये ऐसा किया जा रहा है। स्पीकर साहिब ! आप जानते हैं कि हमारी कितनी जेलें भरी पड़ी हैं, हमारे मुखालफ़ों से ! आप जानते हैं कि इस वक्त हमारे कितने मुखालिफ़ जेलों के अन्दर भरे पड़े हैं। अगर ऐसी बात होती, स्पीकर साहिब, तो आज हमारे यह भाई सामने वाली बैंचों पर न बैठे हुए होते। आज अगर हमने इन को कुचलना होता तो ये जेलों के अन्दर होते और जनता के बीच अपनी ideologies का प्रचार न करते होते (*Hear, hear*)।

फिर, स्पीकर साहिब ! एक और एतराज़ किया गया है। प्रोफैसर मोता सिंह और एकाध दूसरे मैम्बर साहिबान ने इस बिल में आए लफ़्ज़ " neglect " पर एतराज़ किया है। इस का मतलब भी कोई पेचदार नहीं। साफ़ है, स्पीकर साहिब, इसका मतलब,

आज अगर हम कोई आर्डर issue करते हैं। अगर कोई आदमी जानबूझ कर उस की तकमील नहीं करता तो फिर क्या करें? इसी चीज़ को regulate करने के लिये तो बिल बनाया गया है। इस लिये जो argument फबता ही न हो उस को advance करने का क्या फ़ायदा? हां, अगर मेरे अप्पोज़ीशन के भाई चाहें तो किसी दिन किसी खास topic पर एक debate रख ली जाए ताकि आप भी कुछ कहें, हम भी कुछ कहें और आम लोगों को यह पता लगे कि किन की तकरीरों में क्या सदाकत है।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Security of the State (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

I have received notices of two amendments to Clause 2. I call upon Sardar Achhar Singh Chhina to move the amendment.

Sardar Achhar Singh Chhina (Ajnala) : Sir, I beg to move—

In the proposed section 7-A, line 3—Delete "6 or 7".

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਥੇ ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਤਰੀਕਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਕਨੂੰਨ ਜਿਹੀ ਜ਼ਨਜੀਰ ਬਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਸਤਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬਿਲ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕ precautionary measure ਦੇ ਤੌਰ ਪੁਰ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਗਲਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਨਾ ਭੁਲ ਗਏ ਉਹ ਕਰਨਾ ਭੁਲ ਗਏ। ਆਖਿਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਬਿਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਆ ਕੇ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਨੀ ਜਗਾਹ ਉਤੇ ਜਲਸਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਫਲਾਨੀ ਜਗਾਹ ਤੇ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਹ

[ਸਰਦਾਰ ਅਛੱਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਛਾ ! ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਚਲੋ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਪੁਰ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਉ, ਜਲਸਿਆਂ ਪੁਰ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਉ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ haphazardly ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਕ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ ਕਿ "ਘਰ ਦਾ ਭੇਦੀ ਸ਼ਰੀਕ ਨਿਆਂਈਂ" । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਆਏ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਨਾ ਸਹੀਂ ਥੋੜੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਵਾ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਲੜਦੇ ਰਹੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸੰਗਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਢਿੱਲੀ ਲੜੀ ਕਿਥੇ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ।ਸੋ ਉਹ ਹੁਣ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਗਲ ਦੀ ਫਲਾਣੀ ਕੜੀ ਢਿੱਲੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਾਦਰ ਵਾਲਾ ਹਿਸਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਚਾਦਰ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਚਾਦਰ ਵਿਚ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਟਾਕੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡਾ ਮਤਲਬ ਟਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਚਾਦਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਅਸਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤਾਂ ਬੜੇ ਸਹਿਜ ਭਾ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀ ਤੁਸੀ principle ਪੁਰ ਨ ਬੋਲੋ ਸਿਰਫ ਜਿਹੜੇ ਲਫਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਨੂੰ ਮਹਿਦੂਦ ਰਖੋ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਦਰ ਦੀ ਗਲ ਨ ਕਰੇ, ਟਾਕੀ ਦੀ ਗਲ ਕਰੋ, ਸੰਗਲ ਦੀ ਗਲ ਨ ਕਰੋ ਉਸ ਕੜੀ ਦੀ ਗਲ ਕਰੋ ਜਿਹੜੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਿਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ correspondence ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਗਲ ਵੀ ਹੋਵੇ । ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਸੋਨਾ ਚਮਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਹੁਣ ਉਹ ਵੀ ਚਮਕਨਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੇ ਓਹ ਸੋਨਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਉਤੇ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਹੁਣ ਉਹੀ ਸੋਨਾ ਕਰਾਚੀ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਰੂਸ ਦਾ ਸੋਨਾ ਤਾਂ ਅਜੇ ਬੰਬਈ ਪਹੁੰਚਿਆ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਅਜੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਹੋਰਾਂ ਕੋਈ ਗਲ ਦਸਨੀ ਹੋਵੇ

ਅਤੇ ਆਪਣੇ argument ਨੂੰ support ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ Government ਦੀ ਕੋਈ authority quote ਕੀਤਾ ਕਰਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸਦਾ ਮਕਸਦ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ defame ਜਾਂ run down ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਵੇ।

ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਹੋ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ਹੈ? ਜਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਤਕ ਇਥੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਵਡੀ ਲੋੜ ਪਈ ਸੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕਦੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਕਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਕਦੀ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਮੇਰਾ challenge ਹੈ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed section 7-A, line 3, Delete "6 or 7".

Sardar Chanan Singh Dhut (Tanda) : Sir, I beg to move—

In the proposed section 7-A, line 7, for "one year or with fine or with both" substitute "one month or with fine ".

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਵਿਚ ਸੁਸਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਦਫ਼ਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ District Magistrate ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਉਤੇ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਅਤੇ State Government ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੇ ਛਡਣ ਦਾ ਹਕ ਵੀ

[ਸਰਦਾਰ ਚਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਦੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਸ ਦਫ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਫ਼ਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਖਿਲਾਫ਼ ਵਰਜ਼ੀ ਕਰੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਤੇ ਜੁਰਮਾਨਾ ਜਿਤਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ, ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਇਸ clause ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ Preventive Detention Act ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਲੇ ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਗੇ ਹੀ ਇਹ ਉਹ ਐਕਟ ਕਾਇਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਕਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾ ਰਖਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਡੀ State ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਡੇ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਇਥੇ ਜ਼ਮਹੂਰੀ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਡੰਡੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਡੰਡਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਫਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਸਾਢ੍ਹੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਵੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਣੇ ਹੋਇ ਨੇ ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਿਪਾਹੀ ਲਗਾ ਰਖੇ ਨੇ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਚੀਫ਼ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਤੇ ਹੋਮ ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਮੁਕਰਦੇ ਹੀ ਨੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ provision ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਲੀਆਉਣਾ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਜ਼ਾ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed section 7-A, line 7, for "one year or with fine or with both" substitute "one month or with fine".

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਮਾਨਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵਕੀਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ........................

मुख्य मंत्री : मैं वकील हूं।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਕੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇ ਵੀ neglect ਅਤੇ wilful neglect ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ।

मुख्य मंत्री : आप की इस बारे amendment तो कोई है ही नहीं फिर आप....

अध्यक्ष महोदय : फिर आप बैठ जायें ।

श्री मनी राम (फतहबाद) : स्पीकर साहिब ! मेरे मोहतरिम चीफ़ मिनिस्टर साहिब और श्री राम किशन जी ने ट्रावनकोर कोचीन की बाबत बहुत कुछ बताने की कोशिश की है । खैर, अगर ट्रावनकोर कोचीन के अन्दर वहां की सरकार काले कानून बनाए और मैं कहूं कि यहां की सरकार को भी वैसे ही कानून बनाने चाहियें तो यह तो ठीक बात नहीं । यह दलील तो किसी माकूल आदमी की नहीं हो सकती कि अगर ट्रावनकोर कोचीन की सरकार सही काम नहीं करती तो हमारी पंजाब सरकार को भी गलत काम करने चाहियें । अगर कोई सरकार ग़लत काम करती है—चाहे वह हमारी पार्टी की सरकार ही हो—मैं उस की मुखालफ़त करूंगा ।

(*Voices* : वह तो कांग्रेस पार्टी की मदद से वज़ारत बना सकी है ।)

श्री मनी राम : वहां की कांग्रेस पार्टी तो Opposition party है और वही recognised opposition है। खैर, मैं अर्ज़ कर रहा था कि ट्रावनकोर कोचीन के अन्दर अभी तक हमारी पार्टी की सरकार ने कोई ऐसा काला बिल नही बनाया । जो भी ऐसे ऐक्ट वहां पर पहले लागू हैं वह सब कांग्रेस की पहली गवर्नमैण्ट के बने हुए हैं ।

अध्यक्ष महोदय : आप को अब कलाज़ २ पर बोलने के लिये मौका दिया गया है न कि बिल के general principles को discuss करने के लिए कहा गया है । इस लिये आप अपनी स्पीच को Clause No. 2 तक ही महदूद रखें ।

श्री मनी राम : स्पीकर साहिब ! मैंने उस सवाल का जवाब देना था जो पूछा गया था सो मैं उस का जवाब दे रहा था। अब इस clause के लिये जो amendment पेश की गई है मैं उस की ताईद करने के लिये बोल रहा हूं । स्पीकर साहिब ! मैं आप की इजाज़त से चीफ़ मिनिस्टर साहिब के उस लफ़ज़ के बारे में जो उन्होंने मेरे लिये इस्तेमाल किया है कुछ कहने के लिये एक मिनट लूंगा । मैं तो समझता हूं कि चीफ़ मिनिस्टर साहिब एक बज़ुर्ग भी हैं और पंजाब के बहुत बड़े व्यक्ति भी । एक चीफ़ मिनिस्टर की ज़बान से ऐसे अलफाज़ निकलते शोभा नहीं देते । Opposition वालों के बारे में ऐसे शब्द कहने वाला मुझे तो ऐसा मालूम होता था जैसे कि मुग़लिया सलतनत का कोई आदमी आवाज़ दे रहा हो ।

मुख्य मंत्री : मैंने वे इलफ़ाज़ आप के लिये नहीं इस्तेमाल किये थे वे किसी और के लिये थे ।

श्री मनी राम : स्पीकर साहिब ! अब जो तरमीम हाऊस के सामने पेश है मैं उस की ताईद करना चाहता हूं । हमारे चीफ़ मिनिस्टर साहिब और श्री राम किशन ने बताया है कि जिन हालात की रोशनी में इस बिल को लाया जा रहा है वह इस किस्म के होते जा रहे थे कि....

अध्यक्ष महोदय : मैं माननीय मैम्बर को फिर बता देना चाहता हूं कि Clause 2 ज़ेर बहस है और बिल के general principles ज़ेरे बहस नहीं है ।

श्री मनी राम : मैं अर्ज़ कर रहा था कि यह सज़ा ज़्यादा है, क्योंकि हम पंजाब को एक जेलखाना नहीं बनाना चाहते। Democratic देशों में ऐसा नहीं होता। अगर सख्ती से आम जनता के लिये सब रास्ते बन्द कर दिये जाएं तो अवाम के लिए एक ही रास्ता खुला रह जाता है और वह है तशद्दुद और हिंसा का रास्ता। अवाम छिप कर बातें करते हैं। यह बिल आम जनता के हक मे नहीं है इस लिये इसे पास करना मुनासिब नहीं है। Democratic तरीके का नहीं है। अगर गवर्नमैण्ट अवाम की अदम तशद्दुद की कार्रवाईयों से ही प्रभावित हो कर उन की शिकायात को दूर कर दे तो उसे जनता को सज़ा देने के लिये ऐसे कानून पास ही न करने पड़ें। जब सच्चर साहिब बोल रहे थे तो महात्मा गांधी मुस्करा रहे थे कि आज हमारा एक भक्त कैसी बात कर रहा है। (हंसी)।

मुख्य मंत्री (श्री भीम सेन सच्चर) : मुझे इस बात का अफ़सोस है कि मैं इन amendments को स्वीकार नहीं कर सकता।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਆਪ ਤੋਂ ਇਹੀ ਉਮੀਦ ਸੀ।

मुख्य मंत्री : अगर उम्मीद यही थी तो ठेस नहीं लगनी चाहिए, मेरे दोस्त !

अध्यक्ष महोदय, मेरे दोस्त कहते हैं कि जब हम कोई तजवीज़ करते हैं तो सारी बातों को ध्यान मे नहीं रखते। हमारे पास भी किताबे हैं। मगर किताबों का होना और चीज़ है। यह जो दफ़ा 188 है उस में 6 महीने की सज़ा है। इस के होते हुए भी यह कहते हैं कि यह एक महीना होनी चाहिये। मगर इन का इरादा तो यह है कि यह एक महीना भी न रहे। मगर हम इस हद तक इन्हें मशकूर करने के लिये तैयार नहीं। फिर कहते हैं कि जुर्माने की कोई हद नहीं। मगर यह तो किताबों में लिखा है, हर कोई जानता है कि जुर्माना करने वाले को कहां तक जुर्माना करने का इख्तियार है। सज़ा यानी जुर्माने की नौइयत मुकर्रर होती है। कानून की वाकफ़ीयत चाहे कुछ पुरानी हो गई है मगर इतना तो याद है कि सज़ा देने वाले के इख्तियार महदूद होते हैं और वह उस हद के अन्दर ही जुर्माना कर सकता है। मुझे उम्मीद है कि इस वज़ाहत के बाद मेरे दोस्त अपनी amendments वापस ले लेंगे ताकि यह बिल पास कर दिया जाए।

Mr. Speaker: Question is—

In the proposed section 7-A, line 3, Delete "6 or 7".

The motion was lost.

Mr. Speaker: Question is—

In the proposed section 7-A, line 7, for "one year or with fine or with both" substitute "one month or with fine".

The motion was lost.

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker: Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar): Sir, I beg to move—

That the Punjab Security of the State (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Security of the State (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਹੁਣ ਹੋ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਚੁਕਾ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦਫ਼ਾ 188 ਵਿਚ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ 144 ਵਿਚ ਕੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਸ ਦਫ਼ਾ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅਹਿਮੀਅਤ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ International ਹਾਲਤ ਖ਼ਰਾਬ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਹੈ।

International ਹਾਲਤ ਕਿਉਂ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ? ਪਾਕ-ਅਮਰੀਕਨ ਪੈਕਟ ਦੀ ਵਜਾਹ ਕਰਕੇ। ਸਾਡੇ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਤੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭੈੜੇ ਤੋਂ ਭੈੜਾ literature ਲਿਆ ਕੇ ਇਥੇ ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਲਿਟ੍ਰੇਚਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ, "ਅਮਰੀਕਾ ਸਾਡਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

[ਸਰਦਾਰ ਚਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਨਾ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਉਹ elections ਨਾਲ ਇਥੇ ਆਏ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ elections ਲੜੀਆਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਲੜੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਚਾਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਨ। (ਆਪਣੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲ ਈਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ) ਸੋ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਮੁਤਾਬਕ ਨਾ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ।

ਜੇਕਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਲ ਵੀ ਕਰਨਗੇ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵੀ ਬਦਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਉਹ ਰਖ ਦੇਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਲਗਾ।

ਤੀਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਕਲ ਉਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ official ਤਬਕਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੇ ਵੇਲੇ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿਸ ਰੱਵਈਏ ਨਾਲ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਤਾਲੀਮ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਿਲੀ ਸੀ ਉਹੀ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਅਬ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਇਸੇ ਰੋਅਬ ਨੂੰ ਰਖਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ draft ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਰਾਹ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਿਕਲਦਾ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਫੌਰਨ ਬੰਦ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਇਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਪਾਰਟੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਅਜ ਕਲ ਹਕੂਮਤ ਹੈ, ਲੜੀ ਅਤੇ ਕੈਦਾਂ ਕਟੀਆਂ। ਪਰ ਅਜ ਇਹ anti-people ਅਤੇ anti democracy ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖੇਡ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸਾਨੂੰ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਡਰਾਵੇ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣੇ। ਨ ਇਹ ਨਤੀਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚੰਗੇ ਹਨ ਨਾ ਜਨਤਾ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾ ਅਸਾਡੇ ਲਈ। ਫੇਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ democracy ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ democracy ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। Democracy ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਤਾਂ ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਮ ਕਰਕੇ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਧਮਕੀਆਂ ਨਾਲ democracies ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੈਲੰਜਾਂ ਤੇ ਧਮਕੀਆਂ ਤੋਂ ਡਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार (नूह) : जनाब स्पीकर साहिब ! पहले में यह समझता था कि चीफ़ मिनिस्टर साहिब के पास सही information है कि इन की बात को, इनके हुक्म को लोग—या कुछ लोग—नहीं मानते हैं। और मैं यह समझता था कि उनका हुक्म न मानने वालों की कमी नहीं। कुछ लोगों ने गुस्ताखी की होगी लेकिन दरहकीकत यह बात नहीं है। तब ही मैंने कहा था कि यह बिल न केवल इनके नाम पर बल्कि स्टेट के नाम पर भी एक धब्बा है।

फिर कम्युनिस्टों के बारे मे जो किताब छपी है चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया कि उस के एक एक लफ़ज़ की मैं जिम्मेदारी लेता हूं। इन्होंने कहा कि जो कुछ इस में दर्ज है उसका लफ़ज लफ़ज ठीक है। तो, स्पीकर साहिब, मैं पूछता हूं कि इस amendment को लाने की क्या ज़रूरत थी जो मुल्क के मुफ़ाद के ख़िलाफ़ हो, जो मुल्क का 'गद्दार' हो ?

अध्यक्ष महोदय : आप ज़रा ख्याल से लफ़ज़ों का इस्तेमाल करें। लफ़ज गद्दार न कहें।

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब ! अगर उस किताब में दर्ज प्रोग्राम सही है जिस की ज़िम्मेदारी चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने अपनी गर्दन पर ली है और कहा है कि इस का एक एक लफ़ज़ सही है, ठीक छपा है तो फिर मुल्क में इन की पार्टी के एक एक आदमी को सख़्त से सख़्त सज़ा देनी चाहिये। स्पीकर साहिब ! इस के लिये इस amendment को लाने की ज़रूरत न थी। इन को फ़ांसी के तख़्ते पर लटका देना चाहिये। मैं यह समझता हूं कि इस तरह का जुल्म करना breach of privilege है।

Mr. Speaker: It is not a breach of privilege.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : स्पीकर साहिब ! किताब लिखने वाला न तो मैं हूं और न ही चीफ़ मिनिस्टर सिाहिब हैं। इस का इल्म तो हिंद सरकार को ही हो सकता था। हिंद सरकार ने तो कोई कार्रवाई की नहीं। अगर यह किताब चीफ़ मिनिस्टर साहिब की ज़िम्मेदारी पर सही है तो मैं पूछता हूं कि वहां एक साल की सज़ा क्या करेगी ? वहां तो चीफ़ मिनिस्टर साहिब फ़ांसी का फंदा लटकायें तो अच्छा रहे और उन्हें खुशी हे इसके साथ इन लोगों को भी खुशी होती जो फांसी के तख़्ते पर लटकाए जाते।

[मौलवी अब्दुल ग़नी डार]

फिर इन जुर्मों के लिये कोई bail नहीं, कोई वकील नहीं, शुनवाई नहीं, जुर्माने के बारे में वकील को इल्म नहीं, मजिस्ट्रेट को इख्तियार नहीं। जैसे कि हम जानते हैं एक साल कैद का इनको इख्तियार है। वहां यह भी बता दिया जाये कि जुर्माना एक लाख तक हो सकता है, एक हज़ार तक हो सकता है या एक सौ तक हो सकता है।

मैं समझता हूं कि हमारे चीफ़ मिनिस्टर साहिब की शान और जलाल है। इन के साथ जनता की आवाज़ है। क्या इन को यह ख्याल नहीं कि हम जनता के बनाये हुए हैं—जनता के नुमाईन्दे हैं? चाहे हम किसी भी पार्टी के हों, जनता तक भी हमारा कोई फर्ज है। यह नहीं कि जनता को इन काले कानूनों से दबाया जाए। अगर कोई बच्चा काम बिगाड़े तो मां-बाप बार बार उसे मारेंगे तो बच्चा खराब हो जाएगा—बिगड़ जाएगा, मां-बाप के काबू में नहीं रहेगा। स्पीकर साहिब! एक साल की सज़ा से हम दबने वाले कहां हैं! ऐसे कानूनों की जगह कोई खूबसूरत चीज़ लाई जाए। मैं चीफ़ मिनिस्टर साहिब से दरखास्त करूंगा कि वह इस बिल को वापस लें और कोई ऐसी चीज़ लाएं जिस से हकूमत की शान हो, दलील हो और जिस से हमारे पूज्य बापू जी की शान ऊंची हो।

प्रोफ़ैसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : इस Amendment को पढ़ने से स्पीकर साहिब.........

अध्यक्ष महोदय : अब तो amendment कहां है? It is a Bill now.

प्रोफ़ैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : स्पीकर साहिब! इस बिल को अगर पुराने कानून के साथ जोड़ कर पढ़ा जाए तो हम देखते हैं कि उसमें ऐसी सब चीजें मौजूद हैं जो सज़ा को rigid बनाती हैं। दफ़ात 107, 124, 121 और असल में chapter VI सारे का सारा ही तो political offences के बारे में है। लेकिन इस में भी कोई दफ़ा इतनी सख्त नहीं। जो बिल पेश किया गया है इसमें तो कोई वकील नहीं, कोई दलील नहीं। यह तो बीसवीं सदी का हैरान करने वाला कानून है।

हमने अंग्रेज़ों के वक्त में ऐसे कानूनों को defy किया। ये वही काले कानून हैं जिन के लिये भगत सिंह को फांसी दी गई, जिन कानूनों से हमें जेलों में रखा गया और जेलें भर दी गईं लेकिन फिर भी कोई परवाह न की गई। अब सच्चर साहिब की हकूमत अंग्रेज़ों की तरह हम पर यह काला कानून थोपना चाहती है। लेकिन इस से हम दबने वाले नहीं। आपके पास काफ़ी से ज्यादा इख्तियारात Sections 4, 6 और 7 में बड़े खुशनुमा तरीके से रखे हैं। अगर आप फिर भी लोगों को दबाना चाहते हैं, opposition को कुचलना चाहते हैं तो और बात है। आप अपनी ideology से हमें दबाना चाहते हैं। लेकिन ऐसा कभी नहीं हो सकता। हम किसी से दबने वाले नहीं हैं। हम तो सन् 21 के हालात पैदा करने वाले हैं। इन हुकमों से दब कर नहीं रह सकते। आप हमें जोश दिलाते हैं। आप इस बिल को लाकर हमें काले कानूनों की history याद दिलाते हैं। यह बिल जो आपने पेश किया है उन सब से बदतरीन है। अपनी हुकूमत की तरफ़ से ऐसे कानून लायें जाएं तो दुख होता है। इस लिये आप इस पर गौर करें और इस को वापस लें।

श्री मनी राम (फतहोबाद) : तोबा करूंगा बाद में पूरे खलूस से,
पहले गुनाह पूछ लूं परवर्दगार से!

स्पीकर साहिब ! इस बिल को पेश किया गया है और बताया गया है कि इस बिल को पेश करने की क्यों ज़रूरत पड़ी ? उन्होंने बताया कि पंजाब में ऐसे हालात बनते जा रहे हैं कि इसकी ज़रूरत पड़ी। लेकिन स्पीकर साहिब ! सरकारी बैंचों की तरफ से कहा जाता है कि पंजाब को Welfare State बनाया जा रहा है, पंजाब की पब्लिक हुकूमत के साथ है, और लोगों को सरकार पर एतमाद है। फिर समझ नहीं आती कि ऐसे कानून क्यों लाए जा रहे हैं। लोगों पर कानून का डंडा क्यों रखा जा रहा है ? स्पीकर साहिब ! दरअसल बात यह नहीं। बात यह है कि पंजाब में जिस Welfare State का जिक्र किया जा रहा है और जिस पर इन्हें फ़ख्र है उस में लाखों किसान हैं जो आवाज़ उठाने वाले हैं। इन को डर है कि ये किसान पंचायतें लें कर आयेंगे, जलसे करेंगे, जलूस निकालेंगे। सरकार नहीं चाहती कि वह आवाज़ निकाल सकें। इस लिये इस ने कहा कि लाओ उन के लिये कानून बना दें ताकि वह बोल न सकें। मगर कानून ऐसा है कि यह ग़रीब किसानों पर ही नहीं बल्कि सब पर लागू होगा। गरीब किसानों और political काम करने वालों के अलावा व्यापारी तक इस की लपेट में आ जायेंगे। मेरी अर्ज़ यह है कि हर मज़लूम को खाह वह किसान हो, मज़दूर हो, सरकारी मुलाज़िम हो या कोई और इस बात का हक है कि अपनी सरकार से फ़रियाद करे। अगर आप यह हक नहीं देते तो फिर यह democracy नहीं autocracy है।

पस सरकार से मेरी गुज़ारिश है कि अभी इस कानून को मुलतवी कर दिया जाए और ग़रीबों की आवाज़ को न दबाया जाए। वरना मैं उन को challenge करता हूं कि यह आवाज़ उन से नहीं दबाई जा सकेगी। उन लोगों ही ने जनता को ऊपर उठना सिखाया है इन्हें अंग्रेज़ों से आज़ाद कराया है। अब खुद ही इन की आवाज़ को क्यों दबाते हैं। उन को याद रखना चाहिये कि:—

अगर पाबन्दियां हैं असरे नौ के गीत गाने पर।
तो बन्दूकों के साये में हमें गाना भी आता है॥

ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ (ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਕਿਉਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਹਾਰਾ ਕੀ ਲੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਅਮਰੀਕਨ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੀ communist literature ਆਪ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ? ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਦੁਆਨੀ ਦਾ ਵੀ communist literature ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ (laughter)। ਇਹ ਕਿਸ ਦਾ literature ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਵੀ neutral ਅਤੇ impartial ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਅਖ਼ਬਾਰ, ਰਸਾਲੇ ਅਤੇ ਪੈਮਫਲਿਟ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

[ਸ੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ]

ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖੋ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ literature ਮੁਫਤ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।

ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲਾ ਸਾਲ ਅਮਨ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। State ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮਗਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ State ਹੋ। ਫੇਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਅਸੀਂ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਕਾਂਨਫਰੇਂਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਥਾਣੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦਫਾ 144 ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਅਸਾਂ ਕੋਈ ਉਜ਼ਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ। ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਅਬੋਹਰ ਵਿਚ ਅਸੀ ਜਲਸਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਦਫਾ 144 ਆ ਗਈ। ਤੁਸਾਂ ਆਖਦੇ ਹੋ State ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਲਸਿਆਂ ਤੋਂ State ਨੂੰ ਕੀ ਖਤਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਖ਼ਤਰਾ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਮਾਂ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਹਿਸਾਬ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। (laughter) । ਤੁਸੀ ਤਾਂ ਵਕਤ ਟਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਖਤੀਆਰਾਂ ਦੀ ਕੀਹ ਲੋੜ ਹੈ ? ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ C Class ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਦੋਂ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਤਨੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ facts ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : No reflection on any hon. Member, please.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ confidence ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 6 by-elections lose ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਇਹ by-elections ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ confidence ਦੀ ਨਸ਼ਾਨੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ confidence ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਖੋਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ amendment ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਲਸੇ, demonstrations ਅਤੇ ਜਲੂਸ ਸਭ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਮਮੂਲੀ ਲਾਠੀ ਯਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਕਿਰਪਾਨ ਵੀ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪਕੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਜਗਹ ਤੋਂ ਕਢ ਦੇਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

अध्यक्ष महोदय : अब आप सिर्फ सज़ा के बारे में बात करें ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਜਿਹੜੇ offences ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜਾ ਇਕ ਸਾਲ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨਾ ਹਨੇਰ ਗਰਦੀ ਹੈ। ਜਲੂਸ ਜਲਸੇ ਅਤੇ ਤਕਰੀਰਾਂ democracy ਵਿਚ safety valve ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਨੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਨਤੀਜਾ ਬੜਾ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਾਂ ਗਿਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਇਸ safety valve ਨੂੰ ਗਿਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

श्री राम किशन (जालन्धर नगर उत्तर-पश्चिमी) : स्पीकर साहिब ! मैं इस motion की ताईद करने के लिये खड़ा हुआ हूं । मेरी अर्ज़ यह है कि यह बिल आम हालात में पेश किया जा रहा है इस का कोई ख़ास मकसद नहीं है । इस लिये यह कहना ठीक नहीं कि यह ग़रीबों के खिलाफ है । यह ग़रीबों के खिलाफ नहीं सिर्फ़ law breakers के खिलाफ़ है ।

एक और बात यह है कि एक American की लिखी हुई किताब का हवाला देने का बड़े ज़ोर शोर से ज़िक्र किया गया है और उस के ख्यालात का सहारा लिया गया है। मेरी अर्ज़ है कि यह किताब तो मार्च 1954 की है । इस से पहले Praja Socialist Party के मशहूर नेता आचार्य कृपलानी के अख़बार में 30 जनवरी को एक और बड़े मशहूर लीडर आचार्य नरेंद्र देव का मज़मून छपा था । फिर All-India Congress Committee के General Secretary श्री एस. एन. अग्रवाल ने मार्च के पहले हफ्ते के Economic Review में Conspiracy of Communism लिखा । फिर उस के बाद श्री पुरुषोत्तम दास त्रीकम दास ने एक मज़मून लिखा । स्पीकर साहिब ! जिन लोगों के मैंने नाम लिये हैं उन में से श्री एस. एन. अग्रवाल को छोड़ कर सब कांग्रेस सरकार के मुख़ालिफ़ हैं । हां तो श्री पुरुषोत्तम दास ने Statesman में 20 जनवरी को वह मज़मून लिखा था । लेकिन स्पीकर साहिब, पिछले तीन महीनों में हिंदुस्तान की Communist Party के किसी भाई ने इस बात की तरदीद नहीं की । केन्द्रीय सरकार के बजट सैशन के दौरान में बहुत से दोस्तों ने इस बात का हवाला दिया परन्तु किसी Communist सदस्य ने इस की तरदीद न की । यदि मेरे Communist दोस्तों को यकीन न आता हो तो पिछले तीन महीने के अख़बार उठा कर पढ़ लें । उन्हें कोई statement नज़र न आयेगी जो इस बात की तरदीद करती हो ।

[श्री राम किशन]

कहा गया है कि ऐसे कानून पास करने से देश में revolution हो जायगा। मैं कहता हूं कि हम खुद revolution ला रहे हैं और अपने democratic ढंग से। मेरे दोस्त यह चाहते हैं कि अगर कोई offence करे तो उस के खिलाफ़ कोई कार्यवाही न की जाये। यह नहीं हो सकता। जब एक बात को offence ठहराया जाता है तो उस के करने वाले को सरकार ज़रूर सज़ा देगी। इन शब्दों के साथ मैं इस बिल को support करता हूं।

मुख्य मंत्री (श्री भीम सेन सच्चर) : स्पीकर साहिब ! श्री वधावा राम ने कहा है कि हम उनका literature नहीं खरीदते और नहीं पढ़ते। यह ठीक है। मैं तो उन का literature खरीद कर उन के हाथ मज़बूत करने से रहा। आप फ़रमाते हैं कि कोई तहकीकात करे। हम तो iron curtain के बारे में सुनते आए हैं। यदि तहकीकातें हुआ करती तो iron curtain का नाम क्यों लिया जाता। खैर मैं अपने दोस्त को बताना चाहता हूं कि चीज़ें इस ढंग से होती हैं कि तहकीकात हो ही नहीं सकती। और अगर तहकीकात करवाई भी जाये तो मेरे दोस्त कहां मानने लगे हैं।

फिर मेरे दोस्त ने कहा कि धमकी दी जाती है। कोई धमकी नहीं दी जाती। मैं एक बात को वाज़ेह करना चाहता हूं। जो कानून यह House बनाता है उस का एहतराम करना हरेक का फ़र्ज है। परन्तु इस कानून को enforce करने का नाम धमकी है तो मैं मुजरिम हूं क्योंकि उस कानून का एहतराम करवाना आपने मेरे ज़िम्मे छोड़ा हुआ है। यह मेरी जिम्मेदारी है कि जो कानून आप बनायें उसे सख्ती से चलाया जाये बगैर इस ख्याल के कि कार्रवाई किस के खिलाफ़ की जा रही है। इसलिये धमकी का कोई सवाल नहीं।

मेरे दोस्त मौलवी अबदुल ग़नी ने कहा कि Prime Minister of India को बात का पता लग जाता है लेकिन हमें नहीं लगता। यह कैसे हो सकता है। हम हिंद सरकार से रूठे हुए तो हैं नहीं। जहां तक पंजाब सरकार और हिंद सरकार का सम्बन्ध है आपस में खतोकिताबत है और आने जाने के ज़राये हैं। तो इस लिये कोई ऐसी बात नहीं।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : मैंने तो यह कहा था कि आपने अपनी गर्दन पर एक और जिम्मेदारी ले ली है।

मुख्य मंत्री : मेरे दोस्त अब्दुल ग़नी ने सही तौर पर कहा कि इन हालात में जब खतरनाक साजिशें खड़ी की जा रही हों सरकार को मज़बूत इरादे और मज़बूत हाथों से काम लेना चाहिये। मुझे दूसरों का पता नहीं। लेकिन मैं House को यकीन दिलाना चाहता हूं कि यह सरकार इस बात में पीछे न रहेगी—जब देखेगी कि कोई आदमी कोई साज़िश कर रहा है या कोई एसी कार्यवाही करने का ख्वाहां है तो मैं आप की दी हुई ताकत से State की security की हरतरह हिफ़ाज़त करूंगा।

प्रोफ़ैसर मोता सिंह जी ने बहुत अच्छी तकरीर की। उन्होंने कहा कि हम लोगों को क्यों दबाना चाहते हैं। बात यह है कि दृष्टिकोण का फ़र्क होता है। किसी चीज़ को एक तरफ़ से देखा जाये तो एक शकल नज़र आती है और दूसरी तरफ से देखा जाये तो दूसरी।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਤੁਹਾਡੀ ਇਹੋ ਗਲ ਹੈ।

मुख्य मंत्री : आप बिल्कुल ठीक कहते हैं।

फिर कहा गया है अंग्रेज़ चले गये परन्तु उन के ज़माने में ऐसी चीज़ की ज़रूरत न पड़ी थी। अंग्रेज़ों को इन चीज़ों की क्या ज़रूरत थी? वे जो कहते थे हो जाता था। लेकिन अब तो executive को judiciary से अलहदा किया जा रहा है। High Court के जजों की Tribunals मुकर्रर हो रही हैं और हमारा कसूर यह है कि हम fair होने की कोशिश कर रहे हैं। हम Judicial-minded होना चाहते हैं। जब शक पैदा होता है तो उसे दूर करने की कोशिश करते हैं। अन्धाधुन्ध नहीं चलते। हमारे विचार में यह democracy है कि हरेक चीज़ को judicially test किया जाए। हम प्रोफ़ैसर मोता सिंह जी के बताये हुए रास्ते पर चल रहे हैं।

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी : शुक्रिया।

मुख्य मंत्री : मेरे एक सामने बैठे हुए साथी ने फ़रमाया था कि पंजाब को Welfare State का नाम दिया जाता है। तो क्या Welfare State का यह मतलब है कि वहां कानून नहीं होता? क्या वहां ला-कानूनी होती है? जिस आदमी की जो मर्ज़ी हो करे बेशक गवर्नमैण्ट के खिलाफ़ conspire करे और गवर्नमैण्ट चुपके से बैठी रहे और कानों में सिक्का डाल ले? यह हम से हो नहीं सकता। अगर कोई भाई यह कहे कि गवर्नमैण्ट कैसी खराब है, इसे सब चीज़ें पता लग जाती हैं। हम ने वहां meeting की तो गवर्नमैण्ट को पता चल गया, हम ने रैज़ोलियुशन पास किया तो गवर्नमैण्ट को पता लग गया, हमने तकरीर की और गवर्नमैण्ट को पता लग गया तो यह कोई दलील नहीं। गवर्नमैण्ट को तो पता चलता ही है। वह कैसी गवर्नमैण्ट हुई जिसे पता न चले कि मुल्क के अन्दर क्या हो रहा है। हम भी खबरदार रहते हैं। हमें पता है कि किस वक्त क्या होता है। हमें पता है कि क्या क्या मश्वरे होते हैं। इन मश्वरों का क्या ताल्लुक है यह स्टेट का सवाल है। छोटी छोटी बातों से सरगोशियां हो जायें—छोटी छोटी चीज़ों के बड़े बड़े मनसूबे बांध जाएं, यह चीजें नहीं है। यह चीज़ serious है वहां जहां Security of the State को खतरा हो। Security of the State गवर्नमैण्ट की security नहीं है। आज स्पीकर साहिब, मुझे बताने की ज़रूरत नहीं। हाथ कंगन को आरसी क्या। बोलने वाले जानते हैं, लिखने वाले जानते हैं कि Security of the State और गवर्नमैण्ट पर criticism मुख्तलिफ़ चीज़ें हैं। स्पीकर साहिब! एक तो हैं ऐसे लोग जो कि बिल्कुल तोल कर, माप कर, देख कर और मुनसफाना तरीके से बात करते हैं और दूसरे वे हैं जो चाहे बात सही हो या गलत उन्होंने नुक्ताचीनी करनी ही होती है। जहां तक, स्पीकर साहिब, इन्होंने कहा था कि होम सैक्रेटरी ने गलत बयानी कर दी, चीफ़ सैक्रेटरी ने गल्त बयानी कर दी। लेकिन बात यह है कि सोते को तो कोई जगाए लेकिन जो जाग रहा हो तो उसे कोई कैसे जगाए। बात को वे out of context ले गये और इशारा किया कि prosecution हो गईं। अखबार वालों को पता था लेकिन होम सेक्रेटरी और चीफ़ सैक्रेटरी ने कहा कि पता नहीं। हालांकि होम सेक्रेटरी ने Statement दी और मैंने Statement दी। यहां से sanction हो कर चली जाती है और बाद में यह काम District Authorities का होता है। होम सैक्रेटरी को पता नहीं होता कि वारंट कब निकलेंगे। हमें पता हो तो अदालतों की आज़ादी कैसे रहेगी? मैंने यह मिसाल दी है।

इस के अलावा मेरे मोहतरिम दोस्त श्री बधावा राम ने अपनी तरफ़ से एक कमाल की बात की कि इस Welfare State में गवर्नमैण्ट वज़ीरों की तनखाहों पर और

[मुख्य मंत्री]

बड़े बड़े अफसरों की तनखाहों पर सारा रुपया खर्च कर रही है। ऐसे हाउस के मैम्बर अपनी मालूमात में बहुत सा अजाफा कर के जायेंगे कि सरकार का 22/23 करोड़ रुपये का बजट सारे का सारा वज़ीरों की तनखाहों पर और बड़े बड़े अफ़सरों की तनखाहों पर खर्च हो जाता है। यह अच्छी बात है कि मेरे दोस्त की मालूमात में अजाफा हो गया।

स्पीकर साहिब ! यह हाऊस मेरे मोहतरिम दोस्त श्री वधावा राम का बहुत मश्कूर है कि वह बहुत पढ़ते हैं। उन्होंने ताना दिया कि literature पढ़ते नहीं इस लिये मुझे बहुत सी चीजें पढ़नी पड़ जाती हैं और खबरदार रहना पड़ता है। उन से सीखना तो क्या है किसी बात के मुतअल्लिक जो जानकारी हो उन के सामने रखनी पड़ती है। अगर अमर मजबूरी हो चीज़ें हमारे सामने आती हैं तो उन्हें इस बारे में बिल्कुल फ़िक्र नहीं करना चाहिये कि हमें इल्म है या नहीं। स्पीकर साहिब ! मेरे लिये बाज़ औकात मुश्किल हो जाता है कि उन भाइयों को जवाब दूं जिन के लिये मेरे दिल में soft-corner है। मेरे मोहतरिम दोस्त सरदार सरूप सिंह ने कहा था कि by-elections में किसी पार्टी की popularity का test होता है। कौन नहीं जानता कि by-election के नतीजे के तौर पर कांग्रेस ने एक seat ज्यादा ली है यह नहीं कि by-election में कांग्रेस हार गई है। मुझे कुछ रंज है इस बात का कि मेरे दोस्तों को बाज़ भाइयों के फैसले के नतीजे पर हमें ताना देने का मौका मिल गया है। इस को कोई दूसरा नाम दे दीजिये। कहो कि भाई नाराज़ हो गये। कहो हमने ज़बर्दस्ती कर दी। अगर कोई मैम्बर floor cross कर जायें तो उसे by-election नहीं कहा जाता। By-election में कांग्रेस ने एक seat ज्यादा जीती है।

Mr. Speaker: Question is—

> That the Punjab Security of the State (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

The motion was carried.

THE EAST PUNJAB GENERAL SALES TAX (SECOND AMENDMENT) BILL.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh): Sir, I beg to introduce the East Punjab General Sales Tax (Second Amendment) Bill.

Minister for Labour: Sir, I beg to move—

> That the East Punjab General Sales Tax (Second Amendment) Bill be taken into consideration at once.

स्पीकर साहिब ! इस बिल के ज़रिए पहले ऐक्ट में एक mild सी amendment की जा रही है। सिर्फ़ dealer की definition में थोड़ी सी तबदीली करनी है। इस समय कानून में ऐसा कोई प्रबन्ध नहीं है जिस के ज़रिए हम non-resident dealer से भी sales tax वसूल कर सकें। जो बाहर के व्यापारी यहां माल लाते हैं न वे वहां टैक्स देते हैं और न हम यहां उन से टैक्स लेते हैं। इस से हमें

नुकसान होता है । 26 जनवरी 1950 को हिंदुस्तान का विधान पास हुआ । उस विधान की दफ़ा 286 के अनुसार हम non-resident dealers से भी sales tax ले सकते हैं । यह फैसला Bombay State versus the United Motors नाम के case में 30 मार्च 1953 को हमारी सुप्रीम कोर्ट ने दिया था । उस फ़ैसले के मुताबिक सरकार को यह इख्तियार प्राप्त हुआ है कि वह non-resident dealers से भी सेलज़ टैक्स वसूल कर लें । इसलिये यह बिल dealers की definition को बढ़ाने लगा है । संविधान की धारा 286(1)(a) के अनुसार हम यह टैक्स ले सकते हैं इसलिये मेरा ख्याल है कि इस में नुक्ता चीनी की कोई बात नहीं है ।

Mr. Speaker: Motion moved—

> That the East Punjab General Sales Tax (Second Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker: Question is—

> That the East Punjab General Sales Tax (Second Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker: Now the House will consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 1

Sub-clause (2)

Mr. Speaker : Shri Ram Kishan has given notice of an amendment to sub-clause (2) of clause 1. He is requested to move it.

Shri Ram Kishan (Jullundur City, North-West) : Sir, I beg to move—

> In sub-clause (2), line 2—
> for "26th January, 1950" substitute "date when it is notified in the official Gazette".

स्पीकर साहिब ! जैसे कि मंत्री महोदय ने इस बिल को पेश करते हुए बताया है, हमारे संविधान की धारा 286(1) के अधीन इस वक्त तक सारे हिंदुस्तान के सूबों में sales tax सिर्फ registered dealers से ही वसूल किया जाता था । लेकिन 30 मार्च, 1953 को सुप्रीम कोर्ट ने Bombay State versus United Motors and Others नाम के मुकदमे पर यह फ़ैसला दिया कि अगर कोई dealer बम्बई के सूबे से बाहर का हो लेकिन वह वहां पर कारोबार करता हो, तो उस से यह टैक्स लिया जा सकता है । इस बारे में मैं sub-clause (2) में यह तरमीम पेश करता हूं:—

> In sub-clause (2), line 2—
> for "26th January, 1950" substitute "date when it is notified in the official Gazette."

इस बिल के मुताबिक हम सरकार को यह इख्तियार दे रहे हैं कि वह उन dealers से जो पंजाब से बाहर हिंदुस्तान के दूसरे सूबों में रहते हैं, 26 जनवरी, 1950 से जब से हमारी Constitution का आग़ाज़ हुआ था, यह सारा टैक्स वसूल करें । इस बिल के मुताबिक उन dealers को जो पंजाब के बाहर रहते हैं मगर पंजाब में deal करते हैं, यहां register करना होगा; उन्हें quarterly return भेजनी होंगी

[श्री राम किशन]

और पिछले साल की payment करनी होगी । इस बारे में हो सकता है कि revision या appeal हो तो उस सूरत में व्यापारियों को यहां पंजाब में आना पड़ेगा ।

आज सारे हिंदुस्तान में एक movement चल रही है । आज सारे देश में Indian Chambers of Industries and Commerce की तरफ से यह मांग की जा रही है कि सारे देश में एक uniform purchase tax हो । हो सकता है इस बारे में हमारी पार्लीमैण्ट संविधान में कोई amendment कर दे । मैं अपनी सरकार से कहूंगा कि वह Government of India से यह सिफ़ारिश करे कि संविधान की धारा 286 के अन्दर इस तरह की amendment को जाए कि सारे देश में एक जैसा purchase tax लगाया जाए ।

हमारे पंजाब के सूबे में पहले ही माल की कम import होती है । अब अगर यह बिल पास हो गया तो इस से कारोबार को और भी धक्का लगेगा क्योंकि इस धारा के अनुसार पिछले चार सालों का टैक्स भी वसूल किया जायगा । इस बारे में पंजाब के व्यापार मंडल, दिल्ली के व्यापार मंडल और इंडियन चेम्बर आफ़ कॉमर्स ने यह मांग की है कि यह बिल उस दिन से लागू किया जाए जिस दिन यह गज़ट हो न कि इसे पिछले चार साल से लागू किया जाए । पश्चिमी बंगाल की सरकार ने फैसला कर दिया है कि वह इस बारे में उचित कार्यवाही Constitution में कोई amendment होने के बाद और Taxation Enquiry Committee की रिपोर्ट आने के बाद करेंगे क्योंकि हो सकता है कि सारे हिंदुस्तान में एक uniform tax लगाया जाए । मैं आशा करता हूं कि पंजाब की सरकार भी पंजाब के व्यापारियों की हालत को मद्देनज़र रखती हुई और industry की कमी को महसूस करती हुई यह बिल पिछले चार साल से लागू नहीं करेगी । अगर वह इस को पूरी तरह से shelve नहीं कर सकती तो कम से कम इसे पिछले चार साल से लागू न किया जाये । जब यह बिल गज़ट हो जाए उस दिन से यह टैक्स non-resident dealers से वसूल किया जाए । मैं आशा करता हूं कि पंजाब सरकार मेरी इस तरमीम को मनज़ूर करेगी ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-clause (2), line 2—

for "26th January, 1950" substitute "date when it is notified in the official Gazette "

श्री देव राज सेठी (रोहतक शहर) : स्पीकर साहिब ! मैं भी इस तरमीम की ताईद में आप के ज़रिए सरकार को यह कहने के लिये खड़ा हुआ हूं कि अगर इस दफ़ा की इस sub-clause 2 को इस शकल में मनज़ूर किया गया तो यह न सिर्फ़ यहां के व्यापारी भाइयों के लिये एक बहुत बड़ी मुश्किल पैदा कर देगी, बल्कि हो सकता है कि यह उन के लिये कमरतोड़ साबत हो । पहले ही पंजाब में इस बिकरी टैक्स की शरह दिल्ली और Pepsu के मुकाबले में बहुत सख़्त है । दिल्ली में तो अभी तक यह टैक्स लगा ही नहीं था; वहां अब लगाया गया है । Pepsu में इस टैक्स की शरह पंजाब के मुकाबले में कम है । और अब अगर हम इस तरह का retrospective effect वाला बिल यहां पास कर दें जिस से कि पिछले चार साल का टैक्स वसूल किया जाये तो व्यापारियों को और भी तकलीफ़ होगी । फिर इस मामले में हो सकता है कि अब उन के पास पिछले सालों का रिकार्ड ही न हो । इस तरह

की दीगर मुश्किलात भी हैं। इस बिल का मतलब यह होगा कि सरकार लोगों को कहेगी कि यहां कोई व्यापारी बाहर से माल import न करे। इन हालात में मैं सरकार से और Finance Minister साहिब से खास तौर पर यह कहूंगा कि वह इस बिल का अमली पहलू देखें। उन्हें चाहिये कि वह इस टैक्स की शरह को घटायें ताकि यहां व्यापार बढ़े। अगर वह मुर्गी जो इन्हें सोने के अंडे देती है न रही तो इन्हें सोने के अंडे कहां से मिलेंगे ? इस लिये मैं श्री राम किशन की तरफ़ से पेश की गई इस amendment की ताईद करता हूं और उम्मीद करता हूं कि हुकूमत इसे मनज़ूर करेगी।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार (नूह): स्पीकर साहिब, ! मैं इस तरमीम की मुख़ालिफ़त करने के लिये खड़ा हुआ हूं। मैं समझता हूं कि अगर हुकूमत यह महसूस करती है कि कुछ भाइयों ने पिछले चार साल से टैक्स नहीं दिया, तो हुकूमत को हक हासिल है कि State की welfare के लिए उसे वसूल करे। अगर यह दलील दी जाती कि यह टैक्स वाजिबुल-अदा ही नहीं था, तो तरमीम को पेश करने का मतलब मेरी समझ में आ सकता था। मैं हुकूमत को इस बिल के लाने पर मुबारकबाद देता हूं। यह रुपया जो वसूल किया जायगा, अवाम की भलाई के लिये ख़र्च किया जा सकेगा। मुझे तो इस बात पर हैरानी हुई है कि कुछ भाई यह चाहते हैं कि हुकूमत टैक्स के लाखों रुपये छोड़ दे।

श्रीमती सीता देवी (जालन्धर शहर, दक्षिण-पूर्व) : स्पीकर साहिब, मैं इस संशोधन का जो अभी पेश किया गया है, समर्थन करने के लिये खड़ी हुई हूं। मौलवी साहिब ने जो भाषण इस का विरोध करते हुए दिया है उसे सुन कर मुझे बहुत हैरानी हुई है क्योंकि वह तो हमेशा व्यापारियों के पक्षपाती रहे हैं। लुध्याना के व्यापारियों के साथ उन का गहरा सम्बन्ध रहा है।

बहुत देर से इस प्रान्त में व्यापारियों की हालत खराब है। विभाजन के पश्चात् वे अभी तक संभल नहीं सके। Market dull है और मन्दा जोरों पर है। आये दिन सरकार के पास उन की representations आती रहती हैं। वे मुख्य मंत्री जी और वित्त मंत्री जी को भी कई बार मिल चुके हैं। वे तो यहां तक कहते हैं कि उन से tax का रुपया lump sum में लेने के लिये सरकार कोई तरीका निकाले ताकि वे रोज़ २ के झगड़ों से बच सकें। दो चार बड़े व्यापारियों को छोड़ कर छोटे व्यापारियों की दशा इतनी खराब है कि वे पिछले चार साल का टैक्स बिल्कुल अदा नहीं कर सकेंगे। Majority ऐसे व्यापारियों की ही है। अगर उन से चार साल का tax इकट्ठा वसूल किया गया, तो उन के अन्दर सरकार के खिलाफ़ नाराज़गी के भाव पैदा होंगे। मैं आशा करती हूं कि मंत्री जी इस clause को withdraw कर लेंगे क्योंकि पिछले चार साल का टैक्स वसूल करना व्यापारियों के साथ भारी ज्यादती होगी।

श्री मूल चन्द जैन (संभालका): स्पीकर साहिब, मैं इस तरमीम की मुख़ालिफ़त के लिये खड़ा हुआ हूं। मुझे कुछ ऐसा मालूम होता है कि इस को पेश करने वाले और इस का समर्थन करने वाले भाई बहनों ने शायद बिल को अच्छी तरह पढ़ा ही नहीं।

इस बिल द्वारा 'dealer' की definition में जो तबदीली की जा रही है उसका असर हमारे प्रान्त के व्यापारियों पर बिल्कुल नहीं पड़ता। यह तरमीम तो उन व्यापारियों को 'dealer' की definition में शामिल करने के लिये की जा रही है जिन के business

[श्री मूल चन्द जैन]

headquarters हमारी State से बाहर हैं और जो यहां के रहने वाले नहीं हैं परन्तु जिन की शाखाएं या branches यहां पर function कर रही हैं और अपना माल बेच रही हैं । मिसाल के तौर पर सिलाई की मशीनों को बेचने वाली firms हैं जिन की यहां पर एजन्सियां (agencies) हैं मगर जिन के Head offices किसी और State में हैं । पहले उन से टैक्स नहीं लिया जाता था हालांकि वे हमारे consumers से फायदा उठाते थे । मैं नहीं समझ सकता कि किसी भाई को ऐसे बड़े २ व्यापारियों के साथ जो बाहर से आकर यहां फायदा उठाते हैं कैसे हमदर्दी हो सकती है ?

मुझे खुशी है कि हमारी सरकार ने उन पर टैक्स लगाने के लिये यह बिल पेश किया है । जो तरमीम अभी पेश की गई है, मैं उसकी पुरज़ोर मुखालिफ़त करता हूं और उम्मीद करता हूं कि सरकार इसे स्वीकार नहीं करेगी ।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਉਜਲ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਿਹੜੇ ਵਪਾਰੀ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਏਥੇ Sales Tax Act ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਟੈਕਸ (tax) ਦੀ ਸ਼ਰਹ ਵੀ ਇੱਥੇ ਵਧ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ Sales Tax Act ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨ ਕਹਿੰਦੇ ਮੈਂ ਦਾਵ੍ਹੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਕੋਈ ਤਰਦੀਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਐਕਟ ਸਭ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ Acts ਤੋਂ ਨਰਮ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜਦੋਂ ਅਰਥ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ conference ਹੋਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਸਰਕਾਰ essential commodities ਉਪਰ (ਜਿਹੜੀਆਂ Essential Commodities Act ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਟੈਕਸ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਂ ਲਗਾਏ ਤੇ ਜੇ ਲਗਾਏ ਤਾਂ 6 ਪਾਈਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ਰਹਾਂ ਪੁਰ ਨ ਲਗਾਏ । ਇਹ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫ਼ਖਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਉਪਰ ਇਸ ਸ਼ਰਹ ਤੋਂ ਵਧ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ । ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ, ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਤੇ 6 ਪਾਈ ਫ਼ੀ ਰੁਪਿਆ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ਰਹ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੋਰ ਕਈ States ਵਿਚ ਕਪੜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਸ਼ਰਹ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਕਈ States ਵਿਚ ਕਪੜੇ ਉਪਰ ਬਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਡੇਢ ਆਨੇ ਫੀ ਰੁਪਿਆ ਤਕ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ

ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਹਕੂਮਤ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਆਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਿਕਰੀ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿਤਾ।

Constitution ਦੇ Article 286 ਦੀ interpretation ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ Supreme Court ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਮਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਜਿਥੇ ਮਾਲ ਦੀ ਖਪਤ ਹੋਵੇ, ਉਸ State ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਉਪਰ tax ਲਗਾਉਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉਸ State ਨੂੰ ਜਿੱਥੋਂ ਉਹ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਈ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ firms ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਵੇਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਟਾਟਾ ਦੀ firm ਸਾਨੂੰ ਟੈਕਸ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਕੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ firms ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਜੋ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ Supreme Court ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ provision ਬਿਲ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਤੋਂ—ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ Indian Constitution ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੋਈ ਸੀ—ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ firms ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਕਰੀਏ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਏਥੇ ਵੇਚਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ States ਸਾਡੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਜੋ ਅਪਣਾ ਮਾਲ ਉਥੇ ਵੇਚਦੇ ਹਨ ਟੈਕਸ ਲਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਸਾਡੀ State ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ? ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਵਸੂਲ ਕਰੀਏ ਭਾਂਵੇ ਨ ਕਰੀਏ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣਗੇ ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪਏਗਾ, ਜਿਹਦਾ ਫਾਇਦਾ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਉਹਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਸਾਡੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ।

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਇਸ ਦੇ ਮਹਿਨੇ ਇਹ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਦੇ ਵਿਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ tax ਨਾ ਲਵਾਂਗੇ ਪਰ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ States ਸਾਡੇ ਵਿਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਅਪਣਿਆਂ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਜਾਂ ਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ State ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਫਿਰ ਤਾਂ ਗਲ ਵੱਖਰੀ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੀ State ਨੂੰ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਬਾਹਰਲੇ ਮਾਲ ਦੀ ਖਪਤ ਥੋੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜਾ Tax ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਇਕ ਐਸਾ ਸੂਬਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਮਾਲ ਬਹੁਤ ਆਂਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਹ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮਾਲ ਦੀ ਖਪਤ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਫੈਸਲਾ Supreme Court ਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਜਹੀ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਪੜਾ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਲੋਹਾ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਖੰਡ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਵਪਾਰੀ ਵੀ ਮਾਲ ਮਸਲਨ ਸਾਈਕਲ ਪਾਰਟਸ (Cycle parts) ਬਣਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣਗੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਬਾਹਰ tax ਦਿਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜਾ ਦੇਣਗੇ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਫਾਇਦਾ ਸਾਡੀ State ਨੂੰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਸਾਡੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਵਸੂਲ ਨਾ ਕਰੀਏ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ! ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦਾ procedure ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਵਿਖਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਜਾਕੇ ਉਥੋਂ ਸਾਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਭੇਜ ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕਦੇ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਆਦਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੁਕਾਮ ਉਪਰ ਦੇਖ ਆਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਇਹੋ procedure ਦੂਸਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਪਾਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਾ

ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਹਿਸਾਬ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹਿਸਾਬ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ botheration ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।

ਦੂਸਰੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਟੈਕਸ ਮੰਗਣਾ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ current year ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਫੈਸਲਾ ਹੋਏ ਨੂੰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਹ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਲੈਣਗੇ। ਯਾ ਤੇ ਕੋਈ Inter State ਫੈਸਲਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ sales tax ਦੀ ਇਕੋ ਸ਼ਰਹ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦੇਣ, ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਲਈਏ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਆਪਣੇ amendment ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣਗੇ।

Mr. Speaker: Question is—

That in sub-clause (2), line 2—

for "26th January, 1950" substitute "date when it is notified in the official Gazette".

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Speaker: Question is—

That sub-clause (2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Sub-clause (1)

Mr. Speaker: Question is—

That sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker: Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh): Sir, I beg to move—

That the East Punjab General Sales Tax (Second Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the East Punjab General Sales Tax (Second Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker: Question is—

That the East Punjab General Sales Tax (Second Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE EAST PUNJAB GENERAL SALES TAX (THIRD AMENDMENT) BILL.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh): Sir, I beg to introduce the East Punjab General Sales Tax (Third Amendment) Bill.

Minister for Labour: Sir, I beg to move—

That the East Punjab General Sales Tax (Third Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਇਸ ਬਿਲ ਉਪਰ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਗਲ ਦਸਣ ਦੀ ਤਾਂ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਤਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਅਜਕਲ ਜਿਹੜੇ ਵਪਾਰੀ registered ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ raw material ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਉਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ sales tax ਨਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇ । ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਨ ਕਿ tax ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਦੂਸਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ

ਲੇਕਿਨ ਪਕੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਫਰਜ਼ ਕੀਤਾ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਤਾਂ 49 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਣਾਉਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ raw material ਉਪਰ ਵੀ tax ਨਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਟੈਕਸ ਨਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇ।

(At this stage Mr. Deputy Speaker occupied the Chair).

ਸਿਰਫ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਨਾਉਣਗੇ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ sales tax ਦੇਣਾ ਪਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ State Government ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੁਕਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

> That the East Punjab General Sales Tax (Third Amendment) Bill be taken into consideration at once.

श्री मूल चन्द जैन (सम्भालका) : जनाब डिप्टी स्पीकर साहिब ! जो Amending Bill इस वक्त हमारे सामने है, में उस की मुखालिफ़त करने के लिये तो नहीं खड़ा हुआ लेकिन में समझता हूं कि यह जो तीन चार Amending Bills एक ही Sales Tax Act पर लाए गए हैं, यह सारी की सारी चीजें तो एक ही बिल में लाई जा सकती थीं। हां, यह तो कहा जा सकता था कि एकाध Amending Bill के मुतल्लिक Ordinances जारी किए गए थे इस लिये उन को Acts की शकल देने के लिये बिल लाये गये हैं लेकिन बाकियों में जो provisions रखे गए हैं उन्हें एक ही बिल के अन्दर लाया जा सकता था। इस लिये, मैं महसूस करता हूं कि मज़ाक से बचने के लिये एक ही बिल में सारी की सारी amendments लाई जातीं।

Mr. Deputy Speaker: Question is—

> That the East Punjab General Sales Tax (Third Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker: Now the House will consider this Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker: Question is—

> That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker: Question is—

> That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker: Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh): Sir, I beg to move—

That the East Punjab General Sales Tax (Third Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the East Punjab General Sales Tax (Third Amendment) Bill be passed.

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That the East Punjab General Sales Tax (Third Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE EAST PUNJAB GENERAL SALES TAX (FOURTH AMENDMENT) BILL, 1954.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh): Sir, I beg to introduce the East Punjab General Sales Tax (Fourth Amendment) Bill.

Minister for Labour: Sir, I beg to move—

That the East Punjab General Sales Tax (Fourth Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਜਨਾਬ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਇਕ ਸਿਧਾ ਸਾਦਾ ਬਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ registered dealers ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂਦੇ ਨਾਉਂ ਗਜ਼ਟ ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਹਨ। ਗਜ਼ਟ ਦੀ ਉਹ ਕਾਪੀ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਆਨਿਆਂ ਦੀ ਵਿਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਬੜਾ ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ States ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ Act ਨੂੰ amend ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਗਜ਼ਟ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ registered dealers ਦੇ ਨਾਉਂ ਅਤੇ ਪਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ deal ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ 10 ਰੁਪਈਏ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ੧੦ ਰੁਪਈਏ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੇ ਹਾਂ।

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

That the East Punjab General Sales Tax (Fourth Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That the East Punjab General Sales Tax (Fourth Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker: Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I beg to move—

That the East Punjab General Sales Tax (Fourth Amendment) Bill be passed.

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

That the East Punjab General Sales Tax (Fourth Amendment) Bill be passed.

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That the East Punjab General Sales Tax (Fourth Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX (SECOND AMENDMENT) BILL.

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh): Sir, I beg to introduce the Punjab Urban Immovable Property Tax (Second Amendment) Bill.

Minister for Labour: Sir, I beg to move—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Second Amendment) Bill be taken into consideration at once.

[ਚੋਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ,ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ,ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ building ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ tax-fre ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਕੋਈ owner ਅਪਣੀ buildingਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਾਲੀਮਗਾਹ ਲਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ rent ਨਾ ਲਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਆਦਮੀ property tax ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ rent ਵੀ ਚਾਰਜ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

> That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Second Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Deputy Speaker: Question is—

> That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Second Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker: Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Deputy Speaker: I call upon Principal Rala Ram to move his amendment to Clause 2.

Shri Rala Ram (Mukerian): Sir, I beg to move—

> In the proposed Clause (d), line 3—After "including" add "colleges".

उपाध्यक्ष महोदय ! इस नियम का यह मनशा है कि जो शिक्षा-सम्बन्धी संस्थाएं हैं उन्हें इस टैक्स से छूट दी जाए। यही आशय है जो इस नियम के अन्दर जाहिर किया गया है लेकिन बिल के अन्दर जो लिस्ट दी गई है उस के अन्दर "Colleges" का नाम शायद गलती से छूट गया है। मुझे अपने अनुभव से इस बात का इल्म है कि जब ऐसा कोई सवाल उठता है तो कचहरी वाले letter of the law को लेते हैं, उस की spirit अर्थात् भाव को नहीं। इस लिये यह संभव हो सकता है कि "Colleges" का शब्द न होने से सम्बन्धित लोगों को कष्ट हो। इस लिये, इसी उद्देश्य से मैंने यह संशोधन प्रस्तुत किया है ताकि यह शब्द जो गलती से छूट गया मालूम होता है, इसे भी इस में शामिल कर लिया जाये।

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

> In the proposed Clause (d), line 3—After "including" add "colleges".

Minister for Labour: Sir, I accept this amendment.

CLAUSE 2

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa): Sir, I want to make one submission and that is this. There is a printing mistake in Clause 2(d). The word " used " should have been printed between the words " thereof " and "exclusively " occurring in lines 1-2. In the absence of this word, the Clause, as it stands at present, is incomplete.

Mr. Deputy Speaker: You can move an amendment to remove this lacuna.

Shri Mool Chand Jain: Sir, I beg to move—

> In the proposed Clause 2(d), line 1, after the word "thereof" the word "used" be inserted.

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

> In the proposed Clause 2(d), line 1, after the word "thereof" the word "used" be inserted.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਜਨਾਬ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ ! ਮੈ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ Amendment ਮੂਵ (move) ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ।

Mr. Deputy Speaker : Who are you to......

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੈਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀ ਬੈਠ ਜਾਵੋ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order, Sir, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ amendment ਦਾ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੁਣ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ।

Mr. Deputy Speaker : Who are you to say that I should not accept this amendment ?

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ Ruling ਨੂੰ question ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਅਸੀਂ ਇਹ Ruling ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ । ਇਹ Rules ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਖਾਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ amendment ਦੇ ਮੂਵ (move) ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। It should be treated as an exception and not a Rule.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ; ਆਪ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਉਸ Rule ਦੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਕਰ ਦਿਓ ਜਿਸ ਦੇ ਬਲੋਂ ਇਸ amendment ਨੂੰ move ਕਰਨ ਦੀ ਆਪ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ।

Mr. Deputy Speaker: Question is—

In the proposed Clause (d), line 3—After "including" add "colleges".

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That in the proposed Clause (2), line 1, after the word "thereof" the word "used" be inserted.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Clause 2, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister For Labour (Chaudhri Sundar Singh): Sir, I beg to move—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Second Amendment) Bill be passed.

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Second Amendment) Bill be passed.

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਰਵਯੇ ਬਾਰੇ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨੋਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਓਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ extreme steps ਨਾ ਉਠਾਉਣੇ ਪੈਣ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਉਹ ਰੂਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾਂ ਹਾਂ ਜਿਦੇ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ amendment ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਸਮੇ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਵੀ move ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੰਜ ਹੈ ਕਿ :—

> "If notice of a proposed amendment has not been given two clear days before the day on which the consideration of the clause to which the amendment is proposed to be commenced, any member may object to the moving of the amendment, and such objection shall prevail unless the Speaker, in the exercise of his power to suspend this Rule, allows the amendment to be moved."

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : जनाब डिप्टी स्पीकर साहिब ! जहां तक इस बिल का ताल्लुक है मैं गवर्नमैण्ट को बधाई देता हूं पर साथ ही यह बात भी कह देता हूं कि दूध का जला छाछ को फूंक फूंक कर पीता है और यह दरख़ास्त करता हूं । कुछ भाई आजकल एक दिन में कई स्कूल खोलते हैं और उन की बड़ी चर्चा चलती है । यह होता है कि दस दिन के लिये एक जगह पर एक स्कूल खोला और यह टैक्स मुआफ़ करा लिया । बाद में दूसरी बिलडिंग में स्कूल को खोल लिया जाता है और उस का भी टैक्स मुआफ़ करा लिया जाता है । इस लिये मैं मनिस्टर साहिबान से दरख़ास्त करता हूं कि वह ऐसे लोगों का ख्याल रखें । वे लोग टैक्सों से बचने के लिये स्कूलों की मदद करते हैं । मुझे इस बात का काफ़ी तजुर्बा है कि टैक्सों से बचने के लिये कुछ लोग अपने घरों में मन्दिर बना लेते हैं और लाखों रुपयों का टैक्स बचा लेते हैं । मुझे यकीन है कि हमारे मनिस्टर साहिबान इस बात का ख्याल रखेंगे कि लोग टैक्सों से बचने के लिये कुछ ऐसे काम न करें ।

Mr. Deputy Speaker: Question is—

> That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Second Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB GRAM PANCHAYAT (AMENDMENT) BILL, 1954

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar): Sir, I beg to introduce the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill, 1954.

Sardar Chanan Singh Dhut: On a point of order, Sir.......

ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਸਾਨੂੰ ਵਕਤ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ 27 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਛਪਿਆ, 28 ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਸੀ ਅਤੇ 29 ਨੂੰ circulate ਹੋਇਆ। ਜਿਵੇਂ

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

provision ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ clear days ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਇਹ ਸਾਡੀ objection ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੁਝ ਹਦ ਤਕ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ objection ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ rule ਪੜ੍ਹਕੇ ਸਨਾਂਦਾ ਹਾਂ।

> "Provided that no such motion shall be made until after copies of the bill have been made available for the use of members, and that any member may object to any such motion being made unless copies of the bill have been so made available for five clear days before the day on which the motion is made and such objection shall prevail unless the Speaker, in the exercise of his powers to suspend this Rule, allows the motion to be made".

ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ 27 ਨੂੰ issue ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

मुख्य मंत्री : जी हां, यह 27 को issue हो गया था।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਆਪ ਇਹ ਰੂਲਜ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

Chief Minister: Sir, as the Leader of House I must protest against the behaviour of the hon. Member (Sardar Chanan Singh Dhut). He is attacking the Chair every now and then. He has no right to question the ruling of the Chair. Criticism of the ruling of the Chair is tantamount to a reflection on the Chair.

Sardar Chanan Singh Dhut: I am not casting any reflection on the Chair. I want to know under which rule the Deputy Speaker has allowed the hon. Chief Minister to introduce this amending Bill.

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : On a point of order, Sir; ਜਨਾਬ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਆਪ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਖੋਗੇ, ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਬੜਾ important bill ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ circulate ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

मुख्य मंत्री : जनाब डिप्टी स्पीकर साहिब ....

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of order, Sir. ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਆਪ ਨੇ ਸਾਡੀ objection rule out ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ?

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੈਂ ਹੀ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਤਾਂ ਅਸੀਂ walk out ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

(ਸਭ Opposition ਦੇ ਮੈਂਬਰ walk out ਕਰ ਗਏ)।

Chief Minister: Sir, I beg to move—

That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

यह बिल तो बिल्कुल सीधा सादा और साफ है अगर मेरे Opposition के दोस्त जाना चाहें तो चले जाएं मगर ऐसी कोई बात नहीं है।

इस की statement of objects and reasons में लिखा है कि हम decentralisation कर रहे हैं और इस के नतीजे के तौर पर Sub-Divisions बना रहे हैं। उस का काम एक Sub-Divisional Officer के हवाले कर रहे हैं। और पहले जो इख्तियार डिप्टी कमिश्नर के थे वे उसे दिये जा रहे हैं ताकि वह मुफीद साबत हो।

फिर development के कामों में एक काम पंचायतों का बनाना भी है। यह सीधी सादी चीज़ है। इस पर किसी को क्या एतराज़ हो सकता है? मेरे दोस्त (Opposition के बैंचों की ओर इशारा करते हुए) चले गए। उन्हें तो adverse propaganda करने के लिये मौका चाहिए।

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

श्री मूल चंद जैन (संभालका) : जनाब डिप्टी स्पीकर साहिब! यह जो ग्राम पंचायत बिल House के सामने है, मैं वैसे तो इस की ताईद के लिये खड़ा हुआ हूं, मगर कुछ suggestions भी देना चाहता हूं।

गवर्नमैंण्ट ने जो कुछ मैम्बरान की नामज़दगी का इख्तियार लिया है और जो Officers के बारे लिखा है कि उन्हें राय देने का हक न होगा, यह बड़ी अच्छी तजवीज़ें है। आज से पहले जो ग्राम पंचायतों का काम होता था, उस में पटवारी, स्कूल teachers या जो दूसरे Officers थे, उन का कोई ताल्लुक न होता था और उन्हें associate ना करने की वजह से उन में hostility रहती थी। यह अब दूर हो जायगी और वह ग्राम पंचायत के काम में मदद दे सकेंगे। हां, एक बात मैं ज़रूर चीफ़ मनिस्टर साहिब के नोटिस में लाना चाहता हूं और वह यह कि इन Officers की हाज़िरी compulsory बनाई जानी चाहिए। हम Officers को nominate करें और वह यह सोच कर कि उन्हें राय तो कोई देनी नहीं, हाज़िर न हों, तो इस से काम ठीक तरह नहीं

[श्री मूल चंद जैन]

चलेगा । मुझे इस amendment को support करने में खुशी महसूस होती है । इस बारे में आप को याद दिला दूं कि जब original bill हाऊस के सामने था, उस वक्त मैंने Select Committee के मैम्बर की हैसियत में एक dissenting note लिखा था और तजवीज़ पेश की थी कि देहात के जो Officers हैं उन को पंचायत के मशीर बनाया जाए । शुक्र है कि गवर्नमैण्ट ने यह बिल लाकर उस तजवीज़ को मान लिया है । इन चन्द अलफ़ाज़ के साथ में इस बिल की ताईद करता हूं ।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਨੂਰਮਹਲ) **:** ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਜੋ ਬਿਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਇਹ ਸਚਮੁਚ ਉਸ ਕਦਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਕਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਤਾਕਤ ਨਿਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਜੋ development ਦੇ ਕੰਮ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਢਿਲ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਜੋ ਅਫਸਰ ਜਿਵੇਂ ਪਟਵਾਰੀ ਜਾਂ ਲੰਬਰਦਾਰ ਹਨ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਗਰਾਂਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਲਾਕਾਈ ਥਾਨੇਦਾਰ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਆਦਮੀ ਪੂਰਾ ੨ ਤੁਆਵਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।

ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹਨ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ decentralisation ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਾਡਾ ਅਪਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਜੋ officers ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੁਆਵਨ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਗੀਆਂ; development ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਗੀਆਂ।

श्री देव राज सेठी (रोहतक शहर): स्पीकर साहिब! मैं समझता हूं कि यह एक मुफीद तरमीम है मगर इस में जो एक खतरा है मैं उस की तरफ़ गवर्नमैण्ट की तवज्जुह दिलाना चाहता हूं । वह यह है कि अगर तो अफ़सरान ने पंचायतों में काम बहैसियत एक philosopher, guide and friend के किया तब तो अच्छी बात है, development भी होगी । पंचायतें अच्छी तरह काम भी करेंगी, मगर अगर अफ़सरान ने पंचायतों पर छा जाने की कोशिश की, जैसी कि उन की आम तौर पर ज़हनियत होती है, तो असल मकसद पूरा न हो सकेगा । इस लिये इस खतरे को रोकने के लिये ऐसी instructions जारी की जानी चाहिएं कि वह अपनी हस्ती को ज्यादा उभारे बिना पंचायतों के functions में उन की मदद करें ताकि असल मकसद पूरा हो सके ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ (ਦਸੂਆ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ! ਇਹ ਜੋ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਜੋ Welfare State ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜੋ ਪੰਚਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਧੜੇ ਬਾਜ਼ੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤੇ official ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ development ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ powers ਦੇਣ ਨਾਲ ਧੜੇ ਬਦੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ development ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗੀ।

श्री राम स्वरूप (बुटाना) : स्पीकर साहिब ! यह जो amendment Gram Panchayat Bill पर पेश की जा रही है बहुत अच्छी है। क्योंकि देहातों में पंचायतें इस लिये कायम की गई हैं कि वह ठीक तौर पर उन सब बातों का फ़ैसला कर सकें जो उन के सामने आयें। उन के कामों को ठीक तरह से चलाने में यह अफ़सर जो नामज़द किये जायेंगे guide करेंगे। इन में कई ऐसे लोग आयेंगे जिनका आम तौर पर पंचायतों से ताल्लुक नहीं होता, लेकिन वह दिहातों को उठाने का काम करते हैं, जैसे स्कूल मास्टर हैं। या Community Projects के मुलाज़िम हैं। इन जैसे लोगों के पंचायतों में लिये जाने से लोगों को उत्साह मिलेगा और उन्हें ऊंचा उठाने में मदद मिलेगी। गवर्नमैण्ट ने यह बिल ला कर वाकई अच्छा काम किया है और मैं उन्हें बधाई देता हूं।

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) : ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ! ਜੋ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਸਰਪੰਚ ਜਾਂ ਪੰਚ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪੰਚ ਅਦਾਵਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਜਦ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਅਫ਼ਸਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਖਤਲਾਫ ਮਿਟੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨ ਪੰਚਾਂ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧੇਗਾ। ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਬਿਲ ਨਾਲ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਪੰਚਾਂ ਵਿਚ ਇਨਤਸ਼ਾਰ ਸੀ, ਦੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ (ਸਿਰਾਹ) : ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੈਂ ਗਰਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਹੀ ਮੈਨਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਥ ਤਾਕਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਾਕਤ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਹੀ ਰਾਜ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਪੰਚਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ guide ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜੇ ਪਾਲਣੇ, ਡੇਰੀ ਫ਼ਾਰਮਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣੀਆਂ, ਪੁਰਜ਼ੇ ਬਨਾਉਣੇ, ਆਦਿ। ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਅਫ਼ਸਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਪੂਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਜ਼ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਮਿਲੇ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ 9,000 ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਤਾਂ ਹਜਾਰਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 13 ਫ਼ਰਵਰੀ 1953 ਨੂੰ ਜਦ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇਂਗੀ।

श्री चांद राम ग्रहलावत (झज्जर) : प्रधान जी ! यह बिल जो हमारे सामने हैं इस से कुछ अफ़सर पंचायतों में काम करेंगे। और उन्हें तरक्की के काम के लिये सलाह मशवरा देने के लिये गवर्नमैण्ट नामज़द करेगी।

गवर्नमैण्ट के इस बिल की ताईद तो मैं करता हूं मगर साथ ही यह बात भी जतलाना चाहता हूं कि सरकार ने जो अफ़सर लगाने हैं वे बड़े अफ़सर नहीं हैं। छोटे अफ़सर होंगे जैसे पटवारी है या ज़रायत के इन्सपैक्टर हैं।

हरिजनों का तबका गांवों में पहले ही दबा हुआ है। उन की representation गांवों में effective नहीं है। इस लिये उनके हकूक की हिफाज़त छोटे अफ़सर नहीं कर सकेंगे क्योंकि छोटे अफ़सरों की mentality अभी तक नहीं बदली है। इस की एक दो मिसालें देना चाहता हूं।

पिछले साल जब पंचायतें बनीं तो आबादी के लिहाज़ से हरिजनों के लिये सीटें पंचायतों में reserve रखी गई लेकिन कई ऐसी पंचायतें हैं जहां पर 9 या 10 फीसदी आबादी के होते भी पंच नहीं चुना गया। जब हमने पटवारी से figures मांगे या Panchayat Officer से figures मांगे कि दिहातों में आबादी क्या है तो मुझे अफ़सोस से कहना पड़ता है कि figures नहीं बताए गए। इस तरह जहां पर हरिजनों को कोई हकूक मिले थे वहां भी नहीं दिए गए। रोहतक ज़िले में ही 50--55 गांव ऐसे हैं जहां कि हरिजनों की आबादी से कम हकूक उन्हें मिले हैं उन्हें पूरी नुमायंदगी नहीं मिली।

फिर शामिलात देह की ज़मीनें हैं। इन्हें पंचायतों को दे दिया गया है। हमने बहुत जद्दोजेहद की और आज़ादी ली। इस लिये गवर्नमैण्ट ने नेक कदम उठाया है कि पंचायतों में ज़मींदारों को पंच बना दिया है लेकिन शामिलात ज़मीनें तो चरागाहें थीं। इन पर गरीब लोगों का गुज़ारा था, इन्हें पंचायतों को न देना चाहिये था। यह ठीक है कि पंचायतों को अपनी आमदनी बढ़ानी है और इस की ज़रूरत भी है लेकिन इस से गरीब लोगों को जिनका गुज़ारा ही इन शामिलातों पर था तकलीफ़ है। जब हम इस ज़मीन के लिये अफ़सरों के पास जाते हैं तो वह कहते हैं कि इस को lease पर दे दो, इस को निलाम कर दो। अब हरिजन निलामी में नहीं आ सकते और न ही वह lease पर ले सकते हैं। इस के बारे में पंचायत अफ़सर से कहा गया कि वह इस ज़मीन को landless labourers को दे दें या बिना ज़मीन के काश्तकारों को दें। इस से पैदावार भी बढ़ेगी और आमदनी भी होगी लेकिन अभी तक कुछ नहीं किया गया। मैं प्रार्थना करता हूं कि अब इस का कोई इन्तजाम अवश्य होना चाहिये। हरिजनों का शामिलातों में हिस्सा न होने से उन्हें फायदा नहीं होता।

उपाध्यक्ष महोदय: आप relevant होने की कोशिश करें।

श्री चांद राम ग्रहलावत: इस लिये मैं इस बिल को support तो करता हूं मगर यह ज़रूर अर्ज़ करूंगा कि छोटे छोटे यानी Petty Officers जो सरकार की मशीनरी का हिस्सा हैं उन को instructions जारी कर दें कि वह ग़रीबों की दरखास्तों और उन के कामों में रुकावट डालने की बजाए उन का ध्यान रखें।

मुख्य मंत्री (श्री भीम सैन सच्चर) : स्पीकर साहिब, मुझे खुशी है कि मैम्बर साहिबान ने इस तरीके से इस बिल का स्वागत किया है। बाज़ भाइयों ने कुछ अंदेशे भी ज़ाहिर किये हैं एक तो यह कि जो अफ़सर nominate किये जायेंगे वह शायद meetings में शामिल न होंगे। दूसरा यह कि वे पंचायतों को दबायेंगे और मदद करने की बजाये मुश्किल का कारण बन जायेंगे। पहले का जवाब तो यह है कि अफ़सरों को यह हिदायतें होंगी कि वे meetings में ज़रूर हाज़िर हुआ करें। कमेटियों में जो advisors nominate किये जाते हैं वह बाकायदा हाज़िर होते हैं क्योंकि हिदायात ऐसी हैं। पस जिन अफ़सरों को nominate किया जाएगा वह ज़रूर हाज़िर हुआ करेंगे।

दूसरी चीज़ जिस की तरफ मेरे साथियों ने तवज्जुह दिलाई है वह थोड़ी सी ग़लत फ़हमी पर मबनी मालूम होती है। यह ठीक है कि अभी तक हम अफ़सरों के मुतअल्लिक अपने ख्यालात में परिवर्तन नहीं ला सके। यह पिछले तजुर्बे और पुरानी वाकिफ़ियत का नतीजा है। मैं बहस में नहीं पड़ना चाहता मगर तवक्को रखता हूं कि इस बदले हुए ज़माने में जब कि हम सब एक आज़ाद मुल्क का programme चला रहे हैं हर बाशिंदा ख़ाह वह सरकारी अफ़सर हो या गैर सरकारी आदमी अपने आप को आज़ाद मुल्क का मेमार समझे। मैं इसी भरोसे पर काम करने की कोशिश कर रहा हूं। लेकिन अगर हमें यकीन हो जाए कि machinery और tools हमारी पालिसी के मुताबिक काम न करेंगे तो एक बहुत ही संजीदगी से सोचने वाली सूरत पैदा हो जायगी। ऐसे अफ़सर तो गोया पालिसी को नाकाम बनाने वाले होंगे, वह हमारी मनज़िल से बिल्कुल उलटी तरफ़ जाने वाले होंगे। अगर ऐसी हालत पैदा हो जाये तो हमारे सामने एक बहुत बड़ा सवाल आ जायगा कि आख़िर इस मुश्किल का क्या हल है। मगर मुझे उम्मीद है कि इस हद तक जाने की ज़रूरत न पड़ेगी। हमें यह अंदेशा महसूस न करना चाहिये कि अफ़सर इस काम में कोई रुकावट डालेंगे।

मैं इस बारे में सरकार का नज़रिया और काम का ढंग आप के सामने रखना चाहता हूं। हमारा तरीका जिसे हम अमली जामा पहनाना चाहते हैं यह है कि ज्यादा से ज्यादा इलाकाई काम पंचायतों के सुपुर्द कर दिया जाए और साथ ही यह भी चाहते हैं कि वह अपनी मुश्किलात और problems को खुद हल करें। इस तरह कामयाबी से काम करने के लिये ज़रूरी है कि उन के हाथ में इख्तियार और पैसा हो और मन में काम करने की लगन हो। अब वे अफ़सर जो देहात में रखने हैं वह कैसे रखने हैं ? हमारी Administration ने जिस तरफ चलना है वह मनज़िल है National Extension Service की। मतलब यह है कि हम मदद को ऐसे तरीके से extend करना चाहते हैं कि वह गांवों में अवाम तक जा पहुंचे। और यह बात हम पंचायतों के ज़रिये करना चाहते हैं। मैं पंचायतों की common sense और हिम्मत की दाद देता हूं। मगर अभी उत्साह पैदा करने की ज़रूरत है। पस आप ध्यान में रखें कि जो नये अफसर आयेंगे उन का एक ही काम होगा कि वह पूरी तनदेही से लोगों के मददगार बनें और जो पुराने अफ़सर हैं उन से तवक्को रखी जायगी कि वे अपना नज़रिया बदल दें और यह समझने की कोशिश करें कि वह लोगों में किस तरह उत्साह पैदा कर सकते हैं। हम यह चाहते हैं कि अफ़सर देहात में पूरी तनदेही से काम करें। वे लोगों की रहनुमाई करें और लोग अपनी मुश्किलात हल करने के लिये काम करें। National Extension Service का काम यह है कि

खेती, स्कूल, सड़कें हर एक चीज में लोगों की मदद की जाए। और मैं आ.प को यकीन दिलाता हूं कि जो अफ़सर देहात में भेजे जायेंगे उन का नजरिया तहक्कुमाना नहीं बल्कि सेवादारों का सा होगा। अगर यह न हो तो हमारा यह तजुर्बा कामयाब नहीं हो सकता। लेकिन मुझे ऐसा अंदेशा नहीं है। मुझे यकीन है कि अफ़सर देहात में पूरी तनदेही से काम करेंगे।

इस लिये आप किसी किस्म का अंदेशा न करें कि वहां अफ़सर dominate करेंगे। आखिर अफ़सर dominate क्यों करते हैं? पहली बात यह है कि अपनी गर्ज के लिये करते हैं। दूसरी यह कि सरकार की गर्ज के लिये करते हैं। यदि वे अपनी गर्ज के लिये dominate करें तो उस का नाम कुछ और होता है और उन के साथ आप और हम अच्छी तरह से बरताव कर सकते हैं। अगर सरकार के लिये ऐसा करते हैं तो बतायें कि आप और चाहते ही क्या हैं? मालूम होता है मेरे दोस्त अभी पुराने ढंग पर सोचे जा रहे हैं। अंग्रेज के वक्त बात और थी। तब तो बाहर की सरकार थी। अब सरकार अपनी है। मैं तो कहूंगा कि अगर हमारे अफ़सर उस मुस्तादी और तनदेही से हमारी policy चलाएं जिस से वे अंग्रेज का काम करते थे तो और हमें कुछ चाहिये ही नहीं। हां, हरेक अफ़सर को जो चीज सब से पहले करनी होगी वह यह है कि उसे हर आदमी के साथ हमदर्दी का सलूक करना होगा। उसे हरेक के साथ पूरे शरीफ़ाना तरीके से सलूक करना होगा। आज गांव के लोगों को इस लिये ठुकराया नहीं जा सकता कि वे कम पढ़े हुए हैं। उन की बेइज्जती इस लिये नहीं की जा सकती कि उन के पास चार पैसे नहीं या जमीन नहीं। यह सरकार आज इन बातों की इजाजत नहीं दे सकती। इस सरकार की policy यह है कि हर इनसान को इनसानियत के नाते से देखा जाये। अगर आज किसी के पास जमीन नहीं तो यह एक आर्जी चीज है। जब ही आप में और हम में हिम्मत होगी यह तकलीफ दूर कर दी जायगी। मैं इस चीज को देख रहा हूं। हमारी मुश्किलात इस वक्त आर्थिक हैं और इन के हट जाने से कोई किसी पर गरीबी की वजह से दबाव न डाल सकेगा। सरकार साफ़ तौर पर कह रही है कि यह इस की policy है। इन हालात में अफ़सर लोगों की कैसे मदद न करेंगे? मैं वह समय देखना चाहता हूं जब अफ़सर और पंचायत वाले भाइयों की तरह मिल कर बैठेंगे और यह सोचेंगे कि वे अपने छोटे से खित्ते अर्थात् गांव को स्वर्ग कैसे बना सकते हैं। मैं अपने दोस्तों से यह दरखास्त करता हूं कि वे अफ़सरों के बारे अपने दिल से शक निकाल दें। अफ़सरों के दिलों में यह ख्याल तक न आने दें कि लोगों को उन पर भरोसा नहीं। यदि आप मुझे अच्छा कहते रहेंगे तो मैं शर्म से ही अच्छा हो जाऊंगा। आप बेशक इस बात का यकीन रखें कि अगर कोई अफ़सर अपने फ़र्ज में कोताही करेगा तो सरकार चश्मपोशी न करेगी। जो आदमी ईमानदारी से काम करेगा हम उस के सामने झुकेंगे। लेकिन अगर कोई ईमानदारी से काम न करेगा और अपने काम में efficient न होगा तो उस के खिलाफ़ हम ज्यादा से ज्यादा सखती बरतेंगे। माननीय सदस्य इस बात की तसल्ली रखें। अफ़सर adversely काम करने के लिये नहीं बल्कि सरकार की policy को चलाने के लिये और देहातियों को ऊपर उठाने के लिये रखे जायेंगे। जैसे कहा गया है कि वे देहातियों के friends, philosophers और guides होंगे। इन हालात में मैं कह सकता हूं कि माननीय सदस्यों की मदद से और इन की हिम्मत से पंजाब के अंदर जो पंचायती राज है पंचायती लोक राज्य के योग्य हो जायेगा।

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Deputy Speaker: Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2.

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3.

Mr. Deputy Speaker: Shri Rala Ram has given notice of an amendment to Clause 3. He is requested to move it.

Shri Rala Ram (Mukerian): Sir, I beg to move—

In the proposed subsection (3) line, 3, for "four" *substitute* "two".

उपाध्यक्ष महोदय, मुझे इस clause की उपयोगिता अर्थात् utility कुछ समझ नहीं आई। मालूम नहीं सरकार इस से क्या फायदा उठाना चाहती है। मैं समझता हूं कि अफ़सरों को nominate करने से बहुत लाभ न होगा। यदि हम गांवों की development चाहते हैं तो आवश्यकता इस बात की है कि पंचायतें expert लोगों से सलाह और मशवरा ले सकें। यह तब हो सकता है जब हर पंचायत के बुलावे पर experts उन की meetings में हिस्सा लें और सलाह मशवरा दें। लेकिन देखने में यह आ रहा है कि हरेक थाना में लगभग 100 पंचायतें होंगी। वहां expert officers जो हैं तीन या चार से ज़्यादा न होंगे। यह तीन चार अफ़सर किस किस पंचायत के लिये nominate किये जायेंगे? ऐसे मालूम होता है कि एक अफ़सर 10 या 20 पंचायतों के लिये nominate हो सकेगा। ऐसा करना तो जनतन्त्र के साथ मखौल करना है। इस लिये मुझे इस तजवीज के अन्दर कोई खास utility नज़र नहीं आती। फिर यह practicable भी मालूम नहीं होता कि 100 पंचायतों क लिये तीन या चार अफ़सरों को nominate किया जाये। खैर, यदि किसी ढंग से सरकार nomination को आवश्यक समझती है तो मैं कहूंगा कि nomination की जो evil है इसे अवश्य कम से कम कर देना चाहिये। एक पंचायत में छः या सात पंच होंगे और वहां चार सरकारी अफ़सर बिठा दिये जायेंगे। It will be a plethora of officers यह बात अच्छी न होगी। ऐसा होने से पंचों की स्वतन्त्रता दब जायेगी। इस लिये मैं समझता हूं कि चार की सीमा बहुत ज्यादा है। मैंने अपने संशोधन द्वारा कहा है कि nomination limit दो तक हो। चार की संख्या अधिक है। यदि nomination की जगह बुलावा कर दिया जाये तो बहुत बेहतर हो। लेकिन यह न हो सके और nomination आवश्यक

हो तो limit चार की जगह दो कर दी जाये । इस से पंचों का विचार स्वातन्त्र्य दबेगा नहीं और अफ़सर उन पर छा न सकेंगे ।

Mr. Deputy Speaker: Motion moved—

In the proposed subsection (3), line 3, for "four" *substitute* "two".

मुख्य मंत्री (श्री भीम सेन सच्चर) : स्पीकर साहिब ! मेरे माननीय मित्र प्रिंसिपल रला राम के मन में एक शंका सी पैदा हो गई है । यह कोई अचम्भा नहीं क्योंकि सारी तसवीर उन के सामने नहीं । इस लिये मैं ज़रूरी समझता हूं कि इस बारे में पोज़ीशन explain कर दूं । दस गांव के लिये एक Village Level Worker होगा और दस गांव की जिम्मेदारी उस पर होगी । यानी वह गांव में रहेगा, गांव वालों की मुश्किलात को देखेगा, गांव वालों की ज़रूरियात को study करेगा और उन की जो मांगें हैं वह ऊपर डिपार्टमैण्ट तक पहुंचायेगा इस तरह वह उन की मुश्किलात को दूर कराने की कोशिश करेगा । फिर, मैंने कहा कि National Extension Service भी जो होगी उस में भी गांव के आदमी होंगे—कोई खेती वाला आदमी होगा, कोई महकमे वाला आदमी होगा । अब वे आदमी जो वहां पर nominate किये जायेंगे, इस गर्ज़ से होंगे कि वे वहां पर उन के साथ बैठ कर सलाह कर सकें, मश्वरा कर सकें और प्रोग्राम को evolve कर सकें । जो चीज़ में तसव्वर कर रहा हूं वह इस तरह है कि गांव वाले लोग जो पंचायत में बैठे हैं वे सोचेंगे कि हम गांव की problems को कैसे हल कर सकते हैं । जब वे सोचेंगे और इन बातों को सोचते वक्त और बातें भी उन के सामने आयेंगी जिन में official advice उन्हें helpful साबत हो सकती है तो वे nominated अफ़सर उन की मदद करें । वे plethora नहीं हो जायेगा जो कि मेरे दोस्त ख्याल कर रहे हैं । आप का यह ख्याल है कि एक आदमी होगा वह कहां २ जायेगा । हमने इन की upper limit चार रखी है यानी चार लाज़मी तौर पर होंगे । इस में कोई शक नहीं कि invitation पर वे आ सकते हैं यानी वे उस वक्त आयेंगे जिस वक्त कि उन्हें बुलाया जाये । इस तरह से वे अपनी ज़िम्मेदारी महसूस करने लग जायेंगे कि यह उन के काम का एक हिस्सा है । मैं मैम्बर साहिबान को यकीन दिलाता हूं कि गवर्नमैण्ट इस बारे में काफ़ी चौकन्नी रहेगी और देखेगी कि जो खतरा मेरे साथी महसूस कर रहे हैं वह सच मुच रूनमा न हो जाये । अगर हम देखेंगे कि nomination का तजुरबा ठीक नहीं हो हम इन की तादाद घटा सकते हैं । इन की तादाद को कम करना कोई मुश्किल बात नहीं । चार की तादाद जो मैंने रखी है वह इस गर्ज़ से रखी है कि गांव वालों को ज़्यादा से ज़्यादा सलाह और मश्वरा मिल सके ।

राये रघुबीर सिंह: On a point of information, Sir. यह जो nominated अफ़सर होंगे उन का खर्च पंचायतें बरदाश्त करेंगी या गवर्नमैण्ट (वज़ारती बैंचों से आवाजें: इन का खर्च गवर्नमैण्ट देगी) । बिलफ़र्ज़ अगर ये अफ़सर किसी इजलास में हाज़िर न हो सकें तो क्या पंचायत की कार्रवाई रुकी रहेगी ।

मुख्य मंत्री : They are advisers. वे quorum का हिस्सा नहीं हैं । वह वोट देने के मजाज़ नहीं और advisers का काम करते हैं ।

उपाध्यक्ष महोदय: मैं प्रिंसिपल रला राम से पूछता हूं कि क्या वह अपनी तरमीम वापस लेते हैं ।

श्री रला राम: जी हां, मैं वापस लेता हूं ।

Mr. Deputy Speaker: Question is—

In the proposed subsection (3), line 3, for "four" *substitute* "two".

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Deputy Speaker: Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Deputy Speaker:, Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar): Sir, I beg to move—

That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill be passed.

डिप्टी स्पीकर साहिब ! इस बिल की तीसरी stage पर मुझे कुछ ज़्यादा नहीं कहना है । सिर्फ़ एक चीज़ है जो कहना चाहता हूं और वह है खिताब अपने साथी मेम्बरों

की खिदमत में । यह तो आप जान गये हैं कि गवर्नमैंट की पालिसी पंचायतों के सिलसिले में क्या है । यह भी सीधी और वाज़ेया बात है कि पंचायतों को ज़्यादा से ज़्यादा मदद की ज़रुरत है । ज़रुरत सिर्फ रुपए की नहीं और न ही इस बात की ज़रुरत है कि हम उन्हें कितने इख्तियारात दे सकते हैं बल्कि इस के साथ ज़रूरत इस बात की है कि हम पंचों को कितना ऊंचा कर सकते हैं— हम पंचों को कितनी ऊंची जगह पर खड़ा कर सकते हैं क्योंकि जितनी उन के अन्दर ऊंचा उठने की शक्ति होगी उतने ही पंच मुफीद साबित हो सकेंगे । इस लिये मैंने साथियों से दरखास्त करनी है कि वह अपने वक्त का खासा हिस्सा इस बात पर सर्फ़ करें कि गांव में जहां भी पंचों के पास जायें, उन्हें मिलें और उन को उन की जिम्मेदारियों का एहसास करायें । अगर हम इस बात को ग्रहण कर लेंगे तो मुझे यकीन है कि जो तजुरबा पंजाब में जारी किया गया है वह कामयाब हो जायगा । इसलिये मैं दरखास्त करता हूं कि यह तरीका जो मैंने आप के सामने रखा है उसे कबूल करें और इस बिल को पास करें ।

Mr. Deputy Speaker. Motion moved—

That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill be passed.

Mr. Deputy Speaker Question is—

hat the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

(The Assembly then adjourned till 2 p.m. on Thursday, the 1st April, 1954.)

791 PSLA—283—21-1-55—CP and S., Punjab, Chandigarh

Punjab Legislative Assembly Debates

1st April, 1954

VOL. I—NO. 19

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 1st April, 1954

CHANDIGARH :

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab

1955

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY

Thursday, 1st April, 1954

The Assembly met in the Assembly Hall, Sector 10, *Chandigarh Capital, at* 2 *p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Dr. Satyapal) in the Chair.*

Question Hour (Dispensed with)

अध्यक्ष महोदय : इस बात का लिहाज़ रखते हुए कि सारे सैशन में सिर्फ एक ही दिन non-official काम के लिये मुकर्रर हुआ है और साथ ही कुछ मैम्बरान ने इस खाहिश का इज़हार भी किया है कि प्रश्नों का घंटा dispense with किया जाए, इस लिए आज Question Hour को dispense with किया जाता है ।

Adjournment Motion

मेरे पास सरदार सरूप सिंह की तरफ से एक Adjournment Motion का नोटस वसूल हुआ है । सरदार साहिब, जो कानून-दान हैं, से मेरी गुज़ारिश है कि यह जो textile manufacture पर levy लगाने का मामला है यह न ही हमारे बस की बात है और न ही इस पर हमारी गवर्नमण्ट का control है । यह तो Government of India का काम है और उसी गवर्नमण्ट की policy है और हम उस गवर्नमण्ट की policy और काम की नुकता चीनी नहीं कर सकते । इस लिए यह adjournment motion* admit नहीं हो सकती ।

अब सैक्रेटरी साहिब एक announcement करेंगे ।

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY RE. CERTAIN BILLS.

Secretary : Under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1952, I have to inform the House that the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill, 1954 and the Punjab Entertainments Tax (Cinematograph Shows) Bill, 1954, passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954 and transmitted to the Punjab Legislative Council on the same day, have been agreed to by the said Council without any amendment/recommendation, on the 31st March, 1954.

2. I have also to lay on the Table of the House a copy each of the Punjab Tobacco Vend Fees Bill, 1954, the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill, 1954 and the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment)

---

*Sardar Sarup Singh, M.L.A., to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the announcement of the Textile Manufacturers, Amritsar, to close down their mills indefinitely as consequence of the levy of Excise Duty on art. silk and staple fibre fabrics and thus thereby throwing out of employment nearly 12,000 worker bread-winners causing infinite misery by way of starvation and otherwise to these workers and their dependents including women and children, besides bringing ruination to the entire economic structure of the city which would have far reaching consequences throughou the State.

[Secretary]
Bill, 1954, which were passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954, and transmitted to the Punjab Legislative Council for its recommendations, if any. These have been returned by the said Council with recommendations.

THE PUNJAB SECURITY OF LAND TENURES (SECOND AMENDMENT) BILL

Sardar Harkishan Singh Surjit (Nakodar) : Sir, I beg to move—

That leave be granted to introduce the Punjab Security of Land Tenures (Second Amendment) Bill.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab Security of Land Tenures (Second Amendment) Bill.

Minister for Development : Sir, I object to the leave being granted to Sardar Harkishan Singh Surjit to introduce the Punjab Security of Land Tenures (Second Amendment) Bill.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Security of Land Tenures Act ਦੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ amendment ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ Security of Land Tenures Bill ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਵਲ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਬੈਂਚਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਸਗੋਂ ਵਧ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਅੱਜ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨੇ ਅਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿਤੇ ਗਏ । ਇਸ ਸਾਲ ਇਕ ਲਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਟੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲੀ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ 65 ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ । ਇਸ 65 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ 'ਖੁਦ ਕਾਸ਼ਤ' ਲਈ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕਰਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਛਿਪੀ ਹੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਖੁਦ ਕਾਸ਼ਤ' ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਮਾਲ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਵਿਚ ਗਲਤ ਇੰਦਰਾਜ ਕਰਾਏ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਢੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮੁਨਤਕਿਲ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਇਕ ਲਖ ਤੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੋਟਿਸਾਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲੇਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਲੱਖ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਕਾਕਸ਼ੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੱਨ । ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਤਜੁਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਅਸਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ 30 standard ਏਕੜ ਦੀ reservation ਦੀ ਹਦ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਹਦ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । 30 standard ਏਕੜ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ security ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ

ਮਿਲਦੀ । ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਬਟਾਈ ਦੀ ਜੋ ਸ਼ਰਹ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਦਮ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਆਪਣੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ arrears of rent ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਥੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਰਸੀਦ ਲੈਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਰਿਸ਼ਤੇ-ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਤੇ transfer ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦੀ provision ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ transfer ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਅਜੀਬ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਮੁਨਤਕਿਲ ਕਰਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਥੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਨੇ ਅਡੋ ਅਡ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਇਕ ਨੋਟਿਸ ਨੰਦੇਸ਼ਵਰੀ ਜੌਜ਼ਾ ਸੰਤ ਰਾਮ ਵਲੋਂ ਸੀ । ਦੂਜਾ ਬਲਰਾਮ ਪਿਸਰ ਸੰਤ ਰਾਮ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਬ੍ਰਿਸ ਰਾਣੀ ਜ਼ੋਜਾ ਸੰਤ ਰਾਮ ਵਲੋਂ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਾ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤਕਸੀਮ ਕਰਕੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਇਹੋ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀ । ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 17 ਹਜ਼ਾਰ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ । ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ 65 ਹਜ਼ਾਰ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲੇ ਹਨ । ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਅਸੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੁਆਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੜੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਇਕ Memorandum ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ । ਇਸ ਮੈਮੋਰੇਂਡਮ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਕਾਪੀ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜੀ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ੀ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਦਸਖਤਾਂ ਹੇਠ ਇਕ ਅਰਜ਼ੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਫਿਰ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੀ Conference ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਕ ਲਖ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹਾਸਿਲ ਹੈ ਇਕ Resolution ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਜੋ ਵੀ ਕਾਨੂਨੀ ਤਰੀਕਾ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਵਜ਼ਾਰਤ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ ਸਾਂ, ਅਪਣਾਇਆ । ਫਿਰ ਪਰਜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ 12 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ demonstration ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਖੁਦ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਵਲ ਦਿਵਾਇਆ ਫਿਰ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਅੰਬ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਇਕ Resolution ਵੀ ਛਪਿਆ ।

ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਗੁਜ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Rule 93 ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਇਕ ਮਤੇ ਤੇ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਲੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ mover ਉਸ ਉਤੇ ਥੋੜੀ ਜਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਤਕਰੀਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

अध्यक्ष महोदय : यह ठीक है। लेकिन मिनिस्टर साहिब के एतराज़ करने पर यह एक important measure बन गया है शायद आपको इस बारे में इस proviso का इल्म हो—

> "Provided that where an important measure is offered by a Minister or a Member and it is expected that the motion will be negatived, the Speaker may allow a full exposition of the character and objects of the Bill by the Member who moves and the member who opposes the motion............"

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ: ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਲਗਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਕ ਲੱਖ ਟੱਬਰ ਉਜੜ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਵਿਚ ਅੰਬ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਇਕ ਮਤਾ ਛਪਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਰੋਕਣ ਲਈ Ordinance ਜਾਰੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਮੈਂਬਰ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ ਨੇ Tribune ਵਿਚ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ Security of Land Tenures Act ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਕਟਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘਟੀਆ ਹੈ। ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਮਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਤੋਂ ਕੋਈ ਤਹਫੱਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਜ਼ਿਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਠੀਕ ਗਲ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਸਬਰ ਕਰੋ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਲ ਦੇ ਅਗਰਾਜ਼ੋ ਮਕਾਸਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਲੱਖ ਮਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ, ਕਮਯੂਨਿਸਟ ਜਾਂ ਪ੍ਰਜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀ। ਮਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਲ ਆਖੋ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕੋਈ constructive ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰੋ, ਠੀਕ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤੋ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਤਾਈਂ ਜਿਹੜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਮਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। 495 ਮਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ੇਰ ਦਫਾ 107 ਤੇ 91 ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦੀ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਅੰਕੜੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਕੁਲ 92 ਸਮਝੌਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਜੋ 2,000 ਮਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਮੁਜ਼ਾਹਿਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਰੋਟੀ ਨਾ ਖੋਹੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਬੇਦਖਲੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ

ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ? ਫੇਰ 15,000 ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਪਿਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਤਅੱਲਕ ਰਖਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਦਮ ਭਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ? ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨੂੰ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਅੱਜ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਜੋ 10,000 ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇਵੇ ਕਿ 92 ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ Law and order State ਤੋਂ ਇਕ Development State ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਕੀ ਇਹ ਕੰਮ ਇਕ ਲੱਖ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਖੋਹੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ? ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਿਰਫ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਹੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਜਾਰਤ, ਸਨਅਤ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਤੇ ਵੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਬਿਲ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ loopholes ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ ਜਾਗੀਰ-ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬੇਦਖਲੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਾ ਰਖੀ ਹੈ । Development Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲੇ ਹਨ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ । ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਉਸ ਮਨਹੂਸ ਘੜੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਜਦ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਕਰਕੇ ਸੜਕ ਤੇ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ ਅਤੇ permissible area 30 ਏਕੜ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 20 ਏਕੜ ਕਰ ਦਿਉ । ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੜੋਸੀ ਸੂਬੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਜੋ ਇਕ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੂਬਾ ਹੈ, ਨੇ ਆਪਣੇ Security of Land Tenures Act ਵਿਚ ਹਦ 5 ਅਤੇ 10 ਏਕੜ ਰਖੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਟਾਈ 1/4 ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਸਬਕ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬਿਲ ਤੋਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਲ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਮੰਗਾ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ceiling ਜੋ 30 ਏਕੜ ਮੁਕਰਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਬਟਾਈ ਜੋ 1/3 ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ । ਅਸੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ transfer ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਵਡੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਖੁਦਕਾਸ਼ਤ ਕਰਾਰ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਬਿਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਅਹਮ ਕਦਮ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਅਸਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਪਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ subversive ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਪਰਚੇ ਅਤੇ deputations ਹੀ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋ ਸਕੇ ਜਿਸ ਲਈ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਖੁਦ ਐਨੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੇ ਅਪਾਣੇ ਫੇਗ਼ਨੂਰ ਦੇ Memorandum ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ ਅਗੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਬਹੁਤ ਅਹਮ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਛੋਟੀਆਂ ੨ technical amendments ਤੇ ਵਕਤ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪ ਪਾਸ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ oppose ਨਾ ਕਰੋ । ਜਿਥੇ ਵਡੇ ੨ ਦਾਵੇ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਡਾ ਫਲਾਂ ਫਲਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰੋ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਬੰਦ ਨਾ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਆਪ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਵਾਂਗੇ ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ oppose ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਪਹਿਲੇ ਬਿਲ ਦੀ ਹਾਲੇ ਵਰਤੋਂ ਪੂਰੀ ਝਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲੇ ਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਿਛਲਾ ਬਿਲ ਜਦੋਂ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਾਸ ਕਰਾਇਆ ਹੈ । ਅੱਜ ਉਸ ਵਿਚ ਖਾਮੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗ ਪਈਆਂ ਹਨ । ਚਲੋ ਇਤਨਾ ਹੀ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮੀਆ ਤਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਜੋ ਤਰਮੀਮ ਹੁਣ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਲਈ ।

ਜੇ ਕਰ ਤੁਸੀਂ self cultivation ਦੀ definition ਬਦਲਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾਂ ਕਿ ਜਦ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ definition ਨੂੰ ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਵਧਾ ਕੇ ਦਸਿਆ ਸੀ । ਆਪ ਅਸਲ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ । ਇਸ ਨੂੰ section 10 ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੜ੍ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ self cultivation ਦੀ definition ਕੀ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਈਏ ਤਾਂ 1947 ਤੋਂ ਬਾਦ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ । ਤੁਸੀਂ ਇਸ definition ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਵੇਗੀ । ਇਸ ਨੂੰ section 10 ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੜ੍ਹੋ । 4-5 ਲਾਈਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਕੇ ਪੜ੍ਹੋ ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਵੋ । ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਸਲਾਹ ਲੇ ਲਵੋ । ਇਸ definition ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ 20 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, 30 ਏਕੜ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਪਰ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸੱਜਨ ਉਠ ਕੇ criticise ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ

ਐਨੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬੇਦਖਲ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਪਕੀ ਪਾਲਸੀ ਨਹੀਂ। ਕਦੀ ਇਹ 100 ਏਕੜ ਕਦੀ 200 ਏਕੜ ਅਤੇ ਕਦੀ 50 ਏਕੜ ਦੀ ਹਦ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਕ ਪਾਲਸੀ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਸੀ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਬਝਦਾ। ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹੋ ਸੱਜਨ ਉਠ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦੀ ਥਾਂ 20 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਹਦ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਕੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਯਕੀਨ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਸੀ ਇਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਹੈ, ਇਕ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ੩੦ ਏਕੜ ਦੀ ਹਦ ਨੂੰ ਘੱਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਅਤੇ ਠੋਕ ਵਜਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਲਿਆਣ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ? ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਫਿਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਅਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲ ਉਹ ਨੇ ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਸਜਨਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਵਖਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਦਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋ ਤਕਰੀਰਾਂ ਇਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਲੈਕਚਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਲੱਖ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਗਲਤ ਗਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਅਪਣੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਅਤੇ ਵਖਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਭੜਕਾਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਨੋਟਿਸ ਮਾਲਕਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਵੀ ਜੇਕਰ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਂਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ 65 ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲੀ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬੇਦਖਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇ ਤਕ 9,000 ਬੇਦਖਲੀ ਦੇ ਨੋਟਿਸਾਂ ਨੂੰ contest ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ contest ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣਗੇ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣ ਜੋ ਮੁਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ contest ਕਰਨਾ ਛਡ ਦੇਣ ਪਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣਗੇ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਨੂੰ ਲਵੋ। ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ 1,500 ਨੋਟਿਸ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਮਨਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਥੇ ਹਾਲਾਤ acute ਹੋ ਗਏ ਹਨ,

[ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ 500 ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਈ contest ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬੇਦਖਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ problem acute ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਜਨ ਸਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਪਾ ਕੇ ਜਿਨੇ ਕੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਹਿਣ ਕਿ 65,000 ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ? ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਅਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਪਰ ਇਹ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੈਕਚਰ ਅਤੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : On a point of order, Sir. ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਲਫ਼ਜ਼ 'ਗ਼ਲਤ ਬਿਆਨੀ' ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਤਾਰਾਂ ਹਨ, ਚਿੱਠੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ? ਇਹ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ।

Mr. Speaker: This is no point of order.

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਨਹੀਂ । ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਤਾਰਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਵੀ ਤਾਰਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । ਕਈ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਅਤੇ ਚਿਠੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤਾਰਾਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਇਕਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਪਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਇਸੇ ਲਈ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੋਂ ਤਾਰਾਂ ਇਕਠੀਆਂ ਕਰਵਾ ਲਈਆਂ ਹਨ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਅਸੀਂ ਸਭ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਏਜੰਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਏਜੰਟੀ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਅਸੀਂ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਆਪ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਖਲੋਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ Law and Order ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹੋ । (ਤਾਲੀਆਂ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁਧ ਭੜਕਾਣਾ ਹਕੂਮਤ ਦੀਆਂ ਅਮਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ sabotage ਕਰਨਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ sabotage ਕਰ ਰਹੇ

ਹੋ । ਮੁਜ਼ਾਰਿਆ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਤੁਸੀਂ ਲੈਕਚਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਖੇੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ । ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਥੀ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਕੜੇ ਰਹੋ, ਨਿਕਲਣਾ ਨਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਕ ਸਾਲ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਜੰਮਿਆ । ਤੁਸੀਂ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਿਚ ਘਬਰਾਹਟ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਤੁਹਾਡੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਅਤੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸੋ ਸੋ, ਦੋ ਸੌ ਤੋਂ 30 ਏਕੜ ਹਦ ਨੀਅਤ ਕਰਨੀ ਪਈ । ਤੁਹਾਡੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਥੇ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਕੋਈ ਸਤਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲੀ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲਦੇ ਸਨ । ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ । ਕਿਉਂਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋ ਆਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬੰਦ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜੇਕਰ ੫੧ ਹਜ਼ਾਰ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੋਈ abnormal ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ । ਨੋਟਿਸਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬੇਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਇਕਤਿਦਾਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਆਦਮੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ— ਮੁਲਕ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਮਕਸਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ । ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਅਤੇ ਛੋਟਾ ਮਾਲਕ ਇਕਠਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਜੇਕਰ ਇਕ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜੋਗੇ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਹਨ । ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੇ, ਨਾਲੇ ਮਾਲਕ ਨੇ । ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਿਖੇੜ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਅੱਗ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਇਕ ਭਰਾ ਦੀ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਿਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੀ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਬਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੇਵਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਵੀ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜ ਪੰਜ ਏਕੜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਨਿਖੇੜ ਸਕਦੇ । ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਗਿਠ ਭਰ ਥਾਂ ਲਈ ਢਿਡ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਮਾਰਕੇ ਪੈਲੀ ਦੇ ਬੰਨੇ ਅਤੇ ਵੱਟ ਖਾਲੀ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ Law and Order ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖਲੋਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋ

(*Hear, hear*)

ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਬਟਾਈ ਨਾ ਦੇਵੋ । ਬਟਾਈ ਨਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਬੇਦਖਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਬਟਾਈ ਨਾ ਦੇਵੋ

[ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਤਾਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ ਆਮਦਨ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਸਾਫ਼ਗੋਈ ਨਹੀਂ । ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਮੁਆਫ ਕਰਨਗੇ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਬਜ਼ਾ ਛੁਡਾਨ ਲਈ ਕਤਲ ਹੋਣ । Law and Order ਖਰਾਬ ਹੋਵੇ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੀ background ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਤੁਸੀਂ, ਬਾਰਾਂ, ਬਾਰਾਂ, ਤੇਰਾਂ, ਤੇਰਾਂ ਏਕੜ ਤੇ ਵੀਹ ਵੀਹ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦਸਦੇ ਹੋ । ਜਦੋਂ ਅਸਲ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਸੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ । ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਗਏ ਹੋ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਇਹ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੋਲ ੩੦ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਉਸਦੀ 20 ਏਕੜ ਕਰ ਦਿਓ । ਇਹੀ ਹੈ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਤਾਲਬਾ ? ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਇਨਕਲਾਬ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਜੇ ਅੱਜ ਇਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਖ ਦੇਵੇਂਗਾ ਕਿ 20 ਦੀ ਥਾਂ 19 ਕਰ ਦਿਉ ਅਤੇ ਇਕ ਭਾਈ ਆਖ ਦੇਵੇਗਾ ਮੈਨੂੰ ੧੫ ਏਕੜ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਕਿ ਇਨਕਲਾਬ ਆ ਜਾਵੇ (*laughter*) ।

ਨੋਟਿਸਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਕੁਲ 64,000 ਨੋਟਿਸ ਆਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 9,000 contest ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅਸਲ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹੀ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਹਿਸਾਰ ਅੰਬਾਲਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ। ਅਸਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ ਇਸ problem ਨੂੰ ਨਜਿਠ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ problem ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਕ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਛੇੜ ਕੇ ਬਾਤ ਦਾ ਬਤੰਗੜ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ ।

ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹਨ ਉਹ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ class interest ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਆਮਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ conciliation tribunals ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਲੋਕ litigation ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਣ । ਪਰ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਦੇ ਝਗੜਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਰਿਵੀਉ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਐਕਟ ਵਿਚ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਗ਼ਲਤ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਲਝਣਾਂ ਪਾਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾਣ ਕੇ ਛੇੜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਖਾਹਮਖਾਹ ਝਗੜੇ ਵਧਾਏ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਪਾਲਿਸੀ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਰਹਿ ਸਕਣ (*Hear, hear*) ਪਰ ਇਹ ਦੋਸਤ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ

ਉਹ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਮਲੂਮ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਕਪੜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮਣ, ਦਸ ਦਸ ਮਣ, ਦੋ ਦੋ, ਚਾਰ ਚਾਰ ਮਣ ਦਾਣੇ ਦਿਉ, ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ, ਚਾਰ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਦਿਉ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਸਤੀਆਂ ਜਾਂ ਮੁਫਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੁਆ ਦਿਆਂਗੇ । ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਇਥੇ ਨਾ ਚਲ ਸਕੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਆਉਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵਾਦੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਹ ਪੂਰੇ ਕਰੋ । ਫੇਰ ਦੇਖਾਂਗੇ ਇਹ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ਸਮੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਪਿਆ ਲਿਆ । ਬਟਾਲੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਮੁਨੀਮਾਂ ਦੀਆਂ ਵਹੀਆਂ ਗਵਾਹ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਲ ਵੇਚ ਕੇ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਵੀ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ? ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਧਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਛਾਤੀ ਡਾਹ ਕੇ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ agitation ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ British ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਟਕਰ ਲਈ (*Hear, hear*) । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੀ ਉਦੋਂ agitation ਠੀਕ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ । ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜਿਨੇ ਵਾਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਪੂਰੇ ਕਰਾਂਗੇ । ਅਸਾਂ ੫੦ ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਰਿਫਊਜੀਆਂ ਅਤੇ ੩੦ ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ੧੦ ਸਾਲ ਦੀ guarantee ਦਿਤੀ ਹੈ ।

ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਟਾਈ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਪਰ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਪ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਧ ਬਟਾਈ ਦੇ ਦਿਉ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਵੇਖੋ ਅਸਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਧ ਦੁਆ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤੁਸਾਂ ਰੌਲਾ ਪਾਉ ਅਸੀਂ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਕਰਾ ਦਿਆਂਗੇ । ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ । ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਚਲੋ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਹਕੂਕ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀ ਢੁਚਰ ਕਿਉਂ ਡਾਹਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਢੁੱਚਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ?

Transfers ਬਾਰੇ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਗਜ਼ੀ transfer ਕਰਾਕੇ ਅਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਰਖਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ

[ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤੇ ਵੀ ਗਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਤੀਕਰ ਕੋਈ ਕਢਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਾਲੇ ਤੀਕਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ supersense ਨਾਲ ਵੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ (*laughter*)। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਔਖਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਫੂਕ ਮਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਉਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕੀਂ ਅਜ ਕਲ ਵੀ note ਦੁਗਣੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੋਹਰ ਨਸ਼ਾਨ ਲਗਾਏ ਬਿਨਾ ਨੋਟ ਦੁਗਣੇ ਤਿਗਣੇ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਫੇਰ ਇਹ ਜੇਕਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਚਕਮਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾ ਲੈਣ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਕੀ ਗਲ ਹੈ ?

ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪਾਲਿਸੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸੇ ਗਲ ਵਿਚ ਸਭ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾਣ। ਕਈ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਲਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਤੇ ਮਾਲਕ ਮਿਲ ਕੇ ਰਹਿਣ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ Pepsu ਤੇ Himachal ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਚੀਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਲਗੇ। ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਮਾਂਹ ਬਾਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਦੂਸਰੀ ਥਾਂ ਤੇ ਚੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਰੋਲਾ ਪੈ ਜਾਏ।

ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ evictions ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਉ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਫੇਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਤੇ ਨਵੇਂ notice ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ problem ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੁਲਝਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬੇਹਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਲਝ ਸਕਦੀ। ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹੋ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰਖੀਏ। ਮੈਂ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਗਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ, ਦੇ ਦੇਣ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਉਜੜੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ, ਉਸ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਨੂੰ ਫੇਰ ਵਸਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਜਿਸ ਉਤੇ border

province ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕੋਈ ਗਲਤ step ਨ ਉਠਾਣ । ਜਿਨੇ ਤੀਕਰ ਹੋ ਸਕੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸੁਲਹ ਕਰਵਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਦਿਆਂਗੇ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲਕਾਂ ਦਾ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਕੰਮ ਠੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਜਦ ਇਕ ਵੇਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਕ ਨਿਕਲ ਜਾਏਗਾ, ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਸਦੇ ਸਨ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਚੰਗੇ ਵਸਣਗੇ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਸਮਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰਚੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਲਵਾਏ ਗਏ ਹਨ ।

Mr. Speaker : Question is—

That leave be granted to introduce the Punjab Security of Land Tenures (Second Amendment) Bill.

The motion was lost.

THE PUNJAB STATE MEDICAL PRACTITIONERS REGISTRATION BILL, 1953.

Shrimati Sita Devi (Jullundur City, South East) : Sir, I beg to move—

That leave be granted to introduce the Punjab State Medical Practitioners Registration Bill.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab State Medical Practitioners Registration Bill.

Mr. Speaker : Question is—

That leave be granted to introduce the Punjab State Medical Practitioners Registration Bill.

The motion was carried.

Shrimati Sita Devi : Sir, I introduce the Punjab State Medical Practitioners Registration Bill.

THE PUNJAB INDUSTRIAL DISPUTES (VALIDATION OF PROCEEDINGS) BILL.

Sardar Achhar Singh Chhina (Ajnala) : Sir, I beg to move :

That leave be granted to introduce the Punjab Industrial Disputes (Validation of Proceedings) Bill.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab Industrial Disputes (Validation of Proceedings) Bill.

Minister for Labour : Sir, I object to the leave being granted to Sardar Achhar Singh Chhina to introduce the Punjab Industrial Disputes (Validation of Proceedings) Bill.

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ landlords ਦੇ relations ਬਾਰੇ ਇਕ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਲਈ ਉਹ ਵਡਾ ਦਿਲ ਰਖਦੇ ਹਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਬਰ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸ relationship ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹੈ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਦਰਦ ਹੈ । ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਮਕਸਦ

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

ਜਿਸ ਨੂੰ introduce ਕਰਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ Statement of Objects and Reasons ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

1949 ਵਿਚ ਇਹ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ retrenchments ਅਤੇ wage cuts ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆ ਜਥੇ ਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਕ ਮਨਵਾਣ ਲਈ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ । ਜਦ ਬੜੀ agitation ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਛੇ ਮੰਗਾਂ ਰਖੀਆਂ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੇ ਮੰਗਾਂ Industrial Tribunal ਨੂੰ refer ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ । ਜਦ ਮੰਗਾਂ refer ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ cases ਆਏ । ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ dilatory tactics ਵਰਤੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਦੇਰ ਲਗਦੀ ਰਹੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨ ਹੋਣ ਦਿਤਾ । ਇਨੇ ਵਿਚ ਉਨਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਗਲ ਸੁਝੀ । ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਆਏ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਇਕ Conciliatory Board ਬਣਾਇਆ ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਕੁਝ ਨ ਕੀਤਾ । ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ Industrial Tribunal ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮਨਦੇ । ਇਨੇ ਵਿਚ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਸਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਾਵੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਡੀ capable ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ Tribunal ਲਈ High Court ਦੀ approval ਨਹੀਂ ਲਈ । High Court ਨੇ ਜੂਨ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਕਿ Industrial Tribunal illegal ਹੈ ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ illegal ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਵੀ ਕੱਛਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ retrench ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵੀ ਘਟਾ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ । ਸਾਡੇ ਮਾਨਯੋਗ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ, ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੜਾ ਦਰਦ ਹੈ, ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਕੀਤਾ । ਸਰਮਾਇਆਦਾਰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬੂਨਲ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ—ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਕਸ਼ਾ ਕਰਣ ਲਈ ਹੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢੱਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਰਡੀਨੇਂਸ ਜਾਰੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਰਡੀਨੇਂਸ ਜਾਰੀ ਕਰਦੀ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਟ੍ਰਿਬੂਨਲ ਕਾਇਮ ਕਰਦੀ ਜਿਹੜਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ । ਸਾਡੇ ਮੰਤ੍ਰੀ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਬੜਾ ਦਰਦ ਉਠਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਡੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਇਸ ਕੇਬਨਿਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਿਮਲੇ ਦੀਆਂ ਠੰਡੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਜਦੋਂ agitation ਹੋਈ ਤਾਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ Conciliation Board ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਬੋਰਡ ਨ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੜ ਕੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਪਾਸ ਕਰਕੇ Industrial Tribunal ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਕਦਮੇ ਲਿਆਉ। ਜਦੋਂ ਮੁਕਦਮੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੋਈ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾ ਢੰਗ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ ਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਐਨੀ ਨਾਅਹਿਲ ਤੇ ਨਾਕਾਬਿਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ Autumn Session ਵਿਚ Legislature ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਨ ਬਣਾਇਆ। ਮੰਤ੍ਰੀਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਲੇਬਰ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਆਰਡੀਨੈਂਨਸ ਨੂੰ ਐਨਿਆਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਲੇਜਿਸਲੇਚਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ case ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਐਕਟ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਹੁਣ situation ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ retrenchment ਦਾ ਕੁਹਾੜਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 3,000 ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਢੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ 20,000 ਮਜ਼ਦੂਰ dispute ਵਿਚ involved ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਸਾਰਾ ਮੰਤ੍ਰੀਮੰਡਲ ਇਸ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਿਆਂ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਅਸਾਂ ਹੁਣ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਜੇ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ period ਦੇ ਵਧ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ award ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ tactics ਦੇ ਖਿਲਾਫ strictures pass ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ dilatory tactics ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਬਿਲ ਤਿੰਨਾਂ clauses ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬੂਨਲ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਫੈਸਲਾ period ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਆਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਐਨੀ ਨਾਅਹਿਲ ਤੇ ਨਾਕਾਬਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ Ordinance ਨੂੰ approve ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ Legislature ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਉਠਣਗੇ ਤੇ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਡੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲਹੂ ਡੋਹਲਣ ਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗਲ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੇ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ : ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੇਜਲੀ ਫਫੇ ਕੁੱਟਣ ।

ਲੇਬਰ ਮੰਤਰੀ (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਸਰਦਾਰ ਅਛੱਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਸਾਡੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਕੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ? ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ industrialists ਨਾਰਾਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ pro-tenant ਹਾਂ । ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੇਖ ਭਾਲ ਕੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਦੇ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਬਾਰੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਹੇਠ ਰਖ ਕੇ ਇਹ Tribunal ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ proceedings ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ Tribunal ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਉਹ proceedings ਅਸਾਂ ਲਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ validate ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋ Tribunals ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਥੋਹੜੀ ਬਹੁਤ ਔਖਿਆਈ ਸੀ ਉਹਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ case ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਤੇ Tribunal ਪਾਸ refer ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ industrialists ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ litigation ਕਾਰਨ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਕੁਝ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਅਗੇ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਮੇਰੀ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਸਾਂ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ੧੨ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਧਰਨਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ । ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰ ਜਾਣਗੇ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਵਰਤ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਣ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮੰਨ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਨ ਦਾ ਹਲ ਢੂੰਡਿਆ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਸਲਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੀਡਰ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀ ਸਾਂਝਾ ਮੁਹਾਜ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਕੁਹਾਣ ਨਾਲ ਗੁਮਰਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੇ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

Mr. Speaker : Question is—

That leave be granted to introduce the Punjab Industrial Disputes (Validation of Proceedings) Bill.

The motion was lost.

RESOLUTION

RE-DISTRIBUTION OF ALL GOVERNMENT WASTE LAND IN AJNALA THE STATE AMONG THE HARIJAN AGRICULTURAL LABOURERS GRATIS

Sardar Achhar Singh Chhina : Sir, I beg to move—

This Asembly recommends to the Government to distribute all Government waste land in the State among Harijan Agricultural labourers gratis

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅੱਜਕਲ ਬੜੀ ਬੇਕਾਰੀ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਹੜੇ landless ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਹਨ । ਹਰੀਜਨ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸਾਮਾਜਕ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦਬੇ ਰੋਏ ਹਨ । ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਦਾਵਾ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿਚ, ਸਮਾਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਥੋੜੀਆਂ ਜਹੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਉਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਇਹ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨੰਬਰਦਾਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿਘ: ਅਜੇ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਇਹ ਲਪੋੜ ਸੰਖ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹਦਾ ਹੀ ਹੈ । ਫੇਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੇਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉੱਚੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਚੜਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।

अध्यक्ष महोदय: कृपा कर के अपनी तकरीर resolution तक महदूद रखें। Resolution Government Waste Land की distribution के बारे में है ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੱਘ ਛੀਨਾ ; ਜਿੰਨੀਆ ਇਹ ਰਿਆਇਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਚੜਨ ਦੀ ਆਗਿਆ, ਸਕੂਲਾ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਫੇ, ਨੰਬਰਦਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦੇਣਾ, ਪੰਚ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚ ਬਣਾਉਣੇ ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ, ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਇਹ ਕੋਈ ਆਰਥਕ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ । ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਆਰਥਕ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਚੜਨ ਦੀ ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਉਸ ਗਿੱਦੜ ਦੇ ਛੱਜ ਵਰਗੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੋਰੀ ਵਿਚ ਵੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਛਜ ਕਰਕੇ ਵੜ ਨਹੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]
ਸੀ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕ agriculture ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਪੇਂਡੂ ਨੂੰ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਤੋਂ ਉਨੇ ਚਿਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਕਾਰਖਾਨੇ ਏਥੇ ਬਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੇਂਡੂ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਆਰਥਕ ਫਰਕ ਨਾਲ ਸਮਾਜਕ ਫਰਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਕਿਸਾਨ ਜੱਟਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਜੱਟ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਾਤ ਇਕ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ sub-castes ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨੰਬਰਦਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੇਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ sub-castes ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ development ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ development ਸਕੀਮਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਦੂਜੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਦਾਹਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ agricultural labour ਦੀ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੁਧਰ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ rationalisation ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ rationalisation ਦੀ ਸਕੀਮ ਅਨੁਸਾਰ tractors ਦੁਆਰਾ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਪਰ 90 ਲੱਖ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪਾਕੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਇਸ ਉਪ੍ਰੰਤ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਰਪੰਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਬੇਕਾਰੀ ਕਰਕੇ ਭਾਖੜੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਕਰਕੇ ਕਰਨਾਲ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਦੋਂ ਆਉਣ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਸੁਣਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੰਬਰਦਾਰੀਆਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਇਸ ਵੇਲੇ 7 ਲੱਖ ਏਕੜ waste land ਪਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ? ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨੀਲਾਮੀ ਨਾਲ lease ਤੇ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਕੌਣ ਹਨ? ਕਈਆਂ ਸਰਮਾਏ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਫੇਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਨੇੜੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਖਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਛੇ ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਆ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਇਕ ਮੈਂਬਰ : ਨਹੀਂ, ਦਸ ਗੁਣਾ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਮੇਰੀ ਗਲਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਆ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵਗਣ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ refugee ਨੂੰ allot ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਵਿਚਾਰਾ ਫਿਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ । ਜਿਹੜਾ ਕੋਠਾ ਉਸ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਵੀ allot ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ । ਫੇਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ waste land ਦੇਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹੋ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਬਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਟੋਡੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਅੱਜ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਦੋ ਦੋ ਸੌ ਮੁਰੱਬੇ ਦੇ ਦਿਤੇ । ਕੁਝ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ peasant proprietors ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੀ । ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਇਕ ਜਮਾਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ exploitation ਲਈ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਬੈਂਚਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਇਹ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ । ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਮੰਗੋ । ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੈਲ ਵਗੈਰਾ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਵੀ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਮਾਲਕ ਬਣਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣ । ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਜਾ ਉਚਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਨਿਰਾ ਨੰਬਰਦਾਰੀ ਦਾ ਛੱਜ ਹੀ ਨਾ ਲੈ ਲੈਣ ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਕਦੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਅੱਜ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਆਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਹੈ, ਅੱਜ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਰੋਜ਼ ਬਾਂਗਾਂ ਦੇਂਦੇ ਅਤੇ ਦਾਵੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਖੈਰਖਾਹ ਹਨ । ਹੁਣੇ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਵਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਸਚਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਉਠ ਕੇ ਕਹਿਣਗੇ 'ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਬੜਾ ਦਰਦ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਗੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ (ਹਾਸਾ) ਦਿਲ ਦੀ ਵੇਖੀ ਜਾਏਗੀ, ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਭਰਾ ਉਠ ਕੇ ਕਹਿਣਗੇ 'ਦਿਲ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ ਪਰ ਵੋਟ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਾਵਾਂਗੇ' ।

ਮੈਂ ਸਭ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ Resolution ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ waste lands ਦਿਵਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਬੇਕਾਰੀ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

This Assembly recommends to the the Government to distribute all Government waste land in the State among Harijan Agricultural Labourers Gratis.

Sardar Khem Singh (Amritsar) : Sir I beg to move—

that in line 2, between the words " waste land " and " in " the words amounting to 7 lack acres be inserted.

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਹ amendment ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰ; ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ Resolution ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ

[ਸਰਦਾਰ ਖੇਮ ਸਿੰਘ]

ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਇਕ ਕਮੀ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ । ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਪਣੇ estimate ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਐਸ ਵੇਲੇ ਸੱਤ ਲੱਖ ਏਕੜ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ backward classes ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦਾ mission ਆਪਣੇ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਭ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅਪਨਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਆਏਗੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੇ । ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਹਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬੇਹਤਰ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਕੋਈ ਢਿਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਸ਼ਾਮਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਤਾਂ ਵਿਚ reservation ਕਰ ਕੇ ਤਾਲੀਮ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਕੇ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਉਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਜਿਨੀਂ ਵੀ ਪਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਥੋੜੀ ਹੈ । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ reservation ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ । ਅੱਜ ਹਰ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਹ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦੇ ਦਸੇ ਹੋਏ mission ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਣ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਅੱਜ ਹਰੀਜਨ ਬਹੁਤ ਅਗੇ ਵਧ ਗਏ ਹਨ । ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ 8 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਰਖੀ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਅੱਜ ਜਿਹੜਾ resolution ਛੀਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਭਰਾਵਾਂ ਅਗੇ ਬਿਨੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਮਹਾਤਮਾਜੀ ਦੇ mission ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਐਨੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਵੀ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ । ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ level ਤੇ ਜਲਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣਗੇ ।

ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬੇਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਹੱਥ ਸਾਡੇ Labour Minister ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਕੂਕ ਦੇਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ੨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ uplift ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਦੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਸੱਚੇ leader ਦੀ ਪਰਖ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤਾਂ ਕੀ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਸੱਚਾ leader ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ mission ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਓਹਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ Governor ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਇਆ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ President ਹੋਏਗਾ। ਜੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਮਾਰਗ ਉਪਰ ਚਲਦੀ ਰਹੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਬੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ Resolution ਕਮਯੂਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ (Communist Party) ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਕਾਂਗਰਸ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਕਿਉਂ support ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ? ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਕੇ ਕਮਯੂਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਪਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਬਲਕਿ ਹਰੀਜਨ ਜਨਤਾ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨਾ ਅਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਖ-ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਤੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹਾਊਸ ਪੁਰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਫੈਸਲਾ ਹਾਊਸ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨ ਲੇਣ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ Ministry ਦੇ makers ਵੀ ਉਹੀ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ General Elections ਵਿਚ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਦੀ ਬੜੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ vote ਦੇ ਕੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ reservation ਰਖੀਆਂ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ population ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ । ਉਹ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਕ ਹੈ । ਫੇਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨ ਮਿਲੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ [ਵਿਘਣ] ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਅੱਜ ਕਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਪਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ challenge ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮੈਦਾਨੇਜੰਗ ਵਿਚ ਆਵੇ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਅਜ਼ਮਾਵੇ । ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਪਣੇ leader, ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਲੇਬਰ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਲੀਡ (lead) ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਚਲਣ ।

Shri Ram Kishan : On a point of Order, Sir. The hon. Member is not speaking on the Resolution.

Mr. Speaker : He is speaking on the Resolution in his mind.

ਸਰਦਾਰ ਖੇਮ ਸਿੰਘ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ Resolution ਨੂੰ support ਕਰਨ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ favour ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਲਕਿ ਸਬ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਛੱਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ resolution ਵਿਚ ਇਹ addition ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨ ਬਲਕਿ ਸਬ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਅਤੇ backward classes ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂਕਿ ਸਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ level ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ।

अध्यक्ष महोदय : अब आप origional resolution से बहुत परे चले गए हैं । वहां तो केवल Harijan Agricultural Labourer लिखा है और आप गरीब आदमी और backward classes को भी बीच में शामिल कर रहे हैं । आप Resolution पर बोलें ।

ਸਰਦਾਰ ਖੇਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ Resolution ਛੀਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That in line 2, between the words waste land and "in" the words "amounting to 7 lakh acres" be inserted.

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਸਤਕਾਰ ਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਣ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ Resolution ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਚ ਮੁਚ ਇਹ ਲੋਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੈ ਦੇਣਗੇ ਬਲਕਿ ਨਤੀਜਾ ਤੇ ਉਹੋ ਨਿਕਲੇਗਾ ਕਿ ਦੋ ਭਾਈ ਇਕਠੇ ਡੰਡੀਏ ਡੰਡੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਇਕ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਮਾਦ ਕਿਸਦਾ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੈ ! ਦੂਸਰੇ ਖੇਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਮਾਦ ਕਿਸਦਾ ਹੈ ? ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੰਨਾ ਭੰਨ ਲਈਏ ਤਾਂ ਦੂਸਰਾ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਨਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਮਾਦ ਹੈ ਉਹ ਮਾਰਨਗੇ । ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਗ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਜਨਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ । ਅਸੀਂ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੁਆਉਣ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਾਂ । ਉਹੋ ਗਲ ਹੋਈ ਕਿ "ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੇਜਲੀ ਫਫੇਕੁਟਣ ।"

अध्यक्ष महोदय : यह शब्द आप की शान के शायां नहीं है ।

ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਵੈਸੇ ਇਹ ਮੁਹਾਵਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਬੈਠਦਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ

ਹੈ ਕਿ Resolution ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੀ ਇਹ Resolution ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਭ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਸਭ ਜਗਾਹ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਇਕ ਮਰਲਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ Government waste land ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਕਈ ਜਗਾਹ ਉਪਰ ਬੇਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਲੇਕਿਨ ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਕਿ ਹਰ ਜਗਾਹ ਬੇਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਲਾਰਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕੀਹ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਲਗੇ ਹੋਏ? Hon. Member ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਹਸੀਲ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿ ੭ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਰਾਵੀ ਉਪਰ ਬੰਦ ਲਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਝਾਂਸਾ ਦੇ ਕੇ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਬੇਕਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਬਹੁਤ ਬੇਕਾਰ ਹਨ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੇ। (*Cheers*)

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਉ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਆਲੀ ਵਾਸਤੇ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੇ। ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਲੱਖ ਮਜ਼ਦੂਰ ਭਾਖੜਾ Canal ਉਪਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਖੜਾ proper ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਛੇ ਅਛੇ ਕੁਆਟਰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ first class flush system ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ।

ਅਸਲ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਬਾਗ ਡੋਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈ ਹੈ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਾਅਦੇ ਪੂਰੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਪਾਲਿਸੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਜ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਭਰਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਸਾਡੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਉਤੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਲ ਵੀ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ economic position ਤੇ social position ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਚ ਤੇ ਸਰਪੰਚ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਗਲ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪੇਂਡੂ ਮੁਹਾਵਰਾ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨੰਬਰਦਾਰ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੌਣ ਨੰਬਰਦਾਰ ਬਣੂ? ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪੁਤਰ! ਉਸ ਦਾ ਪੁਤਰ ਨੰਬਰਦਾਰ ਬਣ ਜਾਊ।" ਇਸ ਪੁਰ ਫੇਰ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਾਂ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਦਾ ਪੁਤਰ ਵੀ ਮਰ ਜਾਏ ਤਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ]

ਫੇਰ ? ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜੁਆਬ ਦੇਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਮਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਮਰ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਭਰਾ ਨੰਬਰਦਾਰ ਬਣ ਜਾਊ । ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਈ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਰ ਜਾਏ ਪਰ ਤੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਨੰਬਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ । ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਰੇਣੀ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੰਬਰਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਕੀ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇ ਚੁਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ?

ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਨਕਸ਼ਾ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚੋ ਕਿ ਜੇ ਹਰੀਜਨਾ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਭੀ ਸਨ ਮੋਰੂਸੀ ਹਕ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਿਸ ਪੁਰ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਮਲਬੇ ਉਤੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਕ ਸੀ, ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਮਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੰਜਰ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ । ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਬਿਨਾਂ ਇਸੇ ਰੇਜ਼ੋਲੀਊਸ਼ਨ ਦੇ ਲਿਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਵੇਗੀ ।

ਅਖੀਰ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਭਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਖੋਖਲਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਇਕ ਗਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ । ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਜਗਾਹ ਕੋਈ ਨਕਲੀਏ ਨਕਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਇਕ ਨਕਲੀਆ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਇਨਾਮ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਈਏ ਇਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਥੋੜਾ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ ਜੇ ਥੋੜਾ ਈ ਤਾਂ ਲੈ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਇਨਾਮ ਦਿਤਾ । ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੰਗਾ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਈ ਦੇ [ਜੁਆਬ ਮਿਲਿਆ, ਕਿਥੋਂ ਦੇਵਾਂ ? ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤੇ ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ । ਮੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਖਤਿਆਰ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਹ ਮਖਾਹ exploit ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਖਾਹਮਖਾਹ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਨਤਸ਼ਾਰ ਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹੋ ਈ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

श्री कन्हैया लाल बुटेल (पालमपुर) : स्पीकर साहिब, मैं हैरान हूं कि ऐसे प्रस्ताव के लाने की ज़रूरत ही क्या थी जब आज हिंदुस्तान में आचार्य विनोबा भावे भूदान यज्ञ की एक महान तहरीक चला रहे हैं । इस तहरीक की न केवल हिंदोस्तान में बल्कि सारी दुनिया के दूसरे मुल्कों में भी तारीफ़ हो रही है । अमरीका और यूरोप के दूसरे देश तो हैरान हैं कि अगर ऐसी चीज़ हिंदोस्तान में कामयाब हो सकती है तो फिर दूसरी चीज़ों का तो कहना ही क्या । हिंदोस्तान की सभी

पार्टियां चाहे वे धार्मिक हों या सयासी, इस तहरीक की हिमायत कर रही हैं और यही कारण है कि आज तक सारे भारतवर्ष में कोई तीस-बत्तीस लाख एकड़ भूमि भूदान यज्ञ में आचार्य जी को मिल चुकी है । कांग्रेस के इलावा सोशलिस्ट पार्टी के बड़े बड़े लीडर और कार्यकर्ता इस में पूरा पूरा सहयोग दे रहे हैं । इस के इलावा अकाली पार्टी, ज़िमींदारा लीग, सर्वोदय समाज सब की सब पार्टियां इस में हिस्सा लेकर इस को सफल बनाने का पूरा प्रयत्न कर रही हैं । हां, अगर कोई ऐसी पार्टी है जो इस का विरोध कर रही है तो वह है कम्यूनिस्ट पार्टी । अगर यह बात सच न हो तो मेरे अप्पोजीशन में बैठे कम्यूनिस्ट भाई बतायें कि क्या उन्होंने अभी एक इंच भूमि भी लेकर इस यज्ञ में दी है ? अगर नहीं तो मैं समझता हूं कि इस प्रकार के प्रस्ताव को पेश करने का उन्हें कोई हक नहीं था, पर वे क्या करें ? आखिर इन का उद्देश्य ही तो मुल्क में तशद्दुद बर्पा करना और तखरीबी कार्यवाईयां करना है । इस लिए मैं समझता हूं कि यह Resolution भोली जनता को गुमराह करने का एक बहाना है ।

ਸਰਦਾਰ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ (ਮੋਗਾ ਧਰਮਕੋਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਰੇਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੀ ਇਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਅਜ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਈ ਪ੍ਰਸਤਾਓ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਿਛੜੀ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਕਿਓਂ ਨ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਰੇਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ । ਕਿਉਂਕਿ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੂਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਸਾਮਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾੜਿਆ, ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਦੀਆਂ ਨੰਬਰਦਾਰੀਆਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ।

(*At this stage Mr. Deputy Specker occupied the Chair*)

ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖੂਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਉਹ ਅਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ । ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਇਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਿਤੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਉਤੇ ਬਿਠਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁਕਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਰੜਾ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਜ਼ਮਾ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਈ ਖੁਸ਼ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ. ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੇਬਰ ਮਨਿਸਟਰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ ਪਿਛਲਿਆਂ by-elections ਵਿਚ ਮੋਗਾ ਧਰਮਕੋਟ ਵਿਚ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਅਕੜ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ? 15, 15 ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਦੇਣ ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਿਟ ਵੀ ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਦੇ ਆਏ । ਫ਼ੇਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੀਕਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ waste land

(ਸਰਦਾਰ ਮੁਖ਼ਤਿਆਰ ਸਿੰਘ)
ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਉਨਾਂ ਚਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨ ਤਾਂ ਕਿਸੇ reservation ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਵਾਧੂ ਨੰਬਰਦਾਰੀਆਂ ਕੋਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਰੇ, ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਬਨਾਉਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਸੁਧਰ ਸਕਦੀ।

ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਗਜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਪੰਚ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹ ਹੁਨ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕੀਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੌਨ ਸੁਨੇਗਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਨਦੇ। ਉਥੇ ਹਰੀਜਨ ਪੰਚ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚ ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੁੜ੍ਹਕੇ ਵਾਂਙੂ ਪਰੇ ਸੁਟੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਸਚਮੁਚ ਤੁਸੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਹੋ ਜੇ ਸਚਮੁਚ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਉਚੇਂ ਚੁਕਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਓ। ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ। ਫ਼ਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਨੀਲਾਮੀ ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨੀਲਾਮੀ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਤ੍ਰਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਬਸਤੀ ਜੀਰਾ ਵਿਚ ਕਈ ਘੁਮਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਟਿਆਲਾ ਤੀਕਨ ਦੇ landlord ਉਸ ਨੂੰ ਖਰੀਦਨ ਲਈ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ reservation ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਪੁਛਿਆਂ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਸਾਫ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣੀ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਫਾਇਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਪਹਿਲਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਸਮਝਣਗੇ ਕਿ ਵਾਕਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਵੀ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਕਾਫੀ ਹਰੀਜਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੇਕਾਰ ਬੈਠੇ ਹੋਇ ਹਨ। ਕੰਮ ਪੁਰ ਲਗ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੋਬਾਰਾ ਇਸ ਰੇਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ support ਦੇਣਗੇ। ਇਹ ਖਿਆਲ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਓ ਕਮਿਊ-ਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਕੂੜਾ ਕਰ ਦਿਉਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਸ ਆਸ ਪੁਰ ਬੈਠੇ ਹੋਇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਰਕਾਰ waste lands ਦੇ ਦੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ credit ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਸੀਂ credit ਲੈਣ ਦੇ ਕੋਈ ਚਾਹਵਾਨ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ credit

ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਆਂਗੇ ਅਤੇ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ majority ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਓ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਪੁਰ ਜ਼ੋਰ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲੂਸ਼ਨ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਕਈ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਦਸੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ waste lands ਪਈਆਂ ਹੋਇਆ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਜਿਹੜੇ society ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕਤਸਾਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਉਠਾਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਆਦਾਦੋਸ਼ਮਾਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ waste land ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਸਤ ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲੰਮਬਰਦਾਰੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ 21 ਫੀ ਸਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ reserve ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਤਨੇ ਚਿਰ ਤਾਈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕਤਸਾਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਠਾਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਤਾਂ ਹੈਨ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਬੇਹਤਰ ਬਣਾ ਸਕਣਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਨਿਕਲ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਨਿਕਲੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹਿਜ਼ ਭੁਲੇਖਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦੇਣ। ਜਿਹੜੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਬਰਸਰੇਇਕਤਦਾਰ ਆਉਣ ਨਾਲ ਕੰਮ ਸਰ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਆਦਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੈਰ ਮੁਤਅਲਕਾ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਗਲ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਫਿਰ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੀ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਪਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਹਲ ਬਣਾ ਕੇ, ਬੜੀ ਔਖਿਆਈ ਨਾਲ ਬਲਦ ਖਰੀਦ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਹ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਵੀ ਬਣਾਏ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਚਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਲੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਰਹੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾੜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਉਖਾੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਖੇਤੀ ਦੇ ਯੋਗ ਬਨਾ ਸਕੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਨੀਲਾਮੀ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਉਜਾੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਰਹਿਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਸੀ।

ਫਿਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਛੱਡੀ ਹੋਈ waste lands ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੱਮਤ ਆਪ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਫਿਰ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਿਤਨੇ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਉਤਨੇ ਵਜ਼ੀਫੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੋਹ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ waste lands ਹਨ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਭਾਵੇਂ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੋ ਦੋ ਘੁਮਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ society ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਹੋ ਸਕਣਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਕਿਹਾ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਇਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਣਾ ਹੈ।

Waste Lands ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਛੇ ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਏ ਉਤੇ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀ ਹੁਣ ਉਹ ਧਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਲਾਮ ਕਰਕੇ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਲਾਮੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਲੈ ਹੀ ਨਹੀ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆ ਫਸਲਾਂ ਖੜੀਆਂ ਹੋਣ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਜਿਹੜੇ ਨੀਲਾਮ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਇਹ ਆਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਹਮਦੱਰਦ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ policy ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੋਂ ਹੀ ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨਿਲਾਮੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਨਿਲਾਮੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਇਹ ਹਰੀਜਨਾ ਨੂੰ Evacue Waste Lands ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋ ਕਢਣ ਦਾ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਾਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੀਲਾਮੀ ਦੇ ਮੁਖਾਲਫ ਹਾਂ। ਜਿੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾ ਦੀ ਛਡੀ ਹੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਬਿਨਾ ਨੀਲਾਮੀ ਕੀਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਤੀਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਾਸ ਜਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬੰਜਰ ਪਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਬਿਚਾਰੇ ਅਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਹ ਤਰੀਕੇ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਜਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਅਮਲੀ ਕਦਮ ਉਠਾਣ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਓ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਪੁਰ ਅਸੀਂ ਅਜ ਬਹਿਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਕੋਟ ਭਾਈ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਤਾਈਦ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਅਨੋਖੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਉਸ ਔਰਤ ਵਰਗਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਰਦ ਦੇ ਆਖੇ ਦੇ ਉਲਟ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਬਾਰ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਮਰਦ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਡੁਬ ਮਰੀ। ਮਰਦ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਭਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਗਾ ਜਿਧਰੋਂ ਪਾਣੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਦਤ ਉਲਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀ ਸ ਇਹ ਉਲਟੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਲਭੇਗੀ।

ਇਹੋ ਹਾਲ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਸੁਝਾਵ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਸ ਸਮੇ ਇਹ ਬਿਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਓ ਤੇ ਕਿਸੇ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਬਹਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਗਰੀਬਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਣ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੰਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਉ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

श्री बांद राम अहलावत : (झज्जर) : अध्यक्ष महोदय, प्रस्ताव हमारे सामने है। कहावत है—'Only the wearer knows where the shoe pinches.'

यह प्रस्ताव जो हमारे सामने कम्युनिस्ट भाईयों की तरफ से उपस्थित हुआ, लोगों को यह जतलाने के लिए किया गया कि उन्हें हरिजनों और कांग्रेस के नुमायंदों से ज्यादा हमदर्दी है। वास्तव में ऐसी बात नहीं है और मैं यही बात दर्शाने के लिए खड़ा हुआ हूं।

जब से आज़ादी मिली है, तब से कांग्रेस सरकार, जिस में वह आदमी शामिल हैं जिन्होंने सियासी इनकलाब लाने में बड़ी भारी कुर्बानियां कीं, आज भी आर्थिक और सामाजिक इनकलाब लाने में पीछे नहीं रहेंगे। यह पालिसी उन्होंने मुख्तलिफ इकदाम से जो वह गाहे बगाहे करते रहते हैं जनता के सामने रखी है। पिछले साल शामलात ज़मीन का कानून पेश किया गया और इस के ज़रिये लाखों एकड़ ज़मीन हरिजनों और दूसरे गरीब लोगों को दी गई। इस से ज़ाहिर है कि कांग्रेस गवर्नमेंट हरिजनों के सामाजिक और आर्थिक लिहाज़ से उत्थान की ओर अग्रसर है। इसी तरह इशतमाल का सिलसिला है। इस सिलसिले में जितनी ज़मीन इस सरकार ने छोड़ी है उतनी शायद ही कोई और गवर्नमैण्ट छोड़ सकती। अकेले रोहतक जिले में 130 गांवों में, उन की बढ़ौत्री के लिए ज़मीन छोड़ी गई है। इस के इलावा नाहड़ गांव, जो झज्जर तहसील, यानी मेरे हलके में है, कुछ जंगल की ज़मीन थी। हम ने विनय की सरदार प्रताप सिंह कैरों से, कि यह ज़मीन हमें नीलाम कर दी जाए। यह ज़मीन आम साल खुली नीलाम होती थी। सरदार साहिब मुबारकबाद के मुस्तहिक हैं कि वह खुद जेठ महीने की कड़कती धूप में हरिजनों के लिये वहां पहुंचे। इस के बाद 10 मई 1952 को 21,22 हरिजन मैम्बरों ने सरदार साहिब को एक memorandum पेश किया और लिखा पढ़ी जारी रही। इस के बाद एक प्रस्ताव पेश किया गया मगर वह प्रस्ताव इस लिए नामन्ज़ूर कर दिया गया और हरीजनों को ज़मीन इस लिए न दी जा सकी क्योंकि यह बात विधान के मुनाफी होती। आज यह resolution आया। हरिजनों से जो बदकिस्मती से सामाजिक तौर पर पिछड़े हुए हैं, इस में हमदर्दी ज़ाहिर की गई है, लेकिन विधान की दफा 46 को आप ज़रा देखें—

> The State shall promote with special care the educational and economic interests of the weaker sections of the people and in particular of the Scheduled Castes and the Scheduled Tribes and shall protect them from social injustice and all forms of exploitation.

यह है वह विधान जिस के तहत हमारी गवर्नमैण्ट काम कर रही है। Planning Commission की हिदायतों से ज़ाहिर है, जो इस ने हर एक गवर्नमैण्ट को दी हैं, कि agricultural labourers के मसले को फौरी तौर पर हल किया जाये। कांग्रेस के मैम्बर जनता में पले हैं, जनता की movements को चलाने वाले हैं इस लिये यह जनता की नब्ज़ पहचानते हैं। इस लिए जो २ कदम इस सरकार ने उठाए हैं वह इस

बात का मुसल्लमा सबूत है कि यह गवर्नमैण्ट हरिजनों के फायदे के लिए बहुत कुछ कर रही है। 12-10-53 को एक सवाल के जवाब में सरकार ने यह बताया था कि फलां २ जगह इतनी सरकारी ज़मीन है। आप इजाज़त दें तो मैं पढ़ कर सुना दूं:—

	Acres
करनाल	39,525
लुधयाना	721
जालन्धर	14,051
गुरदासपुर	20,619
फीरोज़पुर	32,129
अमृतसर	37,537
कांगड़ा	16,546
हुश्यारपुर	592
हिसार	92,662
रोहतक	49,193
अम्बाला	21,524

यह जो ज़मीन है अगर इसे हरिजनों को दे दिया जाये तो हमारा सामाजिक मसला बहुत हद तक हल हो जायगा। पिछले दिनों All-India Radio पर भाषण देते हुए, भारत सरकार के हरिजन वज़ीर श्री जगजीवन राम ने कहा—

'Social revolution cannot be brought about by patch work'

अगर अधूरी बातें करते रहे तो हरिजन कभी न उठ सकेंगे। सरदार प्रताप सिंह कैरों ने "पंजाब हरिजन पिछड़ी जाति Conference, रोहतक" में ऐलान किया था, कि यह कोई छिपी हुई बात नहीं है, कि जो ज़मीन सरकार के पास है वह हरिजनों में बांटी जाएगी। हमारी सरकार ने पहले भी कई काम हरिजनों के उत्थान के लिये किये हैं, इस लिये हमारी सरकार के लिये यह कोई नई बात नहीं है। यह तो कांग्रेस सरकार है, हरिजनों को ज़रूर ऊपर उठाएगी।

मुझे अभी मालूम हुआ है कि मई और जून के महीने में एक और छोटा सा सैशन हो रहा है। गवर्नमैण्ट विचार कर रही है कि ज़मीन को किस प्रकार बांटा जाये। सरकार waste land को हरिजनों में तकसीम करने के लिये कानून ला रही है, यह बहुत खुशी की बात है।

अब मैं दो चार बातें कह कर अपना भाषण खत्म करता हूं। हरिजनों की यह मांग बहुत पुरानी है और कुदरती भी है। गांवों में ज़मीनों पर ज़िमीदारों की मालकी है। वहां पर सामाजिक और आर्थिक ढांचा कुछ इस किस्म का है कि ज़मीनें हरिजनों की मलकीयत नहीं। हरिजनों को वहां मज़दूरी का काम मिलता है। जो बिसवेदार हैं उनकी तरफ से हरिजनों पर अत्याचार होता है। ऐसा सामाजिक निज़ाम होने के कारण देहातों में हरिजनों की ज़मीनों के लिये मांग कुदरती है। कोई भी पार्टी इन्हें ज़मीनें देने को तैयार नहीं। ज़िमींदार लोग यह चाहते हैं कि हरिजनों को ज़मीनें न दी जाएं। इस लिये वह इस बात की मांग करते हैं कि उन्हें ज़मीनें ज़रूर दी जायें ताकि वे उठ सकें। उन्हें पता है कि देहातों में जो ज़मीनों के मालिक हैं उनके पास थोड़ी ज़मीनें नहीं है। परन्तु अगर आप हरिजनों को ज़मीनें न देंगे तो उन पर जो अन्याय हो

[श्री चांद राम अहलावत]

रहा है उस का अन्त न होगा। ना ही उनकी सामाजिक दशा अच्छी होगी और न ही उन की प्रतिष्ठा बढ़ेगी।

साथ ही मैं यह बताना चाहता हूं कि ऐसी बातों से ही अन्य देशों में इन्कलाब आया है। हरिजनों को अब ज़मींदार बहुत देर तक दबाए नहीं रख सकते।

यदि हम चाहते हैं कि हमारे पसमान्दा भाई ऊपर उठें तो हमें आर्थिक ढांचा बदलना पड़ेगा हरिजनों को ऊपर उठाने के लिये हमें economic dependence को खत्म करना होगा। इसके लिये हमें हरिजन तबका को स्वतन्त्र जीवन देना होगा। स्वतन्त्र जीवन से ही हम हर तबके को अपनी अपनी जगह पर खड़ा कर सकते हैं। हरिजनों को गांवों के आर्थिक ढांचे में किसी किसम की security होनी चाहिये तब ही वह मुलक में तरक्की कर सकते हैं। इस के बारे में Planning Commission ने एक जगह कहा है—

> The existence of large number of agricultural workers who lack sustained employment and frequently suffer from social handicaps, is to be regarded as a source of serious weakness and even instability in the present agrarian system.

यह शब्द मेरे नहीं हैं। न ही मैं इन से बेहतर शब्दों का प्रयोग कर सकता हूं। यह तो प्लैनिंग कमिशन वालों ने कहे हैं। पांच साला पलान में भी इनका जिक्र किया गया है। उसमें कहा गया है कि landless labourers और agricultural labourers बहुत हैं। जब हम agricultural labourers की बात करते हैं तो हम देखते हैं कि इनमें से बहुत बड़ी तादाद हरिजनों की है।

गांवों में पहले क्या था। हरिजन ज़मींदार की सेवा करता था। इस सेवा देने के बदले उसे सारी उपज में से 20 मन या 40 मन हिस्सा मिलता था। यह हिस्सा निर्धारित था। यदि इस रवायत के मुताबिक कोई ज़मींदार उन्हें यह निर्धारित हिस्सा न दें तो वे court में जा कर उन्हें sue कर सकते हैं और हिस्सा ले सकते हैं। यह सिलसिला पुराने समाज में था। अब हालात बदल गए हैं। पहले इस में guarantee थी। लेकिन अब जब के ज़मीन पर बोझ बहुत बढ़ रहा है ज़मीनों पर मशीनों से काश्त शुरु है तो हरिजनों को खेतों में काम नहीं मिलता। इस लिये इन को ज़मीनें देकर इस competition को खत्म किया जाए।

फिर जत्थेदार मोहन सिंह जी ने कहा है कि चन्डीगढ़ प्रोजैक्ट बन रहा है, भाखड़ा डैम बन रहा है। इन में हरिजन काम कर रहे हैं। प्रधान जी, यह ठीक है इन लोगों को काम मिला हुआ है। लेकिन क्या आप जानते हैं कि इनका किस social strata से सम्बन्ध है। इनका सम्बन्ध नीचे के तबका से है। इन्हें गिरी हुई नज़रों से देखा जाता है। इनका social strata वह है जिस से स्वर्ण हिंदू नफरत करते हैं। जब तक हम इन्हें इज्ज़त का काम नहीं देंगे, इन्हें समाज इज्ज़त की निगाह से नहीं देखेगी, तब तक मैं समझता हूं, कि समाज में नया इन्कलाब नहीं लाया जा सकता।

प्रधान जी! मैं कहता हूं कि आर्थिक और सामाजिक इनक्लाब से ही हरिजनों को ऊपर उठाया जा सकेगा। यह बात हाऊस को पता ही है कि पंजाब सरकार किन्हीं तरीकों से हरिजनों को ऊंचा उठाने के लिये कदम उठा रही है। मुझे उम्मीद है कि सरकार इस मामले में कोई कसर उठा न रखेगी।

इस सम्बन्ध में मैं यह बताना चाहता हूं कि 7 लाख एकड़ ज़मीन, जिसका ज़िक्र गवर्नर साहिब ने अपने भाषण में किया था, कि waste land पड़ी है । वह हरिजनों को दी गई है। मैं आशा करता हूं कि इस तरह से देहाती नज़ाम और सामाजिक नज़ाम में परिवर्तन आयेगा । Five-Year Plan में भी इस का ध्यान किया गया है कि:—

> It would be difficult to maintain a system in which because of accidents of birth or circumstance, certain individuals are denied the opportunity of rising in the social scale by becoming cultivators and owners of land"

यह अलफ़ाज़ मेरे नहीं हैं । यह Planning Commission के हैं । इस से बहतर guidance सरकार को और कहां से मिल सकती है । इस से पूरा पूरा लाभ उठाना चाहिए ।

मुझे आशा है कि सरदार प्रताप सिंह जी ने जो इन्कलाबी कदम हरिजनों को ऊंचा करने के लिये उठाए हैं वह ठीक साबत होंगे। जो कुछ उन्हों ने representative gatherings में कहा है, जो कदम उठाने का उन्होंने पार्टी मीटिंगों में बचन किया है उन से पता चलता है कि सरकार यकीनी तौर पर इस बारे में कोई कानून बनायेगी । कानून बनाने में देर शायद इस लिये लग गई है कि वह कानूनी सलाह मश्वरा कर रहे हैं । मैं यह कभी यकीन नहीं कर सकता कि हरिजनों के लिये सरदार साहिब के पास कोई जगह नहीं । जिस ढंग से सरदार साहिब काम कर रहे हैं हमें इस से आशा और उत्साह मिलता है । इन का आशा और उत्साह का जीवन देख कर हमारा हौंसला बढ़ता है ।

मैं यहां पर यह भी अर्ज़ करना चाहता हूं कि Land Revenue Act के अधीन भी सरकार के पास कुछ ज़मीनें आती हैं । और कई अन्य तरीकों से भी गवर्नमैंट के कब्ज़ा में जो ज़मीनें आई हैं जैसे के करनाल ज़िला में, इन सब को हरिजनों में बांट दिया जाए । इन शब्दों के साथ में हाऊस का शुक्रिया अदा करता हूं और प्रार्थना करता हूं कि इस resolution को adopt कर लिया जाए ।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ! ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਮਸੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਕੰਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਰਹੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਉਠਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਿਨਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇਕਰ ਅਜ ਇਸ ਰੈਜ਼ੂਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਇਹ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸਾਰੀ waste land ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਕਈ ਸਜਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਵੇਹਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ । ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਵੇਹਲ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਵੇਹਲ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਵਧੇ ? ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਬਿਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ।

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨ ਕੇਵਲ ਅਸੀਂ ਵਾਹਦੇ ਕੀਤੇ ਸਨ ਬਲਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬਚਨ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਮਿਲਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰੀ ਜਾਵੇਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਪਨੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਹਾਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾਈਆਂ ਸਨ, ਕਿਸ ਲਈ ? ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਹੀ ਵਸੀਲਾ ਹੈ।

ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਇਹ resolution April fool ਤਾਂ ਨਹੀਂ । ਓਹ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਆਸ ਤੇ ਵੋਟ ਪਾਏ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਭਾਖੜੇ ਅਤੇ ਅਜਨਾਲੇ ਦੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਸਬਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੇ tractor ਲੈ ਆਂਦੇ ਹਨ । ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੋਂ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉੱਥੇ ਹੁਣ ਇਕ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਕ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ । ਬਟਨ ਦੱਬਿਆ ਤੇ ਪਾਣੀ ਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਲ ਭਜਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਤਕ ਰਹੇ ਹਨ । 7 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਹੋ ਸਾਡੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲ ਉੱਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਗਿੱਦੜ ਊਟ ਵਲ ਤਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਸ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਹੁਣੇ ਡਿੱਗਾ ਕਿ ਡਿੱਗਾ । (*Laughter*) ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੇ ਜੇਕਰ ਇਹ resolution ਪਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਜ਼ਿਮੇਦਾਰੀ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਹੋਵੇਗੀ । ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਇਹ 3 ਆਦਮੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿਚ 3 ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਕੀ ਗਲ ਹੈ ? ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗਲ ਅਖਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਚਾਂਦ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਸੀਟਾਂ ਦੀ reservation ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ 19 ਫੀ ਸਦੀ ਦਾ ਹਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹਰੀਜਨ ਪੰਚ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾਏ । ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਇਹ ਚੀਜਾਂ ਪਾ ਲਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੇਸ਼ਕ ਰਿਆਇਤਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੰਗ ਦੀ ਖਾਤਰ ਝਗੜੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ।

ਇਹ ਮਤਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ । ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਵਾਸ਼ਤੇ ਇਹ ਮੰਗ ਸਾਡਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੂਤ ਛਾਤ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੀਕਰ ਗਰੀਬੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਇਹ ਛੂਤ ਛਾਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਅਤੇ ਢੋਂਗ ਹਨ ।

ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਰੀਦਨ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇਣ ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਇਹਸਾਨ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਸਵਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਰੋਟੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ

ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਓਹੋ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਜੀ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੈ ਪਰ ਓਹੀ ਪਿਆਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚੂਹੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (*Laughter*) ਇਹ ਪਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੂਹੇ ਵਾਂਗੂੰ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਫਿਰ Lease ਦਾ ਹਾਲ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭੈੜਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੀ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਹੋ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। Lease ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੀ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਨਾਂ ਤ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਾਡਾ ਹੋਇਆ। ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ private ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 7 ਲਖ ਏਕੜ ਜਿਹੜੀ waste land ਪਈ ਹੈ ਉਹੋ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਕਲਮ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਪਾਲਿਸੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਰਨਾ ਕਰਾਉਣਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਖੈਰ ਅਜ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ resolution ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਯਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਅਜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਓ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕੀਏ। 19 ਫੀ ਸਦੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਸਾਡੀ proportion ਹਾਲੇ ਤੀਕਰ 2 ਫੀ ਸਦੀ ਤੀਕਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਅਜ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਜਵਾਬ ਮਿਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨੰਬਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਕੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿਉ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਭ ਮਸਲੇ ਹਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਭ ਹਮਦਰਦੀਆਂ ਕਾਗਜ਼ੀ ਅਤੇ ਲਫ਼ਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਹਮਦਰਦੀ ਸੱਚੀ ਹੈ ਤਾਂ waste lands ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਉ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਵਲ ਵੀ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਓਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਮਦਾਦ ਵੀ ਦਿਉ। ਜਦੋਂ ਤੀਕਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਇਮਦਾਦ ਨਾ ਕਰੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਜਨਾਲੇ ਵਿਚ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਲੈ ਲਈ ਪਰ ਪੈਸਾ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਬਾਦ ਨ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੈਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਆਖਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਤੁਹਾਡਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੈ। ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ credit ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਆਂਗੇ ਕਿ ਇਹ resolution ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਪਾਸ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁਲੋ। ਜਿਨ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਬਾਇਆ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਤੰਗ ਆਕੇ ਸਮਾਜ ਬਦਲ ਦਿਤੇ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਜੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਲੋਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸਮਝਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਖਾਤਮਾਂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਮੈਂ ਫੇਰ ਇਕ ਬਾਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ resolution ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਉ।

श्री मनी राम (फतेहाबाद): प्रधान जी, यह resolution जो पेश किया गया है बहुत से साहिबान ने इस की ताईद की है और एक दो साहिबान ने मुखालिफत भी की है। जिन्हों ने मुखालिफत की है उन्होंने तो सरकार के शुकरिये के चंद नारे लगाये जैसे कोई धार्मिक नारे लगाये जाते हैं और अन्त में कह दिया कि resolution रद कर देना चाहिये। मैं अपने दोस्तों से कहता हूं कि सवाल यह नहीं कि यह resolution पास किया जाये या न किया जाये क्योंकि हरिजनों को पंच या सरपंच बना दिया गया है या यह कि उन के लिये 19 या 20 फी सदी reservation कर दी गई है। सवाल इस वक्त यह है कि यह resolution पास होना चाहिये। अगर नहीं होना चाहिये तो क्यों न होना चाहिये। सवाल यहां नम्बरदारों का नहीं पंचों का नहीं, और न ही नौकरियों का है। कांग्रेस की तरफ से कहा गया है कि यह resolution उन लोगों की तरफ से आ रहा है जो तशदुद में अकीदा रखते हैं। मैं अपने Communist भाइयों को तशदुद की शहादत नहीं देता। लेकिन इतना ज़रूर कहना चाहता हूं कि क्या किसी अच्छी तजवीज़ को इस लिये न मानना चाहिये क्योंकि वह तशदुद करने वालों की तरफ से आई है। यह तो ऐसा कहने के बराबर है कि हम तो अपने खारे कुएं का ही पानी पीयेंगे लेकिन मीठे पानी वाले कुएं के नज़दीक न जायेंगे क्योंकि वह मुखालफों का है। खैर कुछ भी हो यह resolution बहुत अच्छा है। लेकिन मेरे विचार में यह और अच्छा हो जाता अगर इस में तमाम पसमांदा जातियों का ज़िक्र होता। जाटों की भी कई पसमांदा जातियां हैं। यदि उनका भी भला हो जाता तो अच्छा होता। लेकिन इस के बावजूद मैं कहता हूं कि यह resolution पास होना चाहिये। ऐसा क्यों होना चाहिये? इस लिए कि अगर हरिजनों के लिये resolution पास होता है तो सारे पंजाब का ही नहीं सारे हिंदुस्तान का एक मसला हल होता है। आज दुनिया एक नई जंग के अन्दर जा रही है और जैसे पंडित जवाहर लाल जी ने कहा है कि एक third block की ज़रूरत है। यह third block कैसे बन सकता है? यह तब बन सकता है जब हिंदुस्तान मज़बूत हो। हिंदुस्तान तब मज़बूत हो सकता है जब पंजाब जो सरहदी सूबा है मज़बूत हो। पंजाब तब मज़बूत बनता है अगर इस resolution को पास किया जाए और सात लाख एकड़ ज़मीन जो इस वक्त रायेगां जा रही है आबाद हो जाती है। मैं तो कहूंगा कि इस resolution के पास होने से पंजाब के हरिजनों, पंजाब और हिंदुस्तान पर ही नहीं अन्तर्राष्ट्रीय हालात पर असर पड़ेगा।

कहा गया है कि अब हरिजनों की न चलेगी। अब मुग़लिया सलतनत के ज़माने गये जब जनता के हक्कों पर छापे मारे जा सकते थे। अब अगर जनता पर कोई ज़ुल्म करेगा तो जनता

कानूनों और सरकारों को ठुकरा कर हकूमत अपने हाथ में ले लेगी। आजकल यह कहना कि गरीबों की न चलेगी democracy के नाम पर धब्बा है।

डिप्टी स्पीकर साहिब, कहा गया है कि हमारे दिल में हरिजनों के लिये बहुत दर्द है परन्तु कुछ हो नहीं सकता। मैं अपने मित्रों से कहता हूं कि पंजाब के हरिजन आप पर आशा लगा कर बैठे हैं। आप कहते हैं कि आप महात्मा गांधी के सिद्धांतों पर चलने वाले लोग हैं। आप Communists से इस लिये नफ़रत करते हैं कि वे महात्मा जी के सिद्धांतों को नहीं मानते। परन्तु मैं कहता हूं कि आप में जो महात्मा जी के सिद्धांतो को मानते हैं और उन पर चलते नहीं और उन लोगों में जो मानते नहीं क्या फर्क है। यदि आप ठंडे दिल से सोचेंगे तो देखेंगे कि कोई फर्क नहीं।

डिप्टी स्पीकर साहिब, मुझे अन्त में यह कहना है कि अच्छा होता अगर इस resolution में तमाम Backward Tribes का ज़िक्र आ जाता। अब सब जनता का ख्याल रखा जाना चाहिये क्योंकि अब तो जनता की ही चलेगी।

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब, आज का यह resolution अगर Congress हकूमत की तरफ से आता तो मेरे ख्याल में ज्यादा खुशनुमा मालूम होता। लेकिन हमारी हकूमत भी पुराने feudalism की पैरोकार नज़र आती है। Feudalism की chains अर्थात् जंजीरें हैं जो काश्तकारों को सदियों से जकड़े हुए हैं। इन्हों ने हमारी society को ऊंचा होने का कोई मौका नहीं दिया। Feudalism जहां जिरायतपेशा लोगों को नीचे दबाये हुए है वहां इस ने agricultural labour class का तो कचूमर ही निकाल दिया है। सब से पहली बात यह है कि समाज के अन्दर जब तक social equilibrium पैदा नहीं होता समाज आगे नहीं बढ़ सकता। समाज का एक हिस्सा बहुत आगे जा चुका है और दूसरा बहुत पीछे है। दूसरा इतना पीछे है कि खाने को नहीं मिलता। हरिजनों का तो क्या agricultural class की हालत जिनका काम करके हरिजन जीते रहे हैं, इतनी बुरी है कि कुछ कहा नहीं जाता। इस की वजह यह है कि हमारी rural economy, subsistence farming system पर रही है। जब तक इस system को economic farming में न बदला जायेगा किसान उन्नति नहीं कर सकेगा और समाज न बढ़ेगा। इस लिये मैं ज़ोर से कहूंगा कि मौजूदा rural economy के तरीके को जो subsistence farming का तरीका है बदल दिया जाये। Landlordism को abolish कर दिया जाये और कोई आदमी landless न रहने दिया जाये जो ज़रायत का काम करना चाहता है। ऐसे आदमियों का दारोमदार दूसरों पर न होना चाहिये।

Waste land के बारे में तो मुझे यह कहना है कि इसके इस्तेमाल से State की हालत बुलन्द होगी। सरकारी खज़ाना में revenue आयेगा और समाज का एक पसमान्दा हिस्सा ऊंचा होगा। यह resolution तो बहुत ही reasonable है और इसका पास करना ही दियानतदारी है। मैं दरखास्त करता

[प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी]

हूं कि आज हम इस resolution को पास करके ही उठें। इस से समाज ऊंचा होगा और यह इस बात की manifestation होगी कि हम ने social solidarity का सबूत दिया है।

दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूं कि subsistence farming को उड़ा दिया जाये और economic farming का दस्तूर रायज किया जाये। इस के इलावा मैं कहूंगा कि खेती बाड़ी के लिये co-operative farming की बड़ी ज़रूरत है। हरिजनों को बेशक ज़मीन दी जाये लेकिन तब तक कोई फायदा न होगा जब तक co-operative system रायज कर के उन्हें ट्रैक्टर न दिये जायें। अगर उन के पास सिर्फ दो घुमांओं ज़मीन हो तो वह ट्रैक्टर का इस्तेमाल नहीं कर सकते। 200 या 400 एकड़ ज़मीन की काश्त ट्रैक्टरों से की जा सकती है और मैं सुझाव पेश करूंगा कि बहुत सा रकबा ज़मीन जो बंजर पड़ा हुआ है उसे reclaim किया जाये। इस तरह से यह ज़मीन कारआमद बन सकती है और अगर उस में co-operative farming का तरीका जारी कर दिया जाये तो हरिजनों की हालत अच्छी हो सकती है और सही मायनों में वह आगे बढ़ सकते हैं। ज़मीन की हालत अच्छी हो जाने से हरिजनों की हालत काफी सुधर जायेगी। एक हिस्सा समाज का ऐसा है जिस के साथ आज तक बहुत बेइनसाफी का सलूक किया जा रहा है। इन हरिजनों के साथ जो सलूक किया जाता है वह किसी मुहज़्ज़ब सोसाइटी में जानवरों के साथ भी नहीं किया जाता। आज उन्हों ने जो आवाज़ उठाई है उस की यह वजह नहीं कि वे चाहते हैं कि दूसरे लोगों के साथ inter-dine कर सकें, समाज के अंदर रिश्तेदारियां कायम कर सकें। उन के लिये यह कोई खास अहमियत की बात नहीं। वह चाहते हैं कि उन की इकतसादी हालत को सुधारने के लिये कोई मज़बूत कदम उठाया जाये। इस लिये मैं यह भी कहूंगा कि जहां तक rural economy में ज़मीन देने का हक है वहां industry में भी हक दिया जाये। हरिजनों की तब तक तरक्की नहीं हो सकती जब तक यहां पर socialisation न होगी। हमारे इस वक्त के रहनुमा श्री विनोबा भावे मुल्क की बड़ी खिदमत कर रहे हैं। मेरे ख्याल में यह system मुल्क के लिये फायदामंद साबत न होगा क्योंकि खेती बाड़ी का काम एक losing occupation है। इस लिये अगर इन्हें large scale पर ज़मीनें देकर co-operative basis पर काम करने का मौका दिया जाये तो सोसाइटी का भला हो सकता है। हमारी हकूमत जिस की नेक नियती पर मैं सच मुच कोई शक नहीं करता (तालियां) ने कदम उठाया है लेकिन यह कदम थोड़ा है। गवर्नमैंट को चाहिये कि वह सही तरीके से इस सोसाइटी को ऊंचा करने के लिये एक ज़बरदस्त और revolutionary तरीका इख्तियार करे ताकि उन्हें इतनी ज़मीन मिल सके जिस से कि उन की हालत बेहतर हो सके। ऐसा कदम उठाने से हकूमत का नाम ऊंचा होगा। यह समझ कर कि यह प्रस्ताव कम्युनिस्ट भाई की तरफ से पेश किया गया है इसे talk out न किया जाये। मैं कहूंगा कि उन्होंने एक अच्छा कदम उठाया है। मैं खास कर उस वक्त का मुन्तज़िर हूं जब समाजवाद इस मुल्क में आयेगा और feudalism खत्म होगा और हर एक को मुसावी हकूक से जिन्दगी बसर करने का मौका मिलेगा। उस वक्त मुझे खुशी नसीब होगी।

में एक दफा फिर दोहराता हूं कि हरिजनों को पिछड़ी हुई जाति के लोगों को और landless (भूमि हीन) किसानों को ऊंचा करने के लिये गवर्नमेंट को वसीह पैमाने पर कदम उठाना चाहिये।

श्री रला राम : (मुकेरियां) : अध्यक्ष महोदय ! हरिजन भाइयों की आर्थिक अवस्था को सुधारने का जितना फिक्र कांग्रेस को है उतना किसी और संस्था को नहीं हो सकता। यह एक ऐसी परिगित बात है जिस से अगर कोई भाई इन्कार करने का प्रयत्न करेगा तो वह एक भारी गलती करेगा। जो कदम उन के सुधार के लिये आर्थिक और सामाजिक कांग्रेस और कांग्रेस हकूमतों ने उठाये हैं वह इतने साफ और स्पष्ट हैं कि उन से इन्कार करना व्यर्थ होगा। कांग्रेस की नींव इस बात के ऊपर है कि इन भाइयों की अवस्था को हर लिहाज से बेहतर बनाने का प्रयत्न किया जाये। कांग्रेस और कांग्रेस की हकूमतें इस बात को समझती हैं कि इन भाईयों की अवस्था नहीं सुधर सकती जब तक हम सामाजिक सुधार के साथ साथ आर्थिक सुधार न कर लें। आर्थिक सुधार करने के लिये मैं समझता हूं कि उन के पास जमीन हो ताकि गांव में उन का कुछ status बने इस बात से कोई भी इन्कार नहीं कर सकता। परन्तु जब हम इस बात को ध्यान में रखना चाहते हैं तो हमें इस बात पर विचार करना होगा कि जब हम इस जमीन की तकसीम का जिक्र करते हैं जो कि Government waste land है तो इस राज्य के अन्दर और भी ऐसे व्यक्ति हैं, landless labourers हैं ऐसी जमायतें हैं जो कि तकरीबन इसी level पर हैं जिस पर हमारे हरिजन भाई खड़े हैं। जैसे आप गांव में चले जायें तो आप को झीवर, केशप राजपूत मिलेंगे; नाई, धोबी छींबे मिलेंगे जिन का गुजारा ही जमीन और काश्त पर है। इस लिये जो भी revolution इन को नजर अंदाज करता है वह एक प्रकार का गलत रूप देता है और उस का समर्थन करना गवर्नमैण्ट के लिये बीसियों पेचीदगियां पैदा कर दगा। इस लिये मैं समझता हूं कि जिस रूप में इन प्रस्तावों को पेश किया गया है वह अधूरा रूप है कांग्रेस इसे स्वीकार करेगी तो अपने लिये, हकूमत के लिये और देश के लिये बीसियों और समस्याएं खड़ी करेगी। खाह यह कांग्रेस सरकार जितने भी depressed लोग हैं उन को ऊपर उठाना चाहती है लेकिन उन के अंदर किसी किस्म का भेद भाव पैदा नहीं करना चाहती। यदि गौर से इस प्रस्ताव को देखें तो एक बात स्पष्ट होगी। जहां यह प्रस्ताव मेरे मित्रों ने पेश किया है उन के सामने किसी एक जमायत या फिर्के का प्रश्न नहीं है। लेकिन जो उन्होंने रूप दिया है चन्द एक जमायतों को दिया है, बाकियों को छोड़ दिया है। उन का मनशा सिर्फ एक है कि वह इस जमायत और कांग्रेस के अन्दर भेद भाव की खलीज को पैदा करना चाहते हैं। इस लिये यदि कांग्रेस भेद भाव की खलीज को कायम रहने देती है तो मैं समझता हूं कि कांग्रेस सख्त गलती करेगी। इस लिये जिस रूप के अन्दर यह प्रस्ताव हमारे सामने आया है उस रूप में मैं अनुरोध करूंगा कि इस रूप में कभी भी कांग्रेस सरकार को यह प्रस्ताव स्वीकार नहीं करना चाहिये हमारे ज्ञान में है कि कांग्रेस हकूमत इस बात की चिन्ता में है कि जिन भाइयों के पास गांव में जमीन नहीं है जैसा कि हरिजन हैं जिन को हम कम्मीं का नाम देते हैं उन को यहां जितनी भी जमीन है दी जाये और उन की हालत को बेहतर बनाया जाये। इस पर कांग्रेस हकूमत विचार कर रही है। उस के अनेकों पहलू हैं। एक बात मैं, अध्यक्ष महोदय, आप के द्वारा हाऊस के सामने जिक्र करना चाहता हूं। मसलन जमीन जो गवर्नमेंट की है ज्यादातर waste land

[श्री रला राम]
कुछ एक जिलों के अन्दर है। आप का जिला जो है उस के अन्दर waste land नहीं है। अगर इस राज्य में कांग्रेस हकूमत एक दो जिलों में हरिजन भाइयों को waste land दे देती है तो बाकी जिलों में जो हरिजन भाई हैं वह ज़मीन के बगैर रह जाते हैं। इन हालात में आप समझ सकते हैं कि कांग्रेस हकूमत के खिलाफ एक तूफान बरपा हो सकता है। वह कहेंगे कि उन के पास ज़मीन नहीं है और कांग्रेस एक जिले के हरिजनों को ज़मीन देकर दूसरों के साथ सौतीली मां वाला सलूक कर रही है। यह प्रश्न का गम्भीर पहलू है। इस पर जल्दबाज़ी से काम लेना हकूमत को शोभा नहीं देता क्योंकि मैं कहूंगा कि हकूमत यदि इस रूप में इस प्रस्ताव को स्वीकार करेगी तो इस राज्य के अन्दर और अपने लिये बीसीयों पेचीदगियां और समस्यायें पैदा कर लेगी। इस लिये मैं चाहता हूं कि कांग्रेस जैसे कि उस की पालिसी है कि हरिजन भाइयों को और उन की हालत को बेहतर बनाने के प्रोग्राम पर बढ़ी चले जैसा कि वह कोशिश कर रही है लेकिन इस प्रश्न के सारे पहलुओं पर गौर करके इस को किसी और शक्ल में सदन के सामने लायें, जिस से यह समस्या असली मायनों में हल हो। यह न हो कि एक समस्या का हल हो जाये लेकिन और दस समस्याएं हम अपने लिये खड़ी कर लें। इन शब्दों के साथ मैं आप के द्वारा, अध्यक्ष महोदय, यह जोर दूंगा कि हम को यह प्रस्ताव इस रूप में न मानते हुए किसी बेहतर रूप में इस हाऊस में लाने का प्रयत्न करना चाहिये।

दीवान जगदीश चंद्र (लुधियाना शहर, उत्तरी) : स्पीकर साहिब, मेरे कम्युनिस्ट दोस्त की तरफ से यह प्रस्ताव हाऊस के सामने रखा गया है।

श्री मनी राम : On a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, अब बहस काफ़ी हो चुकी है।

दीवान जगदीश चंद्र : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था ......

Sardar Ajmer Singh : On a point of order Sir.

उपाध्यक्ष महोदय : माननीय सदस्य question put नहीं कर रहे। अगर वह definitely कहें तो मैं put करूं।

Principal Iqbal Singh : Sir, I beg to move —

That the question be now put.

उपाध्यक्ष महोदय : जब आप ने बहस बन्द करानी हो तो आप को closure motion इस तरह move करनी चाहिये। उस समय कहा जाता है Question be now put.

श्री मनी राम : हिंदी में क्या कहें ?

उपाध्यक्ष महोदय : बस यही कि अब बहस बन्द कर दी जाये।

श्री मनी राम : स्पीकर साहिब, अब बहिस बन्द की जाये।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the Question be now put.

The motion was lost.

Mr. Deputy Speaker : Now Dewan Jagdish Chandra may continue his speech.

दीवान जगदीश चंद्र : यह resolution मेरे दोस्त ने हाऊस में लाकर यह जाहर करने की कोशिश की है कि वह हरिजनों के बड़े हमदर्द हैं। मुझे समझ नहीं आता कि इस किसम का resolution बग़ैर सारी बात को तोलने के क्यों लाया गया है जिस का न कोई सिर नज़र आता है न पैर। साहिबे सदर, उन्होंने यह भी जानने की कोशिश नहीं की कि किस कदर waste land पंजाब में है (*cheers*) और न ही यह जानने की कोशिश की गई है कि कितने हरिजन labourers ऐसे हैं जिन को ज़मीन की ज़रूरत है। मैं अपने दोस्त को बताना चाहता हूं कि देश में पहले ही ज़मीन पर बहुत ज्यादा बोझ है। हमारा मुल्क एक agricultural मुल्क है। इस लिये ज़मीन पर बोझ को कम करने के लिये हमारी सरकार की policy यह है कि हम तजारत और सनअत को तरक्की दें। उस से हरिजन भाइयों को रोज़गार मिलेगा। उनकी सरकार दूसरे लोगों के बराबर का रुतबा देना चाहती है। आप जानते हैं कि हमारी इस सरकार ने हरिजनों के सामाजिक सुधार के लिये कितनी कोशिश की है। आर्थिक सुधार के लिये ज़रूरी है कि सामाजिक सुधार हो। मैम्बर साहिबान जानते हैं कि हमारी सरकार ने हिंदुस्तान में से इस छूतछात को कानूनी तौर पर बन्द कर दिया है। आज किसी को हरिजन कहना जुर्म हो गया है ।

सरदार हरकिशन सिंह सुरजीत : On a point of information, Sir क्या किसी को हरिजन कहना जुर्म हो गया है ?

दीवान जगदीश चंद्र : मेरा मतलब था, कि किसी को अछूत कहना जुर्म हो गया है। हम चाहते हैं कि हरिजनों को तजारत और सनअत में लगाया जाये। मगर यह सामने बैठे हुए भाई चाहते हैं कि हरिजनों को एक खिलौना दे दिया जाये जिस से न वह रोटी कमा सकें और न ही कोई दूसरा काम कर सकें। शायद वह चाहते हैं कि वह खुद तो तजारत में लगे रहें और हरिजनों को waste land पर बैठा दें जहां वे न अपनी रोटी कमा सकें, न अपने बच्चों को तालीम दे सकें और न ही कुछ और काम कर सकें।

Waste land को सरकार आबाद करना चाहती है। इस बात पर गौर किया जा रहा है कि इस waste land को किस तरह से उन भाइयों को दिया जाये जो गावों में रहते हैं और जो landless हैं लेकिन agriculture में मदद देते हैं। आखिर सरकार ने यह देखना है कि इस ज़मीन का बन्दोबस्त कैसे किया जाये। यह नहीं कि यह काम एक crude form में किया जाये जिस तरह कि यह resolution हाऊस में लाया गया है। जैसा कि मेरे एक दोस्त ने पहले कहा है इस सम्बन्ध में एक अच्छी स्कीम हाऊस के सामने आने वाली है।

इस resolution के रद किये जाने से हरिजनों को कभी यह ख्याल नहीं हो सकता कि कांग्रेस इसे इस लिये रद कर रही है कि वह उन की भलाई नहीं चाहती। मेरे एक भाई ने कहा है कि अगर यह resolution नामनज़ूर किया गया तो इस से आप की मौत हो जायेगी। मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि हरिजन भाई कांग्रेस की policy को अच्छी तरह समझते हैं। वह जानते हैं कि कांग्रेस हर वक्त उन की

[दीवान जगदीश चंद्र]
भलाई के लिये तैयार हैं। एक भाई ने कहा है कि यहां पंजाब में feudalism चल रहा है। आप, श्रीमान् जी, जानते हैं कि पंजाब peasant proprietors का सूबा है जहां लोगों की छोटी छोटी holdings हैं जिन से वह अपनी रोटी कमाते हैं। दूसरे सूबों में भी जहां feudalism था बड़ी ज़मीनों को खत्म करके वह छोटे proprietors को दे दी गई हैं ताकि वे हल चला कर अपना पेट पाल सकें। लेकिन यहां तो पहले ही peasant proprietors हैं जिन की छोटी छोटी holdings हैं। हम हरिजनों को वह ज़मीन देना चाहते हैं जिस से वे अपना कुन्बा पाल सकें, अपने बच्चों को तालीम दे सकें और उन्हें medical aid दे सकें। परन्तु अगर हम यह waste land उन को दे देंगे तो इस से न वे अपनी रोटी कमा सकेंगे और न कोई और काम कर सकेंगे। इस लिये यह उम्मीद करना कि इस किसम का Resolution पेश करके यह भाई बाहर जा कर हरिजनों को कांग्रेस के खिलाफ़ कर लेंगे, यह ग़लत ख्याल है। आज तक कम्युनिस्टों या अकाली भाइयों की manifestoes में भी वह चीज़ें नजर नहीं आई हैं जो कांग्रेस अमली तौर पर हरिजनों के लिये कर रही है।

साहिबे सदर, हरिजनों को हर काम में, हर चीज़ में बढ़ चढ़ कर हिस्सा दिया जा रहा है। मुझे इन को दुहराने की ज़रूरत नहीं। यह सब पर ज़ाहिर हैं। सभा के सब मेम्बर साहिबान को इन का ज्ञान है। हमारी सरकार की यह निश्चित नीति है कि waste lands को न केवल हरिजनों में बल्कि सब पसमांदा लोगों में जिन का गुज़ारे का कोई ज़रिया नहीं है बांट दिया जाये। इस के अलावा भी सरकार उनके लिये बहुत कुछ करना चाहती है। सिर्फ waste lands देने से ही हरिजनों के मसायल हल होने वाले नहीं हैं।

आजकल कई नये नये काम हो रहे हैं जिन के लिये labour की बहुत ज़रूरत है। वहां पर हरिजन मज़दूरी कर के उस से ज़्यादा पैसा कमा सकते हैं जितना waste land को काश्त करने से उन्हें मिल सकता है। हम तो चाहते हैं कि हरिजन भाइयों के लड़के स्कूलों और कालेजों में पढ़ कर प्रोफेसर, डाक्टर, Engineers और technicians बनें और बड़ा २ काम करें ताकि दुनिया यह भूल जाये कि यह लोग कभी पिछड़े हुए थे। waste lands दे कर ही, हम हरिजनों को इतना ऊंचा नहीं ले जा सकते जितना हम ले जाना चाहते हैं। केवल waste lands ले कर ही वे बराबरी का दर्जा हासिल नहीं कर सकते। इन शब्दों के साथ मैं Resolution का विरोध करता हूं।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ) : ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਆਪ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਹਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ Treasury Benches ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ Resolution ਨੂੰ ਹਾਸੋਹੀਣਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਇਸਦੀ ਸਹੀ ਅਹਮੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸਦਾ ਸਬੰਧ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਸਮਾਜਕ ਸਿਸਟਮ ਤੇ ਤਹਜ਼ੀਬ ਦੇ ਦਬਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੇਹਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਇਹ Resolution

Ministerial Benches ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤੇ Opposition ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹਨੂੰ due consideration ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ Opposition ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਸਭ ਵੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਦੀਵਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੇ ਇਨੀਆਂ superlative degree ਦੀਆਂ terms ਵਰਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਇਨਾ ਕੁਝ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਰਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਹ ਦਸਣ ਲਗਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦਸਣ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇ।

ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਇਹ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ notification ਕਢ ਕੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਪੇਸ਼ਾ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ Treasury Benches ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਕਿਤਨੇ ਹਰੀਜਨ ਰਾਮਦਾਸੀਏ ਆਦਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ? ਕਿਨ੍ਹਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਲਈ ਹੈ । ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ figures collect ਕੀਤੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲ ਹਾਲਤ ਇਤਨੀ ਖਰਾਬ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪੇਟ ਪਾਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜ਼ਰਾਇਤ ਪੇਸ਼ਾ ਕਰਾਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਗੀ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬਰਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਲੰਬਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜੋਤਰਾ ਲੈਣ ਦਾ ਹਕ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ। ਇਹਨੂੰ ਹੇਠ ਲੈਣ ਕਿ ਇਸਦੇ ਉਪਰ ਸੌਣ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਉਪਰ ਲੈਣ। ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਜ ਕਈ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਛੂਤ ਛਾਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਆਪ ਰਾਹੀਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਨਿਆਂ ਨੇ ਕਿਨੀ ਵਾਰੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਂਝਾ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ function ਮਨਾਇਆ ਹੈ ? ਕਿਨਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ? ਕਿਨਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗੂ ਜਫੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ ? ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਿਉਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੂਤ ਛਾਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਝਾਤੀ ਮਾਰਨ ਕੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਦਾਵਾ ਠੀਕ ਹੈ, ਕੀ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ?

ਮੁਲਾਜ਼ਮਤਾਂ ਵਿਚ 21 ਫੀ ਸਦੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ reserve ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਕਮਾਣ ਲਈ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਡੰਗਰ ਚਾਰਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਫੀਸਾਂ ਮਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਜਦ ਹਰੀਜਨ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਵਾਲਦੈਨ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਇਨੀ ਖਰਾਬ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ । ਕਿੰਨੇ ਹਰੀਜਨ ਵਾਲਦੈਨ ਅਜ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਨ ? Qualifications ਵਿਚ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]
ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਉਚਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਣ ਲਈ ਵੀ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਕਮਾ ਸਕਦਾ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਭੇਜੇਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਮਾਇਆ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਮਤੇ ਦਾ ਜਿਸ class ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਉਹ ਹੈ agricultural labour class। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੀ labour class ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 7 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ agricultural labour class ਦੀ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਸ਼ਹਿਰੀ labour class ਦਾ ਵਾਹ ਤਾਂ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਉਹ organized ਹੈ; ਉਸ ਦੇ leaders ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ; ਉਹ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ demands ਮਨਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਤੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਉਸ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਗੁੰਗੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ organisation ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਕੀ ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਂਕੜੇ ਦਸੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਐਵੇਂ ਪਈ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਹਨਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਕਮਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ, ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕੋਈ ਬਿਲ ਲੈ ਆਉਂਦੀ।

ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਦਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਫੁਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕੀ ਇਕ fraud ਨਹੀਂ ? ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ? ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਿਤਨੇ ਵੀ elections ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਵਾਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਫੂਕ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ vote ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਨੂੰ ਦਿਉ, ਅਸੀਂ ਤੁਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮੌਜੂਦਾ Constitution ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ceiling ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਪਰਧਾਨ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਾਏ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ceiling ਪਹਿਲੇ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਣ। ਕੋਈ ਐਸਾ ਤਰੀਕਾ ਕਢਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ

ਠੀਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੰਡੀ ਜਾ ਸਕੇ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ support ਕਰਾਂਗੇ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਚਲਬਾਜ਼ੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਂਗੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਉਣ ਖਾਤਰ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 7 ਸਾਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰਿਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ? ਉਹ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰਨ ਲਈ finances ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਹੀ ਉਹ ਵੰਡੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਜਾਵੇ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨ ਬਲਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਲੋਕ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੰਡੀ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਿਹੜਾ ਐਸਾ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ ਹੈ ? ਕਾਂਗਰਸੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ, ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ exploit ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਹੋ, ਹਰੀ ਦੇ ਬੇਟੇ ਹੋ, ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨਹੀਂ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਲਾਇਤ ਵਿਚ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ You are the sons of the King-Fatherless children. ਅਛਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ agriculture ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ applications invite ਕਰਕੇ waste land ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਵੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਸਤੇ ਕੈਦ ਕਟੀ, ਜੁਰਮਾਨੇ ਭਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ੨ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ੨ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ waste land ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ ਕੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਲਫਜ਼ 'fraud' ਅਤੇ 'ਧੋਖੇ' ਦੇ ਵਰਤੇ ਹਨ ਉਹ unparliamentary ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਪਰਧਾਨ ਜੀ, fraud ਦਾ ਲਫਜ਼ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸਦਾ substitute ਲਫਜ਼ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਵਕੀਲ ਹੋ ਕੋਈ ਲਫਜ਼ ਲਭ ਲਵੋ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਅੱਛਾ ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ 'ਚਾਲਬਾਜ਼ੀ' ਦਾ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ। Harijans ਦੇ supporters ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਵਡੇ ਮਿੱਲਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਵਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀ ਦਿਤੀ । ਕਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ । ਕੀ ਉਹ ਲੋਕ ਅਸਲੀ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ, ਜਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ]
ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ waste land ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ Address ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕਰੀਬਨ 7 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਤੌਰ waste land ਦੇ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਭੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਹ resolution ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਕਰਾਂਗੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਕਲ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਮੁਸਤਾਕ ਹੋਕਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। (Interruptions) ਸਾਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਭੀ ਪਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ Resolution ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ। (ਆਵਾਜ਼: ਅਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ?) ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੀ ਕਹਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ Resolution ਦੀ ਅੱਛੀ ਸ਼ਕਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੀ ਉਲਟੀਆਂ ਪੁਲਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਦੇਣ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ expose ਨਾ ਕਰਨ। ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਉਤਰਨ।

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर पश्चिमी) : स्पीकर साहिब, मैं पंजाब स्टेट और हरिजनों के नुकता निगाह से मौजूदा Resolution की मुखालफित करने के लिये खड़ा हुआ हूं। मैंने Opposition के मैम्बरों की तकरीरों को बड़े गौर से सुना। बड़े बड़े वकीलों और Communist भाइयों की तकरीरों को सुना। उन्होंने अपनी तकरीरों में गवर्नर महोदय के Address का हवाला दिया है। मैं उन से अर्ज़ करूंगा कि Resolution के अलफ़ाज़ तो ये है कि--

"This Assembly recommends to the Government to distribute all Government waste land in the State among Harijan Agricultural Labourers *gratis*.

अच्छा होता अगर वे इस resolution को हाऊस में पेश करने से पहले "waste land" और "Government waste land" में फर्क समझ लेते। मेरा यह दावा तो बिल्कुल नहीं है कि वे लोग इस Resolution के ज़रिये हरिजन भाइयों से धोका कर रहे हैं।

Mr. Deputy Speaker : The word 'धोका' is not parliamentary. Please withdraw it.

श्री राम किशन : स्पीकर साहिब, मैं "धोका" के लफ़ज को withdraw करता हूं। मेरा मतलब था कि मैं यह तो नहीं कहता कि वे जनता के साथ चालबाज़ी कर रहे हैं लेकिन अगर वे undivided Punjab का नक्शा देखते तो उन्हें मालूम हो जाता कि जितनी Government waste land थी वह सब West Punjab के अन्दर रह गई है। अगर वे आदादो शुमार का मुलाहज़ा फरमाएं तो उन्हें पता चलेगा कि East Punjab के हिस्सा में waste land सारी 46,000 एकड़ आई थी। वह ज़मीन waste land थी। Government waste land नहीं थी। मेरे दोस्तों ने Governor महोदय के Address का हवाला दिया है लेकिन उस में तो Government waste land

का ज़िक्र भी नहीं है (*Cheers from the Treasury Benches*) East Punjab के अन्दर जितनी भी crown land है या दूसरी waste land पड़ी हुई है वह सब की सब Utilization of Waste Land Act के मातहत और Grow-More Food Act के मातहत हरिजनों और landless मजदूरों को दे दी जायेंगी ।

इस लिये, स्पीकर साहिब, मैं इन भाईयों से पूछना चाहता हूं कि पंजाब की एक करोड़ 26 लाख आबादी में से जो 23 लाख हरिजन हैं, क्या वह 46 हजार एकड़ ज़मीन देकर उन की सारी की सारी problems हल हो जायेंगी ? बड़े अदब से, स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर देना चाहता हूं कि जहां तक agriculture पर काम करने वाले लोगों का ताल्लुक है पंजाब ही नहीं बल्कि दूसरे बड़े २ देश भी उन की हालत को बेहतर बनाने के लिये हर मुमकिन plan पर विचार कर रहे हैं ।

मुझे पता है, स्पीकर साहिब, कि जहां तक हरिजनों को ऊंचा उठाने का ताल्लुक है, हमारे सामने बैंचों पर बैठे जमींदारा लीग के भाईयों ने उन की मुखालिफ़त करने में कोई कसर बाकी, नहीं रखी । उन बैंचों पर कई ऐसे सज्जन बैठे हैं जिन्हों ने 15 अगस्त, 1947, से पहले उन की कई तरह से मुखालिफत की । इस के इलावा मैं अपने कम्युनिस्ट भाईयों से पूछना चाहता हूं कि क्या वह सच नहीं कि 15 अगस्त, 1947 को जब कांग्रेस पार्टी पाकिस्तान के लोगों से waste land की तकसीम के लिये लड़ रही थी आप की पार्टी ने इस की मुखालिफ़त की ? आप उस ज़माने की अपनी अखबारात को देखें । मैं नाम नहीं लेना चाहता उस ज़माने में कम्यूनिस्ट पार्टी के एक सरकर्दा मैम्बर ने जो कि हमारी कौंसल के मैम्बर भी हैं अपने एक आर्टीकल के ज़रिये इस मामले पर पाकिस्तान के stand को support किया था कि कोई भी crown land इस पंजाब के हिस्से में नहीं आनी चाहिये ।

एक माननीय मैम्बर—रैज़ोलीयूशन तो waste land पर है न कि crown land पर ।

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਰਡਰ, ਆਰਡਰ । ਮੈਂ ਆਨਰੇਬਿਲ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ conduct ਨੂੰ ਇਸ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ ।

श्री राम किशन : सो, स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि अगर इन के कहने के मुताबिक यह सात लाख एकड़ ज़मीन हरिजन भाईयों को दे दी जाए और दूसरी जितनी waste land है वह सारी की सारी हमारी गवर्नमैण्ट acquire कर ले तो क्या हरिजन भाईयों के लिये एक एक एकड़ ज़मीन दे कर उन के साथ मखौल करना चाहते हैं ?

इस के बाद, स्पीकर साहिब, मैं एक और बात अर्ज़ करना चाहता हूं । अगर पंजाब के सारे economic data को देखा जाए तो हमें पता चलेगा कि हमारे सूबा में 32 लाख landless labourers हैं जिन में हरिजन भी शामिल हैं । तो आया मेरे ये साथी यह

[श्री राम किशन]

चाहते हैं कि उस सात लाख एकड़ ज़मीन को, जिस में कांगड़ा की ज़मीन और कुल्लू की पहाड़िया भी शामिल हैं, इन 32 लाख आदमियों में तकसीम करके आराम से बैठा जाये ? मैं समझता हूं, स्पीकर साहिब, कि इस का मतलब तो सिवाए दुनिया के साथ धोका करने, चालबाजी करने के और कुछ नहीं ।

स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि पंजाब की सरकार ने हरिजन भाईयों को educational तौर पर, political तौर पर, economic तौर पर ऊपर उठाने के लिये हर मुमकिन कोशिश की है और करेगी । उसने न सिर्फ अपना ही प्रोग्राम बनाया है बल्कि Constitution के हर letter और spirit को, हरिजनों की हालत के बेहतर बनाने के लिये, असली जामा पहनाया है । इस से बढ़ कर और बड़ा कदम क्या हो सकता है कि Constitution में साफ़ तौर से यह provide किया गया है कि अगर कोई भी सूबाई सरकार धारा 338 के मुताबिक हरिजनों को politically, economically, और दूसरे तौर पर ऊंचा उठाने के लिये मुनासिब कार्रवाई नहीं करती तो राष्ट्रपति एक स्पेशल कमिश्नर मुकर्रर करेंगे जो कि एक रिपोर्ट तैयार करेगा कि कहां, किस किस जगह हरिजन भाईयों के साथ कैसा सलूक किया गया है । क्या मेरे उन भाईयों को जिन्हों ने आज यह प्रस्ताव पेश करके हरिजन भाईयों के साथ मखौल किया है, यह पता नहीं कि इस मकसद के लिये गवर्नमैण्ट आफ़ इंडिया ने श्री श्रीकान्त को स्पेशल कमिश्नर फार बेकवर्ड क्लासिज मुकर्रर किया था ? जहां तक पंजाब का ताल्लुक है, अगर आप श्री श्रीकान्त की रिपोर्ट को देखें तो आप को पता चलेगा कि उसमें इस की बड़ी प्रशंसा की गई है । इस में साफ़ तौर से यह कहा गया है कि हरिजनों को हर पहलू में ऊंचा उठाने के लिये पंजाब सरकार ने निहायत काबले कदर काम किया है । जब हालत यह है तो क्या इस प्रकार के प्रस्ताव पेश करके लोगों के साथ हमदर्दी जाहिर करना एक ढोंग नहीं ?

स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि माननीय सरदार अच्छर सिंह छीना साहिब ने यह प्रस्ताव पेश करते हुए कहा था कि जब सरदार प्रताप सिंह अपनी तकरीर करने के लिये खड़े होंगे तो कहेंगे कि मेरी दिली हमदर्दी उन के साथ है लेकिन ज़मीनें वगैरा लेने की बात मत करो । सरदार साहिब तो शायद ऐसा न कहते पर मुझे ऐसा मालूम होता है कि उनका नाम लेकर दरअसल वह अपने दिल की बात कह गए हैं । वास्तव में बात यह है कि जब इन की पार्टी का दिल और दिमाग़ किसी और जगह हो; जब उन की loyalty किसी दूसरे मुल्क के लिए मखसूस हो, तो सिवाए जज़बाती हमदर्दी को जाहिर करने के और कर ही क्या सकते हैं ! इन का तो पेशा ही लोगों को गुमराह करके अपने political ends को achieve करना है ।

अपने इन भाइयों की इतलाह के लिए, क्योंकि शायद इन्हें पता न हो, मैं यह बताना चाहता हूं कि पिछले दिनों सारे सूबों के Agriculture के Ministers की एक कांफ्रेंस दिल्ली में हुई थी । उस के मुताबिक एक circular सारी सरकारों को जारी किया गया था कि जहां तक agriculture का ताल्लुक है, जहां तक self-cultivation का ताल्लुक है, जहां तक landless labour का ताल्लुक है, सब data इकट्ठा किया जाए ताकि एक national plan बना कर उस पर अमल किया जाए, और यह फ़ैसला

किया जाए कि जमीन की तकसीम अब किन किन कायदों के मुताबिक करनी है, landless labourers को कैसे काम पर लगाना है और उन हरिजनों को जिन के पास रोजी कमाने का कोई वसीला नहीं, कैसे बसाना है।

आज पंजाब में केवल हरिजनों की ही समस्या नहीं। हमारे सूबे में हालत यह है कि आज हर 10 में से 6 आदमी agriculture पर अपना गुजारा करते हैं। आज पंजाब ने जो नया नकशा तैयार करना है उस में agriculture से निकाल कर बहुत से लोगों को industry की तरफ़ ले जाना है। यह जरूरी है कि इसी main नुक्त निगाह से पंजाब सरकार सारी समस्याओं को देखेगी। इस लिये अब हमारी गवर्नमेंट सभी आदादो शुमार को इकट्ठा कर रही है और मैं पूरे यकीन से यह कह सकता हूं कि अब हरिजन भाइयों को मुल्क की economic structure में बिल्कुल मुसावी हकूक मिलेंगे। इन हालात में, कहने की जरूरत नहीं कि कुछेक एकड़ जमीन दे देने से ही हरिजन भाइयों का standard of living ऊंचा नहीं होगा। इसे ऊंचा उठाने के लिये और भी बहुत कुछ करने की जरूरत है जो कि हमारी सरकार कर रही है।

आज दुनिया में बड़े बड़े मुल्क भी इस बात को महसूस कर रहे हैं कि लोगों को जमीन से हटाकर सनअतों पर लगाया जाये। यही वजह है कि अब जो दूसरी पांच साला योजना तैयार की जा रही है उस में industrial development को priority दी जा रही है। इस तरह सोसाईटी में social disabilities को दूर करने की कोशिश की जा रही है। इस के इलावा भी, स्पीकर साहिब, पिछले दो तीन सालों के अन्दर इस सरकार ने जो जो कदम उठाए, वह एक से एक बढ़ कर था। परन्तु मैं यह कहे बिना नहीं रह सकता कि यह जो Resolution इस हाऊस के सामने पेश किया गया है इतना निकम्मा है कि इससे हरिजनों को कोई फायदा होने वाला नहीं। मुझे उम्मीद है कि हमारे हरिजन भाई इनकी तमाम चालों को समझते हैं और वे किसी प्रकार भी गुमराह नहीं होंगे।

पिछले जमाने गये जब कि लोगों की अज्ञानता से फायदा उठा कर उन को गुमराह किया जा सकता था। अब तो जल्दी ही पार्लियामैण्ट में एक बिल आ रहा है जिस के मुताबिक untouchability को एक जुर्म करार दिया जायेगा। इतना ही नहीं, बल्कि हरिजनों को ऊंचा उठाने के लिये कानूनी तौर पर जो जो अड़चनें हैं, उन्हें भी बराबर दूर किया जा रहा है। इन सभी नुक्ता निगाहों को सामने रखते हुए मैं समझता हूं कि यह Resolution एक गल्त तरीका से इस हाऊस में पेश किया गया है। इस लिये मैं पूरे ज़ोर से इस की मुखालफत करता हूं और आशा रखता हूं कि इसे over whelming majority से talk out कर दिया जायेगा।

श्री तेग राम (खूईयां सर्वर) : अध्यक्ष महोदय ! जो प्रस्ताव असैम्बली में उपस्थित किया गया है मैंने ....

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ :On a point of Order, Sir. opposition ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ "question be now put" ਦੀ motion move ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ....

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ question ਪਹਿਲਾਂ put ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਿਨ੍ਹੇ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੋਲਣ ਲਈ ਉਠਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬੋਲ ਲੈਣ ਤਾਂ question ਪੁਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

श्री तेग राम : प्रधान जी मैं ने इस प्रस्ताव को बड़ी अच्छी तरह से पढ़ा है । देखने को तो यह प्रस्ताव बहुत अच्छा लगता है लेकिन अगर इसे गहरी नज़र से थोड़ी देर के लिये देखें तो यह तजवीज़ कोई जाइज़ मालूम नहीं होती । यही नहीं, इस प्रस्ताव को इस हाऊस में उपस्थित करने वालों की मनोवृत्ति का भी पता चल जाता है । इसे देख कर मैं समझता हूं कि अगर उन भाईयों को हरिजनों से वास्तव में प्रेम होता तो वह उन के लिये waste land की मांग न करते बल्कि वह उन के लिये best lands मांगते । इस से ही उन की मनोवृत्ति का पता लगता है । अगर उन के दिलों में हरिजनों के लिये श्रद्धा और प्रेम था तो वे ऐसा प्रस्ताव हाऊस के सामने न लाते । यह उन्हें पता होना चाहिये कि जिस किसी में आत्मसम्मान हो, खुददारी हो, वह हरगिज़ ऐसे प्रस्ताव को स्वीकार नहीं करेगा । उन्होंने waste land मांग कर हरिजनों का अपमान किया है । अगर यह चाहते थे कि हरिजनों को ज़मीन दी जाये तो यह क्या बात है कि वे ज़मीन मांगते हैं गवर्नमैण्ट से । उन्हें चाहिये कि वे खुद दें जैसा कि आचार्य विनोबा भावे ने भूमि दान यज्ञ चला रखा है । स्पीकर साहिब, मैं आप के द्वारा इन्हें बता देना चाहता हूं कि आचार्य विनोबा भावे जी को भू-दान आन्दोलन शुरु करने की प्रेरणा ही एक हरिजन से हुई थी । जब वह हरिजनों का सवाल हल करने के लिये हैदराबाद रियासत के तेलंगाना के इलाके में गये थे तो उन्हें एक गांव के हरिजन ने उन के सामने ज़मीन की अपनी मांग रखी । उन से वहां के हरिजनों ने कहा कि वे शान्ति बनाये रखना चाहते हैं और गड़बड़ पैदा नहीं करना चाहते पर उन्हें अपने पेट पालने के लिये ज़मीन चाहिये । तो इस पर उन्होंने अपना भू-दान आन्दोलन आरम्भ किया था । आज उन्हें 30 लाख एकड़ ज़मीन इस भू-दान आन्दोलन से मिल गई है । और यह आचार्य विनोबा जी ने निश्चय किया हुआ है कि जहां कहीं भी उन्हें इस आन्दोलन से ज़मीन मिलेगी वह सब से पहिले हरिजनों को दी जायेगी । यह है सच्चा हित और हरिजनों को ऊंचा उठाने की लगन ।

जिस महापुरुष का चित्र इस हाऊस में हमारे सामने लगा हुआ है उन्हें आप सब भली प्रकार जानते हैं कि किस तरह महात्मा गांधी श्वास श्वास में हरिजनों की भलाई में लगे रहते थे । सोते जागते और चलते फिरते वह हमेशा हरिजनों के लिये ही सोचते थे । उन्होंने निश्चय किया हुआ था कि यदि जो कुछ भी काम अपने जीवन में वह करेंगे वह उन की भलाई का करेंगे । वह किसी शहर में जा कर ठहरते थे तो हरिजनों की बस्ती में, किसी से हजामत कराते थे तो अगर एक हरिजन मिल सकता था तो वह हरिजन नाई से हजामत कराते थे । वह उस लड़के और लड़की को शादी में आशीर्वाद देते थे जब उन में से एक हरिजन होता था ।

जो उन के दर्शनों के लिये जाता था तो वह उस से हरिजनों के लिये पांच रुपया ले लेते थे। इस सम्बन्ध में मैं एक उदाहरण हाऊस को बताता हूं। एक बार महात्मा गांधी पटना से गाड़ी में चले जा रहे थे। जब कोई स्टेशन आता तो लोग उन के दर्शनों के लिये आए हुए होते थे तो वह उन से खिड़की में खड़े होकर हरिजनों के लिये रुपया लेते रहते थे। जब रात का समय आया और वह खड़े खड़े थक गये तो वह बैठ कर भी उन के लिये लोगों से रुपया लेते रहे और जब वह सो गये तो सोने से पहिले किसी और को उन के लिये रुपये लेने के लिये कह दिया। इस तरह वह हरिजनों के लिये अपने दर्शकों के सामने हाथ फैलाते ही रहते थे। मतलब कहने का यह कि जब तक वह जिए वह हमेशा उन की भलाई के लिये सोचते रहे। उन के हृदय में सदा उन के हितों के लिये स्थान था। लेकिन जिन महानुभावों की ओर से यह प्रस्ताव लाया गया है और जो इस वक्त हरिजनों के हित के लिये बड़ी बातें कह रहे हैं वे गिरगिट की तरह सदा रंग बदलते रहते हैं वह कभी तो बड़े ज़मींदारों और जागीरदारों के साथ हैं जो इन गरीब हरिजनों को कूओं से पानी तक लेने नहीं देते। पिछले दिनों इन्होंने इलैक्शन में एक बड़े ज़मींदार की मदद की थी जो इन के खिलाफ खड़ा हुआ था।

उपाध्यक्ष महोदय : आप अगर कुछ Resolution पर भी कहें जायेंगे, तो अच्छा होगा।

श्री तेग राम : मैं अर्ज़ कर रहा था कि यह हरिजनों के भले की खाली बातें करते रहते हैं। यह समझते हैं कि उन के भले की बातें करना केवल उन का ही अधिकार है। पीछे जब Election हुए थे तो............

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : On a point of Order, Sir. ਇਹ ਜਿਨੀ ਤਕਰੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਕੁਝ Resolution ਉਤੇ ਵੀ ਬੋਲੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵੇਲੇ under discussion ਹੈ ?

श्री तेग राम : मैं इन से कह रहा हूं कि यह उन्हें waste land देने के लिये कह रहे हैं। इन्हें चाहिये कि वे अच्छी ज़मीन दें।

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦਾ। ਆਪ ਨੇ Resolution ਉਤੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

श्री तेग राम : मैं यह बता रहा था कि इन लोगों को हरिजनों के लिये कितनी हमदर्दी है।

ਸ੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ Resolution ਤੇ ਹੀ ਬੋਲੋ !

श्री तेग राम : मैं कह रहा था कि यह लोग हरिजनों की बहुत हमदर्दी का दम भरते हैं और बहुत सी बातें करते हैं। यह कहते हैं कि कांग्रेस ने हरिजनों के लिये मन्दिर खोल दिये, कूएं खोल दिये तो क्या किया जब तक उन की इकतसादी हालत को सुधारने के लिये कुछ नहीं किया जाता। मैं इन्हें बता देना चाहता हूं कि जब तक उन की सामाजिक हालत का सुधार नहीं होता तब तक वह दुनिया की दृष्टि में आत्मसम्मान से खड़े नहीं हो सकते। मुझे याद है कि चागां गांव में एक हरिजन लम्बरदार था। पुराने कट्टर पन्थी उस से नफरत करते थे। वह उन की नफरत को बर्दाश्त न कर सका और मुसलमान हो गया।

श्री तेग राम]

वास्तव में सामाजिक दर्जा बड़ा महत्व रखता है। आप अगर किसी को इस प्रकार बिठाएं कि वह अपने आप को छोटा अनुभव करे फिर चाहे आप उसे 100 रुपया दे दें........

उपाध्यक्ष महोदय : मैंने आप से कई दफा अर्ज किया है कि आप resolution जो waste land को हरिजनों में तकसीम करने के बारे में है, उस पर बोलें।

श्री तेग राम : उन्हें waste land ही क्यों आप देते हैं? आप उन्हें अच्छी से अच्छी ज़मीन दीजिये ताकि उन का सामाजिक दर्जा ऊंचा हो। मेरा यह कहना है कि दुनिया के लोग अपनी सामाजिक अवस्था को ऊपर उठाने की खाहिश रखते हैं। इसी प्रकार हरिजन भी यह खाहिश रखते हैं। उन्हें अच्छी ज़मीन दी जाये। मेरा यह कहना है कि हरिजनों को waste land दिलाने वालों के दिल में उन से कितना प्रेम हो सकता है।

फिर शिरोमनी गुरुद्वारा प्रबन्धक कमेटी का इन्तज़ाम पिछले साल मेरे अकाली भाईयों के हाथ में था। तो मज़हबी हरिजनों ने उन से कई दफा कहा कि हमारी सीटें reserve की जिए।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : On a point of order, Sir. ਬਹਿਸ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ।

श्री तेग राम : आप सुनें तो सही। जब तक इन्तजाम अकाली दल के हाथ में रहा, इन भाइयों की मांग कभी पूरी नहीं हुई। फिर इनका बहुमत समाप्त हुआ तो अब हरिजनों के लिये सीटें खुशी से reserve कर दी गई हैं। इस से इन के और हमारे, हरिजनों की तरफ रवैये का पता चलता है। कांग्रेस ने हरिजनों की शिक्षा और दूसरी तरक्की के लिये कितना कुछ किया है। मेरे एक वकील दोस्त हैं, उन्होंने मुझे बताया है कि हरिजनों की मांग इस सरकार ने कितनी बढ़ाई है। उन्होंने बताया कि हमारे पास एक circular आया कि अगर कोई हरिजन वकील है तो उस का नाम भेजा जाए ताकि उसे सैशन जज लगाया जाए। जहां हिंदू और सिख हजारों वकील चाहते हैं कि उन्हें यह नौकरी मिल जाए मगर उन्हें कोई पूछता तक नहीं, वहां हरिजनों को ढूंढा जाता है। हरिजनों को waste land क्यों दी जाए अच्छी ज़मीन क्यों न दी जाये?

Sardar Chanan Singh Dhut : Sir, I move—

That the question be now put.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the question be now put.

The Assembly then divided :

Ayes	..	19
Noes	..	77

The motion was declared lost.

NOES

1. Abdul Ghaffar Khan, Khan.
2. Badlu Ram, Shri.
3. Baloo Ram, Shri.
4. Balwant Rai Tayal, Shri.
5. Benarsi Dass Gupta, Shri.
6. Bhim Sen Sachar, Shri.
7. Bishna Ram, Shri.
8. Chand Ram Ahlawat, Shri.
9. Chandi Ram Verma, Shri.
10. Chuni Lal, Shri.
11. Darbara Singh, Sardar.
12. Daulat Ram Shri.
13. Daulat Ram Sharma, Shri.

14. Dev Datta Puri, Shri.
15. Devi Lal, Shri.
16. Dev Raj Anand, Shri.
17. Dev Raj Sethi. Shri.
18. Dharam Vir Vashisht Shri.
19. Gopi Chand, Shri.
20. Gorakh Nath, Shri.
21. Guran Das Hans, Bhagat.
22. Gurbachan Singh Atwal, Sardar
23. Gurbanta Singh, Sardar.
24. Gurdatt Singh, Shri.
25. Gurmej Singh, Sardar.
26. Harbans Singh, Principal.
27. Hari Ram, Shri.
28. Hari Singh, Sardar.
29. Harnam Singh Sethi, Shri.
30. Jagat Narain, Shri.
31. Jagat Ram Bhardwaj, Shri.
32. Jagdish Chander, Shri.
33. Jagdish Chandra, Dewan,
34. Kanhaya Lal Butail, Shri.
35. Kartar Singh, Sardar.
36. Kesho Das, Shri.
37. Khem Singh, Sardar.
38. Khushi Ram Gupta, Shri.
39. Lahri Singh, Chaudhri.
40. Lajpat Rai, Shri.
41. Lal Chand Prarthi, Shri.
42. Mam Raj, Shri.
43. Mehar Singh, Shri.
44. Mehar Singh, Thakur.
45. Mohan Singh Jathedar, Sardar.
46. Mool Chand Jain, Shri.
47. Nand Lal, Shri.
48. Nanhu Ram, Shri.
49. Partap Singh, Bakshi.
50. Partap Singh Kairon, Sardar.
51. Partap Singh Rai, Sardar.
52. Partap Singh, Sardar (Ratta Khera)
53. Phaggu Ram, Shri.
54. Prabodh Chandra, Shri.
55. Raghuvir Singh, Rai
56. Rajinder Singh Gyani, Sardar.
57. Rala Ram, Shri.
58. Ram Dayal Vaid, Shri.
59. Ram Kishen, Shri.
60. Ram Kumar Bidhat, Shri.
61. Ram Parkash, Shri.
62. Ranjit Singh Captain, Shri.
63. Rattan Amol Singh, Captain.
64. Rizaq Ram, Shri.
65. Sadhu Ram, Shri.
66. Sant Ram Shri.
67. Sarup Singh, Shri.
68. Shanno Devi, Shrimati.
69. Sher Singh, Professor.
70. Shib Singh, Sardar.
71. Sita Devi, Shrimati.
72. Sohan Singh, Sardar.
73. Som Dutt, Shri.
74. Sundar Singh, Chaudhri.
75. Teg Ram, Shri.
76. Uttam Singh, Sardar.
77. Waryam Singh, Sardar.

AYES

1. Abdul Ghani Dar, Maulvi.
2. Achhar Singh Chhina, Sardar.
3. Bachan Singh, Sardar.
4. Bhag Singh, Bawa.
5. Bhag Singh, Sardar.
6. Chanan Singh Dhut, Sardar.
7. Darshan Singh, Sardar.
8. Devinder Singh, Sardar.
9. Harkishan Singh Surjit, Sardar.
10. Iqbal Singh, Principal.
11. Mani Ram, Shri.
12. Maru Singh Malik, Shri.
13. Mota Singh Anandpuri, Professor.
14. Mukhtiar Singh, Sardar.
15. Partap Singh, Master.
16. Puran Singh, Sardar.
17. Sarup Singh, Sardar.
18. Sri Chand, Shri.
19. Wadhawa Ram, Shri.

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਨੂਰਮਹਲ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਸਰਦਾਰ ਅਛੱਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਵਲੋਂ ਜੋ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭਾ ਨੂੰ ਲੰਮਾ ਚੌੜਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਨਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਸਪੀਚਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ waste land ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅੰਕੜੇ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਇਕਠੇ ਕਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਤੇ ਵਿਚ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਦਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕਿਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪਹਿਲਾਂ Reclamation Act ਥਲੇ ਲਿਆ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਮਿਤਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ agriculture ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੋਝ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬੋਝ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ Industry ਵਲ ਲਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਜ਼ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਹੁਣ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਧਾ ਅਧਾ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਦੇ ਹਿਸੇ ਆਵੇ, ਸਾਰੀ waste land ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਹਿਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗਲ ਆਖੀ ਸੀ ਕਿ Agriculture ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ Industry ਵਲ ਧਿਆਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਰਖਾਨੇ ਖੋਲੇ ਜਾਣ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ waste land ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੂਦਾਨ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੀਕਰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਤਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਣੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ attachment ਇਤਨੀ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਉਹਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸੋ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਤਸਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਹਾਲਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਬਰਦਾਰ ਅਤੇ ਪੰਚ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਓੱਥੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਵੀ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ social ਹਾਲਤ ਉਚੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਵੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ consolidation ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲੀ ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ?

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਠੀਕ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਦੋਸਤ ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਪਰਚਾਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀ ਕਰ ਰਹੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦੇਖੋ ਅਸਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ resolution ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਏਡਾ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਓਹਦੀ ਬਾਬਤ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੁਣੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਜ਼ਮੀਨ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਤਨੀ ਥੋੜੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਸਾਰੀ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਤਕਸੀਮ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਅੱਧਾ ਏਕੜ ਆਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ resolution ਇਕ stunt ਹੈ; ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਨ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਹੁਤ ਹਮਦਰਦ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 10 ਅਤੇ 20 ਸਾਲ ਦੀ lease ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ industry ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਇਸ ਤਰਾਂ, ਏ resolution ਲਿਆ ਕੇ ਹੋਰ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦਾ ਹਕ ਖੋਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ resolution

ਕਮਯੂਨਿਸਟਾਂ ਦੇ ਉਸ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਮੁਨਾਫੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਰੋਜ਼ ਕਿਹੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਹ ਕਰੋ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਖ ਹਿੰਦੂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਵੋਟ ਲੀਤੇ ਅਤੇ ਹੁਣ ਓਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਬਣਦੇ ਹਨ। (Hear, hear) । ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਲਾਰੇ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ Congress ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ complex ਦੂਰ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਹਾਲਤ ਠੀਕ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ Harijans ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਗੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ resolution ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪ credit ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। (Hear, hear) ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਿਆਰ ਵਧਾ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਥ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ (ਨਕੋਦਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਜਿਹਾ resolution ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰਵ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਹੋਇਆ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਇਕ resolution ਆਂਧਰਾ ਸਟੇਟ ਦੀ Assembly ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਸ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਵ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇ ਚੁਕਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਉਚੇਚਾ ਕਦਮ ਚੁਕੀਏ। ਪਰ ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡਾਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ vested interests ਵਾਲੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾ ਲੈ ਸਕਣ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹੀਓ ਗਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਏਥੇ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ resolution ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਥੇ ਇਹ ਦਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ industry ਵਲ ਲੈ ਜਾਣ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਭਾਰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ industry ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ waste lands ਨੂੰ ਵੀ ਵੰਡ ਦਿਉ। ਕੋਈ ਦਸੇ ਪਈ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਖਰਾਬੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ? ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿਓ ਰੇਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਗ Harijan agricultural labourers ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਤੁਹਾਡੇ ਕੱਮੀ ਬਣ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਕ ਬੋਝ ਥਲਿਓਂ ਕਢਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ resolution ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਫੇਰ ਸੁਆਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਕੜੇ ਕਿਥੋਂ ਆਉਣ। ਇਹ ਸਚ ਮੁਚ ਬੜੀ ਔਖੀ ਗਲ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਛਪੀ ਸੀ ਪਰ ਬੜੀ ਅਧੂਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਵਾਲ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ]

ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਆਰਥਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦਬੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਫੇਰ ਵੰਡ ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਕੇ ਸਾਡੀ ਇਸ ਸੁਚੱਜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਗੌਰ ਕਰੇ। ਇਸ ਉਤੇ ਅਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਰਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਹੈ? ਜਦ ਪਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕਿਸਾਨ ਆਏ ਤਾਂ ਬੇਟ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਜੜ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਵੀ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਪਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਿਉਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ? ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਉਜੜ ਗਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਵੀ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਤੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਕਸਦ credit ਲੈਣ ਦਾ ਹੈ। ਮਕਸਦ ਸਾਡਾ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ? ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਹੈ। ਇਹ ਭਜ ਦੌੜ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਆਪ ਦਸਣ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਤੰਗ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਕਰਨੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਨੀ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਸਵਾਲ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਖੁਲੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਨ। ਜੇ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਹੀ ਸੁਆਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ Chief Minister ਸਾਹਿਬ agenda ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ list ਸਾਨੂੰ ਘਰੋ ਘਰ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। 1937 ਵਿਚ ਜਦ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 19 ਸੀ। ਪਰ 1945-46 ਵਿਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਵਧ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰਨ। ਗਿਣਤੀ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਿਚ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਬਹਿਕੇ ਵੀ ਕਰ ਲਾਂਗੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਥੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦਾ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ?

ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ House ਦੇ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ State ਵਿਚ industries develop ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ industry ਤੇ ਲਾਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਆਪ industry ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗ ਜਾਂਦੇ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਭਾਖੜੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨ ਮਿਲ ਸਕਣਗੇ। ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ। ਅਜਕਲ ਇੰਨੀ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ। All India Congress

Committee ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਰਕਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਥੇ ਫੱਬਣ । ਇਹ ਗਲਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਬਾਹਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਇਥੇ house ਵਿਚ ਤਾਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ proceedings ਛਪਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਸ record ਨੂੰ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਇਥੇ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਜਵੀਜ਼ ਜੋ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਚੰਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਸਾਡਾ resolution ਕਾਂਗਰਸ ਵਲੋਂ move ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਇਹ resolution ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ । ਪਰ Opposition ਦੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਮੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਕਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ resolution ਇਥੇ ਵੀ ਸਰਵ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਅੰਧਰਾ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ group ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ ਪਵਾ ਕੇ ਸੋਹਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ resolution ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ ਹੈ । ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ? ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੀ ਚਾਂਦ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਹੜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 1947 ਵਿਚ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਿਆ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ credit ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਮਿਲਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੂੰਹ ਚੋਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਢੀਆ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ resolution ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਫ propaganda ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੀ waste land ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਕੇ ਰਾਜੀ ਹੈ । ਇਹੋ ਗਲ ਸ਼੍ਰੀ ਚਾਂਦ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਹੀ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੋਹਤਕ ਹਰੀਜਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ lease ਉਤੇ ਹੈ ਸਿਰਫ waste land ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੂਜੀ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ leases ਖਤਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਨਵੀਆਂ leases ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਗੀਆਂ ।

ਮੇਰੇ ਮਾਨ ਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਜੋਹੜਾ ਮਤਾ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰਿਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ waste land available ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ lease ਤੇ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਝਗੜੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ । ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ lease ਤੇ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਜਾ ਬੋਲੀ ਤੇ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਮੇਰੇ ਇਕ ਵੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ੀਰੇ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ Government waste land ਤੇ evacuee land ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਨਿਕਾਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਨਾ ਸੱਚਰ ਸਾਹਬ ਤੇ ਨਾ ਮੰਤ੍ਰੀ ਮੰਡਲ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ

[ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ void ਕਰਾਰ ਦਿਤੀ ਜਾਏ । ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਮਖਸੂਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਤੇ ਦਿਤੀ ਜਾਏ । ਕਈ Non-Harijan ਲਾਲਚੀ ਲੋਕ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੋਂ ਦਵਾ ਕੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਆਪ ਲੈਲਈਆਂ ਜਾਣ । ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੀਡਰ ਸੱਚਰ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ cases ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗੇ ਲਾ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ cancel ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ । ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜ਼ੀਰੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ । ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਮੈਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਸਣ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਮਖਸੂਸ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੋਲੀ ਦੁਆ ਕੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ । ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਦਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਿਚਕਚਾਹਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪਗ ਉਠਾਉਣ ਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਉਹ ਕਹਿਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਫਬਦੇ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਫੇਰ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿੰਨੀ ਵੀ available ਹੈ lease ਤੇ ਦਏਗੀ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ preference ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ । ਜੇ ਹਰੀਜਨ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਜਣ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ । ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬੰਜਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ economic marginal land ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਭਾ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸ਼ਬਦ economic marginal land ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਲਈ ਆਮਦਨ ਹੋ ਜਾਏ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ economic marginal land ਜਾਂ waste land 36,000 ਏਕੜ ਹੈ । Government Cultivable land 46,000 ਏਕੜ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚੋਂ 10,000 ਏਕੜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਕੋਲ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਮਿਠੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 35,000 ਏਕੜ cultivable waste land ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਾ ਨਹੀਂ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਜਮਾਤੀ ਹਨ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਮਖਸੂਸ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਆਂਗਾ । ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਜ਼ਿਲੇ ਦਿਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਆਂਗਾ ਜਿਥੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਉਸ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੁਨ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਦਾ ਖਾਹਸ਼ਮੰਦ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ । ਮੇਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਬ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ

ਉਰਦੂ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੋਏਗਾ ਕਿ 7 ਲੱਖ ਏਕੜ waste land Government cultivable waste land 46,000 ਏਕੜ ਹੈ ਤੇ $4\frac{1}{2}$ ਜਾ 5 ਲੱਖ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ । 7 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲਾ sub-division Kulu ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਦਰਖਤ ਉਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਬੰਜਰ ਹੈ । ਉਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 1851 ਜਾਂ 1861 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫ਼ਸਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਾਲਕੀ ਸਰਕਾਰ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਰੀ waste land ਹੈ । ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਨ ਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨੀ ਫਾਇਦਮੰਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ co operative societies ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਲੈਣ ਤੇ ਉਥੇ ਦਰਖਤ ਉਗਾ ਕੇ ਆਮਦਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੀ $4\frac{1}{2}$ ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ waste land ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ । ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਂਗੜੇ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਥੇ ਦਰਖ਼ਤ ਲਾਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਥੇ erosion ਨ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਲ ਉਹ ਕਰਨ ਜਿਹੜੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਫੇਰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 46,000 ਏਕੜ cultivable waste land ਵਿਚੋਂ 10,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਦਿਤੀ ਜਾਏ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਫ਼ਤ ਵੀ ਦਿਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪਣਿਆਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਲਾਹਜ਼ੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਫੇਰ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਤੋਹਮਤਾਂ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਲਾਣਗੇ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ Government waste land 36,000 ਏਕੜ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਨੀਲਾਮੀ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਅਗੇ ਲਾ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਜਾਏ । 20 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ economic unit ਬਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ 20 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਕੋਈ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਉਣ ਲਗਾ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ food production ਲਈ marginal land ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਭਰਾਵਾ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ । ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ under permanent cultivation ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਆਪਣਾ ਮਨ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹਾ ਸਗੋਂ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਜਿਹੜੀ ਸਪਿਰਿਟ ਸਰ ਸਿਕੰਦਰ ਹਯਾਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਿਰਫ 19 ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਅਜ ਵੀ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਓਹੋ ਸਪਿਰਿਟ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਅੱਜ ਉਹ ਸਪਿਰਿਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਅਜ ਵੀ ਉਹੋ ਸਪਿਰਿਟ ਹੀ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਧੂਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਧੂਤ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । (ਹਾਸਾ) । ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਫਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਰੰਤੂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ auction ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਮੁਫਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਪੈ ਜਾਏ। ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਬੋਲੀ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਣੀ ਪਵੇਗੀ। (ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ)

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਥੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਦਾਓ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਐਤਕੀ ਹੀ ਦਾਉ ਲਗ ਗਿਆ ਏ ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਲਗੇਗਾ। ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ Utilisation of Land Act ਇਥੇ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਐਕਟ private property ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਖੰਡ ਪਾਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਮੁਫਤ acquire ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ Constitution ਹਾਇਲ ਹੈ । ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਾਹਰ ਵੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੰਨਣਗੇ । ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ compensation ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ private waste land ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ । ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਰੂਸ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆਂ ਪਾਉਣ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਗਲ ਨੂੰ ਗਲਤ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਮਾਹਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਤੁਸਾਂ ਵੀ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਹੈ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤਾਂ ਹੀ ਤੇ ਸਚਾਈ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਰਲਵੀਂ ਵਿਦਿਆ ਚੰਗੀ ਨਹੀ ਹੁੰਦੀ। [ਹਾਸਾ] । ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ Utlilisation of Land Act private property ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਇਲ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਐਕਟ ਵੀ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਉਹ ਐਕਟ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਸਾਂ unemployment ਦੂਰਾਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ landless labour ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ Utilisation of Land Act ਵਿਚ landless labour ਨੂੰ ਵਧੇਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜ ਰੁਪੇ ਫੀ ਏਕੜ waste land ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਮਾਂ ਕਰਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਰੁਪਏ ਸਰਕਾਰ ਦੇਵੇ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਜਇਦਾਦ ਲੈਣ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਦੀ waste land ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੇ ਅਜੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਥੇ ਪੰਜ ਛੇ ਲੱਖ ਏਕੜ waste land ਪਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹੀ ਸਮਝਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਐਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ cultivable land ਹੁਣ 35,000 ਏਕੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਤੇ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਕਈ ਭਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ 94 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ waste land ਹੈ। ਇਸ

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਰੇਲਵੇ, ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਲੈ ਦੇ ਕੇ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹੀ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਉਹ 34 ਯਾ 35 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਹੈ। 7 ਲੱਖ ਏਕੜ private waste land ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਦੇ 1½ ਲੱਖ ਕਦੇ ਇਕ ਲੱਖ ਅਤੇ ਹੁਣ 20,000 ਦੀ figure ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਠੀਕ survey ਕਰਨ ਲਈ ਅਸਾਂ ਹੁਣ ਇਕ survey party ਲਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਪੈਸਾ ਇਹ ਹਾਊਸ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਇਕ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁਣ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੈ ਉਹ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਨਾਜ ਦਾ ਭਾਅ ਦੋ ਰੁਪਏ ਮਨ ਹੋਰ ਡਿਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਲੋਕ ਵਾਹੁਣਗੇ, marginal utility ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ Utilisation of Land Act ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਦੋਸਤ ਵੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀਆਂ suggestions ਘੱਲਣਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਗੌਰ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ : ਤੁਸਾਂ ਮੰਨਣੀਆਂ ਨਹੀਂ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੇ ਕੋਈ ਚੰਗੀ suggestion ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਵਧਾਵਾ ਰਾਮ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ suggestion ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ਖੱਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਭੇਜੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਸੋ ਜੇ ਕੋਈ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਭੂਦਾਨ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੱਧੀ ਕਿਸੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੰਜਵਾਂ ਛੇਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਕ ਮੈਂਬਰ : ਤੁਸਾਂ ਕਿੰਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ?

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਹੋ ਗਈ, ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਭੂਦਾਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੂਸਰੇ ਟੁਕੜੇ ਵਿਚੋਂ ਭੂਦਾਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਆਂਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਉਸ ਤੋਂ ਉਹ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਣ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਬਸ ਕਰੋ ਹੁਣ ਇਸ resolution ਤੇ ਵੋਟ ਕਰ ਲਵੋ।

ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਾਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਮਤੇ ਤੇ ਬਹਿਸ ਖਤਮ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਉਹ ਅਗਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਭੂਦਾਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

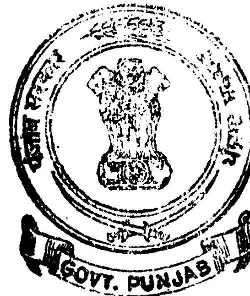
The Assembly then adjourned till 9 a.m. on Friday, the 2nd April, 1954.

[illegible]

Punjab Legislative Assembly
Debates
2nd April, 1954

VOL. I—NO. 20

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, 2nd April, 1954 — PAGES

CHANDIGARH :

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab

1956

Price 1 Re

PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY

Friday, 2nd April, 1954

The Assembly met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital at 9 a.m. of the clock. Mr. Speaker (Dr. Satyapal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

OPENING OF INTELLIGENCE INFORMATION BUREAU

*2887. **Shri Ram Kishan:** Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether there is any proposal under the consideration of the Government to open an Intelligence Information Bureau in the State ; if so, the reasons for starting this Bureau, the name of the town selected for the purpose and the amount sanctioned by the Government in this connection ;

(b) whether any board of intelligence has been formed by the Government to run the same ; if so, the personnel thereof ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) There is no such proposal under the condsideration of State Government.

(b) Does not arise.

श्री राम किशन : क्या चीफ पार्लीयामेंटरी सैक्रेटरी बतायेंगे कि क्या इस की State के लिये जरूरत समझी जाती है ?

अध्यक्ष महोदय : यह प्रश्न उत्पन्न नहीं होता ।

श्री राम किशन : क्या चीफ़ पार्लीयामेंट्री सैक्रेटरी बताएंगे कि क्या दो वर्ष पहले ऐसा कोई department पंजाब सरकार ने कायम किया हुआ था ?

चीफ पार्लियामेंट्री सैक्रेटरी : इस के लिए नोटिस चाहिए ।

RAIDS BY PUNJAB (PAKISTAN) POLICE ON PUNJAB (INDIA) BORDERS

*2888. **Shri Ram Kishan** : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of raids by the Punjab (Pakistan) Police or Pakistan Nationals on the Punjab (India) Borders during the year 1953 together with the total number of casualties that occurred on the Indian side ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : Pakistan Nationals made two raids on Punjab (I) border (Ferozepore District) during the year 1953 and there was no casualty on our side.

श्री राम किशन : क्या चीफ़ पार्लीयामेंट्री सैक्रेटरी बतायेंगे कि क्या कोई cattle lifting का केस हुआ ?

अध्यक्ष महोदय : यह प्रश्न उत्पन्न नहीं होता ।

श्री राम किशन : क्या चीफ़ पार्लीयामेंट्री सैक्रेटरी बतायेंगे कि क्या कोई raid पाकिस्तान की ओर हुआ ?

अध्यक्ष महोदय : यह प्रश्न उत्पन्न नहीं होता ।

HARIJAN GOVERNMENT SERVANTS AND GAZETTED OFFICERS IN THE STATE

*3175. **Shri Teg Ram** : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the total number of Harijan Gazetted Officers in the State at present ;

(b) the total number of Harijan Government servants who get more than Rs. 100 per month as their pay ;

(c) the total number of Harijan Gazetted Officers and those drawing more than Rs. 100 per month as pay appointed during the year 1953 ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): (a) 31.

(b) 132.

(c) (i) Gazetted—6
(ii) Non-Gazetted—4.

CIVIL SUPPLIES DEPARTMENT

*3343. **Shri Lajpat Rai** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the Civil Supplies Department is proposed to be retained or its functions transferred to some other department ; if the latter, the time by which this department is expected to lose its separate entity ;

(b) the commodities whose prices are under control at present ;

(c) the commodities whose movements are restricted ?

Shri Prabodh Chandra : (Chief Parliamentary Secretary) : (a) The whole matter is under the active consideration of Government.

(b) Coal/coke, bricks, iron and steel, salt, cement and cotton.

(c) Wheat, rice, salt and cotton.

The position with regard to movement restrictions on salt and cotton is as follows —

Salt. The Punjab Government have prohibited the export of salt from Gurgaon District. In other districts the State Government have not imposed any such restrictions , but some of the D. M.s have, on their own, banned the export of salt from their districts. The import of salt into Punjab is allowed only through the nominees of the District Magistrates.

Cotton. The textile Commissioner, Bombay, has prohibited the export of cotton from the 'PUNJAB and PEPSU ZONE' without permits which are issued by him.

SIMLA

*3344. **Shri Lajpat Rai** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Simla still enjoys the status of a district or it has been merged in some other district ;

(b) the present area and population of the district of Simla together with the total income and expenditure thereof during 1953-54 and estimated income and expenditure during 1954-55 ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary): The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as possible.

RIFLE CLUBS IN THE STATE

***3350. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Chief Minister be pleased to state whether any Rifle Clubs exist in the State for the training of young men in shooting ; if so, the headquarters of the Clubs in the State and the number of young men trained so far at these centres along with the facilities, if any, given by the Government to those Clubs ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : No rifle clubs exist in this State.

श्री राम किशन: क्या चीफ़ पार्लीयामेंट्री सैक्रेटरी बतायेंगे कि क्या आज के हालात में Rifle Clubs की ज़रूरत है या नहीं ?

अध्यक्ष महोदय: यह प्रश्न उत्पन्न नहीं होता ।

REGISTRATION OF CORRUPTION CASES IN FEROZEPORE TEHSIL

***3362. Sardar Partap Singh Rai :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any cases of corruption were registered in the month of November, 1953 against the Government officials in Ferozepore Tehsil ; if so, the total number of such cases and the names of such officials ;

(b) the total number of those who have either been arrested or dismissed from Service ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as possible.

ENFORCEMENT OF SECTION 144, CRIMINAL PROCEDURE CODE IN CHANDIGARH CAPITAL

***3376. Shri Mani Ram :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) (i) whether Section 144, Criminal Procedure Code was enforced in any part of the area comprising Chandigarh Capital between 8th March, 1954 and 17th March, 1954 ; if so, in which part ;

(ii) the date of its enforcement ;

(b) the reasons for enforcing the said section ;

(c) whether any police force was posted in the area specified in part (a) above during the period between 8th March , 1954 ; and 13th March, 1954 ; if so, its strength ;

[Shri Mani Ram]

(d) whether any police force was sent for the Chandigarh Capital area from outside districts between 8th March, 1954 and 13th March, 1954 ; if so, its strength ;

(e) the total expenditure incurred by the Government in connection with the police arrangements referred to in parts (c) and (d) above ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) (i) Yes Within a radius of 200 yards of the Punjab Legislative Assembly Chamber, Chandigarh.

(ii) 9th March, 1954.

(b) For maintenance of law and order.

(c) The following strength was posted in the area specified in part (a) during the period 8th March, 1954 to 13th March, 1954—

D. S. P.	..	1
Inspectors	..	4
N. G. O.s	..	11
Head Constables	..	15
Foot Constables	..	195

(d) Yes. 4 N. G. O.s, 8 Head Constables and 100 Foot Constables.

		Rs
(e) Travelling and Daily Allowances	..	2,325
Transport Charges	..	531
Total	..	2,856

STRENGTH OF STAFF OF DEPUTY COMMISSIONER'S OFFICE, KARNAL

***3380. Shri Ram Parkash :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total strength of the staff of the Deputy Commissioner's Office, Karnal at present ;

(b) whether he is aware of the fact that Harijan officials in the said office, retrenched in spite of the fact that their representation in the offfice is much below the required percentage ; if so, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) 80.

(b) Yes. For one day only. Due to the abolition of temporary posts.

STUDENTS AND OFFICERS SENT ABROAD FOR HIGHER STUDIES

*3382. **Shri Ram Parkash :** Will the Chief Minister be pleased to state the number of students and officers sent abroad for higher studies under the different schemes and the total number of Harijans amongst them ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as possible.

श्री राम किशन: क्या चीफ़ पार्लियामेंट्री सैक्रेटरी बतायेंगे कि इस का जवाब कब तक मिलेगा ?

अध्यक्ष महोदय: इस supplementary प्रश्न का जवाब तो आप जानते ही हैं ।

AUCTION OF SHEEP IN GOVERNMENT LIVESTOCK FARM, HISSAR

*3120. **Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that some sheep in the Government Livestock Farm, Hissar, were auctioned in 1951 ; if so, their number and the price realized per sheep together with the book value of each sheep ;

(b) the realization from the auction of the sheep during the years 1950 and 1952 in the said Farm ;

(c) whether there was any loss in the auction of sheep in the year 1951 ; if so, the total estimated loss and the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) It is a fact that some sheep in the Government Livestock Farm, Hissar, were auctioned in 1951. A statement showing details of sheep auctioned during the year 1951 is attached. It may be added that the prices given are for different lots of sheep auctioned and not per sheep.

(b) A sum of Rs. 998 was realized from the auction of sheep during the years 1950 and 1952 (Rs 77 in the year 1950 and Rs 921 in the year 1952).

(c) There was no loss in the auction of sheep in the year 1951.

Minister for Development]

Statement showing details of sheep auctioned during the year 1951

Date	Kind of sheep	Number	Amount realised	Book value
			Rs	Rs
11th April, 1951 ..	Lohi ewes .. Fat stock lohi ..	8 1	58	30
11th April, 1951 ..	Bikaneri male lambs ..	3	35	15
11th April, 1951 ..	Lohi male lamb .. Lohi cast lamb .. Hissari male lamb ..	1 1 1	31	30
11th April, 1951 ..	Bikaneri ewes ..	53	550	125
13th September, 1951	Bikaneri female lamb .. Bikaneri male lamb ..	1 1	11	10
18th September, 1951	Desi ewes .. Female lamb out of Desi ewes	9 1	120	46
	Total ..	80	805	256

DISMISSAL OF FARM DAIRY OVERSEER, GOVERNMENT LIVESTOCK FARM, HISSAR

***3121. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Farm Dairy Overseer, Government Livestock Farm, Hissar was suspended and then dismissed from 31st March, 1952 ; if so, the reasons for his dismissal;

(b) whether it is a fact that he was reinstated in September, 1952 and his period of suspension and dismissal treated as duty ; if so, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) It is a fact that the ex-Farm Overseer (Dairy), Government Livestock Farm, Hissar was suspended by the then Director Animal Husbandry, Punjab (Major A. C. Aggarwal) and later on dismissed from Service with effect from 31st March, 1952 on account of the following charges :—

(i) Embezzlement of Government money to the extent of Rs 2,367-4-0 being the value of separated milk fed to calves.

(ii) Maintenance of improper record.

(iii) Mis-statement.

(iv) Negligence in duties entrusted to him.

(b) He was reinstated in November, 1952 on an appeal preferred by him to Government and the period of suspension and dismissal was treated as duty. The charges against him were not proved. It was also found that dismissal and suspension of him was against the rules and procedure.

ALLOTMENT OF PLOTS TO BLOCK OFFICERS OF GOVERNMENT LIVESTOCK FARM, HISSAR

***3122. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Block Officers in Government Livestock Farm, Hissar, are allotted plots of land free of charge ; if so, the total area of land thus allotted and the reasons therefor ;

(b) whether it is a fact that the Farm Officers are allowed the use of farm labour, bullocks, seeds and manure for their kitchen gardens ; if so, the total amount charged from them on this account during the years 1952 and 1953, respectively ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) It is a fact that the Block Officers at the Government Live-Stock Farm, Hissar are allotted plots of land free of charge. These plots are attached to their residential quarters and total area attached to all residential quarters is 24 Bighas 6 Bis. They of course pay the water rate for it. These plots are allotted since long and this facility is given in view of the fact that the officers stationed at out of the way places in different blocks may be able to grow vegetables to meet their day-to-day requirements.

(b) Vegetables are grown in these plots. Vegetable Seeds are not procured by the Farm ; hence the question of their supply does not arise.

Most of the Farm Officers keep their own cows or buffaloes and use their own manure. The rest use small quantities of manure from the Farm.

Farm labour works in off times in these plots and that too off and on for which they take some vegetables for their use. Bullocks are used off and on for a few hours during the season.

No amount was charged from them on this account during the years 1952 and 1953, respectively.

COMMUNITY PROJECT WORK IN THE STATE

***3177. Shri Teg Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the date when the work in connection with the Community Project was started in the State ;

(b) the total expenditure expected to be incurred in connection with the Community Project work in the State together with the amount to be contributed by the State Government and the Central Government respectively ;

(c) the total expenditure so far incurred in connection with the Community Projects in the State ;

[Shri Teg Ram]

(d) the total number of villages where the work in connection with the Community Projects has been started in the State at present ;

(e) the total number of schools and hospitals opened, the total mileage of roads, Kacha or Pacca, constructed, the total number of new wells bored and the number of those repaired in the village mentioned in part (d) above under the said Project ;

(f) the total number of Government officials working under the said scheme and their total monthly salary ;

(g) the total number of persons who were trained for the Community Project work and the total expenditure so far incurred in this connection ;

(h) the total number of villages in Ferozepore District where work in connection with the Community Project and All-India Development Scheme is being carried out at present together with the basis thereof and the total expenditure that has so far been incurred in this connection along with the nature of work completed so far?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) In the old Projects the work was started on 1st October, 1952 and in new Block on 1st October, 1953.

(b) Rs 343·46 lakhs (*viz*:— Rs 188.80 lakhs grant and Rs 154·66 lakhs loans).

Share of contribution by the Central and the State Governments—

		Rs in lakhs	
(i) Centre	..	127·92	Grant
(ii) State	..	60·88	
(iii) Loans to State by the Centre	..	154·66	

(c) Rs 20.73 lakhs grant and Rs 5.99 lakhs as loans.

(d) 2643.

(e) (i) Schools opened .. 215

(ii) Hospitals opened .. 1 Mobile dispensary, 1 Veterinary Dispensary and 1 Hospital

(iii) Pacca roads constructed .. 11 miles.

(iv) Kacha roads constructed 761 miles and 1½ furlongs.

(v] New wells bored .. 222

(vi) Wells repaired .. 1,330

(f) (i) Government officials working.. 779 .

(ii) Monthly salary .. Rs 79,215-14-0

(g) 415 trained and 172 under training.
Expenditure incurred Rs 3,94,366-6-0.

(h) A block of 100 villages in Moga Tehsil has been selected under the National Extension Service Scheme and not under the Community Project Scheme. The basis for its selection was that of the backwardness of the area and completion of Consolidation of Holdings operations. An expenditure of Rs 2,779-2-3 has been incurred so far. A statement showing the nature of work completed is given below :—

Serial No.	Nature of work in connection with Community Project and All-India Development Schemes	Work so far completed	
1	2	3	
1	Area reclaimed ..	68 acres	
2	Area cleared of weeds ..	76,330 acres	
3	Fertilizers distributed ..	9,448 mds. 29 seers	
4	Compost pits dug (No.) ..	2,325	
5	Seeds distributed—	Mds	Srs
	Wheat ..	874	16
	Gram ..	134	20
	Barley ..	40	0
	Sarson ..	5	0
	Potatoes ..	1	0
6	Insecticides (area covered) ..	250 acres	
7	Deratted (area covered) ..	156,204 acres	
8	Jackals and monkeys killed (No. ..	131	
9	Number of model farms laid out ..	127 acres	
10	Area under model farms ..	7	
11	Agricultural demonstrations held (No.) ..	22	
12	Fruit trees planted (No.) ..	559	
13	Trees planted on village Shamlat (No.) ..	2,802	
14	Trees planted on road side (No.) ..	6,570	
15	Trees planted in houses (No.) ..	674	
16	New wells sunk ..	11	
17	Old wells repaired ..	16	
18	Buffalo bulls supplied to village Panchayats ..	6	

[Minister for Development]

Serial No.	Nature of work in connection with Community Project and All-India Development Schemes	Work so far completed
1	2	3
19	Bullocks castrated (No.) ..	175
20	Scrub bulls castrated ..	6
21	Cattle vaccinated and inoculated (No.) ..	3,315
22	Veterinary Dispensary opened ..	1
23	Drains constructed ..	7,086 linear ft.
24	Sanitation wells constructed ..	1'
25	Dirty ponds filled ..	6
26	Trench or other type of public latrines constructed ..	2
27	Houses reconditioned and supplied with ventilators ..	141
28	Culverts built ..	1
29	Kacha roads constructed ..	length 24 miles and 5 furlongs (Earth-work-3,718,919 c ft.)
30	Credit and other societies started ..	10
31	Cash subscriptions for development work collected ..	Rs. 20,355
32	Labour ..	22,073
33	Schools opened ..	7
34	Adult literacy centres opened ..	1
35	Attendance in adult literacy centres ..	30
36	Meetings addressed ..	569

AUCTION OF GOVERNMENT-OWNED LANDS AMONGST HARIJANS

*3326. **Shri Chand Ram Ahlawat :** Will the Minister for Development be pleased to state whether the Government proposes to auction all Government-owned lands amongst the Harijans only; if so, when and the total area of such land in each district of the State ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and it will be supplied to the member as soon as possible.

SHAMILAT LANDS

*3327. **Shri Chand Ram Ahlawat**: Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total area of Shamilat lands in each village of the State as on 15th August, 1947, together with the total area of Shamilats at present;

(b) the area of such shamilats which have been broken and partitioned under (i) the Utilization of Lands Act, and (ii) the Consolidation of Lands Holdings Act in each village of the State separately ?

Sardar Partap Singh Kairon. The information is being collected and will be supplied to the Member as soon as possible.

RESERVATION OF LAND FOR HARIJANS ETC. IN THE STATE

*3328. **Shri Chand Ram Ahlawat:** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether any orders were issued by the Government for the reservation of lands for extension of population and common needs of the villages etc. for Harijans and other non-proprietors under the scheme of consolidation of land holdings; if so, when, together with details thereof;

(b) the total area of land so reserved in each district and the manner in which this area is proposed to be allotted?

Sardar Partap Singh Kairon: The information is being collected and will be supplied to the member, when ready.

GRADE OF PAY OF GIRDAWAR IN REVENUE DEPARTMENT

*3342. **Shri Lajpat Rai**: Will the Minister for Development be pleased to state the present grade of pay of a Girdwar in Revenue Department and the designation of a corresponding post in the Canal Department together with its grade of pay?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member when ready.

TOUR BY DISTRICT AGRICULTURE OFFICERS

*3361. **Sardar Partap Singh Rai :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether District Agriculture Officers are touring officers ;

(b) the periods with dates during which the District Agriculture Officer in the State remained on tour during the months of November and December, 1953 and January, 1954?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

AUCTION OF BANJAR LAND IN VILLAGE BAREKE, DISTRICT FEROZEPORE

*3368. **Sardar Partap Singh Rai :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether the lease of some banjar land was auctioned on 6th January, 1953 in village Bareke, tehsil and district Ferozepore; if so, the name, age and the occupation of each lease-holder together with the total area of such land leased by each one of them and the last bid per acre of each of them ;

[Sardar Partap Singh Rai]

(b) whether any Banjar Lands were auctioned during the period from 6th January, 1953 up to 28th February, 1954 in the same village; if so, the name of each lease holder and also the rate per acre ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

SCHEDULED CASTES IN THE IRRIGATION AND ELECTRICITY BRANCHES

***2374. Sardar Khem Singh :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the total number of vacancies offered to Scheduled Castes Cadre-wise in the Irrigation and Electricity Branches since April, 1952 together with the percentage of the Scheduled Castes in these Branches, respectively;

(b) the reasons, if any, for the low percentage of members of Scheduled Castes in the Irrigation and Electricity Branches ; and the measures so far taken by the Authorities concerned to make up the fixed strength for members of the Scheduled Castes in the said branches ?

Chaudhri Lahri Singh :

Irrigation Branch

(a) As per statements 'A' and 'B' given below.

(b) The low percentage of Scheduled Castes in the Irrigation Branch in respect of Gazetted Officers, Overseers and Draftsmen is due to the following reasons:—

Gazetted Officers.—Recruitment is made through Public Service Commission and no suitable Harijan candidate was recommended by the Commission.

Overseers and Draftsmen. The percentage of 19 fixed by Government for Scheduled Castes could not be kept due to non-availability of qualified hands from any of the Technical Institutions. In spite of the fact that the posts of Draftsmen and Overseers were advertised in the newspapers, no Scheduled Caste candidates offered their services for the posts. Even the Employment Exchanges had not any suitable Scheduled Caste candidates on their lists whom they could recommend for employment as overseers and draftsmen. To make up the low percentage, it is considered that more Scheduled Caste candidates should join the Technical Institutions imparting training for the post of Overseers and Draftsmen.

Clerical Posts. As regards Clerks, it is stated that posts were advertised and Employment Exchanges were contacted. It was specially mentioned that preference would be given to Scheduled Castes Candidates but only a few candidates of the required standard were forthcoming.

The recruitment of Overseers, Draftsmen and Clerks will now be made through the Subordinate Services Selection Board and the vacancies reserved for Scheduled Castes will be filled up if the Board recommends suitable candidates.

P. W. D., Electricity Branch

(a) As per statement 'A' enclosed.

(b) The comparatively low percentage of Scheduled Castes in the Electricity Branch is due to the fact that it is a highly Technical Department and unless a man is fully qualified technically and experienced in the line, he cannot be employed against technical posts. So far it has not been possible to find the above type of candidates from the Scheduled Castes and in order to maintain the efficiency and speed of construction works qualified candidates from the other communities had to be employed. The measures taken by the Branch to make up the fixed percentage are indicated below:—

Gazetted Posts. In all the requisitions placed with the Public Service Commission, the number of posts reserved for the Scheduled Castes has always been indicated. In spite of that the Public Service Commission has not been able to recommend any Scheduled Caste candidate. Since Public Service Commission is the only source of recruitment for the above posts, nothing further could be done to increase the percentage of the Scheduled Castes in those posts.

Non-Gazetted Posts (Technical). All advertisements which were sent by the Branch to the Press for the technical posts, it was invariably stated that preference would be given to the members of the Scheduled Castes, but candidates from the above Castes with basic technical qualifications and experience required for such posts viz., those of Sub-Station Attendants, Sub-Station Operators, Technical Subordinates, Overseers, Drawing Staff etc., etc., could not be found.

Non-Gazetted Clerical Posts. The District Employment Exchanges were contacted. Besides, while advertising such posts, it was stated that preference would be given to Scheduled Castes ; but the requisite number of Scheduled Castes candidates could not be had especially those knowing typewriting.

Statement 'A'

Serial No.	Class of post	Number of vacancies	Total Number recruited	Total No. of Harijans recruited	Percentage of Scheduled Castes of new recruitment
1	2	3	4	5	6
1	Gazetted ..	247	247	Nil	..
2	Overseer ..	233	190	2	1.0
3	Clerical ..	356	356	55	15.5
4	Draftsmen ..	50	37	3	8.1
5	Tracers ..	56	55	15	27.3
6	Class IV ..	439	378	125	33.0
7	Store-keepers ..	22	20	4	20.0
	Total ..	..	1,183	204	Over all percentage 17·3 per cent

Statement 'B'

Name of Department	Total Number of vacancies from April, 1952 to May, 1953					Number of Harijans recruited during April, 1952 to May, 1953										Percentage of Harijans recruited from April, 1952 to May, 1953
	Gazetted	Clerical	Technical	Class IV	Total	Gazetted	percentage	Clerical	Percentage	Technical	Percentage	Class IV	Percentage	Total	Percentage	
2	3	4	5	6	7	8	8-A	9	9-A	10	10-A	11	11-A	12	12-A	13
Punjab P. W. D., Electricity Branch	30	162	119	71	382	..	Nil	23	14.2	9	6.6	9	12.7	41	..	10·73

FOREIGNERS EMPLOYED IN THE IRRIGATION DEPARTMENT

***3351. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the total number of Foreigners together with their nationalities employed so far in the Irrigation Department together with the periods for which they have been employed ;

(b) the total amount of payment made to each one of them during the year 1952-53 ?

Chaudhri Lahri Singh :

(a)
(b) } A statement is given below—

List of Foreigners Employed so far in the Irrigation Department

Serial No.	Name of Foreigner	Nationality	Period of employment		Total amount paid during 1952-53 (including income-tax, passage money and T. A.	REMARKS
			From	To		
1	2	3	4	5	6	7
					Rs	
1	Mr. M.H. Slocum ..	American	1-3-52	To date	6,16,935	
2	Mr. E. Skinnarland ..	Do	12-4-52	Ditto	1,18,317	
3	Mr. Joseph, M. Estes ..	Do	29-3-52	Ditto	1,19,384	
4	Mr. Clarence H. Norris ..	Do	29-3-52	Ditto	1,17,200	
5	Mr. Edward C. Shipp ..	Do	29-3-52	Ditto	1,19,279	
6	Mr. Adrew Jackson Spruill ..	Do	15-6-52	26-12-53	68,433	
7	Mr. E. P. Phillips ..	Do	17-7-52	26-8-53	60,367	
8	Mr. Evens Hall Earnest ..	Do	14-8-52	To date	51,137	
9	Mr. James Willis Cash ..	Do	3-10-52	Ditto	34,330	
10	Mr. Joseph A. Cunningham ..	Do	10-10-52	Ditto	25,953	
11	Mr. Fred W. Crocker ..	Do	30-10-52	Ditto	29,343	
12	Mr. Chris H. Nielson	Do	14-1-53	5-5-53	7,265	
13	Mr. C. L. Thompson ..	Do	30-1-53	18-9-53	5,653	

14	Mr. Vircle Leroy Bleeker ..	Do	15-6-52	To date	62,390	
15	Mr. Relph C. Rowland ..	Do	17-6-52	9-2-54	59,851	Allowed one month's leave preparatory to retirement from 10th January, 1954.
16	Mr. Walter G. Balleau ..	Do	17-6-52	26-11-53	59,385	
17	Mr. Herman L. Gilliland ..	Do	30-6-52	To date	54,198	
18	Mr. Jack Chenault ..	Do	17-7-52	Ditto	41,628	Served with a notice of termination of service from 31st March, 1954.
19	Mr. Charles O. Faris ..	Do	25-6-52	15-12-53	43,883	Allowed one month's leave preparatory to retirement from 16th November, 1953.
20	Mr. W. H. Davis ..	Do	24-7-52	6-3-54	52,536	
21	Mr. Edgar N. Merrit ..	Do	23-7-52	To date	50,559	
22	Mr. Claude J. Mellem ..	Do	21-7-52	Ditto	51,031	
23	Mr. Willie Upton Frazer ..	Do	31-7-52	Ditto	45,034	
24	Mr. Jesse P. Jeanes ..	Do	4-9-52	Ditto	41,040	
25	Mr. John Lewis Woods ..	Do	22-8-52	Ditto	33,488	
26	Mr. Joe Smith ..	Do	6-9-52	Ditto	42,812	
27	Mr. James T. Park ..	Do	10-9-52	21-3-53	36,582	
28	Mr. John H. Rogers ..	Do	10-10-52	26-8-53	21,934	
29	Mr. Marion Taylor Burleson ..	Do	18-9-52	To date	29,276	Served with a notice of termination of services from 31st March, 1954.
30	Mr. Jerome E. Carroll ..	Do	7-11-52	Ditto	25,777	Ditto
31	Mr. W. F. Bennett ..	Do	7-11-52	Ditto	22,690	Ditto

Serial No.	Name of foreigner	Nationality	Period of employment		Total amount paid during 1952-53 (including income -tax, passage money and T. A.)	REMARKS
			From	To		
32	Mr. Leoneal C. Taft ..	American	8-11-52	26-8-53	25,652	
33	Mr. Earnest Von Harringa ..	Do	7-11-52	To date	21,758	
34	Mr. Phillip George Wilkes ..	Do	12-1-53	Ditto	6,483	Served with a notice of termination of services from 31st March, 1954.
35	Mr. R. G. Hazel ..	Do	22-1-53	Ditto	6,397	
36	Mr. Bufford J. Hughes ..	Do	25-1-53	Ditto	5,205	
37	Mr. Hans Kopp ..	German	18-6-49	Ditto	27,147	
38	Mr. Herr Max Boesert ..	Do	10-11-50	Ditto	10,142	
39	Mr. Charles Horn ..	American	31-1-53	3-5-53	22,300	
40	Mr. R. A. Glessel ..	Do	7-2-53	To date	14,882	Served with a notice of termination of services from 31st March, 1954.
41	Mr. Carl Honn Knutson ..	Do	15-2-53	Ditto	2,024	
42	Mr. William Russel Walker ..	Do	14-2-53	15-5-53	22,251	
43	Mr. C. R. Steadman ..	Do	16-2-53	To date	2,072	
44	Mr. Carl D. Todd ..	Do	16-2-53	Ditto	2,163	
45	Mr. Earnest Myres ..	Do	7-4-53	26-8-53	..	

46	Mr. Robert Ruston Church ..	Do	21-4-53	To date	..	
47	Mr. E. L. Beezley ..	Do	7-4-53	Ditto	..	
48	Mr. Lean Peter Mortensen ..	Do	17-4-53	Ditto	..	
49	Mr. Leonard Earl Casebeer ..	Do	22-4-53	Ditto	..	Served with a notice of termination of services from 31st March, 1954.
50	Mr. J. H. Brown field ..	Do	23-5-53	Ditto	..	ditto
51	Mr. Rubert R. Buchanan ..	Do	27-7-53	Ditto	..	
52	Mr. George E. Mc Danial ..	Do	11-7-53	Ditto	..	
53	Mr. Richard Frank Koken ..	Do	25-7-53	Ditto	..	
54	Mr. Benget Hjalwar (Dell Lundmark) ..	Do	29-7-53	Ditto	..	
55	Mr. George O. Edger ..	Do	27-7-53	Ditto	..	Served with a notice of termination of service.
56	Mr. Howard B. Glasgow ..	Do	16-7-53	25-8-53	..	
57	Mr. Montrose J. Havens ..	Do	13-10-53	Todate	..	
58	Mr. George Allen Semon ..	Do	16-10-53	Ditto	..	For six months only.
59	Mr. Elmer Ralph Shenk ..	Do	16-10-53	Ditto	..	Ditto
60	Mr. Archie Theodore Stewart ..	Do	16-10-53	Ditto	..	Ditto
61	Mr. William Lee Salyer ..	Do	16-10-53	Ditto	..	Ditto
62	Mr. James Joseph McCann ..	Do	25-10-53	Ditto	..	
63	Mr. Myrt L. Ohm ..	Do	23-10-53	Ditto	..	
64	Mr. Thomas Georold Word ..	Do	25-10-53	Ditto	..	
65	Mr. William Joseph Morrisey ..	Do	31-1-54	Ditto	..	
66	Mr. Annas Arther New Comb ..	Do	14-1-54	Ditto	..	Served with a notice of termination of services from 31st March, 1954.

Serial No.	Name of Foreigner		Nationality	Period of employment		Total amount paid during 1952-53 (including Income tax, passage money and T.A.)	REMARKS
				From	To		
1	2		3	4	5	6	7
67	Mr. Walker Otis Brayan	..	American	14-1-54	To date	..	
68	Mr. George Thomas Childs	..	Do	15-1-54	Ditto	..	
69	Mr. W. B. Nichols	..	Do	24-2-54	Ditto	..	
70	Mr. William L. Ellis	..	Do	30-1-54	Ditto	..	
71	Mr. George Anderson	..	Do	27-2-54	Ditto	..	
72	Mr. P. M. Johnson	..	Do	12-11-51	11-11-53	2,66,981	
73	Mr. E. O. Bengry	..	Do	24-2-52	23-2-54	83,303	
74	Mr. K. R. Wipff	..	Do	10-8-52	3-12-53	45,326	
75	Mr. J. W. Nash	..	British ..	28-2-51	To date	19,853	
76	Mr. S. E. Rockwell	..	American	22-7-53	23-3-54	..	
77	Mr. H. L. Steinmo	..	Norweigian	30-9-53	To date	..	
78	Mr. R. W. Lohman	..	American	23-3-53	Ditto	..	
79	Mr. Kyle Smith	..	Do	20-12-52	11-6-53	2,311-14-0	
80	Mr. G. C. Thomas	..	Do	1-4-53	To date	..	
81	Mr. Ernst Haase	..	German	19-8-53	Ditto	..	
82	Mr. W. G. Mitchell	..	American	6-5-52	2-10-53	Not available	

SUPPLY OF ELECTRICITY AT BATALA, DISTRICT GURDASPUR

*3365. **Sardar Bachan Singh** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the rates charged for the supply of Electricity at Batala, District Gurdaspur have been increased ; if so, by how much and the reasons therefor ;

(b) whether it is a fact that the Factories in Batala closed for a day as a protest against the said increase ; if so, the total number of factories closed and the total number of workers affected ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Revised rates for all classes of supply have been introduced in the areas served by the Uhl River Hydro-Electric Scheme including Batala. These rates are lower for certain classes of supply and higher for others, compared to the old rates. The old and the new rates along with a copy of the report of the Electricity Tariff Advisory Committee have already been laid on the Table for the information of the House. The reasons for the adoption of the revised rates have been explained in the report of the Tariff Committee.

(b) Yes ; the total number of factories closed and the number of workers affected is not known.

AMENITIES IN THE MUD-HUT COLONIES IN THE STATE

*2886. **Shri Ram Kishan** : Will the Minister for Finance be pleased to state the progress, if any, so far made by the Government with regard to the erection of pacca walls, repairs, drainage and provision of other such amenities in all the Mud Hut Colonies of the State to date?

Sardar Ujjal Singh :

Pucca end-walls. Pucca end-walls have been provided in all the Mud-Hut Colonies in the State with the exception of Mubarikpur in Ambala District. This colony will be renovated as soon as Government of India transfer to the State Government, the camping ground on which the mud-huts stand. The matter has been taken up with the Government of India.

Repairs to roofs of mud-huts. Repairs to roofs in the mud hut colonies were carried out by the Public Works Department up to the 31st March, 1952. Thereafter it was made the responsibility of the occupants of huts.

Other amenities in the colonies. Amenities in the shape of roads, schools water, bath-rooms and latrines provided so far and those proposed to be provided hereafter are indicated in appendices I and II given below

APPENDIX

Serial No.	Name of colony	Water-supply	Bathing platform	Latrines	Schools	Drainage	Roads
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Dina Nagar ..	6 Nos. Hand Pumps ..	3 Nos. ..	Trench type latrines	1	Katcha Drainage	Kacha roads have been provided in all the mud-hut colonies
2	Pathankot ..	8 Nos. Hand Pumps and 2 Nos. lift and Force pumps	..	Ditto	1	Ditto	
3	Hoshiarpur ..	One Hand Pump ..	1 No. ..	Ditto	1	Ditto	
4	Batala ..	7.5 B.H.P. Electric motor is installed on the percolation well and 5 Nos. hand pumps for supply of water	2 Nos. ..	Ditto	1	Ditto	
5	Gandhi Nagar, Jullundur	7 Nos. Hand Pumps ..	..	Ditto	1	Ditto	
6	Jagadhri ..	13 Nos. Hand Pumps ..	..	Ditto	2	Ditto	
7	Mubarkpur ..	11 Nos. Hand Pumps ..	..	Ditto	1	Ditto	
8	Moga ..	12 Nos. Hand Pumps ..	..	Ditto	1	Ditto	
9	Ferozepore ...	13 Nos. Hand Pumps ..	2 Nos ..	Ditto	1	Ditto	
10	Malout ..	Canal water supply after filteration and pumping to the steel tank. 4 Nos. Hand Pumps	2 Nos. ..	Ditto	1	Ditto	
11	Sonepat-Delhi Road	2 Nos. stand posts (Stand posts double battery of 4 taps)	..	Ditto	1	Ditto	

12	Sonepat 468 mud huts	6 Nos. stand posts 10′ dia well ..	..	Ditto	..	Ditto	..
13	Karnal ..	22 Nos. Hand Pumps ..	6 Nos. ..	Ditto	..	Ditto	..
14	Gurgaon Railway Road	9 Nos. Hand Pumps installed on three percolation wells	3 Nos. ..	Ditto	..	Ditto	..
15	Gurgaon near shamshan Bhumi	(i) 4 Nos. hand pumps on 10′ dia percolation (ii) 1 No. percolation well equipped with 6 B.H.P. submersible plant and the water is supplied through and batteries of taps each of 12 taps	..		..		..
16	Rewari ..	1 No. percolation well equipped with 4 Nos. pulleys. 3 No. single taps stand posts supplied with water from rising main of Municipal Committee, Rewari	..	Trench type latrines	2	..	..
17	Rohtak ..	Piped water-supply from Municipal main in 3 Nos. battery of 12 taps 18 Nos. double stand posts 1 No. 6 taps battery	1 No. ..	Ditto	..	Katcha Drainage	..
18	Baldev Nagar, Ambala ..	Piped water-supply from Municipal main 28 water taps	3 Nos. ..	Ditto	2	Ditto	..
19	Hissar ..	A duplicate pumping set is installed on percolation well and water is being supplied through number of stand posts	2 Nos. ..	Ditto	1	Ditto	..
20	Ludhiana ..	Water-supply by pumping from well 11 Nos. double taps stand posts and 26 Nos. hand pumps	2 Nos. ..	Ditto	2	Ditto	..
21	Bhargava Camp, Jullundur	Piped water-supply 9 hand pumps .. One percolation well with 4 Nos. pulleys	6 Nos. with 12 Nos. water taps in each	Ditto	2	Ditto	..
22	Inside Camp Area, Panipat	16 Nos. Hand Pumps ..	2 Nos. ..	Ditto	2 plus 1 in cheap tenement colony	Ditto	..
23	Outside Camp area Panipat	18 Nos. Hand Pumps ..	2 Nos. ..				
24	Palwal ..	20 Nos. Hand Pumps ..	1 No. ..	Ditto	2	Ditto	..
25	Bhiwani ..	One stand post with battery of 6 taps ..	..	Ditto	..	Ditto	..

APPENDIX II

Additional Public Health amenities which are being provided at present as per new sanctioned estimates

Public Health amenities already existing—

Serial No.	Name of colony	*Water-supply*		*Bath and washing platforms*		Dust bins with pacca plat-forms	Bathing plate-forms with G. I Pardah	*Hand pumps*	*Bathing places*	Latrine septic tank type	*Pacca drainage*	Urinals
		Hand pump in bore	Hand pump on per-colation wells	For males	For females			in bores with pumps etc.	For women		Type No. 21 drain	
		Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Nos.	Seats	Rft	Nos.
1	1,600 mud-hut colony, Karnal ..	4	18	2	2	..	2	30	8	144	3,120	30
2	600 mud huts outside relief camp area, Panipat ..	16	2	1	1	..	..	6	3	54	1,100	12
3	400 mud huts inside relief camp area, Panipat ..	5	11	2	..	15	1	..	..	..	..	..

A sum of Rs. 5.67 lacs will be spent for the provision of amenities in the mud hut Colonies during the next financial year, where necessary.

श्री राम किशन : क्या फ़ाइनेंस मिनिस्टर साहिब ने अपने जवाब में कहा है कि तमाम जगहों पर पक्की सड़कें हैं लेकिन जो information मुझे दी गई है उस के अनुसार 3 जगहों पर पक्की सड़कें हैं और 28 mud-hut colonies में कच्ची हैं, इस में फ़र्क की क्या वजह है ?

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਜੋ ਸੜਕਾਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਸ statement ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ।

श्री राम किशन : क्या मिनिस्टर साहिब फरमायेंगे कि Statement में सिर्फ 3 जगहों पर washing platforms हैं और बाकी जगहों पर क्यों नहीं ?

अर्थ मन्त्री : जिस जगह पर washing platforms नहीं रखे गए वहां पर यह आइन्दा तजवीजों में शामिल किए जायेंगे ।

श्री राम किशन : क्या फ़ाइनेंस मिनिस्टर साहिब फरमायेंगे कि यह जो mud-hut colonies हैं इन पर अब भी गवर्नमेंट की पूरी जिम्मेदारी है या नहीं ?

वित्त मन्त्री : जहां तक mud-hut colonies में sanitary arrangements और medical facilities का सम्बन्ध है जिन्हें सरकार ने इस साल में मुहैया करना है, उन की जिम्मेदारी सरकार की है, और जो mud-hut colonies Municipalities की हद के अन्दर आ गई हैं उन की जिम्मेदारी Municipalities की होगी ।

श्री राम किशन : क्या मिनिस्टर साहिब फरमायेंगे कि जो mud-hut colonies Municipal Committee के jurisdiction में आ गई हैं उन्हें amenities गवर्नमेंट मुहैया करेगी या यह जिम्मेदारी Municipal Committees की होगी ?

Mr. Speaker : This is no supplementary question.

श्री देव राज सेठी : क्या वित्त मंत्री बतायेंगे कि इस statement में रोहतक की colony में drainage system के सम्बन्ध में कोई जिक्र क्यों नहीं किया गया ? यह कब तक बनेगा ?

वित्त मन्त्री : मैं ठीक नहीं कह सकता कि रोहतक mud-hut colony में कब drainage system बनेगा। लेकिन जहां तक पानी ले जाने के मुतअल्लिक amenities का सम्बन्ध है, वह रोहतक में भी दी जायेंगी ।

PAYMENT OF THE CLAIMS OF REFUGEES IN THE STATE

*3349. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the total number of persons with top-priority claims whose claims have been paid so far by the Government ;

(b) the amount of cash and the number of old and new houses transferred to them along with the names of the localities in which properties have been transferred to the said claimants ?

Sardar Ujjal Singh : (a) 696.

		Rs
(b) Amount paid in cash	..	20,11,307
Amount paid by transfer of property	..	59,019
No. of old and new houses transferred to the above claimants		Old houses 35 and one cheap tenement

			Houses
Localities in which properties have been transferred	Ambala City	..	5
	Ambala Cantt.	..	2
	Jullundur City	..	5
	Basti Sheikh (Jullundur)	..	2
	Basti Nau (Jullundur)	..	1
	Basti Guzan (Jullundur)	..	1
	Ludhiana	..	19 and one cheap tenement

No. of mud-huts transferred to claimants in the State	..	6,481

श्री राम किशन : क्या मिनिस्टर साहिब फरमायेंगे कि top priority के अंदर जो claimants नहीं आते उन के क्लेमों का कब फैसला होगा ?

वित्त मन्त्री : Compensation अदा किया जा रहा है। मैं कह नहीं सकता कि कितनी देर लगेगी। लेकिन उन की तरफ से सही सूचना मिलने पर उन्हें भी compensation मिलना शुरु हो जायेगा ।

श्री राम किशन : क्या मिनिस्टर साहिब फरमायेंगे कि इस question के बारे में Government of India और Punjab Government के दरमियान कोई खतोकिताबत हुई है ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

श्री राम किशन : क्या मैं मिनिस्टर साहिब से request कर सकता हूं कि वह स्पीकर साहिब की इजाजत से compensation के मामले पर विचार करने के लिये half day मुकर्रर कर दें ?

वित्त मन्त्री: अगर स्पीकर साहिब इजाज़त दें तो मुझे कोई एतराज़ नहीं।

श्रीमती सीता देवी: क्या हमारी गवर्नमैण्ट ने या Central Government ने इस के लिये कोई time fix किया है कि compensation देने की स्कीम एक साल या दो साल के अन्दर खत्म हो जायगी ?

वित्त मन्त्री: इस के लिये कोई time fix नहीं किया गया। पहले top priority claimants को बाकायदा compensation दिया जा रहा है। जहां तक बाकी claimants का ताल्लुक है पाकिस्तान से अगर इस बारे में कोई फैसला न हुआ तो सरकार unilateral basis पर फैसला करेगी और compensation देगी।

Shri Ram Kishan : Sir, this is a very important question and required fuller elucidation on the part of the Government. I request that the Chair may be pleased to permit me to raise a debate on this matter today for half an hour.

Mr. Speaker : The Hon. Member can make this request after the Question Hour is over.

ISSUING OF DECREES AGAINST THE REFUGEES IN THE STATE

*3363. **Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the total number of decrees for confiscation of properties so far issued against the refugees in the State for non-payment of instalments of loans granted to them by the Government together with the total number of cases in which the decrees were executed ;

(b) the total amount of instalments that is required to be repaid during the year 1953-54 and the total amount realized ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be forwarded to the Member, when ready.

EVACUEE HOUSES IN VILLAGE DAKOHA, DISTRICT JULLUNDUR

*3366. **Sardar Bachan Singh** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the total number of evacuee houses in village Dakoha, Tehsil and District Jullundur ;

(b) the total number of refugees evicted from the said houses during the months of January and February, 1954 and the reasons therefor in each case ;

(c) whether the Government has provided the said refugees with alter native accommodation ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

TACCAVI LOANS

*3367. **Sardar Bachan Singh** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the total amount of Taccavi loans advanced by the Government to refugee peasants since the partition, districtwise ;

[Sardar Bachan Singh]

(b) the total number of refugee peasants, districtwise who received such loans ;

(c) the total number of those who were given taccavi loans not exceeding Rs. 500 each and the total amount of such loans ;

(d) the total amount of taccavi loans repaid so far ;

(i) by those who received more than Rs. 500,

(ii) by those who received less than Rs. 500 ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

CASES OF ALLOTMENT OF TEHSIL PATTI, DISTRICT AMRITSAR

***3378. Shri Mani Ram :** Will the Minister for Finance be pleased to state —

(a) whether any cases of allotment were taken up and decided by the Director, Rehabilitation Rural, Jullundur between 16th July, 1952 and 18th July, 1952 at Amritsar pertaining to the various localities of Tehsil Patti, District Amritsar ; if so, their list together with full particulars of the parties involved in each case ;

(b) the gist of the orders passed in each case ;

(c) whether any cases of Sardar Labh Singh, son of Arur Singh, Sardar Lehna Singh, Sardar Inder Singh and others were heard and decided by the Director, Rehabilitation, Rural, during the period referred to in part (a) above in the light of the High Court decision dated 1st April 1952 regarding the writ petitions of the persons referred to above; if so, the nature of the orders passed by the Director, Rehabilitation, Rural, in these cases ;

(d) whether the allotment of Town Patti, district Amritsar is being finalised now a days ; if so, the progress that has been made so far in this respect ;

(e) (i) the procedure that has been laid down for the final allotment in this town for the temporary allottees of this locality who had been ousted and allotted lands out side the town up to 31st January, 1954 ;

(ii) whether their cases are proposed to be considered or are being considered for restoration to this town ; if so, the grounds thereof ?

Sardar Ujjal Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member, when ready.

RECRUITMENT OF SCHEDULED CASTES CANDIDATES IN THE TRANSPORT DEPARTMENT

***2368. Sardar Khem Singh :** Will the Minister for Education be pleased to state the total number of members of Scheduled Castes employed in the Omnibus Service at Amritsar and Jullundur and in the Ambala Roadways at Ambala separately since April, 1952, category-wise together with their percentage in the Department?

Shri Jagat Narain : The requisite information is as below :—

Serial No.	Cadre	NUMBER OF SCHEDULED CASTES EMPLOYED SINCE APRIL, 1952			PERCENTAGE		
		Jullundur Omnibus service.	Amritsar Omnibus service.	Ambala Roadways	J.O.S.	A.O.S.	A.R.
1	Gazetted Officers ..	..	....	..			
2	Supervisory Staff ..	..	..	..			
3	Clerical Staff ..	..	..	1	5 per cent	7.6 per cent	2.8 per cent
4	Workshop Staff ..	1	..	..			
5	Drivers and Conductors	2	2	4			
6	Grade IV Servants	9	14	5			

SHOPS FOR THE SALE OF TEXT-BOOKS

*3364. **Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Labour be pleased to state whether the Government has opened any shops for the sale of text-books in the State ; if so, the total number of such shops and the places where they have been opened together with the reasons therefor ?

Chaudhri Sundar Singh : Yes. One each at Ambala and Jullundur, for sale of nationalised text-books.

FORMATION OF A CORPORATION FOR MOTOR TRANSPORT

*3369. **Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether the Government has recently arrived at any agreement with the Railways for the formation of a Corporation for Motor Transport ; if so, the nature of the agreement ;

(b) the share of the private operators in the said Corporation and the basis on which the compensation is proposed to be paid to them ?

Shri Jagat Narain : (a) The matter was discussed with the Railways, but no final decision has been arrived at so far by the State Government.

(b) 20 per cent share was proposed to be offered to private operators. Compensation is proposed to be paid in accordance with the scale laid down by Government of India under the Draft Motor Vehicles (Amending) Bill.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ shares ਕਿਸ ਨਿਸਬਤ ਨਾਲ ਰਖੇ ਗਏ ਸਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : 40 ਫ਼ੀ ਸਦੀ private operator ਦੇ 40 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਅਤੇ 20 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਰੇਲਵੇ ਦੇ । ਇਹ ਹੀ operators ਨੇ ਆਪ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

श्री देव राज सेठी : क्या रेलवे वालों से बात चीत अभी जारी है या ख़त्म हो गई है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : Private operators ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਨਿਸਬਤ ਨਾਲ shares ਤਜਵੀਜ ਕੀਤੇ ਸੀ ਓਹੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਅਸਾਂ ਰੇਲਵੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਰੇਲਵੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ operators ਆਪ ਹੀ back out ਕਰ ਗਏ ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ Nationalisation ਪਿਛੋਂ ਤੁਸੀਂ corporation ਬਣਾਉਗੇ । ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The question does not arise.

श्री देव राज सेठी : Shares की निसबत तो बता दी गई है । क्या मैं पूछ सकता हूं कि इन्तज़ामी मामले में उन का क्या हिस्सा होगा ?

मंत्री : वह तो बाद में देखने की बात है ।

श्री देव राज सेठी : नफ़ा में उन का क्या हिस्सा होगा ?

मंत्री : ज़ाहिर है कि shares के मुताबिक होगा ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਤੁਸੀਂ fifty fifty ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

EDUCATION TO HARIJAN STUDENTS IN THE STATE

***3381. Shri Ram Parkash** : Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of Harijan Students receiving education in the State at present in (i) primary classes, (ii) middle classes, (iii) high classes recognised by the University, and (iv) colleges ;

(b) the total number of concessions in the shape of money given to the students falling under each of the categories mentioned above ?

Shri Jagat Narain : (a) The total number of Harijan students at various stages of instruction is not available. The number of such students in the Primary, Middle, High Schools and Colleges is, however, given below:—

		No.
Nursery Schools	..	5
Primary Schools	..	52,055
Basic Primary Schools	..	1,016
Middle Schools	..	16,015

		No.
High Schools	..	17,235
Arts Colleges	..	780
Teachers Training Institutions	..	38
Other Professional Institutions	..	175
Total	..	87,319

(b) Number of concessions given:—

Primary classes	..	Nil
Middle classes	..	5,716
High Classes	..	3,640
Colleges	..	385
Total	..	9,741

HARIJAN WELFARE COMMITTEES IN THE STATE

***3176. Shri Teg Ram :** Will the Minister for Labour be pleased to state—

(a) the total number of Harijan Welfare Committees, district-wise, established during the year 1953 in the State ;

(b) the total amount of expenditure incurred by the Government on the said Committees in each district of the State during 1953 ;

(c) the work done by the said Committees for the welfare of the Harijans and the manner in which it has been done ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) No new Harijan Welfare Committee was established in the State during the year 1953, but a Scheduled Caste Welfare Committee is functioning at each District Head quarters and at Headquarters of Sub-Divisions, Tehsils and Sub-Tehsils in each district since the end of the year 1950. These Committees have been reorganised in 1953.

(b) Nil.

(c) The main functions of these Committees are:—

(i) to devise means to abolish "untouchability" as laid down in article 17 of the Constitution of India ;

(ii) to bring the Scheduled and non-Scheduled Castes nearer each other by improving the social relations between them ;

(iii) to devise means so that the genuine complaints of the members of Scheduled Castes may be settled amicably without having recourse to Courts of Law, for the enforcement of the Punjab (Removal of Religious and Social Disabilities) Act, 1948 ; and

(iv) to see whether full use is made of the educational facilities provided for the school and college-going children of the Scheduled Castes.

श्री तेग राम : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि इन कमटियों के मैम्बर हरिजन लिये जाते हैं या दूसरे भी ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਬ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਨਾ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣਗੇ

श्री लाजपत राय : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि कमेटी कितने साल के लिये बनाई जाती है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ eliminate ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

श्री मूल चंद जैन : क्या जिला कमेटियां इस वक्त function कर रही हैं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੀ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਉਂ ਮੰਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

श्री देव राज सेठी : क्या मैं पूछ सकता हूं कि इन कमेटियों ने 1953 में actually क्या काम किया ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

श्री देव राज सेठी : यह बात तो असल सवाल के पार्ट (c) में मौजूद है।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਕੂਲ ਖੁਲਵਾਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ S.P. ਅਤੇ D.C. action ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ।

RETRENCHMENT AND SAVINGS

***2432. Sardar Khem Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state the amount of saving that the Government expects by effecting the retrenchment in the Civil Supplies Department and certain other Government offices during the remaining period of the current financial year together with the manner in which this saving is proposed to be utilised ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Pariliamentary Secretary): No retrenchment was effected in the Civil Supplies Department during the remaining period of financial year 1953-54 after the question was put.

श्री गोपी चंद : क्या सरकार का Civil Supplies Department में अब कोई retrenchment करने का इरादा है ?

PUNITIVE POLICE POSTS IN ROHTAK DISTRICT

***3329. Shri Chand Ram Ahlawat :** Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total number of villages in Rohtak District where punitive police posts have been posted together with the dates thereof and the grounds for which they have been posted ;

(b) the manner in which the cost of these punitive police posts is realised by the Government from various classes of village inhabitants ;

(c) whether the Deputy Commissioner and Superintendent of Police, Rohtak recently recommended to the Government that Harijans be exempted from the payment of the costs of the said police posts ; if so, the action , if any, taken by the Government on the said recommendations ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) There is at present only one Punitive Police Post in the Rohtak district. It was originally posted on 62 villages from 16th September 1951 to 15th March 1953 and was continued from 16th March 1953 onwards on 18 villages only. The grounds for its posting were that the areas comprising these villages were found to be in a disturbed state and the conduct of their inhabitants demanded an increase in the number of the Police.

(b) The cost of this post for the period from 16th September 1951 to 15th September 1952 is being realized from all classes of villages inhabitants and, for the period from 16th September 1952 onwards, from landholders of the villages concerned only, excluding the displaced persons. It has been apportioned among the inhabitants, who are liable to pay, by the District Magistrate, Rohtak, according to his judgment of their respective means.

(c) (i) No.
(ii) Does not arise.

ENFORCEMENT OF THE EAST PUNJAB (REMOVAL OF RELIGIOUS AND SOCIAL DISABILITIES) ACT, 1948

*3330. **Shri Chand Ram Ahlawat** : Will the Minister for Labour be pleased to state —

(a) the date since when the East Punjab (Removal of Religious and Social Disabilities) Act, 1948 is in force in the State ;

(b) the total number of drinking wells, Mandirs, Gurdwaras and other religious places that have been thrown open to the Harijans district-wise in the State since the enforcement of the said Act ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) 10th April 1948.

(b) According to Sections 3 (1) and 7 (b) (1) of the East Punjab (Removal of Religious and Social Disabilities) Act, 1948, Harijans have free access to drinking wells and Mandirs, Gurdwaras and other religious places. The question of throwing such places open to Harijans, therefore, does not arise.

RENTS FOR VARIOUS GOVERNMENT OFFICES AT SIMLA

*3345. **Shri Lajpat Rai.** Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the total amount paid to the Government of India on account of rent by the State Government during the financial year 1952-53, for the accommodation of various Government offices at Simla ;

(b) the total amount of Simla Compensatory Allowance and other allowances paid by the Government to the officers and other employees during the year 1952-53, separately ;

(c) the total amount on account of (i) allowances for wear and tear of cars and (ii) petrol, etc., paid to the Ministers for journeys performed by them between Simla and Kalka during the year 1952-53 ;

[Shri Lajpat Rai]

(d) the total amount paid to the M. L. A.s and M. L. C.s as their allowances, etc., during the period mentioned in part (a) above at Simla?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) 2, 99,980. (b) & (c) The time and labour involved in collecting the information would not be commensurate with any possible benefit that may accrue. (d) The information may be obtained by a private query addressed to the Speaker and Chairman of the Assembly and Council respectively.

श्री लाजपत राय : क्या सरकार के शिमला से चले आने के कारण खर्च में कोई फर्क पड़ा है ?

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल पैदा नहीं होता ।

PURCHASE OF GRAINS FOR PRISONERS IN JAILS IN THE STATE

***3352. Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Chief Minister be pleased to state the arrangements, if any, made by the Government for the purchase of grains for the use of prisoners in Jails after derationing of foodgrains in the State ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : After the decontrol and derationing of foodgrains in the State, arrangements for the purchase of wheat and gram for the use of Prisoners in the Punjab Jails have been made from the stocks lying with different Circles under the Civil Supplies Department. These arrangements will continue up to the 31st May 1954.

MINISTERS' CARS

***3372. Sardar Chanan Singh Dhut** : Will the Chief Minister be pleased to state the daily local mileage covered at Headquarters by each of the Ministers' cars between 1st October, 1953 and 28th February, 1954 and the total expenditure incurred by the Government in this behalf ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : A statement containing the requisite information is appended—

Statement showing the daily local mileage covered at Headquarters by each of the Ministers' cars between 1st October, 1953 and 28th February, 1954 and the total expenditure incurred by Government on that account.

Date	Miles covered	Date	Miles covered
CHIEF MINISTER'S CAR			
October, 1953		**October, 1953**—*contd*	
1st ..	21	12th ..	49
2nd ..	87	13th ..	76
3rd ..	33	14th ..	41
4th ..	17	16th ..	23
5th ..	52	17th ..	32
7th ..	52	18th ..	17
8th ..	18	19th ..	23
9th ..	50	24th ..	28
10th ..	70	25th ..	20
		26th ..	9

Date	Miles covered	Date	Miles covered
CHEIF MINISTER'S CAR			
November, 1953		**December, 1953**—*contd*	
1st ..	10	17th ..	15
2nd ..	30	18th ..	42
3rd ..	24	25th ..	23
4th ..	30	26th ..	54
5th ..	43	27th ..	53
6th ..	60	28th ..	5
7th ..	41	**January, 1954**	
10th ..	27	2nd ..	37
11th ..	26	3rd ..	15
20th ..	23	4th ..	23
21st ..	34	5th ..	37
22nd ..	16	6th ..	49
23rd ..	32	8th ..	46
24th ..	29	9th ..	11
25th ..	31	11th ..	42
27th ..	45	12th ..	22
28th ..	21	13th ..	19
30th ..	41	14th ..	23
December, 1953		15th ..	26
1st ..	35	16th ..	53
3rd ..	31	18th ..	21
4th ..	25	19th ..	36
7th ..	17	20th ..	40
8th ..	18	21st ..	17
9th ..	24	23rd ..	24
10th ..	37	24th ..	31
11th ..	21	25th ..	75
12th ..	18	26th ..	66
13th ..	21	27th ..	19
14th ..	21	28th ..	6
15th ..	13	29th ..	26
16th ..	14	30th ..	8

[Chief Parliamentry Secretary]

Date	Miles covered	Date	Miles covered
CHIEF MINISTER'S CAR			
February, 1954		**February 1954**—*contd*	
2nd ..	33	14th ..	30
3rd ..	37	15th ..	5
4th ..	46	16th ..	77
5th ..	5	17th ..	8
8th ..	19	25th ..	29
9 th ..	21	26th ..	9
10th ..	40	27th ..	14
11th ..	20	Total expenditure Rs ..	567 6 0
12th ..	21		
CHIEF MINISTER'S ADDITIONAL CAR			
October, 1953		**November 1953**—*contd*	
1st ..	50	6th ..	45 (on duty with Provincial Transport Controller's office for test).
5th ..	72		
6th ..	37 On duty with Chief Minister	10th ..	8 ditto
7th ..	70	11th ..	52
8th ..	85	12th ..	50
9th ..	68	13th ..	45
14th ..	72	23rd ..	45
26th ..	96 (26 miles with Irrigation and Power Minister)	24th ..	34
		25th ..	47
		26th ..	33
		27th ..	9
27th ..	10	**December, 1953**	
31st ..	50	1st ..	72
November, 1953		2nd ..	54
1st ..	37	4th ..	55
2nd ..	77	9th ..	35
3rd ..	74	10th ..	30
4th ..	17	11th ..	35

Date	Miles covered	Date	Miles Covered
CHIEF MINISTER'S ADDITIONAL CAR			
December, 1953—contd		**January 1954**	
12th ..	44	4th	67
13th ..	18	12th ..	36
15th ..	83	13th ..	54
20th ..	40	14th ..	33
23rd ..	60	28th ..	45
24th ..	43	**February, 1954**	
27th ..	36	2nd ..	28
28th ..	52	3rd ..	51
29th ..	60	5th ..	36
		Total expenditure Rs ..	457 7 0

DEVELOPMENT MINISTER'S CAR

Date	Miles covered	Date	Miles Covered
October, 1953		**December 1953—contd**	
1st ..	57	25th ..	62
2nd ..	50	26th ..	68
4th ..	43	27th ..	64
5th ..	81	28th ..	76
6th ..	70		
7th ..	56	**January, 1954**	
8th ..	55	4th ..	63
November, 1953		5th ..	80
		6th ..	21
18th ..	70	7th ..	47
19th ..	54	12th ..	75
20th ..	82	13th ..	79
21st ..	50	14th ..	40
22nd ..	102	15th ..	28
23rd ..	70	23rd ..	49
December, 1953		25th ..	32
3rd ..	48	29th ..	30
10th ..	70		
24th ..	48	Total expenditure Rs ..	348 2 0

[Chief Parliamentary Secretary]

IRRIGATION AND POWER MINISTER'S CAR

Date	Miles covered	Date	Miles covered
October, 1953		**November, 1953—*contd***	
1st ..	38	16th ..	54
2nd ..	50	17th ..	88
3rd ..	56	25th ..	18
4th ..	14	26th	44
5th ..	70	27th ..	37
6th ..	48	29th ..	20
8th ..	75	30th ..	64
9th ..	48	**December, 1953**	
10th ..	81	1st ..	45
11th ..	21	2nd ..	87
12th ..	73	3rd ..	49
13th ..	62	9th ..	55
14th ..	63	10th ..	62
15th ..	38	14th ..	54
16th ..	32	15th ..	53
17th ..	36	16th ..	45
20th ..	61	17th ..	37
29th ..	36	18th ..	49
November, 1953		29th ..	54
4th ..	60	**January, 1954**	
5th ..	75	2nd ..	46
6th ..	55	3rd ..	46
9th ..	54	8th ..	80
10th ..	54	12th ..	34
11th ..	45	13th ..	16
12th ..	52	14th ..	44
13th ..	65	15th ..	46
14th ..	78	16th ..	42
15th ..	45	22nd ..	68
		23rd ..	44
		24th ..	34

IRRIGATION AND POWER MINISTER'S CAR

Date	Miles covered	Date	Miles covered
January, 1954—*contd*		**February, 1954**—*contd*	
		3rd ..	58
27th ..	24	10th ..	44
28th ..	51	11th ..	70
29th ..	50	20th ..	40
30th ..	56	21st ..	20
February, 1954		22nd ..	53
1st ..	58		
2nd ..	62	Total Expenditure Rs. ..	689 12 6

FINANCE MINISTER'S CAR

Date	Miles covered	Date	Miles covered
		November, 1953—*contd*	
October, 1953		23rd ..	21
1st ..	49	25th ..	45
2nd ..	11	26th ..	27
3rd ..	9	27th ..	42
5th ..	42	28th ..	9
6th ..	41	30th ..	65
7th ..	31	**December, 1953**	
8th ..	55	1st ..	25
9th ..	76	2nd ..	37
10th ..	13	3rd ..	32
12th ..	17	4th ..	38
13th ..	30	14th ..	33
November, 1953		15th ..	11
2nd ..	19	16th ..	46
3rd ..	19	17th ..	35
4th ..	18	18th ..	34
5th ..	23	26th ..	37
6th ..	27	27th ..	15
7th ..	33	28th ..	41
16th ..	28	29th ..	27
17th ..	33	30th ..	32
18th ..	27	31st ..	55

[Chief Parliamentary Secretary]

Date	Miles covered	Date	Miles covered
FINANCE MINISTER'S CAR			
January, 1954		**February, 1954**	
8th ..	27	1st ..	20
9th ..	19	2nd ..	18
10th ..	11	4th ..	17
11th ..	25	5th ..	28
12th ..	27	9th ..	25
13th ..	12	10th ..	19
17th ..	24	11th ..	11
24th ..	17	16th ..	37
25th ..	34	17th ..	10
26th ..	51	18th ..	19
27th ..	26	19th ..	42
		20th ..	22
28th ..	15	21st ..	21
		22nd ..	21
29th ..	33	23rd ..	27
30th ..	22	Total expenditure	Rs 349-12-0
EDUCATION MINISTER'S CAR			
October, 1953		**December, 1953**	
1st ..	72	2nd ..	27
		3rd ..	30
2nd ..	21	4th ..	42
		15th ..	30
5th ..	53	23rd ..	42
		24th ..	63
6th ..	30	30th ..	39
7th ..	103	31st ..	9
8th ..	106	**January, 1954**	
9th ..	60	6th ..	30
		7th ..	27
12th ..	53	8th ..	42
		9th ..	76
13th ..	153	11th ..	72
		12th ..	26
14th ..	40	13th ..	37
		14th ..	66
November, 1953		15th ..	20
3rd ..	54	20th ..	47
		21st ..	15
4th ..	77	23rd ..	33
		24th ..	23
5th ..	21	29th ..	81
		February, 1954	
7th ..	51	3rd ..	55
		6th ..	17
23rd ..	56	22nd ..	10
		24th ..	8
24th ..	16	25th ..	15

PUBLIC WORKS MINISTER'S CAR

Date	Miles covered	Date	Miles covered
October, 1953		**December, 1953**	
1st ..	39	3rd ..	47
2nd ..	21	4th ..	65
4th ..	13	10th ..	78
5th ..	52	11th ..	71
6th ..	58	12th ..	77
7th ..	118	13th ..	32
8th ..	29	14th ..	33
9th ..	69	15th ..	36
12th ..	60	16th ..	27
13th ..	89	17th ..	44
14th ..	65	19th ..	60
15th ..	24	20th ..	6
17th ..	6	21st ..	27
28th ..	20	22nd ..	26
29th ..	74	23rd ..	6
30th ..	40	24th ..	39
31st ..	39	25th ..	18
November, 1953		27th ..	29
1st ..	58	**January, 1954**	
2nd ..	57		
3rd ..	52	7th ..	48
4th ..	103	8th ..	57
5th ..	56	9th ..	49
6th ..	28	11th ..	52
7th ..	54	12th ..	49
11th ..	46	13th ..	52
12th ..	58	14th ..	57
17th ..	34	19th ..	65
18th ..	51	22nd ..	12
19th ..	45	23rd ..	63
22nd ..	39	24th ..	43
26th ..	55	25th ..	41

[Chief Parliamentary Secretary]

Date	Miles covered	Date	Miles covered
PUBLIC WORKS MINISTER'S CAR			
January, 1954—*contd*		**February, 1954**—*contd*	
26th ..	90	18th ..	10
28th ..	35	19th ..	28
29th ..	20	20th ..	25
February, 1954		21st ..	65
1st ..	6	22nd ..	45
2nd ..	26	23rd ..	36
5th ..	20	24th ..	52
9th ..	43	25th ..	34
10th ..	45	26th ..	44
11th ..	54	27th ..	53
12th ..	25	28th ..	25
16th ..	45		
17th ..	22	Total expenditure Rs. ..	630-0-0
LABOUR MINISTER'S CAR			
October 1953		**November, 1953**—*contd*	
		5th ..	44
1st ..	38	6th ..	56
2nd ..	17	7th ..	80
3rd ..	58	11th ..	52
4th ..	41	12th ..	39
5th ..	54	19th ..	15
7th ..	75	23rd ..	13
8th ..	65	27th ..	27
9th ..	60	**December, 1953**	
12th ..	57	1st ..	19
13th ..	40	2nd ..	37
14th ..	69	3rd ..	52
22nd ..	19	4th ..	35
27th ..	30	5th ..	18
November, 1953		10th ..	47
3rd ..	41	11th ..	7
4th ..	60	14th ..	42

Date	Miles covered	Date	Miles covered
LABOUR MINISTER'S CAR			
December, 1953—*contd.*		**January, 1954**—*contd.*	
15th ..	41	18th ..	45
16th ..	16	19th ..	29
18th ..	37	20th ..	9
19th ..	56	23rd ..	32
20th ..	5	24th ..	28
21st ..	39	25th ..	29
22nd ..	16	28th ..	26
23rd ..	15	**February, 1954**	
24th ..	26	4th ..	50
25th ..	42	5th ..	20
26th ..	29	6th ..	13
27th ..	18	8th ..	21
28th ..	48	9th ..	17
29th ..	35	10th ..	81
30th ..	18	11th ..	28
31st ..	18	21st ..	32
January, 1954		22nd ..	38
2nd ..	42	24th ..	7
13th ..	26	25th ..	39
14th ..	53	26th ..	9
15th ..	37	27th ..	14
16th ..	35		
17th ..	70	Tot al expenditure Rs ..	493 8 0

POPULATION OF HARIJANS IN THE STATE

*3384. **Shri Ram Parkash:** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total rural and urban population of Harijans in the State at present ;

(b) the total number of Panches and Sarpanches in the State and the total number of Harijan Panches amongst them separately ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) According to Census Report of 1951, the total rural and urban population of scheduled castes in the State is 21,66,525 and 2,19,618 respectively.

(b) (i) Total No. of Panches 50,815,

(ii) Total No. of Sarpanches 9,137,

(iii) Total No. of Harijan Panches, 9,036.

PRICE OF GRAM, MILLET AND MAIZE

*3397. **Shri Lajpat Rai** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the prices of gram, millet and maize have risen or gone down with the removal of price control and restrictions on their movement ;

(b) whether the restrictions on the movement of wheat and rice have also been removed ; if not, the reasons therefor and the time it is likely to take to do so ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) Prices of maize and millets increased immediately after the removal of control on inter-State movement of course grains with effect from 1st January, 1954, but those of gram did not record any appreciable change. With the bright prospects of the coming Rabi crop and the opening of Fair Price Shops within the State, the prices of these foodgrains, however, began to show a downward trend towards the end of January, 1954 and during February, 1954.

(b) No. The existing restrictions on inter-State movement of wheat and rice continue as an integral part of the food policy of the Government of India and their removal or otherwise rests with them. In case of wheat, however, it is proposed to form a zone consisting of Punjab, Pepsu, Himachal Pradesh and Delhi with effect from 1st May 1954 and then the movement of wheat within this zone would be free.

BACKWARD CLASSES IN THE STATE

*3401. **Shri Mool Chand Jain** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the list of classes notified or declared as "Backward Classes" in the State so far ;

(b) the list of classes which have represented to the Government for being declared as backward classes ;

(c) whether any classes other than those referred to above are being considered by the Government for being declared as backward classes ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) and (b). The lists are appended.

(c) No.

LIST OF BACKWARD CLASSES RECOGNISED IN THE PUNJAB

(a) (1) Aheria, Aheri, Heri, Naik, Thori or Turi ;

(2) Barra ;

(3) Beta, Hensi or Hesi ;

(4) Changar ;

(5) Chirimar ;

(6) Daiya ;

(7) Gwaria, Gauria or Gwar

(8) Kanjar or Kanchan ;

(9) Kurmi ;

(10) Nar ;

(11) Rehar, Rehara or Rer ;

(12) Ghirath ; including Chahng and Bhati

(13) Darain } .. of Kangra District only.

(14) Ghai }

(b) Members of the following castes professing any other than the Hindu Religion (members of which have been notified as scheduled castes) :—

(1) Ad-Dharmi

(2) Bangali

(3) Barar

(4) Batwal

(5) Bawaria

(6) Bazigar

(7) Balmiki or Chura

(8) Bhanjra

(9) Chamar

(10) Chanal

(11) Dagi

(12) Dhanak

(13) Dumna or Mahasha

(14) Gagra

(15) Gandhila

(16) Sirkiband

(17) Khatik

(18) Kori or Koli

(19) Marija or Marecha

(20) Megh

(21) Nat

(22) Od

(23) Pasi

(24) Perna

(25) Pherera

(26) Sanhai

(27) Sanhal

(28) Sansi

(29) Sapela

(30) Sarera

[Minister for Labour]

(c) Members of the following castes professing any religion other than the Hindu and Sikh religions (members of which have been notified as Scheduled Castes)—

(1) Ramdasi ;

(2) Mazhabi ;

(3) Kabirpanthi ;

(4) Sikligar.

List of Classes which have represented to Government for being declared as Backward Classes—

1. Kumhar.
2. Cheemba.
3. Nai.
4. Bharbhoonja.
5. Lakhera Rajput.
6. Gadariya.
7. Rai Sikh.

8. Gaddi ..	Of Kangra District.
9. Kunet ..	
10. Seok ..	
11. Dhogri ..	
12. Thawi ..	
13. Rehara ..	
14. Sipli ..	
15. Halli ..	
16. Gorkha ..	

GOVERNMENT DEPARTMENTS SHIFTED TO CHANDIGARH

***3402. Shri Mool Chand Jain** : Will the Chief Minister be pleased state—

(a) the list of Government Departments that have shifted completely to Chandigarh so far ;

(b) the list of those Government Departments whose camp offices only have shifted to Chandigarh and the details thereof ;

(c) the list of offices which were at Simla and which have shifted to other parts of the State ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : A statemnt giving the required information is given below—

STATEMENT

(a) (1) Punjab Legislative Assembly ;

(2) Punjab Legislative Council ;

(3) Finance Department ;

(4) All Ministers ;

(5) Legal Remembrancer to Government, Punjab ;

(6) Office of the Capital Project, *viz.*,—

(i) Capital Secretariat ;

(ii) Chief Engineer, Capital Project with all Divisional and Sub-Divisional Offices ;
(iii) Senior Architect Office ;
(iv) Estate Officer's Office ;
(v) Financial Advisor-cum-Chief Accounts Officer to Capital Project.

(b)—

Name of Department	No. of staff including Officers and Peons
(1) Director of Public Instructions ..	34
(2) Chief Engineer, P. W. D., Electricity Branch ..	143
(3) Director of Health Services, Punjab ..	17
(4) Chief Engineer, Punjab, P.W.D., Buildings and Roads Branch ..	44
(5) Provincial Transport Controller, Punjab ..	40
(6) Director of Public Relations, Punjab ..	42
(7) Controller of Printing and Stationery ..	292
(8) Punjab Civil Secretariat ..	137
(9) Financial Commissioner, Punjab, Revenue Department and Development Commissioner, Punjab ..	73
(10) Inspector-General of Police, Punjab, and Deputy Inspector-General of Police, C. I. D., Punjab ..	40
(11) Director of Agriculture, Punjab ..	11
(12) Director of Industries, Punjab ..	6
(13) Relief and Rehabilitation Department ..	30

(c) Director of Panchayats, Punjab.
(2) Registrar, Co-operative Societies, Punjab.
(3) Officer-in-Charge, Special Inquiry Agency, Punjab.
(4) Bhakra Dam Administration of P. W. D., Irrigation Branch.

EJECTMENT OF SCHEDULED CASTE TENANTS IN THE STATE

***2381. Sardar Khem Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of cases of ejectment of Scheduled Castes tenants filed since April, 1951 up to date ;

(b) the steps, if any, taken or proposed to be taken by the Government to stop the ejectment of Scheduled Caste tenants in the State ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

COMMITTEE FOR RE-ORGANISATION OF DISTRICT OFFICES

***2430. Sardar Khem Singh** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Government appointed an official Committee consisting of the Commissioners of Divisions and the Finance Secretary to Government, Punjab for the reorganisation and upgrading of district offices in the State ;

(b) whether the said Committee has since submitted its report ; if so, the action, if any, taken or proposed to be taken thereon ?

Shri Prabodh Chandra (Chief Parliamentary Secretary) : (a) Yes.

(b) Yes. Most of the recommendations are being implemented.

SUPPLY OF WOOD TO GOVERNMENT LIVESTOCK FARM, HISSAR

***3123. Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total quantity of wood credited to Government Live-Stock Farm, Hissar during the years from 1943 to 1953 each year together with the reasons for the differences, if any ;

(b) the quantity of the wood supplied to Farm Officers and employees or sold during the years mentioned in part (a) above separately ?

Sardar Partap Singh Kairon : The required information is as under :—

Year	(a) Quantity of fuel wood received	(b) Quantity of fuel wood sold to the Farm employees and others
	Mds	Mds
1943-44 ..	3,944	3,412
1944-45 ..	4,222	3,935
1945-46 ..	4,621	4,015
1946-47 ..	4,962	4,245
1947-48 ..	1,303	1,000
1948-49 ..	942	273
1949-50 ..	172	..
1950-51 ..	708	159
1951-52 ..	412	76
1952-53 ..	822	672

Prior to April, 1948, the supply of fuel wood was allowed to the employees of the Government Live stock Farm, Hissar at concession rate and it had been collected by cutting etc., of trees (not fit for timber) and bushes in order to meet the demand. The concession of free supply of wood has been withdrawn and the practice of collecting fuel wood by cutting etc., of trees has been stopped. The small quantities which had been collected during the following year (May 1948 and onwards) is the result of collection of (a) trees which either uprooted or dried by nature ; (b) wood available due to Jungle clearance etc.

LEASING OUT OF LAND BY THE GOVERNMENT LIVESTOCK FARM, HISSAR

***3124. Shri Wadhawa Ram :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total Barani/Nehri area of land leased out to the tenants by the Government Livestock Farm, Hissar, during the year, 1952 and 1953 respectively on (i) Rana Distributary ; (ii) Hissar Major and Gausala Minor ; and (iii) Balak Minor ;

(b) the total quantity of grain, seeds and fodder received by the said Farm as its share from the tenants during the period mentioned in part (a) above ;

(c) the total area of land directly cultivated by the said Farm and the total yield during the years mentioned in part (a) above separately ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement containing the requisite information is appended. (Annexure A).

(b) A statement giving the required information is enclosed (Annexure B)

(c) A statement giving the requisite information is attached herewith (Annexure C).

[Sardar Partap Singh Kairon]

ANNEXURE A

Statement showing Area leased out in acres to tenants on different canals during 1951-52 to 1953-54

Name of Cana	1951-52	1952-53	1953-54
	Acres	Acres	Acres
(i) Rana Distributary ..	..	1,323	5630·75
(ii) Hissar Major and Gowshala Minor ..	73.50	73.50	73.50
(iii) Balak Minor ..	..	..	..
(iv) Balsamad Major ..	..	..	937.50

Note. (i) Whole of the area under lease (except on Hissar Major) is commanded by non-perennial canals in which the water is available only for about 3 months during rainy season.

(ii) In Balsamad Major water-supply being very late and intermittent no kharif 53 sowings could be made and only 112.25 acres have been put under Rabi 1953-54. One outlet at 114,000 R.D. remained closed throughout the season.

(iii) On Rana Distributary Fasil-wise sowings done are as under :—

	Kharif 1952	Rabi 1952-53	Kharif 1953	Rabi 1953-54
Acres ..	259.75	399·75	2,657.25	794.50

(iv) Land leased out on Hissar Major canal are on cash rent.

ANNEXURE B

Statement showing total quantity of grain and fodder received by the Farm as its share during 1951-52 to 1953-54 from the tenants on *Batai*

—	1951-52		1952-53		1953-54	
	Grain	Fodder	Grain	Fodder	Grain	Fodder
			Md Sr Ch	Md Sr Ch	Md Sr Ch	Md Sr Ch
1. Bajra ..	..	..	347 12 0	598 26 0	2672 6	3,689 37 0
2. Guara ..	No land leased out	On *Batai* during 1951-52	78 30 8	83 0 0	408 30 8	347 11 0
3. Moong ..	..	..	..	..	43 1 4	68 11 0
4. Moth ..	..	..	..	..	1 25 0	0 24 0
5. Urd ..	..	..	..	..	0 13 0	0 24 0
6. Jawar ..	..	..	..	20 20 0	0 22 0	72 0 0
7. Til seed ..	..	..	..	..	0 19 0	..
8. Gram ..	..	..	694 7 12	650 24 0	..	..
9. Barley ..	..	..	136 20 6	116 32 0	..	..
10. Gram and barley mixed	..	..	..	349 0 0	Rabi harvesting not commenced yet.	
11. Rape ..	..	..	40 25 0	..	..	..
12. Tara Mira	..	..	30 8 4	..	..	..

Note. The following amount of land Rent was received from the tenants on cash rent on Hissar Major—

1951-52	1952-53	1953-54
Rs AS P	Rs AS P	Rs AS P
19,680 8 0	24,539 11 0	25,056 0 0

[Minister for Development] ANNE

Statement showing area sown in acres (under direct cultivation) and total yield

Name of crop	1951-52				Area sown in acres
	Area sown in acres	Total yield			
		Grain	Dry fodder	Green fodder	
		Mds. Sr. Ch	Mds. Sr. Ch	Mds. Sr. Ch.	
1. Jowar ..	1,202.75	782 5 0	33,929 38 0	88,102 7 8	1,791.75
2. Guara and Bajra	..	..	..	..	..
3. Maize ..	..	..	..	..	..
4. Bajra ..	..	..	..	..	..
5. Guara ..	430.00	1,763 24 4	816 0 0	6,035 30 0	158.75
6. Jawar and Guara	43.75	..	..	7,540 30 0	..
7. Lucern ..	72.50	0 17 12	..	32,051 12 0	33.50
8. Sudan Grass	..	..	..	..	..
9. Mungi ..	6.25	6 10 0	13 20 0	..	..
10. Wheat ..	430.50	5,924 26 10	11,476 0 0	..	403·00
11. Gram ..	478.50	2,973 36 6	3,285 0 0	..	389.25
12. Rape ..	60.00	72 12 6	..	7,635 0 0	22.00
13. Berseem ..	211.75	0 20 0	0 20 0	142,433 0 0	203.75
14. Barley ..	102.25	700 37 8	1,267 0 0	..	99.00
15. Lucern ..	75.00	..	..	17,042 0 0	46.75
16. Oats ..	31.75	..	180 0 0	3,743 0 0	301.25
17. Oats and Peas mixed	19.00	..	..	2,403 0 0	..
18. Barley and Gram	..	..	..	..	18.75
19. Methi ..	..	..	..	..	24.00

XURE C

in maunds of grain dry and green fodder during 1951-52 to 1953-54

1952-53			1953-54			
Total yield			Area sown in acres	Total yield		
Grain	Dry fodder	Green manure fodder		Grain	Dry fodder	Green fodder
Mds. Sr. Ch.	Mds.	Mds. Sr.		Mds. Sr. Ch.	Mds. Sr.	Mds. Sr.
328 39 0	59,788	126,690 0	17,63.25	376 5 0	82,576 0	73,041 26
..	..	..	82.00	..	..	12,166 36
..	..	..	89.25	..	..	5,338 22
..	..	..	58.50	181 39 8	728 30	5,704 39
682 35 0	1,189	2,087 0	199.75	*427 19 0	..	11,220 0
..	..	..	31.25	..	..	1,902 20
..	..	1,003 0	20.25	..	..	8,863 24
..	..	..	4.00	..	..	4,818 30
..	..	..	..	..	..	..
6,171 1 12	13,014	..	..	..	..	..
3,107 19 8	3,499	..	434.50	..	..	..
130 32 8	186	233 0	5.50	..	..	..
8 0 0	16	121,397 0	322.25	..	..	..
1,135 23 10	1,730	..	322.25	..	..	..
..	..	9,719 0	32.50	..	..	..
766 4 8	26,746	14,627 0	462.00	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..
67 2 10	..	898 8	16.75	..	..	..
130 4 8	245	732 0	28.50	..	..	..

*Some more Guara crop is yet to be thrashed.

EJECTMENT NOTICES SERVED ON THE TENANTS IN THE STATE

***3354. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of notices for ejectment served by landlords on tenants district-wise in the State during the year 1952-53 ;
(b) the total number of objections and petitions filed by the tenants in this connection ;

(c) the number of eviction notices withdrawn so far in each district of the State ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a)-(c) A statement containing the required information is given below—

STATEMENT

District	No. of notices served	No. of suits being contested	No. of notices withdrawn	Outstanding notices
1. Hissar ..	9,863	2,881	3,947	3,040
2. Rohtak ..	4,016	844	414	2,759
3. Gurgaon ..	770	90	275	405
4. Karnal ..	3,928	664	88	3,176
5. Ambala ..	6,570	1,583	3,944	1,043
6. Simla ..	2	2	..	..
7. Kangra ..	5,433	2,236	792	2,405
8. Hoshiarpur ..	4,703	592	329	3,782
9. Jullundur ..	1,049	92	155	802
10. Ludhiana ..	650	92	155	403
11. Ferozepore ..	14,159	1,930	4,327	7,902
12. Amritsar ..	2,001	296	..	1,705
13. Gurdaspur ..	7,191	1,484	5,615	92
Total ..	60,340	12,786	20,041	27,513

EJECTMENT NOTICES SERVED ON TENANTS IN THE STATE

***3383. Shri Ram Parkash :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total number of ejectment notices served on the tenants by the landlords during the year 1953, in each district of the State ;

(b) the total number of tenants who filed objections in the Courts during the period mentioned in part (a) above together with the total number of cases settled by comprise and the total area of land involved ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

GOVERNMENT LAND IN THE STATE

***3385. Shri Ram Parkash :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total area of Government land at present in the state ;

(b) the total area of waste land so far brought under cultivation and the total area of the said land given to Harijans, district-wise in the State ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member as soon as possible.

RE-EMPLOYMENT OF DISCHARGED SERVANTS OF CIVIL SUPPLIES DEPARTMENT

***3403. Shri Mool Chand Jain :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) whether any employees discharged from the Civil Supplies Department have been employed as Block Officers under the Extension Service Scheme ; if so, their names :

(b) whether any one of them was discharged on the ground of his honesty being doubtful ; if so, his name ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes. M/s Brij Kumar, Dewan Singh and Kehar Singh.

(b) No.

LAND REVENUE

***3406. Sardar Devinder Singh :** Will the Minister for Development be pleased to state whether he is aware of the fact that seven villages of ilaqa Charik (Kalsia State) which are now merged in Ferozepore District are paying land revenue at a rate higher than that prevalent in Ferozepore District; if so, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon :

First part : Yes.

Second part: Steps are being taken to bring the land revenue rates of these villages at par with those prevailing in the Ferozepore district.

ROADS IN FARIDABAD PROJECT AREA

***3408. Shri Dharam Vir Vasisht :** Will the Minister for Development be pleased to state—

(a) the total mileage of Kacha Roads in Faridabad Project Area on which earth-work is complete up to date and metalling awaited ;

(b) the total mileage of metalling completed out of the mileage mentioned in part (a) above together with the circumstances under which the remaining portion, if any, has not yet been completed ;

(c) whether the Government has recently received any representations from the public of the area in respect of the progress of metalling of roads ; if so, the action, if any, taken by the Government in the matter ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 26½ miles.

(b) 3.75 miles of roads mentioned in part (a) have been completely metalled. In addition to that material for metalling of 8.25 miles has been collected on site.

The work has been entrusted to the Public Works Department. The work is in progress but due to non-availability of more steam road rollers required for consolidation, the work could not be completed more expeditiously.

(c) Nil

श्री धर्म वीर वसिष्ठ : इस बात के पेशे नज़र कि प्राजैक्ट का काम तीन साल के अन्दर ख़त्म करना है क्या सरकार सड़कों को पक्का करने के लिये कोई कार्रवाई कर रही है ?

विकास मंत्री : यह मसला चल रहा है। कहीं न कहीं से steam road rollers लेने की कोशिश कर रहे हैं।

श्री धर्म वीर वसिष्ठ : इस बात के पेशे नज़र की 26¾ मील earth-work मुकम्मल हो चुका है और 3.75 मील metalling हो चुकी है, सवाल के भाग (ग) का जवाब देते हुए माननीय मंत्री ने बताया है कि कुछ representations आये हैं। तो इस बात के पेशे नज़र कि डिस्ट्रिक्ट बोर्डों का काम P.W.D. को तबदील कर दिया गया है, मैं पूछना चाहता हूं कि इस तरह से कोई काम में अज़ाफा हुआ है ?

Mr. Speaker. The question does not arise.

APPOINTMENT OF FOREIGN ENGINEERS AT BHAKRA-NANGAL POJECT

***2889. Shri Ram Kishan :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether any agreement has been reached between the Government of India and the State Government regarding the appointment of foreign engineers at Bhakra-Nangal Project ;

(b) if so, the total number of such foreign engineers appointed to date and the main features of the said Agreement ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) No.

(b) Does not arise.

श्री राम किशन : क्या माननीय मंत्री कृपा करके बतायेंगे कि appointment के सिलसिले में भारत सरकार से कोई पत्र-व्यवहार हुआ है ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

श्री राम किशन : क्या प्रान्तीय सरकार बराहे रास्त किसी foreign Engineer को नियुक्त कर सकती है ?

मंत्री : जी हां । राज्य सरकार को किसी भी foreign Engineer को नियुक्त करने का पूरा पूरा अधिकार है ।

श्री राम किशन : क्या राज्य सरकार किसी foreigner को नियुक्त करने से पहले दूसरे देश से पत्र-व्यवहार करती है ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

ACQUISITION OF LAND IN DISTRICT JULLUNDUR

***2891. Shri Ram Kishan :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Government has acquired a large area of land for constructing buildings, roads and canals in district Jullundur in connection with the Bist Doab Canal ; if so, the date of acquisition ;

(b) whether the owners of the said lands have been paid any compensation by the Government ; if not, the reasons for the delay together with the steps, if any, Government intends taking in the matter ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes.

The date of acquisition is different for each work and each village.

(b) Payment of compensation with interest is being made from the date of the possession of the land as soon as the land acquisition proceedings are completed. The reasons for delay in payment of compensation is due to the transfer of the Land Acquisition Officer, attached to Narwana Circle and posting of a new man in his place, who had to be vested with the powers of a Collector.

श्री राम किशन : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि क्या अभी तक कोई Acquisition Officers मुकर्रर किये जा चुके हैं ?

सिंचाई मंत्री : जी हां ।

श्री राम किशन : क्या मंत्री महोदय कृपा कर के बतायेंगे कि किसी आदमी को मुआविज़ा दिया जा चुका है या नहीं ?

Minister : This question does not arise.

श्री राम किशन : मैं पूछना चाहता हूं कि कितनी देर के बाद compensation का फैसला होता है ?

Minister : As soon as land acquisition proceedings are completed.

श्री राम किशन : इस बात के पेशे नज़र कि कई जगह ज़मीन acquire करने के लिये २॥/३ साल के करीब लग जाते हैं, उन ज़मीनों का मुआविज़ा देने का फैसला कब तक हो जायेगा ?

Minister : It is a vague question. इस का जवाब नहीं दिया जा सकता।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕੀ ਕੋਈ rules ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਐਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ compensation ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ?

श्री राम किशन : क्या गवनमेंट के पास नवां शहर और दूसरे गांव से कोई deputation या memorandum आया है ?

Minister : I want notice for this.

CONSTRUCTION OF CANAL COLONY AT ABOHAR, DISTRICT, FEROZEPORE

*3178. **Shri Teg Ram** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the total number of bags of cement that have been brought for the construction of canal colony at Abohar and their number received date-wise up to 28th February, 1954 ;

(b) the total quantity of cement used up to 28th February, 1954 the quantity used each day together with the extent to which the said colony has been constructed ;

(c) the name of the official who maintains the account of this cement and the name of the officer who audits the accounts thereof ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) total number of bags of cement brought for Abohar Canal Colony up to 28th February, 1954 date-wise is as under:—

		Bags
15th November, 1953	..	1,251
16th November, 1953	..	460
12th December, 1953	..	1,340
27th December, 1953	..	292
8th February, 1954	..	460
Total	..	3,803

(b) The accounts of quantity used each day is not maintained in this Department. Record is maintained as cement is issued to the work. The measurements of works have yet to be done.

(c) The Overseer incharge of the colony maintains the account which is compiled and audited in the Sub-Divisional as well as in Divisional Offices and ultimately by the Chief Accounts Officer.

श्री तेग राम : जो सीमेंट के bags इकट्ठे किये जा रहे हैं तो क्या गवर्नमेंट ने कोई ऐसा बन्दोबस्त किया है जिस से कि सीमेंण्ट खुर्द बुर्द न हो सके।

सिचाई मंत्री : इस का जवाब दे दिया गया है।

HARIKE PROJECT DAM

***3396. Shri Lajpat Rai** : Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) the total amount of expenditure so far incurred by the Government on the Harike Project Dam ;

(b) whether the said Dam has been completed or is still under construction ; if the latter, the time that it is likely to take for completion ,

(c) the date by which water is expected to be made available from Harike Project Canals for cultivation purposes ;

(d) the total areas of land likely to be irrigated under the said Project ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Rs 5.04 crores.

(b) The Harike Barrage has been completed except for the gates and gearing which, it is expected, will be completed by about the end of August, 1954.

(c) The water will be made available to a part of the area during Kharif, 1955.

(d) About 1.8 million acres.

श्री लाजपत राय : इस Harike Project Dam से किस किस ज़िले को पानी मिलेगा ?

मंत्री : भाकड़ा canals में पानी देना बर्सात के दिनों में बन्द कर दिया जायेगा तो उस वक्त सर्हिन्द canals से पानी दिया जायगा।

श्री तेग राम : क्या बीकानेर के इलाके को भी पानी दिया जायेगा ?

मंत्री : आप बीकानेर का फ़िक्र न करें।

ALLOTMENT OF LAND IN NAGLA FARM IN KARNAL DISTRICT

***2951. Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the land of the Nagla Farm in Karnal District has been allotted to refugees ; if so, their names ;

(b) whether the refugees of Gujranwala district now settled in Karnal and dissatisfied with their present allotment were given any chance to apply for this farm land ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Ujjal Singh : (a) Yes, a list is appended.

[Minister for Finance]

(b) The land was mostly allotted to unsatisfied claimants. The question of change of allotment does not arise.

List

1. Oustees from village Bansa with an area up to 15 St. Acres.
2. Mehta Diwan Chand.
   Mehta Chuni Lal.
   Mehta Harnam Singh.
   Mehta Raghunath Singh.
   Mehta Kartar Singh.
   Shrimati Viran Devi.
   Shrimati Herdevi.
3. S. Sant Singh Nalwa.
4. Shrimati Kartar Kaur, W/o Sant Singh.
5. M/s. Gokal Chand Prab Dayal
6. Ram Parkash, son of Gokal Chand.
7. Sunder Dass, son of Nanak Chand.
8. Shrimati Khem Bai, W/o Udho Dass.
9. *Mst.* Kishani Bai widow of Pera Ram.
10. Jesa Ram, son of Kala Ram.
11. Bag Singh, son of Tahl Singh.
12. Shrimati Veran Devi, widow of Diwan Singh.
13. Hari Singh, son of Lehna Singh.
14. Dayal Singh, son of Mehtab Singh.
15. Harnam Singh, son of Teja Singh.
16. Tahl Singh, son of Kesar Singh.
17. Khushal Singh, son of Teja Singh.
18. Man Singh, son of Wazir Singh.
19. Piar Kaur, widow of Kala Singh.
20. Pushpa Chopra, widow of Parkash Nath.
21. Barkat Ram, son of Gobind Ram.
22. Amar, Singh Minor.
23. Vir Singh, son of Arjan Singh.
24. Hardit Singh, son of Balwant Singh.
25. Guru Singh Sabha Orphanage, Gujranwala.
26. Sada Singh, son of Mool Raj.
27. Lal Devi, widow of Fateh Chand.
28. Bhagwan Singh, son of Ram Singh

श्री गोपी चंद गुप्ता : नगला फार्म के अन्दर जिन शरणार्थियों को allotment की गई है, उस के बारे में शायद माननीय मंत्री को इल्म होगा कि एक बीबी ने और एक नाबालिग ने...............

Mr. Speaker : This question does not arise out of the original question.

GRANTS FOR TREATMENT OF DISPLACED INDIGENT TUBERCULOSIS PATIENTS

***2890. Shri Ram Kishan :** Will the Minister for Education be pleased to state whether the State Government has received any grant from the Union, Ministry of Rehabilitation for the treatment of displaced indigent tuberculosis patients in the State ; if so, the total amount received together with the details of the Scheme prepared by the Government for utilising the said grant ?

Shri Jagat Narain : Yes, a grant of Rs 10,000 was communicated to the Director of Health Services, Punjab, as late as 4th March, 1954, for expenditure within this financial year. Due to want of time no other scheme could be chalked out and the amount has been placed at the disposal of the Provincial Tuberculosis Officer, Punjab, for distribution amongst the displaced indigent tuberculosis patients undergoing treatment in the different sanatoria hospitals and T. B. Clinics.

श्री राम किशन : यह जो 10,000 रुपये की ग्रांट हस्पतालों में बांटी गई है क्या मंत्री महोदय उस की तफसील बतायेंगे ?

मंत्री : अगर नोटिस दें तो वह तफसील बता दी जाएगी ।

श्री राम किशन : क्या इस सिलसिले में उन हस्तपतालों को कोई instructions जारी की गई है कि यह ग्रांट इस मतलब के लिये खर्च की जाए ?

मंत्री : हां, दी गई है । और वह ग्रांट उसी मतलब के लिये खर्च की जा रही है ।

श्री मूल चन्द जैन : इस ग्रांट की तफसील के बारे में मंत्री जी ने कहा है कि नोटिस दिया जाए । Details of the scheme तो पहले ही सवाल में पूछी हुई हैं । फिर क्या वजह है कि तफसील के लिये नोटिस मांगा गया है ?

अध्यक्ष महोदय : I quite agree with you, लेकिन अगर वह जवाब न दें तो मैं क्या कर सकता हूं ।

BASIC PAY OF COLLEGE LECTURERS AND SCHOOL TEACHERS

***2950. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideartion of the Government to increase the basic pay of College Lecturers ;if so, since when and by how much ;

(b) whether the Government has received a representation from school teachers for a proportionate increase in their pay ; if so, with what results ;

[Pandit Shri Ram Sharma]

(c) whether the Government is aware of the fact that before the year 1946 there was no distinction in the basic pay and scale of the College Lecturers and senior school teachers ; if so, the action, if any, Government proposes to take in this connection ?

Shri Jagat Narain : (a) Yes, with effect from 1st April, 1954 from Rs. 150 to Rs. 180 per mensem.

(b) Yes. The scale of pay of Senior Masters has also been increased.

(c) Yes, but there is no intention to remove this distinction.

श्री देव राज सेठी : क्या senior teachers का scale भी बढ़ा कर 150 रुपये से 180 रुपये कर दिया गया है, या इस से कम है ?

मंत्री : वह कम है । वह 90 रुपये से 110 रुपये किया गया है ।

NATIONALISATION OF BOOKS

***3179. Shri Teg Ram :** Will the Minister for Education be pleased to state—

(a) the total number of books so far prescribed for schools and colleges in the State by the Education Department ;

(b) the total number of prescribed books which have been published by the Government and also by other publishers ;

(c) the time by which, in accordance with the nationalisation scheme of the Government, all the prescribed books will be nationalised ?

Shri Jagat Narain : (a) 296 books written according to the New Scheme of Studies meant for Classes I—VIII have so far been prescribed for schools. The prescription of books for colleges as also for IX and X classes is the concern of the Punjab University.

(b) 77 prescribed books have been published by the Government whereas 219 have been published by publishers.

(c) By 1955.

श्री धर्म वीर वासिष्ट : यह जो मंत्री महोदय ने बताया है कि 1955 तक पहली से आठवीं जमात तक की किताबें छप जायेंगी, क्या मैं जान सकता हूं कि इस प्रोग्राम के सालाना targets क्या हैं ?

मंत्री : एक ही साल बाकी रह गया है । उस में सारी किताबें छप जायेंगी ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ nationalise ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ Government ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਹਨ ?

मंत्री : कुछ किताबें Government Press में और कुछ Private Presses में छपी हैं ।

DISMISSAL OF EMPLOYEES OF JULLUNDUR OMNIBUS SERVICE

***3371. Sardar Chanan Singh Dhut :** Will the Minister for Education be pleased to state the total number of employees of Jullundur Omnibus Service who have been dismissed or suspended after the hunger-strike of the said employees in the year 1953 together with the reasons for such action in each case ?

Shri Jagat Narain : A statement is given below—

Twenty employees of Jullundur Omnibus Service were punished for the reasons given below—

(1) Removed from services	..	10
Details		
(i) For theft of Government Property	..	4
(ii) For prolonged absence from duty without leave	..	1
(iii) For fraud and misconduct	..	5
(2) Suspended at different times pending enquiry	..	10
Details		
(i) For prosecution under section 26 of the Railway Act	..	1
(ii) For fraud	..	5
(iii) For causing serious accidents/damage involving injury to Government property		1
(iv) For prolonged absence from duty without leave	..	2
(v) For misconduct involving moral turpitude	..	1

The punishments awarded were for reasons mentioned above irrespective of the consideration whether or not the employees concerned had gone on hunger strike.

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਜਵਾਬ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

अध्यक्ष महोदय: सवाल नं. 3301* के जवाब में कहा गया है कि जवाब मेज़ पर रख दिया गया है । माननीय सदस्य कहते हैं कि मुझे नहीं मिला । हमारे रिकार्ड से यह पता लगता है कि अभी तक हमारे पास जवाब नहीं आया । मैं मंत्री महोदय से कहूंगा कि जवाब माननीय सदस्य को दे दिया जाये या मेज़ पर रख दिया जाए ।

The Minister then laid the answer on the table.

DISTRICT HEADQUARTERS WITHOUT SCHOOLS AND COLLEGES

***3409. Shri Dharm Vir Vasisht :** Will the Minister for Education be pleased to state the names of District Headquarters in the State where no Government Colleges and High Schools for boys and girls separately are functioning at present together with the steps, if any, taken or proposed to be taken by the Government in this connection ?

Shri Jagat Narain : (a) Name of the District Headquarters where no Government College is functioning at present.—

1. Karnal.

2. Gurgaon.

3. Ambala (There are however two Government Colleges at Rupar—A Degree College and a College for Physical Education).

4. Ferozepore (A Government degree college is however functioning at Muktsar in Ferozepore District).

5. Gurdaspur. (A Government College is being opened at the district Headquarters, Gurdaspur, during the year 1954-55).

(b) Name of the District Headquarters where no Government High Schools for girls or boys at present exist separately.—

Boys School	*Girls Schools*
Ambala	Gurgaon

Since Privately-managed Colleges and High Schools for boys and girls exist at all the above-mentioned District Headquarters, the necessity for Government institutions there does not exist.

प्रोफैसर शेरसिंह : जो गुरदासपुर में कालिज खोला गया है, क्या वह Arts College है या वहां science भी पढ़ाई जाएगी ?

मंत्री : Science भी पढ़ाई जाएगी ।

प्रोफैसर शेर सिंह: इस की कोई जरूरत थी ?

मंत्री : जी हां, थी ।

श्री धर्म वीर वासिष्ठ : क्या मंत्री जी मेरे सवाल का जवाब हिंदी में दे सकेंगे ?

(इस पर जवाब हिंदी में पढ़ कर सुनाया गया) ।

PAYMENT OF ELECTRIC CHARGES BY RESIDENTS OF MODEL TOWN, KARNAL

***2952. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Irrigation be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the residents of Model Town, Karnal, are required to pay Rs. 2 per mensem as electric charges; if so, since when ;

(b) whether the residents of the town proper are not required to pay such charges as are referred to in part (a) above ;

(c) whether the residents of Karnal referred to in parts (a) and (b) above are regarded as residing within municipal limits; if so, the reasons for the charge referred to in part (a) above ?

Chaudhri Lahri Singh : (a) Yes, each domestic supply consumer in Model Town, Karnal, is required to pay a minimum sum of Rs. 2 per mensem if the bill for actual energy consumed is less than this amount. This charge is in force since the date of commencement of supply in the Model Town.

(b) The residents of the Town proper are also required to pay this charge.

(c) Yes, there is no differentiation between the residents of City proper and Model Town for purposes of this charge.

श्री मूलचन्द जैन : सवाल पूछा गया था कि कब से यह rates लिये जा रहे हैं ? इस का जवाब नहीं दिया गया ।

मंत्री : जब से मौडल टाऊन बना है ।

ELECTION TO DISTRICT BOARD, FEROZEPUR

***3180. Shri Teg Ram :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the date when the election to the District Board, Ferozepur was held last ;

(b) the total number of its members at that time and the number of Hindus, Mohammadans and Sikhs amongst them ;

(c) the total number of members of the said District Board who have migrated to Pakistan ;

(d) the total number of displaced and local persons who have been appointed to fill the vacancies thus caused ;

(e) the date when the new elections to the said District Board are proposed to be held ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) In November, 1936.

(b) *Part I*—50

Part II—	*Hindus*	*Muslims*	*Sikhs*	*Official members*
	6	16	22	6

(c) 16

(d) *Displaced Persons*	*Local*
16	Nil

(c) Elections to the various District Boards will be held as soon as possible after a final decision has been taken as to their future set-up and the method of election thereto.

MATERNITY CENTRE BY KARNAL MUNICIPALITY

***3370. Sardar Chanan Singh Dhut :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether it is a fact that the Karnal Municipality has decided to close down the Maternity Centre run by it ; if so, the reason therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : *Part I*—Yes.

Part II—Due to paucity of funds.

REPAIRS OF ROADS ETC., IN TEHSIL FAZILKA, DISTRICT FEROZEPUR ON THE VISIT OF THE GOVERNOR

*3374. **Shri Wadhawa Ram** : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether it is a fact that roads in Tehsil Fazilka, District Ferozepur were repaired at the time of the visit of the Governor in the month of February, 1954 ; if so, the total amount paid to the labourers for the said repairs ;

(b) whether it is a fact that the villagers were ordered not to approach within 3 miles on either side of the roads on which the Governor was to pass; if so, the reasons therefor ?

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : (a) No. Only departmental gangs were working on the road, as usual.

(b) No such orders were issued by this department.

LABOUR WELFARE OFFICER IN THE NEW EGERTON MILLS, DISTRICT GURDASPUR

*3353. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Labour be pleased to state whether he is aware of the fact that the New Egerton Mills Dhariwal, District Gurdaspur, are functioning without a Labour Welfare Officer since a long time; if so, the action; if any, taken by the Government in this connection against the said Mill ?

Chaudhri Sundar Singh : Yes. The Labour Welfare Officer (Shri Yasho Vardhan Shah) was on sick leave since December, 1953, and as he did not improve, he has resigned with effect from 31st March, 1954, on medical grounds.

As the post has fallen vacant only on 31st March, 1954, the question of filling this post by the magnagement of the New Egerton Woollen Mills Dhariwal, before this date does not arise.

GOVERNMENT PRINTING PRESS AT CHANDIGARH

*3407. **Shri Dharam Vir Vasisht** : Will the Minister for Labour be pleased to state—

(a) whether the Government Printing Press at Chandigarh Capital has begun working on full scale ; if not, the reasons therefor ;

(b) the nature of printing work still being got done through the outside presses together with their names ;

(c) the volume of printing work given to the presses mentioned in part (b) above and the amount of payments made in each case during the year 1953-54 ?

Chaudhri Sundar Singh : (a) No. The Main Press building is still under construction.

(b) All kinds of jobs beyond the capacity of the existing Government Press are got done through the private presses. A list showing the names of the private presses is given below;

(c) 837 Orders have been placed with the presses given in the list during the year 1953-54. The amount of payment so far made against the above orders is shown against each Press.—

	Name of the Press		Amount		
			Rs	A.	P.
1.	M/s J. Ray and Sons Limited, Simla	..	14,815	10	3
2.	Forward Block Press, Simla	..	3,065	0	3
3.	Victoria Printing Works, Simla	..	1,430	4	0
4.	O.K. Printing Press, Simla	..	4,368	1	3
5.	Commercial Printing Press, Simla	..	..		
6.	Himalia Press, Simla.	..	9,292	6	6
7,	Khalsa Printing Press, Simla.	..	2,434	0	9
8.	Sanatan Dharam Press, Simla	..	7,705	8	6
9.	Soshil Press, Simla	..	1,878	3	0
10.	Bharat Printing Press, Simla	..	1,799	14	0
11.	East Punjab Press, Jullundur	..	1,542	9	0
12.	Qaumi Press, Jullundur	..	11,814	13	0
13.	Janta Press Jullundur	..	11,305	3	6
14	Jai Hind Press, Jullundur	..	7,205	3	3
15	Kishan Steam Press, Jullundur	..	2,800	0	0
16	Hind Electric Press, Ludhiana	..	4,046	2	0
17	Azad Hind Press, Ludhiana	..	..		
18	Arya Press, Durgiana, Amritsar	..	1,275	3	0
19	Kewal Press, Amritsar	..	21,801	4	0
20	Hind Press, Ambala Cantonment	..	3,460	5	0
21	Hind Samachar Press, Jullundur	..	2,453	9	0
22	Indian National Press, Jullundur	..	3,891	2	0
23	Chopra Press, Jullundur	..	7,306	10	6
24	Mahadevi Onkar Press, Jullundur	..	3,150	13	3
25	M/s Vishal Press, Amritsar	..	1,619	8	3
26	V. V. Research Institute, Hoshiarpur	..	421	6	6
27	National Press, Ambala	..	..		
28	The Model Press, Simla	..	44	1	0
29	Berry Printing Works, Ambala	..	4,255	3	9
30	The Tribune Press, Ambala	..	631	4	6

[Minister for Labour]

	Name of the Press		Amount
			Rs R. P.
31	Punjab National Press, Jullundur	..	4,501 14 9
32	Hindustan Press, Karnal	..	..
33	Guru Nanak Press, Ludhiana	..	3,377 9 0
34	Bharat Printing Press, Jullundur	..	144 8 0
35	Coronation Printing Works, Delhi	..	13,272 0 0
36	Indian Offset Press, Darya Ganj, Delhi	..	..
37	Standard Press, Batala	..	4,732 11 6
38	Rai's Art Press, Ludhiana	..	3,680 0 0
39	Bhushan Power Press, Jagadhri	..	2,316 14 0
40	Indian Printing Press, Panipat	..	1,339 7 3
41	Ganesh Printing Press, Gurgaon	..	4,803 6 0
42	Wazir-i-Hind Press, Amritsar	..	6,801 2 0
43	Sanatan Dharam Press, Amritsar	..	4,878 10 6
44	Public Steam Press, Ferozepore	..	3,683 1 3
45	Hindustan Press, Karnal	..	5,092 15 6
46	M. Gulab Singh and Sons, Sonepat	..	..
47	Amrit Electric Press, Ferozepur	..	3,849 9 0
48	Union Electric Press, New Delhi	..	..
49	Map Publication, Dehra Dun	..	..
50	Kartar Singh Engraver, Amritsar	..	40 0 0
51	National Fine Art Press, Karnal	..	311 11 0
52	Printers Limited, Ambala Cantonment	..	..
53	Stylish Printers Ltd., Simla	..	984 0 0
54	Kailash Co-operative Society, Simla	..	..
55	M/s Printing Service Co., Simla	..	703 9 6
56	M/s Chanda Printing Press, Ambala	..	..
57	Imperial Printing Press, Dharamsala	..	..
58	Co-operative Press Multipurpose Society Ltd., Ambala	..	..
59	Simla Book Depot, Simla	..	..
60	Jullundur Co-operative Printing and Publishing Society, Jullundur	..	..
61	M/s Berry Art Press, Simla	..	..
62	M/s Oriental Ltd, Ludhiana	..	..
63	Vir Milap, Jullundur	..	..
64	Karnal Press, Karnal	..	..
65	Dhumi Mall Dharam Dass, Delhi	..	31 4 0
66	Jain Printing Press, Ambala	..	..

SHORT NOTICE QUESTIONS AND ANSWERS

REPRESENTATION FROM STUDENTS UNION OF GOVERNMENT TECHNICAL INSTITUTE, AMBALA CITY

***3386. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) whether the Government have received recently any representation from the Students Union of the Government Technical Institute Ambala City ; if so, the action, if any, taken thereon ;

(b) whether the demand of the said students for recognising the diploma issued by the said Institute for the supervisory posts in the Government Department has been accepted ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Ujjal Singh : (a) Yes. It is hoped that the standard of the Institute will be raised during the year 1954-55.

(b) No. The question of recognising the diploma issued by the Institute by various Departments of Government depends upon the improvement in the standard of the Institute and the demand of the students will, therefore, be automatically met when the scheme for raising the standard has been finalised.

RESTORATION OF LANDS TO MEOS IN GURGAON DISTRICT

***3387. Pandit Shri Ram Sharma :** Will the Minister for Finance be pleased to state whether inspite of the return entry dated 15th July, 1948, in respect of Mokhmul,son of Samad Khan,Nabi Khan, son of Munir Khan, Hasna, son of Kallu, Safedi, son of Akbe Singh and Paltu, son of Salahu, Meos of village Rania, Police Station Taoru, District Gurgaon and their applications in time, their lands have not been restored to them so far ; if so, the reasons therefor ?

Sardar Ujjal Singh : The lands of Makhmul (not Mokhmul) son of Samad Khan, Nabi Khan, son of Mehar Khan (not Munir Khan), Hasna son of Kalu, Suffadi (not Safedi) son of Akbe Singh and Paltu, son of Sabhu (not Salahu) Meos of village Raniaki, have been restored and the restoration chits issued. The question, therefore, does not arise.

LAND CLAIMS ORGANISATION

***3393. Shri Babu Dayal :** Will the Minister for Finance be pleased to state whether it is a fact that the Land Claims Organisation has been disbanded or is going to be disbanded in the State ; if so, the department which is proposed to be entrusted with this work ?

Sardar Ujjal Singh : No. The second part of the question does not arise.

PAYMENT OF INTERIM COMPENSATION TO DISPLACED PERSONS IN THE STATE

***3459. Shri Dev Raj Sethi :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the total number of displaced claimants who have so far received interim compensation in the State out of the 5 classes of priority claimants ;

[Shri Dev Raj Sethi]

(b) the total amount paid to them by the Government so far ;

(c) the probable period within which the remaining claimants are likely to be paid their claims ;

(d) the date from which the Government intends to invite applications from other categories (non-priority) of claimants for payment of interim compensation ;

(e) the date from which the Government intends to discontinue realisation of rent of evacuee houses and shops ;

(f) the date from which quasi-permanent allotment of lands is to be made permanent ;

(g) the steps taken by the Punjab Government to press the Government of India to expedite the payment of compensation and other measures for the rehabilitation of refugees from West Pakistan.

Sardar Ujjal Singh : Hon'ble Member may kindly refer to the reply given to Starred Question No. 3349 appearing in the list of questions for the 1st April, 1954.

श्री देव राज सेठी : स्पीकर साहिब । part (d) का जवाब नहीं दिया गया ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਤਲਾਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਮਾਮਲ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ।

श्री देव राज सेठी : क्या मंत्री जी part (e) में पूछी गई date बतायेंगे ?

ਮੰਤ੍ਰੀ ; ਇਹਦਾ ਸਬੰਧ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੈ । Compensation ਦੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਕਿਰਾਇਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

श्री देव राज सेठी : part (g) का क्या जवाब है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜਿਤਨੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਖਤੋਖਿਤਾਬਤ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਵੀ ਅਤੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵੀ ।

श्री देव राज सेठी : इस कोशिश का क्या नतीजा निकला है ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਹੜਾ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ । ਕੋਈ final compensation scheme ਵਾਲਾਂ ਵਨਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ।

श्री देव राज सेठी : क्या मन्त्री जी अन्दाज़े से बता सकते हैं कि non-priority claimants से कब तक applications ली जायेंगी ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਖ਼ਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਅਪਰੈਲ ਤਾਈਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ applications invite ਕਰੇਗੀ ਪਰ ਹਾਲੇ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਆਸਾਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨ ਰਹੀ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ unilateral ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ। Central Rehabilitation Minister ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ।

श्रीमती सीता देवी: क्या मन्त्री जी बतायेंगे कि क्या उन बहुत से शरणार्थियों को अपने claims file करने के लिये कोई समय दिया जायेगा जो अभी तक ऐसा नहीं कर सके ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ Parliament ਨੇ ਇਕ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ claims ਨੂੰ ਹੁਣ assess ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। Widows ਦੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ।

श्रीमती सीता देवी: क्या इस बात को देखते हुये कि पंजाब की बहुत सारी जनता अनपढ़ है, उन लोगों की जिन को date का पता नहीं लग सका claims देने का कोई और अवसर दिया जायेगा ?

ਮੰਤ੍ਰੀ: ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੌਕਿਆ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾਸਾ ਵਕਤ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਿਆਦ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

GRANT OF LOAN TO REFUGEE INDUSTRIALISTS IN THE STATE

*3462. **Shri Dev Raj Sethi :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

(a) the total amount of loan advanced so far to the Refugee Industrialists of the State by the Rehabilitation Finance Administration ;

(b) the steps so far taken by the Government to help the said industrialists in getting the payment of their loan amount ;

(c) the total number of plots in Industrial colonies sold so far to Industrialist refugees ;

(d) the total number of factories established so far in Industrial Colonies ;

(e) the steps taken or proposed to be taken by the Government to help the allottees of plots in Industrial areas in getting the further loans from the Rehabilitation Finance Administration ?

Sardar Ujjal Singh : (a) 13,41,100.

(b) The loan applications of refugee industrialists are suitably recommended to the Rehabilitation Finance Administration for consideration. The Commissioner, Relief and Rehabilitation, Punjab who is a Member of the Administration takes care to see that recommended loan applications are sanctioned.

(c) 1,101.

(d) 139. This figure includes factories under construction.

(e) In the recent meeting of the Rehabilitation Finance Administration held at Delhi on the 29th and 30th March, 1954, the Commissioner, Relief and Rehabilitation, Punjab, stressed the desirability of giving preference to refugee industrialists in the matter of grant of loans to refugee businessmen and also urged that the rejected applications of loans from refugee industrialists should be reconsidered as there was now keen demand due to the electricity being available. This proposal has been agreed to by the Administration.

श्री देव राज सेठी : जवाब में बताया गया है कि 1101 plots में से कुल 139 को develop किया गया। क्या मैं पूछ सकता हूं कि इस नातसल्लीबख्श development के पेशे-नज़र, सरकार क्या measure इख्तियार करना चाहती है ?

स्पीकर साहिब, मेरे पहले short notice question का जवाब भी निहायत नातसल्लीबख्श था । मैं Leader साहिब से दरखास्त करना चाहता हूं कि आज normal sitting के बाद उस सवाल में उठाए गए मामले पर debate के लिये समय मुकर्रर किया जाए ।

अध्यक्ष महोदय : यह दरखास्त लिख कर दीजिये और relevant rule भी quote कीजिये ।

ISSUING OF NOTICES TO LOCAL OCCUPANTS OF EVACUEE SHOPS IN DISTRICT ROHTAK

***3316. Pandit Shri Ram Sharma** : Will the Minister for Finance be pleased to state whether the Assistant Custodian and District Rent Officer, Rohtak, has issued any notices for vacating the evacuee shops at present, occupied by the local persons ; if so, the total number of such notices and the persons on whom these notices have been served, together with the reasons therefor ?

Sardar Ujjal Singh : Yes. A list is given on the next page. The notices were issued in accordance with the instructions contained in memorandum No. 9/Cir/1831-43/Allot/Genl., dated the 30th January, 1954, copy on page 72 *infra*

List showing the names of local persons who are in possession of evacuee shops and have been served with notices to vacate

Serial No.	Name	Ward and shop No.
1	Shri Chandgi Ram ..	BIII 1088
2	Shri Inder Raj ..	VI B 92(P)
3	Shri Prithvi ..	BIV 92 (P)
4	Shri Lakhmi Narain ..	BIV (93)
5	Shri Jug Lal ..	BIV 94
6	Shri Sartu ..	BIV 95
7	Shri Des Raj ..	BIV 98
8	Shri Jagadhar Lal ..	BIV 105
9	Shri Des Raj Jain ..	BIV 110
10	Shri Buti ..	BIV 115
11	Shri Ude Singh ..	BIV 132
12	Shri Chajju Ram ..	BIV 168 (P)
13	Shri Ram Parshad ..	BIV 168 (P)
14	Shri Shiv Narain ..	BIV 168 (P)
15	Shri Manohar Lal Jai Narain ..	BIV 417
16	Shri Hazari Lal ..	BVII 308
17	Shri Hazari Lal ..	BVII 309
18	Shri Kanya Lal ..	BV 828
19	Shri Chander Bhan-Tek Chand ..	B V 829
20	Shri Harnarain-Jugal Kishore ..	B V 831
21	Shri Banarsi Das ..	B V 640
22	Shri Sher Singh ..	B VI 97
23	Shri N.R. Gupta ..	BVI 1048
24	Shri Om Parkash ..	BVI 923 (P)
25	Shri Ved Parkash ..	BVI 923 (P)
26	Shri Partap Singh-Rattan Singh ..	BVI 1047 (P) (Hotel)

[Minister for Finance]

Copy of Circular memorandum No. 9/Cir/1831-43/Allot/Genl., dated the 30th January, 1954, from the Custodian, Evacuee Property, Punjab, Jullundur, to all the District Rent Officers in the State.

Subject:—Evacuee premises in occupation of local persons possessing their own property.

Some local persons are in occupation of evacuee houses and shops as tenants on the ground that they tenanted these premises prior to partition. Some of these occupants possess their own houses and shops in the same town in which they are occupying evacuee property. It has been decided that such local tenants should not be permitted to occupy evacuee premises any longer.

2. The cases of all the old tenants should be scrutinised, and steps taken to get the evacuee property vacated in accordance with Law from the persons mentioned in para 1 above.

3. The properties thus vacated should be allotted to deserving displaced persons according to rules.

ADJOURNMENT OF ASSEMBLY (*sine die*)

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned *sine die.*

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned *sine die.*

Mr. Speaker : Question is—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned *sine die.*

The motion was carried.

PRESENTATION OF PRELIMINARY REPORT ON THE EAST PUNJAB GENERAL SALES TAX (AMENDMENT) BILL, 1954 AND EXTENSION OF TIME LIMIT FOR SUBMISSION OF THE FINAL REPORT

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I beg to present the preliminary Report of the Select Committee on the East Punjab General Sales Tax (Amendment) Bill.

Minister for Labour : Sir, I beg to move—

That the time fixed for presenting the final Report may be extended to 15th October, 1954.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the time fixed for presenting the final report may be extended to 15th October, 1954.

Mr. Speaker : Question is—

That the time fixed for presenting the final report may be extended to 15th October, 1954.

The motion was carried.

REQUEST BY SHRI RAM KISHAN, M.L.A., FOR HALF AN HOUR'S DISCUSSION ON *Q. No. 3349 UNDE RULE 12 (3)(b)

अध्यक्ष महोदय : श्री राम किशन जी की ओर से यह प्रार्थना आई है कि प्रश्न नं० 3349 पर वाद-विवाद के लिये आधा घंटा रखा जाए । कायदे के अनुसार Leader साहिब की रजामन्दी से काम खत्म होने के बाद इस बहस के लिये आधा घंटा रखा जा सकता है ।

मुख्य मंत्री : मुझे कोई एतराज नहीं ।

अध्यक्ष महोदय : तो बस ठीक है । आज का काम खत्म हो जाने के बाद आधे घंटे के लिये उस सवाल में उठाये गये मामले पर बहस होगी ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ) : On a point of information, Sir. ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਏਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ session ਬੜੀ abruptly ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਅਗਲਾ ਸੈਸ਼ਨ ਕਦੋਂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ ।

मुख्य मंत्री (श्री भीम सैन सच्चर) : यह session अचानक खत्म नहीं हो रहा अगर मेम्बर साहिबान चाहें तो आगे चल सकता है मगर हमने काम के मुताबिक चलना है । इस वक्त तक जो काम हमारे सामने था वह आज खत्म होने वाला है । कुछ और Legislation बाकी है जिस के लिये थोड़ा सा वक्त चाहिये । इरादा यह है कि मई में फिर session किया जाए ताकि बाकी जो legislation रहती है उसे पास किया जा सके और मैम्बर साहिबान जो non-official bills और resolutions लाना चाहते हैं, उन पर बहस करने के लिये उन्हें पूरा अवसर दिया जाए ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਤਾਰੀਖ ਤਾਂ ਦਸ ਦਿਓ।

मुख्य मंत्री : तारीख का पक्का फैसला तो अभी किया नहीं गया । Middle of May के इधर या उधर कोई date समझ लीजिये ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ : ਸੈਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

मुख्य मंत्री : जरूर होगा ।

EXTENSION OF THE TIME FOR SUBMISSION OF THE REPORT BY THE JOINT SELECT COMMITTEE ON THE HINDU DHARAM ASTHAN BILL

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move the motion—

> "That in view of the fact that the Joint Select Committee on the Punjab Hindu Dharam Asthan Bill, 1952, has not been able to complete its report by 31st January, 1954, the time for the submission of its Report be extended till 1st October, 1954," as passed by the Council on the 1st April, 1954, be agreed to.

*Page 25 ante.

मुख्य मंत्री : गुज़ारिश यह है कि पंजाब हिंदू धर्म स्थान बिल Joint Select Committee के सुपुर्द किया गया था। उस के सम्बन्ध में committee ने ३१ जनवरी, १९५४ तक रिपोर्ट भेजनी थी लेकिन वह नहीं भेज सकी क्योंकि रिपोर्ट तैयार नहीं हो सकी। इस लिये समिति की यह ख्वाहिश है कि समय ३१ जनवरी की बजाय 1st October, 1954 तक बढ़ा दिया जाए। कौंसिल ने इस की मंज़ूरी 1st April, 1954 को दे दी है। अब इस हाऊस की सहमति की भी ज़रूरत है।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the motion—"that in view of the fact that the Joint Select Committee on the Punjab Hindu Dharam Asthan Bill, 1952, has not been able to complete its report by 31st January, 1954, the time for the submission of its report be extended till 1st October, 1954," as passed by the Council on the 1st April, 1954" be agreed to.

Mr. Speaker : Question is—

That the motion—"that in view of the fact that the Joint Select Committee on the Punjab Hindu Dharam Asthan Bill, 1952, has not been able to complete its report by 31st January, 1954, the time for the submission of its Report be extended till 1st October, 1954, " as passed by the Council on the 1st April, 1954, be agreed to.

The motion was carried

RECOMMENDATIONS MADE BY THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL ON THE PUNJAB TOBACCO VEND FEES BILL, 1954

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I beg to move—

That the recommendations made by the Punjab Legislative Council in the Punjab Tobacco Vend Fees Bill, which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the recommendations made by the Punjab Legislative Council in the Punjab Tobacco Vend Fees Bill, which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Question is—

That the recommendations made by the Punjab Legislative Council in the Punjab Tobacco Vend Fees Bill which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954, be taken into consideration.

The motion was carried

Mr. Speaker : Now I will put the recommendations made by the Punjab Legislative Council to the vote of the House.

CLAUSE 5

Mr. Speaker : Question is—

That in sub-clause (1), line 3, for the word "Collector" the word "Commissioner" be substituted.

The motion was carried

CLAUSE 8

Mr. Speaker : Question is—

That in line 3, for the words, "against whom a reasonable........that he" the word "who" be substituted.

The motion was carried

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir I beg to move—

That the Punjab Tobacco Vend Fees Bill, as recommended by the Council, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Tobacco Vend Fees Bill, as recommended by the Council, be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Tobacco Vend Fees Bill, as recommended by the Council, be passed.

The motion was carried

RECOMMENDATIONS MADE BY THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL ON THE PUNJAB PASSENGERS AND GOODS TAXATION (AMENDMENT) BILL

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I beg to move—

That the recommendations made by the Punjab Legislative Council in the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill, which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the recommendations made by the Punjab Legislative Council in the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Question is—

That the recommendations made by the Punjab Legislative Council on the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954 be taken into consideration.

The motion was carried

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Now I will put the recommendations made by the Punjab Legislative Council to Clause 3 to the vote of the House.

Mr. Speaker : Question is—

That in the first proposed proviso, lines 3-4, the words "and penalty, if any, imposed on the owner" be omitted.

The motion was carried

Mr. Speaker : Question is—

That in the second proposed proviso, line 3, the words "and penalty, if any imposed" be omitted.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That in the second proposed proviso, lines 5-6, the words "and penalty" be omitted.

The motion was carried

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill, as recommended by the Council be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill, as recommended by the Council be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill, as recommended by the Council be passed.

The motion was carried

RECOMMENDATIONS MADE BY THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL ON THE PUNJAB MOTOR VEHICLES TEXATION (AMENDMENT) BILL

Minister for Labour (Chaudhri Sundar Singh) : Sir, I beg to move—

That the recommendations made by the Punjab Legislative Council in the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the recommendations made by the Punjab LegislativeCouncil in the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Question is—

That the recommendations made by the Punjab Legislative Council in the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill which was passed by the Punjab Legislative Assembly on the 29th March, 1954, be taken into consideration.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Now the recommendations made by the Punjab Legislative Council to Clause 2 is before the House.

ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ (ਡੋਹਲੋਂ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਸ ਵਕਤ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਰੀਆਂ ਉਪਰ 2,200 ਰੁਪਏ ਤਕ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਜ ਤਕ ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਲਗਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ 400 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਯਕਲਖਤ ਇਸ ਰਕਮ ਨੂੰ 400 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 2,200 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ business ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਬਿਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ Minister incharge ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ੨ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਹਦ 2,200 ਰੁਪਿਆ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਉਹ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚਕੇ ਲਾਰੀਆਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ business ਨੂੰ nationalise ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਕੀ ਦਿਆਂ ਉਪਰ ਇਤਨਾ ਭਾਰੀ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਸ business ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

(*At this stage Mr. Speaker vacated the chair and Mr. D. D. Puri, a member of the Panel of Chairman occupied it.*)

ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ majority ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸੁਣਨਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਇਹ ਐਕਟ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਉਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਲਦ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਨਤੀਜਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਮੀਟ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਈਸਟ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਉਸ ਤੋਂ ਇਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਵੀ ਸਬਕ ਸਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ (ਟਾਂਡਾ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤਰਮੀਮ ਕੌਂਸਲ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਲਿਆਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਭੇਜਣੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਬਾਰ ਬਾਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਅਨੁਰੋਧ ਕਰਦ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੌਂਸਲ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਹੀ ਕਰਾ ਸਕੇ ਇਹੋ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ, ਇਹ ਉਪਰੋ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਉਥੋਂ 2,200 ਰੁਪੈ ਦੀ limit ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਾਕੇ ਲੈ ਆਏ ਹਨ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਟੈਕਸ ਪੰਜ ਜਾਂ ਛੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਪਰ ਬੜੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੀ ਵੀ ਇਹ

[ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ]

ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਲਾਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਉਨੀ ਚੰਗੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ । ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ routes ਤੇ ਵੀ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲਾਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ routes ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਤਨੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਉਹ investment ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਵੀ ਟੈਕਸ ਵਧਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ facilities ਅਤੇ ਚੋਖੀ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਲਾਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ । ਚੂੰਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ majority ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ majority ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਕਰਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਸ ਨਾਲ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਤਰੀਕਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ ।

ਫਿਰ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਖਾਸ schedule ਜਾਂ categories ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਕਿ ਇਸ basis ਤੇ ਇਤਨਾ ਟੈਕਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ basis ਤੇ ਇਤਨਾ । ਬਸ ਗੋਲ ਮੋਲ ਜਿਹੀ ਰਕਮ ਰਖ ਦਿਤੀ ਹੈ—ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ charge ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ? ਮੇਰਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਲਗਾ ਕੇ ਅਤੇ ਮੋਟਰਾਂ ਦੀ nationalisation ਕਰ ਕਰ ਕੇ private operators ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਬਸ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ ਬਾਕੀ ਲਾਲਾ ਜੀ (ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਮਨਿਸਟਰ) ਕੱਲੇ ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦ ਪੁਰੀ (ਆਦਮਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, motor vehicle transport ਇਕ ਅਜਿਹੀ Industry ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ middle class ਜਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀ industry ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ industry ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਤਾਂ nationalisation ਦੇ ਨਾਂ ਪੁਰ ਸੀ । ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ transport ਨੂੰ nationalise ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੇਲ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜੇ ਆਪਣੇ ਪੜੋਸੀ ਸੂਬੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ facts and figures ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਵੀ ਇਸਨੂੰ success ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ । ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਫ ਸਬੂਤ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਹ experiment ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਉਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਫ਼ਾਰਸ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਿਹਰ ਹੈ:-

"ਆਜ਼ਮੂਦਾ ਰਾ ਆਜ਼ਮੂਦਨ ਕਾਰੇ ਜਾਹਲਾਂ ਅਸਤ"

ਯਾਨੀ ਜਿਹੜੀ ਅਜ਼ਮਾਈ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਅਜ਼ਮਾਉਣਾ ਜਾਹਿਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ।

ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, taxation ਦੀ । ਮੈਂ ਇਹ ਪੂਰੇ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ industry ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਿਤ ਨਵੇਂ measures ਲਿਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਲਈ, ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਹਾਊਸ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵੇਖੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਇਹ experiment ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੂਜਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜ਼ਮਾਇਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ।

ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਬਿਲਕੁਲ ਗਰੀਬ ਤਬਕਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਸ industry ਨੂੰ develop ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਬਕੇ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਉਲਟਾ ਇਸਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਇਸ taxation ਦੇ system ਨੂੰ minimise ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

दीवान जगदीश चन्द्र (लुध्याना शहर, उत्तर): स्पीकर साहिब, इस तरमीमी बिल के मुतअल्लिक मेरे अपोजीशन के दोस्तों —अकाली पार्टी, कम्युनिस्ट और गांधी जनता वाले भाईयों ने मुखालफत का इज़हार किया है। उन्होंने हू-बहू वही दलीलें दोहराई हैं जो कि कई बार इस सिलसिले में वे पहले ही दे चुके हैं। आप के द्वारा, स्पीकर साहिब, मैं उन भाईयों को वाज़या तौर पर यह बता देना चाहता हूं कि गवर्नमैण्ट की पोलिसी हरगिज २ यह नहीं है कि किसी industry को किसी भी तरीके से दबाया जाए या मिटाने की कोशिश की जाए। बहरहाल गवर्नमैण्ट इस बात पर कायम है कि हर किसम की industry पर मुनासिब टैक्स लगाये जायें ।

जनाब स्पीकर साहिब, मेरे अकाली भाईयों ने यह कहा कि गरीब लोगों ने अपनी ज़मीनें जायदाद और पता नहीं क्या क्या बेच कर इन लारियों को खरीदा जिन्हें आजकल वे चला रहे हैं। क्या मैं पूछ सकता हूं कि गरीब लोगों के पास ज़मीनें और जायदादें कहां से आई ? क्या उन लोगों को, जिन के पास इतनी जायदादें थीं कि उन में से कुछ को बेच कर जो रुपया मिला उसे transport में invest कर दिया, गरीब कहा जाता है ? खैर स्पीकर साहिब, मुझे इन बातों की ज्यादा गहराई में नहीं जाना है। मैं तो केवल यही कहना चाहता हूं कि transport मुल्क की एक key industry है। जिस तरह railways चलती है उसी pattern पर ही यह transport service का सिलसिला है ।

इस के इलावा, स्पीकर साहिब, यह कहा गया है कि private operators के पास पंजाब में छोटे २ routes हैं इस लिये उन की ज्यादा आमदनी नहीं होती, हालांकि असलीयत यह है कि दूसरे सूबों के मुकाबिला में पंजाब के operators जो रुपया कमाते हैं और जो हिसाब वे दिखाते हैं वे कभी भी दुरुस्त नहीं होता।

यह भी कहा गया है कि दूसरे मुल्कों और खास कर हिमाचल प्रदेश में और पंजाब में यह जो तजुरुबा किया गया है, वह नाकामयाब हुआ है। दूसरे सूबों के सिलसिला में तो मैं कुछ कहना नहीं चाहता, बल्कि जहां तक पंजाब का ताल्लुक है, जो facts and figures कई बार हाऊस के सामने रखे गए हैं, उन से साफ ज़ाहिर है कि जिन routes को

दीवान जगदीश चन्द्र]

गवर्नमैण्ट ने nationalise किया है उन routes की आमदनी पर जो tax आता है वह उस का मिकदार उस tax से जो private operators देते थे, कहीं ज़्यादा है। इन हालात में कैसे कहा जा सकता है कि पंजाब गवर्नमैण्ट का nationalisation का experiment कामयामब साबत नहीं हो रहा ?

बहरहाल में यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि 2,200 रुपये की limit जो कि इस बिल के द्वारा मुकर्रर की गई है, maximum limit है। इस का मतलब यह हरगिज़ नहीं कि इतना टैक्स हर मोटर पर ज़रूर लगाया जायेगा ।

मैं हैरान हूं कि मेरे कम्यूनिस्ट दोस्त जो यह चाहते हैं कि हरेक industry को nationalise कर लिया जाए, motor transport की nationalisation पर क्यों तिलमिला उठे हैं ! इस से यह साफ ज़ाहिर होता है कि कुछ transport वालों ने इन के पास आकर अपने रोने रोए हैं या यह कि कुछ खास खास आदमियों में यह दिलचस्पी रखते हैं । इस लिये जो दलीलें उन्होंने इन्हें बताई वे वैसी की वैसी इन्होंने यहां पर ज़ाहिर कर दी हैं ताकि बाद में उन्हें यह कह सकें कि भाई हमने तो बहुत कोशिश की पर गवर्नमैण्ट इतनी सख्त है कि उस ने हमारी एक भी नहीं सुनी। खैर, स्पीकर साहिब, मैं यह समझता हूं कि यह एक मुनासिब और दुरुस्त measure है ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ) : ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨਜੀ, motor transport ਤੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟੈਕਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਔਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਇਸ਼ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਪਾਲੀਸੀ ਨੂੰ ਵਾਜ਼ਿਆ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਅਦਾਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਹਰ ਉਸ ਪਾਲੀਸੀ ਨੂੰ support ਕਰਾਂਗੇ ਜਿਸਦਾ aim ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ equalise ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਮੋਟਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ।

ਅਜ ਆਪਣੀ ਇਸ ਪਾਲਿਸੀ ਦੀ support ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ routes ਕਿੰਨੇ ਕਿੰਨੇ ਲੰਬੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਓਪਰੇਟਰਜ਼ (operators) ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਆਮਦਨੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਦਸਤੂਰ ਯਕੇ ਬਾਦ ਦੀਗਰੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਸਾਲ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਰਿਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਿਨਮਿਆਂ ਨੂੰ nationalize ਕਰਨ ਦਾ ਜਾਂ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਡੀਆਂ ੨ ਫ਼ੈਕਟ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ nationalize ਕਰਨ ਦਾ ਜਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਮੋਟ੍ਰਾਂ

ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹ partial ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪ ਵਡੇ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਦਿਵਾਨਾਂ ਦੀ ਵਡੀ ਮਿਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਆਪ capitalist ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੂਜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੋਟਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ census ਲੈ ਲੈਣ ਤੇ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਤਨੇ ਮਕਾਨ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਕਿਤਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਮੋਟਰਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚੋਂ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਤਨੇ bank balances ਹਨ।

ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਖ ਲੈਣ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੇਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਨੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਰਹੇ ਨੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਤਨੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਹੋ ਗਲ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੋਟਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮੰਜੀ ਥਲੇ ਡੰਗੋਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਫੇਰਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ interest protect ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ opposition ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗੱਲ ਦੁਨੀਆ ਕੋਲੋਂ ਭੁਲੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਜਮਾਤ ਇਕ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰ ਜਮਾਤ ਹੈ। ਇਹ transport ਨੂੰ nationalise ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹੋਰ tax ਵਧਾ ਕੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਪਾਸ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह): जनाब स्पीकर साहिब, मैं आप की वसातत से पंजाब सरकार से यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि बार बार इन की खिदमत में यह अर्ज़ किया गया है कि जो चीज़ भी वह लाएं पूरी सोचविचार के बाद लाएं ताकि यह हाऊस उस पर अपनी राए दे सके और विचार कर सके। मैं अपनी सरकार की इस spirit के खिलाफ हूं जिस से वह काम कर रही है। जैसा के मेरे मोहत्रिम दोस्त दीवान साहिब ने अभी कहा है कि यह तो मोटर वालों से ताल्लुक रखते हैं या मोटर वालों का काम करते हैं। मैं अर्ज़ करता हूं कि दीवान साहिब तो कांग्रेस पार्टी के सैक्रेटरी हैं। इस लिये, अगर वह यह बात न कहते तो अच्छा था। चोट करना तो आसान है लेकिन चोट सहना आसान नहीं।

अध्यक्ष महोदय: मौलवी साहिब, चोट तो आप भी नहीं सह सके।

मौलवी अब्दुल गनी डार: चोट मारना तो मुमकिन होता है बहरहाल चोट सहना बहुत मुश्किल है। तो मैं उन से पूछता हूं कि क्या यह सच नहीं कि जिस ढंग से, Nationalisation of Transport हमारी सरकार ने की है इस से corruption के दरवाजे खोले गये हैं? बल्कि मैं तो कहूंगा कि यह तो पार्टी के अपने नुकता निगाह को और अपने मुफ़ाद को सामने रख कर कि जिस road पर चाहा कबज़ा कर लिया और जिस road को चाहा छोड़ दिया की स्पिरिट से ही की गई है। हम इस स्पिरिट की मुखालफत करते हैं। यह वह स्पिरिट है

[मौलवी अब्दुलगनी डार]

स्पीकर साहिब, जिस से दूसरों को तंग किया जाये और ज़िच किया जाए। मैं हकूमत को बता देना चाहता हूं कि जैसे दीवान साहिब या उन के कई साथियों ने पंजाब की खिदमत की है वैसे ही transport वालों ने भी पंजाब की खिदमत की हुई है। इस लिये मैं पंजाब सरकार से दरखास्त करता हूं कि वह इस स्पिरिट को बदल दें। जिस तरीका से वह चल रही है वह ठीक नहीं है। स्पीकर साहिब, गवर्नमैण्ट के बैंचों से बारबार यह कहा गया है कि हम लोग Transport वालों के पास बिके हुए हैं और Communist भाइयों का तो उन की मदद करना पेशा हो गया है। यह बात बार बार कह कर इस तरफ इशारा किया जाता रहा है। कल यहां असैम्बली में मुज़ारों और हरिजनों के बारे में कुछ प्रस्ताव आए थे। ठीक है, कि उन के बारे में हमारे सरकारी बैंचों से यह कहा गया था कि हमें तो हरिजनों के साथ बड़ी हमदर्दी है। और उन्हें हरिजनों का एतमाद हासिल है। लेकिन मैं उन से पूछता हूं कि अभी अभी हिसार में जो इलैकशन हुई थी उस में क्या हुआ है? सरकार की सारी ताकत एक तरफ होने के बावजूद भी एक गरीब श्री मनी राम बागड़ी election जीत गए हैं।

अध्यक्ष महोदय : क्या यह relevant है जो कुछ आप तकरीर फरमा रहे हैं?

मौलवी अबदुल गनी डार : स्पीकर साहिब, यह relevant इस लिये है कि जब यह हम पर चोट करते हैं तो हमें जवाब में चोट करनी ही पड़ती है। जब यह सरकारी बैंचों पर बैठने वाले हमारी स्पिरिट और नीयत पर हमला करते हैं तो हमें यह बात इन्हें कहनी ही पड़ती है कि अभी अभी हिसार की elections में क्या हुआ है।

अब भी स्पीकर साहिब, यह जो transport को nationalise कर रहे हैं उस में काम करने वालों में से 70 फीसदी शरणार्थी हैं, और शरणार्थी भी वह हैं जो अपना सब कुछ पाकिस्तान में छोड़ आए हैं। मुझे उम्मीद है कि दीवान साहिब मुझ से पूछेंगे कि अगर वह अपना सब कुछ पाकिस्तान में छोड़ आये हैं तो उन्होंने कहां से रुपया लेकर फिर यह काम शुरू कर लिया है? मैं उन्हें बता देना चाहता हूं कि उन्होंने सरकार से कर्ज़ लेकर यह काम शुरू किया है या जो कुछ सोना, गहना वह साथ लाए थे उसे बेच कर उन पर लगा दिया है इस लिये मैं इन से इलतजा करता हूं कि वह अपनी इस स्पिरिट को वापस ले लें और अच्छी स्पिरिट से काम करें।

शिक्षा मंत्री (श्री जगत नारायण) : स्पीकर साहिब, आज भी वही दलायल दी गई हैं जो उस दिन दी गई थी जब यह बिल हाऊस के सामने पेश किया गया था। उस दिन आप के सामने यह बात रखी गई थी कि 2,000 रु. की limit मुकर्रर की गई है। कौंसल ने यह limit बढ़ा कर 2,200 रु. कर दी है। यह कोई बड़ा फर्क नहीं है।

अभी एक भाई ने schedule पेश किया और कहा कि schedule की limit लगा लेते हैं। मैं अपने भाईयों को यकीन दिलाना चाहता हूं कि हम कम से कम टैक्स लगाने की कोशिश करेंगे।

फिर Nationalisation की बात कही गई। इस का इस बिल से ताल्लुक तो न था मगर इस का ज़िक्र बार २ किया गया। इस के मुतअल्लिक में पहले भी अर्ज़ कर चुका हूं। कहा जाता है यह एक घाटे का सौदा है। मैंने पहले भी अर्ज़ की थी कि 63 लाख रुपया खर्च हुआ है। 50 लाख रुपया पहले ही गवर्नमैण्ट के ख़ज़ाने में वापिस पहुच चुका है और अभी साढ़े तीन साल ही हुए हैं। इस बात को कई बार repeat किया गया यह अच्छा नहीं। अभी तक हमारे पास लारियां, स्टैण्ड और दूसरी सब चीजें हैं।

यह कहा गया कि यहां छोटे 2 routes हैं और दूसरे सूबों में बड़े २ routes हैं। यह बात गलत है। दर असल दूसरे सूबों में और हमारे सूबे में भी सभी तरह के routes है। छोटे भी हैं और बड़े भी हैं! मद्रास, ट्रावनकोर वगैरा में भी यही हाल है—छोटे बड़े सब routes हैं।

फिर कहा गया कि यह बिल लाकर हम शरणार्थियों को dislocate कर रहे हैं। ऐसा कोई सवाल पैदा नहीं होता है। हमारी यह इन्तहाई कोशिश होती है कि जो routes लें उस के बदले में हम दूसरा route दें। और भी हर तरह की सहूलतें देने को तैयार हैं। हमने पहले भी कहा था कि अगर private operators एक corporation बनाना चाहें तो गवर्नमेंट पूरी सहूलतें देने को तैयार है।

हम compensation के सवाल के बारे में कई बार अर्ज़ कर चुके हैं कि हम यह Government of India के बनाए हुए draft rules के मुताबिक देने को तैयार हैं। हम मुलाज़मीन को पूरी रियायतें देकर उन की सरकारी मुलाज़मत में खपत करना चाहते हैं। हमारी यह कोशिश होती है कि हम जितनी ज़्यादा से ज़्यादा सहूलतें दे सकें, दें।

Limit के बारे में जैसा कि मैंने पहले भी कहा है, यह 2,200 रु. होगी इस लिये यह टैक्स 500 रु. और 1,500 रु. भी लग सकता है।

इन लफ्ज़ों के साथ मैं अपनी जगह पर बैठता हूं और उम्मीद करता हूं कि आप इस बिल को पास कर देंगे।

Mr. Chairman : Question is—

That in line 5, between the words "rates" and "as" the following words be inserted—

"not exceeding rupees two thousand and two hundred per vehicle for a period of one year".

The Assembly divided

AYES	..	52
NOES	..	16

The motion was declared carried

[Mr. Chairman]

AYES : 52

Name	Name
1. Abdul Ghaffar Khan, Khan.	27. Lajpat Rai, Shri.
2. Badlu Ram, Shri.	28. Lal Chand Prarthi, Shri.
3. Baloo Ram, Shri.	29. Mool Chand Jain, Shri.
4. Balwant Rai Tayal, Shri.	30. Nand Lal, Shri.
5. Benarsi Dass Gupta, Shri.	31. Nanhu Ram, Shri.
6. Bhim Sen Sachar, Shri.	32. Partap Singh, Bakhshi.
7. Bishna Ram, Shri.	33. Partap Singh Kairon, Sardar.
8. Chand Ram Ahlawat, Shri.	34. Partap Singh Rai, Sardar.
9. Chandi Ram Verma, Shri.	35. Phaggu Ram, Shri.
10. Darbara Singh, Sardar.	36. Prabodh Chandra, Shri.
11. Daulat Ram Sharma, Shri.	37. Raghuvir Singh, Rai.
12. Devi Lal, Shri.	38. Rajinder Singh Gyani, Sardar.
13. Dev Raj Anand, Shri.	39. Rala Ram, Shri.
14. Dev Raj Sethi, Shri.	40. Ram Chandra Comrade.
15. Dharam Vir Vasisht, Shri.	41. Ram Dayal Vaid, Shri.
16. Guran Das Hans, Bhagat.	42. Ram Kishan, Shri.
17. Gurbachan Singh, Sardar.	43. Ram Parkash, Shri.
18. Gurbachan Singh Atwal, Sardar.	44. Ram Sarup, Shri.
19. Gurbanta Singh, Sardar.	45. Rizaq Ram, Shri.
20. Gurdial Singh, Sardar.	46. Sadhu Ram, Shri.
21. Gurdatt Singh, Shri.	47. Samar Singh, Shri.
22. Hari Singh, Sardar.	48. Sant Ram, Shri.
23. Jagat Narain, Shri.	49. Sher Singh, Professor.
24. Jagat Ram Bhardwaj, Shri.	50. Sita Devi, Shrimati.
25. Jagdish Chandra, Dewan.	51. Sundar Singh, Chaudhri.
26. Khem Singh, Sardar.	52. Teg Ram, Shri.

NOES 16

Name	Name
1. Abdul Ghani Dar, Maulvi.	9. Kedar Nath Saigal, Shri.
2. Achhar Singh Chhina, Sardar.	10. Maru Singh Malik, Shri.
3. Babu Dayal, Shri.	11. Mota Singh Anandpuri, Professor.
4. Bachan Singh, Sardar.	12. Partap Singh, Master.
5. Chanan Singh Dhut, Sardar.	13. Puran Singh, Sardar.
6. Darshan Singh, Sardar.	14. Sarup Singh, Sardar.
7. Gopal Singh, Sardar,	15. Wadhawa Ram, Shri.
8. Iqbal Singh, Principal.	16. Wazir Singh, Sardar.

Chief Minister (Shri Bhim Sen Sachar) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill, 1954, as recommended by the Council, be passed.

Mr. Chairman : Motion moved—

That the Punjab Motor Vehicles Taxation(Amendment) Bill, 1954, as recommended by the Council, be passed.

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab Motor Vehicles Taxation (Amendment) Bill, 1954, as recommended by the Council, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB RESTRAINT ON DOWRY BILL, AS REPORTED ON BY THE SELECT COMMITTEE

Shrimati Sita Devi (Jullundur City, South East) : **Sir, I beg to move—**

That the Punjab Restraint on Dowry Bill, as reported on by the Select Committee be taken into consideration.

स्पीकर साहिब, आज में अपने हाऊस के लीडर साहिब का हार्दिक धन्यवाद करना चाहती हूं कि जिन्होंने यह बिल जो बड़ी देर से चला आ रहा है, पेश करने की आज्ञा दी है। असल में Non-official day पर जो कार्यक्रम रखा जाता है उस में बिल पीछे आते हैं। इस लिये ऐसे दिनों पर बिलों की बारी नहीं आ सकती। उन्होंने आज official day पर इस बिल को पेश करने की आज्ञा देना स्वीकार किया है, इस के लिये मैं सचमुच उन की बड़ी कृतज्ञ हूं।

[श्रीमती सीता देवी]

यह बिल पिछले साल हाऊस में पेश किया गया था । मैं जानती हूं कि हाऊस के जितने भी मेम्बर हैं किसी को भी यह भूला नहीं होगा कि इस बिल की कितनी ज़रूरत है ।

स्पीकर साहिब, हमारे समाज को upset करने वाली तीन बड़ी बुराईयां हैं । सब से पहली तो प्राकृतिक है जैसे टिड्डी, तूफान, बाढ़ आदि । इन से हज़ारों लाखों व्यक्तियों को नुकसान होता है । इस प्राकृतिक बुराई से समाज बड़ा upset होता है ।

दूसरी प्रकार की सामाजिक बुराईयां हिटलर का आतंक, बम्ब, partition आदि हैं । इन से लोग दुःख में रहते हैं और समाज सदा विपत्ति मे रहता है ।

समाज को upset करने वाली तीसरी प्रथा दहेज की है । मैं समझती हूं कि जितनी भी सामाजिक कुरीतियां हैं, उन में सब से बुरी प्रथा दहेज देने की है । यद्यपि मैं इस बात को मानती हूं कि दहेज देना बुरा नहीं क्योंकि लड़कियों को मां बाप कुछ न कुछ तो देना ही चाहते हैं । लेकिन, स्पीकर साहिब, आप की वसातत से मैं कह देना चाहती हूं कि अपनी मर्ज़ी से लड़की को दहेज देना कुछ और बात है परन्तु लड़की वालों को मजबूर कर के दहेज लेना एक भारी सामाजिक कुरीती है ।

पंजाब के अन्दर और सारे देश के अन्दर अमीरों के लिये दहेज देना मामूली बात है, धनवान लोगों को यह महसूस नहीं होता । उन की आमदनी हज़ारों लाखों में होती है । वह लड़की को दहेज़ में हज़ारों लाखों रुपया दे सकते हैं । और देते भी हैं । उन्हें इसका ज़रा भी बोझ महसूस नहीं होता । परन्तु हमारे देश में हमारे प्रान्त में जनता की वास्तविक हालत क्या है ? यहां middle class के परिवारों की संख्या अधिक है । Lower class तो और भी बहु संख्या में हैं । स्पीकर साहिब, इस लिये हमें यह देखना है कि आज की परिस्थियों में हमारे देश और प्रान्त में खास कर के lower class तबके की हालत क्या है ? उन की average income क्या है । इस में कोई शक नहीं कि middle class वाले बाहर से सुफ़ैद कपड़ों में नज़र आते हैं लेकिन यदि असलीयत देखी जाए तो उन की हालत बहुत बुरी है । उन की आर्थिक स्थिति बिल्कुल खोखली है । उन की आमदनी बहुत कम है । वह hand to mouth run करते हैं । उनके लिये रोटी का गुजारा चलाना भी मुश्किल होता है । फिर दहेज की प्रथा से तो वे और भी दुःखी होते हैं ।

हमारे देश के अन्दर यह प्रथा है कि जिन के घर लड़के उत्पन्न हों वे बहुत खुश होते हैं । जब किसी के पहले ही सात लड़के हों और आठवां लड़का पैदा हो जाये तो फिर भी बहुत खुशी मनाई जाती है, मिठाई बांटी जाती है और कहा जाता है "भैणें काका होया ई ? वधाई होवी, तेरे घर पुत्र जमिया ।" किंतु यदि लड़की पैदा हो जाय तो कहा जाता है "की जमिया ई ? कुड़ी । अच्छा खैर ! चाहीदा ता मुण्डा सी ।" स्पीकर साहिब, मैं आप की वसातत से यह बताना चाहती हूं कि लड़के और लड़की में यह फर्क क्यों रखा गया है ? मां बाप के लिये लड़के और लड़की को पालने में कोई फर्क नहीं होता । उन्हें बड़ा करने में कोई फर्क नहीं । उन्हें पढ़ाने में कोई फ़र्क नहीं तो फिर लड़के और लड़की के बारे में feelings में फ़र्क क्यों है ?

पिछले ज़माने में कहा करते थे कि लड़की क्या आ गई है पत्थर आ गिरा है। पिछले ज़माने में जब लड़की पैदा होती थी तो माता पिता उसे मार डालते थे। क्यों? किस लिये? दहेज देना पड़ता था। आज भी जब घर में लड़की पैदा हो जाए तो मां को दहेज़ की फिक्र पड़ जाती है। मैं कोई मिसालें नहीं देना चाहती। मैं कोई नई चीज़ नहीं पेश कर रही। बंगाल की स्नेह लता का किस्सा आप को याद होगा। वह इस लिये जल कर मर गई थी कि मां बाप दहेज नहीं दे सकते थे। वह मां बाप की चिन्ता न देख सकती थी। आज, स्पीकर साहिब, पंजाब में भी हज़ारों स्नेहलताएं हैं जो दहेज़ की प्रथा से दुःखी हैं।

मेरे पास सैंकड़ों शिकायतें लेकर आदमी रोज़ आते हैं। इन में से 70 प्रतिशत यही शिकायत करते हैं कि लड़के वाले लड़की को बसाते नहीं। क्या किया जाए। हमने कर्ज़ उठा कर बच्चों, का गला घोंट कर लड़की को अपनी आमदन से बढ़ कर दहेज दिया था परन्तु अब और मांग की जाती है। जो नहीं ला सकते उन की लड़कियों को दुखी किया जाता है। उन्हें कई प्रकार से तंग किया जाता है जिन के घर लड़के होते हैं वह लड़कों की नीलामी करते हैं। स्पीकर साहिब सचमुच लड़कों की नीलामी होती है। जो अपनी लड़की को ज़्यादा दहेज दे सके, उसी के प्रस्ताव, पर विचार किया जाता है। निर्धन की तो कोई बात ही नहीं पूछता।

आपने नीलामी देखी होगी। पांच, दस पचास सौ जो कोई सब से ज़्यादा बोली देता है वही ले जाता है। इसी तरह जो लड़के अच्छी जगह पर हों, अच्छे ओहदों पर हों उनकी नीलामी ज़्यादा होती है। उन के लिये बहुत लोग आते हैं। पांच, दस, बीस, हज़ार नकद, एक मोटर विलायत का खर्च कई कुछ मांगा और दिया जाता है। आपने देखा होगा कि कई अच्छी लड़कियां जो घर का काम काज, सीना परोना और गाना भी जानती हैं कितनी देर तक कंवारी ही बैठी रहती है। जहां कोई मिलता है यही कहता है कि कोई अच्छा लड़का बताओ। यह कभी किसी ने नहीं कहा कि कोई अच्छी लड़की बताओ। यह social बुराई समाज को घुन की तरह खाए जा रही है। लोगों का इस बारे में क्या ख्याल है यह बात आप इसी से समझ सकते हैं कि जब मैं ने यह बिल पेश किया और इस का लोगों को पता लगा तो मुझे सूबे में चारों तरफ से तीन चार सौ चिठियां आईं। मैं आज file लाना भूल गई नहीं तो कुछ पत्र आप को पढ़ कर सुनाती। इस बिल के पेश होने पर लोग गल्ती से यह समझे कि यह पास हो गया है। मैं ने उन्हें बताया कि अभी तो सिर्फ पेश ही हुआ है। कई stages से गुज़रेगा तब पास होगा। उन्होंने पूछा कि हमें Government को यह बताने के लिये क्या करना चाहिये कि हम यह बिल चाहते हैं।

प्रधान जी, आप बाहर विदेशी मुल्कों में जा आए हैं। और भी कई मेंबर बाहर हो आये हैं, हमने तो सिर्फ किताबों में पढ़ा है, आपने आंखों से देखा होगा कि यह वबा और किसी मुल्क में नहीं है। वहां शादी बड़े सीधे सादे तरीके से हो जाती है। वह तो लड़की को जो gown दिया जाता है वह भी शायद ही कोई अपना बना लेता हो नहीं तो वह भी किराये पर ले लिया जाता है। इस तरह शादी हंसी खुशी हो जाती है। किंतु यहां तो वे मां बाप के लिये एक मुसीबत सी बन जाती है। अपना पेट काट कर, बच्चों का पेट काट कर, कर्जा ले कर, साल साल भर दहेज तैयार होता रहता है। इस लिये, इस बारे में कुछ करना ज़रूरी है।

[श्रीमती सीता देवी]

स्पीकर साहिब, इस बिल में Select Committee ने कई संशोधन कर दिये हैं जिन से यह और भी अच्छा हो गया है। आप ज़रा अपनी प्राचीन सभ्यता के युग की तरफ ध्यान करें। पहले सगाई के मौके पर एक रुपया 5 छुहारे या थोड़ा सा गुड़ दिया जाता था मगर अब इस सगाई पर ही मां बाप का घर धोया जाता है। पांच, दस और बीस हज़ार तक खर्च हो जाता है। मिठाई, फल, बर्तन, जेवर और पता नहीं क्या क्या होता है। एक और मुसीबत रोक की है। लड़का रोकने के मौके पर भी सैंकड़ों रुपये खर्च हो जाते हैं। हमने बिल में सगाई और रोक के लिये एक रुपया रखा है।

अब मिलनी को लीजिये। पहले मिलनी का कितना सुन्दर आदर्श था। मिलनी के मौके पर एक रुपया दिया जाता था। अब सूट जेवर और दूसरी चीजों का ही कोई हिसाब नहीं रहा। जेवरों का भी यही हाल है। बेशक बाज़ लोगों ने इस बारे में कुछ restrictions लगाने की कोशिश की है। मुझे हुशियारपुर की बाबत मालूम है कि जैन बरादरी ने अपनी community के लिये एक हद मुकर्रर कर दी है कि ज्यादा से ज्यादा इतना कपड़ा और इतना सोना दिया जाए। मगर यह reform बहुत कम जगह हुई है।

फिर आप जानते हैं कि बरात का भी कुछ अन्त नहीं होता। एक मेम्बर साहिब जो इस वक्त यहां नहीं हैं उन के लड़के की शादी थी तो मेरा उन से कुछ झगड़ा सा हो गया था। मैंने कहा कि बरात में बीस पच्चीस आदमी ले जाओ। मगर वह कहने लगे कि हमारे तो रिश्तेदार ही एक सौ से ज़्यादा हैं। नतीजा यह हुआ कि 3 बसों में 150 आदमी बिठा कर लड़की वालों के घर ले गये। हमने बिल में यह रखा है कि ज़्यादा से ज़्यादा 11 बराती हों और बरात लड़की वाले के घर एक रात से ज़्यादा न ठहरे। मगर यह बातें उस वक्त आवेंगी जब बिल पर clause by clause बहस होगी।

स्पीकर साहिब, हर चीज़ के विरुद्ध कुछ न कुछ कहा जा सकता है। बाज़ भाई इस बिल के बारे में भी कह सकते हैं कि यह पास हो गया तो लड़कियों का हक मारा जायगा--लोग अपनी लड़कियों को कुछ दिये बगैर यूंही भेज दिया करेंगे। मगर मैं कहती हूं कि जिस के पास होगा वह तो जिस तरह लड़के को देगा उसी तरह लड़की को भी ज़रूर देगा। इस वक्त जो हाल लोगों का हो रहा है उसे देखने की ज़रूरत है। मैं कहना चाहती हूं कि जब बीमारी बहुत बढ़ जाए तो operation ज़रूरी हो जाती है। जिस किसी के पास धन हो उस की लड़की एक ही बार तो नहीं चली जाएगी। लड़कियां शादी के बाद भी मायके आती जाती रहती हैं। वह उन मौकों पर दे देंगे।

फिर यह भी कहा जा सकता है कि यह बिल पास हो जाने पर दहेज की black marketing शुरू हो जाएगी। यह बात हर एक कानून के बारे में कही जा सकती है। मैं कहती हूं जेल मौजूद हैं कानून बने हुए हैं, मगर फिर भी चोरियां होती रहती हैं। तो क्या इसका यह मतलब है कि कोई कानून न बने ? मैं मानती हूं कि ऐसा हो सकता है कि कुछ देर के लिये black शुरू हो जाए। मगर इस से क्या होता है ? हमें तो लोगों की तकलीफ देखनी है इस लिये यह बिल जो Select Committee से आया है इसे पास कर देना चाहिए ताकि लोग सुख का सांस लें। यह वबा बहुत बढ़ रही है। लोग कहते हैं लड़के और लड़की में कोई फर्क

नहीं। लड़कों की तरह लड़कियों को पढ़ाया भी जाता है मगर यह शादी के बारे में दहेज़ की बड़ी मुसीबत है। अब मैं ज़्यादा वक्त न लेती हुई House से दरखास्त करती हूं कि इस बिल को एकमत से पास कर दिया जाए। पंजाब के गरीब लोग इस पर कांग्रेस सरकार का और आप सब का धन्यवाद करेंगे।

Mr. Chairman : Motion moved—

That the Punjab Restraint on Dowry Bill, as reported on by the Select Committee be taken into consideration.

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ (ਰਮਦਾਸ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਮੇਰਾ ਗਲਾ ਖਰਾਬ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ express ਨ ਕਰ ਸੱਕਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਭੈਣ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਲੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਹੋਇ ਬਿਲ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਲੋਂ ਹੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਭੈਣ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਇਕ ਸਮਾਜਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਖਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਭੈਣ ਜੀ ਸਚ ਮੁਚ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਕਿ ਇਹ ਖਰਾਬੀ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੁਪੈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਉਥੇ ਅਸਾਂ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਖਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਹੱਤਕ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਅਪਣਾ ਲਈ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸਾਂ ਜਹੇਜ਼ ਦਾ ਅਸੂਲ ਆਪ ਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਫੇਰ black ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਫ਼ੈਸਲੇ ਹੋਇਆ ਕਰਨਗੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਲੈਣ ਦੇਣ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਆਦ ਅੰਦਰ ਖਾਨੇ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗਾ ਫ਼ੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਖ਼ਤਮ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਨ ਕੇਵਲ ਹੱਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੈਦ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਇਹ ਕੁਰੀਤੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਕੀ ਕਿਸੇ ਕੁਰੀਤੀ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹੋ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਂ ਮਿਲੇ ? ਇਹੋ policy ਸਰਕਾਰ ਨੇ corruption ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਤੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ corruption ਦਾ ਰੋਕਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ? ਇਸੇ policy ਦੀ ਝਲਕ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ

[ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ]
ਆਉਂਦੀ ਹੈ। Clause 5 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲੜਕੇ ਤੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਹੈ? ਵਿਚਾਰੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਤਾ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਕੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੇ ਉਧਾਰ ਲਏ ਚਾਹੇ ਪੈਸਾ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਵੇ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਅਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜਹੇਜ਼ ਵਿਚ ਇਨੀ ਬੁਰਾਈ ਨਹੀਂ ਜਿਨੀਂ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਨ ਮਿਲੇ? ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਹੋਵਾਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਹੋਰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਲੜਕੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲੈਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਵੀ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਜੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਥਾਂ, ਜਿਹੜੀ ਲੜਕਿਆ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜਹੇਜ਼ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਬੁਰਾਈ ਨਹੀਂ। ਆਖਿਰ ਲੜਕੀਆਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ accommodate ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਅਪਣਾ ਭਾਰ ਸੌਰ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਪਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਉਥੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਵੀ ਸਕੇ ਕਿ ਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਇਹ ਇਕ ਜਹੇਜ਼ ਦਾ ਬੜਾ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਜਹੇਜ਼ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ cash ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਇਨਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮੈਂ ਅਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ dowry ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਸਹੀ ਮੈਨਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਤਮ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅਪਣੇ ਲਾਲਚ ਛਡ ਦਿਆਂਗੇ ਤੇ dowries ਨਹੀਂ ਲਾਂਗੇ। ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨੂੰ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ, ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਉਤੇ ਕੋਈ dowry ਨ ਲੈਣ। ਲੜਕਾ ਇਕਲਾ ਜਾ ਕੇ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹ ਲਿਆਵੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ dowry ਨਹੀਂ ਲਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਦੇਣਾ ਖੁਦ ਬਖੁਦ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।

श्री बनारसी दास गुप्ता (थानेसर) : स्पीकर साहिब, मैं इस बिल के हक में बोलने के लिये खड़ा हुआ हूं। श्रीमती सीता देवी जी ने यह बिल लाकर समाज पर बहुत बड़ा एहसान किया है। हमारे समाजके अन्दर सचमुच यह बुराई बहुत बढ़ रही है। पहले तो यह बंगाल आदि में थी परन्तु अब यहां भी बहुत सी लड़कियों के खुदकशी करने के वाकियात हुए हैं। अब पंजाब में भी बाकायदा तौर पर लड़कों के सौदे होते हैं। लड़के वाले लड़कियों वालों से पूछते हैं कि क्या दोगे? यह बहुत बुरी बात है। इस को रोकने के लिये सरकार को ज़रूर कानून बनाना चाहिए। इस समय ज़रूरत है कि दहेज की रस्म को ठीक तरह revise किया जाये ताकि गरीब से गरीब आदमी की लड़की भी अच्छे से अच्छे घर में जा सके। इस समय पंजाब में यह हो रहा है कि लड़के वाले लड़कियों को छोड़ रहे हैं। वह इस लिये कि उन्हें काफी दहेज नहीं मिला। स्पीकर साहिब, आप जानते हैं कि इस किस्म के कई case चल चुके हैं। मेरा विचार है कि समाज अपने आप इस बुराई को जल्द दूर नहीं कर सकता। अगर इस बुराई को हटाना है

तो कानून पास किया जाये और उस की पूरी तरह पैरवी हो। अगर ठीक पैरवी न होगी तो काम न चलेगा। Sarda Act इसी लिये कामयाब न हुआ था क्योंकि उस की पैरवी न हुई थी। मैं यह भी कह सकता हूं कि यह बीमारी इस हद तक नहीं पहुंची कि इस का इलाज न किया जा सके। इस पर अभी रोक लगा दी जाये तो यह रुक सकती है।

प्रधान जी, पंजाब की सरकार अवाम की सरकार है। अवाम चाहते हैं कि उन की सरकार उन के लिये ऐसे कानून बनाये जो उन के समाज को ऊंचा ले जायें। यदि यह बिल पास हो गया तो हम अपने देहात और इलाके के लोगों से कह सकेंगे कि हमारी सरकार ने समाज को ऊंचा उठाने के लिये एक अच्छा कदम उठाया है। इस से पंजाब का और पंजाब सरकार का सिर ऊंचा होगा। इन शब्दों के साथ मैं इस बिल का समर्थन करता हूं।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬੀ ਹਲਕਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਗ਼ਮੀ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ provisions ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ dowry ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਜਿਹੜਾ 11 ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਜੰਞ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਇਕ ਰਾਤ ਤੋਂ ਵਧ ਠੈਹਰੇਗਾ ਜਾਂ ਦੋ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਖਾਣੇ ਖਾਏਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨੇ ਸਜ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਰਖੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 6 ਮਹੀਨੇ ਜੇਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਜੀ ਐਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਲ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ: ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਬਗੈਰ dowry ਦੇ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ੈਦ Principal ਸਾਹਿਬ ਨੇ dowry ਨਹੀਂ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਭੈਣ ਜੀ ਦਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲੈ ਜਾਣ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ Principal ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀ ਲੈਣ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀ ਹੋਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਬਚੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਘਰ ਵਸਾਣ ਲਈ dowry ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਰਖਣ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਅਜ ਕਲ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਫਰਮ ਹੈ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਜੀ junior partner ਹਨ।

श्रीमती सीता देवी :On a point of order, Sir. क्या माननीय मेम्बर बिल पर बहिस कर रहे हैं ?

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਭੈਣਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰੁਤਬਾ ਤੇ status ਹਾਸਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ social system ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲਦੈਨ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਉਸ ਘਰ ਦੇ monetary ਮਸਲੇ ਜਾਂ asset ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਵਾਲਦੈਨ

[ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ]
ਆਪਣੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਵੇਲੇ parting gift ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਨਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਇਸ social structure ਦੇ ਹੁੰਦਿਆ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਸਰਾਸਰ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ social system ਬਦਲਿਆ ਨਹੀ ਜਾਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

दीवान जगदीश चंद्र (लुधियाना शहर, उत्तर) : स्पीकर साहिब; मुझे श्रीमती सीता देवी के जज़बात से पूरी पूरी हमदर्दी है। मैं समझता हूं कि उन के जज़बात असलियत पर मबनी हैं। लेकिन मैं यह कहे बिना नहीं रह सकता कि उन्होंने न बिमारी को समझने की कोशिश की है और न ही उस के सही इलाज की तरफ़ ध्यान दिया है। हमने सामाजिक बिमारी को समझना है और इलाज पर विचार करना है। इस सम्बन्ध में विचार करते समय हमें हिंदू सोसायटी के जो कानून हैं और उस की सभ्यता और संस्कृति का जो इतिहास है उस की तरफ़ भी नज़र डालनी पड़ेगी। मनु महाराज ने जो हिंदू सोसायटी के कानून बनाये तो उस के मुताबिक उन्होंने हिन्दू समाज को चार वर्णों में तकसीम किया। स्त्री और पुरुष के जुदा जुदा फरायज़ मुकरर्र किये। इस से साफ़ ज़ाहिर होता है कि पुराने ग्रंथों के मुताबिक स्त्रियों के लिये घर था और उन के ज़िम्मे घर में रह कर चर्खा कातना, रोटी पकाना और इस किस्म के दूसरे काम सुपुर्द थे। एक आदमी के सुपुर्द खेती बाड़ी का काम तथा राज्य का काम करना था। स्पीकर साहिब, इस तरह से जो हमारा इतिहास चला, उस के रास्ते में industrial तरीके से रुपये की ज्यादा अहमियत बढ़ने से काफी मुश्किलात हमारे सामने आईं। इतिहास के पढ़ने से मालूम होता है कि कई राजपूतों ने अपनी लड़कियों को ज़िन्दा मारना शुरु कर दिया। जैसा कि मेरी बहिन ने बताया है कि बंगाल में हालात इस कदर खराब हो गये कि वालदैन ने अपनी बच्चियों को मारना शुरु कर दिया क्योंकि उन के पास दहेज़ में देने के लिये कुछ नहीं था। मैं जानता हूं कि इस प्रदेश में ऐसे वालदैन हैं जो लड़कियों को इस लिये liability समझते हैं कि उन के पास दहेज में देने के लिये कुछ नहीं होता। इस लिये हमने सोचना यह है कि इस का हल किस तरह किया जाये। यह नहीं कि बिमारी का हल ढूंडते हुए बिमार को ही खत्म कर दिया जाये।

इस देश में मनु जी के कानून के मुताबिक हरिजनों को जिन्हें अछूत कहा जाता था, बहुत बुरे नामों से पुकारा जाता था। उन की बुरी हालत इस लिये हुई कि उन्हें कानून के मुताबिक जायदाद से महरूम कर दिया। कारोबार से महरूम कर दिया, नौकरियों से महरूम कर दिया। इसी प्रथा की वजह से हमारी बहिनों की भी यही हालत है। न उन की independent economy रही है, न कारोबार और न जायदाद। उन की हालत यह है कि जो उन का पति काम करे, उन्हें उन के नाम से ही पुकारा जाये जैसे राजा की पत्नी को रानी और नाई की पत्नी को नैन। मैं समझता हूं कि ज़रूरत इस बात की है कि जहेज़ की इस प्रथा को बिलकुल बन्द कर दिया जाये। शादियों पर ज़्यादा खर्च न होना चाहिये। बल्कि जैसे ईसाई भाई हैं हिंदुओं को चाहिये कि वह मन्दिरों में जा कर या गुरुद्वारों में जाकर शादी की रसम अदा करें। मैं समझता हूं कि अगर श्रीमती सीता देवी को वाकई बहिनों से हमदर्दी है और उन की बेहतरी के लिये उन के दिल में दर्द है तो उन्हें यह आवाज़ उठानी चाहिये कि उन्हें मुल्क की economy में हिस्सा

मिले, मुल्क की नौकरियों में हिस्सा मिले ताकि वह आगे बढ़ सकें । हमारी बहिनों को जायदाद का मालिक बनाया जाये ताकि वह बाइज्जत शहरी बन कर भाइयों के बराबर हो सकें और देश की आर्थिक व्यवस्था में आगे बढ़ सकें ।

मेरी बहिनों ने यहां कहा है कि अगर उन्हें जायदाद का हिस्सा दिया जाये तो बहुत सी मुश्किलात पैदा हो जायेंगी । मैं कहूंगा, स्पीकर साहिब, कि इस का हल मेरे दिमाग में है और वह मैं हाऊस को बतलाना चाहता हूं । हिंदू कानून के मुताबिक जब बेटा मां के पेट में होता है तो उस वक्त से वालदैन की जायदाद का हिस्सेदार बन जाता है । क्या कोई ऐसा कानून नहीं बनाया जा सकता कि जब किसी लड़की की शादी एक पुरुष से हो जाती है तो वह पति की आधी जायदाद की हिस्सेदार हो जाय ? जब छोटे छोटे काम करने हों तो अर्द्धांगिनी की ज़रूरत होती है जैसे जब कोई यज्ञ करना हो, जब तक अर्द्धांगिनी साथ न बैठे तब तक वह यज्ञ सम्पूर्ण नहीं समझा जाता । शादी के वक्त भी पंडित पुरुष से स्त्री की रक्षा करने के लिये कई वायदे करवाते हैं । उन्हें असल मायनों में अर्द्धांगिनी नहीं कहा जा सकता जब तक उन्हें जायदाद में बराबर का हिस्सा न दिया जाये । मेरी बहिन श्रीमती सीता देवी को चाहिये कि वह केंद्रीय सरकार के ज़रिये इस तरह का कोई कानून पास करवाएं जिस से बहिनों के assets को बढ़ाया जा सके । स्पीकर साहिब ! मैं कहूंगा कि मुझे उन के ख्यालात से पूरा पूरा इत्तफ़ाक है कि शादी के मौकों पर बड़ी बड़ी नुमाइश-जैसे कि बिजली की रोशनी, चान्दी के बर्तन, बड़ी बड़ी मिठाइयां आदि बिल्कुल बन्द कर देना चाहियें । इस से समाज की हालत बेहतर होगी । स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करूंगा कि कानून पास भी हो जाये तो भी मैं भाइयों से दरखास्त करूंगा कि वे बहिनों को propertyless chattels न बनाएं अगर कोई नौकर भी घर में रखना हो तो वह तनख्वाह पर काम करता है ।

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir, ਕੀ 'chattel' ਸ਼ਬਦ parliamentary ਹੈ ?

Mr. Chairman : I would not use it myself. It is not unparliamentary.

Dewan Jagdish Chandra : Sir I withdraw this word.

हां, श्रीमान् जी, तो मैं यह कह रहा था कि दहेज को बन्द कर देने से बहिनें उस सम्पत्ति से भी महरूम कर दी जायेंगी जो आज उन्हें शादी के मौके पर मिलती है । आप जानते हैं कि हमारे हिंदू समाज में स्त्री के पास सिवाए उस के, जो उसे शादी के मौके पर पिता की तरफ से मिलता है, कोई जायदाद—मनकूला या ग़ैरमनकूला नहीं होती है । अगर किसी तरह से शादी के बाद उस का पति मर जाए और उस की सन्तान भी कोई न हो तो उस के पास गुज़ारा करने के लिये सिवाए स्त्री धन के कुछ नहीं होता । अगर उसे स्त्री धन से भी महरूम कर दिया जाए और जायदाद में से उसे कोई हिस्सा भी न दे, तो मैं कहूंगा कि इस बिल को पास करवा कर मेरी बहिन बहिनों को फायदा नहीं पहुंचायेंगी । इस समय हमारे समाज में बहिनों का स्थान लफ़्ज़ों में तो बड़ा है मगर अमल में छोटा है । अगर वह बिल पास हो गया तो वह स्थान कम हो जायगा । इस लिये मैं बहिन जी से प्रार्थना करूंगा कि वह बहिनों को आर्थिक तौर पर ऊंचा करने का यत्न करें और इस बिल को वापस ले लें ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ): ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਤੇ ਮੁਬਾਰਕ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਬੜੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਹਲੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਬਿਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਇਕ ਕ੍ਰੋੜ 26 ਲੱਖ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਿੰਨੇ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ tenants ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦਾ landlords ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ industrialists ਨਾਲ। ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਸਮੂਹ ਜੰਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਇਜ ਦਾ. ਅਜ ਜੋ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਂ ਬਾਪ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਕਰਣੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਭੈਣ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਹਲੀ ਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਣ। ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਕੇ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

Strictly speaking ਇਹ ਬਿਲ legislature ਦੀ jurisdiction ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ legal ਅਤੇ political ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। Social ਨਜ਼ਾਮ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀ। ਜੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਕਿ ਅੱਜ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ? ਅੱਜ ਉਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਨਵੇਂ ideas adopt, ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਖਰਚ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵੀ ਹੁਣ ਬਦਲ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ social evils ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਹੁਣ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਜ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅੱਜ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਲੋਕ ਅਜ ਖੁਦ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਖਰਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕੀ ਲੋਕ ਹੁਣ ਇਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਨਹੀਂ ਚੁਕੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ evils ਕਿਸੇ ਹਦ ਤਕ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਨੇ cases ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਮਾਂਬਾਪ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਕੇ ਦਾਜ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ case one in a thousand ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ 999 ਲਈ ਵੀ ਇਹ legislation ਕਰ ਦੇਣਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ cases ਕੁਝ ਇਕ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਕੇ ਦਾਜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਦੂਜੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਂ ਬਾਪ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਜ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਂ ਬਾਪ ਪਾਸ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਮਾਂ

ਦੀ ਮਾਮਤਾ ਅਤੇ ਬਾਪ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰੇ । ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕੀ ਸਾਡੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਹਿਸੇਦਾਰ ਲੜਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਦਸ ਦਸ ਜਾਂ ਵੀਹ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਮਿਲ ਜਾਣ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਭੈਣ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਯਾਰਾਂ ਰੁਪੈ ਦਾ ਦਾਜ ਲੈਕੇ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਤੁਰ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਦੁਆਵਾਂ ਦੇਵੇਗੀ । ਉਹ ਸਮਝੇਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸੇ ਬਾਪ ਦੀ ਧੀ ਸਾਂ । ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪੈ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬਰਾਤ ਵਿਚ 11 ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਨਾ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਕਰ ਦਿਉ । ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਬਾਪ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕੈਦ ਦਾ ਮੁਰਤਕਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਇਕ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇ ਇਹ provision ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਜੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਲੜਕੇ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਣ ਤਾਂ ਇਹ ਜੁਰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸਮਝ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਜੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਕੈਦ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ throw out ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ । ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ lady members ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ 50 : 50 ਹਕ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵਿਰੁਧ ਹਨ । ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਤੇ ਮੁਤਫਿਕ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ enlightened ਹਨ ਸਗੋਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ social ਨਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਵਾਰਸ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ Hindu Law ਵਿਚ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਬੇਸ਼ਕ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਬਿਲ ਵੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

ਸਾਡੇ social ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾਂ ਛੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਦੋ ਦੋ ਚਾਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਆਪਣੀ ਧੀ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ੇਵਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪੀਹੜੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਨਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁਲ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ 100 ਰੁਪੈ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਲੜਕੀ ਦੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਹ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਬੀਬੀ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਜੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾ record ਵਿਚ ਆਜਾਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇ । ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ exceptional cases ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ, ਮਜਬੂਰ ਕਰਕੇ ਦਾਜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ exceptional cases ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਵੀ ਤਕਲੀਫ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਹੋ । ਇਸ ਨਾਲ ਲੜਕੀਆਂ ਬਦਦੁਆਵਾਂ ਦੇਣਗੀਆਂ ਇਕ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੀ ਮਾਮੂਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਉਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀਆਂ ਵਾਰਸ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਲੜਕੀਆਂ ਜਿਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਕਵਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀਆਂ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਦੀ ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਖਰਚ ਕਰ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਕਿਤਨਾ ਅਨਰਥ ਹੋਵੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀਆਂ ਵਾਰਸ ਹਨ। ਸ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਜੋ ਖਰਚ ਚਾਹੁਣ ਕਰਨ ਪਰ ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨ ਲੈ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਜਹੇਜ਼ ਵਿਚ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹਕਦਾਰ (collaterals) ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਸਮੋਂ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਖ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੂੰ upset ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ । ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹਸਾਸਾਤ ਨੂੰ ਮਜਰੂਹ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਅਮੀਰ ਹਨ, ਧਨਵਾਨ ਹਨ । ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਆਪੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਗੇ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਕਿਉਂ ਕਰੀਏ। ਆਪਣੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਹੁਣ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਸਿਖਾ ਦਏਗਾ ਤੇ ਉਹ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਇਹ ਬਿਲ ਜੇ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੇ social system ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰੇਗਾ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਪਾਸ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ:

श्री रला राम (मुकेरियां) : अध्यक्ष महोदय, कोई भी व्यक्ति जो अपना परिवार रखता है इस बात से इंकार नहीं कर सकता कि दहेज़ की प्रथा इस समय बड़ी भारी लाअनत बन चुकी है। मैं समझता हूं कि इस बिल का जो विरोध किया गया है वह किसी हद तक पूंजी-पति मनोवृत्ति का परिणाम है। कौन व्यक्ति है जिस ने विवाह के अवसर पर पलटन की पलटन को थालियां उठाए अपने शहर के बाजारों और गलियों में से गुजरते नहीं देखा ? ऐसे मौकों पर रुपए की जो प्रदर्शनी होती है, उसे किस भाई ने नहीं देखा ? इस को देखने के लिये सारे शहर के नहीं तो सारे मुहल्ले के लोग जरूर इकट्ठे होते हैं। मैंने ऐसे अवसर पर कई उसी बरादरी के मुतवस्सत और गरीब तबके के लोगों को यह कहते सुना है कि इतनी नुमायश के बाद यह कभी हो सकता है कि उन की लड़कियों की शादी किसी बाइज्जत घराने में हो सके !

अध्यक्ष महोदय, मैं माननीय सदस्यों की सेवा में यह निवेदन करना चाहता हूं कि यदि हम इस धन की नुमायश को जो विवाह और सगाइयों के मौकों पर होती है, बन्द नहीं करेंगे तो मुतवस्सत दर्जे के लोगों की और गरीबों की लड़कियां अविवाहिता ही रह जायेंगी। कौन पढ़ा लिखा व्यक्ति है, जो थोड़े से भी respectable परिवार से सम्बन्ध रखने वाला हो जो आज इस कठिनाई का अनुभव नहीं कर रहा कि जब उस के पास इतनी नुमायश करने के लिये पैसा ही नहीं है तो वह अपनी लड़की की शादी कैसे कर सकेगा ? कौन उस की लड़की को कबूल करने को तैयार होगा ? इस तरह दहेज की प्रथा एक बड़ी भारी सामाजिक बुराई बन गई है। इस को न रोकना स्त्री जाति के साथ बड़ा भारी अन्याय करना होगा। हम हर रोज समाचार पत्रों में विवाहिता लड़कियों की आत्म-हत्या की खबरें पढ़ते हैं। जब उन बेचारियों को ससुराल वाले ताने देते हैं कि तुम्हारे पिता ने काफ़ी दहेज नहीं दिया, और

इस कारण उन्हें रोज़ तंग किया जाता है, तो वे आत्म हत्या करने पर मजबूर हो जाती हैं। अगर हम विवाहिता युवतियों के अन्दर आत्म हत्या करने वालियों की संख्या कम देखना चाहते हैं, तो इस प्रकार के कानून बनाने के सिवा और कोई चारा ही नहीं।

मैं यह मानता हूं कि इस बिल के पास हो जाने के पश्चात् रुपया देने की या मांगने की जो practice है वह underground चली जायेगी परन्तु मैं इसे इतनी बड़ी बुराई नहीं समझता जितनी मैं उस नुमायश को समझता हूं जो आजकल दहेज के रुप में विवाह और सगाई के अवसर पर होती है। यदि कोई व्यक्ति चोरी छिप्पे दहेज लेता है और दहेज देता है तो कम से कम इस का असर बाकी समाज पर तो नहीं पड़ता। सारे मुहल्ले या शहर को बुला कर कहना कि मैं अपनी लड़की को इतने हज़ार रुपये का दहेज दे रहा हूं, बहुत बुरी बात है। इस कुप्रथा के कारण तो गरीब लोगों के लिये उन की ज़िन्दगियां बोझ बन गई हैं।

मैं यह बात इस सदन के सदस्यों तक पहुंचाना चाहता हूं कि यदि दहेज की प्रथा को न रोका गया तो लड़कियों के अन्दर आत्म-हत्या करने वालियों की संख्या बढ़ती ही चली जायेगी। यह बिल जो बहिन जी ने पेश किया है, तुरन्त ही पास हो कर ऐक्ट बनना चाहिये। इस का सब से बड़ा और अच्छा प्रभाव middle classes और गरीब तब्के के लोगों पर पड़ेगा। अमीर आदमी बेशक चोरी छिपे सौदे करते और करवाते रहें, हमें इस बात से कोई ताल्लुक नहीं। इस बिल के पास हो जाने से गरीब और मुतवस्सत दर्जे के आदमियों की ज़िन्दगी में काफ़ी सहूलियत और relief आ जायेगा। मैं समझता हूं कि हम सब को इस का समर्थन करना चाहिए क्योंकि यह एक बड़ी भारी सामाजिक बुराई की, जो दिन प्रतिदिन बढ़ती जा रही है, रोक थाम करने के लिये पेश किया गया है।

जहां तक लड़कियों को पिता की जायदाद में हिस्सा देने के प्रश्न का सम्बन्ध है, मैं समझता हूं कि उन को अवश्य हिस्सा मिलना चाहिये। यह उनका जन्मसिद्ध अधिकार है। मैं इस बात के भी हक में हूं कि विवाह के बाद माता-पिता बेशक अपनी लड़की की आर्थिक सहायता करें और जो कुछ हो सके उसे दें। कौन है जो दोहती की शादी पर अपनी लड़की की सहायता नहीं करता और खर्च का कुछ हिस्सा बर्दाशत नहीं करता? मैं तो उस नुमायश को बन्द करना चाहता हूं जो हमारे समाज के लिये एक भयंकर बुराई बन गई है और जिस के कारण middle classes के आदमियों के लिये जीना दूभर हो गया है।

मैं मानता हूं कि इस बिल के पास होने से यह बिमारी पचास फीसदी ही खत्म होगी। बाकी को खत्म करने के लिये हमें प्रचार और दूसरे तरीके प्रयोग में लाने पड़ेंगे। परन्तु social प्रचार तब ही कामयाब हो सकता है जब कानून भी उस की मदद करे। यह बिल ऐक्ट बन कर इस बुराई को प्रचार द्वारा जड़ से उखाड़ने में हमें बड़ी भारी सहायता देगा। इन विचारों के साथ मैं बहिन जी के बिल का समर्थन करता हूं।

Chief Parliamentary Secretary (Shri Prabodh Chandra) : Sir, I beg to move—

That the question be now put,

Mr. Chairman : Question is—

That the question be now put.

After ascertaining the votes of the House by voices, Mr. Chairman said, "I think the Ayes have it". This opinion was challenged and Division was claimed. Mr. Chairman after calling upon those members who challenged his decision and supported the claim for a Division to rise in their places declared that the Division was unnecessarily claimed.

The motion was declared carried.

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab Restraint on Dowry Bill, as reported on by the Select Committee be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Chairman : Now the House will proceed to consider this Bill clause by clause.

CLAUSE 1
SUB-CAUSES (2) and (3)

Mr. Chairman : Question is—

That Sub-clauses (2) and (3) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 6

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 7

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 8

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 8 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 9

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 9 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Sub-Clause 1

Mr. Chairman : Question is—

That Sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Chairman : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Shrimati Sita Devi : Sir, I beg to move—

That the Punjab Restraint on Dowry Bill be passed.

Mr. Chairman : Motion moved—

That the Punjab Restraint on Dowry Bill be passed.

प्रोफैसर शेर सिंह (झज्जर) : अध्यक्ष महोदय, इस विधेयक के सम्बन्ध में आज सदन में बहुत सारे भाईयों ने अपने अपने विचार प्रकट किये हैं। मैं चाहता हूं कि बहुत सारे भाइयों के मन में जो गलत फहमियां पड़ी हुई हैं उन को दूर कर दूं। जो दलीलें उन्होंने इस विधेयक के विरोध में रखी हैं उन में से एक दलील यह है कि इस का असर 126 लाख आदमियों के ऊपर पड़ना है। और ऐसा कदम उठाना हमारी सीमा के बाहर है। स्पीकर साहिब, मेरी अर्ज़ यह है कि इस कुरीति के कारण 126 लाख में से 125 लाख आदमी दुखी हैं। जब हालत यह है तो क्यों न यह बिल पास किया जाए ! न सिर्फ़ हमारे पंजाब प्रान्त में ही बल्कि सारे देश भर में ही यह बिमारी फैली हुई है। हर जगह पर गरीब आदमी अपने मालदार पड़ौसियों की नुमाइश को देख कर खुद भी बिकते हैं। यह बुराई देहातों में और खास कर किसानों में ज्यादा मौजूद है। विवाह शादी के वक्त उन्हें अपनी ज़मीन और जायदाद बेच कर लड़कियों और बहिनों को दहेज देना पड़ता है। वहां तो ऐसी अवस्था है कि भाई चारे के हज़ारों आदमियों को बुला कर घर में बिठा कर खाना खिलाना पड़ता है। बड़ी बड़ी बरातें बुलानी पड़ती हैं। और दहेज के लिये हजारों रुपए खर्च करने पड़ते हैं। सगाई के समय सैंकड़ों रुपये खर्च करने पड़ते हैं। यह कुरीतियां पहले देहात में नहीं थीं लेकिन अब इन का रिवाज बढ़ता जाता है। पहले तो लड़कियां बिकती थीं अब लड़के बिकने शुरु हो गए हैं। लड़कों की कीमत वसूल की जाती है। कई लोग साईकल मांगते हैं, कई घड़ियां और बाज़ मोटरों तक मांगते हैं। चारों तरफ से यह मांगें पेश की जाती हैं। गरीब आदमियों के लिये बहुत मुश्किल बन रही है बीमारी दिन-ब-दिन बढ़ रही है। एक गरीब आदमी को यह चिन्ता हर समय बनी रहती है कि किस तरह अपनी लड़कियों या बहिनों की शादी की जिम्मेदारी को आज़ादी के साथ निभा सके जब कि उन की आर्थिक अवस्था संतोषजनक नहीं होती। इस लिये इस बिल का पास होना ज़रूरी हो गया है।

विरोधी भाइयों ने यह भी कहा है कि अगर यह बिल पास हो गया तो बहिनों को कुछ मिलेगा ही नहीं। मैं उन की सूचना के लिये यह कहना चाहता हूं कि इस बिल के अन्दर ऐसी कोई provision नहीं है कि जिस से यदि माता पिता अपनी लड़कियों को कुछ देना चाहेंगे तो उन की राह में कोई रुकावट होगी। जो व्यक्ति अपनी बेटी को ज़मीन देना चाहेंगे वे दे सकेंगे। जो रुपया या कपड़ा देना चाहेंगे उन की राह में कोई रुकावट नहीं होगी। आवश्यकता तो इस चीज की है कि शादी के वक्त जो दहेज की नुमाइश की जाती है और जिस से गरीब आदमियों पर बुरा असर पड़ता है वह न की जाये। उन गरीब लोगों को भी देखा देखी वैसी ही नुमाइश करनी पड़ती है। मालदार आदमियों को कोई रुकावट नहीं होगी। वे देना चाहेंगे तो अपनी लड़कियों को देते रहेंगे। रुकावट सिर्फ इस चीज की है कि marriage ceremony के वक्त पर दिखावे के लिये दहेज की नुमाइश न की जाए।

आज हमारे देश में प्रजातन्त्र का शासन है। आज हम यह चाहते हैं कि जनता में आर्थिक और सामाजिक दृष्टि में बराबरी आए। आज जब हमने राजनैतिक स्वतन्त्रता प्राप्त कर ली है यह आवश्यक है कि हमारा समाज सामाजिक और आर्थिक दासता से भी स्वतन्त्र हो। अपने विधान में भी हमने लोगों को सामाजिक और आर्थिक बराबरी देने की शपथ ली हुई है। जब हमने यह निर्णय ही कर लिया हुआ है तो इस के लिये यह जरूरी है कि जो बुरी रीतियां

श्रौर रिवाज श्राज हमारे सामाजिक जीवन में मौजूद हैं, उन्हें जल्दी से जल्दी दूर किया जाए ताकि वर्तमान समय में ऐसे रिवाजों के कारण लोगों में जो फ़र्क पाया जाता है, वह न रहे। इस लिये मैं नहीं समझता कि इस बिल को पास न करने का क्या कारण है।

आखिर, यदि किसी को इस में कोई आपत्ति थी तो उस का विरोध तब करते जब इस बिल पर धारा-वार विचार हो रहा था। अगर उन की सलाह के अनुसार दहेज, मिलनी, ठाका अथवा और किसी अवसर पर दिये जाने वाले पैसों में कोई खास फर्क होना चाहिये था तो वे उन के लिय उस खास धारा पर संशोधन ले आते और उस पर विचार किया जा सकता था। किंतु जब उस अवसर पर किसी ने कोई संशोधन पेश ही नहीं किया तो अब क्यों इस बिल का विरोध किया जा रहा है, यह बात मेरी समझ में नहीं आती।

मैं हैरान हूं, स्पीकर साहिब, एक किसान की लड़की के मुंह से यह बात सुनकर कि इस बिल को पास नहीं करना चाहिये। उन्होंने यह कहा कि यदि इसे पास किया गया तो यह बहिनों पर सरासर ज्यादती होगी। उन का विरोध यहीं पर समाप्त नहीं हुआ। उन्होंने तो यहां तक कह डाला है कि यदि बहिनों को कोई जायदाद देने का सवाल भी यहां पर लाया गया तो वे उस का विरोध करेंगी। कितने दुःख की बात है कि उन्होंने यह कहा कि पार्लीयामैण्ट में जो लड़की को अपने पिता या पति के घर में हिस्सा देने का ऐक्ट आ रहा है मैं उस के हक में भी नहीं हूं। मैं हैरान हूं कि एक तरफ तो यह कहा जाता है कि लड़की के पास अपना जीवन निर्वाह करने के लिए कोई सम्पत्ति होनी चाहिये किंतु जब इस प्रकार की कोई व्यवस्था की जाने का विचार होता है तो इस का विरोध किया जाता है। हां, अगर किसी और बहिन के मुंह से ऐसे विचार निकले होते तो और बात थी लेकिन एक किसान बहिन को ऐसा कहना शोभा नहीं देता था।

आज हमारे यहां गरीब किसानों और मजदूरों की क्या हालत है ? हमारे गांव में ९२ प्रतिशत से ज्यादा ऐसे लोग हैं जिन के पास पांच एकड़ से कम ज़मीन है। इस ज़मीन पर खेती करके तथा किसी दूसरे व्यक्ति से ज़मीन लेकर $\frac{1}{2}$ या $\frac{1}{3}$ बटाई पर काम करते और इस प्रकार अपना और अपने परिवार का जीवन निर्वाह करते हैं। इस लिये जब इस तरह के लोगों की कठिनाइयों को दूर करने के लिये इस प्रकार का बिल लाया गया है, उन लोगों को, जो बेचारे दिन में एक एक रूपया की मजदूरी करके चार पैसे जुटाते हैं, अपने दूसरे भाइयों के साथ बराबरी का दर्जा दिये जाने की व्यवस्था की जा रही है, तो मैं हैरान हूं कि क्यों इस का विरोध किया जाता है ? हां, यदि कोई मालदार आदमी ऐसा कहे कि यह सगाई के लिये अथवा रुकाई के लिये जो एक एक रुपये का प्रबन्ध किया गया है या यह कि दहेज के लिये केवल सौ रुपये का प्रबन्ध कर के एक मजाक किया गया है, फिर तो कुछ समझ में आ सकता है। लेकिन यदि गरीब किसानों और मजदूरों के प्रतिनिधि यह कहें कि इस प्रकार का कानून नहीं बनना चाहिये जिस के अन्दर गरीब किसान अथवा मजदूर इज्जत के साथ अपनी कन्या का विवाह कर सकें, तो हैरानगी के सिवाए और कुछ नहीं हो सकता।

स्पीकर साहिब, मेरे एक माननीय भाई ने तो अपने भाषण के दौरान में मनु महाराज द्वारा संचालित वर्ण व्यवस्था का भी हवाला दे दिया। उन्हें तो शायद यह भी पता नहीं कि वर्ण एक ही हैं स्त्री और पुरुष दोनों के लिये। वर्ण व्यवस्था में स्त्री और पुरुष के लिए कोई अलग अलग नियम

[प्रोफैसर शेर सिंह]

नहीं । उन्हें शायद पता नहीं कि स्त्रियों के अन्दर भी वही चारों वर्ण होते हैं, और पुरुषों के अन्दर भी वही चारों । बड़ी हैरानगी की बात है, स्पीकर साहिब, कि उन्होंने तो स्त्रियों को हरिजनों की श्रेणी में रख दिया । मैं उन्हें पूछना चाहता हूं कि कहां पर ऐसा उल्लेख मिलता है जहां मनु महाराज ने देवियों को हरिजनों में रखा हो ? हमारी हिंदु संस्कृति के अन्दर तो महिलाओं को एक बहुत ऊंचा और पूज्य स्थान दिया गया है । इस लिये मुझे समझ नहीं आती कि उन्होंने कैसे उन देवियों को हरिजनों के बराबर रख लिया । मैं उन से पूछता हूं, स्पीकर साहिब, कि कृपा करके भला वह बताएं तो सही कि वह कौन सा कानून है जिस के अनुसार देवियों को अछूत समझ लिया गया हो ? ऐसा लगता है कि Law College में उन्होंने अंग्रेज़ी की इधर उधर की कोई दो-तीन पुस्तकें पढ़ लीं होंगी और झट आकर मनु महाराज का हवाला दे दिया कि उन्होंने स्त्रियों और पुरुषों के लिये अलग २ वर्ण व्यवस्था की थी ! ! ख़ैर, स्पीकर साहिब, मैं जोरदार शब्दों में कहना चाहता हूं कि सामाजिक बराबरी लाने के लिये हमारे इतिहास में आज तक कोई ऐसा कानून नहीं बना जैसा कि आज इस हाऊस के सामने है । मुझे ख़ुशी है कि जब इस बिल को पास करके हम उन गरीब देहातियों और मज़दूरों में जायेंग, जो कि इस प्रकार की सामाजिक कुरीतियों के भार तले दबे पड़े थे, तो वे बड़ी प्रसन्नता से इस की सराहना करेंगे ।

स्पीकर साहिब, प्रसंग वश आप के द्वारा उन भाइयों की सूचना के लिये मैं एक घटना का ज़िक्र करना चाहता हूं । पिछले वर्ष ज़िला रोहतक में बेरी के मुकाम पर एक पंचायत बुलाई गई । उस के लिये लोगों को केवल पन्द्रह दिन का नोटिस दिया गया था । उस में कई बड़े बड़े नेताओं को नहीं बुलाया गया, कोई पं. जवाहर लाल नेहरू को नहीं बुलाया गया । बुलाया गया गरीबों और किसानों को । इस एक पखवाड़े के नोटिस में वहां पर हरयाना प्रान्त के कोई एक लाख आदमी इकट्ठे हुए वह वहां पर किस लिये इकट्ठे हुए ? किसी नेता के दर्शन करने के लिये नहीं, वे इकट्ठे हुए वर्तमान समाज में विवाह शादियों पर जो कुप्रथाएं प्रचलित हैं उन पर गम्भीरता पूर्वक विचार करने और उस गरीब किसान और मजदूर को, जिस की कमर ही इन कुरीतियों ने तोड़ डाली हुई है, ऊपर उठाने के लिये । सो, बेरी की इस पंचायत ने वही फ़ैसला किया जिस के मुतअल्लिक आज हमने यह बिल पेश किया है । स्पीकर साहिब, आप की सूचना के लिये मैं बताना चाहता हूं कि बेरी पंचायत के इस फैसला से अकेले रोहतक जिला में लाखों रुपया का फायदा हुआ है और कई गरीब परिवार उन परेशानियों से बच गए हैं जिन को उन्हें ऐसे विवाह शादियों के मौकों पर आम तौर पर सामना करना पड़ता था । चीनी, जो कि ऐसे मौकों पर लोगों को उन दिनों में मिलनी कठिन होती थी, वहां के लोगों ने लेने से इंकार कर दिया । इस तरह लाखों रूपये इस ज़िला में एक साल के अन्दर फ़ज़ूल खर्च होने से बच गये । यद्यपि पंचायत के इस निर्णय का बहुसंख्या में पालन हुआ फिर भी इस की आवश्यकता केवल रोहतक ज़िला में ही नहीं सारे प्रान्त में थी । यह तभी संभव हो सकता था जब कि इस व्यवस्था के पीछे कोई कानूनी sanction होती । इस लिये, यह बिल इस हाऊस के सामने लाया गया है ; जिसका मैं समझता हूं कि सर्वसम्मति से स्वागत होगा ।

एक और, बात स्पीकर साहिब, मैं इस विषय पर कहना आवश्यक समझता हूं – वास्तव में जब यह बिल पहले पहल बहिन जी ने पेश किया था तो यह किसी काम का ही नहीं था । पांच सौ

रुपया का दहेज, ग्यारह रुपये मिलनी, ग्यारह रुपये रुकाई और ५१ रुपए शगुन—पता नहीं कितने इस प्रकार के झंझट थे जिन्हें एक गरीब किसान अथवा मजदूर के लिये पूरा करना कठिन ही नहीं बल्कि असंभव भी था। शायद उन्होंने यह बिल जल्दी में पेश किया, इस लिये आम जनता का उन्हें ख्याल न रहा। यही कारण था कि इस बिल पर सभी पहलुओं से विचार करने के लिये एक select committee बनी जिस की रिपोर्ट अब आप के सामने है। अब यही असली बिल है जो कि इस प्रान्त के लाखों आदमियों की आवाज़ का प्रतिनिधित्व करता है। यह एक ऐसा कानून है जो कि साधारण तौर पर हमारे राज्य के प्रत्येक परिवार की एक जटिल समस्या का हल पेश करता है।

आज हमारे देश के सर पर बेरोज़गारी और बेकारी का भूत सवार है। पैसा कमाना और अपने परिवार के लिये दो वक्त की रोटी का प्रबन्ध करना करोड़ों आदमियों के लिये एक विकट समस्या बनी हुई है। लोगों का रहने, कपड़े और पेटपूजा का कोई इन्तज़ाम नहीं तो ऐसी परिस्थितियों में वे अपनी कन्याओं और बच्चों के विवाह आदि संस्कारों के लिये धन कहां से पैदा करें? इन हालात में जब एक आदमी बेकार हो, गरीब हो, फ़सल पैदा करने के लिये ज़मीन न हो—कहने का मतलब यह कि आमदनी का कोई साधन न हो और बच्चों की संख्या बढ़ती जा रही हो तो वह इस प्रकार की परम्परागत सामाजिक कुरीतियों का कैसे पालन करे?

सिंचाई मंत्री: हमारे सूबा में आबादी भी बड़ी तेजी से बढ़ रही है। हर रोज़ १,३०० बच्चे इस सूबा में पैदा होते हैं।

प्रोफैसर शेर सिंह: अभी अभी हमारे वज़ीर चौधरी लहरी सिंह जी ने फरमाया कि तिदिन हमारे राज्य में १३०० बच्चे पैदा होते हैं। यदि किसी परिवार में पांच छ: बच्चे हों तो उन में तीन चार लड़कियां तो आम तौर पर हुआ ही करती हैं। इस प्रकार एक तरफ़ जब माता पिता के पास तो अपनी बच्ची की शादी करने के लिये पर्याप्त धन न हो और दूसरी तरफ एक और आदमी बड़ी धूम धाम से अपनी लड़की का विवाह कर रहा हो, तो क्या इस प्रकार की सामाजिक inequality में उस बेचारे पहले आदमी का जीना ही दूभर न हो जायगा? इस लिए, अध्यक्ष महोदय, मैं बड़े ज़ोरदार शब्दों में आप के द्वारा इस हाऊस में बैठे हुए प्रत्येक माननीय सदस्य से निवेदन करना चाहता हूं कि वे बड़ी संजीदगी के साथ इस प्रश्न पर विचार करें। इस में आम जनता का, गरीब मज़दूरों का और बेचारे किसानों का कल्याण निहित है। इस लिए आप इस बिल को पास करके श्रेय हासल करें।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਨੂਰਮਹਲ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਬੀਬੀ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀ intention ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਹੈ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਲਿਆਣ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਸਾਡੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਰਸਮੋਰਿਵਾਜ ਵਿਚ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੇ, ਜਿਹੜਾ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੁਰਾਈਆਂ ਖਤਮ ਹੋਣ ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਹ Select Committee ਵਿਚੋਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਖਾਸ ਊਣਤਾਇਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜਹੇਜ਼ ਸੌ ਰੁਪੇ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਬਰਾਤ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੜਕੇ ਤੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੌਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਹੇਜ਼ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਜੋ ਕੁਝ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੌਣ ਦਸ ਰੁਪੇ ਦੀ ਕੋਰਟ ਫੀਸ ਦੇ ਕੇ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਖਬਰ ਕਰੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਹੀ ਖਬਰ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਮੁਲ ਲਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵੀ ਲੈਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦਸ ਰੁਪੇ ਦੀ ਕੋਰਟ ਫੀਸ ਲਗਾ ਕੇ ਝੂਠੀ ਦਰਖਾਸਤ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਫਲਾਂ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਸੌ ਰੁਪੇ ਤੋਂ ਵਧ ਜਹੇਜ਼ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਨਾਲੇ ਸਾਰੇ ਬਰਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾ ਛੇਹਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਖ਼ਜਲ ਹੋਣਾ ਪਏਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਰਸਮ ਅਸਾਂ ਕਾਇਮ ਵੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਵੰਬਰ ਦੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੁਦਤਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ conventions ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਹੀ ਰਖਾਂਗੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭੈੜੀਆਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹ conventions ਜ਼ਰੂਰ ਘਟ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੇਹੜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਸਮ ਰਿਵਾਜ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦਵਾਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਘਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਸਵੰਬਰ ਦੀ ਰਸਮ ਚਲਾਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬੀਬੀ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ Central Government ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹਕ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਚਾਰ ਲੜਕੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਲੜਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਪੰਜੇ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਸਾਡੀ Central Government ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਤਕ pending ਰਖ ਦੇਈਏ ਜਦੋਂ ਤਕ Central Government ਉਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦੇਂਦੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਲੜਕੀ ਆਪਣੇ ਸੌਹਰੇ ਘਰ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਹਥ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਉਹ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਜਾਇਦਾਦ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬੜੀ ਕਦਰ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਔਕੜ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਫਿਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਊਣਤਾਈ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਲੋਕ ਇਸ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਾ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਜਹੇਜ਼ ਲੈਣ ਦੀ ਠਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਫਗਵਾੜੇ ਤੋਂ ਦੋ ਦੋ ਮੀਲ ਦੇ ਫ਼ਾਸਲੇ ਤੇ ਜਾਲੰਧਰ ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਜਿਲਿਆਂ ਦੀ ਹਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਜ਼ਦ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਲਿਆਣ ਵਾਲੀ ਭੈਣ ਦੀ intention ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ central ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਐਕਟ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਬੀਬੀ ਸੀਤਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਚੰਗੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਇਸ legislation ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ legislation ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ litigation ਵਧੇਗੀ ਅਤੇ ਵਕੀਲ ਤਬਕਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਖੂਬ ਦਖਲ ਦੇਵੇਗੀ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਭਰਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਖ਼ਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ provision ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕੋਰਟ ਫੀਸ ਲਗਾ ਕੇ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਲਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਜਾਲਤ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਬੁਰਾਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ Central Government ਨੂੰ ਸਮੁਚੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਲਈ ਇਕ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਤੇ ਪੂਰਾ੨ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

खान श्रबदुल गफ़ार खान (अम्बाला शहर): अध्यक्ष महोदय, आज जिस मज़मून का बिल इस हाऊस के सामने पेश हुआ है और जो कुछ बहस के बाद पास भी होगा उस के बारे में मैं चन्द इलफ़ाज़ अर्ज़ करना चाहता हूं। अभी इस बिल की हिमायत में हमारी मोहतरिमा बहिन श्रीमती सीता देवी ने कहा है कि आज लड़कियों पर अत्याचार किये जाते हैं, उन पर जुल्म ढाए जाते हैं, बहुत सी लड़कियों को Dowry system की वजह से अपने आप को जला कर खुदकशी करनी पड़ी और न जाने क्या क्या करना पड़ा। मेरे साथी प्रोफैसर शेर सिंह ने इस बिल की ताईद में फ़रमाया कि यह देखिये हमारे यहां इतने बच्चे पैदा होते हैं। मैं अर्ज़ करता हूं कि मेरी बहिन सीता देवी और प्रोफैसर साहिब क्यों नहीं इस हाऊस से एक ऐसा बिल पास कराते कि अगर कोई बच्चा पैदा किया जायगा तो उसे जेल में भेज दिया जाएगा, इस से न रहेगा बांस और न बजेगी बांसुरी (हंसी)। अजीब बात है। एक तरफ़ ज्यादा बच्चे पैदा होने की दलील दी जा रही है और दूसरी तरफ उन की खुदकशी की चर्चा की जा रही है। और यह कहा जा रहा है कि हज़ारों रुपया दहेज़ के वक्त दिया जाता है। यह चाहते हैं कि वह बेचारी लड़कियां, यह बेचारी मासूम और बेकस लड़कियां जब अपने घरों को जाएं तो बिल्कुल खाली हाथ जाएं। पहिले भी जो कुछ उन बेचारियों को दिया जाता है वह उन का हक समझ कर तो दिया नहीं जाता बल्कि दान के तौर पर दिया जाता है।

[खान अब्दुल गुफार खान]

स्पीकर साहिब, बड़े अफ़सोस की बात है कि यह उन्हें ख़ैरायत के नाम से देते हैं और हक नहीं देना चाहते। और इतना ही नहीं बल्कि जो दान भी दिया जाता है उस से भी उन्हें इस बिल के जरिये महरूम किया जा रहा है। इस वक्त जो कुछ भी लड़कियों को दिया जाता है वह नाम मात्र होता है और लोग ऐसा भी society के डर से मजबूर हो कर करते हैं। ये उन्हें अपनी जायदाद का हक तो बिल्कुल देना ही नहीं चाहते। स्पीकर साहिब, मैं इन्हें यकीन दिलाता हूं कि अगर यह लड़कियों को भी जायदाद में हिस्सा दे दें तो यकीनन जहेज़ का यह मसला अपने आप हल हो जाएगा। तब लड़के वाले हरगिज़ और मुतलक जहेज़ का मुतालबा नहीं करेंगे।

आप करोड़पति हैं और करोड़पति होते हुए भी यह पाबन्दी लगाना चाहते हैं। लड़की जब अपने घर से रुख़सत हो कर खाविन्द के घर पहुंचती है तो वह उसे कुछ ग़ैरों का घर समझती है और जो कुछ वह अपने मां बाप के यहां से लाई है उसी पर अपना हक समझती है। आप कहते हैं कि उसे उस वक्त न दीजिये बाद में दे दें। तो क्या इस तरीके में कोई फ़र्क है ? क्या उसे अपने मां बाप के यहां से और रुपया लाने के लिए बाद में coerce नहीं किया जा सकता ? और अगर उस के वालदैन इस काबिल न हों तो क्या उस के लिये वही खुदकुशी की नौबत न आ जाएगी ?

प्रोफ़ैसर साहिब ने एक बात कही। एक लाख आदमी जमा थे और चीनी का कोटा लेने से इंकार कर दिया। मगर मैं पूछता हूं कि देहात में चीनी को पूछता कौन है ? लोग शक्कर खाते हैं जिस में vitamin ज्यादा होते हैं। और चीनी कहां जाती थी ? साहिब इस की ब्लैक की जाती थी। मतलब मेरा यह है कि चीनी की दलील जो दी गई, यह तो एक बोदी दलील है। आप यूं कहिए कि आप बच्चियों को कुछ देना नहीं चाहते। एक मिसल है :—

"तोबरे अगाड़ी लगाम को पछाड़ी"

लेने की बारी थी तो बाप के घर से ले आए मगर देना पड़ा तो ऐसा कहते हैं कि जहेज न दिया जाए। बरात एक दिन से ज्यादा न रहेगी। अजीब किस्सा है। एक दिन रहे अगले दिन चम्पत। बरात गुड़गांव से चल कर कुल्लु पहुंचे तो यह बात कितनी अखरेगी। आप यह कहिये कि आर्थिक अवस्था ठीक नहीं। और अगर आर्थिक अवस्था ठीक है फिर भी औलाद को देना नहीं चाहते तो ऐसे लोगों को मूज़ी और ख़सीस के इलावा और क्या कहा जा सकता है। (हंसी)।

हमारी कम्यूनिटी में पुराने जमाने से prostitutes के नाच का रिवाज है। इस के खिलाफ पंचायतों ने आवाज़ उठाई और लोगों से कहा कि यह नहीं होना चाहिए। तो यह बन्द हो गया है। मगर क्या यह पंचायत के कहने की वजह से हुआ है ? पंचायत का भी थोड़ा बहुत असर जरूर हुआ मगर असल बात यह है कि लोगों के पास पैसा नहीं है, आर्थिक अवस्था अच्छी नहीं है। इस लिये उन्हें उस रिवाज को बन्द करना पड़ा।

एक बात और है। दुनिया के क्वानीन को देखिये। जितने भी सोशल कानून बनाते चले जायेंगे, सोसाइटी उतनी ही demoralise होती चली जायगी। Reform जो हो वह लोगों के दिल से होनी चाहिए न कि क्वानीन के जरिए।

फिर जनाबे वाला 10 रुपये दाखिल कर के शिकायत करने बात को लीजिये। देहात की हालत को देखिये। वहां पर पंचायतों जैसे नेक काम में भी लड़ाई झगड़े होते रहते हैं। जिन भाइयों की दुशमनी हुई वहां 10 रु. खर्च होंगे और बाकी के लोग कभी जिला हैडक्वार्टर और कभी चंडीगढ़ मारे २ फिरेंगे। लिहाज़ा मैं कहता हूं कि यह बिल पास तो नहीं होना चाहिए था लेकिन चूंकि बीबी सीता देवी कहती हैं तो यह पास कर दिया जाए।

प्रोफैसर मोता सिंह आनन्दपुरी (आदमपुर) : स्पीकर साहिब यह एक ऐसा बिल है जिस की बहुत देर से ज़रूरत थी और इस जरूरत को पूरा करने के लिये अगर किसी आदमी की तरफ से कदम उठाया जाता तो उस ने अपना फर्ज पूरा किया होता। मुझे यह देख कर खुशी हुई कि इस कमी को पूरा करने के लिये एक लेडी मैम्बर ने कोशिश की है। इस के लिये वह मुबारिकबाद की मुस्तहिक हैं। समाज के अन्दर बहुत सी और कई किस्म की बुराइयां हैं यह social evils, social honour को खराब करके इनसान की इज्जत को नीचे ले जाती हैं। किसी individual की honour इसलिये ऊंची नहीं हो जाती कि उस की economic हालत अच्छी है या उसे समाज में ऊंचा दर्जा हासिल है। पैदायश से इनसान बराबर होता है। फर्क तब पड़ता है जब एक आदमी नुमायश करके दूसरे को नीचा करने की कोशिश करता है। जहेज़ एक ऐसी evil है जो individual की social honour को नीचा करती है। यह बुराई कभी की खत्म हो जानी चाहिये थी। Reformers ने इस को दूर करने की कई बार कोशिश की है। गुरु नानक देव जी ने इस बारे बड़ी अच्छी बात कही है:—

ਹੋਰ ਮਨਮੁਖ ਜੋ ਰਖ ਦਾਜ ਦਿਖਲਾਵੇ
होर मनमुख जो रख दाज दिखलावे

जो आदमी दाज रख कर दिखलावा करता है, वह शैतान है, मनमुख है। मेरे कुछ सिख भाइयों ने जो कुछ कहा उस से मालूम होता है कि शायद उन के सामने यह चीज़ न थी। यह ख्यालात बहुत बुलन्द हैं और मैं उम्मीद रखता हूं कि इस बिल के हक में 'Ayes ही होंगे, 'noes' नहीं होंगे।

मैं चाहता हूं कि इस बिल को unanimously पास किया जाये। इस के पास करने से हम दिखा सकेंगे कि आज हिंदुस्तान में पंजाब इस बुराई को दूर कराने में सब से आगे है। (तालियां) इस लिये मैं यह कहता हूं कि उस में एक चीज़ है जिस पर हम सब को संजीदगी से सोचना चाहिये। वह है Law of Inheritance विरासत के कानून के नुक्सों को दूर कर दिया जाये। यह बात स्पीचों के अन्दर नहीं आई कि लड़कियों का हक जायदाद में रखा जाएगा। समाज के अन्दर जहेज़ की इस लाअनत को दूर करने के लिये reforms की ज़रूरत थी। Dowry के बारे में गुरु नानक देव जी ने और धर्म ग्रंथों की तालीम बहुत शानदार है। सब में दहेज देने का खंडन किया गया है। फिर कई भाइयों ने हिंदुओं में वर्ण व्यवस्था का ज़िक्र किया है। और मनु शास्त्र का हवाला दिया है कि स्त्री जाति के साथ अच्छा सलूक नहीं किया जाता था। मैं मनु-शास्त्र में से एक श्लोक का आप को मतलब बताता हूं जो कि इस विषय से सम्बन्धित है।

इस में कहीं भी स्त्री, शिशु और वृद्ध को समाज में evil नहीं माना गया बल्कि elevate करने के ख्याल से लिखा गया है। इस बारे में गुरु नानक देव जी ने फरमाया है—

ਪੁਤਰ ਨਾਲੋਂ ਧੀ ਚੰਗੇਰੀ
ਜੋ ਪਰ ਘਰ ਜਾਏ ਬਸਾਵੇ ।"

"पुत्र नालों धी चंगेरी
जो पर घर जाए बसावे ।"

लड़के से लड़की अच्छी है जो दूसरे के घर को जाकर बसाती है । पुराने ग्रंथों में हर जगह जहेज़ का खंडन किया गया है । सब से बड़ा दान यही माना गया है कि लड़की को शादी में दे देना अगर पैसे नहीं दिये, कपड़ा नहीं दिया, मां बाप गरीब हैं, जहेज़ नहीं दे सकते तो सिर्फ़ लड़की को शादी में देना भी भारी दान है ।

स्पीकर साहिब, हमारे समाज के अन्दर कई बुराइयां आ गई हैं । हरेक इन से वाकिफ़ है । मैं इस की कितनी मिसालें दूं । हमारे इलाके में एक गांव है जिस में एक बरात आई । इस में शक नहीं कि जिस के घर पर बरात आई उस की माली हालत अच्छी थी । बरातियों ने कहा कि हम लड़की को तब लेकर जायेंगे जब जहेज़ में एक मोटर कार दी जाये । लड़की वालों ने कहा कि हम किराये पर गाड़ी करके दे सकते हैं कार नहीं दे सकते । इस पर लड़की वालों को बताया गया कि हम लड़की को नहीं ले जाते और खुद जाते हैं । इस पर देहातियों ने उन बरातियों को खूब मारा पीटा और कहा कि आपने लड़की वाले की नहीं गांव वालों की बेइज़्ज़ती की है । गांव में और लोग भी हैं जिन की लड़कियां हैं यह हमारे गांव का अपमान है ।

इसी तरह स्पीकर साहिब सिंध की मिसालें हैं । मैं वहां पर बहुत अर्सा रहा हूं । हां dowry system का रिवाज है । वहां लड़कियों को dowry दी जाती है dowry की evil इस हद तक है कि लड़के वाले दस हज़ार, बीस हज़ार, और कई २ दो-दो तीन तीन लाख रुपया भी dowry मांगते हैं तब कहीं लड़कियों की शादी हो सकती है । इसी जहेज़ की वजह से Hyderabad में लड़कियां खुदकशी करती हैं । मेरे दोस्त प्रिंसिपल रला राम ने ठीक कहा है कि इस बिल के पास करने से लड़कियों में आत्म-हत्या दूर हो जायगी । आत्म-हत्या लड़कियां क्यों करती हैं ? जिन का बाप गरीब है dowry नहीं दे सकता, वे देखती हैं कि मेरे बाप की इज्ज़त बच जाए इस लिये आत्म-हत्या करती हैं । यह चीज़ बढ़ती जा रही है । इस को रोकने के लिये यह बिल पेश किया गया है । इस बिल को अगर कोई और मेम्बर पेश करता तो उनका इतना credit न होता जितना कि इस के lady member की तरफ से पेश करके इन को मिला है । इन शब्दों के साथ मैं उम्मीद करता हूं कि इस बिल को पास कर दिया जाएगा:--

Prof. Sher Singh : Sir, I move that the question be now put.

Mr. Chairman : Question is

That the question be now put.

The motion was carried

श्रीमती सीता देवी (जालन्धर नगर, दक्षिणी पूर्व) : स्पीकर साहिब, चीफ़ व्हिप साहिब कहते हैं कि मैं न बोलूं । उन्होंने कई और बिल पास करने हैं । मैं सिर्फ यही कहना चाहती हूं कि हाऊस में जैसी भी स्पीचें हुई हैं वह अपने २ तरीके से हुई हैं । वास्तव में हरेक को अपने विचारों को प्रकट करने की स्वतन्त्रता है । परन्तु जितने भी मेंबर बोले हैं उन में से सब दिल से यह चाहते हैं कि इस बिल को पास कर दिया जाए । इन शब्दों के साथ मैं हाऊस का धन्यवाद करती हूं और आशा करती हूं कि बिल को पास कर दिया जायेगा ।

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab Restraint on Dowry Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB MUNICIPAL (AMENDMENT) BILL

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to introduce the Punjab Municipal (Amendment) Bill.

Minister for Public Works : Sir, I beg to move—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be taken into consideration at once

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਇਸ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਲਈ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ, Small Town Committees ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਖਰੇ ਹਨ। Municipal Act ਵਖਰਾ ਹੈ। Notified Area Committees Act ਵਖਰਾ ਹੈ। ਖੈਰ ਨੋਟੀਫ਼ਾਇਡ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਐਕਟ ਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਬਾਕੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਨਹੀ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। Small Towns Committees ਨੂੰ ਉਨੇ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਉਹ ਵਡੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਚਾਲੂ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ Small Town Committees ਦੀ ਥਾਂ Municipal Committees ਬਨਾਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ Punjab Small Towns Act, 1921 ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗਲ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।

Mr. Chairman : Motion moved—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Chairman : Now the House will proceed to consider the Bill Clause by Clause.

CLAUSE 1
Sub-Clauses (2) *and* (3)

Mr. Chairman : Question is—
That Sub-clauses (2) and (3) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 6

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 7

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1
Sub-Clause (1)

Mr. Chairman : Question is—

That Sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Chairman : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be passed.

Mr. Chairman : Motion moved—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be passed.

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab Municipal (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB LOCAL AUTHORITIES LAWS (EXERCISE OF POWERS) (AMENDMENT) BILL

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to introduce the Punjab Local Authorities Laws (Exercise of Powers) (Amendment) Bill.

Minister for Public Works : Sir, I beg to move—

That the Punjab Local Authorities Laws (Exercise of Powers) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Chairman : Motion moved—

That the Punjab Local Authorities Laws (Exercise of Powers) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab Local Authorities Laws (Exercise of Powers) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Chairman : Now the House will proceed to consider the Bill Clause by Clause.

CLAUSE 1

Sub-Clause (2)

Mr. Chairman : Question is—

That Sub-clause (2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Sub-Clause (1)

Mr. Chairman : Question is—

That Sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Chairman : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Local Authorities Laws (Exercise of Powers) (Amendment) Bill be passed.

Mr. Chairman : Motion moved—

That the Punjab Local Authorities Laws (Exercise of Powers) (Amendment) Bill be passed.

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab Local Authorities Laws (Exercise of Powers)(Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE EAST PUNJAB HOLDINGS (CONSOLIDATION AND PREVENTION OF FRAGMENTATION) (AMENDMENT) BILL

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : (Punjabi) Sir, I beg to introduce the Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) (Amendment) Bill.

Minister for Public Works : Sir, I beg to move—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗਲ ਸਿਰਫ ਇਤਨੀ ਹੈ ਕਿ original ਬਿਲ ਵਿਚ common purpose ਦੀ definition ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ordinance ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਜਗਾਹ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ House ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਵੇਗਾ

Mr. Chairman : Motion moved—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਹੀਂ ਨੁਕ਼ਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲ Government ਦੀ ਤਵੱਜੋਹ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ consolidation of holdings ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Shri Mool Chand Jain : On a point of order, Sir. Has this complaint anything to do with the amending Bill now before the House ?

Mr. Chairman : Any individual complaint will hardly be relevant to the amending Bill.

Sardar Sarup Singh : Sir, my point is that when this Act is under discussion.....

Mr. Chairman : The hon. Member is mistaken. The original Act is not under discussion. It is the amending Bill which is under discussion.

Sardar Sarup Singh : When this amendment has been passed by the Legislature, it would become a part of the original Act.

Mr. Chairman : I rule that individual complaints cannot be discussed.

Sardar Sarup Singh : Sir, I respectfully submit that the working of the original Act can be discussed.

Mr. Chairman : No. The hon. Member cannot raise any discussion on the original Act. He should confine himself to the amending Bill.

Mr. Chairman : Question is—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation (Amendment) Bill, be taken into consideration at once.

The motion was carried

Mr. Chairman : Now the House will proceed to condsider the Bill Clause by Clause.

CLAUSE 2

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Chairman : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Chairman : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Public Works (Sardar Gurbachan Singh Bajwa) : Sir, I beg to move—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) (Amendment) Bill be passed.

Mr. Chairman : Motion moved—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) (Amendment) Bill be passed.

ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਪੂਰਬ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ Development Minister ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਰਾਹੀ Consolidation of Holdings ਦੀ working ਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਵਜੋਹ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ.. (*Interruptions*)

Mr. Chairman : The hon. member is not relevant.

Sardar Sarup Singh : Sir,I am speaking on the amendment brought to be made in the original Act.....

Minister for Development : But you cannot discuss the original Act.

Mr. Chairman : The hon. Member should confine himself to the amending measure now before the House. He should not discuss the original Act.

Sardar Sarup Singh : I have nothing more to say.

Mr. Chairman : Question is—

That the East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

Discussion raised on reply to Starred Question No. 3349 under Rule 12 (3) (b)

RE. PAYMENT OF COMPENSATION TO THE REFUGEES

Mr. Chairman: Today as the hon. Members are aware, the hon. Speaker had been pleased to permit Shri Ram Kishan to raise a discussion for half an hour on the answer to starred question No. *3349 immediately after the conclusion of the business for the day under Rule 12 (3) (b) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly. Since all the items on today's List of Business have been disposed of, I call upon Shri Ram Kishan to initiate the discussion on the answer to the starred question mentioned above which *inter alia*, relates to " Payment of Compensation to Refugees."

श्री राम किशन. (जालन्धर शहर, उत्तर पश्चिम) : स्पीकर साहिब, मैं सरकार का और स्पीकर साहिब का मशकूर हूं कि इस important सवाल पर जिस के बारे में आज Finance Minister साहिब ने एक सवाल का जवाब दिया और जिस पर सारे पंजाब की तवज्जुह लगी हुई है उस पर यहां बहस की इजाजत दी है । यह सवाल कई साल से हमारे सामने है । आज सवाल के जवाब में Finance Minister साहिब ने फरमाया कि 696 refugees को compensation दिया गया । मैं आप के सामने यह अर्ज

*Page 26 ante.

करना चाहता हूं कि 1949 में श्री गोपाल स्वामी आयंगर ने यकीन दिलाया था कि Government जल्दी से जल्दी शरणार्थियों की समस्या को हल कर देगी। स्पीकर साहिब, पांच साल गुज़र गये और हमें इस का हल अभी तक तो नज़र नहीं आया। डेढ़ साल हुआ लोगों से कहा गया कि अपने अपने claims दाखिल करो। 5 लाख शरणार्थियों ने अपने २ claims दाखिल किये। फिर मुख्तलिफ priorities बनाई गईं।

पहली priority में पांच categories के लोग थे मिसाल के तौर पर समराला और लुध्याना में रहने वाले शरणार्थी, widows वगैरा वगैरा। यह काम 1953 में ही शुरु हो गया था और 45,000 दरखास्तें आई थीं। इन में से कुल 696 आदमियों को compensation दी गई। जो mud-huts वाले थे उन को mud-huts तो दे दिये गये परन्तु वह तो 300 रुपया की बात थी। compensation उन लोगों को कोई नहीं दी गई। इतने काम से किसी की तसल्ली नहीं हो सकती। फिर दो करोड़ रुपया Government of India ने rehabilitation के लिये रखा था। इस रकम में से कुल 20,11,407 रुपया खर्च हुआ। बाकी रुपया surrender हो जायेगा। फिर 14,000 widows थीं जिस में से 700 widows को compensation मिली है अब 13,600 के करीब ऐसी widows हैं जो किसी आश्रम में नहीं रहती, दूसरी जगहों पर रहती है। इन की तरफ भी तो कोई तवज्जुह होनी चाहिये। मेरा विचार है कि अगर लोगों को इसी रफतार से compensation मिलती रही तो साढ़े चार लाख आदमियों को compensation देने में तो कई साल लग जायेंगे। Refugees की आर्थिक हालत बहुत खराब है। उन्होंने अब तक बहुत बहादुरी और सबर से सब तक्लीफों का मुकाबला किया है। उन्होंने हर तरह सरकार का साथ दिया है। मैं मानता हूं कि पंजाब सरकार ने उन को compensation दिलवाने में पूरी कोशिश की है लेकिन बदकिस्मती की बात है कि उन का यह अहम मसला अभी तक हल नहीं हुआ। इस लिये हल नहीं हुआ कि पाकिस्तान के साथ कोई फैसला नहीं हो सका। हमें पाकिस्तान के उत्तर की और ज़्यादा इन्तज़ार न करनी चाहिये। हर कोई जानता है कि इखलाकी तौर पर Government of India का case एक established case है। फिर पाकिस्तान तो जानबूझ कर फैसला नहीं करना चाहता। पाकिस्तान तो चाहता है कि यहां पर refugees आबाद न हों और यहां पर discontentment रहे। लेकिन यह हमारे और refugees के हित में है कि उन को जैसे भी हो जल्दी से जल्दी आबाद किया जाये। जिन refugees के बीस २ पचीस २ हजार के claim हैं इस समय उन के पास कुछ भी नहीं और वे न कोई तिजारत कर सकते हैं और न ही अपने बच्चों को पढ़ा सकते हैं। इन हालात में मेरी प्रार्थना है कि जो कुछ भी इन्हें compensation के तौर पर नहीं rehabilitation के तौर पर दिया जाना है जल्द अज जल्द दे दिया जाये। मुझे आशा है कि हमारे Finance Minister साहिब, जो शरणार्थियों के लिये पूरी हमदर्दी रखते हैं, हमारे उन जज़बात को refugees की हालतेज़ार को और उनकी economic condition को Government of India तक पहुंचायेंगे और उन पर पूरा ज़ोर डालेंगे कि यह compensation का सवाल जल्दी से जल्दी हल किया जाये।

श्री देव राज सेठी (रोहतक नगर) : अध्यक्ष महोदय, हम 45 लाख West Punjab से आये हुए refugees नाशुकरगुजारी के मुजरिम होंगे अगर हम यह कहें कि भारत सरकार और पंजाब सरकार ने अपनी महदूद हैसीयत के अन्दर हमारे लिये कुछ नहीं किया । किया है, काफी किया है । लेकिन जो कुछ अभी बाकी है वह इतना है कि आज हमारे refugees की अकसरीयत जिन्दगी और मौत के दर्मयान लटक रही है । Compensation का ख्याल पिछले चार साल से मुसलसल हमारे कानों में पड़ रहा है । आज यह हालत है कि कोई वजह मालूम नहीं होती कि इस सवाल को क्यों न जल्द अज़ जल्द हल किया जाये । November में पांच priorities का सवाल पैदा हुआ और claims मांगे गये । April में कुल claim 4½ लाख थे । इन में से 3½ लाख की तादाद उन लोगों की है जो मतरूका मकानों या सरकारी मकानों में रहते हैं । वादा किया गया था कि इन के किराये माफ़ कर दिये जायेंगे । लेकिन यह किराये अभी तक माफ नहीं हुए ।

मामला यहीं खत्म नहीं होता । मुआवजे की स्कीम में यह मंजूर हुआ है कि जिन लोगों के claim 50,000 रुपया तक हैं उन्हें 8,000 रुपया मुआवजे के तौर पर दिया जाये । मेरी प्रार्थना है कि अगर आज इन लोगोंको जिन के claims 50,000 या एक करोड़ तक के हैं 8,000 रुपये भी दे दिये जायें तो वह कोई काम कर लेंगे और बच जायेंगे । अगर यह रुपया उन को कुछ महीनों के बाद मिला तो इतने में उन की मौत हो जायगी ।

हमारे वजीर साहिब ने वादा किया है कि जिन लोगों के claims नहीं हैं उनके 300 रुपये तक के कर्जे माफ़ कर दिये जायेंगे । यह बहुत ही अच्छी बात है परन्तु मेरा विचार है कि इन कर्जों में कुछ ज्यादा रकम के कर्जे शामल कर दिये जायें तो और भी अच्छा हो

फिर, स्पीकर साहिब Quasi-permanent allotments को permanent कर देना चाहिये । इन की बिना पर लोगों को कर्जे लेने में आसानी होगी और इस तरह वे अपने गुज़ारे का कोई प्रबन्ध कर सकेंगे ।

मतरूका जायदाद हररोज खराब होती जा रही है । अगर लोगों को इस का मालक बना दिया जाये तो यह और ज्यादा खराब होने से बचाई जा सकती है । इसे ऐसे ही रहने दिया गया तो डर है कि इस की कीमत और ज्यादा घट जायेगी ।

मेरा विचार है कि जिन चीज़ों का मैंने जिक्र किया है इन पर हम खुद अमल कर सकते हैं लेकिन मुसीबत यह है कि हमारी आंखें पाकिस्तान की तरफ लग रही है । हमें 101 फ़ी सदी यकीन है कि पाकिस्तान इस बारे कोई फैसला न करेगा । इस लिये जो कुछ भी हमारी सरकार अपने आप कर सकती है, इसे बहुत जल्द कर लेना चाहिये, क्योंकि लोगों के पास जीवन के निर्वाह के लिये कुछ नहीं । एक सवाल के जवाब में बताया गया है कि Industrial Colonies में 1,100 plots बिके लेकिन कुल 139 आबाद हुए हैं । इस का साफ़ मतलब यह है कि लोगों के पास काम करने के लिये रुपया नहीं ।

ऐसा मालूम होता है कि ऊपर ऊपर बहुत complacency है । वे समझते हैं कि West Punjab से आए हुए refugees बहाल हो गये हैं । यह बात बिलकुल ग़लत है । इन में से एक फ़ी सदी लोग बहाल हो गये हों तो हो गये हों लेकिन 99 फी सदी लोगों के दुःखों का पैमाना लब्रेज हो चुका है । यह लोग कोई धमकी नहीं देते । परन्तु इन्होंने भी अपना दुःखड़ा

किसी को सुनाता है। गवर्नमेंट को न सुनाएं तो और किस को सुनाएं ? इन में से कई तपदिक की बीमारी से मर रहे हैं लेकिन नानेजवीं तक के मोहताज है। जहां तक हो सके उन्हें चैन पहुंचाने के लिये जरूर कुछ किया जाये। हम जानते हैं कि हमारा दुःख हमारे प्रधान मन्त्री का दुःख है और उन से जो कुछ भी बन पड़ेगा ज़रूर करेंगे। फिर भी मैं उन की खिदमत में दोबारा अर्ज़ करूंगा कि किराये फ़ौरन माफ़ कर दिये जायें। 8,000 रुपया तक कर्जे बग़ैर सूद दिये जायें। Settlement Officers की तादाद को बढ़ाया जाये और avoidable delay को फ़ौरन बन्द किया जाये। जो मुआवज़ा का काम है जल्द शुरु हो और April के महीने के खत्म होने से पहले यह scheme रायज हो जाये।

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਤੇ ਸੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੜਾ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੁਆਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਐਂਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਹਲ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਮਮਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਐਂਨੀ ਹੀ ਕਾਹਲੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਭੀ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਲ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ, ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਖਿਆਲ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਦਿਵਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਦੁਖੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। 50 ਲੱਖ ਪੀੜਤ ਭਰਾ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 25 ਲੱਖ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਬਾਦ ਹੋਏ ਹਨ। 24 ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 475,000 ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1,15,844 ਨਿਕਾਸੀ ਮਕਾਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। 18,000 ਦੁਕਾਨਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ 3,929 ਮਕਾਨ ਨਵੀਆਂ townships ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲ 15 ਸਾਲ ਦੇ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਦਵਾਰਾ ਵਸੂਲ ਕਰਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 8 ਮਰਲਾ Cheap Housing Colony ਹੈ ਜਿਥੇ 3,184 ਘਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਪੀੜਤ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲ ਕਰਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ 5,200 ਛੋਟੇ cheap tenements ਜੂਨ ਤਕ ਮੁਕੱਮਲ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹੁਣ ਤਕ ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਉਥੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆਬਾਦ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ rural loans

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]
4,49,81,965 ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਵਪਾਰ ਲਈ 3,33,09,094 ਰੁਪਏ ਦੇ ਛੋਟੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ 82,52,283 ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । Educational loans 25,25,545 ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਏਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਈ claims ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਰਜ਼ੇ grant ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝੇ ਜਾਣਗੇ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਲੇਮ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਜ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ against adjust ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਕਲੇਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ grants ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏਗਾ । Interim compensation ਦੀ ਸਕੀਮ ਇਸ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਸਤਾਨ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਏਥੇ ਰਹਿ ਗਈ ਜਾਏਦਾਦ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮੇਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਲਕੀਅਤ ਨ ਮੇਟੀ ਜਾਏ ਉਦੋਂ ਤਕ ਮਕਾਨ permanently ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ quasi-permanent basis ਤੇ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਹੋਣੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਮਕਾਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ । ਕੋਈ ਤ੍ਰਾਜ਼ੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਨਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ standard acre ਦਾ ਫ਼ਾਰਮੂਲਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਗ ਗਏ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਹਦ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲਾਈ ਜਾਏ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀਅਤ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਪਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ । Interim compensation ਦੀ ਸਕੀਮ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਰਕਮ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ priority category ਦੇ claimants ਦੀ ਤਾਦਾਦ 14,298 ਹੈ । ਬਾਕੀ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹਨ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ payment ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਥੋੜੀ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਫ਼ਸੀਲਾਂ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ payment ਵਿਚ ਦੇਰ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵੀ ਛੇਤੀ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਇਹ interim compensation ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ rehabilitation ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਏਦਾਦ ਦੇ ਥੋੜੇ ਹਿਸੇ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜਾਏਦਾਦ ਛੱਡ ਆਏ ਹਨ 4 ਲੱਖ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਹੈ । ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਈ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਮੁਲ

ਪੰਜ ਛੇ ਸੌ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ evacuee total pool 100 ਕਰੋੜ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਉਤੇ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ । 100 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲੋਂ ਫੂਟੀ ਕੌਡੀ ਦੀ ਵੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰਹੀ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਬਿਨਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਉਧਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Industrial Finance Corporation ਜਿਹੜੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ statutory Board ਹੈ industrial loans ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ ।

ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਜ਼ੇ ਆਦਿ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ Government of India ਨੇ ਜਾਂ Rehabilitation Finance Administration ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ । ਨਾ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਦਾ ਬੈਂਕ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ credit ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕੋਈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਦੂਜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ evacuee ਮਕਾਨ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਡਿਗ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਜੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਮਕਾਨ ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਤਕ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ 100 ਕ੍ਰੋੜ ਦਾ evacuee pool ਹੈ । ਇਸ pool ਨੂੰ ਹੋਰ ਘਟਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ compensation ਦੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ international ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਕਾਸੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਨੂੰ ਮਨਸੂਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਮੁਆਹਦੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਰਾਚੀ ਵਿਚ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਹੋਈ । ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਿਕਾਸੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਯਾਦ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ । ਉਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਕਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦੀ ਖੁਲ ਹੈ । ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿਕਾਸੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਲਵੇ ਉਥੇ ਕੌਣ ਉਹ ਜਾਇਦਾਦ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤਬਾਦਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਫੇਰ ਉਸ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਚਾਹੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਟੈਕਸ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਦਸ ਦਸ ਵੀਹ ਵੀਹ ਗੁਣਾ ਟੈਕਸ ਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਜੋ ਕੋਈ ਤਬਾਦਲਾ ਕਰਨ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਪੱਲਿਉਂ ਕੁਝ ਦੇ ਕੇ ਆਵੇਗਾ । ਫੇਰ ਉਥੇ ਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਫ਼ਰਜ਼ੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦਾ । ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਆਮ ਜੰਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]
ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਨਿਕਾਸੀ ਜਾਇਦਾਦ ਓਧਰ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮੁਲ ਪਾ ਲਉ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਏਧਰ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਮੁਲ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ । ਹੁਣ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ।

ਹੁਣ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲੇ ਤਕ ਪਾਣੀ ਆਗਿਆ ਹੈ । ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਹ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣ ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦੇਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸਾਊ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਜੈਨ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ unilateral action ਲਵਾਂਗੇ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Government of India ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰੇਗੀ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਗਾੜ ਪਵੇ । ਅਸੀਂ ਗਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । Movable property ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਹੜੇ shares lockers ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਜਲਦੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਭਰਾ ਪਤਾ ਨਹੀ ਕੀ ਕਰ ਬੈਠਣਗੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬਰ ਹੁਣ ਮੁਕਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਦੁਖ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ compensation ਛੇਤੀ ਦੇਵੇ । ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਛੇਤੀ ਦੇਵੇਗੀ । ਇਹ compensation ਕੇਵਲ rehabilitation ਦਾ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਣੀਆਂ । ਇਸ ਨਾਲ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਸਿਰਫ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ।

(The Assembly then adjourned sine die.)

951 PSLC—283—21-6-56—CP and S., Pb., Chandigarh.